

Eesti Teaduste Akadeemia
Eesti Keele Instituut
2004

EESTI MURRETE SÕNARAAMAT

IV köide

K – L

16. vihik

kuma – kõhvima

ISBN 9985-79-095-2

IV köite on koostanud:

ANU HAAK
EVI JUHKAM
ANN KASK
MARI MUST
SALME NIGOL
ELLEN NIIT
VILJA OJA
EEVI ROSS
ALDI SEPP
AILI UNIVERE
HELMİ VIİRES

toimetanud:

ANU HAAK
EVI JUHKAM
MARI-LIIS KALVIK
MARI KENDLA
PIRET NORVIK
VILJA OJA
JÜRI VIKBERG

Arvutiladu: Merike Järvlepp

Küljendus: Esko Oja

Väljaandja: Eesti Keele Sihtasutus

Trükitud AS Pakett trükikojas

kuma¹ *kuma* R VII Pöi Muh Emm spor L K, Iis TaPö Pst Hls Krk Puh Nõo TMr San Har Plv, *koma* Jäm Khk Kaa Pöi

1. kauge või varjatud valgusallika nõrk helendav paiste; varjund *kuma* `paistab `toise tuppä Hlj; nüüd vist põleb midagi et *kuma* on üleval Lüg; `valguse *koma* `paistas `aknast Jäm; *Kuu kuma paistab metsa tagant* Pöi; *tulekahu kuma, kumab üsna `taeva `peale* Muh; *pää akkab `looja minema, kumab veel seal metsa peal pääva kuma* Kse; *isa - - pani `aknale tugeva `riide ette et mitte kuma `välla_i paistn* Var; *pime inimene ei näe `valguse kumagi* Tõs; *kollakal silmal oo kollast kuma `juures* Tor; *vikerkaaril ka kuma `kõrves (kõrval)* Hää; *tulekahju kumad `paistsid üle metsa* Juu; *metsä tagass ju tõeseb kuma, kuu tõeseb; `lehte loeb nii kui veel veedi kuma one* Kod; *enne on vähä kuma aga, et koit akkab* Äks; *pääval kui kollane kuma on, pääv kollase kumaga, siis tuleb teine pääv `vihma; ta ikke päris al'l ei ole, natuke lillakad punakad kuma on ulgas* Lai; *suits olli nagu must pil'v kuma kottel, kumage nätä; ommuku puul om `valge kuma, kust agu akkass jo* Krk; *mis tuu `valgõ kuma säääl `taiva pääle paist* Har || (ebamääraselt paistev) piirjoon, siluett `Viimaks metsa koma tuli `nähtavale, saime ikka [merelt] äe Pöi; *ma nägin siis [päras silmalõikust] joonega nende (arstide) kumasi* HMD **Vrd** kumu³

2. kumin (ka tugevam heli, pauk) `püssi *kuma se oli* Vai; *kella kuma kostab* Ris

3. fig aim, nõrk mälestus sest asjast jään veel nagu *kuma mo `meele* Tõs; *nagu kuma taga ses asjas, kui `mõtlemä jääd* Kod

Vrd komu⁴, kumadus, kumu¹

kuma² *kuma* Mus Rid kalamagu *siia kuma_p visate `ilmaskid ää, tehatse supiks; kuma oo tükkis jämem kut teine sool* Mus; *kuma see oo tema (kala) söömakoht; ahvenal `üütasse magu, tursal oo kuma, augil oo koa* kuma Rid

kuma³ `Jälle sinu `püksükuma (püksitagumik) läbi, täün labi `pääle `panna Kuu

kuma⁻¹ → koma-

kuma⁻² → kumma-

kumaak → kumak(as)

kumadus *kumadu*|s VNg, -ss Puh, g -se; *kuma(h)u*|s(s) g -sõ Har

1. *kuma, nõrk helendav paiste suur kumadus on `metsa taga* VNg; *tule kumaduss taiva pääl* Puh

2. a. kumin (ka tugevam heli, pauk) üt's *kumahus ol'l säääl mõtsan, no_tulõ õks sõda vahest; taa vaat' om tõhjä, ma lei pääle, ol'l kumahuss* Har b. *ku rusiguga lüüt, siss saat kumahusõ* Har **Vrd** kumak¹

kumahstumma *kumahstumma* komistama *kumahstuss nõna `pääle `maaha; sa² `oltki sääne kumahstaja `ummi `nõrko `jalgoga²* Se **Vrd** komastuma

kumahtuma *kumahtuma* Lei, pr (ta) *kumahtuss* Se komistama *inimine tu tsummõrduss, elläi kumahtuss; hobõnõ kumahtuss* Se **Vrd** komastuma

kumahus → kumadus

kumajas *kumaj*|as g -a Mär Juu Ann Kad Plt SJn; *kumaeas* Sim kumer *kumajas võl'vitud lagi* Mär; *lauad tõmmand `õues nii kumajaks* Juu; *kumajas kaanega kerst* Kad; *kerstu kaaš on kumaeas, pada põhi on ka kumaeas, neid kumaeaid `asju on veel `rohkem* Sim; *küna põhe on kumajas* SJn **Vrd** komajas

kumak¹ kuma|k g -gu hoop, löök no_sai Jaan ka esä käest üte kumagu, et säl'g `perrä halutass Har **Vrd** kumadus

kumak² kumak (toit) – Krk

kumak(as) kuma|k g -ku (-ko) Ráp Se, -gu (-go) Plv(n kumaak) Vas Se Lei Lut; kumak|as g -a Jõh; n, g kumaka Vai **a.** punane (hv muud värvi) puuvillane lõng, märkniit niit, punane ehk sinine, `õmmeldasse nimesi, kõva värv on kumaka `niidil Jõh; `pruuni `värvi on kumaka `värvi Vai; verrev lang um kumak Vas; ma näi kül kumakoga `vällä ummõld `hammet; peenikene kumak ja maagõ lang ta mitte `veega es pääväga `kuigi `vällä es lää? Ráp; vanast õks kumaguga kirotdõdi (tikiti); kumakust `koeti meestele `hammit; pruut `ánt piitsa `kül'ge rät'i, tu ol'l kumakidõga? `koetu Se; verrev kumak; hal'ass (roheline) kumak Lut **b.** punane (hv muud värvi) puuvillane riie kumago rõivass ostõti poodist, verrev rõivass Vas; kumagu `rõivast `pañti linigu `otsa, siss õs lää ni ruttu vanast Se; pümme sinine rõevaás, `ül'ti sinine kumak Lut **Vt** maak²

kumakuline a < kumak(as) ma koi kumakolise laudlinno ja käte rät'i `otsa Ráp **Vrd** kumakune

kumakune = kumakuline ninarätele `koeti kadrikõ? kumagotsõ vai kumago joonõ? `sisse Ráp; kumakune rõivas Se

kumalane kumala|ne g -se kimalane, metsmesilane – Jõh San

kumali → kummali

kumama¹ kumama R eP(koma- Sa Muh) Trv Krk(koma-) Hel/-me/ Puh Nõo San Har Plv; kummama, pr (ta) kumma Vid

1. nõrgalt, tuhmilt helendama, kumana paistma tule`kahju kumab VNg; Pidid `valvama `milla akkab juba koit kumama; kui `taivas kumab, siis sie tieb `taiva `niiskesest (niisuguseks) punerdavast Lüg; `valgus komab `aknast Jäm; Siis tuled akkasid kumama, siis sai aru kus ma oli Põi; `koitu akkab kumama Emm; lenna tuled kumavad Mar; päike tõuseb, päike kumab juba Vig; pää (päike) kumab metsa peal Kse; ehä kumab veel Juu; ku ta (päike) `tõusma akkab, siis `üeldasse et pääva tera kumab jo VMr; kui pääv on punane ja kumab, siis on kuivad ilmad Lai; tuli kumass kavvele San; ma_näi enne jo? et tuu `valguss sääil kumasi Har || (vastu) helkima `akne laasi kumave ku tulege Krk || terendama, kangastuma tea, mis `elma `jälle tuleb, `kangest kumab ülesse Mar; ilm lähäb külmäle kui linna tuled kumavad Kod

2. ebamääraselt, ähmaselt paistma Uit vähä kumas sügäväss Kuu; Lähen `ilma lattermuta, nattuke kumab, ega ma `eksi IisR; See komas muidu so `silmade ees Põi; mere pial komab midagid Muh; kumab sealt `kaugelt, aga ei tea mis ta on Juu || vaevaliselt nägema teise silmaga tä vähe kumab Var

3. fig (tärkavast arusaamisest, meenumisest) `Estest ei `mõistand kudagi seda `kanjast sättima akkada, aga pärast akkas nigu kumama IisR; nagu kumab vijl, kui kuuled sedä juttu Kod

4. **a.** kumisema, tumedalt (vastu) kajama sie pill kumab `nõnda vaist `viisi, `muutku kohiseb vaid; `paugud akkavad jo `jälle kumamaie Lüg; kas `raiu vai midä, siis kuma `toise `kohti Vai; ääl komab `kougelt Jäm; Mets komab vaa (vaikse) õhtaga vastu Kaa; kell kumab `kõrvu Kse; jaal kumab `vasta Koe; tühjä asja komav `vastu, vaat' koma `vastu Krk; mi kerik nigu kumasi kõik' ku tuu meesterahvass kerikun laul' Har; kõnõlass ku kumma õnnõ

Vas; järv kumma õnnõ kui `hüüple tännitäss, hüüp-hüüp Räp; kudi kangast, kodo kumaśś, hoidi `langu, tarõ heläśś rhvI; tühi tõrdo kumma sijst Se; pil'l hellä, kodu kumma rhvI Lut || fig kõtt kumass, ei vöi enämb süüä Hel **b.** fig kumisema, huugama (peast, kõrvadest) [vali müra] aab kõrvad kumama PJg; kõrvad kumavad kui pea `aige oo Tor

Vrd kuumama³

kumama² kumama Kaa Krj Pöi Muh Krk (kiiresti) tegutsema **a.** töötama *Vana Sander kumana* (kumavat) *nii kajjesti ahju kütta, et kas ajab elu põlema* Kaa; *Kumame einad enne vihma küüni* Pöi; *`Aeti tükk `tuhka ja vett `katla, `niisked `sisse ja akati kumama* (keetma) Krk **b.** jooksema *kaśś kumas aga `kartsa `pulki kaudu üles* Muh **Vrd** kimama²

kumamesi kumamesi umbes – LNg

kumamisi kumamisi kumer kerstu kaas on ka kumamisi Pee

kumanits kumanits g -a Se; kammani|ts g -dsa Lut lastemäng puust munaga, mida aetakse kepiga auku; kepp vöi muna selles mängus *kumani`tsa `lüümä* [tähenas et]: *tetti tu puinõ tu muna sääne, s_tud `aeti sinnä imä`hauda; kiilat `aeti jalaga, a kumanitsa `lüüdi nuiaga?* Se; *kammanits um latsõ mänguh* Lut

kumar kumar g -a Jäm Khk(-mm-) Juu VJg Har kumer kui tee sedasi libe ning kummar oo, siis tä `viitab tööst (tõesti), *akab `viitama; vilja kerstu kaas `tehti kumar* Khk; *kumara koanega* Juu; *kaelkuagu puud on kumarad* VJg; *tõõnõ ots ol'l sääne veedükese kumar* Har

kumaras kumaras Jäm Khk Rei Juu Sim Plt **a.** kumeras kerstu kaas, *mugadel olid kumaras mugadel olid `sirged* Khk; *paekivist oli `tehtud [kelder] ja võl`vitud ja peält oli kumaras ja Juu; se piab ümmargune asi olema, mis kumaras saab `olla* Sim; *kerstu kaaned on kõik - - kumaras* Plt **b.** kummargil; *kühmus Vanad inimesed käivad kumaras seljaga* Jäm; *Äi mina kuule, mis sa säääl räägid, ma ole sii kumaras* Rei **c.** kummuli `kierame selle kausi teisi pidi, *siis ta on kumaras* Sim

kumarasse kummuli paneb taśsi kumarasse Sim

kumargeli kumargeli, -õli kummargil mia olli kumargõli, `põimsi uba, nüid säl'g valutab Nõo

kumarihe kummargil linna kakutass kumarihe Plv

kumarik kumari|k Phl Mär Var/-mm-/ Nis, g -ku Kul Juu JJn VMr VJg Sim Plt Krk kumer riiete jauks olid kumariku kaanega kaśtid Kul; *vene põhi oo kumarik* Mär; [linnu] *keel o kumarik, see keel oo kumarik, seest õõnes* Var; *kibi oli `keskelt kumarik* Nis; *minu emal oli ka `kohver, kumarikum ja ilusam kui kerst* JJn; *`kleitisi vöib teha ka siivakid, ühest kohast kumarik, teisest - - `sirge* Plt || *kumarik töö* (kummargil töötamine) `olle keik mool ära keelat Phl **Vrd** kumerik

kumarikku kumarikku kummargil võta kumarikku ja upakille Kod

kumarikun kumarikun kummargil kumarikun lina kaku; *ku vähä kuum vöi olli kumarikun, sõśs tulli veri* [ninast] Krk || *lookas, longus (viljapeadest) pää om kumarikun, teri täüs* Krk

kumarillõ kumarillõ Urv Har kummargil(e) Säääl tä kumarillõ om, ei_tiiä mis tä säl tege Urv; *käänetäss kumarillõ* Har

kumarkine kummargil kumarkine tüü Krk

kumarudõ kumarudõ kummargile – Lei **Vrd** kumarusede

kumarusede kumarusede = kumarudõ – Lei

kumarusi *kumarusi*, -ruisi Nõo Võn Ote San V(-mm- Har), -ruisi Kam Se, -ruži Lei kummargil(e); küüru(s) *ega mia kumarusi* `kartuld võtta ei saa, mia lase põlvili; *kumaruisi* `kakse `ainu Nõo; *mina kumarusi ei saa enämb midägi tetä Võn*; *kumaruisi olet peedi* `kitskimise man, säääl ei `saaki põlvili olla Kam; *mul om kumarusi* `väega alb, *ma_i_saa_kumarusi* `kauga olla? San; *rükä põimõti kumarusi* Kan; *Rehetarõ oll* `suitsu täüs, *pidi kumaruisi* `käämä Urv; *kumaruisi ei saa ma medägi tetä?*, `saisu ja `istu tjit õks *ñapõn*; *ku vanast mi rükä tsirbiga* `põimi, *pedi kõik* `päiv kummarusi *olõma* Har; *ku kardoka* `võtmine oll, *siss ma* `rõumssigi_põlvilõ, *taha as kumaruisi olla?* Rõu; `kartolit võtat, *rükä põimat, tjuu um kõik kumarusi tjuü* Plv; *Kolm nädälit sai rüka* `põima, *kül kumaruisi ja röötsäkillä* Vas; *lasõ* `hindä *kumarusi* Se **Vrd** *kumaras, kumarihe, kumarikku, kumarudõ*

kumaruss *kumaru|ss* Krl Har Vas, g -sõ; pl *kumarusõ?* Se *kummardus poiss tek'k* `tütrigulõ *suurõ kumarusõ* Krl; *siin ei olõ?* pühä `paika ja *kumaruisi* Har; *sullõ panõ ma kuusi kumaruisi, säidse säläpaanutuist* rhvl Se

***kumaskõl(l)õma** pr (ta) *kumaskõl(l)õss* komistama *jäävä klõisa?* jala ala *hobõsõlõ, hopõn kumaskõlõss* `väega Se

kumastõlõma *kumastõlõma* komistama *hõbõnõ kumastõlõss nel'ä* jala `päälgi, *pia sõss inimesel katõ pääl ei* `trehvü Plv

***kumatama** pr (ta) *kumatass* kumisema *lüüt rusiguga* `säl'gä, *ku siss* `vasta *kumatass* Har

kumatuss *kumatuss* kumin – Puh

kumaus → kumadus

kumb *kumb* g *kumma* eP(*kump*; *kumm* Mar Mär HMd Juu Pee Kod; g `kumba VII Tõs Khn) eL(g *kumba*, `k- Lei), g `kumma Kuu Lüg, `kumba Jõh VNg Vai(n `kumba)

1. küsiv-siduv asesõna (kasutatakse kahest alternatiivist kõneldes) *kumb sie* kävi Kuu; `kumba `puole `menna VNg; `kumba `muodi tahad `panna, *sie* (raamat) `sõisab *igate pidi*; `kumba sa nüüd tahad, *kas nuga vai* `pleitri; `kuuse puud vai `männäd vai *kumbad nied* `tõrvassed on Lüg; *Siis* `lasti [vette] *siis ükskõik* `kumbi *jahu, kas* `õtrajahu vai *rukkijahu, ninda* `kaua kui *sai parajas* `kõrdi `paksus Jõh; üks *kaik* `kumbast `äärest *tämä* (kala) `uiu abara `sisse; `kumba `kassi se `krauksus Vai; *touk, kummast otsast* `rohkem *sinine on* Jäm; *pole aru saand, kumb see tüdar ja kumb see ema on* olnd Ans; *kump pool see peel keib*; *jo kohus teeb otsuse kummal* `õigus jääb Khk; `talve sa es tunne `kumbas `otsas *pea oli* või `kumbas *tagumik* [sigadel] VII; *Kummast püüst sa võtad*; *Kump* `meitist *siis oome läheb* Põi; *kummale nüüd* `menna, *kas küli tegema* või *muda vedama*; *nee olid vilja tükid, odrad ehk, kummad* `valmis `ollid Muh; [vanaema on] üks *kõik kumb, kas isa ema* vei *ema ema* Emm; *kumma* `poold sa *tuled*; `Kumpa *ma pea* `aitama Rei; *tea* `kumba oo `rohkem, *nel'lä* `jalksid või *kahe* `jalksid Mar; *kumm kõrv* `pilli *lõõb*; `kummapidi *ma panen*; ei `teagi *kummat* `jalga sa *pead* `lonkama Mär; *akkasid obustega aeama* -- et *kumb kummast* `võitu *saab, kumma obused* oo `kangemad Mih; `kumba sa *omale võtad* Tõs; `kumbal `teitel `õigus *ond* Khn; *et sa mite ei tää, kumma käe ta on* Hää; *kummat* `kaudu *ta tuleb* Ris; *kumm meitest* `enne `lahkub (sureb) HMd; *kes teab kummat* *tema tähendab, ead* või `saanti Juu; `kumbasi sa *omale tahad* Amb; `vaatasime *kumma poolt tuul oli ja siis akkasime* *tuule järele minema* Ann; *no ütolge nüüd kumm elu parem oli* Pee; `kumba *reha sa tahad* Iis; *sul'p*

ja lope on üks, `üttele `kumma pidi tahad Kod; `üttele, kump kõrv `pilli aab, siis suad varanduse omale Ksi; kump on vanem sõna Plt; ei tää kumbat pidi ma tii Krk; kui sa ei tiiä, `kumba sa tiiä, siss sa oled kate kaalu pääl; toda ei tiiä, kumb kummale `rohke manu tük'k Ran; `kumba tiiarud ma lähä; ei mäleta kumb meist `kaugõmbalõ jõus kusta Nõo; mine säält kurra kätt vai ääd kätt, `kumba kätt sinu tii om Kam; ku_ma saa aid`viirde, sis ma tiiä esi kummalõ poolõ ma lähä Ote; kumb neist om su? lat's, kumb sõsarõl Krl; kumb siss enämb vali silmävett, esä vai imä Har; `olkõ kummal taht Pitso nimi, esädsel või emädsel Plv; kiroda kummaga tahat Se

2. kes, mis `andja käsi kumb ei väsiü? Krl; kas täil om säran maššin ka kumbaga `kraavi [tehakse]; `kumba `aigu; kumb jo om ollu kauõmba (kauem) Lei || missugune kumb `zeivadike (loomake) võid bes `šüömädä saista Lei

3. (koos pronoomeniga kumbki hrl eitavas lauses) `inglased `rääkind oma kield, `meie mihed `rääkisid oma kield -- kumb `kummastki aru ei saa Kuu; nied inimesed on `nõnda `vaisest jäänd -- kumb `kumbagi ei avita Lüg; ei `lausu kumb `kummagile sõna Jõh; ei nad jõua kump `kumpagi aidata Mar; põle kumm kummagist targem Mär; nüid ei kannata kumm kummagi `karva Kod; ei jõund kump `kummagi aidata Plt; nüid ei saa kumb kumakit avite Krk; üits kõik `kumba siss `kumbegi tahap; kumb `kumbagi maha ei pane (maadlemisel) Nõo; kumb `kumbagi ei usu, tuu om alb San; mõlemba? omma? kehvä? mihe?, ei jõvva? kumb `kumbagi `võita? Krl

4. kumbki kummale sai nel'i `nakla [hõbedat] Se

Vrd kumbane, kumbas¹

kumb² → kumm⁹

kumbahtama kumbahtam(m)a, pr (ta) kumbahhass Rõu Vas kompama; kord või paar puudutama, katsuma lat's kumbahhass, kas pini nõna um külm vai lämmi; kumbahha, `määntse_mul käe? umma? Rõu; lätt `müüädä ja jal_kumbahhass Vas

kumbahutma kumbahutma Rõu, -hh- Rõu Vas järsku puudutama; kord või paar katsuma sõss jäl_ñapuga_kumbahhut' tuud t'sirgukõist Rõu; `saista üles ja kumbahhuta_kõittu, siss lätt viil; timä `üüse ka lat's kapi mano, kumbahhut' kas `saapa alalõ Vas

kumbamisi `kumbam|isi, -ise, -esi, -ese kumer; kummis nihuksed suured kerstod ja kummotid ja, `kumbamese kaaned peal; `neoksed elosad (ilusad) kõberad [tulerauad] ja teine äär oli `kumbamesi Mar

kumbane `kumbane ükskõik kumb pane `kumbane kaans podi `pääle, senel podil on kaks kaant Vai **Vrd** kumbanese

kumbanegi (mitte) kumbki näväd ei ole `kumbanegi miu avitanned; ei tämä ole `värski `eigä appu, ei ole `kumbanegi Vai

***kumbanese** g `kumbanese ükskõik kumma siis `kumbanese puol viel `pieti `päivä [järelpulma] Vai **Vrd** kumbane

kumbas¹ kumbas Lei, -ss Krk; `kumb|as VII, -ass Trv Nõo, -ess Puh Nõo, -õss Nõo Plv; kummas Jäm Rei L Kod KJn Vil Hls, g kumma Kse Ris HMd, `kumma Tor Saa, `kumba Khn; kummass Pst Puh Plv; `kummas Khk, g `kumma KJn Kõp; kumps (-bs) Kaa Krj Põi kumb Anneri `püikis ükskeik `kummas õnne `otsas oo, kas uss või merekil'k Khk; Mette_p vei ööda kumps kenam oo Kaa; see oli se usk ka, et kumps küünal `ennemini `otsa põleb, see

pidada `ennemini ära surema Krj; kummas aga jõuab `rohkem ahmerda Rei; nii `ühte nägu et ei tunne äragi kummas kummas on Kir; Kummas kõru aab `pilli Han; ükskõik kummas käsi siis oli (aadrilaskmisel) Var; kummas so meelest ilosam oo, kas Liiso või Miina Mih; `Kumbalõ `suapad tõid; Kummas `teitest lehmä `alla lähäb (lüpsma) Khn; `ütte kummas `tahte, kas saba või änd Pär; õpetaja ja `köster akand `vaidlema kummas enne `sisse lääb Vän; `kummat kätt pood on Saa; tea kumma poolt ta tuleb Ris; kummas tal `aige oli, kops või süda HMD; kana süüb õman aian `õtra ja `kaara, `kumma ta tahab Kod; katsume kummas saab `võitu KJn; `kondrat kirjutets maha kummaspoole talu jääb Hls; kumbass kõru mul `pilli aa; ka sa täät, kumbass tjiid ma pia mineme; kumbat `mjuudu ma tji; kumbass vanep, kumbass noorep om Krk; noh vahi, `kumbõss põšk mul paksemb om; toda ei tiia, `kumbess meist enne kaob, kas mia vai [tema]; mõlembit `sõnnu ole kuulu, ei tiia `kumbess näist `õige om Nõo; kummass teist lätt Plv; kumbas tie l'ätt meisa_bulõ Lei || (koos pronoomeniga kumbki) kummass kummagi üle pää kuker`palli jõud lüvvä (mustlasmaadluses) Pst

kumbas² kumbas g `kumpa pea(nupp) küll sellel oo ea kumbas `otsas; ea `kumpa mees Kse

kumbas³ kumbas g -e vaikne inimene, nohik See nagu kumbas istub tuas, mitte `ühte sõna ei tule suust `väl'la Han

kumbatama → kombatama

kumbatus → kombatus

kumbegi → kumbki

kumbess → kumbas¹

kumbki `kumb|ki Kuu VNg Tür Iis San, -ki[?] Rõu, -ke[?] Räp; (eitavas kontekstis) `kumbegi TLä, `kumbõgi Räp; `kumpki Lüg VII spor L K, Trm Ran, -d S(-t Põi); `kum|gi Mar Mär PJg Hää HMD Tür Kod, -ki Juu; `kumbagi Vai Krk, kumma|gi Tõs Tor, -ki Saa, kumaki Krk; g `kummagi, kummagi, `kumbagi, kuma|gi, -ki, ad kummangil determinatiivpron (jaatavas lauses: nii see kui teine, eitavas lauses ei see ega teine) randtüllid -- must tipp on kummagil puol pead Jõe; [noodaveol] kuus inimest, kolm `kummagi `reie pääl, `kummagi `puole pääl; nüid enam ole `kuhja tegemist ega `küini `kumbagi Kuu; `kummaski `paadis oli kaks meest Hlj; `anna `kumballegi pala `leiba VNg; mitte `kumbki ei tuld; `õtsisin siit puolt ja `tõiselt puolt aga `kummalki puolt midagi ei `leidand Lüg; rihaltse värava pooled -- kummagitel poolel kaks `põona; see_p tee äält kummastkist `otsast; `kumpkid es ole kodu; kohus es anna kummagitele `õigut Khk; nende marjad mette kummalgi ei `aita `süia Pha; `kumpkid sai viis tuhat Põi; ei ole kummagi pool Rei; ma `aätsin kummangil õuna Noa; ma `ot'sisin mõlemid obost, aga ei leind `kumpkitki LNg; `kumpki `teitest peab tulema Mar; ei ma `tohtind mette kummagi `poole `rääkida Mär; kumagi puult kül'lest tuleb [tõrvaahjul] kolm `leeri; mu emä isägä põln kummagi `koolis kõin Var; ma ei võta `kumbatki Tõs; `kumbkise `poole ei võind `eita Vän; `kumgi on nüid süüalune, ega tal `märki otsa ijs põle Hää; ma ei usu neid kummakid Saa; mõlemad `aeged, `kummagitki ei saa teist aedatud Ris; `kumgil oli üks obune HMD; `kummagi jalasel oli kaks `pulka Nis; ta_i võtn `kummagistki `vuanast Rap; ma ei taha `kummagitki; `kummalgil ~ `kummaskil poolel oli suur kuusemets Juu; kummagi `kamrel oli üks aken Kos; kaks tütart said `kumpki kakssada rubla viel pärandust isalt Jür; `kummagis seena `ääres oli kaheksa

`pink Ann; *põle* siin enam uonet ega inimesi *`kumbagi* VMr; ega *`ilma* pärimta siis sua *sepikud* ega *`saia* *`kumbagi* Kad; ei laasu mulle *`kumgi* sõnagi; kalal ei õllud *`marja* ei *`niiske* *`kummagi* Kod; kütissas ei *`puudu* *`kummagi*, suits egä tol*m* Vil; ei ole kummatki nätä Trv; ma es saa süvvä ega juvva, kummagid es saa suhu võtta Pst; neist es saa kumakist siia tulejet; mine kumbat *`tahtet* t*ij*d *`müüda*, kumbakide päält sa*i* essü ärä Krk; palgass *`olli* vakk *`kumbagi* *`villä*, vakk *`kesvi*, vakk rügi Ran; täl om kaits *`kassi*, nüid ei t*ai* *`kumbagi* ärä äävitädä; ei ole *`kumbegi* põlv *`paistedu*; r*i*j *`kummagi* jalasse sehen *`olli* viis kōdarat; t*u*y *`olli* esi *`muudu* m*ij*ss, kummalegi käel *`olli* sedäsi kaits p*ä*k*kä* Nõo; kaits *`kaivu* - - om tühäss jäänu, ei saa kummastegi vett Kam; meil kummalgina is ol*õ* t*u*y*d* vaia Har; habisi tahn suu *`kuuma* *`putru* t*ä*ü*s*, no saa õi*_*kummastki otsast hüräüst *`vällä* Rõu; Neli m*ij*st *`veievä?* *`pal'ke* üles, kummahke otsah kat's m*ij*st; edimädse s*ül*leme *`aigo* *i* laala? *`kumbke?* imä R*ä*p; kahte *kumbagi* ei seda ega teist põle kuuld ega tia koa, *`kahte* *`kumbagi*; See põle töö ega tegu, see põle mitte kahte *kumbagi* Trm; mia ei tiia temä *`alburst* ei temä *`äädust* kah, katte *`kumbagi* Nõo

Vrd kumbanegi, kumbski, kummaski

kumbski *kumbski(d)* kumbki *Kumbskid* ajab oma öigust; Äi mina_p saa - - nendele vendadele vahet kumbs kumbski oo Kaa

kumbuisi kombel sa*ndi* *`kumbuisi* *`tul'gi* Se

kumbuma *`kumbuma* kummi, kumeraks tõmbuma laavad *`kumbuvad*; *`kumbund* laud Khk **Vrd** kombuma, kummima¹

kumbus *`kumbus* Khk Mus kummi, kumeras kerstu kaas on *`kumbus* Mus **Vrd** kombus, kummus²

kumbuss *`kumbu|ss* g -sõ kuumus; palavik *`Kumbuss* om *`lõpmalda* suur, piat sanna ust veidükese vallalõ *`laskma*; Latsõl om suur *`kumbuss*, piat *`tohtri* manu *`viimä*; vaia kraati ku_p*al*lu taal latsõl *`kumbust* om; ku mul käävä *`kumbusõ?* (kuumuse- või palavikuhood), siss lätt k*õ*i*k* kihä nii kummass, siss nakat higunõmma Har **Vrd** kummuss

kume n, g *kume* Tõs Krk Puh, g *kumeda* Juu; n, g *kummõ* Plv Se, g *kumõha* Lut

1. kumisev, tumedalt kõlav se nihuke *kumeda* ealega, põle *`kõrge* eal *`ühti* Juu; sul pole *`äälta* *`äste* laulda ega kumet kurgukesta r*h*v*l* Krk; t*ü*nni *`põhjan* ääl om *kume* Puh; pill ol*l* helle pedäjäne, kannõl *kummõ* kadajanõ r*h*v*l* Plv; *kummõ* hel'ü livval Se **Vrd** kome

2. tume, mitte selge (päevast) *kume* p*ä*e Tõs

3. hõõguv, palav *keress* jo *`hüüste* *kummõ* Lut

4. õõnes *kume* puu; kartol' om sehest *kume* Puh

kumed *kumed* Vig, pl *kumedit* Mär Vig kummel *kumedit* oo arsti rohod, *`valge* *`õitega*; *kumedit*, tehässe teed ja kui kael oo *`aige*, siis panevad kaela *`ümmer* koa Vig **Vrd** kummul

kumer¹ *kumer* g -a R(n -a Vai) Muh spor L, Juu Sim TaPõ KJn SJn M Ran Nõo San(g -e); *kummer* g *kumera* Puh Nõo San; *kummõr* g *kumõra* V väljapoole kaardus, kaarjas paa põhi on *kumer*; k*õ*i*k* paad ei õle *kumera* *`põhjaga* Lüg; *`kätki* *`tallad* tehä *kumerad* ja *`muutku* *`kiigudeda* Vai; *`nõudel* oo mõnel *kumerad* kaaned Mär; tooli põhe k*õ*i*k* *kumerad*, olgu ta alatsi või ületsi, ikke *kumer* Tõs; *`lõhki* löödud *pal'gil* teene kül'g oo lai, teene *kumer* Tor; *kumeri* *`asju* küll ja küll Hää; mõni on *kumera* jalaga, jala põhi *kumer* Sim; uavasiäned - - piält puult *kumer* nagu mütsi lagi Kod; *`riide* kerst, kaas oli p*ä*äl,

kumer kaas Äks; *kaelkoogud`tehti enamast kase puust, ehk üks kõik, aga nad pidid kumerad olema* Lai; *vikat`om al`lass`einä`pääle, sirp om kumer kõrre`pääle* Krk; *kes ei`oska äste`niitä`-`jätäb kumerad jooned aena kaari`pääle kasuma* Ran; *midägi paenutadas kumerass* Puh; *päald`ol`li krapp kumer, alt`ol`li lağa* Nõo; *pa`ngil om kumer`~`kummer põhi* San; *ku`sa ka`sti kaast tahat`päält kumõrat tetä?`siss piat laud enne ahusuu pääl tulõ`paistõn kumõrass`paistma* Har; *kummõr`kui lehmä sa`rv* Rõu; *taal kirstul kummõr`kaas* Se; *k u m e r a s (s e)* 1. *kaardu(s); kummi(s) välimäne serv vähä`leigati`väljä`puole kumerasse (seilil)* Kuu; *paa põhi on kumera mend`-`pada`soisab nüüd`nõnda`kõndalli* Lüg; *Saad`ol`li`seuke ümargune, alt laiemalt, ülevalt kumeras kokku* Hää; *kui riistal kisub laud nii kumera, siis vana`rahva jutu järele kõmmeldab ära* Trm; *kumerase vajonu* Trv 2. *longus odr oo nõnna kumeras* Muh **Vrd** *kumajas, kumar, kumarik, kumbus, kumergas, kumerik*

kumer² (taim) *kumerid oo`valged, justkut`erne tera, vars põle`kuigid pitkuke, kümme`kond terasid oo ühes kärajas* Muh

kumerdama *kumerdama* VNg; *part kumerdet* Trv *kumeraks tegema kumerda seda puud* VNg; *õidsiliste lüüv, puuvarvaksist ja kumerdet* Trv

kumergas *kumergas kumer jalgpuu,`niske kumergas, sopid õtsan, pissetasse [tapetud sea] kindo suaness läbi* Kod

kumergune → *kummurgune*

kumerik *kumeri|k* Muh Juu Kad SJn Trv Hel, g *-ku* Hlj spor L(-mm- Var Tõs), Kod KJn Krk San, *-gu* Puh; *kumõri|k* Plv, g *-gu* Krl Rõu

1. *kumer küürmol`d`-`kumerik siest* Hlj; *kumerikud asjad* Mär; *kumerik kaan (kirstul) Var; kumerikud seenad oo vanal tual* Tor; *vene on terava`otstega ja mõnel on viel kumerik põhi kua* Kad; *ahju ülemäsed nukad, tõene on`vinkel nukk, tõene kumerik* Kod; *alasse nina, säääl ümmer tetti kumerikut`asja nagu`aasa või rõngast* Krk; *mättäkivress om`siande kumerik* Hel; *kumõrigu põhjagõ pada* Krl **Vrd** *kumarik*

2. *konarlik see oo nii kumerik moa, kive ja`kända täis* Muh

3. *s kumerus [pesukünal] kumerik`keskel* Hlj; *kummialune ol`li kerese kohal, kumerik kerese kohal* SJn; *puul um suur`kumõrik sisen* Rõu

kumerikult *adv < kumerik see käpp käis [äkkel] kumerikult maa alt, sügävest kühds* Hls

kumeriti *kumeriti kumeralt ta (kirst) on kumeriti`tehtud jo* JJn

kumerus *kumerus* Plt *Se/-õr-/`g -e* JJn *s < kumer mäe nõlvak, see on kumerus, lääb tipust`alla* Plt; *Vanigõ papõr painutidi kumõrast,`otsõ`sisse`pa`ntevva`puukõsõ`mis tuud kumõruist tagase es lasõ?* Se

kumi → *kumm*⁶

kumin¹ *kumin* g *-a* R (n *-a* Vai) Khk Muh Emm Mar Kse Tõs Tor Hää Ris JMd Koe Kad VJg Trm Plt KJn Krk, *-e* San; *kummin* Puh San, g *-a* Mär, *kumin|a* Har(n *-m-*) Rõu Vas Se/n *-m-*/, *-õ* Krl

1. *kumisev heli tühi riist tieb kuminad* VNg; *müristamese kõmin ja kumin* Tõs; *suur kumin`ijmalt kuulda* Hää; *kõik kostab nagu läbi kumina* JMd; *kui müristama akkab, siis on kumin kuulda* Koe; *vähe kuminad kuulda* KJn; *kelläl om suur kummin* Puh; *kavvelt`kostse kumin* San; *ma kuulu kuminõ*t Krl; *ku leib küdsänü om ja koputat, siss käü helü läbi nigu kummin* Har; *ku`justõ kummin ja kellä hel`ü* Se

2. huugamine, kohisemine (peas, kõrvus) `kõrvad elisevad, kuda tämä lüüb vahest `neske kumin vai kelin Lüg; kõrvad o kuminad täis Muh; kõrvad aavad kuminad, sõedavad jusku lepatse `riija Hää; minul on alati `kange kumin pea sies Ris; kumin on kõrvus Plt; kummin um kõrvuh Vas

kumin² kumin võlv Paja sees ääsi kõhal ülelevel [on] kumm vai kumin, kost suits korstnasse läheb Trm Vrd komin²

kuminal kuminal IisR Kse Tor adv < kumin Kloba `kuulub kuminal `seie IisR; tuleb kuminal Kse; kõrvad kumisevad kuminal Tor

kumisema kumisema R(-mma Lüg Vai) Khk Pöi Muh Emm spor L K, Iis Trm Puh Nõo Plv/-mma/, -em(e) Hls Krk San, -õmõ Krl, -õm(m)a, -am(m)a V

1. tumedalt kajama, kõmisema tuba kumiseb ja kajab, ei õle `ühtegi elävä `enge tuas; mets kumiseb Lüg; üks vask, mis kumiseb ja kelluke, mis eliseb Emm; maa nagu räägib - - `jusku kumiseb kui alt oo tühi Var; kellad kiriku `tornis kumisevad Tor; suur `kuplega lamp kumises kui põles, kui eli peris täis ol'li Saa; võll'i alune kumiseb aga `vasta Trm; ääl' kumiseb, kõlab `vastu Hls; na[?] ammõrdõsõ[?] nii nigu külä kumisõss Krl; Ku alumitse koorigu pääle kopudi, sõss ku_kumisi `vasta vai kobisi, sõss ol'l leib kütse Urv; sji om suur tarõ, ku_sisehn kõnõlat kumisass enede Har; kõik tühi asi kumisõss Plv; `täämbä `veiga kumisõss, ilm kumisõss, `vihma saa; mõts `vasta `uikass, mõts kumisõss Se

2. huugama, kohisema (peas või kõrvus) Pää kumiseb `nindagu sebä pada Kuu; tia, mida `asja sie kumab `nõnda `kaugeld, et `kõrvad `aina kumisevad; mida seda (kõrva) on pand kumisemma Lüg; `Kõrvis akkas kumisema IisR; Kui kõru kumisede, siis `tulla tuult, `tormi Pöi; kõrvad kumisevad ja aavad `pilli Muh; pää kumiseb `otses Hää; kui kõrvad ulvavad, aavad pää ka uluma, kikk kumiseb sees (peas) Saa; pea kumiseb, kui ta `aige on Juu; kõrvus kumiseb ja kohiseb Plt; `kuulmene on alvem, kõrvad kumisevad KJn; är `rüüki kõvast, kõrva lääve kumisem Krk; kõrva mugu kumiseva, ei kuule midäginä Nõo; ma_ta tõsõ kõrvagõ ei_kuulõ_midägi, ta kumisõss ütte `viisi San; Mul om pää `täämbä sääne huuril, nigu halutass ja kõrva_kumisasõ[?] Urv; naid `halvu juttõ kullõldõn nakasõ jo_kõrva[?] kumisamma Har; kõrva[?] kumisõsõ[?], tähendäss `halva `ilmo Plv; Taha_i inämb kullõlda, kõrva[?] joba kumisõsõ Röp

3. sumisema mesilinnu kumisev Krk

Vrd kumama¹

kumistama kumistama Kuu IisR Puh Har/-mma/, -eme San, -õmõ Krl kuminat tekitama Mis sa poiss säel pada kumistad IisR; kumistõss pääle `tühjä länikut Krl; medäss sa kumistad taad `vaat'i Har

kumm¹ kumm g kummi spor eP(-mim Tõs Vil), `kummi RId(n `kummi VNg Vai), g kummu Rei Har Rõu; kumim g kummi Muh Var Mih Khn eL(-mm; g kummi V); n, g kummi Mar Aud PJg Nis Kei Tür

1. võlv, kumer pind millegi kohal `keldri kumm o nagu ahul Muh; sepipajas [on] patsas - - kos süsa õõgutasse, vari on pääl, kumm Äks; taevas on kummi `muudi KJn; kirikul om kumm, kesspaik lääb sääntses kumerikus; `keldrel om kummi lagi pääl Hls; keldre võllitõss kummigõ Krl || kumerus sääl ol'l ütäl kirstul `väega suurõ kummuga kaas tett

Har

|| kummkäbliku pesal on kumm peal, kül'le pealt käib `sisse SJn || räästa-, ulualune – Pee

2. vankri vm sõiduki kong kaleskatel on `kummid peal VNg; igal `saanil on ikke kumm; kui `istud [saani] pääl, siis jalad `käiväd `kummi all Lüg; postvanger oo kummiga või kongiga Tor; troška kumm Trm; ku laadel `käiti, tetti rattile koti `rõõvast kumm `pääle Hel; `vankre umma^o kummigõ Krl

3. kaitselagi (ahju, pliidi, ääsi kohal) visa sugad `kummi päle `kuivama VNg; pliitale tehä kumm `pääle; mõnel on kerisse pääl kumm, et ei lähä säde lage; pliita kumm tehä raud plekkist Lüg; Kumm `tõmmas `auru oma `alla Jõh; `kummi on `ahju suu ies; `pliida pääl on `kummi, kust `öürü `lähtö `vällä Vai; ahju kumm oo ühna `kaela tulemas; kumm o `lintri kividest Muh; Taat läks sooja ahju kummile; Vili pandi kuivama kummile Mar; linnased `tahtvad kummil pöörata Mär; ahju kumm, et tuli ei lähe `vällä mette Var; ahe oli pealt `lahti, pae kumm oli peal Mih; ma läksi `kummi magama Tõs; ahjul oli - - kumm, selle pial oli ia soojutada Aud; kummi all suitsutadi liha Saa; kummi oli reheahju lagi, oli võlbitud; kummil viheldi Nis; läks kummile magama Rap; kumm varises `sisse Juu; meil `vihtlemise `sauna põlnd, siinsammas kummi pial sai viheldud Kos; Kumm `oidis, et pliidi aur ega suits lakke ei läheks Jür; ahju kumm on kerise pial Koe; kumm, pliida pial Kad; reheahjul on kumm pial Sim; ahju kummi pial võib `asju kuivatada Iis; Ta küpsetas selle pannitäie `kookisid ahjutule `paistel kummis Trm; ahi lõkkab nõnna et tuli käib `kummi; rehe ahjud õlid kerissegä, kumm piäl Kod; kumm oli [reheahjul] ees, et suits lakke ei `viska Äks; kumm tahab puhastada KJn; Ahu kumm on sellejaos, et tulesädemid - - kiinni püeda SJn; `süia `tehti - - poha tares, tare ahju kummi all Vil; ahju kumm tetäs ahju suu ette pääle üles kividest Hls; liidi kummi alt lääp toss `korsne manu; ku taren rabati reht, siis kummi all `põlli pirruge tuli Krk; kumm tetti ahju suu kottale, kui ahjust tuld lei, siss tõmmass üles kummi `alla Ran; ahju kumm `olli tuhkavva kottal, serände kaarik Nõo; riheahjul olli kumm pääl, nii kivist ja savist tettu kumm ette Rõn; kumm one pliita kõhal, kummi alt lähäb aur `korsna; mis latsõ `kummi pääle `ot'sma lätsi? Kan; mi perremiiss tek'k umalõ - - pliidi kottalõ kummu pääle; vanast is olõ^o ahul `kummu ühn, `pal'li tuli `õkva üless lakkõ Har; Sääl kummu all ahju suu kottal ol' sääne mulk kost tuli `vällä käve Rõu; kummi pääl lesädä Se

4. truup, väike sild – VII Muh

Vrd komm¹, kummik¹, kumu³

5. kuulmekile ku kõrva kumm katik, sõss akkass valuteme Krk

6. ”väike plekist kausike” – Hää

7. kivi peale külmunud jääkuppel; ülesmurdunud jää – Khn

kumm² kumm g kummi Rid Mär Hää Trm Kod, `kummi Lüg; kumm Röp, g kummi Khn Trv Ran Ote; kumm San sump kumm õli jõe suus, [lõhed] `pandi elosalt `kummije Lüg; nõnda kauaks `piavad angerji eluga kummi sihis, ku `rohkem saavad, siis müivad `kupsidel `jälle ära Hää; kala kumm, `nel'jä nukka kašt, `põhja `auka lastud; kalad läksid elosalt kummidega `linna Kod; kumm `panti `järve; nooda mant korjati elu säre, `panti `kummi Ran; lavvust lüvväss kumm; vesi pääsess ka `kummi Ote; kalamijss ku järvelt tul'l, paänd kala `kummi Röp

kumm³ kumm g kummi Rõu Vas Lut(-nmm) (ummik)nõu vilja, jahu vms säilitamiseks kumm ol'l jämme - - pääl lahõ, vassa laiunõ, säält terä^o valõti `sisse Rõu; Kumm om

aidanukah Vas; kumm um kuõt vitsust ni olist; `tuudõ `kummi puistatass `suurma², jahu²
Lut

kumm⁴ *kuúm* g *kummi* Ran Se mõrralina minu mõrra *kuúm* om `koetu, aga tõine kül'g
om jamatu niisama Ran; *kala*² jäävä² *kummi* `pääle Se

kumm⁵ *kumm* puust aurutoru (paadilaudade pehmitamiseks) – Hlj

kumm⁶ *kumm* g *kummi* eP Se, `kummi Lüg; *kuúm* g *kummi* Muh spor eL(g *kuúmi* V);
n, g *kummi* Plt, `kummi VNg Vai, *kumi* Khk

1. *kummi* (materjal) *pall* on `kummist `tehtud Lüg; *ne* `saapad on `kummist Vai;
kummi `kingi *jah* on, üle`ültse keik *kummist*, `peeltsed ning tallad Jäm; *Kumm* on märja
`vastu küll tugev, aga külm riu; *Venib* naagu *kumm* Pöi; *kalo*-`ssid oo *kummist* Mär; *kumm*
venib; `saapal on koa *kummid* nüüd Iis; *kumm* ei ole ia raebe, *kumm* mõjub [jalale] Pal;
kuúm aab *jala* `paistuma Ran; *miu* *jalg* ei kannata `kummi, aga nüüd ei olegi muud *ku*
kuúm Nõo

2. *kummist* ese **a.** sõiduki rattarehv `kummid ratta pääl Vai; *kas* *sa*_p `oska `kummi
`peele `panna Khk; [jalgratta] *Kumm* on `jälle tühi Pöi; `ratta *kumm* on `kat'ki, annab
ingätä Kod; *Mul* läts *jalgratta kumm* `lahki Vas **b.** *kustutuskumm* *sie* on üva *kumm* mida
`tõmmab `kriipsu `välla Lüg; *kummiga* *koolilapsed* `õeruvad Muh; *kummiga* `kirja
kustutatse Tõs; *latsõ* hõõrdva *koolih* `maahha *kirotuist*, *kummiga*², `nühhvä `maahha Se
c. *kummilutt* `kummi põle [laps] võtnd Pha; *Tüdruk* *akkas* `kummi *imema* Pöi; *kummiga*
`immi `piimä *soro* *sidess* Kod **d.** *kummijalats* *ma* *aasi* *kummid* `jalga, *ne* *ep* *karda* *vett*
mette Muh; *naid* (kalosse) *kutstas* *meil* *kumm* Se **e.** *muid* *kasutusi* (hrl *kummipaela* kohta)
kumm *oli* *taga* *sees*, *si* `tõmbas [pitstanu] *ilusti* `ümber *pia* Lai; *uuepa* *aal* [sukal] *kummi*
pääl, *ümmert* `tiiru Krk; *juudil* `pallõmise `aigu `üt's sääne *sarvõnõ* ol'l, *tuul* ol'l *kuúm*
*küle*h Plv

3. *kampol* *see* o *kumi*, *pannasse* *raava* `peele *siis* *soeb* (muutub) *libeks* Khk

kumm⁷ *kumm* g *kummi* u Jäm(-a), *Ris* *vader*, *ristiema* *kummiks* `üidvad, *vader* on *vanam*
sõna Jäm; *risti* `tantad `üiti `eñne *kummideks* *Ris* **Vrd** *komm*⁷

kumm⁸ *kumm* g `kumma R (n `kumma Vai)

1. (välj imestust, üllatust) *kuhu* `kumma *tämä* `naaskel on *saand* Lüg; *midä* `kumma *sie*
on *et* *nämäd* *kotta* `eiväd *tule* Vai

2. *veidrus*, *komet* *Küll* [pulmas] `tehti *imet* ja `kumma; *suur* *ulk* *inimesi* `kõrjas `sinne
`vahtimaie *sedä* `kumma Lüg; *se* *oli* *vaid* `kumma *midä* *nägid* Vai

3. *imelik*, *veider* `ninda `kumma `asja *en* *õle* `enne *näht* Lüg **Vrd** *kummaline*

kumm⁹ *kumm* Kam Krl Rõu Lut, *kumb* Har, g *kumma*

1. *a* *kuum*, *palav* *ma*_u `susksi *käe* *patta* *kumma* *vii* `sisse; `täämbä *om* *nii* *kumb* *ilm* *et*
periss *rassõ* *om* *tüüid* *tetä*²; *ku*_u `haudma *tüküss*, *siss* *om* *kana* *hirmudu* *kumb* Har; *kumm* *vesi*
um *paahn*, *mugu* - - *vala*² *kumma* `viija_u *naid* *lu'ikid* Rõu; *kumm* *ilm* - - *tuulõkeist* *olõ*_i Lut
|| *mul* *lät's* *süä* [ehmatusest] *nii* *kummass* *nigu* *tuli*; *pää* *kumb* (kimbatuses) Har

2. *s* *kuumus*, *palavus* *taa* *kumma* *pääle* *tuõ* *jälle* *vihm* Har

kumm¹⁰ → *kumb*¹

kumm- → *kum-*

kumm- *kummist* *ikke* *oli* *siis* *sie* *kumm* `kinnas *oli* `villase `kinda *pial* Jõe; *siel* *olid*
`niisugused *kumm* `kinjed *vai* *mes* *tal* *jalass* *olid*; *peräst* *tulid* `jälle *kumm* `polled;

Kumm`saabas on küll `kaige paremb merimihe jalavari Kuu; mul oli ühed kumm `kengad VNg Vrd kummi-

kummadu `kummadu hiigelsuur Igävene `kummadu hüle oli `paadi `keula ies; suur `kummadu soda Kuu

kumma|häda ”palavtõbi, põletik” *tuj nii kõhna `tervüsega, tujl ol`l kummahädä Har*

kummakeli *kummakeli kummuli Käenä [kauss] iks kummakeli, siss ei korju tolmu sissä Nõo*

kummakille *kummakille kummuli kuu on kummakille kui ta kahanema akkab, noor kuu ei ole `ilmaski kummakille Kos*

kummaksil *kummaksil kummargil `peoga `kestasse leno, oled ise kummaksil maas Mar*

kummaldõ *kummaldõ kummuli lammõss koti pääle maaha kummaldõ Se*

kummale → kummali

kummali *kummal|i Kõp Hel T(`k- Puh Nõo) Urv Krl, -õ Võn V; kumali Saa Vil M; `kummale Kuu*

1. kummuli, ümber, põhi või alapool ülespoole nõud käänetse kumali; sääil ol`li neid *püt`te pal`lu rias kumali Saa; sij läit`s kigen `rijge kumali Hls; nõu om kumali käänet, perse `pääle käänet Krk; siss pañd tüdruk raamandu kummali ja `piigle kummali mõlembe maha Hel; vene läits kummali keeraspäaga; `keřku kell om kui kummali pada, ää suur; kui lige [puu]anum om kummali, siss võtap aesu manu Ran; regi läits `kraavi `kummali lobjaku `sisse Puh; vana emmiss siga otsip `kul`te, om molli kummali `aanu kõige söögiga; leevä mõhel `olli kaas ka pääl, kel kaast es ole, tuj käänd mõhe kummali; obene - - virutab su `kummali kõge `vankriga Nõo; ma toda mäletä ku nüsk väläh aia otsan kummalõ `kuivi Võn; [adra] õlm tõstap `turba üless, käänap kummali Kam; pannime `tal`drigu kummali `pääle Rõn; Kapstatsüüsti? kumatõdi ja `panti kummalõ tõrdude `hapnema Urv; sij atr ei olõ sukugi joonõn, maa jääss seřvile?, ei `viska kummalõ sukugi Har; `vankri ol`li hummogu kummalõ Plv; adra leht käänd `turba ilosahe kummalõ Vas; Pääväkäändeh käänetäss külvivakk kummalõ (pööripäevaks lõpetatakse külv); sääil üt`s lood`sik ol`l kummalõ käänetu, sõss ol`l nigu vari, ku vihm olõss tulnu? Räp; kääni paa kummalõ Se || ku sij vaheliku köüdüss alapoole jääss, sõss ütelts kangass oo kumali; ai `eldek, `kangak o kumali üles lännu, ei tää, ka viimän `kangak kudad om Krk; kui kuu sirbi otsa `allapoole on, siss ütelts, et kuu om kumali Hel*

2. otseti, näoli `kieräs pohise`puole `silmäd ja siis `kummale maass ja siis pomises tasa `iljukasti Kuu; kumali suu `pääle maha sadanu Krk; vašt üits luška täis vett kivede vahel, laits `sinna kummali `eitnu ja ärä koolu Ran; ma olli obese man `kummali sääil, kas miä `näie Puh; visass `endä kummali maha ja rüük suure eliga; `olli rikass ja `uhke peremiis, aga sadanu `lompi kummali ja koolu ärä Nõo; näi et läit`s, läit`s, nii üte kõrragõ sattõ kummali San; kut`sar ol`l kummali kõögin lavva pääl ja unnaás nigu vana susi Urv; tuj `viskas `endä kummali Krl; ik`k kummalõ maal; kařjalat`s ol`l kummalõ põllu pääle maha_`laskunu? Har; lät`si kannu `otsa, esi_kummalõ maahn, seene_kõik` lajahn Rõu; hüä ol`l, et ma_küllüle sattõ, ku_kummalõ sadanu?, lõönü_pää kõgõ rukka; pois` sattõ kummalõ `järve `sisse, tohe es tõõsõ_ka mano minnä? Vas; mijs` `kaivõ havva üless ja `käände `kuul`ja kummalõ Räp || kummargil kumali olla ei või Krk || kes kumali `sündüib, sij saab uppumise `surma Krk

kummaline `kummaline Kuu VNg imelik, veider nüüd on ige `uobiss `kummaline kaig sie `pulma asi Kuu Vrd kumm⁸

kummalt(õ) kummalt(õ) kuumalt Kartuli omma kummaltõ hää_süüä?; Ma ei saa_kummalt süüä? Har

kummalõ → kummali

kummama `kummama Jõe Kuu Rõu Se

1. ümber, kummuli minema paat `kummas ärä Jõe

2. kummutama, (välja) valama ü_e (ühe) `paadi `kummasime ko_e (kohe) `verkudest `tühjaks ja `saime `paadi vabaks Jõe; Üt'el, et täl um lehm `haigõ, a esi_kumma's mugu_ `t'sol'ki ette ku_hirmus Rõu; Kummass tobsi, kummass tõõsõ Se

3. kokku vedama, hankima Tuu hopõn um sil't õnnõ?, kelle `arvõl tuud `kraami kodu kokko kummatas Rõu || fig mes `niisugusi (halbu lapsi) on `kummatud `ilmale Kuu

Vrd kummuma

kummar → kumar

kummardama kummardama eP(-m- Khk Emm Mih Vän Hää Juu) T(-m-) Lei Lut; `kummardam(m)a R; kumardama Vai/-mma/ Rei Saa SJn Kõp Vil Trv V(-mma), -eme Krk Hel, -tem(e) Hls Krk, -õmõ San Krl

1. kummardust tegema (tervituseks, austuseks) kui `mõisa`arra tuli, siis sa pidid juo `mütsi piast ärä võttama ja `kummardama Jõh; ikka tuli müts maha võtta ning kummarda VII; Sa pidid ju alati ärä ees kummardama müts pius Põi; `kirkus kummardatse mitu kord, mitu kord langetse põlili, iga lugu vahel Muh; `enni alamad inimesed `olled ikke `saksa kummardand Mar; kui `saksa nägid, siis kummarda ta ies Ris; kui olid suurtsugu inimest, mo vanaeit kummardas kohe põlvili maha nende ette Juu; `enne kummardati `saksa alati JMd; nuored mehed kummardavad nüüd Iis; veneläne kummardab, aga meie rahvas lugi meie issa `palve ärä Kod; kummardeti kerikus, `lasti põlvili Pal; Kumardas kohe `maani KJn; nüüd enämp nii pal'lu ei kummarte, enne kumartive silmili maha Krk; mõni inemine kumardass ja lätt Rõp; peigmiis kumard `maaha Se || j a l g a k u m m a r d a m a kõigilõ kumard `jalga (maani) Se

2. a. (kultuslikult) austama, teenima, au pakkuma `sõuke täht on `taevas olnd ning kuidas targad käisid seda kummardamas Jäm; vene usk kummardab ning lööb `rinde `peele, otsa `vastu Khk; seda keda sa teenid pead sa kummardama VII; äbajumalad kumardama; meidel kumardamist ei ole, vene usulistel on Rei; `Alli piad `austa, kulupiad kummarda Han; vanal aeal oli sii nagu kumardud jumalud (muistses ohvripaigas) Mih; `Siokõst `tähtsäd miest piäb igänes kummardama Khn; kedas me sii `maani kummardame - - nii ju pil'did Hää; ennem kummardati ülemaid Koe; panid ühe kivi jumalass ja kummardab sedä Kod; `jüngred kummardasid `Jeesust Plt; nemad kummardasid `kõike `a'ssu, vanad `eestlased Pil; Neid ülempid om iki kumarted Hls; üits kumartep kuud, tõine `päevä Krk; kummardab kui jumalat Ran; jumalõ kumardõmine om oman vaimun, ku_tahatõ_kumardõdõ, siss kumardõt, ku ei_taha, siss ei_kumardõ_kah San; veneläse? kumardõsõ? kojosiid Krl b. alandlikult paluma miä_n sinu `kummardamma_n akka Vai; Mia_mtõ akka sõnd kummardama Khn; mea siut akka kumartem vai palume Krk; no mina küll tedä sinna `pallõma ja kummardama ei lähä, tulgu vai tulemada Nõo; vanast pidi kummardama iks iga sita tüki perast Ote; Mina toda lontrust küll kumardama ei lähä Rõn

3. kummargile laskuma, kummarduma, kummargil olema, end kellegi, millegi poole kallutama *selg on`nõnda`aigest jäänd, et ei enam või`kummardada* Lüg; *`kummardas maha* Vai; *ma kummardasi natusse ala`poole* Khk; *Ta akkand ede kummardama, nõnda obu löönd* Pöi; *`Ingel kumardas`pöösast`vääti`vetma* Rei; *inimene kummardab vahest tööd tehes* Mar; *kummardab maast kedagid`asja [võtma]* Kse; *me peäme`risti ette`lööma ja kummardama* Tõs; *obone kummardab koa - - tahab nüid moast`rohtu`süia* Juu; *ei soa mitte kummardata, nihussed`aiged* Kod; *vend oli nii pikk, et igakord kui uksest tuli, pidi kummardama* Plt; *Mia_i või kumarte, selg om`aige* Hls; *kumartemise tüü ta (sirbiga rukkilõikus) olli* Krk; *nigu ma kumardi toda aga sääld`võtma, nii tõene aga (oks) karass mulle`vasta`otsa* Ran; *nigu ma maha kumarda, siss läeb pää ulluss* Nõo; *ku kumardat, siss veri vaoss pähä ja pää nakass nigu kirvendämä* Võn; *vana mees ei saa kumardede, ei saa kummargil`tüüd`tetä* San; *ma_i nakka ta ma`aterä peräst kumardama; sul om soeluu kõttu kasunu? et sa_kumardada? ei saa?* Kan; *sa olõt ke`emb kumardamma, võta mu piitsk säält ül`ess* Har; *inimine kumardass, puu`vaalduss; kooni`korgõ kummardass, seeni matal`mara lööd* Rõu || *üit`s kuušk kumartess, kik`k laan lamess = kirikuõpetaja ja kirikulised* Krk

4. longu, looka vajuma *siaarjass - - tedä om väegä`raske`niita, kumardab ja teretäb* Ran; *nyy (rukkipead) omma_terri täüs, selle na_kummardõsõ* Har; *Niitmisega ol`vil kõgõ suurõmb hädä, kõrrõ_kumardeva? õnnõ niitjä`ijh* Röp

Vrd kummardõl(l)õma

kummardus *kummardus* g -e Sa Mär Tõs Tor JMd VJg Iis Trm Plt Puh San/-m-; *`kummardus* Vai, g -e VNg; *kumardu|ss g -sõ* Har Rõu kummardamine *tegi sügava kummarduse* Jäm; *teretamise`juures tehakse`änamale inimesele pisike kummardus ka* Vll; *Tee vana emmele kena kummardus* Pöi; *tie ilus kummardus* VJg; *tegi mitu kummardust* Plt; *ku noorõhärä? preilid terütäse?, siss tegevä suurõ kumardusõ* Har; *Pallõl`Kaarli ja tek`k õks kumarduusi* Rõu || *jumalakummardamine eks jumala kummardust ika ole* JMd **Vrd** kumaruss

kummardõl(l)õma *kum(m)ardõl(l)õma* Urv Plv frekv < kummardama *Mis rikkal viga ellä?, kõik`kääv`kummardõllõman ja`kandva rikkust rikkusõllõ vil manu?* Urv

kummargall, -i *kummargall(i)* kummargil(e) *sie`kõrjab`kummargall`marju; nüüd laseb`endast`kummargalli* Lüg

kummargas *kummarg|as* g -a kumer – Plt **Vrd** kummerjas

kummargeli *kummargeli* Nõo, *kumargeli* Ran Nõo kummargil *temä`kitskse säääl aian kummargeli, es tõsta`päädegi üless ku ma tereti* Nõo

kummargil(e) *kummargi|l* Jäm Khk Emm Rei Mär Tõs Juu Trm SJn, -le Jäm Vll Mär, -lle Rap Kad VJg Trm Plt KJn, -lõ Krl; *`kummargi|l(e)* VNg, -lle Vai; *kummargi|l* Kse Koe, -lla Plv; *kumargil* Saa Pal(-lle), -e JõeK kummargil(e) *midä siä`istud alade`kummargille* Vai; *sedasi kummargil ep`või kaua`poolest`olla, teeb`pēē kohe`aigeks* Khk; *kummargil säääl maas* Emm; *Ma äi voi kummargil olla,`selga läheb`aige* Rei; *küll o sañt, kui täie kõhuga peab kummargile`lasma* Mär; *kütid kõivad kummargil* Kse; *põrmatud`peßsime ka kummargil* Saa; *võtad kedagi moast`ää ja lased kummargille* Rap; *upitab kummargille maas* Trm; *kui kummargil olen, akkab pia valutama* Pal; *minge parem`kamre, siin peate kummargille olema* Plt; *ol`l kummargilla* Plv **Vrd** kumargeli, kumarillõ, kumarusi, kummargall(i), kummargeli, kummargili, kummargul(i)

kummargili *kummargili* Kaa Muh, *kumargili* San; kumargilli Plt kummargil(e) `Laskas ennast kummargili Kaa; naene `olli kummargili `raanda kallal Muh; Akkas siis kumargilli - - odra juurikid mulla sehest väl'la kiskuma Plt; vana mjijs ei saa - - kumargili tjiüd' tetä; kumargili kakk `linna San

kummargul(i) *kummargul* Hää, `k- VNg; *kumarguli* San kummargil ma istu kummargul Hää; ku_nii kumarguli vai kõöräkuli lasöt, siss lüü nigu `välki tan nimete kottal San

kummar|kaela *kummarkaela* kummargil – Khk

kummas → kumbas¹

kummaski *kummaski* Kod; p `kummastki KJn (mitte) kumbki kummaski ei õsanud lugeda; kummaski ei õle kummalegi `üelnud, mes asjamijs si one Kod; Mõnel põlnl liha, mõnel põlnl võid ja mõnel `jälle põlnl `kahte `kummastki KJn

***kummastama** `toine jonomatt `kummast `toise maha (lõi maha) Kuu

kummatamma *kummatamma* kuumutama mine kummada kumma truuba pääl jala lämmäss Har

kummati *kummati* kuidas, kumba moodi ma_p tee mette kummati nad `rääkisid Khk
Vrd kummildi, kummiti

-kummati Ls ometi-kummati

kummel *kummel* g -i Pha Rei L(-m-; g -a Mih) Plt KJn Vil, `kumli Khk Puh; *kummal* g -a Rei; *kumel* u Jõh, IisR Muh IisK Kod, -el' Trv Krk, -õl' Krl Har(-mm-), g -i; *kommel* g -i Sa(-m- Pöi; g `komli Jäm); pl *kumelid* Kuu kummel (Matricaria) *Kumel* `kasvab `õue pial, sie `kollaste `õitega IisR; mu jalad ning sääred olid `lammu ning ma tegi siis kommeli patti Jäm; *kommelid* nupud nopitesse εε Khk; *täitsa kommelid*, nee on `valgete õitsetega Kaa; *Kommelid* peab ikka majas olema; *Kommelid* kasvavad põllal vilja sihes Pöi; enne `olli meil koa kõik õue kumelimi täis Muh; *kummelidest* tehässe teed; *kummelid* pidid olema ikke kõhovoalo `vasto Mar; *kumelid* ju arstirohod; *Kummelisi* oli vähe Mih; `koltsed kumelid ja `valged kumelid Tõs; päris kumelisi kasub Soone väl'lal Tor; vana Mat's soetsotas kumelid et rinnale parem Kod; *kummel* on palaviku `vasta Plt; *kummel* on ju ka roho asemel, tji `ääri mööda ja sõkutud `kohtade piäl kasvab KJn; *periss kumel' om* `valge äidsentege Krk; *kumõli?* *kasusõ aian* Krl; *ku külmän olõt - - `hautõdass kah kummõlidõga; Musta värmi `saiõ kõlladsõ kumõligõ?* Har **Vrd** kammel², kumed, kummeljas

kummeldama¹ *kummeldama* Jõe Muh Vig Var, `k- Hlj kummi tõmbuma; kõmmelduma kui nou - - on ära kummeldand, siis `juokseb Jõe; `paadi `lauad akkavad `kummeldama Hlj; põranda kummeldas `kangest äe Muh; Ära pane lauda päikese kätte, võib ära kummeldada Vig; *kummeldab - - kisub selle laua `keerdu* Var || üles kerkima kui talve sula tuleb, siis [jää] `korkib üles, alt jääb tühas, *kummeldab* üles; jää kummeldab, aab jää unikud üles Var **Vrd** kummelduma, kõmmeldama

kummeldama² *kummeldama* pummeldama küll kummeldavad Mar **Vrd** kommeldama⁴

kummelduma `kummelduma = kummeldama¹ *Kaik püdu `kimmed on ärä `kummeldunnd; Ku_et neid puu `riistu vie meresse `turbuma, `kummelduvad ne ärä samate kaik; Oli ilus `sirge laud, nüüd o kaik ärä `kummeldunud* Kuu

kummeli|hain kummel kummõlihaina[?], nuist tetäss tjiid ku külmänü olõt, nuidõga `hautõdass kah Har; *Kummõlihaina?* *omma?* *hää?* *rohohaina?* Se **Vrd** kaameli-, kaamõ|hain

kummelik → kummilik

kummeli|tee *kum(m)eli-* Rei L(*kummela-* Mih) Juu Kos Iis Trv Krk Hel, *kummõli-* Plv, *kummala-* Rei, *'kumli-* Khk Puh, *kommeli-* Sa; *kummel-* Rei Juu kummelist valmistatud tee *täma pesi 'juuksi alalde `selle `kummelitie `viega VNg; `külmand `aigele tehasse `kumli teed Khk; pisistele lastele `antse kommeli teed Mus; Kommelitest saab kommeli teed Kaa; Külmetamise peale oli kommeli tee ea, see ajas külma `välja Põi; kui kurgud ja kaelad `aiged, siis tehässe kummeli teed Mar; kodos `tehti kummelateed Mih; kumeli teed [juua], küll tä siis ää paraneb Tõs; kummeli `teega võib pead pesta Vän; Kumeli tee lappisid `pandi `sil`me peale Trm; kummeli tii ütelts olevet paistetse `vastu Krk; mia taha küll `kumli tiid Puh || kummel kummelitee `valge õetega Juu **Vrd** kammeli-, kamme-, kummelja-, kummel|tee*

kummeljas *kummelj|as* g -a Plt KJn kummel *igälpuul, kus `kiindel õu on, kasvab kummeljid; `valge õedega kummeljad* KJn

kummelja|tee kummelitee *kummelja tii üteldässe rohos olema* KJn

kummel|tee kummel *Nee kummelteed peab vilu sees ää kuivedama* Rei; *kummel tee on kollaka õiega ja kummel tee on `valge õiega, mõlemist sünnib teha `rohtu* Juu **Vrd** kummelitee

kummergune *kummergu|ne* g -se Pha VII; *kummergune Lüg kumer jalg oli kummerguse [kiige] jala peal, teise jalaga `ketras* Pha; [kätkil] *nii kummergused jalad* VII

kummerjas *kummerj|as* g -a kumer – Plt **Vrd** kummargas

kummi *'kummi* Kuu Lüg Muh L JJn Lai Rõn Vas, *kummi* Krk kiiva, kaardu, kumeraks *välimäne [seili] serv -- `leigati vähä `väljä`puole `kummi* Kuu; *'lauad on `kummi mend* Lüg; *tooli põhi `kummi tõmmand* Mar; *parand lähäb juba `kummi* Kul; *'lauad `tõmmavad päävä käes `kummi* Tõs; *Ülemine, alumine serv ning mašti iärest lõegataksõ `purjud `kummi* Khn; *käärid need on `keskelt kohe `kummi läind, need ei taha leigata* JJn; *kael`kookudega `kaantsime vett, kõverakas puu oli, natuke `kummi `tehtud* Lai; *iluss obene, pika, kõvere kõrva, vähe kummi* Krk; *Siss enne tõmmatas kupusarvega nahk üles kupp, kõik `kummi* Rõn; *lagi tetäss `kummi* Vas || *kühmu, küüru abalude tagune on ikka juba `kummi jäänd* JJn **Vrd** kommi¹, kummu¹, kõmmu

kummi → kumm⁶

kummi- *'kummi* *pall* *kui `viskad maha lüüb `endast `jälle `kõrgele maast* Lüg; *puukihjad ning kummi `saapad nee `aksid söast* Jäm; *Kummisaabas oo -- küll üks mehine värk, muudkut lase igast kohast otse; Niid oo juba jalavarjud puhas kummitaldegaga* Kaa; *kummisaabas on ka `paergast nii pitk, üsna kubemese* Pha; *Kalameistel nüid kubest sandik kummisäärivad `jalgas* Põi; *kummi king o `kiiva kulun* Muh; *kummi pael annab venida Mär; lapsed ike `mängvad kummi `pal`lega; tä keib kummi `kalo`šsuga, `pal`la jala `otses, kui `õue lähäb* Vig; *kummi nahast tallad* Kse; *kummipaalad one `suulise siden, kleedil ja püksel; näd õlid põhjatused, odavad kummi kingäd* Kod; *tuub lapsele kummi lut`u* Ksi; *vanal ajal ei olnd kallussid, olid kummi `suapad* Lai; *pani `mulle veel kummi`mantle oma `mantle `piale* Pil; *kummi pal`l lastel `mängidä* KJn; *kummi `tuhle periss elu vett täis [kingad lausa vett täis]* Krk; *nij kummi kota ei ole `jalgule ää suguki; juustukerä `olli õheveli nigu üits kummi pal`l* Nõo; [haigele] *`lasti siss `jätust kummi kot`i `sisse `panna -- kummi kot`iga mueduki `rindu pääle* TMr; *kummi lohvi `otsa pandass prit`s* Krl; *tuul`aiga*

ku ma lat's ol'li, siss olõ õs kummi`pallõ Vas; tek'k eläjä karvost `hiändäle kummimuna [mängimiseks] Vrd kumm-

kummi|alune a. reheahju suu ees kolde kohal olev müürialune, võlvialune *liha ripub kummialuses* Phl; *kummialune riitsikid täis; kummi `alla `korjub suetsoss nõge* Kod; *kummialune olli kerese kohal* SJn; *siss kui `leibä küd'seti, siss olli kummialune tühi* Rõn; *rihetarõ kummialunõ* Har **Vrd** kummialune, kummi|alus, -mulk, kummu|alune, -alus

b. räasta-, ulualune – Pee

kummi|alus kummialune – Har

kummik¹ *kummik* TÜR Plt **a.** *ahjukumm suur kummik oli pial* [ahjul] TÜR; *kivid olid `ümmer `ringi `laotud, ahju lae pial kummik, et tuli ei lähe üles* Plt **b.** *kate voki `koorem oli, kui `müijad käisid ja suur kummik oli pial, sial vokid all, et märjaks ei saand* Plt

Vrd kumm¹, kumu³

kummik² *kummi|k* Jaa Põi Mar Vig Saa HMd Rap Puh Nõo Kam San, `kummi|k Lüg Jõh, g -ku; *kummi|k* g -gu Rõu; pl *kummigu* Krk, *kummiku*? Vas, `kummigud Kuu VNg Lüg hrl pl *kummijalats* Kui siis `kummigud jalast `kerra ärä sai, `pääsid jalad `nindagu `vahjst `lahti Kuu; `kummigud on üvad `saapad; *mene mittu`kummend kõrd käi nüüd `õvve ja `küögi vahet, igakõrd `jõvvab siis neid `kummikuid `kiskuda* Lüg; *Kummik vett täis, `tõstasin nagu `tuabiga (soos käies) Jõh; kummikud teevad koa `jalgadele `vaeva* Jaa; *kat'tistest kummikidest saab nõnda `lahti, et pane tule akatsis* Saa; *mul ka kummikud `jalgas, kalo`ssidest ei `aita* HMd; *miul om kait's `paari kummikit* Krk; *ennembide olliva ka [sügised] serätse poritse, kas siss olli üttegi kummikut vai saabast* Puh; *nüid om kõik vildi ja kall'lusse ja kummiku ja potiku, vanast `olli ää ku_sa `suuga said* Nõo; *kummiku omma?* *naidõgõ valutõsõvõ jala?* San; *No_käädäs suvõl' ku_talvõl' kummikiidõga* Rõu

kummikas *kummikas* kumer kerese võll oo kummikas Tõs

kummiko `kummi|ko g -go

1. *veider olend inimine justko `kummiko, ei `siivute ei `räägi ei* Vai

2. *imelik, kummaline eks oli `kummiko justkui küll, kui `leikäsiväd `karvad (juuksed) maha* Vai **Vrd** kummilik

kummildi *kummild|i* Urv, -e Plv, -õ Plv(-mm-) Röp Se kumba moodi *kirota_kummildõ taht; sääsik vai `sämblane, `üttele? kummilde taht* Plv; *panõ? üt'skõik' kummildõ* Röp **Vrd** kummati, kummiti

kummilik `kummilik (*kumme-*) imelik, kummaline *on sie maa`ilma elo küll `kummilik* Lüg **Vrd** kummiko

kummi|lind *käblik pisike al'l lend, kummilinnud* Vän; *kummilinnul oo val'k sinajad munad roosa täpidega* Tor; *kummi linnu pesa, pesal kumm peal, pisike auk lähäb `sisse* Pil **Vrd** kummkäblik

kummima¹ `kummima, (ma) *kummin* Mär Hää Nis Trm, `kummin VNg; *kumma* Nõo, (ma) *kummi* Rõu Plv Vas Se, (ta) *kummib* Trv; *tud-part kummit* Krk, *kummitu* Kam San; *imps ipf kummiti* Ran

1. *võlvima; kumerdama sepp kummib `rauda* Mär; *vene oli õõnestadud õhest puust, iared olid `väl'la kummitud* Nis; *pääsuke kummib pesa; Kummitud kerisega saun lahtise kerisse saana `vasta ei õle* Trm; *käblik tipp pesä, päält `kinni kummit* Krk; *ahju kumm - - kummiti maa kivedest* Ran; *käblikul om kummitu pesä, `pääle om `samle `pantu,*

ei saa arugi, et säääl pesä om Nõo; lagi `ol`li `pääle kummitu [reheahjule] Kam; aho` ja_`kel`dri` umma` kummidu` Rõu; `kuhvri um kummidu kaasõga Plv

2. kummi ajama, kumerduma; üles kerkima jää kummib, kus sa isi pääl oled, säält vaeub, iist ikki tõuseb Hää; kummagi servä pääl `lüüdi nagõl, siss laud ei kummi Ran; maa om nigu kummitu pada jälle, taevass pääl Nõo

Vrd kumbuma, kummitama², kummutama²

kummima² "sõõta elusalt säilitama" – Pär

kummima³ `kummima seksima sie tidruk tahab aga `kummida Jür

kummi|mulk kummialune mia panni käki `sinna kummi`mulku `lämmäle Rõn **-muna** (kummi)pall Mõnel latsel olle kummi muna - - ütten võetu, siss mängseme kummi munaga Nõo; kum-munaga latsõ `mängvä`², kuukutasõ üless ja põrmadut `vasta lööva_tõist Se

kummin¹ kummin Plv; kum`mih Se kummi, kumeras kirstu kaas om kumõrahe, kaas om kum`mih Se

kummin² → kumin

kummine `kummi|ne g -se Jõh; kummi|ne g -tse Ote; pl kummidse² Se kummist `kummidse `kõrged `kalo-ššid Jõh; siss iks joba olli noid kummitsit `pal`le Ote; kaloške² naa² omma kummidse² Se

kummi|nisa lutt kummi nesa `anti lapsele suhu Mar; kumminisä `sorkad lapsele suhu, siis imeb Kod; imäl is olõ imemist ja ma osti kummi nisa Har **Vrd** kummitiss

kummi|pealne 1. ahjupealne Talu rehetoa ahjulagi on kummipealne Vig; kum`mipääline om jo tolmunõ, mis latsõ_kum`mipääle `ot`sma lät`si² Kan **Vrd** kumupealne

2. tont – Mih

kummi `kummi Lüg Vai Kse Pä Ris Jür Krk kaardus, kiivas, (võlvina) kumer(as) `lauda on `kummi Vai; kirstud olid `aitas - - `kummi kaaned olid PJg; [käblikul] sihuke `kummi pesa, pialt `kinni `tehtud Vän; Kuhu uüt `joosta saab, taevas `kummi `ümmer`ringi Jür; Käblik t`ijb oma pesale `kummi lae `peale SJn; `kummi luiega piap [hobune] oleme Krk **Vrd** kummi, kumbus, kummin

kummitama¹ kummitama ViK (kumi- Sim); `kummitam(m)a R, kummitama Jõe

1. kummitusena, viirastusena ilmuma või paistma kaapjalad on `niisugused, kui inimine ärä sureb - - et nie pidid siis peräst `käämä viel - - `kummitamas Kuu; sie surm `kummitas `mulle jo ede Hlj; `vaimud ei käi `kummitamas, aga `surned on küll unes elos; kodo kävijäd `kummitavad; `mulle `kummitas täna lakkas suur must kaas Lüg; miu `silmi `kummiti et oli üks inimine aga ei old; `silmi `kummita `justku kedägi olik Vai || mis sie lamp säääl `nurgas `kummitab (asjatult põleb) Lüg

2. kollitama, hirmutama no migäs `mõlgäüs siel akkuna taga `kummita, justku moni tont Kuu; mis ta kummitab siis möda pimedaid `nurke VMr; käisivad teised küll mind kummitamas, aga võta näpust, ega siis mina kart Kad; tal on niisugune kummitamise muod; mis sa kummitad, tule `sisse kohe VJg

3. nokitsema, oskamatult tegema sügise ka `kummitas kududa; `kummitab tehä, sie on üks `vaene tüömies; Öli palitu `valmis `kummitand Lüg

kummitama² kummitama Mär PJg Puh kummi ajama või minema õlle `ankur kummitab põhla `väl`la Mär; nahk `kostund, tõuseb ülesse, kummitab ülesse PJg **Vrd** kummima¹, kummutama²

kummiti *kummiti* Muh(*kummit*) Ote kuidas, mismoodi, kumba pidi küll kuuleb *kummiti see oo*; *kummiti nüid panete*; *pange kummiti tahes*; *sõnniku vädu, kummiti see pidi olema, kas noores kuus või vanas kuus* Muh; *ma ei tiia kummiti ma lää, kas ommugupoolen või õdangupoolen* Ote **Vrd** *kummati, kummildi*

kummi|tiss *lutt* *Lapse jaust õli* `kummitiss - - `pandi pudeli `õtsa Lüg; *lastele tuuasse kummitiss koa* Mar **Vrd** *kumminisa*

kummits *kummits* g -e Ann; g *kummitse* TÜR *ahjukumm* **Vrd** *kommits*

***kummituma** = *kummitama*¹ *ei midägi* `kummidu `sendä *siel tuass* [ehkki maja on vanale kalmule ehitatud] Kuu

kummitus *kummitus* JõeK ViK, `kummitus Hlj RId, g -e; `kummidu|s Vai, g -kse Kuu VNg

1. (surnu) *vaim*; *kummitav olend* [mees] `kartand `aeva *noh kui sai neid kaap* `jalgu ja `kummiduksi `räägitüd Kuu; `kuulime `kummitust; *ei tia* `kelle `kummitus *vai* `mardajus *sie oli* Hlj; `räägiti *kodo kävijäid ning* `kummitusi `öld Lüg; *Sie taat* `tühjä *juttu ei* `rääkind, *ega* `kummitusi `miski *ei* `kartand *elu* `ilmas Jõh; *tuli teine aupinu tagant* `välja *nagu kummitus, ise ägises ja pugises* Kad; *kummitus, nõnna kui näha on, aga kaub* `jälle Rak || söim *Oled* `jusku `kummidus *kohe, ei* `tiie `milla *ka* `sääliseks *saad; Oled kohe* `jusku `kummidus `toiste `korvass Kuu || *mida* `kummitus *sie siel* `seisab (*tundmatust inimesest*) Hlj; `vaata *nagu kummitust* (edevalt riides inimesest) JõeK

2. *kollitaja, hirmutaja* Mes sa `kummidus *tied oma viguri ja* `irmudad `lapsi Kuu || *vahel* `tievad *kummituisi* (*kollitavad*) VJg; `Nuored *mihed o kohe* `jusku `kummidused (*hääbematud*), *ei ne valada vanainimise* `puolegi Kuu

kummi|kabi õõnes *kabi* *kumm kabi kes õõnen alt* Krk -**käbi** = *kummkäblik* – Hel -**käblik** *käblik kummkäblik on* til`li-lil`like Saa; *kummkäbliku pesal on kumm peal, kül`le pealt käib* `sisse SJn; *kummkäblik tillike linnuke ku* ritsike Trv; *ma* `leidse *kummkäbliku pesä mahan ike, kumm pääl* Hel; *kummkäblik om nigu sij* `väike *sõrme ots, temä muna* *m nigu* `erne *terä* Ran; *kummkäblik om nii tillekene nigu* päkäkene, *jalakse om nigu obese jõhvikse all* Rõn **Vrd** *kummilind, kummkäbi*

kummu¹ `kummu *kummi saanil om küll mõnõl sällätaguss* `kummu *tett; hämme üt's puul* `lauda *vällä*? *tõist puult paista ahu tulõ* `paistõn, *siss kisk laua* `kummu Har **Vrd** *kommu*²

kummu² `kummu, -o VNg; *kumu* Kuu VNg(-o) *kummuli* `Trehvimme `seili, `muidu lähäme *viel täna kumu* Kuu; `laine `kaada *vene* `kummu ~ `kummo VNg

kummu|alune *reheahju kummialune* – Har Rõu -**aluss** = *kummu* *alune* *kummu aluss om nõkõ täüs* Har

kummukalli `kummukalli *kummuli* `milla *sie lükkäs sene* [lapse] `vankri `ninda *t vanker* `kummukalli *kõhe jõkke; siis* `pandi *kattel* `kummukalli *maa* `pääle *ja siis* `pandi `selle *katlale tuli* `ümbär Lüg

***kummul** pl *kummuli*? *kummel* *Kummuli*? *omma*? *hüä*? *roho haina*?, *naist keedetäss t'säid* Se **Vrd** *kumed*

kummula *kummula* Har, `kummulla Kuu(-l-) Vai *kummuli* a. põhi või alapool ülespoole *Müädä nie - - ajavad* `porgandi *ku* `kaaliku *üles ja* `kierdäväd *näid kas vai* `kummulla; *vene* `pandi `kummulla *ja siis* `tervati `väljaspuold *kui* *vene* `kummulla *oli; meil*

oli `seina `ääress üks `tünner old `kummula Kuu; siis on vene vett `lastis ja [laine] `kierdä `venne ka `kummulla Vai || fig Kuri kuu o `kummula, `selge kuu o `seljällä Kuu **b.** otseti, näoli `viskand `vuodessa `kummulla Kuu; taal ollu^p nelitõisskümmme `haavu, ku_{ta} ollu^p asõma pääl kummula Har || küürus, kummargil Inimene võib `kummulla `käüä Kuu

kummu|laud kolmõ trul'liga lina `jauhmise masinal om kummulaud takan kiä lina `kolkma otsa tagasi käänd edepoolõ tulõma, ku_{linnu} jahvõtass Har

kummule kummule Phl, `kummul(D)e Vai kummuli mau`rouku oli justko puol vagaga `vasta `päivä`paistet `kummule valetu; a `tuule`priissi löi siit `Korge`kaldast `alle ja, pläu [paadi] `kummulle Vai; vanaema ise istub, laps `pande põlide vahele, laps `olle kummule Phl

kummulesti kummulest|i Emm, -e Phl kummuli Saha õlm pöörab sahamese aegus mulla kummulesti; Jähid püsut rihvimesega kouaks ja lae läks kummulesti Emm **Vrd** kummuliste

kummuli kummuli eP(-o- LNg Mar; kumuli Kod), `kummu|li R(-lli Hlj VNg) Khk Ris

1. ümber(pööratud), põhi või alapool ülespoole kes `viska `sirbi `kummuli, ots maa sise, sie sureb VNg; pada on `kummuli, ei õle `pandudki `istukalli Lüg; Kui jua kuak üläs kohutas - - siis `võeti `kontsuga `panni `servast `kinni ja plaks `lauale `kummuli Jõh; obu läks `vilksi kõrvale ning meid ratastega (vankriga) kummuli Khk; sahk pöörab mulla kummuli, ader muidu lammudab Mus; orikas läin tuppa, pöörn leva `lõime kummuli Muh; `talve `veeti [paadid] `mæele, lükadi kummuli Phl; `toover kummuli `väl`les Mär; kui `kange torm oo, lõõb paadi kummuli Var; pane `raandas kummuli `teibä `otsa Tõs; `Räästa korrad `pantaks kaksipidi: selipidi laast `alla ja kummuli [laast] `pääle Hää; kummuli vol`lid olid, alt `kinni ja kahele `poole preßitud Ris; mul eela `õhta jäi suur kauss persili riivuli `peale, ei keerand kummuli Juu; lapse kāk'ki seesab sial kummuli, põhi ülesspidi JMd; mätäs piäb täätsä kummuli õlema (kündmisel); kot't o kummuli, kot't vaja `perse `piäle `tõssa Kod; siad tuhnivad, `keeravad `kopli ivakse aeaga kummuli Lai; kesk`paika `lauda `ol'li üks tadrek old ja teene kummuli piäl KJn; r e g i k u m m u l i (raseduse katkemisest) – Hää || oh kuu kummuli, tuleb paha `ilma Emm; kuri kuu on kummuli, selge kuu on sel`jali KuuK || See on ikka `sõuke kummuli paise, kasub `sisse `poole Põi

2. otseti, näoli kas nüüd asud roho `pääle `kummuli ja akkad nuttamaie Lüg; inimene magab kummuli Jäm; kukkus `kummuli pinu `otsa Khk; Tuleusulised - - olid `tundide `viiti kummuli maas, `rääksid `võõrud `keeli Põi; siis pannasse [uppunu] kummuli moa `peale Muh; ma ehmätasi nii `kangeste, ma pidi kummoli kukkuma ühnä Mar; sa makad kummuli, sa sured vee `surma ää Kse; ei saa kepiga `kaidud, käin kummuli maha HMD; ole seal (lambaniitmisel) upakille, kuku viel kummuli, saa lammaski `ingama JJn; kukkus kummuli maha, `purjes inime, suri ummukses ää Ann; naene kummuli kisendäs kerso kuane piäl Kod || kummargil kisu juurdega odra_d üle, ole otseti kummuli odra põllal Pha

Vrd kummakeli, kummakille, kummaldõ, kummali, kummu², kummukalli, kummula, kummule, kummulesti, kummuliste, kummus¹

kummuliste kummuliste Khn, `k- Hlj IisR kummuli Mis laps sie, sie jo ülekatte läind, `viskab aga `kummuliste maha, `karjub IisR; `kuksin maha kummuliste rhvl Khn **Vrd** kummulesti

kummulla → kummula

kummuma `kummuma Jõe Kuu(kumu-)

1. ümber, kummuli minema *ma ütsin `selle `poisile, et mine votta `purjed ära, mei `kummume sii keik ära Jõe; pada `kummus `ümbär; nagu siin `purje`paatiega `käüdi, sie vois `kergesti siis `kummuda Kuu*

2. ümber, kummuli lükkama, keerama *Kumume `paadi ärä, saab `pohja `tervada; Üks`ainumane `kömbastüs võib `ümbär `kummuda kogu `paadi; Nuot `kummuti rield maha, `lauti matte `riided ja kodid `pääle Kuu*

Vrd kummama

kummus¹ `kummus, -os; *kumus, -os* kummuli – VNg

kummus² `kummus Rei, *kumus Kuu kumeralt Jala`pöüäd nie o vähäkäse kumus Kuu*

Vrd kummus, kumbus

kummuss `kummu|ss Kam, g -sõ Krl kumus **Vrd** kumbuss

kummut *kummu|t* Pöi, g -ti Khk VII Kse Vän Hää spor K I, Puh Nõo, -di Jäm Khk Emm Tor; *kummu|t'* g -ti Plt Trv Hls San Krl Har Vas, -di Krk Har; n, g *kummu|ti* Muh Lih Khn KuuK, -di Mär Lih Han Tõs Aud; *kumu|t* g -ti Vai, -di Kuu Lüg(n *kumudi*); n *kumud* Lei; g `kummudi Jõh; *kummut* g -i Mar, *kummo|t'* g -di Plv; *kumo|t'* g -de Se; *kummu|t* g -ti Rei, -di Käi; *kam(m)ot* Se

1. sahtlitega mööbliese *sie on üva kumut `mitme `sahkliga, `seie on ia `riiet `sisse `panna Lüg; kes läks mehele, lasi kappi teha ja `kummudi ja Jõh; pani põlle kummudise Khk; suured `uhked kummutid `ollid Muh; tiuleva kott oli see kummut Emm; kummut oli tapp`nurkadega Käi; [pruudi] kirst `viidi natuke `aega `ennem ära ja kummudi ja kapid ja Lih; meil ikke koa kummudi veel maeas Tõs; kapid ja kummutid ja toredamad asjad Aud; pärast läksivad `jälle kummutid muodiks KuuK; `kohvrise said `riided visata pikiti ja põigiti, aga kummutisse ei sünni `kuigi pal'ju VMr; minä läksin kersoga mehele, kummuti asi on il'juti `väl'jä tullud Kod; `meie vanamiss tei jo sedä laade tüüd, kummutisi ja kappe ja; nii kummuti om `rõivide panna Puh; mul `ol'li mõsuko'rv, tyy `ol'li miu veemevakk ja kummut ja kõik Nõo; ütte kummutit peidsitedi kirõvõss; kummutillõ ol' suur `põigli päle tett Har; teil ka om kummut kohe `rõivit panda?, `peeñkeist `kraami, sääne madalakõnõ Se*

2. riidekirst – Mar Kse kummut, `kumbamisi kaen peal Mar

kummutama¹ *kummutama* Jäm Pöi Saa Juu Kad spor TaPõ VIPõ, Trv T V(-mma; *kummo-* Kan Rääp), -em(e) M San, -õm(m)õ San Krl Plv/-a/; `kummutama Hlj, -mma Lüg; tud-part `kummudatud Jõh

1. kummuli keerama, tugevasti kallutama, (tühjaks) kallama *mida sa `kummutad sest paast, lase `paigal `õlla Lüg; Kes toñt selle (korvi) `siia on `õmber kummutand Pöi; ärä kummutate `ruusi Hel; Ma saa esi juvva, kui sa kummutad takast, siss aad mulle kõik kaala Nõo; linnu aetass liku, `kõurma kummutadass `auda Ote; vesi om anumõst maha[?] kummutõdu[?] Krl; kat's ladamat kummutõdi kokku (rehepeksul) Rõu; tühäss kummut', är[?] kummut' perägi Plv; Ma[?] tulõ ka varsti, ma piä inne anoma[?] ar[?] kummutamma Vas; kummuda kummalõ annom Se || (käimisest kaardimängus) rumbi tuusage ja val'kage kummutet, [kaart] `pañti kumali `pääle; kui parta ette `pañti, sis sai kummutate kas kuvve ja `seitsmege Hls **Vrd** kummama, kummuma **b.** ahnelt (tühjaks, tilgatuks) jooma, kaanima; rüüpama kummutas `poodli nõnda ära, et mitte `tilka_s jää `sisse Jäm; Täma kummutab `sisse kõik, anna aga käde Pöi; aab pea tagasi ja lõuaotsa `püsti, nüid ta kummutab selle*

(tassi) *tühjaks* Juu; *kõik pudeli põhjad kummotab* ärä Kod; *sõss paänd pudõli `suulõ päässä pääle, tük'ükese ao peräst jäl_kummut'* (joodikust) Rõu; *nakass kummotamma pudelist [viina] `suuhõ, a ko'rk ol' iin Rärp Vrd kummutõlõmma c. kõvasti sadama lašk eenä ärä tehä, sügise puale akas kummutama* Kod

2. peitma, ära panema; varastama *ei tia kuhu ta enese niipea kummutas, põld enamb `kihku-kahku tast `kuškil `kuulda; tema kummutab asjad alati ära, kohe `kuškilt ei leia; vanaste mõisa `tienijad kummutasivad mõisa `kruami palju aga `jõutsivad* Kad

3. topeltõmblust tegema; palistama *`kummudatud palistus* Jõh; *mamma ikki kummutas, me `ütlesime, et lõime üle ääre* Saa; *üvä puale piält kummutatse; kädissed tulevad kummutata; kummutad üle, moede (muidu) areneb (hargneb)* Kod; *kummuta `õmlus maha Pil; temä on kummutamatta alles, temä `argub ülesse* KJn; *õmmelus kummudet, ku `paika panet, siss sij` viij` käänets katekõrra* Trv; *ma kummuta `siia paega `pääle* Hls; *paik raageldets ja piält kummudets* Krk; *`rõiva viijr kummuredi ärä, et ta `valla ei `argne* Ran; *vanast ma iks kummuti `amme `kül`gi, kõik nu ummeluse `tul`liva kummutada* Kam; *Lõigadu veere_piat kummutamma, noh tõnõ viijr üle tõsõ ja veerekene `alla* Urv; *kui jakatass, siss iks kummutadass* Rärp; *a_kummuta² et olnu_ss `naarmekeisi* Lut **Vrd** kommutama²

kummutama² *kummutama* Muh Var Rõu/-mmal, -da- Saa; part *kummutõt* Har

1. võlvima, kumerdama, koolutama *laud tahab kummudada* Saa; [laterna] *`pääle ol' kard kummutõt, kost sai jäl kinni võtta?* Har; (kerise tegemisel) *ala_pandasõ_suurõ_kivi?*, *kummutõdasõ_kokku, pääle pandasõ_`väiku_kivi?* Rõu

2. kummi, kaardu tõmbuma, koolduma *laud kummutab ää* Muh; *mõni nõue kummutab nii ärä, et lööb vitsad piält ärä* Var **Vrd** kommutama¹

3. "pealmist palgikorda panema" – Rõu

Vrd *kummima¹, kummitama²*

kummutes *kummutes* "pealmine õmblus" *kummutes läks `lahti* KJn **Vrd** *kummutus*

kummutus *kummutus* Võn, g -e Trm Kod; *kummutu|ss g -sõ* Võn San V(-sõ Rõu)

1. topeltõmblus *kummutusega teed püksireit ja undruka `siilu ja kos one lõegatud riie* Kod; *kummutusõga õmmeldass `amme küle ja käisse* Võn; *üts kõrd ummõldass, tõne kõrd kummutadass* San; *käüsse piät `panma kummutusõga, muido arõnõsõ? `vällä; tanol hää lağa kummutuss ol' tettu, sis sinnä `viijrde ol' kirä? pant* Kan; *kummutusõ viijr* Rõu **Vrd** *kummutes*

2. pealmine kord seinapalke *na kutsutass kummutuss palgi kelle jo tala `sisse pandass* Võn; *kummutusõ? `paanti jo tarõlõ `pääle* Rõu; *kummutuss pal`gi `pääle pandass paari?* (sarikad) Vas

kummutuses *peidetud tema kummutab asjad alati ära -- eks ne ole kõik tema kummutuses* Kad

kummutõlõmma *kummutõlõmma tühjendama ärä `jõie `viisi `täüsi, kummutõlli `kuusi `täüsi* rhvl Plv **Vrd** *kummutama²*

kumot → *kummut*

kump¹ *kump* g *kumba* kamp, trobikond *ütte `kumpa kokko `eiten, piava nõu, mis na teeva `jälle* Hls

kump² → *kumb¹*

kumpal `kumpal g -i Kuu VNg, `kumpal- Hlj kaaslane, paarimees *paha* `paarimies
minula kuri `kumpal `korvassagi rhvl Kuu; `kumpalmees Hlj; *nied on aga* `kumpalid VNg

Vrd kumpaline, kumpan

kumpaline `kumpaline = kumpal – Hlj

kumpama → kompama²

kumpan `kumpan = kumpal – Hlj

kumpka → komka

kumpmiisdō *kāe kumpmiisdō* (käsikaudu) *lät'si* Se **Vrd** kompamiste

kumps → kumbas

kumpus `kumpus nlj piip *nāe vana* `kumpus *om suhun* Hls

kumu¹ *kumu* Kuu Kaa Pha Rei Lā(-o Mar) Krl Se

1. a. *kuma, nõrk helendus üsna kot'pime ma ei ole, kumu ma nää; kui sa omite natukse kumu nääd, et sa `keia saad Kir; sealt paistab üks tule kumu, lähme `senna `pihta Kse; Mullu nägi valguse kumu koa veel, nüüd oo nagu öö Han* **b.** *ähmane kujutis `Saatsi last `kooli ja `vaatasi takka järel nii kaua kui kumu veel näha oli; Üks must kumu läks mu ees; Tuba nii pime, et ei näin akna kumugi Han* || fig nõrk mälestus, aimus *See oli ammu, nagu kumu tuleb veel sellest ette Han*

Vrd komu⁴

2. (ebaselge) *sumin, kumin Just kut püsut miskid kumu säält puult kostaks Kaa; ma kuule na `easti mürinad küll `ühti, a kumu ja jumina ma ikke kuule Mar; kella kumu kuulda Kse; mõts kumisõss, kumu kuuluss Se*

3. *kuulujutt, kõmu Eks `viimaks mend `rahva suuss kumu `lahti, vanatüdrigul on `kaasavaraks tuop `kulda ja kuppu `sarved Kuu; Naised lasid seikse kumu lahti Kaa; Ajas muidu tühja kumu Pha; see kumo oli `ammu juba `vällas, sa alles esimest `korda seda kuuled Mar*

kumu² *kumu* Kam, -o Rõu Se kümh, mugar *tүүл hobõsõl ol'l kabja man sääne kumo, nigu `templiga[?] lät's muta pite Rõu* **Vrd** komu¹

kumu³ *kumu* Nõo Kam, -o Rõu Plv Vas Se

1. *ahjukumm ahjupäälne olli tasane, kumu olli `kõrge ja nigu kaarik; ahjul enämb kumu ei ole -- kivi palasiva ärä ja satteva `alla Nõo; ahusuu kottalõ madalalõ ol'l sääne kumo tettu, siss es pääse_tuli `vällä Rõu; vanast latsõ_käve_kumo pääle `lämmähe Plv; tek'k aholõ `veiga madala kumo Se* **Vrd** komu⁶

2. (vihma) *kate kal'eskal om nisuke kumu pääl, `vihma sadama lääb, siss saksa ei `saava ligedass Nõo*

Vrd kumm¹, kummik¹

kumu⁴ *kumu* aru, mõistus *üks ea kumu tääl peas Mar* **Vrd** komu³

kumu⁵ → kummu²

kumu → kummu²

kumuma → kummuma

kumu|pealne *ahjupealne* – Nõo Plv Röp *ahju kumupäälitse kottal `ol'li kaits part, `sinna `laot'i kõjo lõmmu pääle Nõo; kumo päälne puid täüs `kanda Plv* **Vrd** kummipealne

kumus → kummus

kumut → kummut

kumõhama *kumõhama* hõõguma *raud kumõhass* Lut **Vrd** kumõtamma

kumõhtu *kumõhtu (kotus)* Lei Lut kube, kubemekoht *hirsik um hüä hopõn, hirsikal hobõssal kumõhtu `kot'sit olõ_i* Lut

kumõhõhõ *kum(m)õhõhõ* kumedalt *kell kum(m)õhõhõ lööse* Se

kumõradõ *kumõradõ* kumeralt *mi villäpuhastamise masinal om üt's ots kumõradõ, tõnõ ots om `õkva ül'ess alt* Har **Vrd** kumõrahe

kumõrahe *kumõrahe* = kumõradõ *kirstu kaaš om kumõrahe* Se

kumõra|peri kumeravõitu *taa sae laud om nii kumõra peri, taa om pääväga `kiskunu?* Har

kumõtamma *kumõtamma* Har Plv hõõguma, kuumama, tulitama; punetama *hüd'se?* *kumõtasõ?*, *kui tõmmatass leiva ahjul `vällä; sälg kumõtass; nõgõsõ_`purri mul kätte, no_käe mul kumõtasõ ennedä; karja`poiskõsõl om külh `väega suur palavik, muudgu veretäss kumõtass ennedä* Har; *päiv `perrä kumõtass, hummõn saasõ* Plv **Vrd** kumõhama, kumõtumma, kuumõtama

kumõtumma *kumõtumma* refl kumõtamma *lasõ_hüd'sil vijl kumõtuda?*, *siss lätt ahu kummõmbass* Har

kumõtuss *kumõtu|ss* g -sõ tulitus *ma_külh sääräst sällä kumõtust kannatamma ei naka?* Har **Vrd** kuumõtuss

kun *kun* M Rõu kus *kun ta käis* Trv; *Kun kottal miu `kinda piäs oleme* Hls; *sääl olli jalake, kun küünäl sehen olli; üt's inimen saa kun `tahten är kükertu* Krk; *küll temä tiið, kun kivi all vähi om* Hel; *ma_i_tiið_kun tuu sika `vaimlanõ om Rõu || kuskil a vaest susi kun um Rõu* **Vrd** kon

kun- → kon-

kuna¹ *kuña* Saa Kod M Ran Nõo ümar, kerakujuline asi, ese **a.** labida kark *`lapme varre otsan om kuña* Krk **b.** juuksekrunn *`juuse olli jutikuss tett ja `kuña pant* Krk; *`juusse keerutedi kuñasse* Hel; *enne panniva pletti, siss kuñade* Ran **c.** kartulimari *kardule varre ja kuñase otsan* Krk **d.** puumuna *kuña `auku aeame* Pst; *poterlokki mängiti kuñage, kui sai kuña `auku aia, sai võidu* Krk **e.** vurrkann *lastele tetäs kuña oki keerist; laits mängab kuñage; küll jooseb kuña kava* Hls; *miul om kuña ots `pirla alle* Krk **Vrd** kunu **f.** muhk, kühm; (ümar) *tükk lumi jääss obese jala ala suure kuñase, suure lume kerä; Poiss viiðs kui kuña mäest `alla* Krk; *sõõrik nigu kuña* Hel; *koñt läits jakust `väl'lä nigu kuña `jälle ja käsi `kasvi `kõvver; suur muhk om otsan nigu kuña jälle; `vaablane susass, nüid om kuña otsan* Nõo

Vrd kuni¹, kunn¹

kuna² *kuna* Hlj VII Hää JMd VJg Sim Iis Äks KJn eL

1. adv millal, kunas *kuna sa `jälle tuled* Iis; *ei tia kuna si kohoss tuleb* Äks; *kuna ta ärä tuub selle vigla* Trv; *kuna sij (hoone) `põlli* Hls; *ilma targa - - `tjide ka ärä kuna kevväi tule* Hel; *kuna sa käo kuulit* Ote; *kuna tuu o'l* Urv; *`kerkün om küll `üllen, kuna tiä `kuuli* Krl; *ku uma hobõsõkõnõ olnu_tal'lih, siss lännü_kuna taht; tulõ? ešs kuna tulõdõ?*, *mine_kuna tahadõ?* Vas; *`Putro tet'e ja `sijü'd'e kuna taht* Röp; *`viñgjal t'sial om kõõ viga, kuna k'ärs `haigõ, kuna maa külmänü; kuna sakõ `kapsta keedetäss, kuna vedelä?* Se || *Ma põle seda kunaajal (mõnel ajal) näinu* Hää; *mia ei ole kuna aig (ammu) ämp käinu; `sinna `kohta ei ole ma kuna aig (kaua aega) saanu* Hls; *kuna `aigu (millal)* Ote **Vrd** kona

2. adv kunagi *Ei_ta sullõ kuna midä anna?*; *Ega `päivält pal'lo kuna voki ette saa õs*; *kalamehel ol' alasi `õnnõ, es kuna ilma jää es Rõu*; *ei olõ tuust rahast kuna nii `puuduś Plv*; *tulõ_kuna sügüse `puuldõ ku ma_ka elä*; *silmäkolmu? `lääk'i ei_kuna `valgõśś Vas*; *ta aks kängehhüss kuna ar?* Se; *Ma köödä räti kolga sisse uma? sõna?*, *sa kuna nibut` pästät vallalõ Lut*

3. konj **a.** põhjendav sidesõna: *sest, sest et es `kõlba söök, kuna ta olli soolane, kuna ta ol' iivale keedetü Ote*; *Miśś küsse naasõ käest, et mis timä kerikoh naarma nakass kuna muud'o timä ei olõ kunage naarno?* Räp **b.** aega väljendav sidesõna: *sel ajal kui, samal ajal kui meil oli `ainuld neli vakkamad seda maatükki siin, kuna `Rutjal olivad talukohad `kümmeśt `viieteist`kümme `tiinuni Hlj*; *kosjataat `iste `kauga `aigu, kuna sijj alli (halli lamba) liha kiie Hel*; *Minna `otsõ iks Ennu, kuna Enu ol' jo ammuki_küünü läve ijn Urv*; *kuna tulõ õdagu, timä iks võtt `vasta Lut*

kunagi kunagi i IisR Muh Hää Saa Juu JõeK JMd Tür Kad VJg Sim MMg Pal Lai KLõ eL(-i^o spor V[-e^o Se]), -id Khk Tõs, -e Räp

1. mingil ajal, millalgi *kunagi `ütles küll JMd*; *siin kunagi oli üks [külakarjane] `Rakverest kui mina siin vel olin Kad*; *mõni oli `kaevand kunagi `ilmas ja oli `kiñni `kasvand Lai*; *Said [käärpuud] riha `alla `viidud või tua piäle või kus nad kunagi `seisid KJn*; *või temä kunagi kodu tuleb, jorutap päle Trv*; *kas susi soe hanna pääle kunagi_situss (kelm ei reeda kelmi) Rõu*; *kunagi õks tuu maśsin tulõ Vas*; *vaśt tuu asi om kunage ammu? olnu jo Räp*; *käüss kunage? Se Vrd kuna²*

2. mitte ialgi *ma ei lähe kunagi Muh*; *nüid ei ole näil kunagid `aega Tõs*; *ma_i ole kunagi nannu Saa*; *`kõiki `tõõsi ei jõund kunagi ää lõpetada*; *paras töö ei riku kunagi `koñti Tür*; *ei käi kunagi kirikus VJg*; *vesi ei kadu ära kunagi MMg*; *mina ei ole kunagi lammastelle nimesid `pannud Pal*; *ilma söögituñnita ei jäänud kunagi Äks*; *ma põle kunagi kuulnd sihukest juttu SJn*; *vihu`sauna ei `tehtud kunagi `yune lähedal Vil*; *ta (isa) es lüü meid kunagi Trv*; *mõnel latsel ei tule `amma kunagi Hls*; *kunagi sina ei näe, et temäl üits ää tuju om Krk*; *üits igävene `kangekaal om, kunagi ei tij mes mä käse Nõo*; *kunagi ei ole mehe nii `ilda tulluva Ote*; *ma_i lää? sinnä_kunagi inämb Kan*; *tij_ja_sää?, a `hüüste olõ õi_kunagi? Rõu*; *kas ol' tořm vai tuisk, ma jätä äś kunagi näid kaemah käämäldä? Vas*; *ta om `kurblik ja murõlik alate, tal ei olõ? kunage `rõõmo Räp*; *ma_tulõ õi kunagi? Se*; *mul kunagi olõ_s et mul pungah olõ_s rahha Lut Vrd kunnagi*

3. (rõhuadverbina) *Nüüd `ilmus -- `amma ette nigu `õige mies kunagi IisR*; *keik särk `alla `kistud nagu va rippeñts kunagi Saa*; *nõgine ku tořt kunagi KJn*; *mia istu ku aa (hao) kubu kunagi Trv*; *rõõva lühikse ku tõlbi kunagi Pst*; *kõtt ehen ku va põur kunagi Hls*; *sijj rüük ku torupil' kunagi Krk*; *Kahrupoja_`hüpli poisilõ üles nigu_kutsigõ_kunagi Rõu*; *üt's [poeg] ol' karvanõ ja tõõnõ siss niisama kui inemine kunagi? Vas*; *Vanamiśś -- ol' vijl kõbus ja kõva nigu mürk kunage? Räp*

Vrd konagi

kunagid → kunagi

kunagi|kord kunagi, millalgi *Kõneldi ilmast ja maast, mis juttu kunagikord `aeti Vil*; *nõnda kudas kunagi kõrd `kennigi pañd Hls*; *saa mis ta saa, kunagi kõrd piap rahu oleme iki Krk*; *Linna kakuti nii nigu kunagi_kõrd tuu päiv no sai olõma vai trehvaśś Kan*; *Nii suuř nigu no_kunagi kõrd tuu pot' om*; *Sõõgi? ol'li? iks nii nigu_näid no_kunagi kõrd te'ti Urv*;

Tuu (viljasaak) *o'l jo inämb nigu* `kuagi_kõrd `aastõk Krl; *Inemiisi haaña man o'l no_nii*, *kuiss kunagi kõrd o'l Rõu Vrd* konagikõrd

kunake *kuñak|e g -se dem < kuna¹ noore lehmä* `sarvil om `siantse *kuñakse otsan* Krk

kunama *kunama* midagi omaette tegema, nokitsema *mes sa kunad ka tehä pikkil* `talve`ehtuil; *Laps kuna* `ninda *ilusast omaede* Kuu

kunas *kuna|s* Kuu Põi Kse Hää Saa JMd Trm Vil Puh, -ss Lüg KJn Trv Hls Krk Võn V millal *kunass* `meie `piame *tulemaie* Lüg; *Kunas ta tuleb äi tea* Põi; *Rihiga* `pekse, *sij võttis ju* `aega, *kunas ta läbi sai* Hää; *akake nüid* `kooli `kõmpma, *kunas te mudu* [selle maa] *ära kõmbite* Saa; *kunass sij* `o'l'i KJn; *nad* `aandsid *täädä*, *kunas nad tulevad* Vil; *las na sõemelda*, *küll näis kunass na ärä väisivä* Trv; *kunass sa korjat kolm vakamaad viimäse ku* [odra]pää *ärä* Krk; *näüss kunass teil ka taa* `tõõstamine *lõpõss* Kan; *kunass ruuva kul'p isune vai taari käsk janunõ* Urv; *ülnü_päiv*, *kunass sa raha tagasi taht*; *kunass ma suvõl maka*, *kae² aia* `vil'ja, *kae² eläjiid* Rõu; *ma_j_tiiä²*, *kunass tuu kot't är_kattõ* `villuga² Plv; *kunas_tu o'l* Vas; *kunass ma käve ti_puul* Se **Vrd** konass

-kunasine Ls etkunasine

kunaski *kunaski* Kuu Ris kunagi, millalgi *Eks se kunaski old*, *vade en* `tiie *kunas se oli*; *kunaski ei saa* Kuu; *see talu oli kunaski*, *see põle nii kaua kadun oln* Ris

kunatu → *kunnatu*

kund¹ → *kond¹*

kund² *kund* (tugevast vihmahoost) *ku kund* `vihma *tulep*, *siss lüüp selle kesvä maha* Nõo

kunda|kivi vundamendikivi *maja kundakivid*, *nee pannatse kõige ennemini* Põi

kundament → vundament

kunda-munda kraam; *koli mie en* `jouva `üksi *näi* `kunda-`mundasi `vällä *rebidä* Vai

kunde *kunde* Kaa Krj Pha Käi Mar Han Pär Saa Jür Amb Pst Krk Nõo Rõn, `kunde Kuu, *kundõ* Se alaline ostja, tellija; klient *Rätsepal oo neid kundes* *rohkem kut ta teha jövab* Kaa; *Sõhune pidi siia ka tulema*, *nüüd vetab mo kunded keik ee* Käi; *Mo vanaema oli kindel arjaka* (harjuski) *Juhani kunde*, *teiste arjakate kääst ei oston ta sukanõelagi* Han; *Õmblejal on palju kundes* Jür; *Mia osta ainult selle äri kaup*, *olen nende kunde* Pst; *Kauplustel ja ka käsitüülistel om egäl oma kunde* Nõo || *armuke mijsš käüse tõõsõ naase mano vai tõõsõl naasel jäll mijsš om*, *siss jälke: kundõ käüse* Se

kunded pl `kunded riideräbalad; *vanad asjad sellel o muidu ühed* `kunded *üll*; *ma* `panni *ne vanad* `kunded `selga; *nee oo muedu ühed* `riide `kunded *veel*; *ma* `otsisi *omad* `kunded *kõik läbi* Muh

kunderbank, *kunderbant* → *konterbant*

kundine *kundine* kuidasmoodi *kundine see oli* Khk

kunditama *kunditama* Rõn, -eme Krk Hel *sig*a paaritama *Kasvative* `pal'lu *sigu ja kunditive tõstel emmisid*; `pääle *kunditemise emmiss läits* `seantse *alampess*, *es süü* Krk; *sig*a *kundil ärä käenu*, *ärä kunditen* Hel; *Nii iks kunditedi*, *et keväde om* `põrsa Rõn **Vrd** *kulditama*

-kundra Ls *viruskundra*

kundrak, *kundrat* → *kontraht*

kundre `kuindre *deskr ta* (loom) *om nigu vana* `kuindre `väike Kan **Vrd** *kundrik²*

kundrik¹ → kuntrik¹
kundrik² `kuúndrik kõhn loom tuu om kui `kuúndrik `õkva Kan **Vrd** kundre
kundu `kundu korda Sädi sa henes tuba ka hüäst `kundu; Sädi `vandid ja `kliivri `kouvid
kaik `kundu Kuu
kunduma `kunduma VII Rõu(-mma, pr (ta) kunnuss) Plv kehvaks jääma moa `kundub
ää, äi kasvata `vilja änam VII; taa um ar[?] `kundunu[?] maa, midägi inäp ei kasu[?]; elläi
kunnuss ar[?], nii um ar[?] `kundunu, nigu `luukõ jäänü[?] Rõu; ei hari[?] uma maad, lask är[?]
`kunduda Plv
kundõnõ kundõ|nõ g -dsõ Se; kuúdene Plv **a.** ebatasane; künklik mõts um kuúdene Plv
b. tombuline lang väega kundõnõ; kundõdsõ langa[?] ja jämme[?] Se **Vrd** kontinõ
kune¹ kune inetu, koltunud näoga küll tuu om kune inimene, serände inetu ja must,
serätse `irmsa `näoga Nõo **Vrd** kunetu
kune² → kuni¹, kuni²
kunema kuúema lorutama, laisklema mis sa kuúed sääl, ku sa üless ei tule Trv
kunep → konep
kunetu kunetu = kune¹ es ole iluss naene, `ta_l'li serände must ja kunetu, `niske
kõllakass nägu `ol'li; `ta_l'li `sände kunetu mijs, nisuke pik'k ja tineda `näoga Nõo
***kungahtama** imp kungahta **a.** kummutama, kummuli keerama kungahta regi üte
poolõ päle Se **b.** libisema, veerema lavva otsa päle `maahha kungahtu Se
kungahuma kungahuma komistama – Lut
kungalõmma `kungalõmma lonkama kae[?] ku ta `kungalõss, ku jalg `aigõ om Har
kungar `kunga' g -i lonkur Ko_sa_vana `kungari tük'k läät Rõu **Vrd** kungats
kungatama kungatama kõigutama kungatass `hindä `maahha siss Se **Vrd** kongatama
kungats kunga't's Se, g -tsi Urv, -d'si Rõu lombakas Mul ol'li_ka virga_jala[?], a nüüd olt
kunga't's Urv; Taa kunga't's hobõsõtük vidä ka_ `kõiki `jalgu perän Rõu; kuradi kunga't's Se
Vrd kungar
kunger|perse Koolõ ärä kungõr perse, jääse mulle nirtsu nartsu Rõu
kungitsama, kungitsõma kuúgitsa(m)ma Rõu(-õma); kungitsõma Vas, -mma Plv
1. urgitsema No_taad ust and sul küll_vallalõ kuúgitsa, võti um `sisse `murdunu[?] Rõu
Vrd kongitsema²
2. tuigerdama, koperdama; lonkama olõ õi_tahn viijl `jõudu `nurmõ minnä[?], kuúgitsõ tan
ussaiahn ja kae `põrside `perrä; Hummugu kuúgid'si `mulda piten tii pääle Rõu;
Latsõkõnõ nakkas ka jo kungitsõma Vas
kungla `kungla Krk Röp
1. hüüdnimi sa ku `kungla mijs kunagi kõnnit Krk
2. kartulisort [ta] tõi `kungla kardole[?] `Mooštõ vallast Kүүidse puult, suurõ[?] kui kerešse
kivi[?] Röp
kunglõma `kunglõma, pr (ta) `kunglõss kõikumama, rappuma lätt ku `kunglõss; `kuurma
`kungõli takan Urv **Vrd** kongõlõma, kunguma
kung|raud jootekolb – Khk
kungsahtumma kungsahtumma jõnksatama, kõrvale kalduma `jeesul (Jeesusel) `jalga
jõngsahtu, kundsatagust kungsahtu Rõu

kunguma `kunguma kõikuma Ku `kuurma `kunguma nakass, nä_tugesiva ola[?] ala Se
Vrd kunglõma

kunguss `kungu|ss g -sõ (kõveraks kasvanud puuoksast) `kunguss ol'l `põhtjah, hobõsõ
riista_`pahti `kungusõ `otsa Vas

kungutama → kongutama

kungõlõma → kongõlõma

kuni¹ kuni Häa Kod Äks Plt M(-e Trv Pst) Ran Puh(-e) Võn San Krl

1. käbi kuuse kuni Hel; kuusõ kuni[?] Krl

2. vurrkann kuni nõõrige tõmmati põrmadu pääl `juuskma Trv; kuni tõmmatse nõõrist
Pst; kuni võib vanast oki poolist kah teta Hls; kuni juusk põrmandul Võn **Vrd** kuninui, kunu

3. ümmargune asi **a.** pall talvel tegi lumess kunisid ja mehi Kod **b.** puumuna (ka mäng
puumuna ja keppidega) kuni `viskamine olli üits mäng Pst; latse mängive kuni Krk;
poesikse `mängsivä kuni kah säl lepiku vahel Ran; nuu `poiskese käesivä siia `meie
`koplide, `palli jalu `talve aeva kuni `auda Puh **c.** lumetükk – Hel

4. (väike) heina-, viljahunnik tegimä til'lokeisi kunisid; kui näed sadu, teed kunidess;
`pannud `tuurde roho kunije; terve eenäm õli kunisid täis; veeke [laps] issob õvven nagu
kuni Kod

5. hellitus- või meelitussõna ah sa väike kuni Häa

Vrd kuna¹, kunn¹

kuni² kuni R Põi L Kei Rap HJn Ann Tür Pee Iis Kod Kõp Trv Krk Hel Puh San Krl
Har Röp; kunni Sa Muh Vig Kse Var Mih PJg Rap Kad Lai; kuñni Kul Mär Kir Lih Mih
spor K, I; `kunni Hlj VNg; `kuñni Koe; kune Plv

I. konj **1.** aega märkiv sidesõna (näitab, mis ajani toimub tegevus) `uota `kunni ma tagasi
tulen Hlj; kuni `jälle nähä `saamo Vai; ooda sõnni kunni ma ka jõva Khk; Karjased läksid
edasi, kunni aid `paistma akkas Kaa; oia sa last kunni ma tule Põi; `ootvad sõni, kuni tuul
`vaikib Rid; kuñni see kestab, varssi `otses Mär; siis pidi sedasi `kangelt `seisma, kuñni
ülem mööda sai Mih; kuni nad isi akkast omale `leiba `ot'sma Aud; `lol'lab `piäle kuñni
suab mis ot'sib Juu; kuni [toa] päris `puhtaks ilusaks soan, lähäb paar `päeva HJn; nii
kaua, kuñni viel elan, tahaksin ikka tüed teha JMd; `niitis kuni küllalt sai Iis; `õõgus,
`õõgus kuñni läks põlemä Kod; niikavva sõkud `leiba kuñni sõkutud saab Pal; kutsar `oidis
obust `kiñni, kuñni ärra `piale `istus `kale-ssi Plt

2. ühendav sidesõna (koos arvulist suurust või mõõdet märkivate sõnadega) `vergu
parandamise taks oli viiskümend `senti kuni kaks `kruoni Kuu; nie tegivad juo `nelja `viie
`kunni kaheksa `mietriseid [rüsasid] Hlj; akkasid põlle `sisse raha `viskama -- nii `korjas
noorik kolm kunni viis rubla Mih; pualetõese kuñni kahesülläsed sarikad õlid Kod; [mütsi
äär] oli üks kunni poolteist `tol'li Lai; ešti `aigu kävevä `kalamehe[?] järvele kümme kuni
kat'skümend kilo `meetrit `kaugõlõ; perekonna `pääle tull' üt's kuni kat's vakamaad
põllumaad Röp || tüli majas `ühte `puhku, ühe kuni `tõise `asjaga Lüg

II. prep (rõhutab millegi toimumise, ulatumise jm piiri; ärajäämisel ei muutu lause
täendus) `kunni `ohtani VNg; `riie õli perenase puolt kuni `särgini Lüg; peelaest kunni
jalatallani Jäm; kunni `laupe `ohtani Kär; kiudud kuued olid lastel kuni jala `kandu Põi;
olid seal kuni omingoni; mehed `maksid pearaha kuni kuue `kümmeni Mar; seda `moodi sai
linade kallal `tõõtada kunni jõuluni Vig; me kõesime `õõsi juripäevast kuni jaanipäevani

`karjas Aud; kella `kümnest kuni kaheni `viidi maea tühjaks Kei; ilus maine moa kuñni teise mereni Kos; nägin selle loo `algusest kuni lõpuni TÜR; jumal on armastand mind kät`kist `kuñni auani Koe; kuñni `põlvi püksid ülesi kiäritud Kod; va`rs on pikk, kuñni ladvani `õisi täis Pal; `pastlapaelad olid naestel kuñni suka säärteni Äks; [pulmi peeti] kuni tõeseni `laubani Trv; [ta] ei ole? kuni seeni ajani kodu tullu? Krl

kuni³ kuni (kõhnast inimesest) Miks sa ei süõ `hüästi, et oled `ninda kuni Kuu

kuniks kuniks Kuu Kaa Ris Juu Pai; kuñniks Mär Kir Juu JõeK Koe Kad Lai Pil; kunniks Kaa Pha Pöi Muh(`k-) Mar Han Kad Trm Ksi Plt; kuñnis KJn (kui) kauaks; (kui) pikaks ajaks Eläs `nindagu lind `oksal, kuniks elu Kuu; Kes seda veib teeda kuniks neid elupäevi veel veib olla Kaa; kunniks see mu käe teha oo Muh; kunniks neid elo `päevi on Mar; ega teda kuñniks põle änam, ta oo ikke viimaste `päävade peal Mär; Ei tia kunniks lehm lüpsab Han; kuñniks tedä võib `olla änam Juu; kuñniks mind siin on JõeK; kunniks sellest `jatkub Ksi; kuñnis minu elu on KJn || kuigi kauaks Lainat leib ja lastu tuluke, nee pole kunniks Pöi; ei ole kunniks, täna laulatab, omme lahutab Kad; mõni sittab riiet, et ei saa kuñniks Lai **Vrd** kunist

kunikski kunikski Kuu IisR Kei JJn; kuñnikski Plt; kunniskid Muh; `kunikski Khk mitte kuigi kauaks Egass sidä ole enämp kunikski Kuu; [klaasasja ei] või `loopida, siis pole `kuigi `kunikski Khk; ei see leib `piiska mitte kunniskid; põle kunniskid, et `kärpsed `väljas oo (varsti on jälle toas) Muh; sest natukesest ei `aita kunikski Kei; kunikski põld seda `aega JJn; ei need jahud kesta kuñnikski Plt **Vrd** kunnistki

kuninga|bulbas (kartulisort) `valgõ? `hüörigu? kutsutass kuniga `bul`ba? Lut **-kala** kuniga kala kiisk – Lut **-kari** (mustlastest) kui sa üksi kodo olid, pidid ukse lukku, `kiñni panema, kui kuninga kari `sisse tuleb, no mis sa neil teed Pil **-kiri** fig (rahast) põle ma kuninga `kirja mõnel ajal näind Mar

kuninga|king (taim) **a.** kukekannus Kambri `otsas oli pöösas sinisid kunninga `kingi Kaa **b.** kuldking kuninga king - - õis on väga ilus niikui king ja ise kuld kollane VJg

kuninga|kroon aedlill (liilia) Kuningakroon, nie `lillid `heitseväd neh `kaua `aiga ja `oite `suurde `heitegä on viel ka Kuu; kunninga kroon, `koltsed kella `moodi `õitsmed Jäm; üt`s jagu `lille kutsuti kuninga krooni? Krl; ta om säääräne lil'l, taat kutsutass nii kuningakruun Har || Sie mies on `jusku kuningakruon (jõukas) `toiste `mieste `korvass kohe Kuu **Vrd** keisrikroon

kuninga|kübar **1.** tähtkuju `taevas oo kuninga kübar, kolm `tähte `vartade juures, kuninga kübar o kolme sopilene Muh; ku küünist tagasi tullit, siss `vahtsid `taiva `tähti, `vahtsid kos om Looja risti ja Vanger ja Kuninga küpär Puh **Vrd** keisrikübar

2. lill (kellukas) `Lapsed tegid kuningakübara `õiledega `paukusi; Kuninga kübaraid oli `mitmed `seltsi IisR

3. võrkmiik mäletseja `luomal on kuningakübärä ja sadakeriku VNg; kuningakübär on pisem kui mago Jõh; ega kuninga kübär suur õle - - kas tema õerub seal `toitu pieneks vai Kad

kuninga|lill "kollane liilia" kuningalil'l seesäb kava ilos Kod **-mees** sõdur kusi olevet kuningemihe rohi Krk; tuu om vana kuningamijs, tuu om jo mitu kõrd sõan ollu? Har; kunigamijs mass_ai midäge vanast Se **-münt** fig raha pole mette kunninga `münti maemas

Khk; mool pole mette kuninga `minti ka Kär; va Tipp-Jüri üeld kui `rautand obuse ära, et sain jälle seda kuninga `müinti, eks siis sie raha `oldki sie kuninga müint Kad

kuningas kuning|as R Pöi Muh Rei L K I Hls Krk Kan Vas Röp, -ass eL(-ess g -e Krk), kuning Hi(-nn-) KJn Puh Rõu, kuning|as Sa(-ng Jäm), g -a; kuni|ng g -nge San; kunig|as Emm L Trm Trv Pst Hls Vön Se Kra, -ass Trv Krk Hel Nõo Vld(-ss Se), kunig Vön, g -a; kuni|k g -ga Khk Hi Saa; `kuingas Pär, g `kuinga Pil

1. monarh Eläb `nindagu kuninga kass (muretult) Kuu; kuningal on üva elada, saab iast `süia ja saab kõik, mida tahab `saada Lüg; Kuningas `istub oma sita sees = küünal Jõh; kuningas `lasko `panna kaik joed ja ojad `kinni Vai; Kuniingast kuni sandini söövad seda `rooga keik = rinnapiim Jäm; kunik kuule kuke `poissi, mis sa tulid eile `meile thv| Khk; Rootsi kuningas Pha; Kuningas sööb jõulu `laupa `õhta aina `rasva ja magab kahe kasuka vahel; `Sandril on `laidus kuninga põli (hea elu) Pöi; kui kaksteisn tuult puhuvad ja kaksteisn kuningast sõdivad, siis o ilma ots Muh; maapäälsed kunigid `meitel sii pole; üks kuniga tüdar ja kuniga poeg Emm; igal kuningal oo ise riigid Mar; Küll oo ia, et `meite `riikis põle kunigud; Jumal oo `kõrges, kuningas `kaugel (pole kellelegi oma häda kurta) Han; lähän `senna, kus kuningas jala kõib (väljakäiku) PJg; `enni oli palju kuningad, tea kus ne nüid on jään Ris; kuninga autool on see, kus kuningas istub Juu; on old üks vana kuningate sugu mees Amb; tore ike kui sa jo kuninga liigiss õled Kod; Sina oled rõõmus justkui kuningas kullakoti otsas istumas Lai; kuninga käsk, kis sellel `vasta võib `panna KJn; Öge nägu (nagu) kuniga kepp (sirgest inimesest) Trv; oma sil`m om ike kuningas Hls; kuningess istuss kulla sehen = neerud rasvas Krk; sil`mä pään ku Iina kuninga räeme karbi jälle Ran; om ää ameti pääl -- `mõtleb et ta kunigass om; Roodsi kuningass istutanu `Kamja ker`aida tamme; Eñglissmaa kunigass `olli siss naene; vana kuningass saanu şõan `surma Nõo; timä tulõ kepiga mano nigu kuningass Kan; õigõki_kuningass vai krahv mul, kedä ma_pia `kullõmma Urv; no? omma jo_kuninga suurõmjagu `häädüü? Har; kuningass um `kaugõl, jummal `korgõhn, api `armu olõ õi_`kostki `luyta?; Sa istut no nigu? mõni kuning laua otsan Rõu; ta um tark ku_kuningass Plv; kellele tah `vaesõl inemisel kaibada?, kuningass kavvõh, jummal `korgõh; maamiis süü `mulda, kunigass `kulda, şaks süü är_sitagõ?; uma sil`m um kuningas, uma pää perremiis Vas; kuningas sais mäe otsah, kullatsõ kangä? jalah = ader Röp; ma mälehtë mäne `kolmõ vai `nel`jä kunigat Se; kuningass uma sita siän maka = tuli ahon Lut || kuninga `kroonimine pandilunastamise mäng – Jäm

2. (inimestest, loomadest) a. mõjuvõimas juhtisik `turba kuningass (järelevaataja turbalõikusel); ilusad `sirged mehed, pikäd nigu osjad jälle, ja üits `ol`li üle tõste, üits `ol`li kuningass Ran || ossa `taivanõ kuningass (üllatuse väljendus), kana omma kõik` nisu vällä `lahkunu? Har || jumal kuniingate kuniingas, keige ilma ülalpidaja Jäm; `taeva kuningas Emm b. juhtloom `ußidel olla koa kuningas Mär; mõni üiab lõvi -- teine `loomade kuningas Hag; igal luomal piab õlema kuningas Pal

3. mängukaart `kaardi mähju juures on kuning Jäm; Saasskoppis kõõgõ suurõm kuärt [on] `risti kuningas Khn; `kuarta ei tõhi `õssa, `vaata siäl on kuningas, ärtu kuningas ja emänd Kod; poti kuniing San; mängü jagu `kaartõ, sääl om neli kuningat: risti, pot`i, ärdü ja ruudu kuningass Har; Panõ? tuj ruudu kuning `vällä Rõu

kuninga|salv (arstim) kuniga salv, saab `pantud `paised pääl Emm

kuninglik *kuningli|k* g *-ku* VNg Mär Ris VJg KJn Krk Har Plv Ráp, *-gu* Kuu Puh; *kuningli|kko* g *-go* Vai kuningale kuuluv või omane, kuningriigi teenistuses olev; suursugune *kuninglikud sojaväed* VNg; *kuningligod`riided`onvad`selgas* Vai; *kuninglik koda* Ris; *kuninglik kruan on`raske`kanda* VJg; *sij peris kuninglik süük* KJn; *kuninglik sääduss* Puh; *ta ehitäss henele katõkõrradsõ maja nigu kuningliku lossi* Har; *taa om ku kuninglik käsk* Ráp

kunini *kunini* kuigi kauaks *Sul ei saesa üitski rõevas kuigi kunini* Nõo

kun|nui vurrkann *kuni nui tõmmatse nõõriga* Äks **Vrd** *kuni*¹

kunist *kunist* Trm, *kuinist* VJg *kuniks kuinist mind siin on* VJg; *Kui juba liiale läksid, siis segasid teised selle närelemise ära, aga kunist* Trm

kunka *kunka,* `kunka lonkur; (jalust) *vigane tu om kunka; üt's ol'l pümme, tõõne kluhho, kolmas`kunka jalaga?* Se

kunkama → konkama

kunkel `kunk|el g *-le* kukkel `Kunkled, enne neid ju küpsetadi; Pärís vanasti `kunkli ei`tehtu, põlnu`muudis Hää

kunkol `kunkol` g *-i* "tulekapp rehe all" *kana ol'l`kunkoli pääl* Plv

kunku *kunku* Sim, `kunku Kuu IisR Kad, `kungu VNg kõrvalruum, panipaik; kerge ehitis *Suveks puges`jällegi`kunkusse elämä* Kuu; *mittu`kungu teil on ka* VNg; `Kunkus olivad igasugused kohud IisR; *kass läks kullakambri seie,* `kunkusse Kad || seakast *sohvoosis on sigadel väl'la pial kunkud - - üks ainuke siga käib`sisse; kuradi kunkud, õngi sial sõnnikud`väl'la iga päev* Sim **Vrd** *konku*

kunn¹ *kuin* g *kunni* Hls Puh San V(g *kuini*)

1. *muhk, kühm obesel olli kuin kõtu all* San; *lei suurõ kunni pähä?* Urv; *käe om`kuine täüs* Krl; *no? om keskottalt`kuini külmanü?*; *Mul`aiõ käe pääle suurõ kuini üless* Har; *kuin nõnaga* (kongus) *inemine ei olõ?* `muutsa Plv; *kunni aja käe pääle ku ar? lüüt* Vas || *lumekamp halv om väega`kõndi, ku kunni? kondsa all* Kan; *obõsõ jala all om suur`kuin* Urv; *nii suur`kuin om jala all et`kuigi`kõndi ei saa?* Ráp

2. *käbi kuuse kunni, pedäje kunni* San; *kost nii pal'lu pedäjä`kunnõ sai; kuuse kuini_pala`äste* Krl; *orava ol'li`kandunu_kõik`kuini_sinna`pessä`sisse; timahalt om kuusõl pal'lu`kunnõ, tulõvajasta saa hää ubina suvi* Har

3. *väike heinahunnik`väikse`kunni pannass einä; kuin tetäs ümärke* Hls

4. *kurnimäng`kunni`viskama* Puh; *latsõ?`lätvä?`kuini`lüümä* Rõu; *poisi? löövä`kunni* Plv

Vrd *kuna*¹, *kuni*¹

kunn² *kuin* g *kuini* "kindel ehalkäimise koht" *ea kuini`peale lähän, mul on ea kuin* Jür

kunn³ *kuin* g *kunni* Mär Hää väike (viina)pudel *toob moonopolist kuini piiritust* Mär; *Ku ma ühe kuini ära võtan, siss on mul paras`olla* Hää

kunn⁴ *kuin* g *kunni* väike ümmargune asi, *pabul Saiad oo ka nenda kogu kuivand, paljast pisiksed kunnid oo veel jäänd; Jänene situb seiksi pisiksi ümargusi kunnisi* Kaa

kunn⁵ *kunn* g *kunni* *kunde Kevadisel ajal oo traktoristil neid`kunnisi nii rohkesti, et kudagid`viiti äi jõva järje peele* Kaa

*kunn*⁶ → *konn*¹

kunna *kuúna* koeralita *põra`aigust* (praegusel ajal) *üldäss iks lita, vanast ol`l kuúna* Har
kunna- → *konna-*

kunnagi *kunnagi* Kul Vig Mih kunagi *põle kunnagi võemalik* Kul

kunname *kuúname, kuúnate* sugutama *Poiss käip sääal ainult`kuúnamen, ega ta*
[tüdrukut] *periss ära võtta ei tahagi* Krk

-kunnar Ls öökunnar

kunnastama *kunnastam(m)a* Lüg Jõh

1. lahjaks, põduraks jääma *midä sa`kurvastad et`kunnastad`ennast, jääd`ninda*
põdurast; kui`ärjäl ramu lõppeb vähemast, siis`ütlevad et`kunnastab; senel inimesel ei õle
luomidega`õnne, puha`kunnastavad Lüg

2. (tööst) kõrvale hoidma *Mis sa`kunnastad* Jõh

kunnat *kunnat* g -i lahvandus *Tänavoasta on kunnatid nii vara juba`lahti* Põi

kunnatu *kunnatu* Jäm VII(-n-) LNg/-o/ Mih, g *kunnatu* Põi Muh Han Var Kad(-n-),
g *-ma* Krj Pha Jaa Põi Kad; *kunnatu* Hlj VNg, g *-ma* Lüg; *kunnadu* Kuu; komp
kunnatumb Kad

1. halb, teistega sobimatu; kade *kunnatu laps ei`kuule`kellegi sana* VNg; üks *irmus*
kunnatu - - ei anna kennegile midad ei raatsi anda Jäm; ühegiga *äi passi kokku - - nii*
kunnatumad [inimest] *pole teist* Krj; se üks *kunnatu loom* (inimene) Jaa; kae (kade)
inimene,`seikest kunnatumad pole veel`nähtud Põi; tao *sõuke kunnatu inimene et*
taaga_p soa kuidagid akkama mitte Muh; oli sie vast üks *kunnatumb laps,`muutku*
kisendas; os_sa va kunnatu luom küll, mitte`põrmu ei`kuula sõna Kad

2. sündsusetu, kõlvatu *poisid`onvad`kunnatumad, akkavad maast madalast*
suitsetamma Lüg; *levad - - võeti`lõimest ja`pandi põranda`peale, see oo ikka kunnatu*
asi Muh; *alati üks`juomine ja`rüekimine ja kunnatumate tegude tegemine* Kad

3. mittetäisväärtuslik; inetu *nägüd kohe`oite`kunnadu* Kuu; *kunnatu tüö, tämäl ei õle*
midägi väärt Lüg; *sõukse kunnatuma asja eest äp saa midagid, oln`sõukse kunnatuma*
moega Krj; *kunatu* (inetu) *näoga tüdruk, pole kena mette* VII; *Aige inimese nägu oli*
kunnatus läin Han

4. õudne, hirmutav *Tänane`õhta oo na kunnatu, sajab ja kolistab`akna taga; Läksime*
mitmeksi`Vatla rabase jõhvikul, üksi na kunnatu`olla Han; *esite oli kunnatu küll, aga ei*
võind parata Mih

5. tohutu, väga *Kunnadu`korged`krunnid, mes juo`kaugele`paistused* Kuu; *sul on üks*
kunnatu [suur] *kõht* Hlj; *kunnato suur* LNg; *kunnatu suur`uhke maja; kunatu rikas* Kad
Vrd *kummadu*

Vrd *konnatu*

kunnes *kunn|es* Hls, *-õss* Rõu; *kune|s* Hls, *-ss* Trv kus *kuness temä peass olema`prilda*
Trv; *Pikäsilla puul või kunnes ta olli; Kunes vikat`om* Hls; *jummal`tüid, kunnõss tiä ol`l ni*
kavva Rõu

kunni(-), kuúni(-) → kuni(-)

kunniga *kuúniga* kuni *piäs jumal`anna, et seänniga kuúniga silmäd on`lahti, ise suad*
liiku ja õiendata; kuúniga`sinnä maja`juure suab Kod

kunnigi *kunnigi, k-* M; *kuúnigi* Saa; *kunnegi* Hls(k-) Krk; *kunnig ~`kunneg* Hls

1. kuskil sääl es ole `kuñnigi `ühte ingelist Saa; sij om `seande `pel'glik, ei ole `kunnigi `julge Trv; ei seisa paigal kunnigi Pst; ei `kunneg [pole] tõist talu; `kunnig tüü man es ole mede `ümmer `alguse `müüdu; me ei käi kunnegi Hls; `käüse suu olli lihtlabane, es ole üttegi `kipra `kunnegi Krk; ei ole `kunnigi mujal käenu Hel **Vrd** kunnigil

2. kuhugi mitte `kuñnigi sa ei läha Saa **Vrd** kunnigile

kunnigil `kunnigil M kuskil ega ma sõan `kunnigil käenu ei ole, sõtta `saanu ei ole Trv; ei ole ütte ka `kunnigil Pst; `Pastla om kadunu, `kunnigil ei ole Hls; es oole `murka ega ulualust `kunnigil Krk; küll otsiti ja `olti, et oss ütte pääd või luud `kunnigil ollu Hel **Vrd** kunnigi, kunnilgi

kunnigile `kunnigile kuhugi – Hls **Vrd** kunnigi, kunnilgi

kunnigild `kunnigild kuskilt – Hel

kunnigilpool kuskil kikk mis `kunnigi puul om Trv

kunnikene → konnikene

kunnilgi kunnilgi kuskilgi küll `tuiskab nüid, nüid ei ole aru enämb kunnilgi; vanast meil olli üits ää karjakoer, siast ei ole nüid enämb kunnilgi Hel **Vrd** kunnigil

kunniksi → kuniksi

kunnistik → konnistik

kunnistki kunnistki Trm, kuñnisski Kod kuniksi Sial on katsunuvad ikke mõned elada, aga ei sua kunnistki Trm; sedä es kajotu kuñnisski; `valge riie ei seesä kuñnisski - - lähäb mussass Kod

kunnu `kunnu tubli `kunnu mies Hlj

kunnu- → konnu-

-kunnuline Ls suvikunnuline

kunnunõ kunnunõ Urv Plv hea pinnasega kunnunõ ainamaa Urv; sääl kruüdi perä otsah om kunnunõ, sääl `kasvi hää kaar Plv

-kunnus Ls öökunnus

kunnus(s) `kunnus(s) korras `Paadi `juures on kaik `kunnuss; Sel mihel on igä kaik `asjad `kunnus; Alus tule vesile talida ku paranustüö o `kunnuss; Hobuste ragenus pidi `muidugi `kunnus ja kova olema Kuu

kunnutama kunnutama palistama Kunnuta mul seo põll är, mul hindäl olõ õi aigo Se

***kunnutama** pr (te) kunnutate lahjutama, naljutama mis te tast (loomast) kunnutate, `tapkõ tiä ar^o Rõu

kunovald → konovalaja

kuns¹ → konts²

kuns² → kunts²

kunsakas kunsak|as g -a kaltsakas va kunsakas inimene, narakul inimene, põle tal riidet `selgas ega Mar

***kunsilik** pl kunsilikud ebausklik nii kunsilikud inimesed, salaja `aatas (vaatas) `jälle küla `põrsud Muh **Vrd** kuntsikas

kunsitaja nõiduse-, kunstipidaja ennemä olid `sioksõd kunsitajad Khn **Vrd** kuntsija

kunskopa-, **kunskopi|mees** naljategija; riukamees see üks va kuñtskopa mees, otsast otsani vigurid täis LNg; see oo kuñtskopimees (takusõojast laadal) Kse; kunsskopimes teeb `kuñssi Plt

kunskopp *kunss|kopp* Kul JMd Plt/-ń-/; *kunst-* Trm(-ń-); *kunts-* Kuu Lüg Mär Koe Plv; *kuńts-* Vai LNg(g -kopa) Mar Juu VJg; g -kopi; *kruńtskopp* Ráp; *unskopp* g -i Jõh; *kunts|kop* Jür; *kuns-* Krk kaval nõks; riugas *unskoppi tegema* `teisele Jõh; *mõni käib ja* `piirab; *teeb nihukest kuńtskoppi teene* Juu; *tema tieb vigurid ja kuńtskoppisi* VJg; *kruńtskoppõ täüis ja vigurdass pääle alati* Ráp || *oskus, keeruline asi* *Juhi siadmine on kua oma kõhast kuństkopp, kui juhised ei mõista siada, siis käib vanger* `viltu obuse järel Trm || *trikitegija kunskopp tieb oma* `kuntsisi ja vigurid Lüg; *Üks kunskopp õli* [laadal], *kes kolme suure nuaga mängis* Trm

kunskoppi *kunsk|koppi* Koe; *kunss-* Kul JMd Sim; *kuńss-* Hlj JMd VJg Plt; *kunts-* Jõh VII Muh Mär Kse Ris Jür Koe; *kuńts-* IisR Mar(-kopki) Kse Tõs Juu Sim ümbernurga; *ääriveeri, kavalasti sie oli aga kuńsskoppi* `üeldud Hlj; *Ega täma pole* `otsekuhene inime; *`rægib ikke kuńtskoppi* IisR; *ta küsis nõnna kuńtskoppi* Muh; *keis seal kuńtskopi* `kuulamas Mar; *mis kunsskoppi ta nüid käis* `kuulamas Kul; *küsis mu käest kuńtskoppi* Tõs; *tuleb muidu kunskoppi* `vaatama Ris; *mis sa mud'u* `tühja pärid ja reägid kuńtskoppi, *ma ei tea sest asjast kedagi* Juu; *kunsskoppi pärib, et teene aru ei saa* JMd; *tia mis kunsskoppi käib pärimas* Sim **Vrd** kuntskobill

kuńss(-) → kunts(-)

kunst *kunst* Kuu VNg; *kuńst* Noa; g *kuństi* Iis Võn V; *kunsti* Puh Nõo; *kuńts* Pal Hls Rõn Rõu; g *kunsi* Sa(g *kunsi* Jäm Põi) Kse Tõs Trv Krk; *kuńtsi* L(n *kuńst* Hää) K Iis Trm; *kuńtsi* IisR; *kunsi* Muh Mar Kul Mär Tõs; *kuńsi* Kul Khn JMd Kad VJg Trm Kod Lai Pil; *kunsi* Mar Krk Rõu/-ń-/; *kunts* g *kunsi* Hi Mih PJg KJn; *kunsi* Lüg Jõh Vai(n *kunsi*); *kuńss* Jäm; g *kuńsi* Kse/-n-/ Hää Lai Plt KJn Kõp; *kuns* g *kunsi* VNg; *konst* g *konsti* San; *škuńšt* g *škuńšti*, *skuńšt*, *kuńšt* Lei; g *kunsti* Vai; *kunsi* Hlj/-ń-/ VNg; ppl kuntsa MMg

1. ebaus, maagia; ebaus, nõidusega seotud toiming, tava kui `kuhja `malgad `pandi `paaris, *siis naisel kaksikud lapsed, sie õli siis vana* `rahva kunts Lüg; *Meie külas neid* `kuńtsisi suurd ei `tiata IisR; *see oli kuńts sedasi et* `matsabä es `tooda puid `oue ning ouest es `tooda tuba; *kui ei võta* [vastsündinul] *arjassid ära, siis inimene jääb karuseks, see pole midagid kunsi asi olnd* Jäm; *mõnes kohas* `peetasse kunsi pärast `seokesi juttusid Khk; *vana rahval oli* `kuntsisi pailu, *mina_b mõista midagid pidada; kui* `mindi põllale külma - - *siis* `tehti `kunsi Kär; *Menel oli* `seike kuńts, *et aava puudega pole sauna* `ahju `kõõtud Kaa; *Seal oli omal ajal* `kunsi ka, *pidi kalatüki* `peale kolm `korda sülitama Krj; *mõni tegi viis nurka levale* `piale, *see oli suur kunsi asi, sis kurivaim es lähä leva kallale mette* Põi; *ta* `oskab kõiksugu kunsid, *palju* `kuńtsa; *nee oo suured kunsid kõik, mis ennemuiste* `peetud oo Muh; *esmaba ja kesknädal ja* `reedi, *need ei ole ead päävad, see oli vana* `rahva kuńts Rid; *suur kuńts võttis looma vaimo* `välla ja Mar; *ei* `aita `aapteegi rohod ega kedagi, *kuńtsiga saab ää* `kaotud Vig; *jõulu aeal oli veel üks kuńss, visati king üle* pea Kse; *Uude maesse tuli ike* `lauba kolida, *see on see kunts* Mih; *enne ohatleti või arstiti* `kuńtsidega Aud; *Vana* `kuuga oli param [kartuleid panna], *sest kuńtsist on ikka* `kinni `peetud Kei; *nõia* `okstega ike soetsetatud, *tehtud* `kuńtsi Juu; *siuksi vanu* `kuńtsa ega `siukest `assa mina ei tia Tür; *eks tühjad ohud on kunsid kua - - aga ega* `nüütsed inimesed ei usu Koe; *uskusivad* `tühja `kuńtsisi, *tehti nikerdud kujud ja* Kad; *vana kuńts on et kala süü* `moeto kõik ärä, *aga silmäd jätä järele* Kod; *naene ei* `tohtind `pal`la `piaga `leiba

sõkku, kõiksugusid kuñsid olid Plt; vana`rahva kuñts oli veel, ei tohi puhuda, kui vorstid paeas on, et siis minema vorstid `lõhki Pil; kuñts kundsi pidäjel, abi arsti ännä all Krk; tuu `olli siss tu kuñst, et kes kõige enne pruudi vihaga vihup, tuu saab ruttu mehele; toda ei tiia, kas livvu`laskmise tõttu lina `kasvi pikemb vai es kasva, aga serände kuñst `olli Nõo; vana`aasta õdagu tettävät noid `kuñtse, et kudass tulevast peigmijst näta saase Võn; kuñst kuñsti pedäjäl, vana viisu vidäjäl (tõrjemaagia) Krl; meil kää kõik` kuñtsi ja jumalasõnaga nigu `mustlasõ hobõsõ `müümine Rõu; na omma k`ul nõial kuñsti? tahha `pantu? Se; kunsti pidama nõidusesse uskuma, seda harrastama; ebausukombeid järgima Kes kuntsi teab, see kuntsi peab, ma äi tea, äi pea koa Põi; Kis kuntsi pidast nee teedsid sihantse sandi silma vastu jälle rohtusid Emm; nee on nõiad, kis `kuntsisi pidavad; nüid `kuntsisi ei `peeda Rei; inimesed `enni vanal ajal `olled ikke `kuñtsi pidänd Mar; kes kõik kunsid peab, see kõik näl`lad näeb Kul; külimesest miu esa pidas `kuñtsi Hää; ämmad ika peavad `kuñtsi et vanakuu laps jääb ruttu vanaks HJn; üks saunamies käis siin karjas ja tema siis pidas ka nisukest `kuñtsi - - tema ei taht seda, et `riede loomad `lahti `lastakse Amb; näed et tämä pidäb perä selless, pidäb nagu `kuñtsi Kod; Siukst kuñssi piiti küll, et tervet `leibä teesele ei `antud KJn; Põdrasilla rahvas peab iga asjaga `kuñtsi SJn; `kuntsi pidä sij kes `nõidust ususs Krk; ken kikk kunsid piab, sij kikk näl`lä näeb Hls; vanast ol`l kunsti pedämeni Krl; siin ei olõ? `miäki `kunsti pedänu Har; meil kotun esä kül `külvamise man määnest `kuñsti es pia? Rõu; nä (kodukäijad) `peivä? tälle kõik` kunsti äräh - - aga midägi es tähendä? Rär || ebausklik; nõid ennemast oli niuksi kuñst inimesi Hag; see on üks kuñts inime, tiab `kuñtsisid Trm; tuu kuñst `üt`les ar kõik` sullõ `õigust; taa üts kuñst naane Se

2. (töö)võte, nõks, nipp Täma `tehtud lukkud `käisivad nisukese `kuñtsiga, `keški `võeras `lahti ei saand; Igal tüöl on oma kuñts IisR; Soolika puhastamiseks oli `jälle oma kena pisike kuñts Jäm; ihkumisel oo ka oma kuñts `juures; teeb mis kuntsiga see `lahti keib Khk; Ma sain viimati selle kuñtsi kätte, et ku ta (koer) `aukus, sis ei ammustand Tor; iga õhõl tüöl oma kuñts Juu; puu`lõikusel on õma kuñtsid Kod; on koa oma kuñts, kuda kedrätä KJn; ei tää, mis kuntsige [nad toataimi nii edukalt kasvatavad] Hls; egä asja man um õks uma kuñst Rõu; egäl `meistrel om oma kuñst Rär

3. eriline oskus, meisterlikkus eks sie oli igä kohe kunst, `kuida igä `kasvadetti nii suur pere inimesteks Kuu; ega säl [leivategemisel] tia mida `kuntsi old; `eiga sie vakkitegemine midagi kunst old, sie oli minu kääs `justku mädanand VNg; Mis kuñts sie `käerimine `ninda on, kui `enne kõik `val`mis sät`titud IisR; see [kindakudumine] pole ju `ühtid nii kuntsi töö, aga `siiskid `vaatma võtab Kär; Pole sii `kuntsi midagid, vaada kui `lihtne Rei; see (kõietegemine) pole suurem kunts Phl; ermus kuñst lubasi `saada Noa; `paergo oo kuñts `inge sees oeda Mar; vussakade kudumine oli kuñts Mär; see oo ikka kuñts teha ka Kse; `Ütlemesega saab suu lukku `panna, kõik seda `kuntsi ei `oska; Selle `koormaga oo siit `kitsast kohjast kuñts läbi `tulla Han; kuñts on neid vil`la kot`ta kuevatsesse `saada Vän; `Tuhki `kartuli on kuñst `kijta, piad nii `paßsima ku; `Lamba`niitmisel ma midagi `kuñtsi ei tää Hää; see `kinda kudamine on ikki kuñts kah Saa; `äästamine oli poisikeste asi, mis `kuñtsi sial na `tarvis oli Kei; seda `kuñsti (pajupilli mängimist) ei `keški ei suand kätte ega suand KuuK; vil`ja tegemesel on kua kuñts Koe; üksipäine oli ta (kanga mahavõtmine) kuñts VMr; si vikati `luiskamine on kua kuñts tüü Trm; ega sis jahvatata kuñts ei

ole - - jahvatata võib egä üks, kui säädetud on Äks; Küll neid kuntsa kõiki sõas vaja lähäb MMg; vanaema ütles et jahu pudru `keetmine, see on kuñss; jää pial liu `laskmine põle kuñst, aga teise persse pial `lastasse `liugu Lai; see `kampsun on suka varrastega `kootud, põle `kuñtsi Plt; sji [kannu] vitsutemine olli kuñts Hls; säääl midägi `arstmise `kuñtsi ei oole, pal't et sa tahat tõist avite Krk; mul haina `niitmene ol'l väikene kuñts (kerge töö, väike vaev) Rõu; ku tuu kuñsti kätte sai, siss püüse joba kah Plv

4. u kunstväetis kahele korrale `külvasid `kuñtsi Pha; Ju see kuñts nad (ohakad) ikka nõnda kasuma paneb Põi; Et vilja kasuma panõb, sellepärast pannassõ sedä `kuñtsi põllu `piäle Khn; `põldu rammotakse kuñtsiga Juu; `kapsa `aeda `külvas `kuñtsi maha Kos; `õstis `kuñtsi põllule JMd; siis oli `iaste `uodavad seda `kuñtsi `soada, siis ma sain ikke äbemata vil'ja Kad

kunst- kunstlik, tehis `naaburil õli poig kunts jalaga; sel `soldatil on kunts käsi Lüg; Juuli lasnud eesele uied kuñts ambad sohe panna Kaa; Suu oli kuñts `ambud täis Põi; Mihel oli kuntsjälg all, aga käis ilma kepita Emm

kunst- → kunts-

kunsti- nõid, posija; nõia-, nõidus- sie õli ka `kuntsimies ke tegi kõik vigurid `välla Lüg; kuntsimihed kes sedasi võluvad ning `nortsivad Jäm; kuntsimehed pidavad `kuñtsi Khk; Laadal oli kungsi mees, kes kuñts tükkisi tegi Põi; ega seda `teadend keegi, kis see kundsimees oli Mar; kuñsitegija oli koa nõid, tegi `kuñtsi Kul; kunsimees teeb `tempa, mängi `kaartidega teeb tükkä; enamasti `Lemra külas `õeti neid kunsipidajaid olavad Tõs; kuñtsi mehed vanal aal tein leba `uñti Aud; see oli ikke kuñtsipidaja, pidas seda va elu `aeksed eba `kuñtsi Juu; `enne inimesed kuñsitegijad `soatsivad `aigusi luomadelle Kad; `enne olid kuñtsimehed ja nõiad VJg; kuñsitegija ta õli, et `niiskese pompsu `kruusi tegi Pal; ta üt's kundsi miis om, üt's `kange kundsi pidäje Krk; täl om kunsti sõna, aga ega ta `i üt'le; aga Alma om kah kunstijüri (kunstipidaja) Nõo; vanast `ol'li kuñstitegijä vana naasõ?, `pañdi tõnõtõsõlõ puhussõid kui `kuagi arvaás; kuñsti `pañdja; kuñsti pit'äi; vana kuñstisugu, `nõida kutstass Se

kunstiline `kunstili|ne g -se Kuu; kuñsiline VMr ebausklik

***kunstima** `kuñstma, da-inf `kunsti Nõo, `kuñsti? Se; `kuñstme Hel; `kuntsima Muh; part kuñssitud HMD; ipf (nad) `kuñtsisid Pil nõiduma, kunsti pidama see `kuntsis mind ää Muh; vanad rahvas `kuñtsisid Pil; vanaesä lõegass `endäle soe titi, kuõvat ahju pääl ärä, tollega kuñstse; mia küll ei kunsti, üte jumala päevä kõik Nõo; nä `mõistva `kõikõ `muudu `kuñsti? Se

kunstjõud (kunstväetisest) ma sain siin ikke juo `luomi `rohkemb pidada ja kunts `jõudu ja `lauda `sõnnikud ja Jõh Vrd kunstramm **-kangas** tema oli kuñts `kanga kuduja, tema õppis kuduma kuñts kangast Kei; mis `rohkem `niisi on, sie on kuñtskangas; kes kuñts `kangaid kuab, sie on `kangur VJg Vrd kunstriie **-kaup** (salakaubast) kuntskaup om sji, mis sala `mahku tetäss Krk

kunstlik `kunstli|k Muh HJn Kam Plv, `kuñstli|k VMr Har; `kuñtsli|k Kaa Ris Juu JMd VJg Plt Trv Krk, `kuntsli|k Jäm Khk VII Rei Phl/-ek/ Mär Kse, kuñsli|k Tõs Juu, `kunsli|k Kuu, `kunsli|k VII, g -ku

1. keeruline, oskusi nõudev *see oo päris `kuntslik siit nenda kasinasti ää võtta* Khk; *Muhus olid suured `kuñtslikud `riided* Kaa; *apu rokk, see oo ühna `kunstlik tiha* Muh; *tieb keik netsokesed kuñtslikud tüöd* Ris; *sao tegemine on koa `kuñtslik, kui sa `easte ei `oska teha, laguneb ää kohe* Juu; *miestera särk oli ikke `kuñtslik teha nõelaga* VMr; *vägä `kuñtsliku tüü om `lamba kaala pügämine, `pastlakontsa `paikamine* Krk; *leib om iks `kunstlik tetä* Kam

2. ebausklik, ebausukombeid järgiv, arvestav vanad inimesed olid `kuntslikud Khk; *jaaniba `olle keige `kuntslekum pæev* Phl; *enne olid ju vanad inimest kole `kuñtslikud, aga nüid änam põle* Ris; *kis `siukene kuñtslik inimene oli -- noh mõni `korjas siis `mulda ja teste lehma `jälgi ja* Plt; *kartohlide `pandmine om ka `kuñstlik, vana kuu kaariga panda, `kartohli?* Har || *imelik, veider see na `kuntslik asi, ega see küll `õige põle* Kse; *puude maha `laskmine, kes põle `arjund sellega, siis ta on ikke `kuñtslik näha küll* VJg; *üit's `kuñtslik asi, mea tast mitti aru ei saa* Krk

kunstlikanõ `kuñstlika|nõ g -tsõ ebausklik vanast `olli `kuñstlikatsõ inemise külh; na (varesed) omma üte hullu eläje? ja `kuñstlikadsõ? (ebausu kandjad) Har

kunstmine `kuñstmine nõidumine miul ka olliva käsnä kätel pääl, aga `kuñtsmisega katteva ärä; vanast iks `olli toda `kuñstmist `roh Kemp ku nüid Nõo

kunstnik `kunsti|k Kuu Se, g -ku Kos Nõo; *kuñstni|k, g -ku* Tor, -gu Puh Krl; *kuñtsni|k g -ku* Han Koe VJg Äks, g -gu Trv; *kuñtsni|k* Lüg Jäm Khk VII, *kuñtsni|k* Plt Nõo/-n-/, *kuñtsni|k* Põi/-n-/, Tor Tõs, *kuñtsni|k* VNg, g -ku; kunstnik Sim

1. u kunsti harrastaja *Läks kunsti `kooli, tuleb `jälle üks suur kunsnik* Põi; *Kuñtsnikud oo `kuñtsnikus `sündin* Han; *kuñsnikka oo paelu, tegäväd `piltä ja muud* Tõs; *kuntnikud joonistavad `mualisi* Kos; *kuñtsnigu ja kirjänigu* Trv; *tuu `kunstnik -- pilte `maalõ* Se || *kloun kuñstnik teeb `tsirkuses tükka ja vigurisi* Tor

2. nõidusega tegeleja *kunsti pedäjät nimetedess `kunstniguss* Krl

kunst|ramm kunstväetis *sõnikud* [peab] *panema ja `kuñstramu, siis ta on ramus* Hää; *Ega il'ma kuñtsrammuta läbi ei tule* Trm; *loomasi `olli vähä, rammu egä kuñstrammu ei olnd* KJn **Vrd** *kunstjõud -riie siin om kah üt's `Tartun `opnu `kangro -- kes mõist kunstriiet kuta?* Röp **Vrd** *kunstkangas -sõna iki nij kuñtsõna temä kirjuts üless, nij ennemuistetse sõna, miu vana vanepidest saandik* Krk **-sõnnik** kunstväetis *präigust ei õle kunst `sõnniku `saada* Lüg; *me'el pole kuñtsõnnigud `pandud* Khk; *vana lihudis o ika sitt, nüid pannasse suurt kunts sõnnigud* Mus; *kuñtsõnnikud sai ka natuke `antud ikke kui `osta `jõudis* Juu; *mõni ostab kuñts sõnnikud kua* Sim; *eks seda sibi `mulda mõni `üelnud kuñtsõnnik* Trm; [naabrimees] *andis omakäest kaks kot'i kuñtsõnnikud* KJn; *kuñtsõnnik om supervuús, kaali suul ja siili `salpijter* Krk; *Kuñtsõnnikut pidime liinast vidämä, kavvõ maa takast* Vas; *lina kuñst sõnnikot ei kannahata?* Röp || *linnussõnnik -- Kse Juu -tükk (keerukas) trikk sie mies `õskab `õige oma kunsttükkisi `näita* Lüg; *kunsttükk oo juba see, mis juba ägäüks ep osa teha* Khk; *see oo kunstüki mees küll* Muh; *teeb kuñstükkä, kõik kunsid `selged* Tõs; *üks kuñtsi mies tieb kuñtsi tükka* Ris; *on üks kuñstükk mis sa nüid tegid* Juu; *tal omma kõik' kuñstükkü `sel'ge?* Har || *kaval võte, nõks No see oli küll üks kunnstükk, kuidas sa tä siia oskasid meelitada* PJg

kunstus → kuntsus

kunst|väetis, -väetüs mineraalväetis *kuñts`väätitst panad`pee*le Khk; *Kuñts`väätitst on see, mis põllu`nutma jätab, äe`kurnab* Pöi; *ega vanal ajal põln*d *kuñts`väätitst`mõisnikulgi* Rap; *kuñts`väätitst, se mis ostetud on* Juu; *Nisul sai kuñstväetist`antud* Trm; *Vanast no kuñstväetüse pääle`rõhko es`panda*[?] Röp **Vrd** *kunstljõud, -ramm, -sõnnik, -vägi -vägi* *kunstväetis vanast naid kuñst väk'i olõ õs,`añti lauda sitta* Rõu

kunsus *kunsus* lahja loom – Pöi

kunt *kuñt* Saa, g *kuñdi* Tor Kod VIPõ, *kundi* Kod M T

1. kult *kuñti kohetsetase orikase* Tor; *kundi liha ei õle üvä`süädä; lõegasid puud nagu kuñdid`taplesid kriuh-krauh; sij`kuñdi`lõikamine täl suurem tüü õligi; meie siga on kua vijil kuñdisegäne, siga õt's`kuñti* Kod; *kuñdil vahutab suu piäs; egä kuñdi liha ei süü`enne kui munad maha`võetasse* KJn; *viisi emmissa kundi manu* Trv; *Antke`kuñtel`rohkep`süvvä, na om ju kõhnass jäänu* Krk; *ega`kunti pal'lu`kennigi ei pia, aga mõnel iki om, et saab emmist kundi manu viia* Hel; [vagu] *kõver nigu kundi kusi* Ran; *viis miu käest kundi, ta`endä kuñt`ollu`aigess jäänu* Puh; *ma vii emmisse kundi manu; Kuñdi`lõikaja kutsutass küläst, kes om arinu`lõikama* Rõn || (liiderlikust mehest) *si o külä kuñt, sij ei võta üttegi tüdrukut ärä, latse tege ärä* Krk

2. (kaardimäng) – Ran

kunt- → *kont-*

kuntma *kuñtma* lapuliseks minema *kiä`vaene ol'l, lät's`kuñtma, süvvä*[?] ja *juvva*[?] *õt'sma; ma käve`kuñtmah* Vas

kuntra(a)t, kuntreht, kuntrei → *kontraht*

kuntrik¹ *kuñtri|k* Nis Koe VJg Trm MMg Plt KJn, *kundri|k* Iis, g *-ku;* *kuñdri|k* g *-ku* VNg, *-kku* Lüg Jõh väike kamber, (elu)ruum; *panipaik tegi`niisikse`kundrikku`reie tua`ukse ette* Lüg; *Tegi`sauna nigu`kundrikku* Jõh; *kuñtrikus olid vanad kroamid* Nis; *elab ühes vekeses`kuñtrikus* VJg; *panen vanad`riided kundrikusse* Iis; *toa taga õld nisuke`kuntrik* (suvetööök), *kos perenaane keetnd pudru* MMg; *elavad`kuñtrikus koos* Plt

kuntrik² → *kontrik*

kuntru → *kontor*

kunts¹ *kunts* g *kunsu* hrl pl *sedelgas pane kunsud obosele`peäle; kunsud kääväd`ooste`sel'gäs* Juu

kunts² *kunts* g *kuntsu;* *kuñss* g *kuñsi* kiviluts *kuñsid elavad meres; Nüid on räimepüik läbi, kuntsud akkavad juba tulema; Võrgud on ära nõiutu, ei püia`räimi, ainult`kuntsusi; ega`kuntsa ei`süüda; kunts on ilma soomuseta* Hää

*kunts*³ → *konts*¹

kunts(-) → *kunst(-)*

kunts- → *kuns-*

kuntsak(as)¹ *kuñtsak|as* g *-a* Kse PJg Pil; *kuñsak|as* Juu HJn/-n-/ Kod(*kuñsäkä*s) Pil, g *-a* Mär Rap Hag KJn, *kuñtsaka* Tor; *kuñtsak* Trv; pl *Kunsakad* Nis Kei

1. ebausklik, nõidust valdav *kuñsakas inime, kis`tühja`nõidust pruugib* Mär; *vanad inimest olid kuñtsakad - - sepa isa, temal olid sõnad, pani uñsi`seisma* PJg; *kuñsakas inime peab`nõiduse`kuñsta* Tor; *Inimesed olid ikka enne enam kunsakad* Nis; *Soarlased on kunsakad mehed, nemad`tiavad nisukesi`aßsu ette* Kei; *ei, meil ei old kuñsakad`rahvad* Hag; *kes kuñsakad olid, need`siadsid tooli [pruudi linutamisel] nii, et`istuja suu ahu pool*

Rap; `teadis alati `reakida `kõiki `kuñtsa `aşju - - oli nihuke kuñsakas vanames Juu; ise õli `niske kuñsakas, pidi `kuñtsi egäss aşjass Kod; vanaşti olid kuñsakad rahvas Pil; Meil sedä põlnd, et `õhta ei võind `leibä `kat'ki `lõegata, `kuşkil majal ehk kuñsakad inimesed pidäsid sedä KJn

2. keeruline kuñsakas töö Mär; [kaljakibu] kuaş on koa `tehtud kunsakas, vedruga `klopsti läks `kiñni HJn; `kanga `luumine om kuñtsak tüü Trv

Vrd kuntsikas

kuñtsakas² kuntsak|as g -a VII Pöi

1. kõrne, pekikamar Anna see kuntsakas moole, ma määri - - oma soabast Pöi

2. lahja loom – Pöi **Vrd** kunsus

kuntsep komp kuntsep Hls, kuñdsep Krk keeruline taari kann om kige kuntsep tetä Hls; tal olevet kige kuñdsep ärä eläde Krk

kuntsija `kuntsija nõiduja ma ei tea, kuidass ne `kuntsijad tegavad; `kuntsijad uhatlevad `kärnu Muh **Vrd** kunsitaja

kuntsikas kuntsik|as Han, kuñsik|as Mär Kod, g -a; pl kunsikad Sim

1. ebausklik; nõidusega tegeleja Määl eläsid kuntsikad inimesed, `viskasid `tuhka kurja inimese `jäl'gede `sisse; Kuntsikad `uskvad isi kua seda Han; kuñsikas inimene ehk nõid, pidäb `kuñtsi Kod **Vrd** kunsilik

2. keeruline üsna kuñsikas töö ise Mär

Vrd kuntsak(as)¹

kuntsitama kuntsit|ama Kse Mih Tõs, -eme Krk(kundsi-); kuñtsi|tama Rid Hää Ris, kundsi- Mär, kuñsi- Mär Mih/-n-/ Aud Rap Juu Amb JMd VJg Trm(-n-) Pil KJn, `kunsi-VNg;imps ipf kuñsitadi Pil, kunsitadi Kse, kunsitadi Rid nõiduma, arbutama `enni ikke üks kundsitand teise looma ää ja Mär; kuntsitab `põrsud Kse; ää kunsitand teese Mih; tä tegi imet, nõiutab ja kuntsitab Tõs; üks siis `jälle kui kedagi kardeti, siis oheldati või kuñstitati selle `vastu Aud; tark inime kuñsitab luoma ää Ris; kuñsitasime sedasi `põrssaid, siis `põrssad said `jälle `terveks Juu; kuñsitas teisele `painja `sel'ga VJg; ikke kuñsitadi kõik [loomad] `enne [väljalaskmist] ää Pil; Siukst kuñsitamist ei maksa kedägi leväga tehä KJn; mis sa kundsidet, jätä maha tühjä tembu Krk

kuntskobill salamahiti, piiludes kuntskobill `kuulamass Kuu **Vrd** kunskoppi

kunts|käppa kontvõdraks Kui `pulma ei `kutstud, sis sai isi kuntskäppa `mindud Mih

kuntslène `kuñslène Var; `kunsslène Tõs

1. nõiduslik tä `katsus need `liikmed kõik läbi ja `muljus ja - - põln na `kunsslène mette - - see oli ikke sii päris, nagu arstis võtta Tõs

2. raske, keeruline (soa) kuñsikas on `kahte `otsa pidi nokaga, `kuñslène teha ka Var

kuntslikult `kuñtslikult Vän JMd Koe

1. kunstide, nõiduse abil `kuñtslikult arstiti Vän

2. (pasuna tegemisest) `võeti üks kõver männi juurikas, selle `kuñtslikult õõnestati ära Koe

kunts|palsam kuñts- IisR VJg, kun(t)sel- Trm Kod, `kunsel- VNg, `kuntsõ-, kondsõn- Plv a. Kunzeni palsam; arstim `kunsel`palsami `voetakse `sisse VNg; Kuñts`palsami `pañdi `sortsuke `viina `sisse - - `arstirohuks IisR; kunselpalsam - - teeb nagu pehememäss su iho ja `liikmed; kunselpalsamid panima `piäle ku `iõura rüägätus lei Kod b. "liik viina" – Plv

kuuntsus `kuuntsus Tõs Juu, g -e Kod; `kuinstu|ss g -sõ Se; g `kuuntsuse Aud nõidus; ebausk *Seda ei tea, mis `kuuntsus see oli, aga kui `riidi `õhtu leib otsa sai, uut ei võetud katki Tõs; ega seda `kuuntsuse pärast ei `tehtud mette Aud; vat kui suur `kuuntsus ja `nõidus tal oli, nüüd enam `niukest `kuuntsust ei ole Juu; vanass õlid `kuuntsuse sõnad ja asjad, tahab nagu `kuuntsusega `asja `õigess ajada Kod; täl ommava? kõik' `kuinstusõ? `sel'ge? Se*

kuntul, kuntur → kontor

kuunu *kuñu* vurrkann – Pst **Vrd** kuna¹, kuni¹

kuo; kuo- → koo¹; koo-

kuobakas *kuobakas* puuklots, -tükk *pañdi* [seale] *rangid* `kaela, *neil oli ikke külles nisukesed pulgad ja kuobakad, et ta ei saand läbi aa pugeda* Amb

kuodu `kuodu käik `anna `kuodu (pane laevale käik sisse) VNg

-**kuodu** Ls tagakuodu

kuodud pl *kuodud* pebred *puistad villad ää jäävad kuodud järele, eina kuodud* Jür

kuogutama *kuogutama* kaagutama kana *kuogutab* Iis

kuoguts *kuogut's* g -i nahakook – Lut **Vrd** koogus

kuoju → kuju

kuojuline `kuojuline mustiline, mustriga *Tüdar toi `mulle `kuojulise `polle `riide `sündümise `päiväks; `kuojuline rätt* Kuu

kuok int *Konn* `kuoksub *kuok, kuok* Lüg

kuolus|pea kangaviga *kuoluspäid ja `keiki tuli* [kangale sisse] VNg

kuomin(a) `kuomin Lüg Jõh, `kuomina Vai, *kuomin* Iis **a.** rehealune *tehti `kolmed lademed üle `kuomina; `kuomina siis `peksedä* [reht] Vai **b.** kolikamber – Iis

Vrd komin², koomits

kuonitama `kuonitama vargsi liikuma – Kuu

kuopur pej *puass* `kuopur "puhas madu" Lei

kuorakane *kuorakane* dem < koor – Kuu **Vrd** koorekanõ, kooreke

kuord → koort

kuormanesä `kuormanesä koormakaupa – Kuu

kuorukaine `kuorukaine kooruke *ühe* `kuiva `kuorukaise `ansid `miule Vai

kuosaline `kuosali|ne g -se keretäis *Õless saand* `kuosalise Lüg **Vrd** koosa¹

kuositimed pl `kuositimed kubemed – Kuu

kuoski `kuoski (ei) kunagi *älä sie enemb mäne* `kuoski nii `suuri *krappu* `kinni *ottama; en ole `soudand* `kuoski Vai **Vrd** kooskid, kõõski

kuos-koss *kuos-koss* (lehma kutsumishüüe) – Vai

kuostas `kuostas lusikas *votsin* `kuosta *kätte* Jõe **Vrd** koost

kuoterdama *kuoterdama* lohistades käima – VJg

kuotjam `kuotjam VNg; in *kuotjames* Lüg *jalg* `korja *oma* `kuotjamed *siit iest* VNg; *kuotjames on viga obosel* Lüg

kuotjas `kuotjas hobuse *jalg* `katsutasse *kuotjast kui on* `suoned *tulised, siis on kabjas viga; `kanna ligidäl on* `kuotja *auk - - kabi lõppeb, siis akkab* `kuotja *auk* Lüg

kuovama `kuovama ronima – Kuu

kuovitama `kuovitama aega viitma, konutama *mes sa viel* `kuovidad *siel* Kuu

kuovitas `kuovitas ?koovitaja kiivitas tuob `kinda täie `suoja, `kuovitas tuob koti täie JõeK Vrd koovit¹

kuovitus `kuovitus g -e kummitus Midä `asja sina `sõisad `nindagu `kuovitus, `kuovituse `muodi Lüg

kupa kupa pehmeks keenud nõnna küpsn liha, ühna kupa Muh

kupa- kupa- Käi Var Pä JMd JIn Ann Koe VJg IPõ Hls Krk Nõo San Urv Krl Rõu; kupa- Lüg Jõh Vai kupatatud, keedetud nüüd kurk `aigetab, `tarvis `õige teha kupa piima Lüg; kui `lehmä tuleb `piimä `keideti kupa piimä Vai; mardidele `anti kupa `ernid PJg; Kupa uad keedetaks kuivalt `süümeseks Hää; piigistan [seened] sialt kupa vee seešt `väl'la Ann; pani veel soodad selle kupa vee `ulka, et siis lähvad [hersed] `pehmest; kupa `erneid `tehti, keedeti `pehmest; kupa `piima `tehti vahel `arva, kui külm aeg; kupa uad olid apu piimaga iad `süia, siis sai niisuke mehine keretäis Lai; ma tii `endel imu `ruuga, kupa kapustit tii `endel Krk; ku_pää halut', sõss `võet'i nuu_kupa `kapsta? - - `pahti lehe `viisi räti pääle ja köüdeti sõss pähä Urv; Noist kupa `kapstist `keet'i `ruuga upõ ja `suurmidõga? Rõu

kupahtama kupahtam(m)a Plv Vas Röp Se kupatama sõss kupahtõdass `piimä ku `rõndo man um hätä Plv; Ua? ja `herne? kupahtõtiva? inne är?, et rutombidi `pehmest `kõissevä?; `lat'kit võõset kupahtada_kah kardoli kõrvalõ; inne iks kupahtadass [liha] är, siss pandass `vahtsõst `kijmä Röp; tattõ ja `siine kupahtadass Se

*kupahtuma pr kupahtusõ? kupatuma – Röp Vrd kuppastumma

kupa|klaas kupuklaas ma õnnõ ütškõrd olõ nännü? noid kupaklaasõ Rõu

kupa|kartul koorega keedetud kartul – spor L `Õhtu olid silgud külma kupakartuliga Var; kupa `kartulid ja silgu soolvesi Aud Vrd kupatuhl

kupal → kuppel¹

kupal, -e kupal Jõe Mar Tor Ris Juu Jür JMd JIn Koe VMr Kad VJg Urv, kuppal Kuu Hlj; kupale Põi Vän Juu JMd Koe Kad VJg, kuppale Hlj

1. kupla(s), villi(s) nahk on kuppal Kuu; Va sääsed on lapse kõik kupale sõõnd Põi; läks kupale nagu tede käevarred Vän; `rõuged lõõvad üles, võtab na kupale kõik ihu Juu; kui kodu saand, old üle keha kupal JIn; kui kül'm on, siis on ihu kupal Koe; siased süevad näu ja kääd kohe kupale Kad; ihu on kupal kui nõeksed kõrvetavad VJg

2. a. keema hakkamas vesi on kupal, kupud `kerkivad Jõe; [vesi] läheb jo kuppale Hlj; vesi oo kupal, suured kublad peal Mar; vesi on kupal, pole viel `kiema akkan Ris; vesi akkab `keema, on juba kaniste `easte kupal Juu; Siatapu vesi pidi ainult kupal olema Jür; piim on kupal, akkab `kiema JMd; vesi olgu `ästi kupal, kui sea `karva akata `võtma VJg; Mõhkõ valõti kupal vesi, klopiti püürüsega jahu sisse Urv || hädas vahest ole [lastega] nii kupal et `aitab; tüdrukud olivad pulmas pošte kääs aina kupal Kad b. keema(s) `kaapsad oo kupal Tor; juba `kapsad kupal, soab `varsti karduled koa `sisse `panna Juu; panime [seened] kupale VMr

kupa|mago võrkmik lehmäl um neli mako: suurmago - - kupamago, siss lipõmago ja kõrdmago Rõu

kupan → kuban

kupane kupa|ne g -se Tor, -tse Hel kuppe täis nõgesed teevad naha kupasese Tor

kupar *kupar* g `kupra Jäm VII Pöi L(*kuper* g -i Vig; g *kubra* Tõs) K I, g `kupre Kse Jür; *kupr* Mar, g `kupra Kuu Lüg; n, g `kupra VNg Jõh Vai; *kuppar* g `kupra Lüg (lina)seemnenupp *tämä oli ia* `kupraga lina VNg; `kuprad jäävad nõnda punerdavast kui lina on küps Lüg; `kuprad pannatse `kuima (kuivama) Jäm; *Kui* `kuprad `otsas kollased on, siis on [linal] seeme `küpe Pöi; *lena* `kuprad kuivatadi koa rihes ää Mar; *va kolmekahdilene raud ein ja kupar* `otses ja Mär; viimast kupart ei maksa norida; mõni kisub [linu] siis, *kui kupar* kõriseb `otsas Vig; `kuprad tulid `otsest ää, siis linapiiu jäi `järke Aud; `kuprid kuivatase Tor; mõnel linal on üks aenuke kupar `otses Juu; *linad on* `iasti `kupras JMd; *tudral on kua* `kuprad Koe; `kuprad pannakse `sarda, `kupra sarrad on Sim; *ulga* `seemneid on ühe `kupra sees Trm; *kui* `kupraid pal'lu otsas, oli `aokas lina; `enne lina ei `kista, *kui kupar* lõõb pruunist ja leht ära klaasib Lai; `tampsime `kootidega lina `kuprid KJn || fig pea *Kupar* `otsas `jälle soe (purjus) Pöi; Tõmbasin sellel jäära kännil *kupra maha* Mar; *Kupar ei tööta* Kul **Vrd** kopar, kubar, kugar, kuppura, pupar

kupardama *kupardama* Jäm Krj Pöi Mar Hää Ris Juu Kos Amb JMd JIn Pee Trm Pal Lai; *kuperdama* Noa LNg Mar Jür Lai; *kupõrdama* Har; part *kupardud* HMd Kei kupraid eemaldama *linad kupardati* Krj; *Tubakad said ennem äe kupardud* kui `seemed `sisse tulid Pöi; *Poisid kupardasid, tüdrikud kakkusid* Hää; *linu* `kistakse, siis *kupardakse* Amb; *peremies kupardab väälal linu* JMd; *mees kupardas päevas tuhat pihu* [lina] Trm; *linad* `viidi sarra `juure, *sial kupardati ära* Pal **Vrd** kuprama, kuprima

kupar|tuder *tuderluga see oo tudra ein, mis* `randas kasvab, `üitse ik et *kupartutr* Mar

kupaross *kupaross* (-ss) Se; *kuparu|ss* g -sõ Se; *Kuparus* Vas; *kupõru|ss* Vas, g -sõ Har Rõu Plv; *kuparruos* Ris; p *kuparussa* Lut vase- või rauavitriol, sinine silmakivi *kuparruos* on `aaptegi rohi Ris; *kanarikkõga saat* `värmi?, *panõ kupõrust manu?* ja `maafjaekä Har; *kui iks haavalõ* `mustuss `sisse um lännü?, *siss ei avida viin ei* `juuda sitt ei `kupõruss Rõu; *silmä rohoss tuvvas* toda *kupõrust* Plv; *Kuparus ol'l põrsa kõtu rohi* Vas; *sinist kuparuist pañni, tuu* `viija `hämõsi sedä `haigõt Se

kupastama *kupastama* Kad Iis, *kuppa-* VNg Lüg Jõh IisR, *kuba|stam(m)a* Kuu VNg Vai *kupatama* Vana `ülge liha tuli `enne `süömist kahe-`kolme `keidu vie läbi *kubastada* Kuu; *panema* `siened *kubastamma* VNg; `ernid *kupastamma*; *piim on nüüd kuppastettu* Lüg; *Ubi kuppastasse* `enne kui ei taha `süia `musta suppi IisR; *pane* `siened potti *kubasta* Vai; *kupasteti* `kapsaid Iis || *keetma* `Saivad `vorstid `valmis, siis `pandi pada ja `keideti siis *sual ka* `pehmest ja siis `tañjud ka viel, *sie õli* siis *kupastamine* Jõh

kupastus(e)- *kupatus(e)-* *kupastuse vesi* Lüg; `Seente *kupastusvesi* valati `loomade `joogivee *künasse* IisR || `Liutatud `erned, *mis kupastust neil enamb* `tarvis on IisR

kupatama¹ *kupatama* Hlj Sa Muh L K Trm Lai Trv T V(-mma), -da- Emm Rei; *kupatem(e)* M San, -õmõ Krl; *kuppatama* Lüg

1. (korraks) *keema* laskma `katliku `sisse pani `piimä *kuppatama* Lüg; *kupat uad*; *kupat* `erned Krj; *Sõõma* `seale *kupatati* rugisi; *Vanad inimesed immustasid* ikka *kupat* `tuhlid (kartulisuppi) Pöi; *Just kut kupadet uba* (paksust inimesest); *Kupada ubad ja* `erned `pehmeks, on *eed nendasamma* `süia Emm; *kupada piim üles* Rei; *teda* (oasuppi) *peab* `eñni `keetma, *kupatama, et mudu ta ei* `aita Noa; *kupatud oad pannasse* uuesti `keema Mär; *liha kupatata* `enne kui süldis keedetse Tõs; *kupatamõ* `kuastu ning `õuni Khn; *sehekonna liha,*

sooliki ja püid kupatadass läbi Hää; supi ubad `tahtvad kupatada Ris; `erneid koa kupatakse Juu; Piima kupatab kord `kiema, aga änam siis apuks ei lähe Jür; muidu kupatamata ei sünni uad `keeta, nad kibedad Ann; seened kupatetasse `enne ära kui praaditasse Äks; soolane [liha], siis kupatatasse, et see piab `soola `väl'la `tõmbama Lai; kupati `lamba pädikit Trv; või seene tahav kaits `kõrda kupate Krk; kõevu seene om mõruda, tahava kõva kupatamist Ran; nüü kupatedu kapusta es ole küll midägi väär, nüü lätsivä mädänemä Puh; `vaška mass (maks) om kupatamada `väega ää Nõo; puravekke ma ole tõste seende sehen kupatanu Kam; kobsu_massa_kupatõts är San; `pernani kupat' `kapstiid ja `siini Krl; Sõss kupatõdi nüü_seene är? ja_`pañti kohe anumahe `vaošsillõ Rõu; uppõ, `hernit kupatedass, saa illoss `valgõ Plv; ma_kupadi pul'l'oina vere är?, veri hais Vas; vajosseh `saisva? kupatõdu? seene? Räp; kupat kartulid ~ tuhliid koorega keedetud kartulid kupat `tuhliid, ruñnakad, sigadele saab keedetud Kaa; kupat `tuhliid mis koordega [keedetakse] VII; ma keeda ete `katlatäëve kupat `tuhliid Muh; kupat kardulisi keedeti Mar; Kouss kupat tuheldega `ourgas loua pial Han; kupat `kartulid `pañdi ette lastele Pär Vrd kupahtama, kupastama

2. põletama; hautama; paistetama soe muld kupatab `tuhliid ära; nii pala et üsna kupatab Jäm; Päike oo räimed ää kupatand Kaa; päe kupatas naha ää Muh; Jäläd kupadand üles, nat pakud all Emm; kange pala, kõik oo naha ää kupatand, `villis puhas ja Mar; Kui paksu vatiteki pääle võtad magaden, siss ta kupatap sul ihu likess Nõo

Vrd kuppama¹

kupatama² kupatama Sa Muh L spor K, Iis Trm Ran Nõo Rõn spor V(-mma Har), -em(e) M

1. kedagi kuhugi saatma, ajama või midagi tegema panema kuppata ta `vällä Jõh; Akkas tüöl vedelema, kuppitati ära IisR; Kui noored siia `jõutsid, kupatasi nad kohe `sauna Khk; Miina kupatab lehma karjamaale Kaa; Kupadas poisid ouest æ Emm; Ema pidi lapsed omigu vara üles kupatama Han; siad tulevad kardulest `väl'la kupatada Saa; said kõik minema kupatud sialt JMd; maailma vommel sel'läs ja kupatand minemä [koera] Vil; Karla olevet oma naise mineme kupaten Krk; niipal'lu kuri, et kupat tõese minemä Nõo

2. kiiresti sõitma, kihutama; tormama, jooksmas Päev `suures `kõrges, nävad kuppatavad `einamalt tulema IisR; Pani autuga kupatama Kaa; kupatas kohe obusega arsti `juure Põi; Riia alt `tullid laevad juba ää kupates Muh; rattaga kupatad `peale Rid; kupatab nii, et obune `valges `vahtus ees Mär; nii `kangeste kupatasid kui läksid pruudi maeasse Lih; Ma oli `kange noorest piast obustega kupatama Han; pani kupates menema Var; Mia kupatasi sedäsi, et tuli rummuss Khn; kasak `istus obese `sel'ga ja kupatas minema Saa; küll ma joosin ja kupatasin täna nõnna et Juu; kupatas `vargale obusega järele VJg; Kai ku vana Miina kupat' üle niidü külä poolõ ku_suidsasõ Rõu

3. a. loopima, virutama; ajama Ma kupatasi sauna täna eesti palavaks Kaa; koi lähäb puu `sisse, kupatab keik segamini Pha; ma kupatasi [heina] ühe korruga maha Muh; mua adral tuli seda `tihti, et kupatas lipeti ja saha vahe täis Trm; kupatad `asple `piaie ühe jut'iga Plt; iki kupatim esi, oma võimuga [reht] Pst; pang vai mes annum `olli, vett täis ja muidugu kupat `kaala; Miinä kupat `endäle `kül'mä vett säll'lä pääle; kupatab tuld `alla Nõo; no nakass jäl `vihma kupatamma Har; Lumõlor'tsi mugu_kupatas ega päiv maha? Rõu; ma kupadi tälle kah [vett], sai tiä ka ligõss Plv b. (lõõmisest, peksmisest) saad mu käest

kupatada Kse; `vaata, kui kupatan sulle kul'biga Saa; *kupatasin* `talle `easte, `a`nsin valu Juu; *kupatas poisile* `teivaga Plt; *võt't teese* `kinni ja *kupat naha* kuumass Krk; *ku ta* `ol'li naese läbi *kupatanu*, *siss võt't latsel käest* `kinni Ran; *meie kikass kupatab inimesi*, `kargab `õkva `jalguga `säl'gä; *ku latse* `väikse om, *kupata nigu jõvvat*, *siss ei lää na sul ukka* Nõo; *no_sai sa*° esä käest *kupata üte kehätäüe* Har; *kupadi üte mao tävve* Plv

Vrd kuppama²

kupatamma *kupatamma* suplema – Se **Vrd** kuplema¹

kupatese- → *kupatus(e)-*

kupatis *kupa|is* Kaa Var Mih, g *-ise* Pöi Han, *-se* Muh; *kupadis* Jäm Khk, *kupates* Juu JMd Plt, g *-e*; *kupats* g *-e* Tor Hls Krk, g *-i* Pst

1. *kupatamine ua kupatis*, *uad kuumutakse läbi* Var; *Kupatsist saab vällä võtta värske ja kiimä panna*, *saab õhtus süvvä* Pst

2. fig **a.** *krempel*, (kaader)värk *läks keige kupadisega* Jäm; *keik see kupadis läks kääst* `lammu Khk; *Keik see kupatis tuleb siit ää koristada*; *Selle postiga peab sii ette elliksesti olema*, *muidu tuleb äkisti keik see kupatis kaela* Kaa; *Suur raud ratas oli roõsvärgi peal*, *see vädas kõik selle kupatise* `õmber Pöi; *nüüd o ühes tükkis kõik kupatis* (maa ühes krundis) Muh **b.** *segane*, *ebameeldiv asjaolu*, *sekeldus sai ühe igavese kupadise* `kaela Jäm; *Ma_s tee ootegid*, *keik see kupadis tuli moole kaela* Khk; *Millal ma selle kupatise ometi oma kaelast ää saa*; *Vaat mis kupatist ma pidi* `vasta `võtma: *kolloo-si* `vaškad tulid kõik `meite `õue Han; *tääl oli kupatis taga* Mih; *sai kõik kupatese* `kaela Plt **c.** (suur) hulk, ports *Täna tuli kupatis* `vihma `kaela; *Neukse kupatisega põle mool kedagi piale akata*, *nii pailu* `silku *ma ei jõua üksi ää rappi* Han; *poiss toond nii pisiksed karduled*, *et sõeme omiku kohe selle kupatese ää* Juu

3. *kihutaja*, *tormaja* *Lapsed oo ikka igavesed kupatised*, `joosvad üht`inge; *Mõni on noorest piast küll igavene kupatis* Han; *küll sie oli alles kupates*, *kus läks ikka* JMd

Vrd kupatus

kupats¹ → *kupits*¹

kupats² → *kupatis*

kupate- → *kupatus(e)-*

kupatsed pl *kupatsed* (kupatatud hernestest) *kui* `erned *poole keemaga oo*, *siis üidasse kupatsed* Muh

kupa|tuhl = *kupakartul keedame täna* `õhta *kupa* `tuhlimi Muh

kupatuma *kupatuma* keema `he`nit om *vaja kupatuma* `panda° Urv

kupatus *kupatus* u IisR, Jäm Pöi KJn, g *-e* Khk(-duse) Kse Han Saa Koe VJg I Hls, -õ Rõu; *kupatu|ss* Ran, g *-se* Puh Nõo Rõn, g *-sõ* Krl; *kupadus* Käi/-os/ Rei; *kuppatus* g *-e* Kuu VNg IisR; g *kupatus* Plv; *Kupaatus* Jür

1. *keetmine*, *kupatamine* *Uad* `jäivad *kupatuses kõvast*, *nüüd* `tahvad *lihaga* `kauvemb `kieta IisR; *mul oli* `praegu *seene kupatus* Koe; *Kupatus* (kupatatud toiduaained) *taht jahtuda* Rõn **Vrd** kupastus

2. fig *asjade*, *inimeste*, *olukordade kogum koos kõige juurdekuuluvaga* **a.** *krempel*, (kaader)värk *Kolisid ära* `terve *kuppatus*ega; *Ime*, *et sie kuppatus* (vana maja) *viel* `kaela `langend *ei ole*; *Ei mina tea*, *mis* `ma`sin *sie tie pial oli*, `terve *sie kuppatus* `ähkis *ja* `pupsus IisR; *Kogu kupatus põles ära* Jäm; *teine obu pani tese* `järke *ka ning löid ülevali*

*mind keige kupadusega Khk; kogu si kupatus (pesuhunnik) läks `ümmer Saa; mul on vähä varandust, näe siin sil`ma all on kõik see kupatus Koe; a`nnin oma varanduse kõige kupatusega poja kätte VJg; terve kupatus läks ukka Iis; Vanemad surid ära ja siis jäi see kõht (koht) kõige kupatusega tema kätte Trm; üks kupatus kõik, mis sinä sialt vjil saad KJn; mursel om peenikse varre, `pik`ligu peenikse lehe, nigu ilmatu kupatuss kasvab `otsa Ran; Kui kõegutat -- satad kõige kupatusega maha Nõo; seene? kõigõ kupatusõgõ `umbre `lännü? Krl **b.** rühm, salk; (suur) hulk siel oli hüä kuppatus inimesi Kuu; Üks kupatus `õuni läks mädanema IisR; Ma sai selle kupatuse oma `kaelast ära (suurest hulgast tööst) Khk; Neid oli seel igavene kupados koos Käi; vil`la kupatus oo kõik sii Kse; kiitsakid `lehmi `toodi terve kupatus lihunikudele Saa; nijd o kõik viär inimesed, kõik üks kupatus Kod **c.** ebameeldiv asjaolu; õnnetus Naabril tuli see kupaatus kaela, et obune suri ää Jür; Tuu kupatus tul`l mullõ üte kõrraga `kaala, midägi olõ õs tetä? es Rõu*

3. kiirus, rutt leheb igavese kupatusega linna Khk

Vrd kupatis

kupatus(e)- keedu- `tuhli kupatse `veega pestasse koa laste päid Muh; karduli kupatse vesi Tor; kupatse vee `kallan sea `ämresse, annan sigade kätte Juu; kupatse liha on süll`di sies JMd; seene pannas vajotse ala, kupatse vesi sijst tule `vällä; päädiku kupatets puha ärä, sij kupatse l`ijim andas loomale; [seene] kupatse l`ijim om mõrru Hls; seene kupatse vesi Krk; sõglast nõrisi tuu kupatussl`ijim `väl`lä, siss pannit nuu ua teräde manu `kijmä Nõo; ua kupatuse vesi tulep ärä valada, muidu saap supp verrev Rõn **Vrd** kupastus(e)-

kupa|veri kupulaskmisel eralduv veri *kupa verd lastass* Se **Vrd** kupuveri

kupe → kube

kupel¹ *kupel`l g -li, kube`l g -le* ristimisvaagen *kupeli seeh, tu om karranõ kui va`n;* *kubel` om tuu anno`n koh `latse ristitäss* Se

kupel² → kuppel¹

kupeldama¹ *kupeldama* VII Muh Mär Kse Tõs kupladega kattuma, mulle ajama *kui nõgeset kõrvetavad, siis akkab ihu `kangesti kupeldama* VII; *meri kupeldab, täna `õhta läheb tuul `valjuks; puu ühna kupeldab maridega* (marju täis nagu kublad) Muh; *vesi kupeldab, juba akkab `varsti `keema* Kse; *ülge kupeldab, piä pisut vee piäl* Tõs || *keema `kaapsad kupeldavad `peale juba* Kse **Vrd** kublutama, kuplema²

kupeldama² *kupeldama* Han Hää, *kupõl-* Rõu sahkerdama, sokutama *Kui oli tüdriku mehel kupeldan, siis sai `maksu tüdriku ema kääst* Han; *Kupõl`di Arnulõ tuu tobu `kaala* Rõu **Vrd** kuperdama²

kupeldama³ *kupeldama* kuppu laskma *`sarvedega kupeldas* KJn **Vrd** kuperdama¹

kupeldis *kupeldis* g -e keelekandja *Kupeldis keerutab iga sõna oma kasus* Han

kupeline *kupeline* Ote, *kupõ-* Kan kõrgjas kirjako`t om tuu *kupeline magu lehmäl, tuu om nagu kõrg kupeline* Ote

kupelpeelts *sõim oh sa va kupelpe`ts* Hää

kupenaal → kuberner

kuperdama¹ *kuperd`ama* Aud Hää Pil KJn Ote, -eme Trv Krk Hel; *kupõrdama* Kan kuppu laskma *kupperdaja laseb mul kupud `sel`ga, kuperdab ju* Hää; *vanames läks kuperdama `jälle* Pil; *minu vend `olli kuperdei, käis külä `mijüädä, kuperd` Trv; mis_sa iki ütte `puhku kuperdet* Krk; *veri ol`l tükün, siss kupõrdõdi* Kan **Vrd** kupeldama³

kuperdama² *kuperdama* Emm Rei Puh, *kupõrdam(m)a* spor V; *kuberdama* Kuu Vai(-mma)

1. rähklema; hullama *midä siä alalde kuberdad, ko rahu et ole* Vai; *mene `oue, aka `peele kuperdama* Emm; *Lapsed kuperdasid pärandal maas* Rei; *noore poesi ja `tüt`rigu kuperdava* Puh

2. komberdama, tuigerdama; koperdama *no om `hindä täüüß joonu*[?], *tuõ nigu kupõrdass* Kan; *lat`s kupõrdass; pik`ä talvõga umma_neil* (kariloomadel) *nyu_jala_`kangõss jäänü_ja*[?] *olõ õi_tuud `joudu kah, sõss kupõrdasõ* Rõu; *kupõrdi kupõrdi, satte `maaha*[?]; *kupõrdu `kraavi* Plv; *väikene vassik kupõrdass, ei saa*[?] *`jalgo `pääle `saistada*[?] Röp

3. sokutama *Är_kupõrdi õks poisilõ naisõ `kaala* Rõu **Vrd** *kupeldama*²

kuperdama³ → *kupardama*

kuper|kull *kuper-* Nõo, *kupõr-* Nõo San *kullerkupp kuperkulli om serätse kõllatse nigu muna jälle; mõtsaveeren om `ulka kõllatsit kupõr`kul`le* Nõo **-kuuti** *uperkuuti laps läks kuper`kuuti* Rei **-kuutse** *uperpalli Kuperkuutse lasma Käi Vrd koperkuutsi -käntsi* *uperpalli Lapsed lasid karel kuperkäntsi* Emm **-pall** *kukerpall Mõni on üsna meister selle kuperpalli peel* Käi; *ma esiki pil`li mitu kõrd kupõr`pal`li* Plv **-pallu** *ülepeakaela, uppi sie kävi kuber`pallu* VNg

kuperteme *kuperteme voltima tärgeltide ja riigiti ärä, sõss kuuma `tañgege kupertide; ka kupertse ravva siin jälle om; põlle rihisit ja aluskõrdi rihise kupertide* Krk

kuperus → *kupaross*

kupets → *kupits*¹

kupik¹ *kupi|k* Lüg Jäm Rid Kse Juu Trv, g *-ku* IisR Mar Mär Tõs Tor Saa JMd JNn VJg Iis Trm Kod Äks Plt KJn TLä Kam San Plv, *-ka* Kaa VII Põi, *-gu* Khk Mus Krk Har, *-ki* Emm; *kuppi|k* VNg, g *-ku* Jõh IisR Rak; n *kubiko* Vai; *kubi|k* Kuu, g *-ku* Hls

1. *kuupmõõt Turule `viemise puid `mõedeti kupiku `viisi* IisR; *toi üks kubiko puid* Vai; *`kaevasime raavi ja `saime üheksakümmend viis `marka kupigust* Khk; [kivid] *sai kupika `pandud* Kaa; *Asunikud said puid kupika `viiti* Põi; *`ostis kaks kupikud puid* Tor; *`keldre tegemises läks mitu kupikud kive* Saa; *kellele ei old sara, `neile panime [turba] `väl`la kuppikutesse* Rak; *üks kupik puid* Kod; *pal`gid `loetasse kupikute `kaupa* KJn; *kubik on seidse `jalga* Hls; *Jaani esäle `anti kroonu metsast kolm kupikut puid* Ran; *talvega sai mitukümmend kupikut agu ärä paluteduss* Nõo; *mis_sa `masset kupiku puie eest* San; *üt`s kupik om kol `süldä `arssina puid* Har **Vrd** *kupits*²

2. *kupits maamõõdol oo koa kupikud, maa söödi mätakas, pannasse ristikibid `sesse* Mar **Vrd** *kublik*⁴, *kupikas*

kupik² *kupi|k* Jäm Vig SJn, g *-ku* Hls väike heinahunnik *pange `väikses kupikuss, siss ta ei lää kuumas* Hls **Vrd** *kupits*¹

kupik³ u, hv *kupi|k* g *-ku* *kuubik liha kupikud ära kõrvetada, kandilest natuksed* Var **Vrd** *kuubik, kuup*²

kupikas *kupikas* Juu HJn *kupits eenamal `tehti suur lai kupikas, kroav `sõnna `ümmere* Juu **Vrd** *kupik*¹

kupik|jalg *ruumimõõt kupikjalg on pool vähäm kui `terve kupik* Juu; *`suuri puid, `pal`ke osteti kupik jala `viisi* Ran; *üt`s tihu`meetri om kolmkümmend viis kupik`jalga* Har **-süld**

= kupikjalg *kupiksüllad on küll -- puid mõedetakse* Juu; *ostis kolm kuupikud ehk kuupik` sülda* JMd; *kupiksüld on igäpidi oma kuus` jalga* KJn; *kupik süllad olliva` mõisa` mõtsun* Ran **Vrd** *kupitssüld -toll* (mahumõõt) – Lüg

kupi|masin kupuraud *Verine nupp` tehti kuppi` massinaga; lüüb kuppi` massinaga` aavad` sisse ja imeb* Lüg **Vrd** *kupumasin -nuga* pl *kuppinuad* kupuraud – Lüg **-sarv** *kupusarv vanal kuul kubida,` panna kuppi` sarved` külge ja` lassa verd* Vai

kupits¹ *kupits* g -a VNg spor Sa L Ha, JMd Koe VJg I VIPö Trv Rõu, g -e Muh Emm Rei Mar Kse Tor Hää Saa Kõp Vil Hls Krk(n *kupitse*) Puh; *kuppits* g -a Lüg(*kubits*) IisR; *kupa|t's* Äks, g -*t*si San Urv Krl Har(-*dsi*); *kupats* Puh, g -i IisR Nõo Kam Ote Rõn; *kupel|ts* Rõu, g -*dsi* Plv, -*dsa* Vas Se, -*t*sa Röp(-*tse*); g *kupatsi* Ksi; pl *kupa|sid* Lai

1. piirimärk, -tähis *kui maid` mõõdeti` pandi kubitsad maha* Lüg; *Suured kupitsad` tehti, kividest mullast, suur tulp` keskel` püsti* Põi; *kupitsele` pandi kivid` rinki* Muh; *`valdade vahe kohal saab` tehtud suured kupitsed* Emm; *kupits pannasse piiri jaoss, piiri` piäle* Tõs; *otsi see kupits üles, kus kolme valla piirid kokku lähavad* PJg; *iga ruüdi nurga` peale tehasse kupitsed* Tor; *viirade ja põllude vahel on kupitsed* Hää; *kupitsale raiuti rist` piäle* Juu; *asunikkuude muade vahel on kupitsad* JMd; *kos kupits, siäl ike raja one* Kod; *kesk` järve on* [põõsatutt] *nigu kupa|t's* Äks; *kupitsa mant läeb piir* Trv; *kivedest tetti ümärik` kõrge kupits* Krk; *talu krundil olliva` pendre vahel, kos kupatsi olliva* Kam; *kupatsist kupatside` sihti aiass* Ote; *maa kupatsid tanh no` tetäss* Har; *ku üle kupetsi uma karä lasõt, sõss tulõva sinoga halva? akti?* Röp; *kupets, pandass tulp,` ümbre ammutõdass maad inne* Se

2. hunnik, väike kuhi *söömakardulid pannasse ise kupitsesse* Mar; *eenad on kupitses* Kul; *`turled` lautakse kupitsasse* Juu; *üit's til`luk kupits sai üles tett* Hls; *riistik` ain ja erne` pañti kupa|sidõ* Krl; *vili pandass kupa|side; haina kupa|t's* Har **Vrd** *kupik*², *kupitsek*

3. onn, hurtsik – Hls Krk

kupits² *kupits* Rid Hää Juu Sim = *kupik*¹ *Õhe kupitse* [puid] *lassid laagres vasta võtta, õhessa-kümme tõid mere ääre* Hää

kupitsa|kivi piirikivi *Kuppitsakive ei` tõhtind` kiegi üläss` kaivada* Lüg; *kupitsa kivid` pandi juba` paika* Khk; *kupitse kivi` olle oln rabas, kus` Võlla ja` Tõstama piiri vahe oln* Tõs; *kupitsa kivid ja riss` sisse raiutud* Kod **-suu** pej (lobamokast) *Midä sa kuppitsasuu pragised* Lüg

kupitsek dem < *kupits*¹ *üit's til`luk kupitsek* [vilja] *sai pal't* Krk

kupitsema *kupitsema* Kuu Khn/-*sõ*-/ Saa Vil Krk Ran *sepitsema kuri siul kupitsõb` südämes* rhvl Khn; *kui` kuule sui võru` ümmer oll'i, siss` õel'di kuu kupitseb` kuiva, a talvel` tuisku ja` tormi* Saa; *kuu kupitseva` kuiva, päe sapitseva sadu* Vil; *kuu kupitseb` kuiva, kui kuul vari` ümbre om* Ran

kupits|süld (mahumõõt) *kui` turblid` võetakse, siis` laotakse kupits` süldä, igä pidi süld* Juu; *kupitssüllä täis* Sim **Vrd** *kupiksüld*

kupja|kepp *kupja kepp oli, kubjas` lõikas täkkes` peale, metu` päebä oli täna` tehtud* Mar; *kubja kepp oli mõesa tööriist* PJg; *siis tuli sie` siadus ja kubja kepid* [murti] *`kat'ki* VMr; *kubjase kepp oli pugalatega - - kui see kepp pugalaid täis sai, võt' tis uue* Lai; *temä on ka kubja keppi` katsu saand* KJn

kupka *kupka* hum (naise suguelundist) *paabal um kullane kupka, a poosil um hõbõhhanõ hõrimu* Lut

kupki `kupki (kaardimäng) – Puh

kupla `kupla Saa Trm Kõp Trv Krk Ran Nõo Rõn San Rõu Plv Vas kupladega kaetuks *paännin `jooskjale ülasid `pääle, käsi läks `kupla puha, aga valu võt'is ära* Saa; [naha] `kupla tõmmand Trm; nõgessa sääre kikk `kupla kõrvetanu Trv; sääse om käe periss `kupla sõõnü Krk; kusiräädsiku `kuseva väegä valuste, tolle kusemisega võt' ihu `kupla Ran; eli võt' põlve kõik `kupla, põlve olliva villin Nõo; Nõgestega `vihtle, `kupla võtap ihu kõik vereväs Rõn; ku_sälg `kupla oss (oleks) `kiskenu, siss vaist tulõ ta äda `vällä sällä seest San; ihu lätt `kupla Rõu **Vrd** kuplale, kuplu

kuplale kupla `Juoksva vasta piab kere nõgestega `kuplale `sutsima IisR

kupla|ninn pl `kuplaninni kullerkupp – Lei

kuplas `kuplas kupladega kaetud Nõgestes käid, siis on jalad üleni `kuplas Hää

kuplema¹ `kuplema suplema lähme `kupleme koa meres Muh **Vrd** kupatamma

kuplema² `kuplema, kupelda Kse VJg mulle ajama vesi akkab `kuplema Kse; vesi `kupleb kui ruttu juakseb ja kui kieb VJg **Vrd** kupeldama¹

kuplu `kuplu kupla kerp ei söö `kuplu Rid

kuplung `kuplung g -i Kuu

1. fig pea `Anneti `toisele `vasta `kuplungi, `ninda et `välkü löi `silmist `väljä Kuu

2. mootorpaadi käigukast `velli ja `muoturi vahel oli `kuplung Kuu

kupp¹ *kupp* g *kupu* Jõe eP(g *kupo* Käi Mar Kul) eL(g *kup|a* Kam VId, -e San), g *kuppu* R(g *kubu* Kuu, g *kuppi* Lüg); n, g *kuppu* VNg, g *kubu* Vai; n, g *kuppi* (g *kubi*) Vai

1. muhu- või kuplitaoline moodustis **a.** kubel, muhk; mull; rakk *kupud `kerkivad, siis vesi akkab `kiema Jõe; Ihu löi õleni pisiksi kuppusi täis Põi; nõgess kõrvetas, kupud aas kohe üles; silma muna `peäle kasun `valge kupp, siis ep näe mitte Muh; mes ellitleb pohas, kupud tolad üles Käi; ihu lähäb kupa täis Tõs; Kupud on viij pääl - - tuleb üks pikem sadu Hää; miul on täna `õösi mitu lut'iku kuppu ihupääl tulnu Saa; nahk kohotab ülesse, võtab nagu kupud ülesse Juu; Mua `õitseb, nisukesed kupud nigu `peidla otsad löeb mua `peale, see `õelda kõige parem aeg vil'lategemiseks Amb; kieb juba, ajab juba kuppused JJn; lapsel õli nagu kupa täis; kupud süveleväd Kod; kupud `tõmmab ihu `piäle KJn; k u p p u (s) , k u p u l (e) 1. kuppused, mulle täis ihu läheb kuppule - - ihu läheb `kärna Lüg; ihu oo kuppus, ihu lööb kuppu Tõs; Piima kuur, ta on sedasi üles `tõusnu, kuppu üles ajanu Hää; ihu on kupul JMd; nii kuppused olid sääred [sääsehammustustest], säärt ei `paistki enam JJn; ihu lööb kupule Trm; `rõuged löövad kupule Plt || `Ülge puadi taga kupul (pea veest väljas nagu kupp) Khn 2. pungi(s) vildakil `vaatab, aeab silmad kuppu `väl'la; silmad kuppused piias Var **b.** (nupja õiega taim) ärjapeä oo ike ilusam kui kupp, aga üks kupp ole koa ilus, ilus kollane Vig; kullerkupul oo koa kupud Tõs; Kupud kasvavad jões; Kupa oo `kahte `sorti, ühed oo `valged, teesed kollased Tor **c.** kupar; seemnenupp lina `sijmne kupa tallati `vankrigä; enämäss sara all kuevatatse kañepe kupa Kod; `Kaeti tuud kah, kas seemen valmiss, kupu_tõmssi? jo_pruuniss Har **d.** pl helmed, pärlid; kaunistus suured kupud olid, kõisid jälle `kaelas Vig; kupu ummeldi käisse värrelde `pääle, `valgest niidist kõrged kupud nigu `väiksed muhud Ran; kuppega ilustedu `käisse `värdli `ammel Rõn; ku nuurmijs*

naasõ võt't, sõss ost pruud'ilõ sõlõ -- kat'stõiskümmend rubla ol'l `kümne kupaga, ol'liva nigu lil'likese[?] pääle `lүүüdü Rāp e. tärn, sõjaväelase eraldusmärk Ta oli ikka nii kaua sõas olnd, et oli omale kupu `peale saand; See on sõavääs ikka juba `kõrge mees kellel suur kupp peal on Pöi; kaks kuppu olnd õla peal Kir; ohvetseril on õlapääl neid kuppe mitu tükki Saa f. (kiriku)kuppel keriku kupp San; vinne kerigu tornel umma[?] kupu[?] pääl Vas; meil om sääne kerik, et kui kuu nõsõss, sõss piat `võtma kupa `maahha, kuu ei päse `mүүüidä Se g. (mäekuplist) mõni mägi om `kõrge, päält kupu `muudu; [Munamäe] kupp om kaoni äkiline Ran; mõni kupp om suurõmp, mõni til'lemp; suurõmba kupu `kandsõva pedäjit Kam h. (muid kasutusi) teine silm oli nagu sinine kupp Kse; põis ku kupp vii pääl Hää; nisuke pisike ümmargune kupp oli, pialae ots nagu taás (pigimütsist) Kad; lapsel silmäd nagu kupud piän mussad Kod; suure sõle nagu suur kupp ehen Hls; ilusa kuperkulli, suure tutu nigu kupu otsan; küll sääil olliva vil ilusa kikerpilli marja, suure nigu kupu jälle; ku piim nakap üle tulema, siss om nigu kupp; labajala soone `ümbre olliva suure villi nigu kupu; om ike irmuss küll tuu kärnkonn, kärnäne ja serände `kõrge nigu kupp jälle Nõo; `väikene tarõkupp, `väikene hurtsikukõnõ nigu kupp inne Kan; kapstil omma[?] suurõ[?] kupa[?] (pead) Krl || fig pea Juo on `jälle miestel kubud `ummes (purjus) Kuu

2. kupuklaas või -sarv `kümme kuppi pani `kaula `pääle, enämb ei `aigetand `pääle sene Lüg; Kupud olid kõik see paramad `sõukste umb `aigetele; Vanad inimesed `uskusid kuppude `sisse `kangest; Selg `pandud oort kuppusi täis, kohe `lautud üks teise `kõrva Pöi; Vahõl annab `ambavalu kupust `järke Khn; õhe kupu panemine ei tee midagi, kuppe pannas kümme ja `viistei-sku korraga Saa; pani kuus kuppu - - abaluu taha, siis `kiskus paha verd `väl'la Amb; mina kupust olen `terveks saand Ann; kupp nõnnagu `takjas akab `külge, imeb verd täis Kod; tee saun palavaks, ma `tõmman `sulle kupud `sel'ga Plt; kupp kisub alape vere `vällä Hls; `põrgunu veri tulli iki kupuge `vällä Krk; `aadre `tulli soonest ja kupp `tulli naha vaheld Nõo; mina `laskõ kuppõ `panda ja kõik, ei avita medägi Ote; Kupp kisup toda `alba verd `väl'lä Rõn; välimist `haigust arstiti kuppõ `pandmisega; Kupa `pandmise jaoss ol'l uma lehmä vai pulli sarvõ ots Rõu; vere `laskmise man umma_kupa[?] Plv; lasõt `panda kupa[?] Se; k u p p u l a s k m a 1. kupusarvega verd väl'ja imema miä olen `laskend kuppi ja `aadri Vai; lasi kaela `peele kuppu, niid pee_p valuta änam Khk; kui liigende sihes ilma nägemata `aige oo, siis lastasse kuppu Muh; kui kuppu `lasti, siis aavad `löödi ihu peel Käi; inimesed jo `lassid `enni kuppu, niहुksed suured looma sarbed olid `saetud Mar; kui vahel mõni kukkus või `aiged sai, sis `lasti kuppu; kolm kopikast kupu `lasmese raha sai siis perenaisele Vig; lase kuppu, küll kupp `aitab Kse; kuppu `lasti `saunas; `moole oo küll kuppu `lastud - - võtab alva vere `vällä Tõs; ammas valutas, lasin pale `peale kuppu Vän; kupu `laskjad saavad `otsa, mudu laseks küll kuppu Ris; kui veri pakitab, siis tuleb kuppu `lasta JMd; kui piä `valtas, lask kuppu `peidlä piält Kod; `lasti kuppu `jälle, `sarvedega Lai; noorel kuul ei `lastud kuppu, noore kuu kupp ei olnd kasu Plt; pühäbä üt's käis vana man kuppu `laskmen Hls; vaja kuppu `laske, alb veri `saisma jäänu Ran; kuppu `lasti vanakuu vahapäeväl, et siss om pehme aig Nõo; ku om midägi ädalist, siss lastass `kuppe San || fig [sääsed] lasid mul nõnna kuppu suts ja suts kää peal; kaks kukke läksid kokku ja `lassid teeneteesel kuppu nõnna et (poiste kaklemisest) Juu || võlga mitte tasuma – Võn 2. (pulmanali) kupu `lasmene, mehel - - pal'las kõht oli - - künasse

`pandi pikali, üks purskas õlut suust, see oli vere asemel - - `pandi kuppu; kolm kopikast kupu`lasmese raha sai siis perenaisele Vig; võeti `riidest `lahti ja siis, `vihtlesid läbi siis akati kuppu `lasma Var; [pulma] lõpul virutati kuppu `laska Mih; kuivad ~ külmad kupud (vereta) `kuivad kuppud `pannasse `vaide nahale ja säääl näväd imeväd Lüg; `kuiva kuppu imedi `pæele Emm; jah siiss, siäl `lasti külmäd kupud `sel`gä, aga see kõige parem ei ole - - see alv veri see jäeb kõik `sinna naha `alla Var; `Pañti `kuivõ kuppõ ja `pañti vere kuppõ Rõu || fig Lubadi külmad kupud teha (ära tappa) Emm **Vrd** kopp⁶

3. võrgutähis püünise `märkideks on kupud Jõe; kupp oli ka `vergurivil `mergiks pääl, kubut `pieti molemis `vergurivi `otsiess Kuu; `ongidele `panna ka kuppud `pääle, esimesest `lasti kupp `sisse ja siis `lasti poro VNg; [mõrra] kubu küles on igäl ühel `leigatud oma `märki Vai; Kupp oli võrkude peal, siis nägid kohe kus võrgud on Põi; kupud o kesk`paika `mõrda Muh; võrgod on kuppus kui nad `kinni on paraja vee sees Emm; kupud on peel ja seel all on hila kivi Phl; kupp, `seoksed laas munad nigu kupud, ned oo ka ikke kakuami jäos Tõs; kupud olid esteks suuremb jagu puust Kad

4. emakupp, kärjekann neil (kimalastel) om oma pesä säääl vai kupa Kam; kimalaisi um pesähñ veidüü², rusigu suurunõ um tu kupp; `hüürläne tek`k küüni lakka suurõ kupa Rõu; mehitsel umma² kupa² Plv; mehidse kupa² Vas; `mehtse² `panva² kuppõ `sisse mett; kimalasõ kupa² nut`sitass tühäst Röp; mesi sulatadass ar² kuppõ sisest `vällä Se

kupp² kupp Lüg, g kupu Trm Kod, kubi Kuu Vai/n kuppi/ (toidu)nõu **a.** kohvitass, kruus `Hoidaga kubid pihuss, `iilituul lükkä nie `ümbär Kuu; `tõisel `päival pakkuti kupp `kohvi ja Lüg **b.** kauss kus sie `kassi kuppi on; kuppi on `puune Vai **c.** viina ajamise kupp Trm **d.** kastmekausike vaagna keskel kupp õli livva `keskel, kupu `sisse `pañti `kastus, üvä õli `kartulid `kastada Kod **Vt** kupu|liud, -vaagen

kupp³ kupp g kupi praetud lihakuubik – JJn **Vrd** kuup²

kuppa kärre ahi olli, tõmmaś [leiva]koorikse kuppa (kuppu) üless Krk

kuppa- → kupa-

kuppama¹ kuppama Käi Aud Saa HMd JJn Ann Sim Iis Ksi, da-inf kupata Muh Hää JMd Kad Kod Lai Plt KJn Ran, kuppada Jõh Koe; part kupatud Äks

1. kupatama [kuumutatud] raudkivid lasin [vee] `sesse ja siiss kuppasin [piimapütte] Käi; panin kopsud-maksad ja maunaha kuppama JMd; `tarvis täna `panna `jälle suolast liha kuppama JJn; akkan `värsket liha kuppama Iis; kui ärä kuppad, paad siäned `suula Kod; tahad ua suppi `keeta, paned `enne kuppama Lai; toon [seened] kodo ja panen sis `kül`ma vette `enne ja külmast veest panen kuppama ja Plt; kopsud massad vaja kuppama `panna Ran || keetma paneme `kaapsud kuppama Muh; uad kuppavad HMd; `erned kuppavad Koe; supp kuppab juba - - pani kõik kraami `sisse, et las nüid kuppab Lai **Vrd** kuppima

2. a. sooja käes tursuma või kokku kuivama; paistetama silgud o nii kupan et; [lesti] ei või palava kätte `panna, et ta ää kuppab; kis neid kupan `luomi änam `süia tahab Muh; Värskeid kalu äi tohi päikese ees kuivata, siiss nad kuppavad eē; Kui sa pihte said, see akab siiss kuppama Käi **b.** pinnale kerkima, üles kobrutama Piima kuyr - - kuppab `kõrges üles; ku kuyr ära on kupanu, siis ei saa ää või Hää; apu piim kuppab üles Saa; kui pada kieb, siis kuppab üle pliidi `piale; õlut kuppab `käia kas või riistast `välja Kad; vaht kuppab jo Sim

Vrd kuppuma¹

kuppama² *kuppama* Hlj Lüg(-ie) Kad

1. kihutama; (taga) ajama küll `lambad kuppasivad `juosta nagu ullud kuera ies; *autu kuppas müeda tied et tolm oli taga; kuer kuppas vasika `metsa* Kad

2. loopima, ajama; hoogsalt midagi tegema vanad `taadid küttasid `uolega ja kuppasid puid ja agu (rehe kuivatamisel); *kuppame nüüd `selle `ahju `ästi `kuumaks* Hlj; *kuppas käia `vänta `ringi `aada et tuli rummus* Kad

Vrd kupatama²

kuppama³ *kuppama* Lüg, *kupata* Kod kupp kaskma *kuppar on sene inimese `välla kuppand, nüüd sie akkab `tervest `saama* Lüg; *tämä kuppab iseennäss, laheb kuppu* Kod || fig imema; *kupla hammustama kuppab `piipu* Lüg; *võeh kuda siäsed kupanud sinu silmäd ärä; siäse raesad kuppavad - - ärä kupanud jala siäred; puugid `piämä kuppama vere `väl`jä* Kod **Vrd** kuppima

kuppar *kuppar* Var Ann, g -i R Aud Tor Jür Kad Iis kupulaskja *kuppar kuppi toist* VNg; *`tõine nägi `tõise kuppari käest, `kuida `tõine kuppis ja akkas siis taga järele kuppima* Lüg; *`inne vanast õli neid kuppamid küll Jõh; kuppamid oo vanad eeded* Tor; *siin vanaste `lasti kuppu, siis olid kuppamid Jür || pulmategelane siis kuppar oli suur karuspidi kasukas oli `selgäs, siis kuppar siis pani kupud `sõnna [keha] `piäle* Vig **Vrd** kuppur

kuppari|muor 1. rahvatants – Kuu

2. kupulaskja pidi kuppari `muori `ammeti Kuu

kuppastumma *kuppastumma* kupatuma kui paned `piimä `katla kuppastumma, siis akkab kohomaie Lüg **Vrd** kupahtuma

kuppel¹ *kuppel* Kaa, g `kupli R Põi Emm Mar Kse Tõs JMd VJg Iis Krk, `kuple Tor Saa Juu Koe Plt KJn Krk; *kupel* g `kupli Khn/n -õl/ Trm Puh San, g `kuple Trv; n, g `kupli Nõo Rõu Vas Räp, `kuple Se; *kupal* g `kupla Ris

1. õõnes ese, hrl millegi katmiseks **a.** lambivari, -kuppel *Eli on nüüd küll, võib `panna `kupli karama* Hlj; *`lambil on kuppel pääl, et `kupliga `näitab pali paremast `valgust kui `ilma `kuplita* Lüg; *Kena `kupliga lamp oli, suur `valge kivi kuppel oli peal* Põi; *ta saand änam kupelt `peale `ühti* Kse; *Lambi kupõl `umnõ `kärbläse sjõttõga* Khn; *ta pime luom `lõhkus lambi `kupla ää* Ris; *lambil on sinine kuppel* Iis; *`lõhksid ärä `kuple; ei ole kuppelt piäl* KJn; *lambi kuppel o katik, ilma `kupled ei saa* Krk; *`pernane `olli takataren ja `kupliga lamp `olli `lavva pääl* Nõo; *ta `kaupless lambi kupeldege* San; *meil o`lliva_`tarõh `kupliga ja klaasiga lambi?* Räp; *olõ õs `lampege `kuplega?* Se **b.** kumer (torni)katus *Pärt värvis [kiriku] tornid õbega äe, torni `kuplid särasid kõik* Põi; *vene kerikul on kuppel* Iis **Vrd** kopsli, kupsli

2. fig pea, kolu *Nüüd akkas ka mul `kupli all särämä (sain aru); Sul o kuppel sinine, kust sa oled `sinne hää `paugu saand* Kuu; *Sel iga päev kuppel sumiseb (purjus)* IisR; *Juhani kuppel jägab - - eesti (hästi)* Kaa

kuppel² *kuppel* g `kupli VII Kod väike ümmargune sai, kukkel tõi ägakorra `linnast lastele `kuplid VII

kuppelik¹ *kuppelik* kuplas `sääsed on süönd, nüüd on ihu `nõnda kuppelik Lüg

kuppelik² *kuppeli*|k g -ku kubel kui `sääsed on süönd, siis on kuppelikkusi `nõnda pali ihu pääl Lüg

kuppel|lamp kupliga petrooleumilamp *Kuppellamp oli minu aegus pea egas peres*
Emm

kuppel|põld "äärepoolne põllulapike" – Krk **-rasv** *Kui [seal] soolikad välläs, siis `võeti rasu ärä, kõik kupperasvad, seda `rasva ei `süüdüd, sijj `pañti vorstile; Maorasu ja kupperasva tiirud `võeti seebirasvas KJn -vesi ua kuppe vesi, `tolle piab ärä nõristama, tuu ei `kõlba supiss Puh; miä - - kupati vana uppe, tuu kuppe vesi läits nii vereväss nigu värv Nõo*

kuppima *kuppima Jõe Hlj Aud Kad Trm, (ma) kupin VJg Iis, kubin Kuu VNg Vai, kuppin Lüg Jõh IisR; `kupma, (ma) kupin Kod*

1. kuppum laskma *kuppuri `juure läks `endast kuppima VNg; eks `enne inimesed lasid pali kuppida rist`luudest, `pihtudest, `rindudest Lüg; kõik ei kuppi, kuppurid kuppivad Jõh; vanal kuul kubida, `panna kuppi `sarved `külge ja `lassa verd Vai; looma sarv sai üles ot`situd ja üks sellega kuppis Aud Vrd kuppama³, kuppuma³*

2. imema; kupla sööma *sääsk kuppis verd `välja Jõe; Küll ne `sääsked kuppivad `ehtujell Kuu; sääsk kuppib täis, perä verd täis ku kaan; kuppib `külge sie kaan ja siis akkab verd võttamaie; tihud kuppivad verd Lüg; seask kuppunud kohe, `suured kõrged rakud Kad; seased kupivad kohe silmad ää kui lased VJg; siased kupivad nõnna et on muhud taga Iis; sääsed kuppunud lapse puha ära Trm; siäsed õlid lapse ärä `kupnud; muko kupib aga, kevädess saat` poeg akap `kiskma; vana laps kupib emä all Kod || piipu popsutama, suitsetama `piipu kuppima Lüg; Küll võib - - kuppida, kõik tuba on `tossu täis Jõh; alate tä kupib täädä, popsib `üste `puhko; kupivad nüid, maja `suitso täis; vana Juan alate kupp tubakad Kod*

3. kõrdi tõruke, kohe `kõrti kupivad `kijtä Kod Vrd kuppama¹

kuppuma¹ *kuppuma Hlj Phl Saa M(-me) Puh Nõo Võn Urv Plv, -mõ San*

1. kupatama; (eel)keema *soolane liha kuppus kige kavem Saa; pani päädiku kuppuma Trv; mia pane kah seene kuppume Hls; kapuste om kuppumen Krk; seene kuppusõ jo Võn; ua `pañti kuppumõ, nah vii `sisse kijmä San; Sõss ku joba `pehmess ol`li_kuppunu?, sõss `võeti nõ är kõgõ leemega_valõti `kaussi Urv; ma panõ terä? kuppuma Plv*

2. kuumas paisuma; läppuma *kalad kuppuvad pæeva kees Phl; Vili on salves kuppuma läinud Saa; Ainu ei või tuurest pääst unikude panna, säääl läävä na kuppuma Nõo*

Vrd kuppama¹

kuppuma² *kuppuma Hlj VJg kuppudega kattuma ihu kuppund ülesse `seaskede ammustamisest VJg*

***kuppuma³** *kuppum laskma ei mina mälesta muud küll tegema, aga kuppus küll VNg Vrd kuppama³, kuppima*

kuppur *kuppur kuppur `mulle isale vahel `kuskilt jalg `aige oli või, `lasti kuppur `tulla Var*

kuppura *kuppura linakupar akkamo linu `riivima kuppurost `vällä; lina `siemned on kuppura sies Vai*

kupputama *kupputama, (ma) kuppudan paistma, nägema – Kuu*

kuprakas *kuprakas kuprarohke moni oli `niisukene `ästi `kuprakas [lina], moni oli vaid üks `kupra `otsas VNg*

kuprama `kuprama VNg(-mma) Jõh IisR Khk(kubrama); tn `kupramine Kär Kaa Tõs kupardama linudel olivata `kammid, `miska linu `kuprata; `meie akkama lina `kupramma VNg; lina `kitkuti `ülesse, siis `muidugi tulivad `siemned ära `otsast `kuprada Jõh; mine `kupra linad ää Khk **Vrd** kuprima

kupras `kupras mulle täis panen ta (seebi) `anguma ja - - siis on ilus, alt on ta `kupras ja; sedä nääb et tä (seep) lõõb ilusa `kupras seäsi na munarog peält Juu

kupri `kupri kuppu, kummi kuusõ kosõdõ katusõ? kiskva? `kupri Krl

kuprima `kuprima(ie), (ma) `kuprin kupardama kui pere`naine on lina jo `välla `kuprind, siis `panna lina vette; akketasse linu `kammimaie ja `kuprimaie Lüg **Vrd** kuprama

kups(a) kups Saa, g kupsi Hää, `kupsa Vai; kupsa Jäm; kupt`š g -i Lei kaupmees; üles-, kokkuostja tämä ono `kupsal `miihel Vai; ku `rohkem [kalu] saavad, siis müivad kupsidel `jälle ära; Obuse kups Hää

kupsama `kupsama varastama – Kuu

kupsik `kupsik g -ku kopsik `ümmärgune `kupsik Lüg

kupsima `kupsima Saa, (ma) kupsin Hää hangeldama, (maha) müüma Ega tema seda `lehma kaua ei pia, kupsib ta ära `jälle; Sa lähed tend kohe edesi `müüma või `kupsima Hää

kupsli `kupsli lambikuppel Valge kupsli hoidsõ häste valgust Har **Vrd** kopsli

kuptš → kups

kupu|eit kupulaskja olid kohe kupu eeded, käisid sarved olid ko`tis Juu; läksime `kuškille kupueede `juure, pani kuus kuppu Amb **Vrd** kupu|ema, -moor -ema = kupueit Kupuema kõib kouda küla ja laseb külanastele kuppu Han -kivi võrgutähise kinnituskivi kupu kivi `panta trossi `otsa ja `lasta mere, se peab võrgu märgi `kinni Emm -klaas siis kuppar võttas sene kuppu`klaasi ja lasi `klaasi nattukese pentsjoo-ni `aisu Lüg; kupu laasid `pañti `piale - - siis tuli veri sialt aava sjišt `väl`la SJn **Vrd** kupaklaas -laskja kuppar, kupupanija kuppu `laskjad kaduvad nüüd ära Rei; kupu `laskjad saavad `otsa, mudu laseks kiüll kuppu Ris; kupu`laskja - - nii`kavva nud`suss ku verd `tulli Nõo; Vanast `olli soonõtasuja` ja kupu`laskja? Har **Vrd** kuputaja -leht kollane vesikupp – Vig Tor JMd Vil Trv kupulehe juurikit on jõgi täis Tor; Kui jõgi `kõrkid, kupulehtä ja muud rohu `partsu täis, änäm vedelt vidädä ei saa Vil

kupuline kupuli|ne VJg Puh, -le|ne JMd Plt, g -se; kuppuline VNg Vai kuppe täis kuppuline `asja on täppiline `asja Vai; keha on kupulene, laps jääb `aigeks JMd; ihu on kupuline `seaskede `süemisest VJg; jala om kupulise Puh

kupu|liud vaagen, mille keskel kastmekausike meie vaname päävil enäm es õle, kupu`liuda ei testod Kod **Vrd** kupuvaagen -luu kupusarv kuppu `luuga kubiti Vai -masin kupulaskmise vahend `võeti kupu masin ja `lasti si koht `kat`ki SJn; tol olnu`tuu maassin, kupu maassin, millega lašk naha `kat`ski ja `lasti alv veri `väl`lä Võn **Vrd** kupimasin -moor kupulaskja kuppumuor pani verd `rinna `piale, siis laps enamb ei võttand `rinda Lüg; Meil `veike küla ega meil oldki oma kuppu`muori IisR; ma ole ka korra kupumoori `juures keind Khk; Kupumoor mudis mihel keik kohad läbi Emm; (pulmakomme) Kupumoor näppis pruudi palenukid punaseks ja ajas piibutuhka silma Noa; kupumoor `tõmbas naha ülesse, `tõmbas kuporauaga naha kat`ti Mar; kupumuor tuli kuppu `lasma Ris; Kui inimene olle oma sällä vuulmidega aige, siss küteti sann kuumas ja kutsuti kupumuor kuppe panema

Nõo **Vrd** kupuleit, -ema, kuputaja **-mutt** fig lutikas *kupumuti om saina vahel* Ote **-nõör** võrgutähise kinnitusnõör *Kubu nõör `solmiti `vergu `ainuje `külgi Kuu; kuppu`nüöri läks `ankruga kuos Vai -raud* väike kirvekujuline raud haavade tegemiseks *Mis `sõukse sitaga koa tehakse, see (kirves) on ju nii pisike kut kupu raud Pöi; kupu raud o suure vahe kõvera nooksuga Muh; `veedriga kupuraud, `sohke press, `tõmbad `veedri ülese ja `kärtsti `alla Var; kupu raud on - - `mitme teraga, lõõb metu `krammi korruga Juu; kupuravvage `lõüdi nij rammi `sissi, et veri `vällä tule Krk; ma pañni uma kupuraua kah `karma-ñni, vahest taht mõni verd `laskõ? Har **-rohi** (silmarohi) – Koe VJg **-sarv** kupulaskmisvahend jänes `õhkab karjamaal, kupu sari kõrva peel Khk; nüid põle kupu `sarvi enam, nüid o laasid Muh; kupo sarv on säsogone `lamba sarvest ja pisigene auk oli `otsas Käi; pani kupu sarved `kiskuma, siis pärast akkab `laskma teda `kat'ki Mär; kupu sarbedel on rapsud PJg; pani kupusarve `piale, siis sie imes `väl'la paha verd Amb; kupu sarved `pañdi nii ihu `piale, sie `tõmmas selle ihu `sinna sarve `sisse VMr; kelme `pañti kupu sarve `õtsa, `sinna kriim sisse Kod; sij lasõ kait's `kõrda `aadri ravvage üte kupu sarve kotuse `pääle Hls; kupusarve olliva kõik lehmä sarve, aga na_lliva kõik enämbide õgva Nõo; Siss enne tõmmatas kupusarvega nahk üles kuppu Rõn **Vrd** kupisarv **-silm** kausike kupuliua keskel `vuagnad `pañti täis `putro, kupusilm keskaegan; siäl õli `kastus, mõnel või, mõnel apukuurt kupu silmän Kod*

kuputaja kupulaskja *Vanasti oli siin üks tark kuputaja Kaa; `Tõude Miina oli sii suur kuputaja Pöi Vrd* kupumoor

kuputama¹ *kuputama* Kaa VII Pöi Muh Emm/-da-/ Kse Aud Tor Ris Plt; *kupo-* LNg kuppu panema *Tõude Miina oli sii suur kuputaja, kuputas kodu ja käis külas Pöi; tütar kupotab ka ikka LNg; ta kuputab paigal `peale, saa sest paramass `ühti Kse; akkasid `saunas kuputama* Ris || *Mes ta seel naakoua kupudab* (seisab ühe koha peal nagu kupp) Emm

kuputama² *kuputama* põgenema *veneläased kuputasid `metse `sisse selle kruamiga* Kod

kupu|vaagen kupuliud *kupuvuagen õli lepä puuss, `keskel õli kupusilm; `veiksen nägin kupu`vuagnad* Kod **-veri** kupulaskmisel eralduv veri *Kupu veri `lasti sõnniku, see oli sañt veri Pöi; `aadreveri `tulli soone seest ja kupuveri `tulli naha vaheld; kupuveri om paremb ku `aadreveri, tñjib rutemb `tervess* Nõo **Vrd** kupaveri **-võrk** võrgujada esimene, tähisega *võrk kus kupp peel o, seda `üitse kupu võrguks* Mus; *Kupuvõrk see oli esimene võrk, teine oli kupualune võrk ja see mis viimpses `otsas oli, see oli ännavõrk* Pöi

kupõrdama *kupõrdama, kupõrda* koperdama *Kupõrdi tast läbi sügävä lumõ* Rõu

kupõrdum(m)a *kupõrdum(m)a* komistama *ma_kupõrdu vikahti pääle ja vikahti terä lei üless* Rõu

kupõrdõl(l)õma *kupõrdõl(l)õma* Röp Se taarudes *käima lat's ukerdõli poolõ päivä nurmõ pääl `turbedi siseh, siss nakass kupõrdõllõh tulõma kodo poolõ* Röp; *jäi kupõrdõllõma, t'suut õt maahha satass* Se

kupõrgilli *uperpalli kupõrgil'i lastass, üle pää* Se

kupõrpaudse *uperpalli kupõrpaud'se meil lastass* Se

kupõrtilli *kupõrtill'i* Plv, *-e* Röp *uperpalli suur inimene lask kah kupõrtilli* Plv; *`pehme haaña pääl lasõ? kupõrtille niipal'o ku taht* Röp

kura¹ *kura* VII Muh spor L, Kod MMg hv Ksi, Kõp Vil eL(*kora*); *kuura* Kul Mär Rap Pai Koe Plt

1. *vasak kui vassak käsi, siis oo kura käpp* Muh; *kuura`kääga inimene; läks kuura kätt* Kul; *‘Mihkel on kura`kääga ja tegi`tisleri pingi kura`kää`järgi* Tor; *kura`käsi ja`õige käsi* Hää; *tema lombas kura`jalga* Saa; *Vaadake, et te pahemat kätt enne ei pane* [särgikäisesse], *siis laps jääb kuura (kura)`kääpaga* Rap; *‘üüssi akas mul üks kura`jala`veike süün kokku`kiskma; Esimalt`kääna kurakätt, siss juba paestabki`ärä* Vil; *mõni inime teeb tüüd kura`kääga; koralt`puul`ärä`rabat* Trv; *kura`käsi ei mõista midägi`tetä; kaugass oo kural`puul,`paklise`ammel* Krk; *vist kora`jalaga`sängist`maha`astnu* Ran; *ku`kora`suupuul`süüddäp,`saap`küälä`leibä;`ääpoolitse`sil`mäga`ma`näe,`kora`sil`mäga`ei`näe`midägi`Nõo;`Ku`kedrätäss,`siss`aetass [vokiratast]`alasi`hääle`poolõ,`iskmise`aigu`aiass`kuralõ`poolõ* Kan; *käänäp`kuralõ`poolõ?;`Kurra`kätt`peetäss`iks`halvõmbass,`kae`tiä`iks`om`kah`sääne`jõvvõtukõnõ* Urv; *käänäp`korra`kätt`minemõ* Krl; *niku`kõrdsist`müüddä`saat,`nii`kääna`kurra`kätt,`siss`olõt`õkva`man`Har;`ku`näed`tuulispääd,`siss`tõmba`väits`kolm`kõrda`kura`kundsä`alt`läbi`Rõu;`mul`üt`s`kõik,`kas`luits`saa`häähä`kätte`vai`kurra`kätte* Plv; *lamass`om`algmin`pük`ä`kurast`puolõst`Lei*

2. *pahem (pool) `Rõõval om kura`puul` tunda ik* Hls

Vrd kuri²

kura² *kura* Kuramaa päritoluga *kura`valged, väike`tuhti`selts,`siled`ümarused,`kollakas`valge`õitse* Khk

kura³ *kura* Jõe Krk Se *kurat`sie`ei`taha`üelde`kurat,`siis`ütleb`kura`Jõe;`oh`sa`kura`küll* Krk || *kuri`täl`tu`kura`seeh,`süä: ka`ma`är`lä`su`mant`Se*

kura⁴ *kura* aedadega piiratud karjatee *poiga`linnas`kui`ärگا`kural`VNg`Vrd`kuja*

-kura Ls reekura

kuraas *kuraa-s`g`kuraa-si`spor`S,`Ris`Kei`Juu`Jür`Koe`VJg`Trm`Kod`Trv`Ran`Puh`Plv,`kuraa-si`R;`kuraa-s`Noa`Kul,`g`kuraa-si`kuraasi`Mär`Kse`Tõs`Hää`JMd`Pal`KJn`M`San`Har`Rõu`Se(-rr-);`kuras`g`-i`Vai`Har/-s/;`kuraás`Se;`n,`g`kurasi`Vas,`kuraase`Räp*

1. *julgus, uljus; uljas ettevõtlikkus, südikus`kange`kuraa-siga`Kuu;`õld`kange`kuraa-si`mies`Lüg;`Isa`kää`alt`päeses,`eks`siis`olnd`kuraa-si`küll;`Palja`juttu`ja`kuraa-siga`vil`jasi`maha`i`tie`IisR;`kange`kuraa-siga;`kuraa-sis`inimene`Jäm;`vada`pead`ikka`oma`kuraa-sis`olema`Mus;`sel`on`ikka`kuraa-s`sees`Rei;`ia`kuraa-s`on`pool`võitu`Noa;`akkas`suure`kuraasiga`peale`Kse;`see`on`üks`täie`kuraasi`ja`elevusega`inime`Ris;`olgu`se`kus`tahtes,`ikke`oma`kuraasiga`kõige`ees`Juu;`luama`kõhta`ütled`kuraa-s,`kui`täl`on`üvä`minek`Kod;`Küll`sel`poisil`on`kuraasi,`hõiskab`enam`kui`teised`kokku`ja`kraapleb`tüdrukutega`KJn;`ää`kuraa-sige`müis`Krk;`muidu`tasane`meheke,`aga`nigu`paar`pit`si`ärä`võt`t,`siss`ol`li`kuraa-si`ma`ilm;`vanan`kõik`joba`nakava`eëndit`lonku`lüümä,`ei`ole`enämb`seräst`kuraa-si`Ran;`olõ`ei`taal`mihel`miaki`kuraasit,`ta`om`väega`naasõlik;`sul`om`hää`kuraas`nii`suurt`tüüd`henne`pääle`üt`sindä`võtta?;`ku`viin`juuduss`sai,`siss`sai [poiss]`kurasidõ,`siss`tükke`taplõmma`ja`järrü`hambõid`Har;`täl`om`hää`kuraase`veel`Räp*

2. *kuraasikas`kuraa-s`inime`on`Hää*

kuraasik(as) *kuraa-sik|as`Kaa`Rei`Mär`Tõs`Hää`Juu`Kos/-oa-/`Trm`Pal`KJn`Rõu,`g`-a`Kse`Tor`Juu`Jür`VMr`VJg;`kuraa-sik|ass`Krk`Plv,`g`-a`Nõo,`-atsõ`Har;`kuraa-sik|as`g`-a`IisR;`kuraasigas`Kuu;`kuraa-sik`g`-u`Nõo`julge,`südi,`kuraasi`täis`Küll`sa`oled`alade`nüid*

`kuraasigas, kohe igäl pool `paistud `silmä Kuu; Üks `kuraa-sikamb kui `teine, tia mis ära `tievad IisR; Mihkel oo ju igavene kuraasikas mees Kaa; ta oo enasa sõnadega na kuraa-sikas Kse; mõned piavad ennast kuraa-sikass, aga sellepärast ei ole ju Hää; teene vend -- oli kuroa-sikam Kos; kuraa-sikass inimen, tal om ää kuraa-s Krk; ku sa esi kuraa-sik olet, siss ei ole miist vaja, saab esi ka talu pedädä Nõo; na omma nii kuraa-sikatsõ latsõ? et jummal `hoitku, na `pessävä kүүл`meistri ka läbi Har; Tyy m sääne kuraasikas es tyy `hindele lasõ õi `liiga tetä?, tyyd olõ õi? Rõu; hää kuraa-sikass -- mõist `häste `vasta üteldä?, mõist tõsõga `häste juttu aia? Plv

kuraasitama kuraa-sitama Khk Kaa Kul Juu Kos/-oa-/ Kad Trm Vas/-mma/; `kuraa-sitama VNg Lüg/-mma/ IisR; pr (sa) kuraasitad JMd Lai, kurastat Se praalima, hooplema; kiskuma mies `kuraa-sitab -- `tapleb `tõisega Lüg; oli joomane ka, kuraa-sitas si `peeke Khk; mõni kiidab ja kuraa-sitab oma `ooste üle nõnna et Juu; mis sa `kiiskad ja kuroa-sitad Kos; viel kuraa-sitasivad ja olivad suurelesed Kad; Akkasid kuraasitama ja tüli norima Trm; mis sä kurastat Se

kuradike(ne) dem < kurat sa nagu kuratike Kse; sa oled ku veke kuradike ise VJg; õld üks `veike kuradikene kõhe Iis; kolme jalaga kuradike, raud`amba suun = vokk Kam; oh sa kuradikõni Krl

kuradi|käpp 1. käppade (Orchis) perekonda kuuluv rohttaim; taime mullune, tume juur taevataadi käsi, `väike roosakas õis peal, kahe juurikaga ta on, üks pidi kuradikäpp olema, teine jumala oma Khk; teine oo kurati käpp, teine `eesuse käpp, `eesuse käpal o juurikad all Muh; lillade õitega oo kuradi käpad Mar; jumala käpp ja kuradi käpp kasvavad ühe lille all JMd; jumalakäpp, kuradi käpp, kaks `lälle, teine pruunikas, teine `valge VJg; juur on aaraline, kaks kätt `kõrvi ühe varre all, üks on `valge, sie on jumala käpp, teine must, sie on sie kuradi käpp IisK; kuradikäpp on must, jumalakäpp on `valge, ühel taemel kõrvu sedasi juure all Äks; teene on `jeesusekäpp ja teene on kuradikäpp, teesel on must juur all KJn

2. kolmest sopikujulisest torukesest koosnev lisand lutsu peensoole küljes lutsul vana kuradikäpp sisen Har

Vrd kuradikäsi, kurjavaimu|käpp, -käsi

kuradi|käsi kuradikäpp jumala käsi ja kuradi käsi, `tõine on must, `tõine on `valge, `juured on paks nagu käsi Lüg; jumalakäsi ja kuradikäsi, just niisamma elusad juured ja sõrmed nagu käsi oo Mar; teene olema jumalakäsi ja teene olema kuradikäsi Plt; mõtsa alh kasuss kirivä lehega hain -- taal om kat's juurt alh, üt's om must, tõnõ `valgõ, inemise käe `müüdu, `musta kutsutass no_kuradi käsi, `valget jumala käsi Har

***kuradiline** pl kuradilise Har, Kuradeline Röp põrguline näet kuradilise_`sõitava ku `saadana? Har **Vrd** koradiline

kuradim komp halvem, hullem tohoo· kuradim Hlj; nüüd on viel kuradim, piad `tunni pääl [töö] õlema; nied sõnad lähäväd eri kuratimmest (üha hullemaks) Lüg; kuradimid inimes ei õle ku tämä Kod; lina`siimne olli kige kuradimba, nij olliva peenikse Trv **Vrd** kuradisem

kuradi|nahk 1. tondinahk Kuradinahast `püksid o ilusad ja kovat Kuu; Nied kuradi`nahka `püksid, mis isale `tõite, `nendega tema on `trööpand `trööpamise `viisi, aga läbi pole `teisi saand IisR

2. sõim sunnik, sindrinahk `Anna kuradinahale nii et tiab IisR; Kes kuradinahk selle siis ära tõstis Kaa Vrd kuradinägu

kuradi|nahkne tondinahast valmistatud kuradi`nahksed püksid Jäm -nägu sõim kuradinahk, põrguline küll ma sulle kuradi`näole `näitän; kohe sa kuradinägu lähäd Kod; oh sa kuradinägu küll Lai

kuradisem komp kuradisem halvem, hullem sij õlema kõege kuradisem talu, sij ei `suama pääviliisi, ei sua `kellegägi läbi Kod Vrd kuradim

kuradi|silm sõim va kuradi silm Kse; nüid tämä kuradisilm tiab, et sa tahad riiet ja `leibä Kod -viin viin; piiritus mõni `ütlen nal`aperäst kuradiviin; kuradiviin om iks põlõtet viin vai piiretüss Röp

kurahtamma kurahtamma Plv Vas suigatama, tukastama ma lää kah kurahta veedükese `aigu Plv; Ar^p harinet üte aopääle kurahtamma Vas Vrd kuurastama

kurahuss kurahu|ss g -sõ deskr (kassi häälightsus) kašsil üt's kurahuss o'l, siss o'l truuba päält maal Har

kurajilma fig väga, paganama Ku `võeti `pañti viil tuud mett vai mehidsa vaha sinnä_tuari `sisse `tõrduhe, sõss timä sai viil kurailma hüä Rõu -käeline vasakukäeline Ei tohi sündenu latsele kurakätt enne käissede aada, siss saab kurakäeline Nõo; mul sõsarõmišs o'l ka kura`käeline, kura `käega`kõik` tek'k Vas -kæ|mees vasakukäeline ta om kura käe miis, ta tege kõkkõ kura `käega Har; kurakäemišs om kura `käega tek'j, tuu saa ai_hüä `käega midägi tetä? Vas -kæ|mütsäk vasakukäeline Liisot kut'sigi et kurakäemütsäk, timä kõõ kura `käega_tek'k Vas -käpa|mees fig näppaja Tuu üldäs sääne kurakäpa mišs ollõv Rõu

kura|käpp¹ vasakukäeline – Muh Käi Phl Vrd kuurkäpp

kura|käpp² (punaste õitega taim) kurakäpad kasuvad `pärssis, `el'kjad õied oo Muh

kura|käsi vasakukäeline inimene – Vig

kuuralane kurala|ne Khk, g -se Jäm, -nõ g -sõ Khn; kuuralane Kos; `kuurala|ne g -se VNg; pl `kuuralaised Vai, kuralased Tõs, koralest Emm

1. Kuramaa elanik; liivlane siin pole sedist `pastli `mõistrid, kes nad kenast `valmis teeb Kuramaa `moodi, kuralased `mõistvad; kuralased ühekorra keisid sügiseti, `lamba `nahku ning `loomi ning `keiki `asju [ostmas] Jäm; Kuralasõ kielest suab aru kua, aga `kõikõst sõnadõst ei sua aru Khn Vrd kuurlane²

2. (kartulisort) – Jäm Tõs `jälle Kuramaalt `toodud vana kuralane, pisised aga pailu all Jäm Vrd kuurlane¹

kuram kuram VNg IisR Põi Mär Tõs Khn Hää Nõo Kam/-rr-/ San; koram Trv Nõo(-rr-) (leebe kirumissõna) kuramus Keda, kuram, sa `kohmitsed tuas `ninda `kaua IisR; Kes nõnda jäimest äi taha `vanduda, see `ütleb siis kuram Põi; oh sa kuram küll Tõs; koram, ta om eluaig üits vigur, muedu üits `kuulmada Trv; oi koram, põlve om nii `kangess jäänuva; kuram mia ole kõik ma, ilma puu ja ao mõtsast vedänu Nõo; ta tapap mu ärä siss, kurram Kam; oh sa kuram ku suur San

kuramas kuramas Jäm Pha, ko- Rei kuramus oh sa kuramas Jäm; kuramase `pihta Pha

kurames kurames kuramus oh sa kurames ää Mar

kuramu kuramu kuramuse Noidõga o'l kuramu hää segädä?, t_o'l `häste_kimmäs käen Urv

kuramus *kuramus* Rei Kul Ris Juu TMr Röp, g -e R Pha Muh Kse Jür VJg I Plt KJn M(-ss); *kuramu|ss* Vön Har, g -se Puh Nõo Kam Rõn, -sõ Plv Vas; *kurramus* Nis HJn; *koramu|ss* g -se Trv Nõo San; pl p *kuramusi* JõeK (leebe kirumissõna) pagan, sunnik, kurivaim `Sormed kuramused on `konksuss oma `puole; Ottas kuramus sinu `leugamist Kuu; oh sa vana kuramus, küll miä siu `kaua `uodin Vai; kuramus seda nähja saab Pha; oh sa kuramuse nupakas Muh; `ossa kurramus - - küll võib aga leiva kannikas kal`lis `olla Nis; Sie kuramuse jutt ei `kolva kuhugi Jür; ei tule `vihma kurramus HJn; `enne oli neid kuramusi (hunte) `pal`lu JõeK; kuramus küll, unustasin vist `kerve kodu VJg; küll on kuramus, kuramuse mees Trm; arak viib kana`poegi kua ärä kuramus Kod; siäl sij kajo - - ja vesi periss ei lõpe kuramused küll, sij on tõsi KJn; ja miul kuramus püss mäel talutare man Hls; `tõmba kuramusele tappa, kas ta (koer) jätüb siast (sellist) `müüdu maha või ei Hel; kuramuse iluss rõevass, `õkva sil`mä jäävä pääle; kassi kuramuss `sol`kse miu sõõgi ärä; ah siss mina ole tõste solgi tünn koramuss Nõo; ta om iks lake ja kül`m om ka koramuss San; ai kuramuss - - `kuis ta no nii lät`s Plv **Vrd** kuram, kuramas, kurames, kurask

kurana *kurana* pl *kurana*? kalkun *kurana*?, nigu kana?, hani? mis tä tiba om nõna otsah, nigu nahk om pääl vasaral (nokal) Se

kuranaika *kuranaika* euf kurat as sa *kuranaika* Hls

kura|pealne vasakpoolne; vastupäeva keerutatud *ma lää kurapäälsset harru* Vön; köids tetti *kurapääline* Ote; mõni tege *kapla hääpäälist, mõni kurapäälist* Plv **Vrd** *kurapidine*, kurepealne **-pidi** vastupäeva *ok`id `aetse kurapidi ümmer* Saa; mis sa *kurapidi lõngu keerutat* Trv; *sij om kurapidi kiirt* (keerutatud) Krk; *Vokile tetäs kurapidi vindi ja käänetäs kurale poole kinni* Nõo; *mina tji alati kurapidi `kapla* Vön; mõni raop *kura `käega, kurapidi* Kam **Vrd** *kurapäidi, kurati-, kuri|pidi -pidine* vastupäeva keeruga – M mõni tege *kurapidist* [nööri] `päigle pääl, *ken ei mõista üäpidist tetä* Hls; *kurapiditse kabla olliv perän, pastaltel* Krk **Vrd** *kurapealne, kuripidine -pooline, -poolne* vasakpoolne, vastupäeva keeruga *surm `aste sammu lähembäle, nägsäss seerest `kinni, korapoolitsest seerest* Nõo; *Ku parass peo [linu] sai, köüdeti tuu kinni ja minti kurapoolitsõhe viirde ja naati vahtsõt peod `kakma* Urv; *ta kapl om sul kura `puul`nõ tett, mõni tege kurapoolitsõid tsuuva `kaplu, tuj ei mõistaki hääpoolist tetä?* Har || *kurõpoolitsõl `rõival om üt`s puul `villanõ, tõnõ `paklanõ* (kanga üks pool on villane, teine takune) Har **-päidi** = kurapidi võrget keerutadass ääpäidi ja kurapäidi Ote; *kapla tetä ääpäidi, keerust keerutada kurapäidi* Rõn; *kurapäidi kabla `saie kõvemba* Urv **Vrd** *kura|päie, -päitsi -päie* = kurapidi – Hel **-päitsi** = kurapidi mõni tipp `kapla kura `päitse Kam

kurask *Kuras* puss – Phl

kurask *kurask* Ote, g -i IisR Jür MMg KJn Ran Nõo(ko-); *kura|sk* Iis Krk San Se/-rr-/, g -ski Hls Kam, -ski Nõo(ko-) Rõu; n *kuraški* Plt (leebe kirumissõna) pagan, kuramus *Oh kurask, kus oled ikke vägeva obuse omale saand* IisR; *On kuradist tüdind, siis kurask `plat`sis* Jür; *os`sa kurašk, `kujurme tahts ümmer minnä, ma sai viil `vastu* Krk; *ei mäletä kurask, ma ike olli vaest `kümne `aastane; koraski suure `pääga mijs `olli, nigu kañdeline `olli tuj pää; koraski poiss, ei taha `karja `minnä* Nõo; *kurask, üits rattapulk tulli kuuritsede* Ote; *Ossa kurašk, küll ol`lillus vaip* Rõu **Vrd** *kurisk*

kura|sõlm *kura-* Kse Trv, *kuura-* Kul Mär kergesti hargnev sõlm

kurat kura|t g -di (-ti) üld [-t' M V(ku'rat Lut Kra)]; kurät Khn, korat Rei Phl Kod TLä, korät Se, kuirat Khk; rõhutatult: kurrat, -t', korrat

1. a. kuri vaim, saatan, sarvik *ei ole jumalad, ei ole kuradid* Jõe; Egä kurat `sendä `nindä `irmus ole kui tädä kujudedä; `Anna kuradille sorm, odab kogu kää Kuu; Kui `issand `inge `annab, küll kurat `toito tuob Lüg; ma vii koņņiga kuradile `marju, jo ta siis `moole oukuha annaks Jäm; `laiskus on kuradi peapadi VII; Kes oma inņe kuratile oli äe müünd, see `polla `öiged `surma soand surra; Kurat kulutade ennem seitse `poari jala `varjusi ää, kut kaks inimest `poari lähvad Pöi; kurat `õerude ome ahelad, et soaks `laia `ilma `tulla Muh; vana kurat ise `seitsme sarvega Emm; äi ole mina kuradid mette näind Käi; kuradisi `olle seitse leegoni Mar; metu vakka sa kebad kuratise maha külsid, et sa nii paelu üiad tetta Kse; `Andis oma inge kuradil (enesetapjast); Kurat kitsi sel`las (sobimatust asjast) Hää; kus `kristus kirikut kinitab, sääl kurat kabelid `kõrva (iga kiriku kõrval on kõrts) Ris; kurat oli ta (moonamehe) ära kohe mielitand, inge ära mielitand JJn; puu kurat ja raud `ambad = vokilüht VMr; tõene inimene on su kurat, ei lase elädä ja preßsib `piäle Kod; mes sa nimetad sest kuradist, kutsud `endale `juure Pal; sij om küll kuradi ori, kurat' kurt tal ilmast `ilma suhun Krk; korat olna nii sama tark ku `jummal -- ta tijs kõik mes jummalegi, aga korat tiip `kurja Ran; kõik serätse looma, mes inimese `kiusaja om, niij olna kõik vana kurati `luudu Puh; nigu korat püvväb inimesel `enģe kõģe moodu pääl, nii nemä ka `kiusava; korat kolme jalaline, raud`amba suun, to_m vok'k Nõo; kes ei usuva jumalat, nyy om muidugi kuradi latse; tu om vaßt tu kuradide esä, tu `saadan; vanast iks nättu kuradit, `kõnnu `küllä pitti, and takan ja sarve pään; vana kõhn kurat ja paks kurat ja jääme kurat ja kõģgi päedi tedä kutsutass, toda `vanna kuradit Kam; mi ei olõ_ `põrgun käünü, ei_tiiä_kas om noid kuratit pal`lu vai veidü? Urv; kuradi omma? kõik esädse? Har; kurat'i jalapoißs (nõid); kurat'it täüß (õelast inimesest); võhl olõ_i jumalaga?, om kuradiga? Se; kurat' elass inemidse šüämnen, mädä `mielega õģutass Lei || (võrdlustes) sen `lastiga migä meil tuli jo `karta `kaiki `mundrimihi `jüskü kurat kugu `laulu Kuu; Just kut pisike noor kurat üppab teise silma kohas Pöi; mustad kui kuradid Lai; miul `olli ka oma keerutedu sigar suun, `ta_lli mõrru kui kurat Nõo || fig Kuradit `peltsebuliga `välja ei aja (ühte halba teisega ei kõrvalda) IisR; Kuradi piiblid lugema (kaarte mängima) Jäm; kuradile luhta, untsu Keik see värk läheb kuradile Kaa; keda kuraditki mitte kedagi mehed ikki uhkustasid, ma_i karda keda kuradidki Saa; kurat (seda) teab (välj ebamäärasust, kahtlust) kurat seda teab kui vana see [küla] oo Muh; kurat näid tiäb Kod; kurat timmä tiid Röp **b.** pisuhänd vana saana viht, pahema käe sõrmest verd ja pudel `viina ja kurat käe, viab suule `vilja naa et küll Tõs; olli tennu kuradit, kolm nel`läbä `õhtut saanu tetä Krk

2. kirumis- ja vandesõna **a.** vandumisvormelite osa tuhat kurat ja must kurat ja sinine kurat. kis väģa õel on, `ütleb kohe, oh sa tuline must kurat Jõe; kurat `võtku sinu ja sinu `ametid ja tiud; sina, kuradi perald, taad malaka `saada Lüg; Kui [mehe] kätte `saavad, siis on küll kurat `lahti (asjad hullusti) IisR; Mis kurati pärast ma sind pia lihutama Krj; Ise `vandus ikka kiri kurat, kiri kurat; No tuhat tuline kurat, kus see [kirves] siis on Pöi; olin ikke tublisti `vintis koa, kurat Mär; kurat ma pane su `ambad na `kurku et Kse; kurat kus sa läksid Tor; oh sa tuline kurrat, kas sedä vaea tehja `ol'li sul Saa; kurat `võtku ned ärjad

Ris; sa tuline kurat, ma `sulle `näitan Juu; sa kuradi kurat VJg; kuradi `pihta, kurat `võtku Iis; oh sa tuline kurat Kod; kurradi `saadan Krk; no medä korat ma noist `riistust puruss pessä Puh; vai temä tulep korat meie `aia `taade `sõkma; korat sa_j tohi miu puid ärä `kanda Nõo; kurrat', mis sa alasi hannan käüt; no_kurat', mis sa mu_käest tahat; kurat' `võtku sinnu; kuradi perält, ma ei saa ka? arru, kis neid `põrsa`jalgu `kat'ski pess Har; Sa? igäväne määdännü? kurat Vas || (vandumissõna kurat lausumisest) teine inimene ei saa `rääkidagi `muidu kui kurat käib ies Lüg; Laob kuradisi välja Kaa; tuhat kuratid aas suust `välja Jaa; [nööri] iga sõlme `sisse loed viiskümmend kuradit - - siis tuleb krät't Rid; kui `kurjus ol'li südames, siss kuradid `muuku lennasid Saa; mõnel kurat ees ja taga Mih; nüid on `niiske `val'tsus, et ei tõhi jumalad `üeldä egä kuradid nimetätä Kod; küll `vandus kuradisi KJn; muidu sõna `järgi ei kõnele kui kurat' ehen ei käü; kuradige minnäs magame, kuradige tõustas üless Hls; eideke mõnikord ütleb ka kuradiid Rõu **b.** (siunates, pahandades, taunides) kellegi (hv millegi) kohta täh saatan, põrguline kie neid kuratise (rakvere raibet) `jouab `kisku; tuli neid parunid `vasta - - aga tämä `ühta ei teretand, `ütles, et mida kuratise vel teretan VNg; `anna kuraditele Lüg; Ma pani pütiga vett kajule päikse käde `sooja, va konna kurat läind `sisse; `Teite kuratite eest ep vei `kerkus ka änam `keia Pöi; ega me `teitid kuratimi oma `juure lase Muh; mes nendel kuradidel `tarbis oo Mar; kes kurat jõuab nied ää `kjõsku, nied lõnad Khn; `vuata kuradisi, mis nad ää teind Koe; sie luom on jo nigu `püsti kurat VMr; tige naine kohe `püste kurat VJg; kes kurat one selle nime minu lapsele `pannud; tõiss `niiskess kuradid ei õle mua `piäle luadud Kod; tema (koer), kurat, `kargab kohe `jalga `kiinni Plt; `kärpse kuradid on tulnd tuppä; ma sind tulist kuradid tahan reegutada SJn; `lamma kuradiga on äda, vaist (vahest) ol'lid eenamaass Vil; ka seast koradit siia vaja oli Trv; temä nännü saksa kuradi ärä; tõine naarap ja `ütlep, et vat parass tal kuradil Krk; latse koradi om nüid magama jäänuva; susi üteldi alb luyum oleva, aga mina tedä koradit nännu ei ole; nüid ole vana, aga koerastüki koradi ei jää ärä Ran; küll nij prussaku om sigisä, koradidest om `rasse `valla saada; `olli tuj emä ka vana korat, nii `kange rahaimuline Nõo; oi ta kurat `purri `minnu väegä valuste Kam; küll kuradil om perse, kedä üless ei jõvva `kaalu Ote; kurat'ide pääle olõt pal'lu kulutanu, a_hääd ei_saa medägi (mesilasi kirudes); `süüjä olõt sa_kurat' küll miis, a_tetä? ei_taha midägi Har; um ta maru kurat' Plv; kus kurat ~ kuradi|le, -sse kus tahes, ükskõik kuhu `Käigu sie oma `lollu lõraga kus kurat IisR; mine kus kurat Jäm; `viimaks mo süda `kargas tulist viha täis ja `ütlesin siis taal ka, et mene kuradisse Käi; mene kus kuradile Mar; käi kus kurat Tõs; [sepp] Visanud pihid ja vuamri kos kurat ja lähnud pajast `välja Trm; vihalasõlõ üteldäss kurrat', mine_kos kurrat' Plv

3. k u r a d i (intensiteedisõnana halvustavalt, taunivalt, harva tunnustavalt:) kuradima, pagana, sunniku vms Sa kuradi saadan, kao mu silmist Kaa; Kudas see `sõuke kurati uht on (halvast inimesest) Pöi; mis koradi keerud nee on Rei; sa oled minu ees üks kuradi `kerjus PJg; Poisisiga, kuradi `mol'kus, `ol'li `siivre `kiinni lükkanu Hää; on üks kuradi `kiuslik inime, kiustet on ta alati otsani täis Juu; kuradi poisid, mis nad teind on JMd; küll tema kuradi ing on `kriukeid täis; mis sa vana kuradi pialuu valetad VJg; niesukese kuradi pambuga ma_j `käigi kohe Sim; ah sa kuradi vaim, sij on muku maha lüädä Kod; `karjusid kuradi kõvast, `irmsast kohe Lai; se Ivašk oli üks kuradi mees Plt; oh sa kuradi tõbrass, näe kos läits; olli kuradi marutaudi aig Hel; vahi kos koradi kadekops Ran; mes koradi paar sij

om, ei ole laolatedu ei midägi; olgu muud viil mis om, aga sij kurati lennuk situp `kaala (kunstväetise külvamisest) Nõo; oi_sa_lt üt's kuradi kavval' Plv

kurati|pidi vastupäeva nõör oo kurati pidi keeratud Mär

kuratlik kuratli|k Jäm Khk VII Mär San Urv/-t'/, kuradli|k VJg Plt, g -ku; koratlik Puh; g kuratliku Trm saatanlik, õel kuratlik süda, mis selle inimese sihes oo Khk; sie oli küll üks kuradlik nõu mis nad pidasid VJg; kuratlik ja sopastlik asi San

kurb kurb g kurva spor S L(g kurba Mar) JMd Tür Koe VJg I KJn eL(kurv Se), `kurva R(n `kurva VNg Vai); kurv g kurva L Ris HMD Juu Jür Plt KJn Kõp

1. õnnetu, rõhutud, nukker; ant rõõmus Kurb `nindagu varekse `irmudus `erne `pellul Kuu; neid `kurba inimesi on nüüd mend kiriku jumalad paluma Lüg; tama on alade `kurba Vai; Kõik pole õhe sugused, mõni on kohe loodud `sõukse kurva meelega Põi; olen `kurvasid `päävi üle eland Mär; kui supp juba laual `toodi, siis oli pulmarahvas juba kurb, et piab akkama ära menema Lih; `olli väga kurv Tor; vaadasin tema `kurba nägu, ol'li kui `surnu kunagi Saa; läks nii kurva mielega kotto ää Ris; tuli nihuke kurv jägu ja `kurptus tänä kallale Juu; süda on kurb ja murelik VJg; luyum on noron ja kurb ku kurutab, ei süü Kod; ää `näita `kurva nägu Plt; kurb vaadata, kuda need `ooned ära lagunesivad Lai; ah temä om kurb oma oleki sihen Trv; iki kurb süä sehen, mul `surri mijs ärä Krk; kes es saa `sõitman kävvä [vastlapäeval], tyy `olli kurb `väegä oma linade üle Ran; mia ole elu aig ollu `väega viletsän päevän, iki `kurba `ellu elänu Puh; vanaemä ol' ommukult `väegõ kurva meelegõ Krl; kuis sa `täämbä nii kurva `ñaoga olõt, kas susi om su imä sõönü vai Har; kurvah ~ kurval olema isa oo nõnna kurval; `olli tene nii kurval ja nosus Muh; mis sä ni kurvah olõt Se

2. nukraks tegev, masendavalt mõjuv, rusuv väga kurb lugu, et sa ennast äi paranda Khk; kui sa koera liblika esimeseks näed, siis tuleb kurb sui Muh; meri on üsna kurb, pole kala `toomest ega kedagi Emm; Ilm lähäb koa na allis ja kurvas Han; tänä on taevas nii kurv ja kurva moodiga Juu; sain kurva `tiate JMd; akkab see kurb sügise ja kurb talv tulema Lai; tõi `kurve sõnumid KJn; ma kuuli `kurba `uudist Ran || Lambad on kurva `näuga (lahjad) Põi

kurbel `kurbel g `kurbli VJg Kod; kurbel g kurbli Puh võll `kurbli laagrid sulasid ää VJg; `kurbel on niidumašsinal üks `meetripikkune puu, `kurbli vänt juakseb ammasratasse piäl, `lõikab vil'jä `kat'ki Kod

kurbinesä `kurbinesä kurvalt Vade `viimine lopp o täl (mehel) küll `kurbinesä lobend Kuu

***kurbjas** pl `kurbjad (mardikas) – PJg Vrd kurblik²

kurblik¹ `kurbli|k Khk Trv Krk San, g -ku VNg Jäm Mär Kse Tor Hää Koe VJg I Vön spor V, -gu Kuu; kurbli|k g -gu Puh; `kurvli|k g -ku Mär Plt; n, g `kurblikko Vai kurb, kurvavõitu küll sul `kurblik elu oo Kse; `leines oo inimesed `kurblikud Tor; üksik `kurblik elo, abielo rõõmuelo Kod; `kurvlik sõnum; reagib `kurvliku ealega Plt; temä vaim om jumalast luyud `siante `kurblik Krk; mis teil viga om, et te nii `kurbliku olete Vön; ta om `kurblik ja murõlik alate, tal ei olõ^o kunaže `rõõmo Röp

kurblik² `kurbli|k Hls, g -ku Krk (mardikas) `kurbliku tükiv levä `sisse Krk Vrd kurbjas, kurbline, kurlass

kurblikanõ `kurblika|nõ g -tsõ ebatasane, kühmuline, konarlik *ahu paaś om ka tett `kurblikatsõst paanõkivest, mis sääräfte kärnädsõ omma; ku sääräfte `kurblikanõ küüds kasuma `naksi, siss `kasvi mõni kolkümmend ajast`aiga, is lähä ilusõss is; viie `nitsega koet kangass saa `kurblikanõ, `õkva nigu lehmä magu Har Vrd kurblikunõ, kurdlik*

***kurblikunõ** pl `kurblikudsõ = kurblikanõ [kahekordse ahju] *alumine kõrd om võllit sääräftest, `kurblikudsõ ja omma külle mulgukõisi täis Har*

kurbline `kurbli|ne g -se Saa Hls Krk jooksik, teat röövmardikas (Carabus) `kurblist *ei taha kätte võtta, `aises; `kurblike `aisu ol'li kikk `sahver täis; `kurblisi ol'li vahel pastalde all unikus kohe Saa; sitasit'ik om esi, `kurbline om esi Hls; `kurblise tükiv levä `sisse `jaakapäävä kuu sehen Krk Vrd kurblik²*

kurbuma `kurbuma kurvaks muutuma `Kaipsalõ kõnõlass sääne `kurbunu inemine Lut

kurbus `kurbus Mar, g -e Kse(`kurvus) Kod; `kurbu|ss g -se Puh, -sõ V(-śś Rõu); `kurptu|s spor R eP, `kurptu|ss Trv Krk Ran San, g -se; `kurbtuss Krk Puh Krl; p `kurvut Se kurvastus, hingevalu; ant rõõm `kuida se `kurptus `muidu tulo ko südäemest Vai; *Akkas suurest `kurptusest `jooma Jäm; nüid on egas maeas `kurptus Khk; südä `närtsib `kurptuses Muh; `kurbus `põetas tä üsna ää Mar; Sil`mad pius, ale või `kurptus või, sa ei `saagi muud ku ikki nuta Hää; tuli nihuke kurv jägu ja `kurptus tänä kallale Juu; eks vahel ika ole äda ja `kurptust JMd; südame `kurptus Trm; se tusk on natuke nagu `kergem kui `kurptus või mure Lai; näet ku mõni inemine `kurptust tund, kes `kurptust kand, kuivass ärä Trv; jätä kõik `kurbuss maha? ja elä `tõisiga ütän rõõmsat ellu, küll sa näet, sa nakat paranõmma; murõ om õks suurõmb ku `kurbuss Har; ma olõ pal'lo `kurvut nännü? Se*

kurd kurd g kurr|u S Kse, -o Mar; g kurru Rid

1. volt, krooge kirikuuel olid kurrud `piuti pēel Jäm; `rimpus `kurdudege kuued Khk; `värdlig kuub oli üll, kurrud olid `sisse muljutud VII; `istusid kurrud ää [seelikul], siis ta_s ole kena mitte Muh; puusadega kuued, kaks kurru pundart sel'la taga, rōnnad olid `pal'lad Rid; `kurdude vahed `kirpa täis puhas Kse

2. korts, krimps, vaoke sarve kurrud lehmäl, iga `aasta `kohta üks, kut ta aher olnd, siis `kurdu_p ole Jäm; obu on igine ja märg, lakk on `kurdusid või kruttisi täis Mus; eed rammusad lestad, nendega te saate `eessel kurrud `palgest ää; Noordel pole `kurdusi `palges Kaa; Kena leit, aga `siia abu taha võtab suure kurru `sisse Põi; pale oo nõnna `kurda täis et Muh; ennem `olgu vill `varbas, kut kurd `kingas (väikest jalga peeti ilusamaks) Emm; vesi `tõõne, nii `vaikne, et pole `kurdu (lainevirvendust) pēel end Käi; kulmo kurrod Mar

Vrd kord³

kurde → kurt²

kurdik `kurdi|k g -ku Jõh, -gu Vai salatapp, palkide ühenduspulk `Puhta `nurga tegima `kurdikuga, `nurga sies õlid `kurdikud Jõh; kahe `kurdiguga `nurka Vai

kurdi|nõel haaknõel – Põi Tõs **Vrd** kurtnõel, kuuenõöl

kurditama *kurditama kurdistama sedine kisa, et kurditab kõrvad ära Jäm*

kurd|laine "väike laine" varjukse koha peal kus suurt `rooma äi tee, on pisiksed kurd`lained Pha

kurdlik `kurdli|k g -ku ebatasane, mügarlik keelika kivi, `kurdlik, karune põllu pēel; sial [on] sedised `kurdlikud sooled Jäm **Vrd** kurblikanõ

kurd|lõng = kurdpael *kurdlõhjad* `aeti `ümbrikule `sisse, kanepise lõhjadega `väeti `ümbrik `kurdu; *kurdlõng* `aeti tubaka kotile suhu Muh **-pael** krookpael – Kse Han **Vrd** kurdlõng **-särk** kurrutatud alaosaga linane naistesärk – Phl

kurdu `kurdu spor S kortsu; krookesse *ma aka* `kuube `kurdu panema, taarist `kurdu `panna Jäm; *rätik oo* `kurdu läind Khk; *Veesaapa sää*r koolutati ennemalt ikka kurdu; *Su pale oo ka nii kurdu jäänd* Kaa; *Vanadus on see, kes naha* `kurdu `tõmmab Põi || *kaapsas viab* `kurdu (keerab pead) Rei **Vrd** kordu

kurdu- *kurdu-* Hls Krk San seisu-, (tegevuseta, jõude) *kurdu mijs kellel tööd ei ole saab rikkusest är eläde, ken enne rikas olli; kurdumuna* (pesamuna); *kurdu obene, ku paned ette, ei jõvva kinni pidade; vast om mõni kurduteibäs, mis ei ole kohekil tarvitet* Hls; *kurdu auk, kurdu vesi sehen; sää*l om *pal'lu* kive kokku veet, kus kurdu maa; *üits kurdu oben, sõidu oben, sij olli ku pil't, värisi liha pääl; päeviti saat* `rohkep `palka, aga kurdu päeväl (vabal päeval) *süüt ärä puha selle palga jälle; kurdu raha, sedä ei tarvide* `kennigi; *kurdu* `rõõvit, *mis kastin paigal oidass, neid tuuludets ka vällän; sij mul kurdu võti, sedä ma ei tarvide* Krk || *k u r d u p ä ä l* jõude, tööta – Hls San

kurduma¹ → kurtuma¹

kurduma² → kurtuma²

kurdu `kurdu S Kse Aud kortsus; krookes *Kuub on* `kurdu; *Vammuse varrukad otsast* `kurdu Jäm; *Käised on ikka* `kurdu; *vana inimene on* `kurdu `näoga Khk; `kurdu *kuued, said märjaks* `tehtud ning *kurikaga peksetud* Kär; *suured laiad* `kurdu *kuued olid naisterahvastel* `sel'gas Kaa; *pale* `kurdu *pääl* Krj; *Sij nii kurdu, piaks vist riikima* Pha; `kurdu ning `kimmus *puhas see rätik, 'kuskis* `känkus *olnd* VII; `ümrik `olli läbi `kurdu, *vaks moad* `olli *kõhu peal sile, mis es ole* `kurdu *mette; uus* `pastel ikka ühna kena kui ta `kurdu oo; *see lõng o nõnna* `kurdu, *et ei soa kududa enam* Muh; *teine oli ihusärk, teine oli* `kurdussärk Käi; *särgid olid libedalt* `tehtud, *vanasti oli* `kurdu Aud **Vrd** kordus²

kurdu|kuue|rohi kortsleht *Aidas on eina sihes ka* `kurduskuue `rohtu Kaa

kurdutama *kurdutama* Han, `kurdutamma Lüg *näljutama; nälgima mis sa* `kurdatud `endast kui et süö; `lehmäd `kurdatavad, `tahtavad *paremma* Lüg; *Obosed oo kebase* `raske tööga *kurdatatud, põle* `süia anda; *Piised rinnalapsed oo kua kurdatud kui rinna* `piima ei saa nii *pailu kui taris* Han

kurdõ → kurt²

kuredik¹ *kuredi|k* Kuu Amb Tür, g *-ku* Lälö(-o) LNg Mar; *kuredek* Mar) Ris Nis Juu JMd

1. *aganik; väike ruum või katusealune kuredik, kus aganad ja* `kõlkad `sisse `pañdi Noa; *aganad* `pañdi *kuredikko, rehaltse* `otsas on *ladu, kuredik on toa seina taga* LNg; *kui tuba polnd* `miskid väärt, *siis üteldi, on üks kuredik* Rid; `pargusel ajal *põle kuredekka* `ollagi *mette* Mar; *kuredik oli pime koht ahju taga, 'senna - -* `pañdi *prii aásad, mida igapääv ei pruugita, 'pañdi kuredikku* Nis; *kuredik on tua* `akna all, *teene sein on teenepool* `akna, `sõnna `pañdi *sis* `asju *vihma* `varju Juu; *kuredik oli* `enne *ahjutaguse ja aganiku vahe, sie oli vanasti, nüüd änam kuredikku ei* `tehta JMd **Vrd** *kurendik*¹, *kurestik*¹, *kurevik*¹, *kurismik*¹

kuredik² *kuredi|k* g *-ku* Mär *padrik mud'u üks va kuredik, sealt ei saa kedagi* `eina; *kuredikus kasuvad mustika ja sinika varred, 'põesad* Mär **Vrd** *kurendik*², *kurevik*²

kure|hain 1. mõru kirburohi *kurõhain om üt's `väega mõro hain, ta om üt's mürkhain*
Se

2. harilik kurekael *Kurõhainal ommava? roosa? `häärme? Se*

kure|hall sinakashall – Krj

kure|hernes suvivikk (Vicia) *kure`erned ja `kaurad `kasva segamiste, siis `üella vikki*
VNg; *kure `ernes on jämedamb ja `suuremb kui `iire `ernes, `metsäs `kasvab Lüg; nii pailu*
kure `ernid, et võta ühest äärest `kinni ning raputa, siis `terve põld väriseb; puhastas
mineva `aasta `seeme kure ernestest ee Khk; seemet ikke vahest vahetasse kui
aavad - - kure `erned `sesse Mar; kure `erned on veiksemad kui päris `erned, nad külvatasse
luomade jaoks Koe; õdra alused õlid `kergemad terad, sial õli rohu `seemneid ja kure
`erned Trm; kurõherne? `kašvi maad pitehn pikä? laja? lehe?, roosa? `hääitse?; kurõherne?
`kašvi vilä sisehn Rõu

kure|jalg¹ kõmp, laste mängukark *käib kure`jalgadega; ronib üles kure`jalgade `otsa*
Lai

kure|jalg² (rohttaim) *kurejalg `kašvi vil`lä veeren, vil`lä sisen kah Kam*

kure|jalg³ fig (pikajalgsest olendist) *Pikkad ja `piened `sääräd all, sie on kurejalg Lüg*
|| *Näed sa, `mõuksed kurejalad (punsetavad jalad) meite lastel täna, aga äi tule veest ära*
Khk

kure|jook fig (vedelast, lahjast toidust või joogist) *sie `piiga tieb `sousti `niigu*
kure`juaki, `kangeste vedela `sousti tieb VNg; Ölut justkut kurejook (lahja) Emm; kõht
`lahti, laseb nagu kure jook Kse; mu siest on täna nii `lahti, sitt nagu kure juok Ris; `veisel
sitt venib nagu kure jook Juu; leib vedel ku kurejuuk Kod; vedel ku kure juuk', ku `seante
vedel süük' om Krk; ta putr om nii nõrk nigu kurõ juuk', ma`külh taad ei süü? Urv **-kaats** hrl
pl *nurmenukk kurekaatsad on kollase `õitega Phl*

kure|kael 1. fig **a.** (pika kaelaga inimesest) *Ei sidä kure`kaula vist tahu küll `üksigi*
poiss Kuu; pika kaelaga inimest `ööldi kurekael Sim; Mi? küläh üt`el `tüt`rigul ol`l sääne
pikk ja peeñokõnõ kaal, timmä `kutsti kurõkaal Se **b.** (terava tipuga) *Kuhja teritus piab*
õlema nigu kanamuna, kui on kure`kaula, siis akkab [vett] `sisse `võtma IisR

2. pl adrakured – Kul Urv

kure|kari (kindamuster) *Kure`karjad `tehti, `jälle `esteks kaks `silma, siis üks, `viltupidi*
jäi vahepäle `pohjalang Hlj **-karp** hrl pl *merikarbi koda kurekarbid ollid vähemad kut*
konnakarbid Muh; vesi oo `uhtun liiväga kurekarbid kokku Var; angõrja magu kurõ`karpa
`täüde Khn; kurekarbid on lamu sihis mere `ääres ja liiva pääl kah, merest tulevad,
ku kanad neid söövad, siis munevad `irmsast Hää **-karva, -karvaline** hall *ükskord me*
Aadul oli kurekarba al`l vars, nagu ku`g oli Vig; täna on nii kure`karva al`l ilm Juu;
kurõkarvaline opõn - - säääl om valgõt, säääl om kõkkõ nigu rotisugumanõ Har; kurõ`karva
hobõsõ? Se **-katel** hrl pl (kellukas) *Aja `ääres `õitsetes pailu kure`katlud Kaa; Kure`katlad,*
sinised kellu `moodi, sui eina`aegu `õitsevad Põi; mõnes kohas kasvab ika kure`katlaid
JMd; *sinililled olid kevade esimised ja kure`katlad Lai; Kurekatlad, sinised suured*
kellamoodi õied Plt; kure`katlad kasvavad toro `muüdi KJn; kurõ`katla?, sinidse lil`li?,
niidü pääl ja mõtsah ka? Se

kureke dem < kurg

1. lind *pisukene kurekene* VNg; *kureksed lähvad ridas* Hää; *tiele, tiele kurekene* VJg; *karjatse`õikav`essü ärä kureke! ku ärä`essünü om, sõss`õikav jälle tji teele kureke* Krk; *nyy` kurõkõnõ ol`l` mõtsa suhe maha jäänü?* Har

2. kuremari, jõhvikas lääme kureksit `ot`sme Krk; *Kureke`isi om ubinidege ää muusi kiita* Hel

kure|kell hrl pl kellukas (Aquilegia) *kurekelläd`olle kihtine taim* Mar; *kurekellad, lillad`õiled, pikad varred* IisK; *kurõkellä?, nu omma sinidse?* Se **-kingad** pl *kurekängä?* kuresaapad – Lut **-kupp** hrl pl (lill) *siin kasvav kure kuppusi küll* Khk **-kübar** hrl pl *kurekell* – Lüg IisK San *pisikesed lillakad`õiled, kurekübarad kasvavad einamatel* IisK; *kurekübare* San

kurel → *kuller*¹

kurelane¹ *kurelane vandesõna, euf kurat Oh sa kurelane* Iis

kurelane² Kuressaare elanik – Jäm

kure|lauk murulauk *Lapsõd igänes`maiad kurõ`laukõ piäle* Khn || fig *Mis sä seesäd nagu kurõlaugu vai* (tegevusetult), *et mte abi sua tuldud* Khn

kureldi|aed → *kurend(i)aed*

kureli|kell kuljus *Peigome obosel õlivad kureli`kelläd pääl* Lüg

kurell *kure-ll* g *kure-lli* VNg Jõh meriforell *kui`trehvab, tuleb`kure-llisi ka;`kure-llid`õnvata`veikemmad kui lohed,`valgemb ka kui peris lohe,`selja päält`kure-llid`õnvata`valged* VNg; *valge`kirju lõhed on nied`kure-llid* Jõh

kure|lääts seahernes *põlluläätsed pisikeised,`valged`õitsmed, kureläätsad on suuremad, pitkergusemad* Jäm; *si on - - kureläätsse ku ta nisude sehes kasvab, si rikub nisu ära* Äks **-läätsene** *kureläätsi täis`üeldasse jah, et [vili on] kureläätsene* Äks **-mari** hrl pl *jõhvikas kuremarjad, punased marjad, pisike, peenike vars,`samla piäl rabas kasvab* Tõs; *kuremarjad on peris`jämmed* Saa; *jõhvikast sõimatakse kuremarjaks* JMd; *siin kutsuvad kuremarjad et näd mädä kõha piäl kasvavad ja kurg käib kua siäl* Kod; *kise-ll`i tihasse kure`marjadest* Äks; *kure`marju`korjasime sügise, kui muid`marju enam ei old* Lai; *suu pääl kasvave suukaali, kuremarja, mustiku* Krk; *kas kolm kopika`ol`li kuremarja tüüp, odav vanast, neid`ol`li suu pääl saia* Ran; *kuremarja om`apna marja, aga`talve om na ää` süvvä* Nõo; *kurõmar`a` omma_sääntse? verevä?* Kan; *leki kurõmarjalõ* Har; *ku`kartoli är võt`it, sõss lät`sit`suuhu kurõ`marja* Plv; *no? ei_kasu? inäp kurõ`marju, kurõmar`a`tahtva_ligõhhõt; verrev lehmäkene, jõhvinõ lõiakõnõ = kurõmari* Vas; *Kurõmar`ost`kaet`e jäl rüä kül`vi sügäviüst, ku kurõmar`a``samblõ pääl`kasveva?, sõss`tahtsõ rügä õhukõist`kül`ve* Räp; *kurõmari om suon val`ksidõ`samblidõ pääl* Lei **-mõõk** *võhumõõk* – R Tor VJg IisK Iis *Eks ne kure`miegad`kasvavad`ouess`piendral ka, ku`istudab* Kuu; *kure`mõõga juur`kisutasse`vällä - - kui luom punasel on, kuseb verd, siis`anneta* Lüg; *kuremõõgadel`koltset õied* Tor; *kuremõõgad kasvavad metsas, kollased`õiled* IisK **-müts** *kurekell* – Lüg **-naeris** pl *kuresaapad`lapsed tuppa, kure`naerid tulevad* Jõe; *kevadel lähvad jalad`lõhki, kure`nairid tulevad`jalge`peale* Juu; *ärge`juoske`palja jalu, kured tievad`nairid ja nied kure`nairid on kibedad* Kad **-nahk** *lõhenenud nahk kurenahk, pragavunu tuulege* Hel

-kurend Ls poolkurend

kurend(i)|aed *kurend-*, *kurendi-*, *kureldi-* spor Sa roigasaed *Kurendiajad tehti rohkem niitide ümbere* Khk; *kurendiaid*, *irssi aketi üksteisele pæele panema*, *iga irre vahele pandi kaks vitsa* Mus; *lat'tajal on latid sirgelt*, *kureldiaid seati kiuhu* *pandud irdest* Krj **Vrd** *kurendus(e)-*, *kurenis|aed*

kurendi|jooksuga *poolviltu kurendijooksuga irred* Mus

kurendik¹ *kurendik* Pöi Kos Amb JMd

1. *aganik*; *varjualune* – Kos Amb JMd **Vrd** *kuredik*¹

2. *kitsas kuru Kurendik on kitsas koht*, *kust ei pääse iaste läbi* Pöi

kurendik² *kurendi|k* Vig, g *-gu* Puh *vesine heinamaa neoksed mätlest ja arutsed*, *va kurendik Vig*; *kurendigun jäi ain viij peräst tegemäda* Puh **Vrd** *kuredik*²

kurendus *kurendus* g *-e* väike juurdeehitis, *kuredik Siia sünniks veel üks kurendus teha*; *se_o sõhune kurenduse moodi maja* Pöi

kurendus(e)|aed *kurendus(e)-*, *-os(e)-*; *korendus(e)-*, *-os(e)-* Hi = *kurend(i)aed Uus kurendusaid peab isegid undi kinni*; *korendus aid*, *teibad ja pitkad erred* Emm; *Obuse kopli ümbere oli tehet nii kõrge kurendusaid*, *et obu ei saand sest üle kargada* Rei; *Hiiumal polegid muud kut korendusajad* Phl **Vrd** *kurenisaed*

kurenis|aed *roigasaed* – Phl **Vrd** *kurendusaed*

kure|nokk (taim) *Kurõnoka? omma? madala?*, *säänhse roosadsõ nokaga?* Se **-pealne** *vastupäeva keeruga sa tijt kurõpäälist kapla* Kan; *kurepäälnne piitsk* Röp **Vrd** *kurapealne -piits* fig *Lehmal pask lahti niigu kurepiits* Iis **-pooline** (kangakudumisviis; koemuster) – Krl Har Rõu *Kurõpoolitsõl saiõ üt's puul' lapan*, *tõnõ puul' sai nigu_no? atllass*; *Küllealudsõ kottõ ja pruñdsikõisi koeti ka_kurõpuulsõid* Har **-puu** *adrakurg*, *ais*; *puu*, mille külge kinnitatakse *adrakured kurepuu* ehk *käsipuu*, *kust hoitakse kinni kundes Käi*; *adral on kaks kurepuud* JõeK; *Kõige ullem äda õli siis*, *kui juhtus kurepuu vai aisa kati murdma* Trm; *kurepuu om kuusitse* Trv

kure|põlv **a.** *kirburohi* – Hi Kam V *Kurepõlve vars on vèhe kurepõlve moodi senepärast sehane nimi* Emm; *agande sisen olli kurõpõlvõ*, *mõruaena*, *must lapik seeme* Kam; *kurõpõlve_kasusõ enämbüsi lina sisen* Har; *kurõpõlve kasuss lohka siseh ja kraaveh*; *reñtnik ut't maa nii tühäst*, *et kurõpõlvõ kah kasu_s inämb* Röp; *Kurõpõlv om väega mõro hain*, *taad looma? süü_i* Se **b.** *konnarohi kurepõlvi om kikk kotuss täüs* Krk

kure|põlve *lamandunuks rahed lüend rukkid kurepõlve* VJg; *vili om kurepõlvõ jäänu*, *ei olõ jõudu kasva*; *rahe lüüb rüä kurõpõlve* Ran **-põlvine** *kirburohtu täis kurõpõlvine lina timahavva* Röp **Vrd** *kuresääres -püksid põlvpüksid* – Var **-reha** *rohtaim* (Geranium) *kurereha kasvab jälle põllu pial sihukst okkad kül'les*, *lillakad õied* Plt **-saapad** fig (tuulest ja veest pragunenud, korpas nahast) *Meie lapsel kuresaapad jalas*, *tarvis määrida õhta ane rasvaga* Jõh; *Minu veike vend nuttas*, *et tämal ei ole kuresaapaid*, *tämal saapad ei valuta*, *jalad valutavad* IisR; *Ega sa ennem jäta seda poris sõtkumist kuni kuresaapad kätte saad* Mar; *Nii ollid kevadi lastel ikki kuresaapad*, *ku jalad lõhki ollid*, *sai küll nutta ja tirelit'ti lüüa* Hää; *kuresaapad tulevad kevadel*, *võtab siared lõhki sie muda ja kange tuul* Sim; *vahess keväde läksid jalad kuresuapa*, *ei tõstnud* (tohtinud) *sauna minnä* Kod; *kuresaapa jalan*, *kurenahk*, *pragavunu tuulege* Hel; *lastel olliva vahel kuresaapa jalan*, *nüü om verevä*, *valutava* Ran; *seere poritse*, *ligedä*, *lahesiva ärä*, *valutiva*, *siss olliva kuresaapa jalan* Kam; *ku kurõsaapa jalan*, *sõss tulõ mitugi üüd ilma unõta olla?*, *selle et*

jala? `väega valutasõ Kan; *tal kurõ'saapa_jalah, ku'g um verevä `saapa_toonu?* Plv; *tal nigu kurõ'saapa jalah, pääväga är palanu* Röp || poristest, parkunud jalgadest mõnel poisiksel om musta kure'saapa Ote; *kurõ'saapa jalah joh, `muaga ku'uh* Vas **Vrd** kurenaeris

kuresmik *kuresmi|k g -ku* kurisu – VJg **Vrd** kurestik³, kurismik²

kuressed pl *kuressed* jõhvikas lähme kuressille; *kas kuressid said* KJn

kurestik¹ *kuresti|k g -ku* Kad VJg Sim TaPõ Plt, -kku VNg

1. katusealune rehetoa taga või toa akna ees; (ahjutagune) nurk `ahjutaga kurestikkus `pieti `joude kolusi VNg; `enne kemmergud ei old, oli kolm `seina ja katus pial siis seda `üüti kurestik VJg; `öösi `aeti vili rehe `alla ja kurestikust `aeti vili läbi `akna `sisse Äks; *kui tagast oli tuisk - - siis isa pani suured kot'id kurestikule varjust, ukse asemel* Lai

2. kitsas käik või tee; vahetükk *siel oli viel üks kurestikku `eina `niita* VNg; *nisukene pikk kitsas kurestik oli, kust `müeda viis mind käsi `kaudu edasi* Kad; *karja kurestik, ajasin karja kurestikust läbi* Iis

Vrd kuredik¹, kurevik¹

kurestik² *kuresti|k g -ku* Vig Ris HJn Sim Pil; n, g *kurestikko* Vai rägastik, padrik; vilets heina- või karjamaa *kurestikko on pime `metsä, älä mene `sinnä kurestikko* Vai; *metsa järel kurestikud, mis `antasse `luomadelle karjamaad, eks nad madalad ole ja vesised* Sim; *paksu kurestiku `sisse läind* Pil **Vrd** kuredik², kurevik²

kurestik³ *kuresti|k g -ku* Kse Sim Plt kurisu lume sulamise aal *vesi `juoksis `kaugelt `sinna kurestikku `sisse, `verstade `kaupa* Sim; *suvel suur vihm, kurestik `tõmmab alla kohe* [vee] Plt **Vrd** kuresmik

kure|säär (taim) *kuresääred `kasvavad möda maad, madalad, metsa all `püsti, okkalesed* Ris -**sääres** lamandunud ma tänavu oma kaerast seemet ei saa, kaer on *kuresääres* Ksi **Vrd** kurepõlve

kuretama *kuretama* VII Pöi Muh Mar Hel/-eme/; part *kuretud* Vig kurdistama suur koerde pura alati *kuretab kõrvad ää* VII; *äe kuretag mo `kõrvu äe mitte et sa nii valjuste karjud `peale* Muh; *kõrvad kuretavad ää kui `kange la'rm oo ja karivad* Mar; *kõrva om kureten* Hel

kure|tee¹ linnutee – Hag HJn Kos Krk Kan

kure|tee² *akkasid rukist `leikama, siis `leikasid kure tie (esimese ee) `sisse, siis pidi nagu `jõutsam teha olema* Sim

kureti *kureti* Mus Noa LNg(*kuuret|i, -e*) Rid Mar vastupäeva keeruga *lõng oo kureti `keerdu, kureti `keeru lõng o `pehmem* Mus; *mo isa tegi koa `pastle `paela, aga kõik tegi kuureti, keied tegi koa kuureti* LNg; *okiga saab keerotud õhõ korra õieti `keero ja teise korra kureti `keero* Mar **Vrd** kurapidi

kure|tädi hum ämmaemand *Kuretädi oo ämmamoor, see oo see, kis naestele ti'ta toob* Tor -**vaht** hernehirmutis – Rap -**varbil(e)** kikivarvul(e) *latsõ? kure `varbil `kõndva?, niä? `kõndva nii `varbuste pääl, kundsä? `tõstva üless* Plv; *kurõ `varbil lätt hillukeste nii; saista kurõ `varbillõ, sõ'ss saat mano* Se -**vasikas** tüdrukud `raiskama poisi ära, tegema kurevasika Ksi

kurevik¹ *kurevik = kurestik¹ kurevikus `oiti vanal aal sala `viina ja `kõiki `asju* Muh **Vrd** kuredik¹

kurevik² kurevik Muh Mär = kurestik² rebane elab metsa kurevikus; ega ma põle rebaseks mitte, et ma `metsas kurevikus maka Muh Vrd kuredik²

kurg kurg (-r-) g kure üld (n `kurg|i, -e Vai; n, g kure Jäm Khk Hi; g kurõ Khn Ran Vön Kam San V)

1. sookurg õlen kui üks lesk kurg või nagu unt `üksi `päine Lüg; `pitke `kaulaga ja `pitki `jalgoga `kurge Vai; kure on konna kunnihjas, kured `otsivad, `nolpsavad neid kevade Jäm; kes `meite odrad puhas `nahka paneb, vana kure, käte vahelt `äigab põllu `puhtaks Khk; Kui kured `kangesti `karjuvad, see pidi `jälle `vihma tähendama Põi; kurg `olli `täida täis, üsna kubises täedega Muh; Täisi täis kut kure pueg Emm; suured karjad olid `kurgesi, summa viisi LNg; Kured olid `tähtsad linnud, neid `tunti igas pool; Kure kael üle mere = katla sang Han; Kui kurõd `kõrgõ `lendväd, tulõb külm tali Khn; kured lähvad, `kurja `ilma, aned lähvad, `alva `ilma PJg; akab juba talv tulema kui kured `lähtvad Ris; sui siis on `ku`rga sii küll, söövad sügise na jõhvika; kui kured sügise sedasi `rongis läksid, me akkasime `karjuma, sega pudru, sega pudru, kus kured läksid nii segamini, põld `rongi enam kusagil Juu; ku`rg on `rändaja lind Koe; kure munal ei piä `mingid maetsed õlema; ku`rg tõssab aga `jalgu ja käib üksi, egä `täma peregä ei käi Kod; mõned üksikud kured on, kellel pesa `tehtud puie `peale Äks; ku`rg läind kurjas, and lastele tappa SJn; kure om är `e`ssunu (ei lenda reas) Krk; pik`ä seere nigu kurel Ran; ku`rg tunnep oma `säetut `aiga, kona ärä piäb minemä Nõo; ku`rg kah `korjass `konno ja mis tä kätte saa, veese `poele tood`uss Vön; ku`rg om maisa lind Ote; kurõ`läävä`kurja ilma?, hani läävä alla`tulõvõ Krl; Miili tulõ ummi kurõ`jalguga, astuss `õkva ku ku`rg Har; ku kurõ`suuhn tänitäse?, sõss umma`hüä? ilma? Rõu; inne es `naata rükägi tegemä, ku`kurõ laugõlõma nakasõ? Plv; sügüse kurõ? `lätvä?, saava? ku`ra ilma? Lut; kurge viskama valetama kas `viskat `kurge või kõnelet `õigust Krk || (kuresaabastest) kured `tievad `nairid Hlj; kured nokkivad `jalgu, siis kui `lapsed `käiväd vie `loitudes `palja jalu Jõh; lastele ikke `õeti, ärge minge `veese, ku`rg toob `saapad Tõs; lapsed ei tohi `õue `minna kured tulevad ja künnavad `nairid `piale JõeK; nä kurg on `naerid `jalgade `piale teind Amb; küll sai sellega valu näha, kui ku`rg kevadel siared `lõhki nokkis Sim; ku`rg um verevä`saapa`toonõ? Plv || u toonekurg (euf kurg lastetoojana) Noh eit, pane puder akkama, naabri naisel tulnd kurg külaliseks Pha; Seal kuuleb `varsti kure äält Põi; kurg toob tite tiiva all Kse; ku`rg olla nähä (rasedast naisest) Juu; naesele `leñtsid kured Pil; juba kured keerutavad siäl KJn; kurõ`toova tiigist konnapujakasõ ni `saage lat`s Se || (rikkast inimesest, kiitlejast) Mis siss kurel viga võõrsil kävvä, ku erne een ja tatrik taka Ote; Mis kurõl viga kõrista`ku `herne nõna all omma? Urv; Mis kurõl viga `kurku kurista, ku suu sula om Rõu; Kas kurg sõs söömädä, ku herneh nõna all Röp || (teat mängust) ku lõpõdi põimma?, ai? ku`re kotti Lut || (muid ütlemisi) Kured `vievad ühe `süõma aja `kaasa (lõunasöögikord jääb sügisest ära); Kurenokkast on ka mehele `saadud Lüg; kui ku`rg petäb ää, tulevad täid `peäle Juu; Täib kurel oodata, mil soomaa sulaks saab Amb; Senni kurg kooles, kui soo sulas (laenu maksmata jätmisest) Urv; kui ku`rg pett, lätt mõni asi katski, kas tsirp, adõr vai midägi muud Vas; Ei kurg madalahe mõtsa kae Rõu

2. vannasadra käepide; harkadra aisad `kurgidega adra VNg; sel adral õli -- taga pikkad kured kust `kinni `oieti; `Kurgedegä `atral on kureõts, kaks kure `õtsa Lüg; kureots pole `püuse saand (pole veel kündnud) Kär; Kurg `tehti kõverast kadakast Põi; Kure käib

adra varre päälđ Rei; [adral] ermus madalad kured Rid; kurg `tehti `peale, kaigas all ja peal käis kurg Han; adra kured või aesad Tor; adra kured olid vanast kõverad kuusejuured, kust `oiti `kiñni HJn; adra `kurgi on minugi kääđ oind TÜR; `kurgede vahel viab obune, aga tagumised otsad on käsipuust Sim; mua adral õlid kured, kus obune vahele `pañdi, mua adral õlid kure otsad üles kõverad, aga vene adra kured õlid `õged Trm; kartuliatier on `sahkegä `kurge vahel Kod; Mul`gimaa adral on lõhemad kured Plt; `kurgede küllen om käsipuu Trv; adra kurõd olliva kuusitset, `võeti üten juurikuga Ran; kõvõra otsaga `raide olliva kurõ Kam; too adra ku`rg siia, vaja om ader ärä `kõütä Ote; noist kurist (kurgedest), noist saivaki adra `vehmre?, noidõ `ku`gi vahelõ `pañti obõñõ Urv

3. esi, tööriba seisab taga kure otsas Amb; katsu et kurega järele pääsed VJg; suvel kõigutan kure otsas, talvel laalan laua otsas rhlv Sim; sji jäi `kurge tegeme, ku temä oma viilukest ei jõvva ärä lõigade Krk; kurge jääma (jätma) ~ kures olema rukkilõikusel eega maha jääma `minga perast sina `lõikumaal `kurge jäid VNg; kie rukki `lõiku ajal jäi maha oma `iega, siis `üöldi, sie rippub kures, `tõised avitasid `vällä kurest Lüg; Jätsid kurge Amb; jäi `kurge oma `eega Kad; olid laisk, jäid `kurge VJg; kes iega taha jäi, sie jäi `kurge Iis

4. mõrra tiivapuu – Kod Lai kuuritsa kured, kaks `kurge, üks kurg käib `müüdä jõe `servä, tõene kesk jõge Kod

5. jõhvikas – Kod MMg Kõp Krk [õökülmad] küpsetäväd `kurgi Kod; kure `äitsnemise aig olli kül`m, kure `äitsne `külmiv ärä; täo om perätu `kurgi mõtsan Krk

kurglader harkader – RId vana kurg `atra -- sie oli üks `puhtast puust VNg; vana`aigsed `atrad, kurg `atrad; `enne õli meil kurg`atra, sel õli `sahkabu, sahad `õtsas Lüg

kurgistama `kurgistama kael õieli vaatama Ega sie poiss `itse `arvaki, muudku `kurgistab aga `toiste `laste päälđ `tundie ajal; `Kurgista üle `aia Kuu

kurgujalune 1. lõuaalune kurgupiirkond `ruogiti ärä nie kalad ja siis nie kala `kurgualused `ueti (võeti) oma jauks Kuu; Koera kurgualune oli paisutand Kaa; See ikka uss oli pistnd, kurgualune oli [lehm] puhas paisetand Põi; kurgualused kondid ja kibid tegevad kala sandiks, va apud kondid `jäätud `külgi Mar; Must koer, `valge kurgualune, kuus `päeva magab, `seitsmendal augub = pastor Hää; tihasel `valge kurgualune Juu; kiivitäjäl one `valged `kõsri kurgualused Kod

2. kurgu all asuv mõnel mütsil vahest kurgualune pael Jäm; Suitseste üks tähtsam jägu oli kurgualune rehm Kaa

3. varbaalune õõnsus; tallaalune `varba kurgu alune [on] `katki Khk; Ma astusi oma jala kurgualuse laasikillu otsa luhki Põi; `varva kurgu alused oo `kat`ki Mär; se `varva kurgu alune lähäb vahest sui nii kat`ti, siis soab villane lõng `ümmer `pandud Juu; `varva kurgualune õli `kat`ki, konsad (kõrred) `kat`ki `so`knud Kod; `varba kurgualotsõ ai `lahki, haina kandsuga_ tsusksi är? Plv || sõrgats kabja kurgualust peab `oidma, sääł on sooned, see on õrn Saa

4. vikati osa – Lüg

kurgujauk 1. kurgukitsus suust auk lähäb `kurku, `kurgu auk Lüg; Poiss kihutas jalgrattaga nõnda et ing kurguaukus Kaa; Ing läks kurguouku Emm; Ma jooksi nii

`kangesti, et süda on kurgu `aukus Rei || fig Sij on `süümisest, kurguauguni täis ennast ajanud Hää

2. kõrisõlme ja rinnaluu vaheline lohk; kurgupiirkond ülal kurgu `oukus käis rõhjas preesis, teised olid alamal Jäm; kellele sa oma paljast kurgu `ouku näidad, pane sal'l `kaela Ans; See pisike kaás magab `ööse ikka mo kurgu `aukus Pöi; kurgu august soadik ollime vee seess Muh; eest tõmmati särk `trööpi, kurgu `auko kokko Mar; aga `peimes siis `seadis seda `põlle - - pani ta `seia kurgu `auku ja siis akkas ikka alamale Nis; istub põl'ved kurgu `aukus JMd

kurgu|haigus angiin, kurgukatarr, difteeria kurgu `aigus lämatav ää, paneb kurgu `kinni Vän; vanast kurgu `aiguse `vasta `võeti katuseld `samli - - `aeti kuumass, siss `panti - - kurgu `ümmer Hää; kurgu `aigus võt'is kurgust `kiñni Plt; kurgu `aigus om ku kurk valuts, valgit `vil'le täis Krk; kurgu `haiguss, tju um latsil ku[?] kurgu lagi tulõ kõik `määd'sit `ville täüs Rõu **Vrd** kurgukrupp **-kaste** jook (vesi, viin jne) – VJg Plt KJn **Vrd** kurguloputis

kurguke dem < kurk² kurguke `aige, `rõõgab pähl Hää; sul pole `äälta `aste laulda ega kumet kurgukesta rhv1 Krk; purõda ta leib häste `pijnüss, latsõl om `väikene kurgukõnõ Har

kurgu|kirm (lastehaigus) kurgu kirmid, niid üles aanud kurgu lakke, laps ei sua siis imeda Ksi **-klapp** kurgunibu kurgu lapp on nii `aige Khk; tõmmats kiil `valla suust, nõnda et sii kurgu lapp `valla tulep, siis joosep ka tühjäss, ku luyum täis aanu Krk **-konn** (kurguhäälitsusest) `Putka `Annel õli `kurgus `kurgu konn, `ühtalugu `tõmmas, kui `rääkis ja `nielas Lüg **-krupp** difteeria `lastel toleb säsogene aigos, et äi `saaged iñjata ja soreb, se `üiti kurgo krupp Käi; laps õli viis nädäläd `aige kurgukrupiga Kod **-lagi** tagasuulagi sie `üellässe tige kuer õlema, kel vali karv ja must `kurgu lagi Lüg; `vahtin, et `kurgulagi on must, et sie ei õle ia obone, et sie on pero `võitu Jõh; vahest kurgu lagi nii `aige ja kat'ti, ei või `süia ega neelata kedagi Juu; kurgu lagi kukund `sisse VJg; lastel tõsteti seda kurgu lage, tie lusikas `aef'i suhu, põhjaga tõsteti Sim; kurgulagi süveleb, suab `viinã Kod; kes `võltse jutte ai ja kiild kañd, toda saagutedi et kasugu su kiil kurgu lakke `kinni Nõo; lat's om `kiskunu[?] kurgu lai imemisegõ `kat'ski Krl; ma_i olõ[?] kiilt kurgu lakkõ nõstnu[?] Rõu **-leht** kurgunibu – Hls **-lest** kurgunibu kurgu lest olevet `aige Hls **-lipats** kurgunibu `Kurgulippats lippendäb `kurgus Lüg **-lipp** kurgunibu – Hls Krk kurgu lipp, kate kurgu vahe; kellel kurgu lipp `väike, sellel eng aisess Krk **-lips** hrl pl kurgumandel kurgulipsud, nüid on `mandled, kurgulipsud pästetavad ära Hää **-loputis** = kurgukaste vesi on kurgu loputes Koe; piale `rehtesid `añti kurgu loputist (viina) Äks; kurgu loputs viin ja õlu, ega vett ja taari kurgu loputses ei ütelle Hls **-lõks** kurgunibu kurgu lõks onegi klapp, lähäb ingekõri ette Kod **-lõõr** söögitoru kaits `lõõri piäb olema, `niilmise lõõr ja `engämise lõõr, süüik lääb kurgu `lõõri Ran **-mandel** u, hrl pl Suurde kurgu `mandlitega oli `aigemajase läind, pidatud lõigatama Pöi; tal oli ned kurgu `mandled HMD; kurgu `mandlid aasid ülesse, `pañdi `miškid `suoja `ümber kaela Sim **Vrd** kurgu|lips, -rahu

kurgu|meri merekurk – Phl **-mõõt** [kingsepa] `kurgumõõt käib jala `kurgust üle `keträluu, `ümber `kanna `tõisepuolt jala `kurku tagasi `jälle üle `keträluu Lüg

kurgu|mägi kõrisõlm – Lei **-neel** neelutoru eks sie `kurgu niel õle, kust saab `nielädä Jõh **-niba** kurgunibu Kurguniba on taga kurgu akatuses Hää **-nibu** suulaenibu kurgu nibu oli paistetand, see oli se lõkat's, mis käib ülesse ja `alla Lai; Kurgunibu neel`ähhütmisõ

`aigu liiguss Se **Vrd** kurgu|klapp, -leht, -lest, -lipats, -lipp, -löks, -nipp, -tila, -tipp **-niit** pl häälepael *Egas neid `kurgu`niitisi näht õle Lüg **Vrd** kurgupaul*

kurgu|nipp 1. kurgunibu *Kui `muidu`õksele ei ajand, siis `torgeti parema kää kaks esimest `sõrme `kurku ja `liigudedi seda `kurgu nippu Jõh; See on kurgunipp mis kurgulaes on, et toit `sõömise `aegu ijjekõrese äi liha Põi*

2. "säarsaapa peasel olev kõver lõige" *Selle märgi järge leigame kalaventski kurgunipi vassikanahast välja; Kurgunipp peab kenasti venitatud olema, muidu_p saa päalist sääre otsa õieti `kindi Kaa*

kurgu|palavik kurgupõletik *ku kurk `haigõ om, sõss om kurgupalavik kah Har*

kurgu|paul pl **a.** särgi kurgualune pael – Jõh **b.** häälepael *Inimene saab äält teha, `kurgu`paulad `kurgus Lüg **Vrd** kurguniit*

kurgu|pealne jala(nõu) põia ja sääre vaheline kõverdus *Saapa kurgupeelne peab ikka üsna parase kõrgusega olema; Kui kalaventski kurgupeelne madal oo, siis annab neid üsna ullusti jalga taguda Kaa; `soapa kurgu`pealne, mis `nüõridega kokku tõmmatse Muh **-pulk** vannasadra sõlg – Sa Kurgupulgal telliti vannast Jäm; Kurgupulgal [on] ümargune tugev jumms otsas, see hoiab vannaslaua adra jõnkpuu küljes kinni Kaa **-põhi** karju nõnna et kurgu põhi kipe Muh; miul ei ole ilusat laalu eli, om serände käre eli, tulep kurgupõhjast nigu kärinäga Nõo **-pära** kurgu tagaosa sõnadess ei sua aru, kurgu perägä vijl `ütleb (suriija) Kod; kiissa luu läks taha kurgu pärasse, ei saa enam kätte Lai; paeo arak -- rääks-rääks seasi tipp, kurgu peräge pal't, sij `laulja lind ei ole Trv; lat's om nii `haigõ, et ei saa hellü tetä_kah, ku siss ikk, siss aja nigu vägehüsi läbi kurguperä tuud hellü Har; lehm `müüräss aja kurgu peräga säänest hellü Rõu **-rahu** kurgumandel Mõne `aigusse perä `kurgurahud `paistetavad Lüg; Kurk on `aige, kurgu rahud on suured Rei*

kurgustama kurgustama kägistama *oh ta oli vihane, üsna kurgustas mind vihatsi Jäm; siis oo riid `lahti, kui sa teist kurgustama lehed Khk*

kurgu|sõlg kurgu alt `oidis [pluusi] pisike kurgusõlg `kinni -- `sõuke vits `olli ja nõel `külges Muh **-sõlm** kõrisõlm *pane sal'l `kaela, muidu kurgu sõl'm tuule kää paljas Ans; isastel on kurgusõl'm, meestel suur puin väl'jas Khk; mis pää `kül'gi jääss, sij om kurgu sõlm Krk*

kurgutama kurgutama Lei Lut

1. suud ammuli ajama *mis sa kurgutat, suud piät ammulõ, varess `lindäss `kurku Lut*

2. kael õieli jooma – Lei

kurgu|tiisikus kõritiisikus *`kurgu`tiiskus tappab ka kõhe maha Lüg; ku kurgutiisik om, siis kurgust tule rögä Krk; kitsass lännü? es saa? hingädä?, nii? `tohtre üt'el, et tuu um `kurgu`tiiskuss Rõu **-tila** kurgunibu kurgu tila enge kurgu man ja sääl vahe pääl Hls **-tipp** kurgunibu kurgu tipp lõriseb [norsates] PJg **-toru** söögitoru kurgu toru võtab `toitu Hää*

kurgutsim kurgutsim g -i võrgusuu – Võn

kurgu|tõbi kurguhaigus (difteeria vm) *kel kurk `aige, sel on `kurgu tõbi ja sureb ka `nieega Lüg; See on `sõuke va kurgu tõbi, keele `tõmmas kõik `kangeks Põi; kurgu tõbi -- kurk oo nii `aige, et sa_i saa neelda, sa saa `sülge `alla koa mette Mar; kurgutõbi on sarlahti `aiguse järeldus KJn; Kurgu tõbi tuleb kah iks külmetämisest Nõo*

kuri¹ kuri g kurja eP M T, g `kurja R(n `kurja Vai), *ku'ra (kurä) Urv Rõu Vas Röp Se Lut, ku'ja Har, ku'rda Lei*

I. a 1. (loomult) tige, õel, halastamatu, pahatahtlik va kuri inimene, akab `paukuma, saadab uksest `välja Khk; Ta oli irmus `sõuke vana kuri mees, me `kartsime Pöi; nii kuri et suits käib suust `välja Rei; Vanad mehed ja vanad ärjad on ühte`muüdi kurjad Hää; ta on nii kuri lapsega Juu; kurja südamega mies VJg; siin põle `ühtegi `kurja inimest Iis; kui jumal tahab kedagi nuhelda, siis annab kurja naise Lai; kurja naise `kohta `ööldi, et kuri koer kaitseb õue; süda ei kannu kuri `olla Plt; ää inimese eläss üte `amme sihen ärä, kait`s `kurja ei saa küünin ärä eläde; kurjepet inimest änäp `taeva all ei oole Krk; kui kareda juussed, siss [on] kurja `süämega; tuu om kui karu uhak, kuri ja äkiline Ran; peremijs ollu nii kuri, et mitte üits poiss ei ole `tohtnu `tüit`rigu manu `tulla; inimese om kurja, `kaeva kudass üits ütte maha sõkku saava Nõo; jummal `kutsõ timä siist ku`jast ilmast vällä?; noorõn ol`l õks periss hää inemine, nigu vanõmbass lätt, nii lätt ku`embass Har; lätt ku`rass Plv; küll sai mullõ miniäkene, kuri ku kurusslauk Vas; ku`emp kui hu`ss, vihasap vijl Se; mis sa tan kirsut ku`ä kurguga, ku`ä helüga Lut || (loomadest) kuri unt võib `karja `tulla; `kurja `ärgidelle `pannasse `rõhhas nena Lüg; kuri koer ikke `õue `oiab Jõh; kurjad `kärsed, nii kibest närivad Mus; Kuri pul`l oli, see läks nendel juba talve kurjaks Pöi; `ämrik oo kuri loom Kul; se on tige kuri obune, plaksutab `lõugu ja ammustab Juu; üks neid `kurje `luomasi ole igast seltsist pailu, näe rebane kua VMr; üks oli kuri täkk, ei saand `päitsid pähä Pal; kit`s kurivaim om kuri, aab kate jala pääle üless, siss tuleb annab sulle paogu; ega siinmail kurjemat ei olegi kui uss; til`luke koerake, aga - - kuri, ta_s lase sul `liiku kah Ran; kuri oenass pessäb `lambit Puh; peni `ol`li kuri, ta_less vana `ka`ssi ka `purgnu; tuu pul`l om jäl`e kuri, tuu `surmab `õkva inimese ärä Nõo; `täämbä `ol`li mihiläse `väega kurja? Har; kuri lehm ol`l, es `pel`gä_piinni kah Rõu || (taimedest) kõrvetav, torkiv põllo ohakas ei ole kuri Kul; ühed on raudnõgessed, til`lukesed, niid on kõege kurjemad Pal || (pahasoovlikust plaanist, teost vms) see `olli ju kuri tegu Muh; ta ike kurja `nõuga sinna usse manu om `lännu Nõo; k u r i s i l m e u f kaetav pilk ära võlutud, kuri silm üle keind, loom ep kasu Jäm; Ju nendest (põrsastest) kuri silm õle käind on, et nee `sõuksed kännid ja kärna punnid on Pöi; keik piimanõud topiti ära, et kuri silm ei tieks ära Ris; kuri silm on sellest luamast üle käind Koe; noort `luoma ei tohi kurja silmale näidata, siis jääb luom `aigest Sim; kurja silmaga inimene `silmas looma ära Lai; `kurja `silma väga kardeti Plt; mõni luum ei süü, o tal om üits kuri kahe silm üle käenu Trv; kel pruunid sil`mäd, tol olna kuri sil`m Ran; kuri sil`m om üle käenu, lehmä om ligeda nigu `mõstu Nõo; `juudasitta pit`sitedi lehmäle `kukrohe `karvu `sisse, tuu ol`l ku`ra silmä `vasta Rõu

2. vihane, pahane ma sai taga üsna kurjaks Khk; sai kurjas ja vihases, akkas `põrkima PJg; rehepapp soand nii kurjaks, et akand `nuhtlema sial ärrad Nis; sai kohe kurjast selle jutu `piale Lai; temä `seante kare vaimuge, ruttu saa kurjass; selle `pääle tõstets õige `kurja kõnet Krk; kui kurjass vai tigidäss saab, siss om sil`mä `jõl`li pään Ran

3. halb, paha; kehv; hull vms Mes ühele `kurjast, see `toisele `marjast (ühele meeldib, teisele mitte) Kuu; tämale on nüüd kuri tuju `pääle tuld Lüg; Kui kuul on `sõuke ratas `ümber, siis tuleb kuri ilm Jäm; läksid suure kurja ilmaga merele Khk; kui seased `tahkivad, siis `teadvad `kurja `ilma Muh; kondid ühnä valotavad, küllap tuleb `kurja `elma Mar; üt` kuuludab `kurja `ilma ette, ku ilm kurjale läheb, sis ta tujb ürt-ürt Saa; ilm lähäb kurjale Koe; kured lähvad, kurjad ilmad VMr; `nõidumine on ike ennemast kurja põhja pial

Iis; ilm akkab kurjale mineme Hls; kolmatel pääväl lähäp ilm kurjal Krk; käib nigu kuri ilm, nägu vissin pään ja krimbsun Ran; paremb om kuri kodu ku_hää külä Har; mügir tege 'kurja tüüd, aja lil'li_kõik' 'ümbre' Rõu; ku'al elol om kuri ots Vas; kurõ_lät'sivä, röögävä?, no tulõva_ku'ra? ilma? Plv; taal mehel omma ku'ä_kumbõ? (kombed) Se; hüäl tunnil kõnõlda, kural 'kijl'de purda? Lut; kuri tõbi suguhaigus, süüfilis Kuritõbe - - 'tõivad mehed 'kruonust IisR; ta oo 'kurjas tõbes Mär; 'siuksed kurjad tõbed 'õeldakse olema 'rantsuse 'aigus Vän; kes kurjan tõven, sij viiass 'tohtre ala Krk; tyy om kurjan tõben, tollega ei tohi ütten 'sanna minnä ja 'süüvvä Nõo || (iiveldamisest) süda on nii kuri ja paha Juu; süda nii kuri, et kaku vai 'süäme soone 'vällä Puh; ku 'kärbläne lääp piimä 'sisse, mina toda 'piimä ei taha, süda lääp kurjass Nõo; ma_kaabidsa mõnikõrd ubinat ku_süä kuri om Har; mul um süä kuri, ei_taha süvvä? Rõu; süä lätt ku'äst Se || Äi näind kurja undgid (ei teadnud aimata) Emm || fig (varastamisest) Kuri käsi on kallal käind Põi; sa oled kurja tee pääl käind Emm; Pole see looma töö mitte, sii on küll kuri käsi kallal käind Rei || (kuulujutust) kurjad kieled tiavad 'riakida, et Linda akkama 'uopis emast 'suama VMr; sa_käüt naidõ 'kurjõ juttõga alasi 'ümbre Har

4. (suurust, tugevust, ägedust vms rõhutades) a. ränk, raske; ohtlik; raskesti talutav Öroläne 'niulab, siis on asi kurjemb Lüg; tuli oo kuri, ää kisu tuld Muh; küll oo need (sügelised) kurjad ää 'kaotada, 'kangeste kihelevad Mar; koeranaelad või 'kasvajad, roos on isi kurjem Aud; 'Kitslest riiet on kuri 'sel'ga ajada Hää; kuri akkav 'aigus HMD; tal on nii kuri 'aigus kallal Juu; angerjat om kuri 'mõõta, angerjass kisup kõverase nagu uss Trv; 'lassi olli kurjep sel'lan kanda [kui lähkrit]; 'kiskline puu om kuri 'raiu Hls; sij om kuri lugede säänte kijl (transkriptsioonist) Krk; murõ? um ku'emb ku tõbi Lut b. suur, hirmus, kõva, kange, tohutu 'undil on 'kurjad 'ambad; 'mõtle ku pali ma nägin 'kurja 'vaiva Lüg; 'kiskusime linad ära, oh see oli üks kuri töö Rid; omiko poolt tuul oo kuri ja kibe Kul; Oad ja 'erned 'tahtsid vahest 'kurja 'keemest Kei; obune on kuri komistama, pal'last komistab Juu; kõbi om kuri tuld 'võtme Hls; õige kuri põhja tuul Krk; täämbä om kuri 'pik'nõ Kan; Plussa Jako [on] ku'arikaas Vas || väga palju Seepi läks ikkagi kurja moodi Kei; siin nõmmes on sinikaid küll, 'kurja 'moodi mõni sügise Lai

5. paljas, tühi; ainult ta om nõnda 'aige ja ärä lõppenu, eng liigub kurja luude vahel viil; om vast 'täämpsess ja ommeness sedä engekest kurja luie vahel Krk

II. s 1. kurat, saatan, vanasarvik, vanaõelus 'Annad 'õhjad 'kurjale, ajab obose 'metsä; sie pime kuri tahab 'õige 'vällä ajada Lüg; Pani plagama 'juskuri 'kannul IisR; törva 'ristisi 'tehti lauda uste 'peale, et kuri es saa 'loomade kallale 'minna Mus; mees 'karjun, jumalaga ma_i-lm, nüid kuri mind viib Muh; kurja aigus, kuri kallal old jälle Vän; kuri enam üle risti ei lähä VMr; kuri 'kiusab, kui 'jutlust 'kuulad, tyyb une 'piale Pal; [pudru] männad pidid olema viie aruga ehk 'seitsme aruga, viie aruga pidi olema vil'ja määnd, kuue aruga kurja määnd Lai; naine oli pand kõvasti 'karjuma, aand mehe ülesse, et last ära 'rištida, et kuri tikub kallale Plt; kuri kihuts tat taga; ku kurja kähen ollu (väga kõhnast inimesest) Krk; kos 'pik'ne lüüb, säääl olna kuri Puh; Ära anna kurjale sõrme, kuri aarab terve käe Nõo; vana kuri om esi vidänü tedä nii 'kaugele (halvale tee) Kam; vanast 'olli kurja?, 'kävve inemisi 'kiusaman Krl; ku 'kelgi [loomal] ollõv kuri manh, ku kahru 'vijbev 'sisse sinna? 'hyyunõdõ, sõss karh aiev kurja 'vällä Har || fig (kirudes, pahandades, ka naljatades:) põrguline, sunnik, kurivaim Oh teid 'kurjasi VNg; kurjad tia, mes teeivad HMD;

kurjad jah, `raiskasid tüdruku ära JIn; moonamiis ta `olli -- tei `mõisa tüüd, aga `olli kurjal ää pää Ran; no kuda sa kuri `endä nii täis olet söönu; mia tedä `kurja (atra) mitte ärä es mõsta nii säädä, et tä ää oss ollu Nõo; om kurjal küll kahe sil`m, kes mu looma ärä kahet `õkva Kam; Kuri tiiid, kes tälle ta latsõ um `isknü Vas; ma olõ õi näid `nannu `kurju ui; kuri timmä tiiid, kos tä kattõ Se || nõidus, kaetamine nee (täid) on tal (loomal) kurjast `selga `pandud, kes teeb kes nad pani; mu ema oli ühekorra kakskümmend üheksa nädalid `aige, `jälle teise inimese kuri Jäm; ta_m kurda rävästet (kurjast vaimust vaevatud) inemiin Lei || euf vana matakas (uss), vana kuri Muh; Vanasti `olli `uüti ikki kurjase `üitud Tor; kurja vanduma ~ hüüdma ~ panema ~ tõmbama vandesõnu kasutama sa oled vana inime ning sa üiad, vannud ikka `kurja; aeab pümet `kurja `välja Khk; `vandus `sõukest `kuuma -- `kuuma `kurja aas suust `välja Jaa; tõmmand täie `suuga `kurja Kei; mutku pal`last vannub, mutku üiab seda `kurja Juu; tema pand täie `suuga `kurja JõeK; akas tuliss `kurja `vanma Kod; vannud `kurja, aad `kurja suust `välja Pal; muud ei kuule kui ike sedä `kurja `vällä aave Hls; Kuis sa? no? olõt nii hukah, olõt naanu `kurja suust vällä ajama Vas; kuri karjas asi halb; pahandus käes Nüüd on kuri `karjas, kui täma `jonnist jagu ei saa IisR; kui sa oma elu äi paranda, siis on kuri `karjas Khk; kuri `karjas `jälle, `äigas ära malakaga VII; Kui `koolis ei õpita, siis kuri `karjas Han; kui sa [rehepeksmisel] `taktis ei löönd, siis oli kuri `karjas Pär; kuri asus `karja VJg; nüüd on kuri karjan, et kohos tuleb kõhe vitsakimbuga Kod; sul om kuri karjan, ega sa ei pääse; ma ole kuulu, et siul kuri `karja tulevet Krk

2. halb asi või tegu; halbust, kurjus; viha; ant hea Kes `kurja teind, sie `kurja `vastab Lüg; Tuleksid `süüma `õige? Ega ta `kurja tie IisR; `ülged teevad `kurja püüstele Jäm; äi mõista see `kergest jutust midagid, sii piab ikka üsna kurjaga `latsi varuma Khk; Mis sa muidu `kurja teise `kohta `mõtled; Inimene on ennast nõnda kurja `sisse annud, äi tea änam midagi mis teeb Põi; Vana oli `kurja täis; tuli suure kurjaga mu `pääle Rei; `kurja otsani täis, kuri põleb ta sees, muudku tahaks aga teesele `kurja teha Mär; ei teind kedägi `kurja Vig; Tõnu ajas pois i päris kurjaga kõrtsist koju PJg; kui `iaga ei saa, siis kurjaga `ammugi Trm; sädekene tiiib vahest suure kurja Äks; `ütlesid täie kurjaga [inetusi], kui meel paha Lai; kannatlik süä sehen, kis ää ja kurja ärä kannateb; parem om kiiit kapustid `ääge ärä süvvä, ku nuumärg kurjage; kuri võtt kulbist ja paha võtt paast – ku inimese kurjusteve ja mõni õnnetuss tule Krk; oma enge `pääle ei taha `kurja tetä; ega see kuri es ole nii suur, aga karistuss `olli suuremb Ran; laits ei mõsta jo `kurja mõtelda ette, kui ta `tiiipki `kurja, ega ta_i tiia et tä kuri om Puh; oma saena veeren om iks paremb, olgu nii ää kuri kui ta om; vahel tulep iks `kurja ka tetä, `kurja kurjaga tasuda Nõo; ma_le ennembide ka ütelnü, et jumala `pallõmine ei tii kellelegi `kurja Ote; ega sa_noorõ hobõsõga kurjaga `kõrda ei saa, paremb käü õks timäga `hääga `ümbre Har; `kurja pelätäss, hüvvä häbendedäss Rõu; kes `kurja tege meelega, tüüd nuheldass ilmarmuta Plv; `pik`ne um siih ka tennü_ `kurja Vas; inemise_kihotiva_ `kurja üt`stõdõsõ `pääle Röp; kand `kiili ja kihotass `kurja (õhutab vaenu) Se || fig (keelatud kohta minemisest, seal olemisest) sina magad tuas ja obune on `kurjas (sõõb vilja) VNg; pois laheb eläjäd kurja `piäle Kod; egass tohi ka pal`lu jäiä [magama], sõss lätsiv jäl eläja kurja pääl `jälle Trv; sia om kurja pääl Krk; kas sa `kannu näid -- viimäte lähvä kurja pääle Nõo; kae_sa naid kannu kah, na_tük`ise_kurapääle Rõu; jälle tsiga lätt `kurja, lätt `bul`bidi, `ke`vi, `kaaru `sisse, lätt `kurja Lut || tüü ollu nii `aige,

et tennu kõik ää ja kurja `alla Nõo || üli `julgõllõ tulõ õks kuri ots (õnnetu surm) üt`skõrd Vas || ma sai Leena kēest `kurja, et polnd mette ta `kuube `valmis `õmblend Käi

kuri² kuri Plv, g kurä Röp Se Lut(-a); kuri- Pälõ SJn Vil M Rõn San Har vasak Täl om kuri puul är^o hälvätõ; lävest `kurja kätt `riihe ala minnä^o ol' otpaja Röp; kuri käsi, kuri jalg; mine_ `kurja kätt Se; `pääle tuu är visašs püssä `järve `kurja `puuldõ, viska^o kohe taht; pehiline (peotäis) kuräh käeh Lut **Vrd** kura¹

kuridik kuridik sõim kurivaim oh sa kuridik, mes sä nii `teiet Kam

kuri|elajas sõim kurivaim eks ta kurieläjäs `murdand `lammad Lüg; `Katsu et sa kurielajas kaud siit Jõh; oh sa kurieläjäs küll KJn

kurigilt, kurigõlt kurig|ilt, -õlt "minupärast" Kurigõlt `võtkõ; Kurigõlt `minke Vas

kuri|haud sõim sunnik, kurivaim Sullõ kurihavvalõ võta_vai vits Rõu **-hein** robirohi kuriein kuriseb Kir **-hing** sunnik, kurivaim Poiss kuri ing toetas tagant `aknast ennast `sisse Põi; no kos ta kurieñg om maganu, täl piap `onte_ss säñg olema Puh

kuri|ilm a. kirumissõna To_l' ka_ks kurriilm üt's niri inemine Urv **b.** (intensiteedisõna) Edimält ol'li_nyy_ `ruukõsõ kurailma hüä^o; Kala mari ol' jo_kurailma hüä, tuud taha õs `miñki hinna jüst jättä es Rõu

kurikas¹ kurik|as g -a R(n kurikka VNg Vai) Khk Sald Muh L(kuu- Aud) K(g kuriku Plt) Iis Trm; kuri|k Käi Phl MMg Kõp Hel Puh Võn, g -ka Saa Kod(-ke) Äks Vil Trv Ran Krl, -ga Kuu Jäm(-gu) Khk(-gu) Emm Rei, -ku Mus Rid Saa Pst Hls Krk(-gu) T(-ko TMr) VLä(-gu) Urv Krl); kurrik g -u Mus Hls; kurrig Jäm; kuuri|k g -ku Ote, -gu Rõu; kurk g `kurka Rõn San; ppl kurikid Pal Plt

1. puust tööriist **a.** pesu-, vaalikurikas vaalipuu on `keskel, pesu on `ümber ja kurikaga vaalita Jõe; kurikal on `ambad `küljes ja vars taga, peso `kieretasse kurika `trulli `ümber ja siis `vaalitasse Lüg; virudasse linust kaññast kurigatega kui seda `pestasse, suured puu kurigad `tehtud Khk; kurikas pius ja viruta `riidele `pihta parts ja parts VII; `taksed särgid `tahtsid kurikast `saaja Muh; jämedale pesule `antasse kurikast Mar; linased lõngad keedeti ära -- siis said küna sehes puu kurikaga ära virutud Mih; kahe kurikaga sai kangast kol'gitud Aud; kurikaga virutadi pesu -- siis virutas `easte selle musta `väl'la; kui pesu kuiv oli, siis `taoti `jälle kurikaga `pehmeks Juu; kui kurikaga enne jüri `pääva pesu viruteti õues, siis pidi `pikne paha tegema VMr; meie nuka kurikad oo `lühkesed -- egäsugu kurikid one; kurika selg õli ilos, tegid `kirju piäle; kui kurik `panti pulma aal pruudi sängi `alla, siis esimene laps tuli tütar Kod; villast kurikuga ei `lõõdud, aga linast `lõõdi kurikuga Plt; naise laksutava kurikidega `rõõvit `mõske Trv; mis kuivast peräst pessets, sij om kurik, kuriguge pessets [pesu] `pehmess Krk; molli pengi pääle `panti likke rõevass, siss suure kurikuga tapõti Ran; tolle `kurkaga siss `kol'kset linast `pehmembäss kivi pääl, muedu aa (aja) nigu puu `sälgä Rõn; `kurkege kolgites pesu San; Langa_käändäs `kursti ja pandas paku pääle ja_kuriguga esi_pestäs pääle Urv; Kurikul ol' edeots kõik `õörik Har; kuuriguga^o kolgõtass Rõu **b.** muu otstarbega nui kurikaga `lüätse õled piält siledäss [katuse tegemisel], kurikal one kriimud siden; adrale vaja kurik `piäle `panna, siis lükäb mulla kahele puale vau `piäle Kod; ku emäkanepi pää kueva olli, siss kolgiti kurikuga tupitside sehest terä `väl'lä; me pessime kurikidega puruss nyy `põvva tüki Nõo; pudru `tampmise kurik; puu `lahkmise kurik Võn; kurik olli puultõi-st vai kat's `jalga

pik'k -- kurikuga pesseti `vil'lä Kam; ku puid lõhutasse kuurikuga, kuurikuga lüvväss `kirvesilmale pääle Ote; `nitse `kur'ku (niiekolgid) Rõn; vanast `pešti põvva tükke puu kurikidõga Kan; Tegi `õkva `tampimise kurigu² Urv; `kapsta pitsitemise (tampimise) kurik Har; Puu kuuriguga_lahutas puid Rõu || euf pooletoobine viinapudel ma võti ää kurigu `viina manu, mul om kurik `taškun Krk

2. mingi nuiakujuline (puu)ese uued `val'lad (valjad) peas, val'laste `külges kurikad Rid; *timukein om jušt ku kuriku kasvass otsan, `siantse samma ku tijehe nutikse Krk; kuis sa kurikuga võit visata, lõõt jala luu `kat'ski Ote; `haardsõ kuriku ja visass tuuga lehmäle, kes rükkä `tükse Kan*

kurikas² kurikas kirumissõna `Mihkel, sa_p too `meile `veini, kurikas VII

kurika|sinine (värv) kurika sinine ja `sambla roheline Jür; kurika sinine värv Plt

kuri|kaval õelalt kaval *Ta on nii kuri kaval inimene, sa äi `oska mitte arvata kust nukist ta sind närib Põi; ta on üks kuri kaval inime, tahab teesele `kurja teha Juu -kere* sõim mis sa kurikere tied, jood nagu vikerkar Kei **Vrd** kurivaim **-kints** sõim Oh sa kurikints ja hall abe Saa **Vrd** kurivaim **-kont** sõim Kas sa nää kuri`konti Lüg

kurikuke dem < kurikas koodi olliva niigu kurikukese, kablätükikesega vai rihmatükikesega ol' varre `otsa köidetü Ote

kuri|kuulus halva kuulsusega *Seda põle enam meeles, kes selle kurikuulsa käsu `väl'ja `andja õli Trm*

kurilane *kurila|ne* IisR, *kurilai|ne* Iis, g -se (kirumissõna) põrguline, kurivaim *Uh misuke* kurilane IisR; *sina kurilaine õmmetegi* Iis

kurilas *kuril|as* g -a Mär; pl *kurilad* Nis kuljus *kurilad obuse `kaeles Mär Vrd* kulin¹, kurin²

kuri|loom (leebe kirumissõna) kurinahk, sinder *sa kuriluam, kas sa `muidu ei `viitsi `leiba `sõtkuda kui `kastad Jõe; Ah te `lapsed, `kurjad `luomad, `jälle tegite pahandust Jõh; Saa neist `kurja `luomadest `säaskedest `lahti IisR; Ta kuriloom oli ni osav Jäm; `vaata kurilom oma `ütlemisega Jaa; [mesilane] kuriloom tein pesa kasuka `sisse Muh; Tää mina kus ta kuriloom läks; Kuriloom, nii mässi läks see lõhnaviht Rei; oh sa kuriloom, ma unustasin ära Noa; Usu sa kurjalooma Rid; tä kuriloom ei tee muud kui `kurja Vig; igasugust tansud olid, kikapuud - - ja ned pol'kad ja mes kurjalooma nimed ned keik olid HMD; Sa kuriluom magad `lõunani Jür; üksikene tuli kurilom `vastu ja võt'tis mul `varbast `kinni Koe; sa kuri luyum, jalg `valtab Kod; mis sa kuriluyum nüid oled tennu Krk; no nüid sa kuriluyum küll lialdad Ran; oi sa kurjalooma padarimagu, kae kui pal'lu ta süüp Kam; `Tütreku kuriluyum sei är_kõik' liha ja jät't kapsta_perrä Röp **Vrd** kurivaim*

kuri|mees kurat – Lut

kurimik *kurimi|k* Lüg, g -kku Jõh kurisu Kalina kurimik õli vanast `õige suur; Viin lähäb tal nigu kurimikku Jõh **Vrd** kurimus

kurimiku|auk kurisu kuristikkud `jälle on kurimikku `augud, `suodes ja `põldude sies Lüg **Vrd** kurimuseauk

kurimus *kurimus* g -e Lüg Jõh Iis kurisu läks `tamme `alle, kus õli vesi süönd sügävä kurimuse Lüg; *kurimus on üks sügav auk, säält `juokseb vesi `seitsmest kohast maa `alla, `juokseb kurimuse Jõh Vrd* kurimik

kurimus(e)auk = kurimikuauk *kurimus auk* Jõh; *Mäetaguse tie`äeres on kurimuse auk, kes`sinna ligidalle läheb, sel kaub maa`jalte alt ära* IisR; *kurimuse auk, vesi`sinne`aukuje kahaneb, vesi`kierab,`kierab ja`kaupki sinne* Iis **Vrd** *kuris(e)auk*

kurin¹ *kurin* Khk Kad, g -a Kuu VNg Lüg VJg Kod; *ku`rrin* Krl/-rr-/ Rõu, g *kurina* Har

1. deskri *kurisev heli kana vahest tege kurina* Kuu; *`veskikived`tievad kurina* Lüg; *kõristab mis üks kurin`lahti* Khk; *kõhu kurin* VJg; *ka`ss lähäb suure kurinaga* Kod; *kõrvul om kuulda`? kurinõt* Krl; *Ku_tuvikõsõ_hulganõ koon umma`?, sõs mugu_ku`rrin um õnnõ`?* Rõu

2. kõristi *lapsed mängivad kurinatega* VJg

kurin² *kurin* Kuu, g -a Lüg L(n -as) Ris Jür Lai Plt Trv Puh Nõo; *kurrin* Puh Rõu/-`rr-/; pl *kurinad* IisR Muh(-ud) Hag Trm Ksi Pal KJn, *kurine* Hls Krk San, *kurina* Rõu kuljus *kurinad õlivad`kaulamuse`külles, kurinad nied kelisesid* Lüg; *poiss`panni omale ikka siis vedru`vankri ette ja kurinad sidus obusele`kaela* Muh; *ümär`kortsed kurinad, obo läks`sõites parr-parr, parr-parr* Mar; *krõbiein kuriseb nagu kurinad* Kir; *Pulma`sõitu tihatse ikka kurinatega, vaeste obustel põln kurinud* Han; *jõulu`õhtul ol`lid mõnel kurinad obesel kaala`ümmer Saa; tema üöld, et ma panen vuorime obuse kurinad oma`kaela,`ümber kere ja ta`ntsin nõnna et mitte üks ei kõlise* Jür; *kurinad on vekesed, nigu äratuskella pial, nad olid rihma kül`jes* Lai; *kui`ko`ssa sõideti,`pa`ndi`ooste* kurinad`peale Plt; *obesal kurina kaalan, sõidiva kurindegas`müüda* Trv; *noorepaari obesel kurine ja kellä pääl* Krk; *pa`nd kõik nuu kurina ja el`me`kaala, me`üt`lime et nüid om nigu`mustlase obene* Nõo; *Kage um no naa_kurina hinele`kaala`säädnu* Rõu **Vrd** *korin, kulin*¹, *kurilas, kurinitse*

kuri|nahk (leebe kirumissõna) *vot kurinahk,`meie isal`läksivad`kindad ja saag ja* Lüg; *Vahi sel kurinahal kuorm juba pial* IisR; *Ta kurinahk istus maha, vihm tuli ja kuiv ein läks mokka* Pha; *Oh sina kurinahk, kudas ta valetab* Põi; *Oh sa kurinahk, lõi omale aambriga sõrme pihta* Han; *ta (hobune) kurinahk pani`leikama niipa`lu ku jalad`a`ntsid* Ris; *sie vist kurinahk, oksad sies, sie (puuhalg) vist ei lähägi`lõhki* JJn; *oh sa kurinahk, või`pet`sid mind* Sim; *Oh sa kurinahk onte, sõidab müüda ja annab viib obesele ruuska, aga miu pääle es võtta* Nõo **Vrd** *kurivaim*

kurina|kell *aisakell sie (vanapoiss) tegi ikka vigurid, sie käis sis vana`aasta`lauba`õhtu kurina kelladega möda maea,`tiadis kus tüdrukud on, sie tähendab sis`pulmi* Ris

kurinal adv < kurin *`kellud kurisevad kurinal* VNg

kurinas → kurin²

kurinitse pl *kurinitse* kuljused *obõsele pandass`kaala kurinitse* San **Vrd** kurin²

kuri|patt kirumissõna *Oh kuripatt,`jälle lõng`kat`ki* IisR; *Kus kuri patt see (võrgu ui) siis sai* Põi; *Ta kuripatt`lõhkus tassi* Hää; *kuripatt, sõj põle ka midagi väärt, ku laps nii tuurakas on* Hää; *kis kuripatt mul siin sel`las litsub* Plt; *sõj kuripatt,`surri ärä sõj poeg* KJn; *Oi kuripatt, sann palab* Nõo **Vrd** *kurivaim -pea* kirumissõna *sukkur, ta kuripea, kole kal`lis* Kei **Vrd** *kurivaim*

kuri|pidi *vastupidi, -päeva* Me *koorutame`lõnga, kaks ehk kolm`lõnga kokku, okit kuripidi`ümmer ajad* Hää; *keerutan kuripidi* Saa; *`esti keerutasse [nõõri] kuripidi ja pärast`lastasse kokku iapidi* SJn; *kabel om kuripidi keerudet* Trv; *lõnga issits üapidi ja kuripidi* Hls **Vrd** *kurapidi, kuri|päeva, -päidi, -päie, -pääde -pidine* *vastupäeva keeruga – M* *ääpidine kabel, aga paned siia`päädle pääle, siss om kuripidine kabel* Pst; *sa tõi kuripidist*

`kapla Krk **Vrd** kurapidine, kuripoolne **-poolne** = kuripidine – Har **-päeva** = kuripidi – Hää **-päie** = kuripidi – Hel **-pääde** = kuripidi – San **-rist** kirumissõna *oh te kurjaristi, vai müüisivä peni liha; na_m vana sarapuu ao, raseda kui kurjaristi* Nõo **Vrd** kurivaim

kuris *kuris* g *-e* Khk Pha Muh Käi Vig Mih kurisu *See kuris neelab eeste, äi nii paljo tule vett ilmal, et see äi jõva ee vette Käi; Järbe külas oo kaks kurist, need kurised neelabad keبادi ja sügise vee ära* Mih **Vrd** koris

kurisama *kurisama* Trv Rõu Vas(-mma) = kurisema *ma_taha ei_`kaSSI, ta kürisäss ja kurisass* Vas

kuris(e)|auk *kuris-* Khk Käi, *kurise-* Khk Pha Muh Vig kurisu *kurise auk, koos vesi sedavisi keerab ning ala leheb* Khk; *Saue-Putlas on vesine maa, sääI on mütu kurise auku* Pha; *Antu `kopli taga põllal kuris`aukus pidand näkk olema olnd; ühekorra seel kuriaugu`põhjas kukk`keerend Käi* **Vrd** kurimus(e)auk

kurisema *kurisema* Kuu VNg Lüg IisR Rei Kir Kse Tõs Saa Juu Koe VJg Iis Kod KJn Puh Nõo, *-eme* Hls, *-em* Krk, *-õmõ* Krl, *-õm(m)a* Plv Lut; pr (ta) *kurisõss* Urv Se deskurinat tekitama, kurinal häälitsema `linnud kurisevad VNg; *kui `veski käib, siis `veskikived kurisevad, `tievad jahu `pienest* Lüg; *krõbiein kuriseb nagu kurinad* Kir; *kõrv kuriseb, aab`pilli viu, viu* Tõs; *sualed kurisevad sies* VJg; *kukk kuriseb kurr kurr ja laalab alate* Kod; *kui kõru `aige om sis kuriseb* Hls; *mea ei tää, mis ta sääI kõrvan kurisess* Krk; *kõru kuriseb, kirp om višt `kõrva lännu* Nõo; *laanõ kikass, too kirg ja kurisõss* Urv; *kaSS kurisõss kui midä taht* Plv; *sooligu? kurisõsõ?, persõ? lüü `kiika* Lut **Vrd** kurisama

kuri|sinkel hv kirumissõna *sa kuri`sinkel, kui kaua ma olen uodand sind* VJg **Vrd** kurivaim **-sinker** kirumissõna *Siga kuri`sinker kusi künä* Lüg **Vrd** kurivaim

kurisk *kurisk* g *-i* vandesõna *ah sa kurisk, es saa küsitu* Ote **Vrd** kurask, kurit

kurismik¹ *kurismik* (eeskoda) *aidal oli `väike kurismik ies* VNg **Vrd** kuredik¹

kurismik² *kurismi|k* g *-kku* VNg Lüg Jõh neelukoht jões, maalõhe, kurisu *uppus kurismikku* VNg; *kurismik kus vesi `alle`nielab; `järvel (Kohtla-Järvel) on `väljäd puha täis kurismikkusi; siin on `kõrged `kaldad ja `kalda all on kurismikkud, võib kõhe `sisse`minna `nõnda kui `kuopa* Lüg; *kurismikkud, vie `laugenemise ajal võttab vett `sisse* Jõh **Vrd** kuresmik

kurismiku|auk = kurismik² *kurismikku`augud on joes* VNg; *siia on ia kurismikku auk`trehvand, vesi läeb`põllu päädI üvaste`välla* Lüg

kuriso, kurisoo → kurisu

kuristama¹ *kuristam(m)a* üld (*-eme* Hls Krk San, *-õmõ* Krl; *-ss-* Kod)

1. *kurisevat häälitsest tekitama kerp leheb`kõrva, siis ta kuristab kõrva sees lurr, lurr, see teeb laisa koira ka teravaks; kukk kuristab, tuleb`kurja`ilma* Khk; *siis`õõti küli aeg olavad kui konnad kuristavad* Kaa; *mu sees kuristab (soolikad korisevad)* Rei; *kui koovi pikkamisi`soiguda, siis`tulla sooja, kui kuristab kurr kurr, siis`tulla`külma* Var; *aea kellad tilisevad, kuljused kuristavad* Tõs; *kui kukk näeb varest, siis ta kuristab* Ris; *ohra okas`minna`kurku [käole], siis enam ei soa kukkuda, siis kuristab* Juu; *kui kukk kuristab - - siis kanad`juoksid kohe* VMr; *kui kaSS tahab`õvve, kurissab kurr-kurr; kukk kurissab, siis nägemä vanapaganad* Kod; *kirp kuristess kõrvan* Krk; *küll om kibedit`päivi ollu, aga tulep kassike, kuristap, siss läeb`mijl`rõõmsass* Ran; *prussak kurist kõrvan ku`oitku* Nõo; *karjusse kuristase tsigu kodu, teeva iks kurr ja kurr* Ote; *kirp om`kõrva lännu?*

no_kuristass armõtuhe Har; kašs kurnass, kuristass; kana kuristass, kui ohak kurgun vai kui kikast ei olõ² Rõu; kana kuristass `poigõ, kuts `hindä mano Se Vrd kurustama

2. kurku loputama pia `selgä ja siis kuristatta Jõh; `kurku kuristase vahest `veega Khk; `kurku kuristasse kas kummeli või kanaperisiku `veega Mar; lasen vett `kurku, `alla ei lase, kuristan Kei; `kurku kuristasse kui ta `aige on JMd; kõha `piale kurista suola `viega VMr; `lastasse `rohtu suhu, siis kuristasse, puhastasse `kurku Ksi; kuriste kurgu `puhtas Hls; ku kaal (kael) `kinni om, siss võta vett suhu ja kuriste San; ma kuristõ `kurku Krl; ku sul kurk kipõldõllõss, siss kurista soola `viiga Har; `tohtri käsk kuristõda² Plv Vrd kuristõlõma

kuristama² kuristama Kuu, -mma Vai kaelast pigistama, pooma; kägistama Ärä siu nii kovast `salli, sa jo kuristad kohe; Mes sel `kauluksel küll on, et sie `ninda kuristab Kuu; mies on `vällä kuristettu Vai

***kuristama**³ pr (ta) kuristass kabistama kannu kikass kuristass, pääl sõkkass; poisš ka kuristass `tütrikku Se

kuristes kuristes g -e kurisu põllu `sisse tehäkse kuristes -- tehäkse suur sügav auk, loobitakse `veikseid kiba täis, siis läbi kivide lähäb vesi sügävässe moa `põhja Juu

kuristi¹ kuristi Kad, pl kuristim(m)ed Kuu kuljus Ku igä `talvel `soidad `ninda et kuristimmed `aeva heliseväd hobuse `kaulass Kuu; kuristid pañdi obuselle rihmaga kaela Kad Vrd kulisti¹

kuristi² kuristi kurisu allikas aab vett `välja, aga kuristi `nielab `jälle `alla; mõni kuristi on `uasta läbi kuiv Kad Vrd kulisti²

kuristi|auk kurisu kuristiauk oli kohe tua juures, kevade aas vesi `vasta tuba, vahutas kohe JJn Vrd kulisti-, kurisu|auk

kuristik kuristi|k g -ku Jäm Khk VII Muh L Ris Juu Kos JMd JJn Koe VJg Sim I(kurišsik Kod) Plt Pil KJn Ote San Rõu Plv Se, -gu Kuu Trv Puh Ote Kam San, -kku Lüg Jõh; kuuristi|k g -ku Mär PJg Har

1. kuristik, sügav org `sohke järsk mägi ja org `jälle, järsk kallas, siis oo kuristik Tõs; Tä vajus sinna küine eina lademe vahele nagu kuuristikku PJg; ku sa kuristikuss kukud, `sinna sa jääd Hää; mõni inimene `langend kurišsikker Kod; mäe otsast `alla kuristikku kuknd KJn; siin ei tiia neid ollev, noid kuristikke. siin `Repnä mäel om, lätt katsipidi mõts ja lätt suur ma, `i-lma org üless vai kuristik Ote; kuristigun es saa elädä, niipallu kit'sass olli, es ole üttegi ellu Kam; Koiva veeren Siguväli kottal om mõni kol_kuuristikku, ku säält `alla lähät, siss olõt val'miss kah Har || suured kuristikud kohe porganditel sees, mut'id või kes ajand JJn

2. veeneelukoht, kurisu kuristikud `jälle on -- `suodes ja `põldude sies Lüg; [loom] kadus nõnda kui kuristikku (mädamaast) Jäm; suured kuristikud, mis vee ära `kiskuvad Rid; kuuristik neeläb vee `alla Mär; jões oli suur kuristik Ris; kuristikud, kus vesi niikui `alla sööb Kos; kuristikud, mis vie ära `tõmbavad JJn; kurišsik on sügäv auk jõe kiänu siden Kod; madalad põllud olid, vesi `keeras nagu `joosis `keskele kokku, kuristikku Plt Vrd kurismik², kuristes, kurisu

3. metsarägestik aa sinna kuristigu `sišse kari, üits ütäl kuristik, tõne ütäl laań, kuuse mõts mõlembil Ote; sääne räbästik, mõni `ütless kuristik Plv

kuristikujauk kurisu, vee äravoolu koht `Väljal on kuristikku auk, vesi süönd; Kuristikku `augud, `ninda ku õleks suur kivi maa siest ära `võetud Lüg; kuristikku auk, kus vesi jooseb kokku põllult Juu; kuristikku auk on sial, kus vesi ruttu mua `sisse ää kaob Koe

kuristõlõma kuristõlõma kuristama – Plv

kurisu kurisu Jäm Khk(-soo) Rei; kurissu Jäm(-uu) Khk Kaa Ris; kuriso Phl LNg Mar(-oo) vee neeldumise koht; keerisekoht meres siin aru `rinkas ka üks kurissu katel - - `peele lihab, siis neelab ära Jäm; Kevade kui lumi sulab ning vett pailu, siis kurisu neelab muist vett ää Khk; see on kuriso koht, kus vesi `alla jooseb, see tõmmab laevad vägise oma ligi Phl; kuriso `tehti põllale, kus oli madalam koht LNg; suur mere kuriso, sügab koht ja; tal ea `lahke suuauk na kurisol Mar **Vrd** korin, koris, kulidi, kurestik³, kurimik, kurimus, kuris, kurismik², kuristes, kuristi, kuristik

kurisujauk kurisu kurisoo auk neelab vee ala Khk; Kaarmase järve ääres oo suur kurissuauk Kaa; seal on kuriso augud, vesi lõpetab joosu ära, lähäb maa `alla LNg; Kurisoo august oli part alla läinud; Küll see vesi keeras seal kurisoo augu kohal Mar; [inimene] nagu kurissu auk et täis ei saa, `neelab ää nagu kurissu auk, aeab omal `sisse Ris **Vrd** kuristiauk

kurit kurit Jõe Jäm Ans Khk Mus Krj Käi; kurrit Kir pehmem kirumissõna mis kurit see on Jäm; kurit, ma pole neid `kuuland Khk; oh kurit - - kurat nõndagut `kangem sõna, kurit, see sis pole nii ull mette Krj; ema kurrit, Kuku (Juku) kukkus `vanni Kir **Vrd** kurisk, kurits¹, kuritsus

kuritama¹ kuritama Kuu; ipf (ta) kuritas Vai hoiatama, ähvardma `Täüdüb `mennä neid kuritama, hakkavad `oige lojuma; küll kuridin toist kovasti, aga ige läks ja lobises kaik `välja Kuu; `köster `rääkis `miule `assa lugu ja kuritas et älä sie ka kenelegi `räägi Vai

kuritama² → kuuritama¹

kuri|tegu Meil kävid metssiad `tuhlimaal `üüsel `kurjateul Kuu; kuritegu tuli ülesse `valge ette Mär; `võet'i kurjateo piält `kiinni Kod; kuriteod on `vargused ja röövimised KJn; no tuu kuritegu om avalikuss tulnu Krl

kurits¹ kurits Rei Phl, g -i Khk = kurit mis kurits sa `sõnna läksid Khk; Kurits, ma keeri kruu `katki Rei; sandi asja `kohta `öötags oh kurits Phl

kurits² → kuurits²

kuritsus kuritsus kirumissõna no kuritsus, siis pidi üsna riiuks minäma Khk **Vrd** kurit

kuri|tuhat kirumissõna oi sa kurituhat Rid -**tõrs** kirumissõna ta kuritõrs vei `erned ära Pal **Vrd** kurivaim -**töö** kuritegu sie on kuritöö, kie tõist varastab ehk tappab ehk põletab Lüg; `ükski kuritöö ei jää vakka, tä tuleb ikke `vällä Mar; `ükski kuritöö ei jäe saladu`isi, ike tuleb ajapialt üles Kod; `väike `poiske, aga niipa`lu `tarkust `olli, et ära tuus (tundis), mes äätüü, mes kuritüü Nõo; ku`ra tüü tegijit `aetass takah Se

kuri|vaim 1. kurat, vanapagan; paha vaim kuri vaim tegi `kuerast enese, `vaimu `kombel käib, ei õle liha ega luud Jõh; `jusku kurivaim tulo `pääle Vai; `ütles, et ta ihu väriseb veel ikka, et ta kurja vaimu pääl `sõitand Kär; mis `ristimatta laps oli, selle kurivaim vahetab ää Krj; mõni tegi viis`nurka levale `piale - - sis kurivaim es lähä leva kallale mette Pöi; kurivaim võtn ristiinimese lapse omale Muh; pull `mõirab, jooseb, ju ta kurja vaimust vaevat oli Emm; kis teda sitta näind oo, aga vahel `öötakse, et sel oo saba taga, see oo kurivaim Mär; kurjad vaemud kõeväd `rinki ja meelitavad inimesi Tõs; eks

kurivaim pia tuld `kartma Ris; `enne olid inimesed `rehtes alati `kurja`vaimu `näind Rap; muud kuradid ei `olla, teene inime `olla teese kurivaim Juu; Oru vanamiest käind kurjadvaimud `enne `surma `kiasamas JMd; nigu sada tuhat kirju `kurja `vaimu `lahti `lastud (tuiskamisest) Lai; kurivaim om kuradi puul `velle Krk; vanast iks `olli, et kuri vaim tullu inemise näol inemise `pääle Kam; eläjeil ka`mma? `painja? sällän, nigu kuri vaim Har; nuu ei olõ `mäantségi säksa?, nuu umma jo `põrgulitse?, nii? ku ku`ravaimu? Vas; mi sannah ol'l üt`skõrd `olnu kurivaim Se; pühä vaim oppas et inemine tennü? hüvvä, kuri vaim et tennü? `halva Lut || Supp pala kut kurivaim Kaa; tegin tööd kui kurivaim, aga nüid oo perse `õhtul Rid; kõva luu kui kuri vaim Ran

2. leebe kirumissõna oh sina kurivaim, õled `kiustlik `kangest tõist inimest `kiasama Lüg; Mis tal, `kurjal `vaimul, nüid `ninda tuli takkus IisR; see viha (vähe) tohmigene, mis sa kurjavaimule räägid Jäm; on ühäd kurja vaimu karmansigud Khk; On see ikka kurjavaimu loom, et ta `kuskil seisab, seda äi ole Põi; no mis sa kurivaim `pal'la jalu tulid Nis; Kustase kurivaim lubas, et ma trullin täna moa ää, nüid trullib seda õlut seal Juu; mis kurjavaimu pit`spallid teil `jälle seal on; Neid `kärpse kurja `vaime muudku lüe maha Jür; ta (siga) oli nii kurjavaimu kaval kohe, `tuštis selle ninaga ja sai `küeki JIn; tõrva tiina tiruski kurivaim, sie kõik oli sõimunimi; kurja vaimu näilakof'id, tulevad `kaugelt `seie ja tahavad `endid `täita VJg; kolm tuhat kurivaim võt't Kod; `põrsa kurivaim oli ujunu läbi jõe Äks; vata kevade aeg on rebased `näl'gind ja sis küt't teda `kurja`vaimu ei lase, sis ta nahk ei maksa kedagi Plt; `üüssi lähme `väl'lä, oh sa kurivaim, tuline kül'm; ilus maja kurivaim sihest mädänd KJn; ei kurda kurivaim (laps) ka paigal `kunnegi Hls; sij (kaupmees) kurivaim tüssšäs miut Krk; kašs kurivaim, om mul ulga kuurt `nahka `pistän Hel; kit's kurivaim om kuri, aab kate jala pääle üless Ran; oh te kurjavaemu, nüid paneva maja palama Nõo; rebäne kurivaim om kannu ja `kašse pääle majass Võn; nisukest kurjavaemu koerastigu teiva inemise (ehmatasid teise sandiks); sa kuri vaim, sa nii muudu teit, sa kurjavaemu kihä Kam; Nuu (hündid) kurjavaemu `tüknuva `varsu `murdma Rõn; tuulõ kurivaim ol'l tullu? ja ol'l visanu [roovi] maha? Har; kašsi kurivaim ol'l lännü üless ja kusnu kõik ligõss Plv; Kikass kurivaim om laadah mino viiso? ärä `lahkno? Räv Vrd kuri|elajas, -haud, -hing, -kere, -kints, -loom, -nahk, -patt, -pea, -rist, -sinkel, -sinker, -tuhat, -tõrs, -valu, -võrk

kuri|valu kirumissõna o? sa kurivalu, näk'k är? et ma säääl ol'li; Taad `kurjavallu piä ei? üt'ski aid kiñni? ei? Rõu Vrd kurivaim -võrk kirumissõna `koerust täis ku kurivõrk Try; saare tagel kuri võrk ei võta tuld Hls; ta (siga) kurivõrk üte `kartuli võtap, tõese nätsitap ärä; kas sa kurivõrk saad aia otsast maha; kae `kurja `võrku, kos ta nüid om roninu Ran; no kurivõrk, kudass sa saad sõglaga vett `tuvva Puh; `kartuli`putru `kurja `võrku, sedä minu kõtt ei kannata; no kudass sa kurivõrk `onte nii tugevass olet `lännu Nõo Vrd kurivaim

kurja|hull sõim sa ku`raul'l tjit säänest tütüd (lõhud aia ära) Se

kurja|ilma → kuriilm

kurja|ilma|kaigas sõim `Uata sa `kurja `ilma `kaigas, küll ma `sulle kättä tasun Jõh

kurjak kurjak g -se dem < kuri temä seant kurjak iki om Krk

kurja|kange fig viin – Mar

kurjakas kurjakas Kse Puh/-r'/, `kurjakas VNg kuri obune on `kurjakas VNg; kurjakas inimene Kse; väega ku`jakass lait's Puh

kurjaline *kurjali|ne* Puh Nõo, *kurjali|ne* Har Plv, *`kurjali|ne* VNg, g -se; *kurjalõni* Krl; *kuřäline* Se

1. kuri, tige *kurjalise inimse* Puh; *peremiiss ol'l mu pääle õigõõ* *kuřjalõni* Krl; *mõni um tõsõlõ `väega kurjaline* Plv; *kuřäline, kellegi `armu anna ai*° Se

2. kirumissõna *oh sa `kurjaline* VNg; *kõik põrmandu päälõd kurjalise tulliva `külge* (kirpudest) Nõo

kurjald *kurjald* tigidalt *peni urisiva kurjald* Puh

***kurjama** g *kurjama* kirumissõna *mis kurjama nimi tämal õli* Trm

kurjama *kurjama* kurjustama *vanaema akkab `kurjama* Khk **Vrd** *kurjatama*

kurjandus *kuřandu|s(s)* g -sõ kurjus; halb tegu *`hüändüsele `otsa olõ_i*°, *a kuřandusõlõ ka*° *`otsa olõ_i*°, *`kõikõ kuřandust tiid* Lut

kurja|nõuline (halbade kavatsustega inimesest) *kurja `nõulene* Plt; *kurjanõvvulõni and `kurja nõvvu `vargilõ minnä*° Krl **-pooline** *kurja-*, tigidavõitu *miis ol' kurja puulinõ, nii äkiline* Har **Vrd** *kurjapäraline -poolne a.* vastupäeva keeruga *kuřa`poolnõ piitsk* Räp **b.** vasakpoolne (künkast) *Ta_m mõtsa siseh Võu jõe kuřapoolitse poolõ pääl* Räp

kurja|päraline = kurjapooline *sa olõit ka õks säärän kuřjaperäline, periss kuri sa_küll vjil' ei olõ*° Har **-silma|õli** arstirohi kaetamise vastu *`Lapsele `kurja `silmaõli `aptiigest sai küsida, punast `karva, kui last õli paha `silмага vahitud* Lüg; *kurja silmä eli ja risti `naklu andass põrstel ku ära kahedet* Krk

kurjasti *kurjas|ti* Emm/-di/ Saa Ann KJn, -te Khk Mar Kul Lih Tõs PJg Rap Juu JJn Kad VJg Kõp Trv Hel TLä Võn, -tõ Har(-r-), -t Kär Kei Hls Krk Ran; *kurjast(e)* Kuu Lüg Jõh; *kuřjass* Kod; *kuřast|e* Plv, -õ Kan Rõu Räp Se; *kuřastõ* Vas

1. tigidalt, kurjalt *sie `naine `õskab `nõnda `suure `suuga ja `kurjaste `rääkida* Lüg; *ütleb kohe na kurjaste* Mar; *vaatab silmäd pahupidi piäs kis kurjasti või alt `vaatab* KJn; *vand kurjast* Krk; *ütelnu õige -- kurjaste* Hel; *jummal ei jäta sedä `nuhklemada, kes temä nime kurjaste pruugip* Ran; *mul lähäb südä täis, siss vahel `üttele kurjaste* Nõo; *ta vana kuri hobõnõ -- vahiss kuřastõ*° Kan; *mi_pini `naksi üttele vannamiist kuřastõ `haukma* Har; *kõik' eljä_saaava aru, ku kuřastõ `üttele*° Rõu; *pini härisess väega kuřastõ* Vas; *esä es `ütlegi_kuřastõ*°, *a ku_timä kerra ütlet', siss es olõ inämb `tahtmistki_ `koerust tetä*° Räp

2. kangesti, väga, kõvasti, hullusti *tuul puhub nüüd `nõnda `kurjaste, kõik kõhad mürisevad ja mühisevad; sie* (korjus) *`aiseb `nõnda `kurjast, et mitte ei `julge sest `müöda `menna* Lüg; *Tormiga `kerkib tenekord meri kurjaste* Khk; *Andis kurjasti tegu tehja* Emm; *liha aeseb kurjaste* Tõs; *Jahu pudru võt'is kurjast jahu* Kei; *nii kurjaste `kiusab; ta on õt'e kurjaste `aige* Juu; *`säaska on jah kurjaste* JJn; *tema* (eliting) *valutab jo kurjasti kohe* Ann; *näväd Suare valla nukan aavad kuřjass puskarid* Kod; *leib om ärä allitet, suvve lää kurjast alliteme* Hls; *mina ole lilli* (lille) *sõber kurjaste* Ran; *`naksi `hirmsa kuřastõ `juuma; poig ol'l nii kuřastõ jala ragunu*°, *ei_tiiä, kas saa enämb `jalga vai lõigatass maha*° Har; *Elläi `hiitü, röögät' kuřastõ*° *ja_pañd `kõvva mõtsa poolõ_ladima* Rõu; *kuřastõ vannuss* Se

kurjatama *kurjatama* kurjustama, riidlema *ma kurjatasi tätta küll, aga kas ta `kuulab; ma sai ta käest `kangeste kurjatada* Mar **Vrd** *kurjama*

kurja|tegija 1. kuriteo toime pannud isik *ke teist tappab -- sie on täis `kurjategija kõhe* Lüg; *kurjategijad oo `vangis koa, vangimajad oo kurjategijasi täis; kaks kurjategijad `löödi koa `risti* Mar; *mede külas kurjategijaid põle* Tor; *ega ta mudu `vangi ei saaks, ku ta*

kurjategija ei oless Hää; elu põle ia, sellest need - - kurjategijad tulevad Hag; sa teed tõese kõhe kurjategijäss Kod; kurjategija saadeti vanast Siberisse Trv; ta `pelgäb miut ninda ku elutuld - - nagu mia mõni suur kurjategije oless ollu Krk; temä `olli nii suur kurjategijä, et tedä es saa `valla jättä, `panti `raudu Puh; kurjategijät nuheldass ilmarmuda[?] Har; varass `umgi_kur`atek`ij Rõu; `mustlanõ üldäss ka kur`ategija `pääle; kur`atekei taba taga, hüätekei aia taga = püss ja ader Lut

2. pahateo, pahanduse tegija; tige, õel on üks kurjategija inime, `kurjust täis alati Juu; ega ämmõlgas kurjategija luam õle; eina ajal on neid tuli madusid, aga tema kurjategija ei õle Kad; [nirgi] oleks lõksuga saand kinni et ta oli kurjategija, ta tegi paha Iis; kurjatekij, inimeste pahandei olli uñt Hel; niä (ämblikud) kurjategijä ei olõ, `kurja ei tñ Rõu; suurõ[?] kur`ategijä[?] `mehtsele oma[?] hiire[?], nimä[?] järävä[?] mulgu[?] tarolõ `sisse Räp; pakan (vanapagan) olõki ei[?] suur kur`a tekei Lut

3. leebe kirumissõna ta (rästik) kurja tegijas oli võrgu lena `külges `kenni Rei; vaat kurjategijast, `vaata, mis ta räägib Mär; mis sa kurjategijas karjud, muud ei ole kui üks näu ja näu (kassist) Vig; sina kurjategijas oled mo `lambad kõik ää vaadand Mih; kanad kurjategjatsed on puha ära `lõhkund `peendra Saa; (koerale) oo kurjategijas küll, nüid sue süek, ei nää `süia JJn; mine nüid sel`jäss ärä, mes sa teed tämale kurjategijäle (vallatule lapsele) Kod; oh te kurjategije, te ei tñ muud ku ul`akut Krk; kurategijä ummõhtõ nõo `kärpse[?] Se

kurja|vaimu|käpp käppade (Orchis) perekonda kuuluv rohttaim kurjavaemu käpp oo `valge, `lõhnab `easte, `enni eena `aega Vig **-vaimu|käsi** kurjavaimo käsi = kurjavaimukäpp – Mar **Vrd** kuradikäpp

kurjotama kurjotama Mar; pr (ta) kur`otass Se kiruma; halba rääkima emä akkas tät `rohkem kurjotama, et siis se tõbi pidi pealt ää minema Mar; sälä takah kõõ kur`otass mu pääle, kihotass `kurja Se

kurjus `kurjus g -e spor R, eP(-r- Kod Pal); `kurju|ss Trv Krk Nõo Puh, `kurju|ss Krl Har Rõu/-s/ Plv Se, g -se; kurjus g -e Jäm Rei

1. halbus, tagedus, õelus `Sie on igitige, `kurjus kohe `külgi `sündünd Kuu; ega `kurjusega läbi saa Hlj; kurjust on maa `ilmas pailu Jäm; sellel paistab `kurjus silmist juba Ans; ma pea siis korra tulema `kurjusega, kui `eaga ep `minda Khk; `kurjust on nii palju kut inimesi on Emm; see eloaja `kurjust täis olnd ja seisab `viimse päävani Mar; sattus `kurjuse sekka Kse; `Kurjusega `antud `käsku ei taheta `täita Han; `kurjus oo jo `ilma `algmises inimeste sõjs Tõs; pudelipõhi (viinalembus) ikki teeb selle `kurjuse Saa; sie on nii suur `kurjus, kui ise elu kallale lähäd JJn; kes `kurjusega old surnd, tuld `üesse `enne kuke `laulu VMr; inimesel on `kurjus sehes KJn; mõnel om sedä `kurjust kulbige mõõdet, tõisel om `luškuge ant; `kurjuss võtab kulbist, pahanduss paast, `ahnuss aedast, kadeduss `kamrest Krk; sii `kurjuss om ammugi neil man Puh; ega minagi kõge paremb ei ole, miu sehen om `kurjust külländ Nõo; ei saa[?] alasi äägõ, vaja `kurjust ka `pruuki Krl; kõigil inemisil om umajagu `kurjust - - üttegi ei olõ `kurjusõlda[?] Har; tä um no[?] periss `kurjušs essi[?] Rõu || on nii jooma `kurjuse sees Juu

2. kirumissõna oh sa `kurjuss, ma olõ taast käünü mitukõrd, no_lät`si minemä, `essü õmõta vällä[?] Har

kurjustama *kurjustama* spor eP(-r/- Pal), Ran Puh, -em(e) Hls Krk; `kurjustama Kuu Lüg Vai(-mma)

1. pahandama, riidlema *sie`ühte`puhku`kurjustab`tõise`pääle* Lüg; *kurjustab`peele, äi tas pole`eedust midagid* Khk; *ää kurjusta`ühti, ega ma põle` süüdi`ühti* Mär; *tä kurjustab lastega`kangeste* Tõs; *ma kurjustasin ta peal, ta jähi ju kauaks* Ris; *mis sa siin`tühja kurjustad, põle siin` süüdi kellegil* JMd; *kui inimene on nii`vaikselt kuri, et ta just ei`riidle, siis kurjustab* Pal; *enne olli iki ää inimene, nüüd om kurjustem akamu* Krk

2. end kurjalt näitama; kurjaks pidama `tahto`olla tige ja`kurjusta`ennast`kurjemmast Vai; *kurjustab ennast* Kse; *ütte inimest nakatass kurjustama; tedä kurjustedi küll, aga kui mehele sai, es kuule enämb midägi* Ran

Vrd kurjatama

kurjustus *kurjustus* g -e kurjustamine, riidlemine *teised karda ta kurjustust`ühti* Kse

kurk¹ *kurk* g *kurgi* Emm Rei Ris Tür, g `kurgi R(n `kurki Vai); *kurk* g *kurgi* Sa(*urk* Jäm Kaa) Muh L Juu JMd VMr IisK Iis Plt M T, *kurgi* Tor Hää Saa Juu Koe VJg I KJn San V; *gurk*, pl *gurgi*? Lei kurgitaim; *aedvili Siis viel`joudavad`kurgid`kasvada, ku sirelie`heitsemise ajal maha tegeb* Kuu; *ei õlegi sie`aasta pali`kurkisi, muutkui`õilevad aga* Lüg; *Tegime ulga`urkisirid appuks* Jäm; *sõi`toorid`kurkisi* VII; *mäda`rõika juured pannasse`kurkide`peale, kut kurgid`soola pannasse* Muh; *võttis kurgid`ää, ma põle`katsu`saandki`kurki* Kir; *Mitte`ühte`siokõst` nõuõ põlõ,`kussõ`kurka võiks suõlata* Khn; *kurgidest saab`ääd salatid, paar`kurki võib nõndasama ära süia* Saa; *kurgi varred nagu`veaned* Juu; *nüüd kasvatame`kurka, vanad inimised ei`tiandki neist, et need ka` süia sünnivad* Ann; *magedat`kurki sõime nagu`õuna* Iis; *`lambad olid`kurkides* (kurgipeenral) Pal; *minu vanaema --`pištis`kurgi`kartulite`juure patta`keema,`keetis ära, aga ei`kõlvand` süia ega kedagi* Lai; *kurk`raiskas puu nõu õige ärä, võtt mustas; nõnda pal`lu peas ike`saama, et`kurkele vett tuvva* Hls; *pikäliku ilusa kardula just ku kurgi* Krk; *oi mia ole imuline küll`kurke`pääle* Puh; *kurgi panet`apnama; kurk om` süämele nii`ää; ku sa juuvva tahat, siss`võta`kurki* Nõo; *kurgi omma`kuk`i`pääl* Krl; *mul`lät`si`timahalt`kurgi`hukka, mitte`ütte`kurki ka is`saa?* Har; *mul um`sitt`kurgõl all,`tuju`sitt and`lämmind; ku`kurgi`pal`lo ar`hapnasõ?* *siss`inäp`tuud`hüvvä`maku ei`olõ?* Rõu; *inne taha as`kurki`kah -- no` süüt`kõik`nahka* Vas || *`väikene`illos`hopõn`nigu`kurk, ta um`kui`kurk`ijh; sõit`kurgiga* Rõu

kurk² *kurk* g *kurgu* üld (g -o Käi Mar; n *kurk* Mar), g `kurgu R(n `kurku Vai)

1. suuõõnele järgnev neeluosa *`kurgus`kibeleb* VNg; *kui`kurku ei`õle,`miska sa`siis`saad` süia,`kurgust`nielad` süümise`alle* Lüg; *`kuiva`leiba`jääb`kurku`kinni* Vai; *ta`p` tule mu`kurgust`välja`see` sõna* Jäm; *kala`roog`jähi`kurku`kinni,`paisetas`keik`kurgu`üles* Khk; *Läks`nagu`vaalaskala`kurku* (ahnest neelamisest); *See* (jook) *aitab`kurku`loputa`küll`Põi;`see`joob`nõnna`et`saabas`kurguks`ja`tõrs`kõhuks* Muh; *kõrist`ingeda,`kurkust`leheb`toit`alla* Emm; *küll on`karune`leib,`viib`kurgu`katki* Phl; *`kõikidel`eläjäd`el oo`kurgod* Mar; *mu`ammad`olid`akkames`ja`kurk`oli`val`mis`neelames* Mär; *Kukuljõnnulõ`lähäb` sügüse`odra`oga`kurku`Khn;`kaela`rahud`akkavad`paistema`ja`matavad`kurgu`kinni`Vän;`koit`jää`kurku`kinni`Jür;`kurku`kuristama`VJg;`käu`l`lääb`õdra`õkas`kurku,`ta`enam`ei`kuku;`kala`nokkab`krutska`kurku`Trm;`laalab`tumedass`kurgu`põhjass;`käed` sõnnikuga,`lähäb`kurku`sij`ais`kõhe;`koer`akab`siinsaman`kurku`ajama* (ahnelst sööma) Kod; *kõhis`ja`krõbises,`ei`saand`iast`riakida,`siis`õõldi`et`nigu`konn`kurgus;`läks`kui`u`ndi`kurku* (sai kiiresti otsa)

Lai; *kurk om kipe, kipiteb kurgun; loputeme `kurku ka vähä* (jooime alkoholi) Hls; *kurk om mao kül'len, kõri om kopsu kül'len* Krk; *temä* (liha) *jäi nii kõvaste `kurku `kinni, et `õkva `lõpmise veere pääl; mia sai tolle leevä raasu suhu susata, `tuugi karass `kurku* Puh; *oi `kurku läits, ei tää kost ma `viina saa vai saa `kurje `sõnnu; siga lambib nii `ahnede, et lüüb `endäle `kurku* Nõo; *kõhä tulõ nigu tojauss `pääle, nakass nigu kápistämmä kurgun* Kan; *K'agu kuuk seenis ku kesvä uhak `kurku lätt, sõss om laulul lõpp* Urv; *ei_tiiä?* *kuis mul see kurk om nii kiñni jäänü?*, *nigu tük'k om kurgun* Har; *Ku `süümise `aigo `kurko karass, sõss täheñd tujud, et kas saad `viina vai saad tõrõlda?* Räp; *kõgõ hel'üga, kõgõ kurguga `täntäss* Se || *kuumalt `kurku ja palavalt `perse, kae iki ku ruttu `kurku saat* Krk || *ane kurgu* (hingekõri kõhre) *`sisse pannasse kõrid* (lastele mängukanniks) Khk; *kurguni* ülimal määral *Ei enamvõi `süüa, täis kohe `kurguni* IisR; *Ta on kurguni täis, aga ikka ajab `sisse veel* Põi; *aes ennast kurguni täis* Emm

2. fig a. (ähvardamisest, peksa andmisest) *`selle inimisele on `annetu ia mats, `ambadki on `kurku mend kõhe* Lüg; *lubas `meite pisise poisile `ambad `kurku `lüüä* Jäm; *saab näha, millal ta mu `kurku kinni `kargab* Muh; *pane ninda et `ambad `kurku* Emm; *ma peksa so `ambad `ku'ku* Mar; *lõön lõuad `kurku* Kei; *aga ma lõön so `ammad `kurku kohe `kuude `järku* Juu; *lüen su `ambad kurgu `põhja* JMd; *ähvardas `ammad `kurku `lüüja* Plt; *panen `sulle mödä `ammad nõnna et `ammad `kurku käeväd* KJn; *`hambid `tahtsõ `kurku lüvvä?* Plv **b.** (vara mahajoomisest) *kõik o läbi kurgu joosn* Muh; *Kurk kulutab änam ku käed teevad* Hää; *puha läbi `lasken oma kurgust* Krk; *tuu miiss om kiik' umast kurgust `alla `niildünü?* Krl **c.** (janust) *Mo kurk nii kuiv, ehk sool on veel pireke [õlut] kiha põha peal* Põi **d.** *Süda viha täis - - süda tõuseb `kurku üles* Hää **e.** *Laps `etsis emä, omal nutt `kurguss* (nutma puhkemas) Kuu; *Mis sa säel `irmuga viel `vastad, sõnad kippuvad `kurku `kinni `jäema* IisR

3. *kurgualune Kuorm läks `ümber, `rañhid obuselle `kurku, `mutku korises viel* IisR; *kanal on pisised eldad kurgu all* Khk; *kitsel o `väiksed sarved ja abe kurgu all* Jaa; *vatid ollid kurgu alt `kinni; Tiinal `olli suur sõlg kurgu all* Muh; *särgi krae tuleb kurgu `alla, nõõbiga `kinni* Mar; *meestel olid koa reesid kurgu all* Vig; *põdra meie põllal kahe vassikaga, vassikad kurgu all* Kse; *preesid olid justkui `pandlad meeste `rahva särgi kurgu all* Hag; *siidi paelad olnd kõik siin kurgu `alla `siotud* Ksi

4. *millegi ava või suu; millegi kitsam koht* **a.** *põlveõnnal, varbaalune, jalakurk nii pikkad kääd olid, `polve `kurkude kuhal; `polvekurk on just `polve `silma all voi taga* Jõe; *`Varba `kurgu `tallasin `heinämaal `katki* Kuu; *panin `terva `varba `kurku, siis ei akka `auduma* VNg; *`pastli paelad, nee - - keivad jala kurgu peelt kogu* Mus; *jala kurgu peal suur jäme jurakas* (paise) VII; *Kurgu pealt põletand vassaku jala kõik äe* Põi; *Naistel oudust sui vesise ajaga einamal varbakurgud maha; Jälg on kurgu peeld `aige* Emm; *kuub oli jala `kurku* (põlveõndlani); *`varba kurgud nii maha `võtnud* (katki) Rei; *`varva kurgu alosed oo kat'ti* Mar; *`varva kurk o maas, `tõmma `nartsu `ümmer* Kse; *se `varva kurgu alune lähäb vahest sui nii kat'ti* Juu; *`varba kurgu alt `sorksi ärä* Hls; *mul om sij konnasilm `varba vahel, `õkva `väikse `varba kurgu all* Puh **b.** *saapakurk; kontsaõnarus* Minul *`tahvad `saapad `kurgust ikke `piigistada* IisR; *saabas kurgu peelt kitsas, ei liha `jalga* Jäm; *Ma `kaapisi luua peel korgikurgu tühaks; Kamass oo kurgu peelt välja venind* Kaa; *kiñjad* [on]

kurgo peeld `ketsad Käi; `saapad kurgust `kitsad Tor **c.** voki lühi auk kurk on lühü `ravva `õtsas `ümmargune auk, niit `juokseb `kurgust `värtne `pääle Jõh; lõng läheb oki kurgust läbi Khk; oki kurk oo ees posti `külgis Mar; oki kurgust lähäb lõng läbi Aud; oki kurgust jooseb lõng pooli `peale Tor; Vokiga ei saand nii jämedat [lõnga] kedrata, vokikurgust ei lähe `alla nisuke jäme Kei; voki kurgu nahad Koe; voki kurguss juakseb lõng Kod; Kui lühi kurk - - ärä kulub, siis `joodeti `jälle vasega täis KJn; lõng läits `kurku, ei lää kurgust ala, kisub `kurku Trv; oki kurk, lõng lääp kurgust läbi Krk; vok'i kurk taht `juutmist, timäl um `t'salk siseh Plv **d.** nurk adra vanda, adrapuu ja sõle vahel adra `kurku pannasse nuut `sisse kui vesi vagusid `aetasse Khk; kadaka tuut pannasse `kurku; kurk ummistab märja mullaga ää Kär; Topp `paändi adra `kurku ja `aeti vagusi LNg; adra `kurkos see raud oo adra `sõlg Mar; adra `kurku jääb rohi `kiinni, paneb adra `umpses Lih; mua adral tuli seda `tihti, et kurk jäi `kiinni, kupatas lipeti ja saha vahe täis Trm; adra kurk um raupuu `vaihhõn ni kammidsa vahjüssõn Lut **e.** mõrrapära suue mõrra `kurkust `vööitse kalad `välja Mus; kui kalad `tahtsed mõrrast `välja ujuda, kurgud `hoidsid tagasi Phl; kala? `ol'li mõrra kurgust läbi `lännü `mõrda ja is mõista enämb tagasi tulla? Har **f.** nuiad (pommid) ülal `kurkus kellul (kellal); piibul on kurk, kust vars leheb kaha `sisse Khk; vikatil oli kanna `kurkus pagu sihes; raad `aksid anju `kurku `kinni Kär; löötsa kurk (sepaldõtsa osa, kust tuul välja tuleb) Pha; `lamba naha koogul o raud `kurkus; see lips, mis suus kõib, o piibu kurk Muh; ülemine pal'k oo peñni `kurkus Mär; seal kus pulk sees oo, seal ta (lõuguti) kurk oo Vig; piibu kurk läks umpses Kse

5. (kitsas) väin; väina, lahe vm veetee kitsas koht (ka maakitsus) Laev sõitas Sääre kurgust läbi Jäm; sii `põldude vahel on Maiendi kurk, kitsas tee Khk; Kui sui oli kui, `mindi Nasvale kurgult otse läbi Kaa; tuleb metsa `kurkust läbi `minna Krj; Lamrine oli lammastega lau `kurkus; Kui mered `kangest `tõusvad, siis ajab lau kurgu vett täis (ujutab maakitsuse üle) Põi; Ari (Hari) `kurkus paestab üks lae Muh; Mo isa oli püüumees, püüdes kala Voose kurkus Käi; kurgu sees vesi jooseb kõvasti Rid; lähme kurgult `vällä kui me sinna Rotsi mere lähme Khn; ku tuul mere kurgust pidi olema, siis kala ei saa Aud; kurk, kost laiv kääse läbi Võn; kävväss sinnä `mõtsa toda `kurku `müüdä - - ei ole sinnä puid kah kasunu Ote; ei mälehta kuna tyy ol'l, aga üt'skõrd kaaveti Uhtinõna `kurku (Meerapalu ja Piirissaare vahel) Räp **Vrd** kurgumeri

kurka → kurtka(kõnõ)

kurk|alune Sõkutamise aeg `ol'lid kah `päitsed piäs - - kurkalused `ol'lid sestsamast `päitse nõörist; Kurgu alt käis kaks `nüüri, nõid `ol'lid siis kurkalused KJn

kurkumei kurkume-i Mär Ris/`k-/ Juu; kurgume(-)i Tor Ris Juu Ksi; g `kurkume Pst kollajuur seda kurkume-i `värvi sai `osta enne Mär; `saapa tallad tehasse kurgume-i juurikaga kollase Tor; kurgumei eli `värvis punast Ris; kui `veiksed lapsed surid ää, sis puusärgid värviti kurgume-iga kollaseks Juu; kurgume-i on kollane värv, temaga värvitasse kas `lõngu või riiet Ksi; `kurkume värvige värviti saapa `tallu, tikutemise kohalt Pst

kurla kurla naarits – LNg

kurlass kurla|ss g -se (mardikas) kurlass om must pikk kõva mardik, koşk pääl, sij tüküss levä `sissi; küll ole ma kimbun nende kurlastege, ei saa `leibä `kunnigil oida Krk **Vrd** kurblik²

kurlunksti deskr (neelatuses) Nigu suhu visas, nii õkva kurlunksti ol'le kadunu Nõo

kurluuk(s) *kurluuks* Hää; *kurluu-ks* Lüg IisR; *kurluuk* Krk on kure häälitus *kured* *kisendavad*, *kurluu-ks*, *kurluu-ks* Lüg; *Kuule*, *syü* pääl ikki üks *kurluuks* ja *kurluuks* Hää; *kure* röögiv *kurluuk* *kurluuk* Krk

kurluuksuma `kurluu-ks_{uma} (kure häälitsemisest) *Kurg tieb kurluu-ks*, *kurluu-ks*, *nii`moodi`kurluu-ks_{ub} kevade* IisR **Vrd** *kurluutama*

kurluutama `kurluutama *kurluuksuma* *Kurg`karjus*, `kurluutas *kaks`päivä suos* Lüg

kur¹m *ku¹m* g *kurmi* (vanast, kõhnast olendist) *vana obese ku¹m*; *ütel olli ostet mitu vana`kurmi`vankre`külgi; üits om õige vana ku¹m, üits om õhvak, üits om siis periss lehm* Krk

kur²m *ku²m* g *kurmu* Võn Kam Plv Röp (üksik maa)nurk; maakitsus (sag kohanimedes) *sääl kurmun eläse mul tädise Võn; järve kurm* (maanina); *ku²m olli nigu kitsass kotuss, maese maa, kitsass elämise kotuss* Kam; *kari lät's är_`taadõ`kurmu; Soe saarõ kurm; Jüri tarõ kurm* Plv; *sääl mõtsa kurmun, nigu katõ mõtsa vahel [oli] üt's`kolmõnukka hainamaa* Röp || *rit'sige`laulva_tah aho kurmu* (ahjutaguses) Plv **Vrd** *kuru*¹

kur³m *ku³m*, pl *kurmi*[?] mutt – Lei

kur⁴m pl *ku⁴m*id tangud – Lai

kur⁵m *mia ole nüid üt'sinde* (leseks) *jäänu kui kur⁵mike, ei ole mul`toetust änäp* Krk

kurmu|sadu loodetuule toodud vihmasadu *tuy kurmu sado inne`kolme`päivä maha ei jää*[?] Röp -**tuul** loodetuul *kurmutuult üteldäss tohotuulõss* Röp

kurn¹ *kurn* g *kurn|a* Saa Kad Kod Trv Hel spor T, -u V(-a Kan Urv Plv, -o Röp), `kurna Lüg

1. pesakond *kurna`põrsid müid ärä, suad pal'ju raha* Kod; *om sul ka ää kurn tett neid kāk'ke* Trv; *emmis om kurna`poige toonu* Hel; *meil`oll'i`ütsätõ-iss`kümme kana ja kaits`kurna`vijl`väikesi kanu* Nõo; *emissel oll`ulka põrssit,`terve kurn`müidi ärä* Ote; *terve kurn [hiiri]`õkva nigu üits perekond* San; *kaäs tõi jäl[?] uma kurnu`poigõ* Kan; *ta vana hää immiss, ta_m jo_mitu`kurnu`poigõ toonu[?]* Urv; *Mul tull timahavva mitu`kurnu kanašit`vällä* Rõu; *latsõ kurn* (hulk lapsi) *takah* Röp; *nüid sai hüä kurnu munnõ* Se || *munakurn [kanal] egäl ühel on õma kurna vahe, muneb selle kurna ärä, pidäb vahet* Kod

2. munasari *naistraval`ninda`kaua kui sie`sarja asi on`müödä, siis on kurn`kinni, siis enämb ei saa [lapsi]* Lüg; *kana kurn on luadud nagu kullerkupp* Kod

3. rühm, kamp; suur hulk *kus vähägi`kurna kuos ega tema sialt`puudu; ega sa`kõiki`kurnasid läbi jõua`käia* Kad; *Terhve_tuy kurn, mis`vorstõ valõti, pisteti`ahju* Har

kurn² *kurn* g *kurna* S(pl *kurned* Phl) L JMd I(-r/- Iis) Plt Pil KJn Hls Krk Hel Ran Puh San Urv Rõu Plv Vas Lei, *kurnu* Nõo V, `kurna VNg Jõh Vai(n `kurna); *ku¹m* g *kurni* Trv

1. vedeliku (hrl piima) kurnamisvahend *kui jõvikid saab`keidetus, siis`kurnama jõvikad läbi`kurna* Lüg; *lase`piimä läbi`kurna* Vai; *vanasti lüpsik oli ja tori sehes olid õled, see oli se kurn* Mus; *ma pane`sööladel kurnakaltsud`peele`kuivama* Käi; *riide lapp`ümber lüpsike naa ja`käegä oiad`kiinni, sijj õligi vanass kurn; kas`vijl`paremad`kurna vaja, [kasemahl] tuleb läbi suure puu* Kod; *nüid om kurna, ega vanast`kurna es ole, siis kurnati läbi nüssiku tibi* Hel; *vanast`kurnu es ole, õle`paanti`nüšku tila`sisse* Nõo; *No muidugu kää tad õlut`lakman`õkva_nigu_kurnu päle vett`pilman* Urv; *taa kurn jo juusk sul, taal om mulk sisen, taast`läävä`puru[?] läbi* Har; *Sinnä_tila`otsa`t'susati`vijl`pik'ä_napukõrrõ[?] ja`lasti`tuy piim säält läbi joosta[?], tuy oll`neh`tuy kurn* Rõu

|| (lagunenud asjast) *Ma kuultsi, et selle kurnaga (paadiga) äi lasta änam kaupa tuuagid* Khk; *vana lagunu kurno `pääle [tehti] tuli, loodsigo perä `pääle tek'k tulõ asõme, kurno pääl tuli palass* Se **Vrd** kurnus

2. tuulamissõel – S Hää *kurna põhad tihaste tammebu võsdest Jäm; kurn on tihem kut sari* Ans; *Siuti kurn rihaltse väravate vahele tuule käde ning tuulti vilja; kurnal oli kolm `kõrva (= `aasa), ega kõrva sihes oli pael; ühe maea `laskand nõnda puruks kut kurna põhi* Khk; *kurna põhi oli tamme `peergudest Kär; kurna läbi `võeti esimene pahn `välja, sai se läbi, siis akati `sarjama Muh; Enne `lastaks vili kurnast läbi, sis sarjast Hää*

3. õllevirde väljajooks, kurnamine; õlletegu *Kui soova ikka easti tehtud on, äi siis kurn `kinni jää* Krj; *Kui maged pailu `peeneks on `lastud, jääb `kinni, `öötakse, jähi `kurna `kinni; Nende jõulu õlut jäänd `kurna `kinni Pöi; kui kurn jooseb, siis õlut niriseb läbi na raba sihest Muh; Astja põhja tehti kurna raja Vig; kurn jooseb, kui õlle virret tanni sehest `vällä lastase Tõs; üks kurn (tegu) õlut Trm; nüüd saab õlle kurn `juuskme pant Hls; kait's suurt ratast [rasva] aanu õlle kurna `pääle, mitte suguki ei lää `käime, [seisab] nagu ase Hls; üt's kurn (tegu) ol' hukka lännü? Har*

4. pesuhautamisnõu – Saa Krk *või nüüd mõni `rõõva `mõskmin om, vanast siss kurnage (tõrres leelisega) `autide, siss tulli `valge ja iluse puhte `rõõva* Krk

5. (tilaga) pesunõu *suu mõsu kurn; mõsõ? tah samah kurnu all* Se

kurn³ *kurn* Tõs, g *kurni* Hi Mar Han JõeK JMd Trm Plt, `kurni Kuu Hlj Lüg; *ku'rn* Vän Kõp, g *kurni* Sa Muh Mär Kse Har Tõs PJg Vil Puh, *ku'ni* Khn Tor Ris Juu VJg KJn SJn Har; p *kurni* Krl

1. kurnimäng; puust kera, ketas `kurni `viskama Kuu; `poisid `mängivad `kurni Lüg; `kurni `eitma Jäm; *ku'rn on ümmargune puust `tehtud, mida_s veereta saab* Khk; *puust ku'rn `tehti ja sellega vissati* Muh; *Kurn panta poidla ja esimese sõrme vahele, veteda oogu ja saadeda teiste poole Emm; puust kurni kaigastega `löödi, teine teinepoolt äärest Mar; täna oo paelu kurni `lõõjaid Kse; Viira kõrtsi `juures mängiti `ku'ni Tor; poisid `viskavad `kurni, loobivad ratast `müüda tied JõeK; üks pidi ku'ni ülesse panema, test visasid ku'ni maha KJn; Ku Juku kurni lüü, sõs Juhan koorikid süü Krl || u tennisemängust latsõ `kävve ega `päivi tsõõriplat'si pääle `ku'ni `lүүmä, sääränne kopakõnõ ol', sinna tõnõ visa'ss pal'li, tõnõ lei `tүүga `vasta Har **Vrd** kuli⁵, kunn¹*

2. vurrkann puu *ku'rn, pisike jälg all ja nõör `ümber kurni jäla* Pöi; *see oli ikka õnnelik, kinnel kurn kouem aja `jooksis; kes `keskel tantsib, nagu kurn `keskel* Rei; *ku'rn ol' puu ratas, pulk `sisse ja, pios tõmmati `käima Vän; `seake ümarik muna, saba taga, saba pistetse, ku'ni saba puu `auku, paalast tõmmatse, ulvab aga Vil **Vrd** kuni¹*

kurn⁴ *kurn* g *kurni* Kei, `kurni Kuu; g *kurni* Vig; p `kurni Nis; in `kurnis Khn/-r-/ Amb hunnik, kuhi *Koorm oo väga kurni `moodi `tehtod* Vig; `ku'nis `kuõrõm Khn; `kurni (külakuhja) *tege*ma Nis; *tuleb ete `vihma või, kurnid kõik veel põllal laiali* Kei; `erned on `kurnis Amb

kurn⁵ *ku'rn* g *kurni* juuksekrunn *Emmel oli ku'rn `kuklas* Kaa

kurn⁶ pl *kurnad* kurnaja *Puud imevad kõik niiskuse ja väe äe, missega see vili seal kasub, puud on põllu `ääres muidu õhed moa kurnad (kurnajad)* Pöi

kurna- kurnamise-, kurna- *kurna`müübijid polnd pailu üh* Jäm; *piima kurna sõelad, kellega `piima kurnatakse* Juu; *Sain äda vaevalt õhtasest lüpsist kurna täie piimä* Trm;

kurnanarts, takutiikk `pañti lüpsike naa `sisse; piimäkurn ja riie ja võru one kurnariissad; pesen kõik kurnariissad Kod; ennembiste ollive ostetu kurna ja kurnarätti es ole vajagi Hel

kurna|astjas õlletegemise nõu kurnaaštas, `sinna pannakse `jälle põhud `alla ja, ja mõški saab `senna `peäle `pandud ja -- tuleb sis puhas maki ja virre seält Mär Vrd kurnatann

kurnama¹ `kurnama, kurnata eP eL(-me, -te M San Krl, -mma, -da? V), `kurnada (-ta) R Jäm

1. läbi kurnamisvahendi laskma; sõeluma [piim] `kurnati kohe püttide `sisse appanema VNg; läbi `sõela `kurnatasse `kaera jahu kui tahetasse `kiisli teha Lüg; `piimä `tahto `kurnada Vai; [rukki] rabandused (~ rabandised) kurnati, kurn on tihem kut sari Ans; Ta `kurnas küll east läbi, aga ikka oli puru sihes Pöi; vanal aal kurnati läbi `õlge `piima Muh; vett kurnatasse koa vahest kui mõnes kohas putokad vee sees oo Mar; `piimä kurnati linäse `riide läbi, aga mo `aegas `toodi juba sõel Tõs; Õonad suavad pehmes, `kurna vesi piält ää Khn; kadaka oks käis toruoksast läbi, sealt kurnati piim läbi HJn; käbid keedeti pajas ära ja kurnati vesi `väl'la läbi arva `riide Sim; keded kurnati läbi sõõla; kurnasin vede piält ärä Kod; `kartuled, `porknid ja kaalikid keedetse lihaga õhes ja kurnatasse ära vedel piält Äks; kapast `kallasime piima `toovri, sial oli riie `piiale `siutud, siis `kallasid `piiale, siis oli piim kurnatud ja Lai; lappide läbi kurnati kõik [piim] Plt; kas meil kedägi `piima kurnate om Hls; `pakla või ere rõõvass `panti tibi ette ja säält kurnati piim läbi Hel; `käsku `sisse nüssit ja `nüskuga kurnassit piimä lännikude Puh; `nüsku tila sehen `olli pikä õle, kelle läbi kurnati Nõo; `pernani kurnašs `piimä Krl; nüssikust kurnat'i tyy piim kohe lännikuhe Rõu; võõdõti `pakla tuust, `panti nüssigu piibu `otsa -- sis säält kurnati `piimä länkohe Se || pealt riisuma võtta kulp ja `kurna suppi vaht `välla Lüg

2. nõrgestama, ära vaevama; laostama, ruineerima sie piim juo `kurnab last -- laps tahab ikke noh ikkegi midägi muud; üks tappamine maha ja inimiste `kurnamine (sõjast); `sieme `ärjäbä ja_s lina, nied `kõige `rohkemb maad `kurnavad `lahjast Lüg; `raske tüö `kurna mone `päiväga inimise `otsa Vai; `aigus `kurnab ko ära Jäm; `kange töö `kurnab looma ää; puu juured `kurnavad põllu ääred ee Khk; Kuñts `väätis on see, mis põllu `nutma jätab, ää `kurnab Pöi; põud `kurnab nõnna moa ää et Muh; küll `aigus ära `kurnab, luud kondid ära murrab, teeb rammutumaks inimest Emm; `aigus on ta nii väga ära kurnand Rei; see laps `kurnab mo inge seest ää Mar; `kurnab obuseid armuta `tööga Mär; tõbi kurnab inimese läbi Ris; linad pidi põllu ää `kurnama; saksad `kurnasid nii läbi ää inimesed Juu; `kurnas ennast `tüega ää JMd; vana põld oli väga viljast `väl'ja kurnatud Ann; vaev `kurnab inimese ää Koe; irmus ära kurnatud inime Iis; jala käis, et põllutöö aeg ja muedu `kurnab oost Pil; ärä kurnatud `raske `tüüga KJn; tõbi om ta ninda ärä kurnanu, ku üt's luu ja nahk Krk; obene suurt süvvä ei saa, aga muudkui `raskid vedusid piab vedäme, siss ta `kurnab ta nii ärä Hel; teesi et suits minu `kurnab, siss jäti üle Ran; tu mijss `ol'li nii ärä kurnatu, et enämp `kävvä es jõvva, noh, `päiva tüü, `üüise kuri `kiasap Kam; ta om ennäst `väege tuu läbi är^o kurnanu^o Krl; mi_sa taast latsõst nii_ `kaugõ imetat, mõñõ kolmõ ajastajani ta om su nii kõhnass kurnanu^o Har; rassõ tüü, tõbi `kurnass Plv

3. hautama pesu kurnadi pesu kurnaga Saa

kurnama² `kurnama Var, kurnada^o Lut ujutama aas, kus vesi üle `kurnab, vee aas, jõe aas Var || ladistama `kurnass vihm ussõh Lut

kurnass pr (ta) *kurnass Rõu, `kurnas Vas nurru lööma kašs kurnass Rõu*

kurna|tann = kurnatõrs *kurna taín, kus paks [linnase] lobi sees on, sest tuleb pärast apu kali PJg Vrd kurnaastjas*

kurnatu *kurnatu Põi Var Sim; kurnato g -ma Mih halb, paha; õel kurnatu mees, kes `sõuksi `tempa teeb, ülandust ja `kelmi täis; üksik olek oo kurnatu, pole `seltsi kedad äga lõbu Põi; kurnatu asi Var; pimedas õksi teed kõia oo kurnato Mih; kurnatu inimene, õel, paha, kuri inimene Sim*

kurna|tõrs õlletegemise nõu *Kurnatõrs kui üles `seati keedeti vett `meskile Jäm; See on kurna tõrs, mis `jalgade peal on, seal on soova sihes, sellest `lastakse läbi, `öötakse kurn jooseb Põi; kurna tõrred o suurte viina `kõökide sees Kul Vrd kurnatann*

kurnik¹ *kurnik jahutusnõu `kurnik on pläkkist riist, senega `panna riesk piim `kaivu VNg*

kurnik² *`kurni|k g -ga munakook viiäss õgalõ ütele `košti, pä'ts `saia ja `võidu `tal'drigu täüs, vai munakoogi vai `kurniga; klopitas muna väha `pärimi ja `piimä, natukõnõ `sukrut ka?, kellel om ja saa `kurnik Se*

kurni|kali kurnikaigas *Kurnikalid olid änamisti kase vei tammepuust; Kurnikalidega löödi kurn veerema Kaa*

kurniline *`kurniline "singa-songa" sest ei saa `piergu, sie on `kurniline ja visa [puu] VNg*

***kurnima** (ta) *kurnib pöörelema see kurnib `keskel, kes `keskel tantsib, nagu kurn `keskel Rei*

kurnitama *kurnitama kerratõmbunult olema Kašs kurnitas katusel; Poisid kurnitasid kuhja `otsas Kaa*

kurn|kivi väike ümmargune raudkivi *Saadu nurkas oo suur unik põllu pealt nopitud kurnkivisi Kaa*

kurnline *`kurnli|ne Ote, -nõ Rõu künklik [tuisanud] lumi om jäänü `kurnlisess Ote; `Haanin um `kurnlinõ tñ Rõu*

kurnos *kurno|ss g -sõ, -sa kurnosa nõna (nõbinina); kurnoss (lühikese ninaga paks, ümar) tsiga Se*

kurnuma *`kurnuma kõhnuma, jõetuks jääma näil ol' lihavõttõ `paastu säidse nädälit, `mõtle_kuiss `säitsmä nädäliga inemine `kurnuss; Küll om ärä kurnunu, tõbini ehk näläne inemine Vas*

kurnus *kurnus g -e Khk Kaa Põi piimakurn kurnusega kurnadasse `piima Khk; Nüid on suured kurnad ja kurnused ja kurnuseriided, enne oli toriga puu lüpsik, õle nuustikas oli toris, sealt läbi kurnati Põi*

kurnutama *kurnutama Ann Pil; imps kurnutaks JJn kurnama kurnuta neid `piimasi ja vaheta vesi Ann; `kal'la (kalja) piab alt kurnutama Pil || fig kummutama mutku kurnutaks `viina JJn*

kurnäu *`kurnäu Tõs, kurnä-u Puh; Kurnäu Räp*

1. on (kassi näugumisest) *kašs loeb `värssi: kurnä-u, õle `kõrsi, vabarna `varsi, tarõ `parsi, kurõ `marju Puh*
2. lstk kass – Räp

***kurpa** pl `kurpad g -e Jõe Kuu kingad `kurpad, neil on natuke `kontsa ka all, `kurpad on kovast nahast, meil teha viel puu `taldadega, iest on puol `kinnised; arilikke `tuhlid üita ka `kurpaks Jõe

kurpuma `kurpuma magama me lehme nüid `kurpuma, `kurpume nattise Khk

kurr¹ kurr deskr (häälightsus) kui kooviskas kuristas või `ihkus, siis kui teeb koovit, koovit, kurr, kurr, siis tuleb kurb sui; Ju vares `lendis, et kukk kurr tegi Pöi; kui [koovitaja] kuristab kurr kurr, siis `tulla `külma Var; kaśs laalab kurr, kurr ku süle põrub kohe Hää; mõned tievad teesele kõrva `sisse kurr JMd; kana tiib [haududes] kurr, kurr Puh; Suu (soo) tsirk `lindaś ruttu, häälightses kurr kurr kurr, pesä tege suu pääl Vas || k u r r i a j a m a ~ l a s k m a (kassi, kana jm häälitsemisest) laśk `kurri `kõrva Kod; Kui kanad kurri lasevad, siis on surm sääl kõndimas Pst; kaśs ai ~ lask `kurri Krk

kurr² kurr ”kuivatatud leib laevameestel” – Hlj

kurr³ kuır g kurri vurrkann – Hel Puh Vrd kurrel¹

kurraspu kurraspu, kurres- keerd, aas lõngas kui korrutse, üks aru jäb `löölamale kut teine, siis lööb kurraspu `sisse; kurrespud võttab `sisse [kerimisel] Mus Vrd kurruske

kurre kurre Saa Hls Krk nõrga kuulmisega, kurt ka si naine `kuulis ka või olli kurre; sij om kurres jäänu Hls; kasine `kuulmisege `seante puul kurret om; ega kurre pärast kuut `kõrda `kellä ei lüvvä Krk

kurrel¹ kurrel vurrkann kurrel on laste mänguasi Hää Vrd kurr³

kurrel² kurrel, pl `kurled ”tumepruun kortsus seen, kasvab haava ja kasemetsa all” – Kos

***kurrene** g kurrese kurruline ma tegi omale üsna kurrese kuvve, seda `üiti `ümbrikuks ikka Muh

kurrespu → kurraspu

kurrima `kurrima nurru lööma Noor kass kurrib nii kõvasti Rei

kurritama kurritama kurr-kurr hüüdma Temä kurritap sigu kodu, loeb iks kurr, kurr, siss sia jooseva võstu kodu Nõo Vrd kurrutama²

kurr-karr Kurr-karr kassi meelitusnimi – Röp

kurrukõnõ kurrukõnõ kiisukene kurrukõnõ uppu ar_tuari`tõrdohõ, saalt mõista as `ot`si_kah Vas

kurruline kurruli|ne Kse, -le|ne Muh Han, kurrole|ne Mar, g -se kurdudega, völdidega `ümbrik oo must ja kurrulene, alt o natuke `kirja koa Muh; küll oli sellel aga kurrolene siilik `selgas Mar; See `völdide mood' tuli il`lem, mud`u olid kurrulesed seelikud Han Vrd korruline², kurrene

kurru|lõng krooklõng kurrud tõmmeti kurru lõngaga kogu, sedised kurru lõngad sihes missega nee vissist kogu tõmmeti Jäm Vrd korru-, kurrus|lõng, -pael

kurruske kurruske, kuruske keerd, aas lõngal kurusked peel; kurrused lõngja peel Phl Vrd kurraspu, kurrus|nakk, -pea, -präss, kuurd

kurrus|lõng = kurrulõng kurruslõngjad, nee olid siis sii sisetsepool kuue kül`jes Kär; Kurruslõng - - sai riiete tegemise aegu seiksese kohta sisse pandud, kohes taheti kurdusi tõmmata Kaa; siis sur kurruslõng `sisse ja Pöi -nakk = kurruske Nii `kiirest kedrat lõng puhas `suuri kurrusnakkisi täis, `sõuke_b `aita lõimeks `õhti Pöi -pael = kurruslõng Ka tubakakotil oli kurruspael suus Kaa -pea = kurruske `nõuke `kanga `loomise laud, et kurrus

piad `sisse äi läheks Krj **Vrd** kuuruspea¹ **-präss** = kurruske Liiga suur keer aeb aga lõngale kurrusprässid sisse Emm **Vrd** kuuruspräss

kurrustama `kurrustama suikuma Ma `vaide `kurrustasin, en magand `ühtä Lüg **Vrd** kuurustama¹

kurrutama¹ kurrutama Sa Muh Kse, kurro- Mar; kurrudama Jäm Hi; ipf kurruatasid Phl; part kurrutud Ans, kurrutet Vig kurdudesse seadma vammus oli allist tüssist, kurrutati kogu; `käiste suud kurrudaste Jäm; nee Sörve kuued, nee kurrudeti ära Ans; Lai leit, see annab äe kurruta Pöi; veisse nahast `tehti karva `nahka `paslid ninapealt kurrutati ää; `ümrik `olli tiheli kurrutat Muh; ise tegin `käised ja ise kurrudasin ka Käi; kurrudat `käised Rei || virvendama, kergelt lainetama vesi kurrutab, külap ikka ead `ilma tuleb Muh **Vrd** korrutama³

kurrutama² kurrutamma Rõu; kurutõmõ Krl; pr (ta) kurrutass Se

1. sigu, pörsaid kutsuma ma_kurudi küll iks, kurr-kurr, kurr-kurr - - kurudi kül^P, a mõni pörss jäi iks maha^P Krl; ku_kodu minek' tul^l [karjast], sõss kurrudi kurr - - sõss pañni^P [tsia] ku_mat'in kodu poolõ^P Rõu **Vrd** kurritama

2. kurisevalt häälitsema (loomast) kaas kurrutass; tuvikõnõ kurrutass õnnõ Se

kurrutama³ kurruta|ma Kod(kurro-) Lai Har/-mma/

1. konutama kanad `näevad `pitkä sadu, muku vihma käen kurrutavad, laheb ennäss `loñti ja sorokille õege Kod

2. pödema, vinduma no mis ma teen, kurritan `pialegi, ei saa üleval `olla ega pikali, kõik luud ja `liikmed on aiged ja valusad; meil mitu kana `mauli maas - - ehk `püsti jala pial seisab, aga ikke kurrutab, jäävad üks aaval kurrutama; iga loom võib kurrutata - - enne `surma Lai **Vrd** kurutama, kurvotama

kurritus kurritus kurritamine siis oli kuub `valmis sellege, kui see kurritus oli `tehtud `valmis Ans

kurrõ kurrõ kõle panõss aho palama, muud'o om kurrõ Röp || ilma sõbrota om kah elo `väega kurrõ Röp

kurssis kurssis Kad; kurssis Emm Mär/-r-/ Hää; `kurssis Jõh teadlik, informeeritud maa all ma_i ole `käinud, aga ma olen `sellega ikke `kurssis kõik, kuda `muodi sie asi on Jõh; mena olin sellega väga kurssis, mina ei muudmodi ei `kiikund ikke mina kerisin `ümmer võl'li Mär; piab akkama varsast pärast `jalga `võtma ja koputama, siis obu on sellega (rautamisega) kõik nii kurssis Hää || mestis Aleksander oli minuga ästi kurssis Kad

kurskõlõma `kurskõlõma pudistades kõnelema `Poiskõnõ kõnõl' tsapustõ, nigu pudi, nigu keele otsast kõnel', nigu `kurskõli, nigu helü võt'te kiñni^P Röp

kurso kurso püstsulgedega kana kurso^P omma^P hää^P munõja^P Röp

kurss¹ kurss Aud, g kursi Emm Rei Tõs Hää Trm, `kursi R(n kurs Kuu VNg); kurss Tor Ris Trv Krl, g kursi Jäm Khk Mär Tõs Khn JMd San, kurssi VJg KJn Har, kurssi Kse Han; n, g `kurssi VNg Vai; p kurssi Mus/`k-/ Kaa Krj Noa Krk; g kursi Var PJg

1. laeva sõidusuund; liikumissuund, siht tüürmann `peilab `kursi ära Jõe; Kaik läks kenast, oli kurs idäle ja `üögä `jousimme Lavas `saarest `müõde Kuu; `tüürmannil oli oma kurs ies, tämä pidi seda `ühte lugu pidama; minu `nuores `polves odeti `kurssi `päiva järele VNg; paet leheb `teise `poole, muudab `kurssi Khk; Kannavai oo see, mis vikati kurssis peab Kaa; äkki `kaptan - - nääb, poiss on `kurssi muutn Krj; laeva meestel on kursid Emm;

seda `kurssi nad (luiged) tulid linnates Noa; pia `kurssi, ää mine teelt kõrvale Tõs; põlõgi enäm `lainõ `kurssi, muedu ühed vee kuhjad viel Khn; mõnel oo jalad `lääpis, väl'la `poole `õigest kursist PJg; slepper paneb kursi `siia maha Hää || fig peavad `kurssi, ei joo joonuks Mus; (seebikeetmisest) lased tä kursist `välja `minna, ei `selgi, ei klaari ärä Var; Ilm oli `seukse kursi võtnud, muudkui pilistab Hää

2. komme, tava, viis see oli see raha `korjamise kurss [pulmas] Tõs; Miu esal `olli `jälle `seuke kurss, tema sosis ta (põllu) ikki korra läbi, sis tegi rukkid pääl; `Kindi `koeti viil paksema kursiga; obune tahab ikki kaks `tuüdi `süia, sij on tema kurss Hää; te ei tää siin (vanadekodus) me `kurssi; sa täät neid uuvve aa `kuřsse, `täädusi Krk

3. rahakurss raha `kursid on kukkuneed VNg; `kõrge kursiga raha maksab paelu Tõs; raha kuřss läheb vahel alamase, vahel ülemase Tor; nüid o raha kuřss odav, `enni raha kuřss `seisis ühe aru peal Ris; raha kuřss on kukund VJg; raha kuřss om madalõss lännü? Krl; rahaga om asi nii, ku kuřss satass, siss om odavõp raha ja ku kuřss nõsõss, siss om `kal'limb Har || fig prestiiž nüid on su kurss kukkund Lüg

kurss² kuřss g kuřsi latt, ritv lõhjad `panda kuřsi `peale `kuivama VJg

kurss³ kuřss g kursi kurt kas sa kuřss olet, ku sa_i kuule; tal om kik'k latse kursi Hel

kurss⁴ kuřss kruss, keerd – Trm

kurss- → kurts-

kurssi, -s `kuřssi, `kuřssis krussi(s), keerd(s) lõng liiga kierd, lääb `kuřssi; `kuřssis lõngad Trm

kursslakk → kursslauk

kurss|lauk kurs(s)- Plv(kuřst-, kūrss-) Rāp Se(-lakk, -lofka) Lut; kursslavi Vas küüslauk mine_tyy? aiast kurss_lauki kah; kūrsslauga küüds Plv; kursslavi?, nyy omma? mõro?, pandass vorstõlõ Vas; Kurs_lauka panõt mõnikõrd leevä `pääle, om hää tahhe süvvä? Rāp; `piindre pääl kasusõ kursslofka?, `säantse kui sibula?, mutku õnnõ tõõsõ luhtiga; pañni sõõgi `sisse kurss_lauku; Kursslaka?, naa? omma? `kal'li ka? Se Vrd kurusslauk

kursslavi, kursslofka → kursslauk

kurst kuřst (-r-) g kuřsti eL (kursti T) tuust, pundar lina kääneti `kuřsti, kolm peo `olli kurstin; `kakset kursti lak'ka, teid `kuutsle, kedrässit; [võrk] `panti `mitmit `kümnit `kõrdu kokku, siss pañd katekõrra ja käänd `kursti; naese keerutiva juusse `kukru `taade `kursti Ran; aptigist `tuüdi `sol'kme rohi - - `õkva kurstin tulliva [solkmed] `väl'lä; villa vanuva vakka ja lina kuluva `kursti, kui ei `keträ Nõo; lina jäävä `kursti, siss kurstist `keträt Kam; tuustike `õlgi kääneti nigu `kursti ja tsusati `nüsku `tilla Ote; hobõsõl kah kõudetäss hand `kuřsti; ma käändse hiussõ `kuřsti; Lina omma edimält iks kuřstin, siss võedasõ_kuřstist vallalõ, nakatass `kakma Kan; ku lina? omma är_suitu?, sõss käändäss `kuřsti ja nyy_kuřsti_pandass `anda pite kokku Urv; sul om taast takast kaalarät'ik `kuřsti lännü?; latsõ_kah kuřstin (kobaras koos) `lät'si vett `müüädä alla; ku ma sullõ lüü üte paugu `sarvi vahelõ, siss olõt sa maal nigu kuřst Har; Meedi käve ijlä_rij päält maha_ku_kuřst; Es `jõuta pääväminenguss kõkkõ är_põima?, sõss tet'ti_napõst kuřsti?, `pañti_pikä `saiba `otsa ja sõss `pañti_nyy_palama, tyy `valgõl sõss põimõti Rõu; ma? käänä haina `kuřsti; vanast `käänti `villo kah `kuřsti, niisutsõ? trulli? olli? Plv; mito kümme hařandust, sõss sai üts kuřst Rāp; nä? ni ruttu `kol'kva, et vil'änd `kuřsti käändä? Se || fig ma käänä su kuradi `kuřsti Urv

kurstel *kurstel* Plv/-r-/ Ráp, -õl Urv; *kuřstõl(õ)* Plv annetusi palumas *Näet taa vanainemine käü ütte viisi kurstõl, käü `ot'sman mis `kiäk'i and* Urv; *viinaga `minti kurstõlõ; `viina vaja tuvva, `olgi kuřstõlõ minnä?* Plv; *kel `villu vai linnu õs olõ, võt't viina üteh ja käve kurstel* Ráp

kursteline *kursteli|ne* Plv/-r-/ , g -se Ráp; *kurstõli|ne* g -se Urv, -tsõ Plv(*kuřstõlinõ*) annetuste paluja *Joba kurstõline tulõ, üt's kõik' mis `anti sõõgi ašjast, `leibä vai jahu vai mia taht* Urv; *`anti mito kupo `õlgi kurstõlisõlõ; kurstõline, kes viinaga tull, kurstõline korass `villo, linno, ihokattõ `kraami, kurstõlise?* olliva iks tõist `muudo kui sandi? Plv

kurstitama *kuřstitam(m)a*, (ma) *kuřstida* linu korrastama *inne `punda `kõüt'mist kuřstitõdes, et ilosahe saasi?*; *kuřstida sa lina?* `hõste ar?, ma nakka linnu `kõütma Se

kurstlauk → kurslauk

kurstma *kuřstma*, (ma) *kursti* annetusi koguma *kui ol'l olõ katuss katta?*, *siss kurstiti `ol'gi; mina käve `ol'gi `kuřstmah; `villo kurstitass* Plv

kursu *`kursu* krookesse *jakil olid satsid, niit läbi põimitud, jääb `kursu, jääb alt satsilises* Var

kursudama → kurtsutama

kursus *`kursus* g -e Kuu VNg Lüg spor S, Mär Kse Tõs(-r-) Tor HMd I Plt San, -õ Vas; *kursus* JMd; *kurssus* g -e Juu Kad VJg KJn; *`kurssus* Lüg, g -e Rei; *`kursu|ss* Lüg, g -sõ Krl Har Rõu/-sõ/ Se/-sõ/, *kursuse* Trv; *kursu|ss* g -se Puh; g *`kurse* Mar; ad *kurssusen* Krk; pl all *`kursuste* Hel Plv lühiajalised õpingud *`preeli käis näpputüõ `kursusel* VNg; *kie `tantsu `kurssuses käib; `kangakudumise `kursuss õli siin `naaburis* Lüg; *Reedik keis ju `linnas mesilaste pidamise `kursuste peel* Khk; *Neil akkasid seal suured - - raktoristi `kursused* Põi; *isi omal kulul läks `kursuse ja Tõs; keedu `kursustel `võetase `keetmine läbi* Tor; *noh kutsuti kiedu `kursus - - kahel `kursusel käisin* HMd; *kaks nädälid oli `linnes kurssusel* Juu; *perenaesed käevad kursustel* JMd; *kooliõpetajad käivad `kursuses* Iis; *masiniõsid `aet'i `kursuisi, õpati näid siäl* Kod; *sepä olli puha kurssusen* Krk; *Mari olli aia kursusen* Puh; *tütär käve supi `kursusõl* Krl; *koguni vana pernaasõgi `tul'li vjil' [koka] `kursustõ* Har; *`kaut'i `kursuistõ* Se || *kolm ja puol `aastad olid Saksamoal vel kurssusel* (sõjavangis) koa Kad

kurt¹ *kurt* Jäm Mar Vän, g *kurdi* Hi Hää JMd VMr, *`kurdi* Kuu Lüg Vai(n *`kurti*), *`kurda* VNg; *kuřt* Amb Vil, g *kurdi* Sa Muh L Ris Juu Iis Trv Hls Ran Puh San Krl Plv; *kuřdi* Tor Kad VJg Trm Kod Plt KJn Har kuulmisvõimetu, halvasti kuulev *mis sa `kurdaga `räägid* VNg; *kuřdiga ei saa midagi `rääkida `muidu kui `näita käsidega* Lüg; *ah see kuřt vanames, koes see siis pidi `kuulma* Khk; *Kõrvaark `tehje inimese kurdikis kui see `kõrva `minne* Põi; *sa jäed kurdimaks kord korralt* Muh; *räägi küll naa kut kurdile* Emm; *ta on joba `loodod kurt, temal lase `püssi vei suurtükki, tema äi kuule* Käi; [tähelepanematule] *`ütlevad ega kirkuärna kurdile `kahte `jutlust ei tee, ku sa ei kuule, ei kuule* Mih; *ää `sõima `kurti, tä ei kuule jo kedägi* Tõs; *mede Ann ka kurt, ei jõua ära `karjuda* Hää; *on nii kuřt ja kurdiks jäänd* Juu; *kis si kurdile `kahte `jutlust piab* JMd; *kes kuřdid ja `kuulmatad, niid õlid possod* Kod; *`looduses on old `kuřtisid, mõni rauk jääb `enne `surma kuřdikis* Plt; *kasina `kuulmisega, sij om kuřt* Trv; *sest sandikelt ku vanamiss mitu vurakut pähä lei, ma tuusi, et ma jäi `pal'lu kurdembass* Puh; *vanast is tiia kõrvuda inemine medägi tetä?*, *no? omma kuřdi kooli?*, *pandass kuřdi_`kuuli* Har; *kuřdi? või `kuulmada?* Plv **Vrd** *kurre, kurss*³

kurt² *kurt* VNg, g *kurdi* Hi Mar Hää Ris Hag VJg, `kurdi Kuu Jõh; *kuřt* Koe, g *kurdi* Sa Muh Mar Kse Han Mih Tõs Khn JMd Hls Kan, *kuřdi* Tor Hää Saa Kos Kad Lai Vil Har Rõu Vas; n, g *kurte* Trm KJn Ote San Se/-õ/; n, g *kurde* Mih Vil Nõo, g *kurte* Puh; *kurdõ* g `kurtõ Plv; g *kurdi* Juu vöö `naistrava *kurt*, *sie käib vüöl Jõh*; *kuuel kuřt p̄el* Khk; *kuřt oo lõõlas`umber* Mus; *kui rihmad ää kadusid, es ruugita enam, siis akati`kuřta`jälle* [kandma] Muh; *Lühise kurdiga pole teha midagid* Rei; *nüüd oo nahast ja nihokst toredast`rüdest kurdid* Mar; *kuřt`olli kudrustega ehetud vanaste* Tor; *ilma kuřdita kukub kõřt maha* Saa; *kuřdid õlid ka, mis vüel käivad, puevillase lõimega* Kad; *noorikutel olivad nüüd kuřdid, siis`kiskusivad - - kered omal kõvasti`kinni* Lai; *meeste`rahval käesid kirjud kurted palidu`piäle* KJn; *Ku ma nuřur ol`lin, siss`kañti kurdega`kleita küll* Vil; *jakil`olli kurte pääl* Ote; *kuřdi nal`l ol`l ennedä`vüil`manu`umblemada?* Har; *kurtõ om mis`ümbre vüü`rõivanõ rihmakanõ* Se

kurt³ *kuřt* Sa, *kurt* Rid, g *kurdi* käbi *kurdi`siemed*; *kurdil süda ka; läksid kurdele* (käbisid korjama) Khk; *Ahvenad näevad välja nagu kuuse kurdid* Mus; *Toodi puude koort ja`kurtisi missega värviti* Kaa; *kurtide sias paljaste`jalgadega sañt`käia; Orav otsib koha, kuhu kurdi saab`sisse`panna* Krj; *metsa alune`kurtisid täis* Pha; *ma nägi eile mõned kurdid moas* Jaa; *Rahn paneb kurdi nii kenast puu koore vahele ja siis nokib`seemed sihest äe* Põi

kurt⁴ *kuřt* g *kurdi* Kaa Põi Nis Hag(g *kuřdi*); *kurt* Kei

1. *nudi kadaka`põõsad olid kurdid* (kitsede näritud) Kaa; *Nee on omale`seaste porsu`lamba`lehti teind, saared puhas kurdid* (noored oksad raiutud) Põi

2. *lühikeste kõrvadega või kõrvadeta lammas kurdi`kõrvadega`~`kõrvega lammas; meil on üks kuřt tall tulnd* Nis; *kurt kutsutakse`kõrvadeta lammast* Kei

kurtjahven(as) (väike, kahe vöödiga ahven) *kuřtahvenad oo kahe kirjaga; kuřtahvenatel o kaks`õõti p̄el, suuremad ahvenad o kolme kirjaga, kolme õõdiga* Mus

***kurtama** (ta) *kuřtab* Kei jõuetuks tegema; *kõhnuma, jõuetuks jääma`aigema* *kuřtab ää inimesed, ei taha`süia; luomad`kurtavad ää, ei ole jõu`toitu, jahu`anda, kuiva eina peal* Kei Vrd *kurtuma*¹

kurte → **kurt²**

kurtima *kuřtima* Kär, (ma) *kurdi* Kaa nudima, *pügama võta kerves ning mene kurdi saare oksad maha, kurdi ää, ülalt otsast kurditi* Kär; *Lambad olid kadaka`põõsad ää`kurtind, puu oli ümarguseks kurditud* Kaa

kurtka(kõnõ) *kuřtka* IisR Lut; *kuřtkakõ|nõ* g *-sõ* Lut; *kuřka* Lüg *jakk, pintsak; tööpluus`kuřtkal ka umma?* nüörigu, *nüörikidiga kisk kini?*; *sinitsõst ol`l`jalki kabõhõisil ni`tütrugukõisil`kuřtkakõsõ?* Lut

kurtlik *kuřtli|k* g *-ku* VJg Võn *kaebaja, haliseja ta om`kurtlik inemine* Võn

kurtma¹ *kuřtma*, (ma) *kurda(n)* hv Sa Phl L, Juu Jür hv Jä, Kad VJg I Äks Plt KJn Puh San/-me/; *kuřtama*, (ma) *kurdan* R; (ma) *kuřtan* rhvl Muh

1. *häda, muret kaebama kui õled oma äda`välla`kurtand, küll siis on`nõnda`kerge`õlla* Lüg; *paron akkas ka oma`aassa`kurtama, et tämäl ävis`ärgä* Vai; *kuřtis`moole`eese äda* Khk; *Ega üks kurdab oma äda, teise äda, see on puu`kül`ges* Põi; *kellele`kurtan kurva meele* rhvl Muh; *moole eele`kurtis, et lehm oo ää surnd* Mär; *vanaisa oli`talved*

otsad `aige, ei tema kurt ega JIn; ku ärä `müüdi magari vili, siis inimesed ku`did, kost nüid võtta Kod; `kurtnu siis seda `assa nii laiaast ja aledalt Äks; mis see `kurtmene `aitab Plt

2. taga nutma, igatsema sie luom õli üval `karjamaal, nüüd `tõisel `karjamaal, ei süö enamb, `kurdab aga oma `karjamaad taga Lüg; noor obu kurdab vana, sõniss kui teene kodu tuleb Tõs; lehm kurdab `poega taga Tor; `kurtis taga `endist elu Kad; kurdab kodu taga Plt

kurtma² `kurtma, (ma) kurdan Saa KIn M(-me) seisma, püsima, kestma; säilima `muuku `kiiad õuet `mööda, ei näe paigal `kurta; ät `pandse jaanipäeva ommuku kasuku `sel`ga - - ku tersed `naarsive, ütél nendel: kui ta kurts kül`ma `vastu, küll ta kurdab `lämme `vastu ka; lehmad jäid puha puie `alla `kurtma, ei taha palavaga süia änam Saa; Vammuse oleved ninda paksu ollu, et oleved `püsti `kurten peris; pilli`ruugene katus kurdap kige `roh Kemp `aiga ku muu kennigi; küll ta kisup sedä `piipu, piip kurdab järest ammaste vahel Hls; `kurtav vesi om sääl sehen, lää `aisme; sij nimi kurt meelen; `vanker ei kurda tji `bäl, ku juhisit man ei oole; es kurda pud`elen ka paigal; tuba ei kurda lämi, lämi sehen ei kurda; mis ta `sel`gä sai, sij olli sel`län senikava ku kurts; kala ei kurda makelt, na lääve `aisme; tüdruku om ka rumale mõni jakk (jagu), `amba kurdav `irvi ilmast `ilma; ma magad_es saa, uni pääl es kurda mitti Krk

kurtma³ → kurtuma²

kurt|nõel haaknõel Pista ku`rt nõel ede Pöi Vrd kurdinõel -pea (nisusort) nee vanad ku`rt pæed on nii elligud `külma `kartma Khk

kurts kurts Rei Han, g kurtsu Jäm Khk VII; kurss g kursu Rei korts `riidel kurts sihes, kurtsud sihes Jäm; püksid olid pal`jas kurtsu lasu Khk; Ennem olgu vil`l `varvas kui kurts `kandas (pigem olgu jalats väike kui liiga avar) Han

kurtsu `kurtsu Khk Rei(`kurssu) Han Har; `kurdsu Võn; Kurtsu Emm kortsu see riie leheb `kergesti `kurtsu; taris kulmud `kurtsu Khk; Kurjaks saadas tõmmab nägu ikka rohkem kurtsu Emm; leht viab ennast `kurssu; riie läks `kurtsu Rei; Sa vissan laudlina na `kurtsu Han; lang `tõmbass `kurdsu (keerdu) Võn; `tõmbass `nao `kurtsu, ku ku`rja meeleline om; silmäkolmu `kurtsu jäänu? Har

kurtsuma `kurtsuma VII, (ta) kurtsub Jäm Khk; `ku`rtsumma Har; `kurssuma Rei kortsu `riided `kurtsund Jäm; rätik oo `istumise all ää `kurtsund Khk; riie on ää `kurssund Rei; su_`kleit` om vällä `ku`rtsunu?; vana raha? olli hääst `paprest, is `kurtsu ni ruttu vällä? Har

kurtsus `kurtsus Jäm Khk Pha Han; `kurssus Rei kortsus `riided `kurtsus üll Jäm; nahk on `kurtsus Khk; pole `ambud, pale - - `kurtsus Pha; tal on nii `kurssus nägu Rei; Sel`la `riided oo `kurtsus Han

kurtsutama kurtsutama Jäm Har(-mma), (ta) kur(t)sudab Khk; kursudama Rei kortsutama mis sa kurtsutad sedasi oma `riidid Jäm; kurtsudab keik uued `riided ee; kursudab `paprüd Khk; ma ei naka umma `kleiti kurtsutamma Har

kurt|tumm kaig ne `lapsed `onvad kurt`tummad Vai; kurtumm, se ep kuule ei räagi Jäm; mõni oo kurttumm, reagi mitte ja kuule koa mitte Muh; kui ta ei kuule koa, siis ta on ku`rtumm Juu; mõni ei tji mitte iält sugo, kurtumm Kod; ku`rtumm ei räagi midagi, ega ta ei kuuld ka Plt; ku`rtumm - - es kuule, es mõista kõnelte, muidu olli ta targa `pääge Krk; kurt tummil om `väega rasse elädä Puh

kurtuma¹ `kurtuma R(`kurduma VNg) Mar/-oma/ Mär Kse Han Ris Jür Kad; `kurptuma Kei; pr (ta) `kurtub Muh Rid; part `kurtund VMr viletsaks jääma, känguma, kõhnuma, närbuma `Naine on `pääle `aigust ära `kurtund, ei `tunne ärägi Kuu; `lilled `kurtuvad ära Hlj; luom `kurdub ära kui ta ei süö; lehm oli `kaua `aige, nüüd on `uopis `kurtund VNg; `tütrik `kurtub `välla sääl - - ei õle enämb `ninda ilus Lüg; loom `kurtub nõnna ää et, liha_p sünni koa enam süia Muh; meil oli lehm, `kurtos nii `kangeste ää Mar; Mari oo `kurtun `näuga Han; `Lammaid ei või [sügisel] mitte `väl'las pidada, `kurptuvad ää Kei; luomad `kurtuvad ää sañdi einte peal Jür; küll aga `kurtub ära, ei ole muud kui luu ja nahk Kad || paastuma mia `kurdun, ei süö liha Vai **Vrd** kurtama

kurtuma² `kurtuma Koe Kod(-oma) Pal Lai TLä; `kurptuma Kod; `kurduma Äks Ksi SJn; `kurtma, da-inf `kurtu Hel kustuma süded `kurtusid tuha all ärä; südedki ärä `kurtonud, kas küpsetäb enäm `leibä ärä Kod; lahe süed ahjus `kurtuda Pal; ära `kurdunuvad süed, sepale viiasse `kurdunud süsi Äks; lamp om `kurtun Hel; tuli om ärä `kurtenu - - joba ärä `kurtenuva Ran || kokku tõmbuma Mõne jao lilli äelme üüsen ja vihмага kurtuva, kui päiv vällä tuleb, siss aava jälle äelme valla Nõo

kurtuma³ `kurtuma, (ma) kurdu muretsema mis sa nõnda paelu kurdud Hää

***kurtuma** ipf (nad) `kurtusid kurdiks jääma Anna oli `pisest piast `kange `pillija, `mutku `pillis, aas oma `pilli, et teiste kõrvad `kurtusid ää Han

kurtuss `kurtu|ss g -se kurtmine – Puh

kurtõ → kurt²

kuru¹ kuru üld

1. kitsas ruum reheahju ja seinä vahel; ahju- või pliititagune; aganik; katuse- või ulualune kurus `onvad kõik tüö `riistad ja muu kolo Lüg; kurus olid pühud (aganad) sehes Ans; kuruse `aeti talveks `pahna; ahju `perse ning seinä vahel üks pisigene kuru, visetasse määd (midagi) `tühja kola `sõnna `sisse, kuruse Khk; kuru pääl oli liigtuba Krj; kuru oli tua taga pisike `kamber, jahvekivid olid änamaste kurus, tuast läks uks `sisse kuruse Pöi; toa taga `ollid `seuksed kurud aganate jaoks Muh; vanast ajast oli ahju ja seinä vahel kuru, kus aganad `sisse `panti Emm; pisigene kuru kui üks vehene maja (ruum) on Käi; oli rehi `valmis saand, `viidi keik `jälle kuruse; üks kuru on, pole suur `ühtid Rei; Sügüse piäb kuru männä puru `täüde vädämä, siis `talvõ iä võtta Khn; kuru oli rehetoa seinä ja välisseina vahel Nis; sasiid `leikasime kõik kurusse Sim; ahjukurun `ol'li leevä `lapju ja ruup ja `kõiki seräst `asja Nõo; riie kuru, tyy lät's nõkõ täüs, lät's lahi `sisse; lähät `kurru magama Har || kitsas koht; vahe, pragu katusse kurus oo pääsusse pesa; tæb, koes kuru vahele see võis kukkuda Khk; Poe sa sõnna kapi vahele kurusse Kaa; Jäta [pliidi ehitamisel] ikka pisike kuru liidi ja seinä vahele, kos sa soad puid `panna Jaa; See (kõök) on nendel just kut pisike kuru, kitsas ja pitk Pöi; lät's om sääl nigu kurun sängü alh Har **Vrd** kurukamber

2. nurk – eL pane luud `kurru; `lamba aia `kurru ajanu Trv; silmä kuru punetav; mõne inimesel lääv [silmad] `viltu `kurru, terä käänt `kurru; jäägu `kurru kopiteme, aia ala alliteme rhv| Krk; tüdruku olli usse kurun Hel; `ta_l'li tük'nu nigu `kurru sinna saena ja trepi `vaele Ran; mes sä istut sääl kurun ja kuedat; ma kupati ta (lamba) `lauta `kurru Nõo; suukurust tuleb `sül'gä `vällä Ote; ma `viški sinnä `kurru ehk nukka Kan; Sääl kurun tä istus, mina ei_tiiä? mis tä säl tege Urv

3. (aiaga piiratud) kitsas (karja)tee – R VJg Iis Trm *kuru on nõnda kitsas, et ei saa kahe inimese rinnagi menna ühtä, üks aaval peradikku luomad pääsevad kurust läbi; majad on ridassutte ehidettod, kuru vahel, kahel puol kuru majad; veikesi kurusi on metsas pali Lüg; Kurul õli senepera aid kahelpual vastas, et luomad ei pääsind välja Jõh; kui luomad käüdi, siis oli kuru, kust luomad käüdi karja Vai; luomi aeti karjamalle kuru müeda Iis Vrd kuruaed*

4. kõrvaline, eraldatud paik (metsas, soos jne) *elab sääl küla kurus VNg; sial jõe jääres oli turva raba, sial oli ka üks kuru; raba mets, kus lagedam ega seda kuruks ei öelda -- kuru on iki suuremas metsas Plt; om sääl taga mõtsakurun Trv; kuru na kutsutass, sääne perätü, nigu mõtsa sisen vai nii; ma suusiga tulli säält soo kuru mant, lätsi kurru teed ot'sma; takan kurun na (kalad) kudeva Ote Vrd kurm²*

5. lõikamata (rukki)riba – TaPõ *Kas sa jäid kuru õtsa kusele (öeld sellele, kes eega maha jäi) Trm; seie jääb nüid kuru vahele; ära jäta kuru vahele MMg; jäi kuru õtsa kurutama Lai; kurusse jääma eega maha jääma jäi oma õtsaga kurusse Trm; jäi kurusse Äks Lai Vrd kurg, kurukene*

6. urg, koobas *mäe sees on rebase kurud, mägrad elavad veel kurudes, muud loomad ei ela kurude sees Saa*

kuru² pl *Kurud* naiseõed – Kuu

kurulaed karjatee *kuru aid, kus on aid tehtud kahele puole Jõh -alune* väike osmik *ma tei üte kurualutse endäle üless Puh Vrd kuru¹*

kuruk *kuruk g -a* väike kõrgustik *kuruka päälne KJn*

kurukaal (ahjupealsest) *mine võta riihetarõst kurukaala päält tyy lambikõnõ Har -kamber* kitsuke ruum *reheahju ja seinä vahel ahu perse taga oli vanast kuru kamber Põi Vrd kuru¹*

kurukane *Kuruka|ne g -se* (heast sõbrast, tuttavast) *Elämme ürid üästi, ema lapsed laadusasti, kurukased kuldasesti rhvl Kuu*

***kurukas** g *kuruka* kurb, norus *kuruka nõoga, oemane ja väsinud Kod*

kuruke *kuruk|e g -se* Käi Hls *Krk(n kuruk)* leivakannikas, -kooruke *Levakuruke oo lahti Käi; ku är süüd levä sis jääs allpuul ka levä otsake või kuruke Hls; til'luk kuruk olli, ärä kujunu kuruke; nüid ei saa änäp jagu levä kuruksest Krk Vrd kurune*

kurukene¹ dem < kuru

1. a. *ahjutagune meil ei olõ suurt kurru, meil om väikene kurukõnõ ennedä Har*
b. *hurtsik ma tii väikese kurukese siiä Puh*

2. lõikamata rukkiriba *kis viletsalt lõikas, jääti kurukselle Pal*

***kurukene²** pl *kurukese* (kindakiri) – Hls

kurukikas *ahjuvaim rihe ahu takast tulõ kurukikass, ku sa vaiki ei jää? Krl; Ku_latsõl kakõss hammass maha?, siss kästi visada? ahu takka vai ahu pääle ja üldä?: kurukikass, võta_mu_luuhammass, anna?_mullõ raudhammass Har*

kurukil(l)e *kurukil(l)e* norgu, norus *õli õige näljase nõoga ja kurukile; poisõ õli kurukille Kod*

kurukoki *Kurukoki* väike haamer – Põi

kurulane *Kurula|ne g -se* (antvärgist) *Musulase mantel lohki, kurulase kuub on katki rhvl Kuu*

kuruma *kuruma* Kuu Kad krookima *Kuru* `sielik päälđ vähä kogumas Kuu
kurundik *kurundi|k* g -ku kitsas vahe, maaribake kibid olid `rakturiga põllu `ääre kokku `väätud, mõned `pißsed kurundikud oli veel kivide vahel; Einasaud olid kuha `ümmer naa `tihedaste, et tuli kurundikku `otsida, kust mööda kuha `juure saada Han

kurune *kurune* kooruke leva *kurune* Käi **Vrd** kuruke

kurujots tarastatud karjatee lõpp *Kuruõts* õli sie plats, kus kuru lõppes, kus `aida enamb ei õld Lüg

kurus → kuurus

kuruskid pl *ku`uskid* VMr(-r-) Sim kuljused talvel kui `pulma sõidavad siis on obostel - - *ku`uskid* VMr; *ku me* `pulma `sõitsime, olid *ku`uskid* pial Sim **Vrd** kulusk

kuruspea → kuuruspea

kurusse *kurusse* krousi ei käi *kurusse* Kad

kurussih(e) *kurussih(e)* unevaeva(s) *um* jo[?] nii *kurussih* et *silmigi* ei jovva[?] vallasõ `hoita[?]; *lät's* [jäi] *kurussihe*, kui *magamada*[?] ol' kavva Rõu

kurussilla *kurussilla* poolärkvel ei olõ üllen, ei_ *maka* kah, olõ *kurussilla* Rõu

kuruss|lauk küüslauk – Vas Se Lut *kül* sai mullõ *miniäkene*, *kuri* ku *kurusslauk* Vas; *tuim* kui *ritk*, *kuremp* ku *kurusslauk* Se; *vaia* viiä[?] *kurussloukat* kohõ sõnnu pääle, kõnelass pääle; *kurusslauk* `haigõ `hamba `pääle Lut **Vrd** *kurusslauk*, *uruslaak*

***kurustama** pr (ta) *kurustass* (kärnkonna häälitsest) *ruput's* *kurustass* *kurr*, *saava*[?] *ku'a*[?] *ilma*[?] Lut **Vrd** *kuristama*¹

kurustik *kurusti|k* KJn, g -kku Lüg

1. *kuru*, *aganik* *elo* `kamrist saab *kurustikku*; `reie *tua* *kurustikkus* õlivad kõik *kadikad* ja `värgid Lüg

2. *lohk*, madalam koht *luhas* *vesi* *aand* *luy* *kurustikku* *kokko* KJn

kurutama *kurutama* Trm Kod Lai Har/-mma/ Lut(*kuro*-); (ma) *kuruda* Rõu Lei

1. *norutama*, *norus* *olema*; *põdema* *luy* *jäe* `lonko, ei *süy*, *seesäb* ja *kurutab*; *lehem* *akas* *kurutama*, *silmäd* *vett* *täis* Kod; *ega* *külas* *kurutada* *saa*, *sial* *vaea* *juttu* *aeada*; *lehm* *naela* `sisse *sõõnd* - - *kurutab* *niikaua* kui *sureb*; `lamba `kohta `õeldi kõige `rohkem - - *kurutab*, *kurutab* *niikaua* kui `viskab *vedru* `väl'la; *jäi* *kuru* `õtsa *kurutama* (*rukkipõllul* *oma* *eega* *maha* *jääma*) Lai **Vrd** *kurrutama*³, *kurvotama*

2. *poolärkvel* *lesima* *lasõ* *ma* *viil* *kuruda* *veidükese* Rõu; *ma* `raasikstõ *kuruda* Lei; *käsi* *pant* *pää* *ala*[?] *ni* *kurotass*, *üt's* *sil'm* *kini*[?], *tõñõ* *muža* *vallasõ* Lut

3. *näljutama* *ma* `üt'li, ei *massa* *hennest* *kurutamine* [kroonust pääsemiseks], *kolmandõl* *ajastal* *õks* *lähät* *vällä*[?] Har

4. *ti* *esi* *magasi* *sängün*, *latsõ* *kurut'i* *jalutsin* `pussu Har

kurv → kurve

kurvahhutama *kurvahhutama* suigatama *ma* *kipõn* *kurvahhuta* Se

kurvakas *kurvakas* kurb *tämä* õli `niske *kurvakas*, *kurva* `näoline, *selle* *nääd* õlid kõik *kurvakad* Kod **Vrd** *kurvaline*

kurvakõnõ dem < kurb *ku* *ma* *näi*, *et* *tä* *nii* *kurvakõnõ* *ol'l*, *siss* *lät's* `hindäl *ka* *halõhõss* Vas

kurval kurb *miks* *sa* *kurval* *oled* Muh

kurvaline kurvali|ne Puh, g -tse Se kurb mis sä ni kurvaline olõt; kurvaline süä; hot't sul kurvaline mii'l om, inemine piät hinnäst rōdmustamma; mul om kurvaline elo Se Vrd kurvakas

kurvalt kurval|t Mar Juu, -d Rei kurvana, nukralt miks sa nii kurvald ringi käid Rei; see `istus nii kurvalt seal kirikus, ei tea mis tal viga õt'e oleks olevad Juu

kurvastama kurvastama spor eP, Trv Puh Nõo, -mma V(-õmõ Krl), -em(e) M San; `kurvastam(m)a R; kurvassama Kod; kurbastama Mar Vas, -õmõ Krl

1. a. kurvaks tegema tieb, et toist `kurvastatta Hlj; õnnetus kurvastab ikka; ma_p taha sind selle jutuga kurvasta mette Khk; mis sa muedu teist kurvastad Muh; ta `ennegid kurb, mis ma tast änam kurvastama lähen Rei; ää kurvasta vanemate südänt Tõs; mes minä lähän tämäädä kurvassama, tämä akab `itkma ja `kaebama Kod; latsõ[?] kurvastõsõ vanembiid Krl; ei massa[?] `hindä nii pal'lo kurvastada[?] Plv; timä taha õs kurbasta_kedägi[?] Vas; mis sä hinnäst kurvastat nii, rōdmusta paremb Se **b.** kurb olema; kurvaks muutuma; südant valutama nüüd on `kurvastand jo `nõnda `kaua, et on jäänd `aigest Lüg; Mis sa vana inimese pärast ikka änam kurvastad, surm tuleb oma aja pärast kõigile Põi; ma ole küll oma mehe `surma kurvastanu Hää; linnuke kurvastas, kui ta pesa ära lõhuti; ei tohi nõnda pal'lu kurvastada, siss lähab pääst segatses Saa; mina `enne kurvastasin kõege asja üle -- nüüd mul põlegi sil'mavett enam tulemas `ühti Juu; mis sa ilma asjata kurvastad Iis; eks ta kurvasta poja pärast, läks sõas kaduma Plt; mina ole ike muretsenu ja kurvastenu, miul ei ole `kunnigi abi, `armu Hls; mis sa kurvastad, egä sul mõni mõis maha põlenu egä ahjutäis `orste ukka ei ole lännu Krk; täl poig om ärä koolu, nüüd kurvastab ja ikeb Nõo; ta kurvastass taa latsõ `kүүлmise peräst külh ülearu Har Vrd kurvastelema, kurvetama

2. tukastama `Kurvasta sis `päälegi, ma ajan `lehmä `karja Lüg; `eeste kiädin `kõrti, siis et kurvassan `natke sängi serväl, tuli poiõs `seie, lei minu `erku Kod

kurvastelema `kurvastelemä Kuu; kurvastõlõma Har/-ll-/ Plv kurvastama Ärä sa nüd `kullakaine `kurvastele; tämä on `kurvastelend `aestat paar ja sis ottand `naise Kuu; medäss sa nakat no jälle kurvastõllõma, su kurvastõllõmine ei tii tedä (haiget) ei parembass ei halvõmbass, sa[?] ei tohe kurvastõlla[?] Har

kurvastelu `kurvastelu kurvastus `Siep_se oligi minu `kurvastelu `pohjus, et `vennal o midagi `oite `kurba Kuu

kurvastus kurvastus g -e spor eP; kurvastu|ss Krk Krl, g -se Puh San, -sõ Rõu Plv; `kurvastu|s g -se Hlj VNg Vai, -kse Kuu; kurbastus Vas kurbus, meelehärm midä senest `kurvastusest abi on Vai; kurvastuse käde ära `lõpma Jäm; `kange kurvastus `tõmbas jala sooned `aigeks Khk; ta lõpeb päris ära kurvastuse kääs Rei; ahastab suure kurvastusega Tor; sie kurvastus võttis teda ää Ris; vanemate kurvastus on küll suur old, et jäid pojast ilma JMd; süda `lõhkeb, on suur kurvastus Pal; kes meist kurvastust tunneb ku ää sureme Plt || Kui keegi "nokastama" või tukkuma jääb, öeldakse: jäi kuke kurvastusse Kad

kurvauss kurvauss lühike uinak, suigatus lasõ üt's kurvauss ku väsinõ olõt Röp

kurve n, g kurve Pha Kul Jür HJn, g `kurve Han; kurv g kurvi Han Jür; g kurve Ris, `kurve Ksi käänak, käänukoht Sellest `kurvest ma ole `irmsud `assu kuuln; Kurvete pial kihutatse otse `surma Han; kurve peal on [talu], `maandi `keerab sealt `järku Ris; Kepi kurve `tehti iesti aal `sirgeks, nüüd ei `tiagi änam kus ta oli Jür; nüüd on kurved, `enne oli

`viitad; järsk kurve HJn; `Määndast võtab `kurve Saduküla `piale Ksi || kui üks traat on köver või puu, põle `öige, lendid peal, kurved peal Ris

kurvetama `kurvetama Kuu(`kurvi-); kurveteme Hel; kurvõtama Urv

1. kurvastama kavva ma iks kurvete Hel

2. näljutama Mes sest obusest `palja maa pääl `kurvedad Kuu

kurvetuma `kurvetuma, `kurvi- kõhnuma, lahjaks jääma Sen `aestaga `lammas `kurvet ära; lehm on vist midagi terävä `naula vai `traadi `otsa sise süünd, `silmänähes akkab kohe `kurvituma Kuu **Vrd** kurvetama

kurvi|kala meritint `kurvi kalad ehk `norsid, `vaalakad, ei õle `suomussi, `arjassi ei õle Lüg

kurvitama = kurvetuma Lehm `kurvitab nii igal kevadel ära, aga `haige ei ole Kuu **Vrd** kurvetama

kurvits¹ kurvits Pöi Saa Iis Rõu Plv, g -e Hls Krk Rõn; kurvits g -a Rõu Lei; kurbi|ts g -dsa Se; pl g kurviste San metskurvits Kurvits on pitka nokiga `koltse kiri lind Pöi; kurvits `süüdi `puhtes ärä kigen pasage; kurvitse või nepi leib -- lõigat jämmed `leibä kikk ja `paanti nepi ja kurvitse sitta `pääle Hls; Kurvits eläs ka_ks `rohköp süü pääl Rõu

kurvits² kurvits g -a, -e lupiin kurvitsid on `kahte `sorti, kirjud kurvitsed ja sinised kurvitsed; kurvitsad kasusid ikki aia `nurkes; tegime kurvitsadest suure kimbu Saa **Vrd** kuurits³

kurvituma → kurvetuma

kurvotama kurvotama norutama kanad ei sua `sisse `maia, kurvotavad ukse eden; no kurvotan mito `päävä, ei õle `aige, ei õle terve Kod **Vrd** kurrutama³, kurutama

kurõk kurõk, pl kurõga, -õ jõhvikas kurõga viil äi olõ `val`mi, nuu ama viil `al`da; kurõkist `säetäss `sapti Lei

kurõss hv kurõ|ss g -se punase-valgekarvaline hobune kurõss hobõnõ, tuu um katõ karvaline (saba ja lakk mustad) Plv

kurõss|kaal pika kaelaga loom – Plv

***kurõuma** nud-part kurõunu väsima tu om kurõunu `vällõ Lei

kus kus R eP M Puh TMr Rõu Se

I. (osutab kohta) missuguses kohas **1.** (otseses küsimuses) kus on minu `sussid VNg; Kus se oma oid sul on IisR; kus se `toine maja on Vai; kus `kantis ta nüid elab Mus; Kus sa jõulute aegu mõtled olla Kaa; Kus te siis nõnda `seltsi olete soand Pöi; Tiina, kus sa oled Muh; kus sa köisid Kir; kus pudru mänd o, ma taha pudru `keeta Kse; Kus tede rahvas ond Khn; kus tema oo Tor; kus sa lääd, kus sa `käisid Ris; kus su sil`mad o Kei; no kus siis neid inimesi niipal`lu on sis Pee; kus tema peaks olema VJg; kus toop on Plt; kus sa käisid Trv; kus sa_käve? Rõu; kus kohas ~ kohtas ~ kohal kus no kus kohal täma siis elab Lüg; parem `maksa [mererenti], siis ei `uoli juo midägi enämp sul `karta, `mutku käi kuskool tahad Vai; kus kuhas sa elad Jäm; Äi mäleta kus kohas Pöi; kus `kohtas maad kündasse Muh; Kus kohas nii `ilja `olta Rei; kuskohes see asi oo Mar; kus `kohtes sa köisid Vig; kus `kohtas see asi oo Tõs; kus `kohtes sa `ol`lid Tor; kus `kohtas ta on Ris; kuskohas pidi olema see karjane, et lehmad tee peal olivad JJn; kus kohal ta on KJn; saanalava, kuskohal pääl viheltse Vil || kui kus `kaugel ta elamas on Kaa **Vrd** kosa, kusass

2. (sihitis-, koha-, täiendlauses) `lenna, `lenna leppatriin, kus su isa ema on Nai; `vuoso (saapapöia) `painamise laud, kus pääl `painetasse (koolutatakse) Lüg; saverigod, nied on kus küles `aisad `kääväd Vai; seel `kohtas, kus ammas on, teist pole `vastus Kär; `keidi `törva `müimas igas `kantis, kus `rohkem `leiba oli Mus; tea, kus ma,i-lma `ääres poiss juba otsaga oo Krj; vahe laut `olli koa, kus kõik värgid sehes `ollid; ma_p tea, kus tuule all se Riia oo Muh; kus nirk pidi ennäst `näitama, seal pidi looma õnnetust tulema Mar; ena kus rüssad oo kõik Mih; ei tea kus kääras nii räägitse Tõs; ma ei ole küsind nii `truuste, kus se mees tal ää suri Juu; Kus seda [liha] põld, `aeti piimatilga ja vee varal läbi Amb; kus peres karjane `korda oli, sialt pidi abilene kua olema JJn; kui inimene on ike kõik maapial läbi eland, siis tiab tema ka, kus ia on ehk kus saant on Pee; set`seteist `kümme `aastane olin, kui tulin `seia kus `kostnaga maea oli VMr; mina põle siukses pulmas ei ole käind, kus taldrikid ei ole olnd laua piäl KJn; [vana-aasta öösel kuulati] kus obene irn, sääl siss saap `pulme TMr

3. (täpselt määratlemata koht; ka fraseoloogilistes väljendites) `Ahvrikas või kus pidada ka mets`õnnisi õlema Lüg; `olgu kus tahes Jõh; `Käigu sie oma `lol'i lõraga kus kurat; Jätas `kuoli kus seda ja teist ja läks mehele IisR; ken kus tüöl olivad Vai; Olga Juhan eile olnd kus tahes, aga meitel ta küll es ole; `Pauku kuuldes `lindasid nonnid kus seda ning teist Kaa; mine kus `juudas Rei; läind `altari eest kus seda ja teist Vig; igavene uunik maha luobitud `nahkasi, parsil või vommil kus nad olid JJn; `korja oma lamuo' ja mine kus seda ja teist Kad

Vrd kon, kuas¹, kun, kusass

II. (osutab kohta) missugusesse kohta **1.** kuhu (otseses küsimuses) kus sa tahid `mennä Lüg; Kus sa kuriloom jälle ronid Kaa; kus tal siis änam `minna oligid Krj; kus te siis nende `kirjadega lähate niid Pha; kus ne eenad kõik `mahtuvad; Muh; kus löa (lõnga) kera jähi Emm; kus sa joosed, ooda neid ka Käi; kus se vikat jäi Mär; kus sa mo mehe `jätsid Vig; kus sa jäta isat emat, kui isat emat viletsase jäid Aud; kus sa `arvasid minnä Saa; see (laps) oli ikka parandal, kus tema pidi minema Ris; kus `kül'gi sa nüid lähäd Juu; kus sa tõttad Amb; kuus tütart, kus ma teid panen Pil; kus sa lähäd KJn; kus kohale ~ k o h t a kuhu Kus `kohta sa minemas oled Jäm; kus `kohta sa lähed Rei; tä teab, kus `kohta ta rõnd jähi Mar; kus `kohta sa kipud Kir; panime kolm tikku maha, et aru saada, kus `kohta ta lähäb Kse; `tuñtsid `tiatsid kus `kohta nad tulid Kei; ega ei tia, kus `kohta lähvad Jür; ei leia üles, kus kohale ta kukkus HJn

2. (sihitis-, koha-, täiendlauses) `sillal oli suur kašt kus `sisse siis kivid `aeti Jõe; Äi tee, kus nad lähvad Kaa; teab kus ta siit läks Vll; see oo suur jäme nõör, kus `peale võrk rakendatse; kus sa põle pannud, sealt põle võtta koa mette Muh; kui tema läks, kus ta läks, aga ikka ta sai [jahisaagi] Noa; putk o ahingal taga, kus va's taha köib Kse; seal (katusel) oo `jälle üks puarakas, kus vahele [õle]vihk saab `pandud Mih; kerade jäuks on oma kašt - - kus lähäb kohe kakskümmend kera `sisse Hag; `kiegi ei tia, kus me lähme Jür; oli viinavabrik kus kardulid `viidi Kad; parred ol'lid üleval, kus `panti vili `kuivama KJn; süte pañn `ol'li all, kus sõe otsad `pääle `kuksid Vil

3. (täpselt määratlemata koht) siis ta oleks läin ei tea kus Muh; Kus `kuulmata mei ära läksime, sest änam olnd täada midagid Rei; ehmatas roosi kää `peale või jala `peale või kus `tahtes Mär; nüid tegavad majad kus taht Kse; Vjü all läheb [aul] kus `kaugel (väga

kaugele) `teise `kohta Hää; üks on mulgu maha jätt, nüüd on loomad tea kus läind Juu; [lihunikud] viisid liha jälle `linna ja kus seda `viidi Rap; kus maale (ei tea) kuhu, kui kaugele kus `maale tä oo jätnd `eese külbi ronna Mar; kui nad reägivad seal `öues, se kostab kes_ta (kes teab) kus `moale Juu; siis lähevad kus `maale, ega siis aru ei ole Pai; siit läksid vaest kus `maale SJn

Vrd koh¹, kohes¹, kusa², kusse²

III. (osutab kohta) millisest kohast, kust **1.** (otseses küsimuses) kus sa [suvitajatele] seda `piima vottad, ise tahad ka `saada Jõe; kus sa võtad selle raha äkist Kär; kus see vana inimene `prilla võtab, ei saa änam `linna `mindud Vig; ja kes rannast `iemal oli ja kus seda kala siis said KuuK; kus sa kuradi poiss said selle TMr; kus kohalt ~ kohast kust Kuskuhast `sõuke tööriist `leitud on Kaa; kuskohalt sij leib `välä võetse, ku sa sedäsi koeral `leibä annad Vil **Vrd** kusast

2. (sihitis-, koha-, täiendlauses) sii ma oli sii Nigule talus, kus õuest sa ikke läbi tuled Aud; Vul`bil old koa saun, kus unt viind kolme `oastase lapse ää Amb

IV. 1. siduv ajamäärsõna Oli `aegu, kus pole `mütmel päeval iva `amba `alla soand; Üks `muutus ikka tuleb, paari päeva eest kus ma nägi `päiksel olid `rõngad `õmber Pöi

2. kusagil, kuskil välk lei inimise maha, kus siin Narva puol Lüg; pole last kus oln Phl

V. (rõhuadverbina väljendab kõneleja suhtumist) siis kui `kapten toruga `ütles `alla, et ädaoht on `müödas, kus siis akkas `juubeldus Jõe; Kas `ussid `jääväd maha, kus sedä, `ussid `lassed nüüd `ringiradast `tämale `järele; kus sain `lahmaka vett `vasta `vahtimist, et `oia ja `kielä; `soimada said igäst `kandist kus küll Kuu; no kus `nindapali sai raha `maksada kui `täma `tahtus; `kolmest tükkist läks [mast] kurat, vot siis kus oli avare-i VNg; ta ei `anna sedä `mulle, `liiate sinule, `meie õleme tuttavamad, kus siis sinä võid `saada; ei, ei, kus sa ühega (ühe ahjukütmisega) said [rehe] `kuivast Lüg; Vai_s `tämasugune mies teist näeb vai `teisele appi tuleb, no kus sa `sellega; Kus ta (poeg) sul isasse on; Kus täma_nd `millaski `süüdi IisR; kus see `külmä, `külmä ei ole Vai; Kus selle nalja ots kui va Juri vangist tagasi tuleb ning levab, et naine - - kaksikud teind oo; Kus selle mure ots, mis nende laste kasvatamisega sii oli Kaa; `värdlig kuub oli üll, kus oli kuuel `laius VII; Kus ikka mehel õlad olid, mõõda süllaga; Kus tõi ikka ilma `välja, nõnda sajab ja `tuiskab et; Ise aasid uherdi nina otsast tüki ää, kus see änam [puu] `sisse läheb; Vett täis, kus `sõuke põleb; Kus see `vaene ori siis seda (hollandi veskit) pidi soama tehja Pöi; kus sa neid kätte said, rebane ju kaval Muh; Kus naabri poiss oli kohe siin, kui meie tüdruk linnast koju tuli Mar; annan noormihele tooli, ei no kus ta siis `püsti seisab Kse; vaata kus `endine töö oli Mih; Kus tal `meile `aega `tulla ond Khn; kus kasukas oli ikke tore; `õmlešt isi `käega ää ja oli, kus see, masinad või rätsepad olid Aud; kus rehepapp soand nii kurjaks Nis; noh, kus ta (pruut) üksi `jõudis [kõiki veimi] teha; ei kus pidu - - mina põle pidul käind Hag; no kus tema töö käis, ma käisin üksi jo Pee; kus sa seal `julged sedasi `riakida Juu; kus olid pluomid jäneksel, justkui nuorel sial; mul lihane vedel [potis], kus kukkus kõik põrandalle JJn; kus ta pimedas nägigi, pidas seda minu kääst; oleks siis inimese `muodi `juodud, aga kus sa sellega, `aeti seda `viina `sisse nigu vett VMr; pesu pesemise jäuks sai ikke teha - - tuha lehelist, kus suodad siis põld olema-ski Kad; kus süda akkas `närtsima, `kanget `kuuma valu aas Kad; vaade, kus mijs; tõiste latse makav ilusti üte `rõõva all, aga kus me latse, neil olgu egäl oma katuss Krk

kusa¹ *kusa* mõrrasuu *kusast* läävä_kala_`riihtsähe Se **Vrd** kusi²

kusa² *kusa* Khk Mus Kaa Krj Muh Hi Mar Mih KuuK

1. kus *mis` tündrid ne o? – kusa?* Muh; *kusa oled* Emm **Vrd** kosa

2. kuhu (sa) **a.** (otseses küsimuses) *kusa lähäd* Muh; *kusa lehed* Emm; *kusa mu kaarid viisid* Rei; *kiiss, kiiss kusa lehed* thvl Phl **b.** (täpselt määratlemata koht; ka fraseoloogilistes väljendites) *mine mu juurest kusa`kuulmata, et ei kuule ega näe sind enam* Mus; *Viskas selle asja kusa`kuulmata* Krj; *uús läks kusa neid`teisi* (kus seda ja teist); *menge siis kusa neid teid* (kuhu tahes); *siis viiasse sind kusa kurat* Muh; *Pistis kusa`elveti* (teadmata kuhu) Rei; *vesi tuleb vahest suurest merest kusa`maale* Mar; *mehed on`uopis tia kusa* KuuK **Vrd** kusse

3. kust sa *kusa toid* (tõid) Emm; *kusa tuled* Käi; *kusa verikonn või vetad* Phl

kusagi *kusagi* kuskile ei piäse *kusagi* Khn **Vrd** kusagile

kusagil *kusagil* Pha VII Muh Rei L spor Ha, Ann Tür Kad Puh kuskil *oli paar`pääva kusagil redus* Pha; *ma ei ole kusagil köin* Muh; *ei ole kusagil näha tešt* Mär; *maeal kusagil pole naapaelu kibi`aedu kui sii`meitel* Mih; *Kusagil maal põlõ`siokost`muõdi* Khn; *kusagil ei ole leida* Tor; *ei põle kusagil pool kedagi`asja kuulda; sa oled kua ni patone, ei sinä käi kusagil* Juu; *tuld ei old näha kusagil, ainult suits tuli* Ann; *inimesel olivad süönd kusagil sedaviisi maapeal, ega neil old metsas`lauda* Kad **Vrd** kossegil, kusagilgi, kusagis, kussagil

kusagile *kusagi|le* Pha Muh spor L, Rap Juu, -lle Mär Juu Jür SJn, -lõ Khn kuskile *kusagile nee tekid ikka said* Pha; *see sitt ep`aita enam kusagile* Muh; *siis* (kuival ajal) *kasus karduled vähäste, siis ei saand`viia kusagile* Mär; *kas saaks ko teile kusagile ulu`alla, kas lakka või laudile* Kse; *kui ta (rott) omale`korjab kusagile vilja täri ja kui inimene need ärä võtab, siis ta poob oma ülesse* Var; *tä_j ole kusagile läin* Mih; *Sie mis`meitegä tehäkse, sünnü kusagilõ* Khn; *mõt`sin, et mina kusagile ei soa* Rap; *ei ma lähä kusagile, olen kodo* Juu; *arkelt on nii paelu, et ei mahu kusagille* SJn **Vrd** kusagi, kusagisse, kussagile

kusagilgi *kusagilgi* Hlj Mär mitte kuskil *oli neid`talvesid ka, kus ei old kusagilgi peres`silku* Hlj **Vrd** kusagil

kusagilt *kusagilt* Pha spor L, Rap Juu kuskilt *naised`uurisid kusagilt`järge, kas külas tüdruk pidi`otsima (rase) olema* Pha; *toodi kusagilt`sindre pakka* Mih; *põlõ ju raha`suaja kusagilt* Khn; *ei leidnd teda kusagilt* Tor; *kui lubatakse kusagilt`eina teha* Rap; *käisin küll`soames (saamas), aga kusagilt ei soa* Juu **Vrd** kusagist, kutagilt

kusagis *kusagis* kusagil ta nii asutu et seisa *kusagis* Rid

kusagisse *kusagisse* kusagile vanad asjad ei kolva *kusagisse* LNg

kusagist *kusagist* kusagilt – LNg

kusal *kusal* g -i Kam/-l/ Kan; *kussal`* San, g *kusal|a* Kan Urv Vas Se, -õ Urv Krl Rõu; *kussal, kussal`l* Vas; *kussal* g -i Plv; *kuusal* g -i Kan; *kussar`* g *kusara* Se taru mesilassülemi püüdmiseks *mehitse kussal`, mis pandass üles`kuustõ, kos mehitse`sisse meelitädäss* San; *lehmä? ol`li_ku kusala_täüś* (täissöönud) *inne* Kan; *no_i_püüdü? inäp kusaliidege, tuu vanast; kussal` om`pantu kohegi`puudõ üless* Urv; *kusalõ? omma tuhõst tettu* Krl; *Võti vei kusalõ puuhhõ, et vaest lätt sülleñ`sisse* Rõu; *Mõtsa puuhtõ ol`l üless pantu kussal`l; meil*

ol'l ka mitu kusalat üles pant Vas; mõtsast tulõ süll'em kusarahe Se || hum (meeste kõvakübarast) vanamijss lätt kussal' pääl tõrguss Krl Vrd kosol

kusass kusass kus Kusass sa eläd, et sidä et `tiie; Kusass sa sis olid, et ei nähnd, ku kull `ouest kana vei ära; lier lier `linnukane, kusass sinu pesäkäne rhvl Kuu

kusast kusast kust Kusast sie `Katri tuli; Näd tulid kohe `kuuldama, et kusast sa sidä `selget sula `pikka siss said Kuu

kuse|apatse allakusija om sij kuse apatse küll, ka saat üless kusel Krk **-atsa** allakusija Igavene kuseat'sa `öeldi, muud ei saa, ku tema `mähkmi kuivata Hää **-hāda** nii `kange kuse äda Khk; kepe kuseäda Mar; [ma] näe unel, et `kange kuse ädä, sai aganigu `taade, et siin om parass `kuske, `kússe `sāngi Ran; tal oli kuse äda ja läks kusele Kei; nii `kange kuse ädä, enāmb es jõvva kannatada Nõo; anna_pot't, latsõl om kusõhädä Har; `kangõ kusõ hädä, ei_koheki minnä?, inemiisi um väläh ku sõõrd Plv **-kala** kiisk kusõ kala urmusõ? om `kahrõ? Krl; egahn järvehn ol'li? kusõ kallu Rõu; kusõkala omma luidsõ Se **-kipp** hum sa_i mõesta enāmb kodu ka tulla, ma pidi kusekipiga sulle `perrä tulema, et pik'k aig, vaest sa tahat kusele Nõo **-kivi** kusihippesool potil oo kusekivi ümmer Krk **-kurn** neer paneme selle kusekurna supi `sisse Lai **-käsk** hum saada serānde asjale, mine kuse `kās̄kuga `perrä Nõo **-küüsik** koldrohi; hundihammas; nõiahammas Kui loomal kusemise kääs viga oli, siis sene `vastu olid kuseküüsigid Rei **-leem** kiisaleem kusõ ljjm ol'l hüä, kui keedä? Rõu; Kusõliim om makuss Vas

-kuse|lill Ls hobusekuselill

kusem kusem g -e VNg San; kussem Nõo Võn; kussõm (-m) San Lei, g kusõma Nõo Urv Har Rõu Se Lut, -õ Krl Rõu Plv Vas Se(-e), kussõm|e Kan, -õ Rāp, -i Vas; `kussõm g -a Lei; kusim g -e Kod KJn Krk, -i Krk Ran; kussim g kusima Ote Rõn

1. põis sia kussõm puhuti `õngu täis, kuevatedi ärä - - tetti mestele tubaku kot't Nõo; egäl loomal om tuu kussim, kos kusi sehen om; serānde nigu kussim, serānde ol'l tuu ploomi kest kah Ote; tsia kussõmist teti vanast tubaka kottõ Kan; Puhu kussõm `hõngu täüs, saa mõni herneterä `sisse `panda? - - latsõl hää kõrista? Urv; kusõmõ man `paistuss sisen Krl; taaga_māngi_nigu kaś kusõmaga? Rõu; `tsia kussõm ol'l är_kuivat Vas; vana? mehe teevä? iks viil kussõmist tubaka kottõ Rāp; latsõ_panniva `hernet kusõmõhe, sis `pil'livä pääle tõist edese-tagase Se Vrd kusirakk, kusserm

2. (emaslooma) kuse-, suguelundid `lehma kusemed VNg; kusim one obesel ja lehmäl, kuda sa moeto `ütled, one `natke parem üheldä Kod; kiim tükiss `lehmil kusimi manu; siit kusime mant läits paisteteme, es saa kusede Krk Vrd kusimus

kusema kusema eP Krk(-me) T/-me San/, da-inf kusta Sa Muh L Juu VJg Pil KJn Hls Krk Puh Nõo Ote Rõn, `kusta Hi Ris JMd Koe Sim Lai Plt, `kussa R VMr Iis, kuseda Tor Hää Kod Nõo, kusede Krk San, `kuske Ran Puh, `kuskeda Kam, kuśoda Kod; kusõma Khn Nõo Võn V(-mõ Krl), kusta? Har Rõu Plv Vas Lei; kussõmma Rõu; kusima, kusida VNg; `kuskma (-me), `kuske Trv Hls; kosema Käi

1. urineerima vii laps kusima VNg; `lapsed kusevad, sirin taga, vanad inimesed kusevad, sorin taga Lüg; `siie ei tõhi `kussa Jõh; pojad `kussod `aia `ääre Vai; kippu kusemine (kusti nõu sisse ja kasteti silmi ravimise eesmärgil) Jām; suur poiss oli ning ikka kusi veel `püksi Ans; sii värviti poti sinist, `kusti pot't täis, `pandi `apnema Khk; kui loom ei sa kusta, siis keedetse keelika `rohtu; tüdrik kusn `alla Muh; koseb `öösse `alla Käi; kõik

lenad ja kõik oo täis kusnd Mar; ärg kuseb kõho alt, lehm kuseb taka Vig; laps oo ennast täis kusnd Mih; Kui suä purudõssõ kusta, `sündüväd kjõrbud; Ää kusk uksõ `alla Khn; `aige loom kui tahab kusta, aga ei tule, siis pakutab Aud; `kußsis jalad täis kust Tor; inime tallitab ennast sedasi, lääb kusema Hää; kõik kusevad, aga kana ei kuse, sul`gloom ei kuse Kei; laps räägib siis kui kana kuseb Hag; ei `oska mitte `püüsti kustagi (liiga noor) Juu; kui ma selle (viimase raha) ära annan, siis küla kuer tuleb kuseb `peale Jür; pueg kuseb `püüsti, maksa pojale `palka JIn; `aigus paneb kusemise `kinni Koe; lohistas `kussa Iis; küll poisß naard kas kuseda (nii et kusi tuleb) Kod; mis vanem aav mädanes, kui `tihti `piaie `kustud, on `tervest saand; kui laps `riakis vana inimeste jutu vahele, siis `ööldi, et laps tohib `riakida kui kana kuseb Lai; laps `kußsis `alla; `tahtis `nurka `kusta, nii täis oli Plt; lait's om püksi likes `kusken; siilu `piavet orav ärä `süüjä, ta `tõmbavet ta selili, `kuskvet tal nina pääl Hls; tuulelurvage pessets, kis ala kuse, siis jää kusemine `järgi; ta ei saa kusede; temä `kuße ku iit's varin siiä poti `sisse; sa kuulet selle ärä, ku kirp `õlge `sisse kusess (teravast kuulmisest) Krk; latse vesistävä, vana inimese kuseva; laits `endä ärä kusnu, lige kui kalamiis; laits ei tohi enne kõnelda, kui kana kuseb Ran; nüü `naarsiva nõnda, et na_ßß `endä ärä kusnu; neli `neitsikest kuseva kõik üte kullatse kanni `sisse = lehmä `nüsmine Puh; ma_i kuse ka `sinna kottale, kos temä om `saisnu Nõo; siin ei ole säräst kotust, kos sa `kuskeda võit, kuset `kalli rohu `pääle Kam; ork ei saa `mol'di kusta, `orkul om kusemine kõtu all Rõn; kusõmine ol' ni valluss kui tuli Krl; nimä^o ollõv `hiitünü, ma `ütli: `kuskõ läbi luua kandsu, siss saat `tervess; kohe `kaaßka (kaasitajad) kusõsõ, sinna_`kapsta kasusõ Har; ar_`tahtsõ `hindä kusta^o naardõh; kõik' tüü rahakõnõ lätt lõõrist `alla, ni tsoorist `vällä, kõrdsinulga pääle kusta^o Vas; tji mes tahat, vai kusõ aho `suuhtõ (asi on kindel) Se; punast, verd kusema (loomahaigusest) `Veistele keedeti ikka kanephe vett kui verd kusesid Pöi; ostad majald looma, kes pole sene karjama rohoga õppind, akab ponast kosema Käi; mul'likas akkas punast kusema Rid; punasetõbi oo `loomel, kusevad punast Mar; sedä_i tiä, mis asjast see punase kusemene tuleb Tõs; pidi nihuke rohi olema, kui veis selle rohu ää `süia, siis kusta punast Juu; kui lehm punast kusi, siis `anti liha soolvett `sisse Lai; pihlapu vitsage ei tohi lüvvä, siis akap lehm punast kuseme Krk; serätse aena üteldi oleva, et kui lehm nüü `sisse süüüb, siss kuseb verd Ran; vere kusemise kätte kat's `lehmä lõppi^o ar^o Se Vrd kusuma

2. fig a. (kadripäeva sulailmast) Kui `katri kuseb enne `katri`päeva, sis on paha `katri, kui `pääle `katri`päeva kuseb, siis on ia `katri Lüg; kui mardi külm on, siis kadrid kusevad Phl; ku märt `mändäb, siis kadri kuseb Kod; kadripäevä `aigu `ol'li enämbide iki sula, no siss kadri `kußsi Ran; märt `määtäb ja kadri kuseb ja simmun tjiib `silda soie pääle Nõo; Küll Katre kusema nakas Ote b. `Tütrik on `kõrge kusemisega, senele vaja pikk mies (pikkadest jalgadest) Lüg; `pialmine riie kuseb (hoiab eest lahti); käin kusen [hobusele] nina `piaie (söödan tihti); käid `tihti kusel, annad `jälle obuselle Lai; ta om `kõrge kusemisega (uhke) Ran; lähme kuseme ta anna pääle (aitame tööga järele) Nõo

3. (võrdlusi, ilmekaid ütlushi) Kus sa kused, `kuivad `einad (õeld kellegi kusemisele pealesattumisel); Lasen vie maha, pera paremb `kussa Jõh; Ta on üles tõustes vastu põhitud kusnd (õeld tusasest inimesest) Mus; Naa palju on raha, et kuer peeie äi kuse (vähesest rahast) Emm; Temale rääkida nagu kuse sarja (õeld vaidlejatele, lobisejatele)

Mär; *Koer`kusu so pulma pajase* (öeld vihamehele) Han; *Tasa isand, lammas kuseb* (öeldi sõimlejale, räuskajale); *Koergi ei kuse`pääle* (halvast tööst või halvaks peetud asjast) Hää; *Singa-songa jusku siga kuseb* (kõverast künnivaost, õmblusest jms) Kei; *ma ei kuse ka`sinna kottel, kus sij inimen kurt* (vihavaenlasest) Krk; *mina kuse, kua sukka ja aa kubijaga juttu* (teen mitut tööd korraga) Ran

4. (sipelgahammustusest) *sipelgas kusi`piale, ihu`kirvendab* Jõe; *koltsed nagelased, see kusi nii`kangest* Jäm; *sipelgad kusevad pulga`peale, selle pulgaga oja oma`kässa ja`uuli, siis aha tuul ei akka kevade`peale* Muh; *siplast kusad väga`aigesti* Emm; *kolla`naadrane kusi mu jala`pääle* Rei; *va punased sipelgad kusevad,`kangeste kepe* Mar; *kusirautsik ära kusnu, oi kui valus* Hää; *kutsiratsiku kuseve, temä salvab inimest* Hls; *kutsirautsik`kússe käe`pääle* Krk; *kusiräädsiku`kússeva väegä valutse* Ran; *verevä kusiräädsiku kuseva valuste* Nõo; *kusi`raut`ske tulliva jala pääle`kussiva, küll`olli kipe* Ote; *vana`raudsikõ`kuradi`kusõsõ`* Urv; *musta`kusi`kuklasõ`ei olõ`nii ku`ra? , a verevä`nyu`kusõsõ`* Plv; *piintsasõ`umma`nyu`väikese verevä? , kiä`väega halusahe kusõsõ`* Vas

5. (rõhitistest) *kui suu akkab tulist vett`välja aeama, siis`üelda, et`suolikad kusevad* Jõe; *sooligud kusad* Jäm; *kui ää venin, siis soolikad akavad kusema* Muh; *viidikäd kusõvad* Khn; *Soolikad kusevad, aput soolast vett tuleb suhu* Hää; *soolikas kuseb, kui nihukest`saanti vett tuleb suhu* Juu; *suolikad kusevad kui suu vett täis jooseb* Koe; *soolikad kusevad nigu oksele aab* KJn; *Küpsitud põrgand on mõnus rohi solkma kusemise vastu* Trv; *soolikse kuseve, ku venidet olli* Krk; *kui`alba vett tuleb suhu, siss üteldäss, et`sol`kme nakava kusele* Ran; *sol`kna`kusõsõ`kõtuh* Vas; *kui sol`kna`kusõsõ? , siss süvväss sol`kna rooho`mafjo* Röp; *sol`kna kusõsõ? , suu kui vett nakass`juuskma* Se

kuse|mees kiisamüüja – Se

kusemise|roog kala pärakuuim – Mus

kuse|muulu kusemuulu härjasarvest vahend naistele paadis kusemiseks – Muh

kusene kuse|ne g -se kusene püksid mul kusesed Tor

kuse|pott pissipott *lapse kuse pot`* Tõs; *kusepotin värmiti nyu villa, tyu es lää surmani värmist`tõiste* Ran; *Su saadetas asja peräst - - aga sina jääd sinna munele ja viimate võta viil ja vii sulle kusepot` kah alla; kusepot` piab söngi all olema, muidu lähäd, om kuse tji taka* Nõo; (potisinise värvimisest) *kusõpot` köüdeti päält kasuga tük`üga`kiinni? , siss`viidi`lauta`lamba sita`sisse, säääl ol`l tä lämmi ja hapa`ss; ku kõrd`aigu villa` hapanu ol`li? , siss`viidi kusõpot``tuuldõ* Rõu; *kusepoti sinine potisinine värv`Sielik õli kusepottisinine* Lüg; *kusepottisinine`olli iluss sinine, toda_s võta tuli ka`väl`lä* Nõo **-põis** kuse`põiest`tehti tubaka kottid Lüg; *sia kuse põiest`tehti tubaka kotid* Ans; *ühäkora [ta]`kiitas, et taal`seitsme toobene kusäpõis on* Khk; *kusepõis ka`võeti`väl`lä* Puh **Vrd** kusipõis **-rakk** põis *Kuserakk, kuhu kusi`korjub* Lüg; *mihe iks`üttese kuserakk* Hel **Vrd** kusirakk

kuserka *ku`erka, ku`sserka* ämmaemand – Se

kuse|ruhik pissipott (kauaks külla jäämisest) *sa oodat seni säääl, ku sul kuseruhik ala pistets; mis sa oodit säääl, ka kuseruhikest, ärä`j tunne inimen tulla* Krk **Vrd** kusiruhike **-sinine** potisinine kusesinine ja pottisinine, *kuda`kiegi`kutsus sedä`värvi siis* Lüg; *sinine kalev oli, pot`i värviga oli värvitud viel,`üiti ikke et kusesinine* Kad; *vanast ol`l mehel maani`pik`särk säälh ja kusõ`siinnin kamps ol`l all* Vas **Vrd** kusevärv

-kusetaja Ls hobusekusetaja

kusetama *kusetama* Kuu RId(-mma) Jäm Ans Pöi Muh Emm/-da-/ spor L K, I Trv Puh Nõo, -eme San; *kusõtam(m)a* Har Rõu Vas Se Lei, -õmmõ Krl; *kussõtamma*, (ma) *kussõda* Rõu

1. *pissitama mene kuseda`poissi* Kuu; *lähän last kusetamma podile* Vai; *suur poiss oli ja ikka`tahtas kusetamist* Ans; *Ta on`ööse kena laps küll,`korda kaks ma kuseta teda* Pöi; *oost kusetama* Kse; *laps tahab kusetada* Tõs; *lapsi`ühtelugu kusetass* Hää; *käisin`aiged kusetamas* VJg; *kusetadi last - - ega suurt inimest`keegi ei kuseta* Plt; *mitte üits es korista tedä, es kuseta tedä* Nõo; *üt's sulasõnaanõ, tyy võt`alasi tsillukõsõ latsõ ül'ess kässi pääle, kusõt`nikagu harut`ki latsõ esi kusõlõ`käämä* Har; *piñni saa no kiä anomah kusõta?* Rõu; *kusõda timä* (laps) är inne makama minek`it Se **Vrd** kusutama

2. (sipelgahammustusest) *Küll jalad`kirvendäväd,`rusklased kusedid* Kuu; *sippelgad kusetavad`nõnda kibedast kõhe; murelased`onvad pahad`luomad, kas kusetavad jala`pääle* Lüg; *Kevade vara`lassa`sipelgaid kusetada, siis`päike ei põleta* IisR; *sipelgad kusetavad* Lai

3. *rõhitisi eritama`suolikad kusetavad ja ajavad vett suust`välä* Lüg; *Sualed kusetavad, on sedasi et`rindude alt`iiveldab ja ajab nagu`õkset üläs* Jõh; *suolikad kusetavad, ajab apu vie suhu* VMr

4. (rahakogumisest pulmas) *kaaska`viidi`sanna, kusõtõdi* Har; *kaaskit kusõtadass, inne`süüke andass olot ja kusõtadass ja ravvutadass ja [õeldi] kuskuu_i?`maahha, mi tõi pangi kuskõ`pañgi* Se

Vrd kusitama

kuse|toru *kusejuha ku aab* [hobuse] *siest täis, võtta sibul,`lõika`katki sie sibul, pane kusetorost`sisse ja akkab vesi`juoksma, ss_lähäb üle sie* Lüg **-valu** = kusehāda *Tüdrük akkas kusõvaluga`jalgõ piäl tamma* Khn **-värv** potisinine *kusepotti`sisse appanda tõist, kuse`värvist`kutsutigi tõist* Lüg **Vrd** kusesinine

kusi¹ *kusi* g *kuse* R eP(g *kose* Käi, *koõo* Kod) M T, g *kusõ* Khn V(g *kussõ* Rõu; n *kuži* Lei)

1. *uriin* *Neid tedre`tähti kävime`voidamas viel sippalgase kusega ka* Kuu; *Ku kusi soriseb ja`aiseb, sis tuleb sula* Lüg; *nõnda naira et kas kusi jooseb`püksi* Khk; *Poistel oli oort kusi püksis* (hirm) Kaa; *Siis on obu`terve kui obuse kusi kollane on* Pöi; *Kollatõbõs inimese kusi`kolnõ* Khn; *kuõsis jalad täis kust* Tor; *Potisinist värmiti kusega* Hää; *obune`viskab sorts ja sorts kust* Kei; *kusi kõege param parandama; jala peal selle augu kasvatasin koa kusega`kiñni* Juu; *virts või kusi läbi`imbund villast, se`jääpki kollaseks; oli kopsuga`aige,`õöldi, et`võtku kust* JJn; *edemält`testi kusega pot`i sinisid`riidid* Kod; *vihm akab sadama, kusi kollane ästi* Ksi; *tiisikuse`aiguse`vasta on oma kust`joodud* Lai; *sikud tapetasse`enne pärdi`pääva,`piale seda nad akkavad kust lakkuma* Plt; [lehm] *pakutab pähle kust, aga_i lase`tulla; põle`aega`kustki visata* KJn; *oma kusi ike rohi oleved* Hls; *liigeli hale pane apandet kust ja maarijääd`pääle; poiss`irmusi nõnda ärä, kusi juusk ku sirab* Krk; *tiisikuse`aiged joova kust, laşk pudelide`kuske, viis pudeliga kuse kabelide, laşk`auda, siss jäi`alla kusemine ärä* Ran; *ennemb`rüipä märä kust, ku toda`lahja`viina* Puh; *kusi om kuninga rohi,`ausa`vaeseme õlu; peru obene`viskab kust ku ta perutab; kae merände aevastuss`tulli,`õkva kuse põrut`väl`lä* Nõo; [oli] *rahude`aiguss, kui kusi es klaari enämp* Kam; *vanast värmiti kusõga pot`isinist* Kan; *kojati kusi, naiste*

kusi, es tohe_meeste kusi olla?, meeste kusi ei olõ_`värvünü? Urv; tuu pot'isinine särk ol'l kusõga värmit Rõu; ega üt's es mõista_ka tuu kusõga nii kammandada?, mõnõl pot'isidise `värmjäl kõik' ussaid hais Vas || (kusepeetusest) kui kusi `kinni on, siis kusi seisap Lüg; Kui kusi `kinni jääb, siis arstid panevad sure klaastoru kuse`ouku Rei; kusi jään `kinni, tuleb `tohtri `juure `minna Tõs; kui naised kusest `kiinni jäid - - siis sai palavad kaara `kõlka `auru Saa; vahest kui ehmatas, temal jäi kohe kusi `kiinni Juu; kui inime on `aige, siis kusi seisab Koe; kes vigane, sel on kusi `kiinni Sim; ta olli kusest `kinni ja kiha ummusehen Hls; oben om kihast `kinni, kusest `kinni Krk; mes äädä, äädä om siss kui sittu ei saa vai kusi `kinni Ran; täl jäänu kusi `kiinni, siss `viidi kliinikude Nõo; ol'l kusi kiinni jäänü?, ei ole enne vallalõ päännü ku `tuhtri avit' Har || (kusepidamatusest) kusi ei pea ja suri sis nooremehena ää ka Vän; laseb asemele, selle kusi ei pia sugugi `ühti Juu; nii pude ma ka ei ole ollu, et ma enämp kust oeda_i saa Ran; kae kust ei pia nii enämb `kinni Nõo || musta kuse haigus verekusimine musta kuse `aiguss, siis sori otsa aavet `paisteteme ja kusi om punane Krk; kusele, kusel, kuselt pissil(e), pissilt emäd `vieväd pisikesed `lapsed kusele Lüg; Kui õlut `joodi ja oli vaja `välja kusele `minna, `õeldi, lähme joodame obused ära Krj; ma juba kusel käind Emm; vii laps kosele Käi; obone akas kusele Mär; Mia tuli õuõst kusõlt Khn; õhtu saadetasse lapsed ikke kusele, et `õösi `alla ei kuse PJg; läks aea taha kusele Sim; kas kusole tahad Kod; mine kusele müüri `kõrva Hls; läits nuka `taade kusele; `ärrä es luba `põima ka toda Pilsu `aina, et - - annate lehmäle, lehm nakap verd kusele Ran; vanatoht `tõstnu jala üles `õkva ku peni ja nakanu toome puu pääle kusele Puh; käi väl'län kusel ära ja maka viil; lehmä söönävä mõtsan seräst `aina, et nakanava verd kusele; `iste nukan nigu nõin jälle, ta_s lähä `väl'lä kusele kah mitte Nõo; mina pal'lu `päivä ei käi kusel Ote; mõni emmiss tsiga om säräne ull, käip `mol'di kusele Rõn; ma lää `vällä kusõlõ Krl; tuu - - harut'ki latsõ esi kusõlõ `käämä Har; ma_lää es kusõlõgi `ussõ, et muidu heränese? muu? üles Vas Vrd kusule

2. fig (väljendid, võrdlused, vanasõnad) Tilk kust `ulka `lastud (poole aruga lapsest) Kuu; Kuda kusi `juokseb (kuidas käsi käib); kadri akkab kusele (läheb sulale) Lüg; Võtta `vemmel ja `anna `nindat kusi kieb Jõh; Ta (tee) oli ju `tõesti nii kõver kut sea kusi; Sa oled kaju `ääres kusel käind (õeld luksujale) Põi; ju teina so eest kusel ka käis (õeld tööga hõivatud inimesele); kuule, kuule, kusi jooseb sita ede (õeld lapsele, kes vanemate inimeste juttu segab) Emm; al'l nigu mära obuse kusi Rid; Ära sa talle räägi, see läheb kohe nagu pala kusi läbi reite (hoiatas keelepeksja eest) Mär; läks naa mis kusi oli taga Kse; ilm läks nõnda kül'mas, et kusi jäi `looka; paännid `joosku nõnda et kusi ol'li `lookas (väga kiiresti) Saa; ta on alati nii maias viina ja õlle `peale, jooseb nagu kits kuse järele; ega mud'u soand, kadri kust pidi koa olema (viin, millega kadrid käisid taludest moona hankimas) Juu; `viskab kust et ilm on must, `ütlesid poisist tüdrukute `kohta kes irisesid ja `vinisesid Sim; kadri akkab kusele kui kadripäeva sula tuleb; kuda se obune sul nõnna ia on, sellepärast et käin `tihti kusele `talle (tihti söötmas) Lai; nõnda ää miiil, et kusi tulep `vällä periss; [lõng] peenik ku sääse kusi; pil'l tulep pikä peeru pääl, kusi kõva naaru pääl Krk; kusi perän nigu konnal (palju kuseb) Ran; Mes om kusi ilma peeruta nigu liha ilma soolata; kadri `tulli kusele, kadripäevän `ollu õege suur sula Nõo; Pil'l tulõ pikä ilu pääle?, kusi `kangõ naaru

pääle[?] Urv; tuu mullõ `külmä vett juua[?], see om lämmi nigu kusi Har; mine õige₂ `saiba
`otsa sitalõ ja `kääse kot'ti kusõlõ Rõu; kusi vallalõ kui vesi Se

3. rõhitis suu tuli `suolika kust täis Lüg; soolika kust aab suhu Tõs; Kui süda kusele
hakkab, siis rüibi või soolvett Vil; ku vett tule suust, ütelts soolikse akkav kusel Krk; kui
`alba vett tuleb suhu, siss üteldäss, et `sol'kme nakava kusele Ran

Vrd koos⁵

kusi² kusi, pl *kusid* Jõe Hlj Khk Muh Kad Trm Kod Trv Ran; g *kusõ* Se riide-,
võrguräbalate või õlgedega mässitud köied (lesta)nooda allservas või muttnooda tiibade
jätkuks kalade püünesse peletamiseks *kusid olid tehtud vana `nuoda attikatest;*
kusid - - juoksevad `müöda mere `pohja, nad `irnutavad `kammelaid kokku Jõe; kusid
lähevad nagu look kahel pool Hlj; rellingud pannasse nooda kuside `otsa, siis ep lähe
kööved `keeru; kusid o kolme `korsed üsna - - misega lesta `noota `väetse Muh; kaks meest
lapivad kuisid `välja; nõörid on vel kuside õtsas, kuside õtsas on mereska, mis kalad
`endale `sisse `korjab Trm; kusid kääsid `ümber selle nuada ja aed (ajasid) kalad võrgu
`sisse Kod; muti kusi olli sada kuuskümmend `süldä pikä Trv; kusi `ol'li tugev keids, võrgu
*räbäläd `kül'ge keedetü (köidetud) Ran **Vrd** kuus⁴, kuusa*

kusi|allik *kusi*allik allakusija – Nõo **-händ** = *kusi*allik see va *kusi*änd Mar; oo pimme
*kusi*änd, änd like taga, ärä `kusken Krk; jälle `endä ärä kusnu, kae kos *kusi*and küll Ran;
tule no_siiä_vana kusihand Har || hum tütar täl mõlemba *kusi*anna, `poissi ei ole Ran

kusik *kusi*|k g -ku RId(n -ko Vai) Mar Koe VJg Sim I Ksi Plt KJn spor eL(g -kõ Se), -gu
Khk; *kussi*|k g -gu Rõu

1. allakusija *kuseb* `ühte `puhku `alla, *kusik* Jõh; siä vana *kusiko*, *kused* `alle Vai; *lapsed*
on ned kusikud, kes `alla kusevad Sim; *sij* va *kusik*, *kuseb* `riided ää ja kõik Ksi; *igäne*
kusik, *kuseb* `endä alate ärä Nõo; küll om su lat's *kusik*, ta om alati like Võn; *kusikiidegõ ei*
taha[?] ütäl magadõ[?]; va kusik, kusõss alasi külle ala[?] Krl; kusik mis sa olõt, joba jäl[?]
püksi_likõ[?] Plv; kusikõlõ vaja `vitsa `anda[?] Se

2. a. peru, kust pilduv, rahutu (loom) *obone* ka `ingub `vasta - - on `niske *kusik* ja
tükkimies Lüg; *sie must lehm on nagu va igavene kusik* Koe; *meil õli üks kusik*
(hobune) - - *kusik akas rabelemä ja kusi käis* Kod; *meil omalgi oli üks kusik, `kange*
`lõhkuma Lai; *tuy mõne obene, üits vana kusik om* Ran; *mõni obene om serände kusik, ku*
lүүüd ja ta minnä ei taha, siss `pilna takast üles ja visana kust Nõo; *ta ol' vana kusiku*
saanu[?] laadalt Kan; *kusik märä pill perst ja kusõss* Krl || söim *Maasik on igavene kusik, ei*
lase `lüpsa Sim **b.** elav, edev, kärsitu inimene *eks ta üks va kusik ole, ega tal tõsist olemist*
ole; plika nagu va kusik, muudkui `tõmmab `ringi Koe; *mis sa kusik kiheled* Sim; *sa et*
seesä, nõnnagu kusik, `niske kiäviline Kod; *kusik oli edev noor plika, kes `kuškil ei seisa*
Lai; *kes `siuke pirtsakas oli, `õeldi kusikuks* Plt; *kunass kusik suka kuda või nüüd vesik*
veime tegi rhvl Hel; *ka määne kusik vüül ei olõ[?] vai `kargass mullõ vana lõ inemisele `nõnna*
Plv || *nutja kusik iks alati ikk* Urv

kusiklane *kusikla*|ne g -dse[?] (kužikladse[?]) = *kusikuklane* – Lei

kusi|kukõl *Kusikukõl* = *kusikuklane* Lut **-kuklane** (sipelgas) eL *Ämmake ai mõtsan*
naid kusi`kuklasi `lapjuge kotti Hel; (peene pihaga naisest) *mes tuy kusi`kuklane ka tetä*
jõvvab Ran; säääl `olli `ulka *kusi`kuklasi, mia es saa säääl `istu; aa kusi`kuklase pesä lak'ka,*
siss ta_m `kuuma täis, mugu `tossab; kusi`kuklasi om `siibuga kah; ihu kiheli nigu

kusi`kuklase pesä Nõo; terä olli tõsõl vil`läl illus nigu kusi`kuklase muna Kam; kusi`kuklase olliva taru `sisse pesä tennu Ote; musta `persega omma_kusi`kuklasõ? Kan; Kusikuklanõ om kõvõmb kui kiäki siin maa pääl Urv; `siibuga kusi`kuklasõ `lindäse täämbä ussõn, no õks vehmalõ lätt Har; suuril kusi`kuklasil ol`li? suurõ? pesä?, mõtsa all ol`li? nigu mäe? Rõu; nõu_verevä kusi`kuklasõ kusõssõ, sõss um halluss Plv; tyy hussi jõht koolõt nõu_kusi`kuklasõ ar?, hussi viha om jo `väega suur Vas; kusi`kuklasõ? oma `väega? mij `pääle, tüküsse taro kondsa puult `sisse Räp; sääntse `veerba kasusõ puuh, nu tsusatasõ kusi`kuklasõ? `pessä Se; kuži`kuklan salvašš `kangõdõ Lei; muurusspesä um kon eläse? kusi`kuklusõ? Lut

kusiku|vitt söim edev, elav (inimesest) *on üks va kusikuvitt teine kua; (lehmast) va kusikuvitt, tema ei seisa paigal Koe*

kusi|kõis = kusi² *kusi keeved lesta nooda juures -- `tiibade jätkuks; kusi keeved oo `rasked, käivad `põhja kaudu Khk*

kusilane *kusila|ne KodT, g -se Hlj Khk Sim I(n -laane, -laene Kod; pl -laised Trm) Äks TMr sipelgas Siasta `metsas nii palju kusilassi Khk; kusilaane teeb õma pesä nagu kupitsa, `kõrge ja sile et vihim `sisse ei lähä; kusilaese vett `ánti lehmile, siis `suama `piimä ja kuurt; niid o `lendäväd kusilased, neil o siiväd Kod; Kui suvel kusilased lendavad tuleb vihma MMg; kusilased on `väiksed, sipelgad on suured Äks*

kusilase- sipelga- *kusilase pesi kiädeti eläjille; kusilase eli `ánti eläjille, siis ei piä piim riki minemä Kod*

kusi|liiv *vesiliiv ma `kuulin, siin nied vanad inimised `ütlesiväd sedä kusi liiv Lüg*

kusim → kusem

kusime|luu a. *kuseava kusime luu one kalal saba juuren, siält tämä kuseb Kod*

b. *pärakuuim kusime luu one kõege teräväm ja suurem kõhu all saba puul Kod*

kusimik *kusimik* naise suguelundid – VNg

kusimus *kusimus* g -e Jõh Khk Mus Muh spor L, Ris Juu JMd Koe Ksi Plt KJn Hls

1. *sugu-, kuseelundid (inimesel, loomal), -ava (kaladel) kui kala iheb, üks siis kude `august ehk kusimusest tule mari ja niisk `väljä Jõh; kusimus o see, kust lest kuseb, vahe koit o augu `körvas Mus; kaladel oo kusimused, misest nad kduvad Muh; teine loom kaebnd meie looma kusimuse puhas `lõhki Mar; kusimus pea kust `kinni änam `ühti Kse; kusimus oo `aige Tor; loom jäb `aigeks, küisikud aavad ülesse siia kusimuse `juure Juu; lehma kusimus käib `väl`la JMd; kusimus lehmäl ehk inimesel ehk kellel taht Ksi; kusimus om sji kust ta kuseb, annä alt Hls Vrd kusem, kusimik*

2. *emakas (loomal) – Ris*

kusine *kusi|ne Juu, g -se R Jäm Mär Tõs Vän Saa Ris Nis Koe Kad VJg I Plt KJn, -tse Kse Trv Krk Puh Nõo San; kusi|nõ Se, g -tsõ Krl Plv, -dsõ Vas; kußsinõ g kusi|dsõ Har, -tsõ Vas kusene, kusega koos `lapse kusised `püksid VNg; käd on kusised Vai; särk on kusine Jäm; [lehm] löi kusise sabaga `vastu `silmi Mär; ma pese selle kusitse särki ää Kse; laps kuseb `alla, parand läin kusitses Tõs; lapse aseme `riided keik kusised Ris; [kui hobune] nisukse rot`i pesa ära sõi ja rot`i kusist einad olid, `jälle tegi obuse `aigeks Nis; olin jaluli kusiste `pükste otsas Kad; vaname püksid on kusised VJg; laps kisendäb, a_ku tä one kusine, pese `perse`puulne ärä Kod; lapse kusised narsud ripuvad aa ots Plt; latsel `mähkme kusitse Trv; kusine kõrt ümmer Krk; `lamba nakanu toda kusist `mulda `lakma,*

söönuva kas vai saenaveere mullast `puhtass Nõo; kusine vesi, taa ei sünni juvva San; mine no_ssa kusidsõ `persega minemä, olõ ei sa targõmb ku ma? Har; mul ol'l üts karus tuu ol'l alati kusi nõ Plv; kuksinõ lat's lobistass kässiga_kiisla seeh Vas || (nutmisest) Midä nüüd `jällä kusi tad, `silmad kusised piäs Jõh; Silmad kassi kusised Kad

kusi|perse kusiperse allakusija – San **-pott** kusepott senel on pia kui kusi pott `õtsas
kusi|põierohi (potisinisega värvitud) vana kusipot'i palitu õli sel'jän Kod **-pukk** sõim tab ja `sõimab `tõisi, kusi pukk ja sitta pukk; Oh sa vana kusipukk, `jällä ase marg; iga üöse ase märg - - kie sene kusipukkiga magada tahab Lüg; Sie oli nisuke kusipukk, et ei saand `kuoliski suurt `käia IisR; täis kusipukki Vai **-põie|rohi** pusurohi Jälle `üüti ühed kusi `põise rohud, nendel on ühed vähesed `valged `õided pääl Rei

kusi|põis kusepõis – Hi sihane klaas, nibu `otsas ouk läbi, `sinna `ümber sai `pantud kusipõie ots Emm **-põll** väimies pida `ostama kusi `polle kui `ämma `lapse `vasta ota VNg; peidmes pidi `ostma pruudi emale kusipõlle `oidmise eest Plt **-päev** annepäev (26. juuli) Annõpäivä üldäs kusipäävast, et Ann kusõs ar? pää Se **-püks** allakusija Sii `Ärpli `Oskar oli vana mees, kusi `alla, `üüti kusipüks; Või see siis `sõuke va kusipüks Põi **-raatsik, -raatsike** = kusiraatsik – KJn Kõp Pst San siss olli `ümbre kõik kui kusiraatsikõse San

kusi|rakk – Kuu Hlj Vai Põi VJg I Ksi

1. põis Teil on ohu `pallid, kui mei `lapsed olimme, puhusimme sia kusiraku Kuu; kusirakko on `paigast `välläs Vai; monel on kusirakk `aige VJg; kusirakk pannasse `jalgade `ümber, siis külm ei võta `jalgu ära Iis; kusirakust tubaka kot't Trm; põie `aigus, si o kusiraku kül'jen; õhuke paber nagu kusirakk Kod; kuivatas sia kusi raku ära, aas `õhku täis - - siis õeruti jahudega `pehmest nigu siid Lai || (pärandusest) kis surnut käib valvamas, siis sellelt küsitasse kas said kusiraku `endale; kus sa selle kusiraku paned Ksi; nüid `ootab selle kusiraku, kui ära sureb, saab kätte Lai **Vrd** kuserakk

2. sõim allakusija va kusirakk, kes `alla kuseb Põi; oh sa vana kusirakk VJg

kusi|ratsik = kusiraatsik – Saa Kos Iis Plt Hls Krk Hel Ote kevadi sosime metsast kik kusirat'siku pesad laiali, [sest] nad saluvad valusti Saa; Kõllase kusirat'siku om kige valusebe kuseme Krk; kui siibege kusiratsiku egälpuul väl'lään ronive ja `lendäve, siss om `tingimede `vihma `uuta Hel **-raudik** = kusiraatsik – Krl Har kusiraudik kusõss kipõt Krl; na `väikese kusiraudika `salvava halusapa vjil ku na suurõ?; kusiraudika omma uma nime kusõmisest saanu?; `säärtse mudamaa pääl, säääl omma tsillukõsõ verevä kusiraudika?, liiva pääl ja kuiva kotusõ pääl omma tsillukõsõ musta kusiraudika?; nuidõ `mustõ siän om `siibuga kusiraudikõit kah; no olõt nigu kusiraudikä pesän (tunned valu) Har **-rausik** = kusiraatsik – Võn San Vas kusiraatsike pesä Vas **-rausik(as)** (sipelgas) – Pä Juu SJn Kõp Vil eL Kusiraatsikas oo pisike punane sipelgas, kis kohe kuseb ku ta su `piale ronib Tor; kusiraatsik ära kusnu, oi ku valus Hää; ta (meltsas) sjiüb kusiraatsigu `pessi Saa; kusiraatsikas on tige sipelgas Juu; kusiraatsikad on `veiksed punased, kollased SJn; Lendavad kusiraatsikad toovad vihma Kõp; kusiraatsiku salvave valusti Pst; kui kusiraatsk `pal'la ihu `kül'ge saa, siss kusõ `õkva Kam; kusiraatsiku `korjave puie `nõklu, teeve omal sellest pesä; `siibega kusiraatsiku om musta Rõn; lät'si sinna [miniaks] nigu kusi `raut'sku `pessä (halva kohtlemisega perest) San; `Vairsti nakas `vihma sadama, kusiraud'sigu omma akandõ pääl Urv; Ku mul jala_haigõ? `ol'li, siss `kästi jala panda murus `pessä, siss kusiraatsiga kusõsõ pääle ja jala saava `terhvess Har; verevä? kusiraat'ska? ei tii pessä

Rõu; *kusirautsigu*? *kusõsõ*? `väega valusahe Plv || `täie `auku abenin ja *kusi`raut`sku kukunan* San **Vrd** *kusi|raatsik, -ratsik, -raudik, -rausik, -ritsik, -rätsikas, -räätsik -ritsik* *kusirit`sik* (sipelgas) – Pär **-ruhike** kusepott hum Jääve ku *kusiruhikest* alla ootme (öeld kauaksjäänud külaliste) Krk **Vrd** *kuseruhik -ruhveke* = *kusiruhike* hum Ära sa nüt *kusiruhvekest* ala uuta, et tule sa ruttu ära Hel **-räitsakas** sõim – Jür

kusi|rätsik(as) 1. sipelgas – Pär Trv *Nüüd akkab vist `vihma sadama, kusirätsiku olive vällan* Trv

2. allakusija *Ei tea mis moodi niisuguse kusirätsikuga elatakse, kui piisa õlut joob, see kohe püksi tuleb* Mar

kusi|räätsik, -räätsike (sipelgas) – TLä *vahi kos `julge poiss, esi nigu kusiräedsik til`luke, jooseb mätäste vahel; `suhkru `pääle om kusiräedsiku kah mak`kat (maiad); kibelivä kõik nigu kusiräedsikse iki üitstõstest läbi valiste* Ran; `käänsi kotisuu katõkõrra ja nakassi `peoga kusiräedsikit kotti panema Puh; mine tuj kusirääd`sikit ja tji mulle `vanni Nõo || (peene pihaga inimesest) *peenike kui kusiräedsik; kes nigu kusiräedsiku, nuu om nõrga - - ega tol iks `jõudu es ole* Ran

kusi|saba sõim **a.** allakusija *kui lapsed pissivad peale, siis `öotakse, oled va kuisaba* Mär **b.** (perust hobusest) *obuseid oo koa, kis kust `loopivad, va kuisabad* Mär **c.** (edevast inimesest) *küll see oli üks kuisaba* Mär **d.** eega mahajääja *vana kuisaba* Nõo

kusiskõlõma ^{frekv} < kusema *kui hobu näge tõõsõ hobõsõ, timä nakass hargutama `jalgu ni kusiskõlõma* Lut **Vrd** *kusitama*

kusistama *kusistama* kusema *kae kos vesiaand, jälle `rõiva lik`ess tennu, no es tu poiss niisamate es vesistä, es kusista* Ran

kusitama *kusitama* R Sim Trm Kod Nõo; da-inf *ku`sitada* Trm

1. *pissitama mia edi`otsa ütte lugu kusiti poti pääle, aga ta_i kuse poti pääle; Ta kusitap last üü sehen mitu kõrda* Nõo || *Mida nüüd `jällä kusitad (nutad), `silmad kusised piast* Jõh **Vrd** *kusiskõlõma*

2. sipelgamürki *pritsima `Krusklased kusidid kohe `istujes maas `kintusi, nüüd kohe valutavad `kaua `aiga* Kuu; *Veiksed punased sipelgad, kusitavad `ninda t* IisR; *sipelgad kusitavad `piaie; Sipelgad käisid üle ihu ja ku`sitastid nii et küll sai; Paarile kõrrale lassin ennast sipelgapesas alasti sipelgatel ku`sitada* Trm; *obokusilased ei kusita inimess nõnna valusass kui niid punased* Kod

3. *rõhitisi eritama `Jälle akkavad `sualed kusitama* IisR; *soolikad kusitavad, akkab suust vett `juoksma* Sim

Vrd *kusetama*

kusiti|kont *Kusidi kont, mes oli `kammila küli pääl `oige teräv `kondi ots `nindagu neul* Kuu

kusi|vingelt (allakusijast) *Põgsi üttelugu like, oled nigu vana kusivingelt* Nõo **-viskur** peru, kust pilduv hobune *sij omm va kusi`viskur oben* Hls; *kuradi kusi`viskur, ei ole kedägi obene* Krk

kusk *ku`sk g kusõ V(g ku`sa Vas) kiisk tan järven om ka_`kõkkõ kalla, `haugi ja `särgi ja - - `ku`ski ja* Urv; *kartoli patta, kusõ `pääle* Har; *hüa süük` ol`l sõss, ku kusõ vai `ahnigu kalla ka seehn ol`l* Rõu; *Panõ kartoka patta ja kusõ kah pääle* Plv; *kusõ*?

omma_vägevä_kala[?] ja magusa[?] Vas; `kuški saa, rannah õks püvvetäss; kušk kudõnõss
`särgiga üteh Se || sul kõõ hurma[?] `pistü kui kusõl (alati vihane) Se

kuska → sakuska

kuske- → kuski-

kuski `kuski Lüg IisR Vai Mus Rei Rid KuuK VMr Pil; `kuški HJn VMr Kad Sim Trm
Pal; kuski Rak

1. kuskil inimene käib ühest kõhast `tõise, ei õle `paigal `kuski; eks ta `kuski ikke õle;
ma õlin `ninda `õnnetu tüttärlaps, et ma_i käind `kuski Lüg; kas oli `kengi siis kolamas
`kuski; `paljo sedä void `täidis siis omale `süüä, ku rahakobeka `kuski et saand Vai; ei ole
tal `õiged aset `kuški VMr; ega tema nüid enamb ise `kuški käi Kad; ma ei tia, kus on kuški
viel vana kinga olemas Rak; mina ei osand neid `kuški tarvitata Pal

2. (mitte) kuhugi naine inimene es lähe `pal'ja `peega `kuski Mus; änam ei saa `kuski
`minna KuuK; paks mets, kus sa ke'iga `panna saad [lehma], ei `kuski VMr **Vrd** kuskile

kuskil `kuskil Jõe RakR/-s-/ RId eP(-s- L K) Pst Krk Hel; `kuskil Käi Hää SJn

1. kusagil `kuskil `kaugemal pole old Jõe; `kuskil `valveti veel üht `surnud RakR; ei
täädä_j ole `kuskil Vai; kui `kuskil püsut jahu `põrmu on; mõni obu ep seisa mette, pole rahu
`kuskil; oli tääda koes `kuskil varandust oli Khk; tuli põleb kõik, et `painajad `kuskil näha
mette; `Kuskil juribe `aegu Põi; mõjal `kuskil es ole õsutud Muh; ega taal põle `kohta
`paika `kuškil, kus isi pulmi teha Mär; põln `pilve `kuškil näha Kse; `kuskil tä ikke piäb
olema Tõs; `septembres pudenevad lehed, ilu põle änam `kuskil; Ei käi `kuskil tüüid
`ot'simas, isi `näl'ga täis Hää; `kuškil on tulekahju Saa; `püsti saa `oldud muidu ku ole
`kuškil naeal Ris; `kuškil `ilmas `olla ei või, nii `irmsasti [sääsehammustused] kihelevad
HMD; `kuškil põld ia `olla Kei; maeal kirikutes `kuškil nihukest `kella põle old kui `Raplas
Rap; ei ole kippu ega kappu kuulda `kuskil Juu; nende loomad kohe `kuškil ei süü HJn; Kui
`kuškil `vasta tuli, siis mutku `naeris Amb; eks ta neil siin ligidal ikke `kuškil old VMr;
mitte `kuškil põle, ei tia kuhu ta on `pandud Kad; ma ei käind täna `kuškil VJg; tark
inime - - ilma et temä kooliski on `kuškil käind; ei tiä mis kahju ta (äike) `kuškil tegi KJn;
`kuškil arsti juurs ega `kuškil ei käind Kõp; kui sõda lõppis, `tul'lin kodu, polnd
vihma `varjus ka `kuskil `olla Vil

2. kuhugi, kusagile se_i `aita enam `kuskil, se on ära repetand VII; oleks ma `kuskil
saan pikali `eita, ma oleks kohe magan, aga `kuskil põln `eita Ris; kui ta (tainas) apu ei oln,
ei see leib kolvan `kuškil HMD; läks `kuskil `väl'la Han; `pel'gäb nagu argpüks jänes, ei
`julge minnä `kuskil Krk; kuri täkk - - es lase ennest ravvute ega viia ka `kuskil Hel **Vrd**
kuski, kuskile, kuskis, kuskisse

kuskile `kuskil/le Jõe Sa Muh Rei L HaLä Tür Pee Iis Pil KJn Vil Trv Hls Hel Puh, -lle
Jür JMd Tür Plt SJn(`kuskele, -lle); `kuskile LNg Kul Mär Saa K(-lle) Pal kusagile, kuhugi
eks sie old tosi ka, `pandi süsi `kuskile sise Jõe; ta_p saa `ilma `karkudeta `kuskile Khk; see
töö es `aita kuradi `kuskile Mus; ep vöi `kuskile `jalga `tõsta Pha; pole mool `tiidust
`kuskile Põi; see oo nii nupilene lõng et see_p `aita mette `kuskile Muh; ma äi lähe `kuskile
mitte Rei; läks kotto ää `kuškil Kul; nii `aige, ei tohi `kättki `kuškil `külge `pista Mär; sau
(savi) tahab ää `sõtku, ku tahad `kuskile `määri Vän; ma ei läha täna `kuškil `väl'lä Saa;
ega sa ikke teist vägise `kuskile `panna ei soa Juu; `moake vesi on seisu vesi, mis ei juokse
`kuškille Jür; kui ta `kerkind ei ole, ei `kõlba `kuškil, olgu ta sai vöi jäme leib HJn; kül nad

tievad ja kapeldavad, ei nad `siski jõua `kuškille JõeK; vanast siad käisid rangid kaelas, ei soand `kuškile kurja `peale `minna Amb; kui vesi jões `kuškille ei mahu, siis aab üle Kad; ei kõlvanud mitte `kuškile Pal; ull maik juures, ei sünni `kuskile Pil; `tul'li nii sügäv lumi, et -- ei saand sillule egä `kuškile minnä; `kuškille `lapsi `väl'lä `ristimä ei `viindgi, `tüydi -- lapse `ristjä kodo KJn; artsik on sihuke kuur, vahel tehakse `kuskelle seena `ääre; Sihuke näpumood' ei `kõlba küll `kuskele SJn; peremis keeleti ärä, et midägi kõnelde kellekige ei tohi ja `kuskile minnä ei tohi Hel Vrd kuski, kuskil, kuskis, kuskisse

kuskilegi `kuskilegi mitte kuhugi näd ei lähä `kuskilegi Tõs

kuskilgi `kuskilgi VNg Lüg Pha/-d/ Kul Vig Lih Kse Tor; `kuskilgi Aud Tor Ksi; `kuskilgi Hää mitte kuskil `muoname `lapsed -- ega nied käind `kuskilgi VNg; `tämä ei käi `kuskilgi Lüg; `piirgu põletati, `kuskilgid põle `lampi olnd Pha; pruut ei kõin `kuskilgi Lih; ei ole `seukest pori `auku `kuskilgi tee peal Kse; meil põle sii `kohta `kuskilgi Aud; ei ole `kuskilgi teda Tor; Ma kodutan, ei lähe `kuskilgi Hää; auk `kuskilgi õue pial Ksi

kuskilpool, -e, -is kuskil(e), kusagil(e) `seel pole aja pidegid `kuskil pool Mus; See mees peab siis saadavas kuskil poolis ikka olema Kaa; jo ta `kuskil pool ikka on Krj; üks va uda (vallatu) laps, mes seisa `kuskil pool Käi; sji ei `kõlba `kuskil poole Saa; `kuskil puol põle seda `kuulda JMd; ma ei old linnas käind ega `kuskil pual ma neid ei old näind VMr; kõik asjad, mis `kuskil pool on ära `pandud Plt

kuskilt `kuskilt spor Sa, Muh Mar Vig Tõs PJg Tor JMd Tür Iis Ksi Plt KJn Vil Puh, -ld Jõe Kse; `kuskilt Noa LNg Kul Mär Var Pär Saa HJn Amb Koe VMr VJg Pal KJn; `kuskilt Hää JJn SJn mingist kohast, täpselt teadmata kust; mitte kusagilt oli `vetru nuel, `kuskilt sain Jõe; vett ep saa `kuskilt käde Khk; sai `kuskilt pistandi aja vahelt läbi Pha; Ju ta `kuskilt `välja tuleb Pöi; see (vana masin) `põlle koa `kuskilt päralt enam, va logu `olle Muh; ei saand ju `värvi ega nisust koa `kuskilt `pal'lu kättegid Noa; ma ei leiä tätta `kuskilt Mar; lähän ot'sin ehk leian kõhu poolist `kuskilt kättä Mär; vaadake niipaelu, et vett rihale ei aja `kuskilt Vig; ei ta tule `kuskilt `õigel aeal ää Kse; sedä `asja põln löeda mette `kuskilt Tõs; abi ega `armu `mulle `kuskilt ei `anta Pär; kingsepad ei soa arjakseid `kuskilt HJn; `kuskilt kohast ei saand JJn; temal põld neid tuhandeid `kuskilt võtta VMr; süsikond kõik on alles, ei ole `silku rikutud `kuskilt kohast VJg; `kuskilt peab `tuoma Iis; abi põle `kuskilt võtta Pal; ega ta `kuskilt maast leidnd teda (last) Ksi; `kuskilt ei saa kuulda sedä `assa KJn; Eli ja `suhkur olid sõea aeal `otses, põlnd `kuskilt `saada SJn; eläjäd lasen `lahti, karja `vitsa `kuskilt ei saa Vil Vrd kohegilt, kuskiltki, kuskist

kuskiltki, -d `kuskiltki Jaa/-d/ Mär Vig Aud/-s-/ mitte kuskilt ei vää teda `kuskiltki Jaa; äga tuleba `aasta rukki seemet `kuskiltki saa, kellel omal ei ole Mär; `vaatab, põle `kuskiltki paa Vig

kuskilt|poolt kuskilt ei ole `kuskilt poolt võtta Muh; põle `kaltsu `kuskilt poolt võtta Kse; ei leia `kuskilt puult kana pesa kätte Hää; raha `kuskilt puult põle saand, kellegä varusid tehä KJn Vrd kuskistpoolt

kuskil|pool, -t kuskil(t), kusagil(t) sie luom on `õige `nõnda `tõprast läind, et `kuski puol tema ei `seisa Lüg; ei seda tule `kuski poold Rei; kas on `tehtud `kuski puol ukse rõhk ülesse HJn Vrd kuskil, kuskis|pool, -pooles

kuskis `kuskis Jäm Khk Kaa Krj Rei Phl LNg Rid Mar Vig Ris KuuK; `kuskis LNg Rid Kul Aud Ris

1. kuskil kui laguja `kuskis, siis pannasse piibu `tummi (pigi) `peele Khk; kerep loom, kes ep seisa `kuskis Krj; ta moost noorem koa, ei nii vana pole `kuškis änam Rid; oo ühös ammetis `kuskis Mar; ei ole tänd `kuškis Aud; mere `ääres oli `kuskis rootsi keele kuol Ris; `lõuneks kiedeti kardulid, sie on `nõnda kuda `kuskis talus oli KuuK

2. kuskile, kuhugi nigu `peeta kana, kui ei `oska `kuskis `menna Khk; äi ma lähe `kuskis Rei; `saadi nii`palju kala, et pole `kuskis `panna Phl; pold `aeda `kuškis, kõik inimeselapsed pidid neid (loomi) `karjama; [ahjukütmise ajal] `aeti lapsed `kuskis `nurka, et külm ära ei võta kui uks `lahti on Rid; ei `kolba `kuskis panna Vig; sie ei kolva `kuškis; ei saa ilma kepita `kuškis; `enni naine ei ole `tohtin `ilma müt'sita, `pal'la `piaga `kuškis `minna Ris Vrd kuskisse

kuskise|poole kuhugi ma_p lehe `kuskise`poole Kaa

kuskis|pool, -es kuskil jo ta `kuskis pool on Jäm; seda juttu ma poleks `tahtand kuulda, aga ma_s saa `kuskis poole `menna; ei seisa `kuskis `pooles, just kut tuliste süte peel Khk; ei ole `kuskis pool Rei Vrd kuski-, kuskil|pool

kuskisse `kuki|sse Rid Mar Kul, -se Sa; `kuški|sse LNg, -se Aud; `kuskisse Mar kuskile oleks olevad `aega minna `kuskise Mus; Juuli akkas `kuskise minema Kaa; ta seista küll, pole `kuskise toppind teiste seast Krj; me es pääse piimaga `kuskise VII; jõnikas `kuskisse ei lähä, ajab oma `jõhni Rid; meri lähäb nii `kangesti uttu et sa ei näe `kuskisse `minna; mes sa soiod, loomad `kuskisse ei kepu Mar; mena ei ole siit `kuskisse maeale saand Kul; minust ei saa `kuškise minijad (minejat) Aud Vrd kuskis

kuskist `kuskist Khk Kaa Rei Rid Mar Var; `kuškist Aud Ris kuskilt mia pole `kuskist medagit saand Kaa; ma_p saa `kuskist, kui ta_p anna, siis olen `nälgas Rei; eit oli `kuskist tulnd Mar; ma ei leia teda `kuškist Ris

kuskist|poolt kuskilt nüid põle `kuskist puult änam kedage võtta Var Vrd kuskil|poolt

kuslak|puu → kuslapuu

kuslap → kuslapuu

kuslapuinõ = kuslapuune kuslapuinõ suga, meil puu sua?, s_väega `nilbõ suga Se

kusla|puu kuslapu(u) IisR/`k-/ Rap Sim IisK TaPõ Hel Ran San V(kuslak- Plv, gusla Lei), -puu Lai T; kuslap Sim IisK TaPõ Pst Hel TMr, koslapu(u) Ran TMr San kuslapuu (Lonicera) `Kuslapu `kasvas `põesas (põõsana), tämast sai kõvasi `pulki IisR; kuslapuust tehasse reha pul'ki Iis; vanast `tehti kuslapu `õkstest `kanga piira `pinnusid Trm; `üeldasse et kuslapu suad olnud, sji on kõva Pal; kuslapuul on `valged õied, `sihukesed tutus Ksi; kuslap, sellel om mõni ere mari otsan Hel; [soa] pinnud olliva kuslapuust Ran; kuslapuu om kõva puu, kuslapuul om verevä marja Nõo; kuslapuust tetäss tsoluke `vardit ja langa kerimise `nikse -- `väega jämmess ta rõebe ei kasvaki Kam; kuslapuul om tsireli`karva `äelmä Ote; sarapu sanna läve een, kuslapu kua läven San; kuslapuul omma_sääntse? `valgõ_t'säräkun `häelmäkesse? Kan; kiä `kangakodamise sukõ tek'ki, nyu_tek'ki sua lippõ kuslapuust Har; mi puul ol'l kuslapuu kõigihn mõtsuhn ja kotoh Rõu; kuslapuu om `nilbe ja kõva puu Röp; kuslapuu ~ guslapuu kasvas `pehmžin paağun Lei Vrd kohla-, kuke-, kuma-, kuusla-, kuusma|puu

kuslapuune kuslapuust tehtud kuslapuutse riha pulga Kam; kuslapuunõ vitsakõnõ Rõu; kusla puunõ piitsa vařs um kõva Plv; kuslapuudsõ sua? Se Vrd kuhlapune, kuslapuinõ

kusma|puu `kusmapu(u) kuslapuu – Lüg IisR *mina pian reha`pulgad`kusmapuust* Lüg Vrd kuusmapuu

kus|pool mis suunas, kus kandis *siis nied`pello mehed`vahtid`järele, kus puol`täml`pojad* Vai; *kus pool`te kogu`saate* VII; *kus pool`ääres sa karjatses olid* Aud; `voata, *kuspol sa oled sin* Juu; *kus puol ta piaks olema* JMd; *kus puol on sinu kodu* Koe; *kus puul`sina käisit* Krk Vrd kospool **-poole** kuhu suunda *kus`poole sa joosed`ühte`jooni* Muh; *kus`poole sa lähed* Tor; *iili`järgi, siis kuuled kus`poole ta (kana) kõhinal lähäb* JN; *kus`poole ta nüid selle käpu paneb* SJn; *sij`katti ku vana kuu, ei näe ega kuule kus poole ta läit`s* Krk Vrd kospoole **-poolis** = kuspool *Sedap tee`ükskid`ing, kus poolis me oome oleme* Kaa **-poolt** kust suunast, kust kohast *Kus poolt ma seda võta, kui`poodis pole* Pöi; *Kus poold ma seda`teada saa* Rei; *mostad härjad`ühte`moodi ja neet`pandod igese, aga kus poold, seda pole mette`tæda* Phl

kuss *kußs* IisR Jäm Khk VII Pöi Muh Mär Kse Tõs Tor Ris Koe VJg Iis Trm Plt Trv Krk Puh Har; *kuss* Kuu Vai Muh MMg Vas; *kußs* Se

1. int (lapse vaigistamisel või äiutamisel) `Lapsed, *kußs, mis laat sie`olgu* IisR; *kußs`kußs, ole niid vagusi* Jäm; *kußs, olge vaid* VII; *kußs, ole ikke vagasem* Mär; *kußs, kußs, ole vakka* Tor; *kui laps nutab, siis ema`ütleb lapsele kußs-kußs* Koe; *last kußsutõdass magama äia, äia - - kußs, kõss* Har; *kußs, vaga* Se

2. int (loomade keelamisel) *kuss`välja (kanadele)* Muh; *kußs, kußs kanad* Ris; *ku ma tat (koera) eläje`pääle aa, siss ma keelä tat et kußs, tule ärä eläje päält* Krk

3. adv väit, *tasa ole kußs* Muh; *Õle nüid põrguline kuss* MMg

Vrd kussu, kõss, küss

kussa → kusse²

kussagi kuskil *kas siin küläs kävite`kussagi;`Kussagi sie`täüdü`olla;`näd`etsisid`peräst kaik kohad läbi, ei titte old`kussagi* Kuu Vrd kussagil

kussagil `kussagil Kuu(-ll) Lüg kuskil *Lehm kadus`metsä ärä, ei ole nähä`kussagill;`näd`kussagill`aida`nurga taga`seisusid* Kuu; *`kussagil`Iestimaal elas`enne vanast üks vana taat* Lüg Vrd kusagil, kussagi

kussagile *kussagile* Pha; *`kussagille* Kuu kuskile *Ei`linnul old`kussagille`mennä ku pesä karp maha`langes* Kuu; *pole ikka`menemist kussagile* Pha Vrd kusagile

kussak *kussa|k g -ku* kana liivapugu – Võn

kussak(as) `kussa|k g -ku Jõh IisR, -ga Vai(n `kussaka); *kussa|k* Trm, g -ku Iis; *kusa-kk, kußä-kk* IisR; *kussak|as g -a* Hää(-s-s-) Iis pikk lai meestevöö, mis käis üleriiete peal; *nahkrihm* Uus `kussak, *`kellega pühapäiv kirikus`käidi* Jõh; *`Mindi`talvel hobusega pikale`teele, siis`tõmmati - - tulup kõvasti`kussakuga`ümber keha`kinni* IisR; *`kussaka kävi`paldo pääl ehk kasuga pääl;`pitkäd`kussagad olivad vüöl mehil* Vai; *kußsakas`ol`li ikki`üül, muidu mehed ei käinu* Hää; *panen kussaka`piale* Iis; *anna minu vana kussak`siia* Trm || varrastel kootud proovilapp *Kudusid kahe`vardaga öhe pika joru ära arjutseks, sij`õel`di sis kussakas;`Lapsed kudusid kussakast* Hää Vrd pussakas

kussal → kusal

kussa|pool, -e → kussepool, -e

kusse¹ `kusse kus `kussagi *siel Tappurla kari pääl vai`kusse, old jää juo nii`palju nork, et obune vajund sise* Kuu

kusse² `kusse Mus Hi, -i Käi, -õ Khn, -a Khk Mus Krj Käi Rei Phl; *Kusse* Kaa

1. kuskil `otsisi mina teda, aga mitte `kusse Emm; mitte `kussa pole vanast `öune `nähja olnd; ma pole `kussa majal olnd kui sii Villemel ja Putkaste `valdas; äi kuradid pole `kussi, `otsis küll, äi ole `kussi `leidend Käi

2. kuskile mette `kussa_p saa änam, keik on `seismas Khk; pole ta ise saand `kusse Emm; nii tihe koht tulle `vasto, et äi pæese mette `kusse Phl

3. kuhu *Mina_p* mõista kusse see vanamees niid küll pidama oo jäänd; Teeb kusse ma eese asjad veiksi panna; Ma vei siit minna kusse tahes Kaa; ning oln kolm kaabuga miest selle koha piäl, `kussõ `kästüd `tulla; Meie nägime ää küll, `kussõ `minnä tulõb; `Kussõ kõik asjad kaduvad Khn || *Pani* ajama kussa `kuulmata (ei tea kuhu) Rei

kusse³ kusse g `kusse kustutamisaine kui põleb, `viskad kuset piäle, küll ta siis ärä kussub Kod

kussel, -e `kussel(e) kuskil(e) Äi ma pole täna mitte kussel käänd; Otsisin küll, pole kussel ja pole kussel; Vaada, vaada, juba kipub (liigub), äi see sure `kusselle; See tee äi vii mitte kusselle; Kus sa nahapihid viist? – Äi `kusselle Rei

kusseld `kusseld kuskilt Äi sa sehust vähe `vankerd saa änam mette `kusseld; Mo suu nii tahe, peaks ma tilga vett `kusseld `saama Rei

kussem → kusem

kusse|pool (mitte) kuskil, kusagil – spor S pole sõdist `asja `kusse pool `kuultud Mus; `Kusse pool pole nii palju kivisi Kaa; nii kadus ära, pole änam `kussa pool Krj; mitte `kusse pool pole näha olnd end Emm; Enni oli küll vali jütuääl, nüüd pole kussepool `kuulda Rei; `kussa pool pole `poode oln Phl

kusse|poole a. kuskile – Mus Hi mette `kussa `poole pole `minna Mus; äi pæese `kusse `poole Emm; äi `ilma kinnasteta lehe küllega `kussi `pooleged Käi; Sa tegid ta põhjast `puhki, nüüd ta äi `aita änam `kussepoole Rei; `ilma kergupühita naine pole `tohtin `kusse `poole `menna Phl **b.** kuhu kussõpuõlõ Khn

kusse|poolt kuskilt ole `kusse poolt võttada änd Mus; Kusse poold äi lõva aida vetind Rei

kusserka → kuserka

kusserm *kusserm* Võn, g -a Kam; *kussõrm* ~ `kussõrm g *kusõrmõ* Se; *kussõrm* g *kusõrma* Lut (loomapõis ärä *kussermit* ärä visaku - - saap raha kot't, õõruti *kusserm* `valgess, tetti *tubaku kotidess* Kam; *Säänest vika ka² olõ kuulnu², õt `kussõrm lahess* (lõhkes) *ar² Se; ork* (orikas) *tapõtass* `maale ni *kussõrm võtõtass* `ussõ Lut **Vrd** kusem

kussi → kusse²

kussim → kusem

kussitama¹ *kussitama* Mar Ris; *kuõsitama* JMd Puh; `kussitamma Lüg; `kuussitama VNg ”kuss-kuss” ütlemisega **a.** last vaigistama, uinutama mene `lapsega `küõki, älä `kussita Lüg; ma *kuõsit*an last, et *magama jääks* JMd **Vrd** kussutama **b.** loomi tõrjuma kanu peab `kuussitama VNg; mene *kussita* kanad ää Mar; *kussita* `lammad oraselt Ris

kussitama² *kuõsitama* hum söõma siis me süämä, *kuõsitama* Kod

kusslauk *kusslau|k* g -ga küüslauk *kusslauk* om hää; *kusslauga* magu om irmus Röp **Vrd** kursslauk

kussu *kußsu* Pöi Muh Kse Khn Aud Tor Hää Juu Iis Trm Plt Krk Puh Nõo San Har Rõu Plv Se/-o/; *kussu* Emm Rei Hää VJg Trv; *`kussu* VNg/-s/-/ Kuu Vai int (lapse äiutamisel, uinutamisel) *`lapsele `öella `kußsu `kußsu* VNg; *äiu äiu, kußsu kußsu* Muh; *äiu äiu kussu kussu, memm viib ällu eina `maale* Hää; *kußsu-kußsu, tud'u tud'u* Juu; *kussu kussu lapsekene* VJg; *ma kußsude last, `ütte kußsu kußsu* Krk; *tuy `äätäb last magama, ää ää, kußsu kußsu, jää tu'tu tuvikene* Nõo; *last kußsotada?* *kußso kußso* Se **Vrd** *kuss, kõss, kõssu, küss, küssu*

kussule *lstk kußsule* unele, *magama laps läb kußsule* Plt

kussutama *kußsutama* Jäm Ans Pöi Muh Käi Kse Pä Juu Koe VJg Iis Trm Plt KJn Trv Puh Nõo Kan(-mma), -eme Hls Krk San, -õmõ Krl, -amma Har Rõu Plv; *`kussutama* Kuu VNg Vai/-mma/; *kussudama* Emm; *kußutama* Rid Mär; *kußsotama* LNg Kod Se, *kußo-* Vig Ris(*kußiso-*) äiutama, uinutama; rahustama, vaigistama *Last `kussudeda magama* Kuu; *kußsuta teda, et ta vagusi jääb* Jäm; *Ma kußsuta lapse magama* Pöi; *kußutab lapse magama* Mär; *Emä kußutab last* Khn; *last kußsutase magama* Tor; *ega vaist lut'ti es ole, tul'li kußsuta senikui magama jäi; teda on kußsutud, aga akas `joñni `aama* Saa; *kuisota laps magama* Ris; *kiigutakse ja kußsutakse ja laaletakse* Juu; *last kußsutasse, kui ta nutab* Koe; *eks me suesuta ja kußsota ja äiota* Kod; *`veikest last kußsutasse* KJn; *last kußsutetse ike ja kõneldse äid sõnu* Hls; *egät ütte last ei kußsutede* Krk; *last kußsutadass kässi pääl; kül'l tä viil' kussut' `haigõt last, aga mite vana `vainlanõ magama es jää?* Kan; *mine no_kußsuda_sa lat's magama* Har **Vrd** *kussitama*¹, *kussutelema, kõssutama, küssutama*

***kussutelema** *frekv < kussutama Last `kussudeda magama ja perästigi täädä alade `täädü `kussutella, ku magaes `püüädä `kihnada* Kuu; *latsõ `naksi last kußsutõllõma, vaest õks jääss magama* Har

kussõ → *kusse*²

kussõmanõ *kussõmanõ* kusepõiest tehtud *kussõmanõ tubagu kot't* Rõu **Vrd** *kusõmõnnõ*

kust¹ *kust* R spor Sa, Muh Rei L K Iis, u Krk Puh Rõu

1. *küsiv-siduv sõna 1.* (otseses küsimuses) *missugusest kohast kust kül'ast ja kust `vallast sa õled* Lüg; *kust sedä subi magu saab* Vai; *Kust sehest sa niid see eluka käde said* Kaa; *kust sa võtad selle* Muh; *kust sa pärit oled* Mär; *Kust madaru `suadaga* Khn; *kust perest sa tulid nüüd* Ris; *kust kül'jest sa nüüd tulid* Juu; *kust aßjast seda tunneks, et jumala laps* Amb; *kust sa seda tiad* JMd; *kust ta on tuld, seda ei tea* Tür; *kust ma süüa saan* Iis; *kust sa `tull'id* KJn; *kust sa nõjd vitsad leegasid, mis kivi pääl on* Vil; *kust sa tull'id* Puh; *kust kohast Kust kuhast sa tuled* Jäm; *kust kohast ta `tul'li* Tor; *kust kohast sa nüüd tuled* Ris

2. (sihitis-, koha-, täiendlauses) *kala kusimus, kust ta `marja laseb* Jõh; *igä `uomikko `katsosivad ja imestäsiväd, et kust nied `äñjerid on `lahti `lastu* Vai; *kusimus o see, kust lest kuseb* Mus; *vanntoes oo piibul all, kust eli `välja kallati* Muh; [rohtu] *pannasse `sinna `kohta koa `peale, kust `ummese `aige oo* Mär; *`maandisi vanal aal ei olnd, see üks oli, kust post `sõitis* Kse; *mina põle küsind koa, kust tema seda juttu `kuulis* Juu; *nied pesu`riided nied `tehti labased, kust pesu õmmeldi* KuuK; *see puuais oli ies -- kust sai siis seda* (lapse) *`vankrit liikatud* JJn; *kust tuul, sealt meel* Plt; *kust nemäd ol'lid niipaelu sinnä tulnd, seda ei tiä* KJn; *avidi_nä_hobõsõ `tal'li `panda?*, *kust hopõñ är ol'l `kiutu lännü?* Rõu

Vrd *kusast*

3. (osutab ebamäärast kohta) *täl oli mundüörisi kust `kaugeld -- `iidlased ja kust* VNg; *Ma vei tulla kust tahes* Kaa; *Teab kust ilmakaarest `sõuke päralt on* Pöi

II. (rõhuadverbina) *Tä süttüs, siis sain kust küll* (tugevasti tõelda) Kuu; *ei `niiskusi `kelkusi old `jusku nüüd on pue `kelgud, oh kust seda, eks kodu ise isad tegivad VNg; kust ma tea seda `otsi; kust ne sead saavad pahurad `olla Muh; Inimene pidi oma eluga rahul olema, kust ta parata sai Amb*

Vrd kohest, kost³, kustas, kustasse

kust² *kušt Mih Kei int kušt, Liiso, mi_sa seal padistad Mih; koer tuld `sõnna* (rehte) ja *rehepapp üteld kušt, mis sa `siia ot'sid Kei*

-kusta Ls josta-kusta

kustagi *`kustagi kuskil; kustki ei ole nähnd `kustagi `koera `putki; ma ei `lööä `kustagi `vergu `ainu; sulavett ei nägünd `kustagi enämb; sie oli üks kaval vanames ja sie oli `kustagi siit `kaugemalt, siit maapuolt `kustagi Kuu Vrd kustigi, kustki*

kustagilt *`kustagilt, -d kuskilt `Kustagilt ei ole enämb sügüsül `hilja `marju otta; ei saand sidä `eite igä käde `kustagild Kuu Vrd kustigilt*

kustak *kusta|k g -ka*

1. kevadine jää teedel, kui lumi on juba sulanud *Jää kustakat pidi saab veel reega sõita Vig*

2. haavalt koorunud kärn – Vig

kustal *`kustal Se/-l/, g -i Pöi Kse Plt; kustaa-l g kustaa-li Mär; kusta-ll Iis; g `kustali Mär Tõs Tor Trm Kod(-l/i) KJn Trv Krk/-lli/ Ran Plv, kustal'li Har, kustaali Ris Juu KJn Plv, `kustaali VNg, `kustoli Khk teraseliik `Kustal on `sitke kõva vali teras Pöi; tõi puest kustaa-lt Mär; pik'äl (kiviraiumishaamril) om kummagil puul lai õhuke ots, kellega [kivi] `suuni lüvväss tasatsess, teräs `kustalist om tettu Ran*

kustali- *kustali- `kustali angud Kse; `kustali vikatid Trm; `kustali pulk on kõege parem teräs, mes on kõva ja kal'k; `kustali pulgass tehässe vikati nuge Kod; kivitsagamise `peikli omma kõik' kustal'li mürgüst, tyy om hää peenükene mürk (teras) Har; `kustal' raud Se*

kustal(i)|teras = *kustal `kustaali teras on tugev VNg; vigadid `tehtaje `kustoli terasest Khk; `Kustali terasest tehti esiti kivi `puurisi Pöi; `kustali teräs oo kõva teräs Tõs; kustaali teras `leikab easte vikatide ja `noade sies Ris; kustaali teras on `apram kui vedru teras, ei sünni raua `ulka `panna Juu; kustal'l teras Iis; `kustal'li terässess one testod tuleraud Kod; `kustalli teräs om üits kõvepet `sorti teräss Krk*

***kustama** *ipf (ta) `kustas, imps `kustassõ, `kustõti kustutama juba `kustõti tulõd ää; `Korsna otsast tuli vesi `sisse, tulõ `kustas ää Khn*

kustas *`kusta|s, -ss kust `Kustass sa oled saand heneläs nii `oite ilusad `saapad; `Täüdüb merel `mennä, `kustas `muidu elämist `saada on Kuu*

kustasse *`kustasse kust see `Kustasse `huostekari `lahti `lasti; `Kustasse asi `löödü Kuu*

-kusti Ls sandi-, seebikusti

kustigi *`kustigi Trv Pst kusagilt ei näe viil `kustigi tulevat; mia ei lövvä tedä `kustigi Trv; rühmib kokku, mis `kustigi kätte saab Pst Vrd kostigi, kustagi, kustki*

kustigilt *`kustigilt kuskiltki küll ma ole `otsin, aga `kustigilt ei lövva; temä ei mõista raha `kustigilt tetä; temä om `kerge puha `uskme, mis ta kuul `kustigilt Krk Vrd kustagilt, kuskilt*

kustki, -d `kustki Lüg Vai, `kustkid Pöi kuskilt kadus kui tina `tuhka, ei tule `kustki lagedalle; `öhtast tule ikke kodo `kustki puolt Lüg; mie en `lövvä `kustki vasara Vai; `kustkid poolt ei leva meest Pöi **Vrd** kustagi, kustigi

kustkilt, -ki(d) Kustkilt Kaa(-kid), `kustkiltki Tor kuskilt(ki) Ju kustkilt ikka midagid sohe saab; Paergus on taliteed keik seiksed, et mette kustkiltkid äi saa läbi Kaa; ei leia `kustkiltki Tor **Vrd** kostkilt, kustigilt, kustkist

kustkist `kustkist Khk VII kuskilt Kui sa kustkist mööda leksid, ikka `torkas möni kustkist Khk; pole `kustkist `soaja mette VII **Vrd** kustkilt

kustoo kustoo int (koera keelamisel) kustoo-, `öue; kustoo-, mis sa augud Khk

kust|poolt mis suunast, kandist kust puolt sa `õige tulid; kust puolt sa külamies nüüd tuled Lüg; lähäd edesi `etsimä kustpuolt sie [kalasaak] paremb on Vai; kust poolt mees sa oled Tõs **-saadik** kuhumaani, milleni kust `saadik ma nüüd `kallan Lüg; kui `jälle `kesko `anti, siis teine `ütles, et kust saadik sa `eese keso `antsid Mar; eks niipal'lu räägid, kust saadik sa tead Mär **-saantigi** kustaadik kust `saantigi sa lõigasit; kust `saantigi mea mälede Krk

kustuma `kustuma, (ta) kustub spor eP(kustob Mar; `kustoma Käi), `kustub Kuu RID Muh Khn Hää Koe Iis Äks; `kustma Vil; `kustma, (ta) kussub Kod

1. põlemast, hõõgumast, valgustamast lakkama vanast pidid panema süed tuha `sisse, siis evad `kustund süed `välla Lüg; pane `kirasseri `lampi, `muidu `lampi `kustu `vällä Vai; koi `valge kustub Jäm; puud saavad `otsa, tuli kustub ee; tuluke oo liidi all ää `kustund Khk; Ma sai eile õhta alles koi kustudes koju Kaa; Kustu see (tuli) nüüd änam ää `õhti Pöi; tuli tahab piisi alt ää `kustu ühna; ammu juba koi `kustun Muh; `enne `oeti ikke sööd `korjas, et ää ei `kustund Mar; piip `kustus ää Mär; kui suured sööd ää `kustuvad, siss jäävad `piised liimakad veel järele Kse; ehä `valge oli jo `kustumas Tõs; tuli on ära `kustunu paa alt Hää; `õhtune agu juba kustub ärä Saa; tuli põles, põles, äkiste `järsku `kustus ää Juu; sie old eha `kustumise aal `õhta Jür; sai `tuua külast [süsi] kui tuli liest ära `kustus Sim; pess (tuletael) ei `kustnud ärä `ilman, kos tä ärä `kuusi; tuli kussub ärä pliita alt, ärä lahe ärä `kussu Kod; söed `kurduvad puha ää, kui juba ära `kustuvad Ksi; kaks `tuundi pärast pääva veeru, siis eha `kustus Lai; tulekahju `kustus, kas veel `tossab `kuskilt poolt Plt; ei kustu ärä, kaua `õögub KJn

2. ebaselgeks, mittemärgatavaks muutuma `pliitsi kiri on `kustund, sulega `kirjutus `õisab Lüg; möni raamat nõnda `kustund kirjaga Khk; kiri on ära `kustund Rei

3. fig a. olemast lakkama, lõppema; lahtuma, vaibuma, hääbuma viha `kustub vähämäks Kuu; tema viha on jo `välla `kustund, `lähma nüüd temaga `rääkima; laps on kisedänd `ninda, et ääl on `kustund; kül `suoned `peksivad, aga nüüd on jo `kustuned `välla, enamb ei `liigu `ühtä; kui saab `õilend, siis `ongi `õiled `kustund (ära õitsenud) Lüg; `Külmätamisest tuleb `äälä `kustumine Jõh; ääl on `kustund ja körisö; see on `kuulujuttu vaid, se `kustu `vällä tagasi Vai; veba on ää `kustund, `mööda läind Kär; elu vaim `sesse ee `kustun, siis oled sorn ka Phl; pull `vaatas `lautes `otsa `seukse silmaga, ma `kustusin, täit `mõistust ei olnd korraks piar Rid; kui ilm juba `vaiknõ ja laenõ allõs suur, siis `üeldäkse, vana meri `kustub; `vaata kui laenõ lähäb ja `alla kukub, siis `üeldäkse, et sie laenõ valab ää, laenõ `kustub Khn; mis sa karjud naa `val'lu, kõrvad `kustuvad ää (lähevad lukku) PJg;

juba tema lõhnake (hingeõhk) `kustus ää Vän; kudas mõnel jah need sil'ma närvid ää kustuvad; näost kaob ja kustub nii ää ja vaob `alla, sel on surm ikka üsna ligi Juu; viha on `kustund Koe; kui inimene akkab surema, siis silmad akkavad `kustuma; silmad `kustusid -- siis ta suri Plt; kustub ja kaob ärä kis jääb nõnna `otsa KJn **b.** nägemist, nägemisvõimet kaotama; pimestuma `silmad `onvad `kustuned, õlengi pime Lüg; `silmä `valgus on `kustund Jõh; `silmääd `kustuvad `vällä Vai; silmad `kustuvad ära, nii erk pää (päev) Jäm; silmad `kustuvad ee, kui päikse kääst püemese elu lehed Khk; Öues nii erk lumevalge, et silmad kustused ää Kaa; ämmarik on siis, kui silmad akkavad ää `kustuma Pha; mu silmad o nõnna `kustun, et näe `põrmugid, soab ää pesn, siis akkab nägema jälle Muh; Sool on sõhune rebu kleit na et silmad kustoved ee kui vaadad Käi; mu silmad `kustuvad ää, ei või änam lugeda Rei; silma nägemene kustub ää Tõs; teene silm on `kustund PJg; silmad kustuvad valgusega Tor; `Vaata nii [kaua aega ühte kohta], et sil'mad kustuvad ära Hää; silma `valgus kustub ää Ris; sil'maseletus kustub ää, jääb üsna pimedaks Juu; silmanägemene kustub mul ää, aga kõrvad kuulevad `iasti viel JMd; silma `valgus on `kustund VJg

4. euf surema sene inimese elo on jo `vällä `kustund Lüg; ta `kustus, läks teisse `ilma Jäm; Vana Riidu oo ise visa iñjega, ammustaega juba pitkas, aga ära ei kustu Kaa; ta oli moost neli `uastad noorem, äga ära `kustus Põi; `Mihkel peab ta `matma korra, kui ta ää `kustub Muh; elu küinal kustub Emm; ma kustun teitest `kõikidest ennem ära Kul; Kurja inimesega oo sedasi, kui kustub, siis akkab `väl'las `tormama; Ää `kustumesega põle kiiret Han; sii ju siit ilmast ära `kustunu Hää

5. (kustutamata lubjast:) veega reageerima Lubja `kustumine, see võtab nädalid `aega Põi; `Meister kis tüü võt'tis, es pane `lupja maa `alla mõnes aas `kustma, lubi `lašti `pal'lalt nõnna paelu `kustu, et liivägä või ruusaga sai ära segädä Vil

kustuni|vesi söevesi, millel usuti olevat raviv toime sütega `tehti `kustuni vett, vaadeti, kas vesi liigub `mööda `pääva või `vastu `pääva, see pidi tähendama kas `aige saab `terveks Khk

kustutama kustutama S(-da- Emm Rei) L(kusto- Mar) K Iis Trm Puh, -eme Hls; `kustutama Kuu VNg Lüg Vai/-mma/; `kussutama Hlj Lüg Jõh IisR, kussu- Kod

1. põlemisele, hõõgumisele, valgustamisele lõppu tegema `liivaga sai seda [rauda] `kussutada, et põlema ei läind Hlj; maja on jo `vällä `kussudettu, enamb ei põle Lüg; `kussudatta süsi tahad, siis `lämmästäd süö `ummusse Jõh; Võtt `kerve ja `ämbri ja läind ise `kussutama IisR; `kustuda tuli `vällä Vai; kustuta lamp ee, nüid minnasse magama Khk; Kõue tuluke see on nii valus, seda änam kustuta äi saa Põi; `õhta kustutati kütis ää Muh; `lähtvad tuld kustutama Mar; ää kustuta veel tuld ää Tõs; sai sii vett `väetud ja [tuld] kustutud ja Aud; mehed `aeti `metsa kustutama Ris; `pikse tuld ei soa kustutada; tulekahju pasun üiab, kutsutakse kustutama Juu; tule tukk, võta sealt paa alt ja kustuta ää Kos; ahjuluud põleb nõnnagu kohiseb, piäd ualega kussutama Kod; kustuta tuli ära ja tule magama Äks || fig kui añni vakk täedetud, siis tuli tulekustutamene (rahakogumine pulmas) Juu **Vrd** kustama

2. kirjutatut või joonistatut maha hõõruma, pühkima, läbi kriipsutama õled `kirja maha `kussutand, õled `kirjale `rissi ja `põiki `kriipsud `piale `tõmmand; `kummiga võib ka `kirja `kussutada `vällä Lüg; kummiga kustutase `kirja Khk; vanad `numbrid kustutati `paatide

pealt ää Muh; `kirja maha kustudama Rei; kirjotas `tahvle `peale, kustutas jälle ära Ris; kustutab ää [kirjutatu], et aru ei soa, mis seal on old Juu; `tahvli pial sai `jälle ära kustutata, kui `iaste ei lähänd HljK; vanas õlid tahavlid, kirjuta ja kussuta, tee jälle `uudess Kod || (nimestikust) välja arvama keiakse ikke vallamajas, kustotasse maha ennast, kui ta teise koha `peale läheb Mar || fig (suremisest) jumal kustudab nime elu raamadust εε Khk

3. fig a. tühistama, lõppu tegema, kaotama jumal kustudab inimese patud Khk; ma taha su vallatust kustuta Rei; kustutasin ta võla VJg; ma õlen kõik ära kussutanud, mes `enne õli kõneldud meie vahel Kod **b.** rahuldama, vaigistama, leevendama tuo `mulle jua, sie `kussutab janu `vällä Lüg; joob jänu kustutamiseks; kustudab oma viha teise `peele Khk; ma taha oma jänu kustuta Muh; isad emad kustudavad oma viha laste pääl, tegad `liiga Emm; saaks ometi jano `eesel ää kustutada Mar; mine oma viha kustutama Kse; nälja ädä oo kustunud Tõs; nälla irm oo kustunud Aud; anna mulle ometi natukese, ma soan seda äda kustutada; sain oma viha teste kallal ää kustutada Juu; põle ea vesi, aga jänu kustutamiseks ikka `kõlbab TÜR; luoma põhk `otsas, siis suab teise käest, nüüd on äda kustunud Koe; kustutas oma viha teise `peale ää VJg; `näлга kustutama Plt; sain oma jänu ära kustutada KJn **c.** pimestuma (eredast valgusest, kirevatest värvidest vms) lumi üsna `kiiskab, kustudab silmad ära; `päike silmad εε kustutand Khk; Vilmal oo nii kiri leit üll, et kustutab silmad ää; Lumi on `päiksega nii erk, et kustutab silmad ää; Rätik on nii `uhke, et äi vei `peele `vaata, kustutab silmad ää Kaa; Päiges on täna nii ele, et kustutab mo vana inimese silmad tükkis ää Põi; Tüdruk on nii ilus, et kustudab silmad εε Emm; pääsusilm kasvab aru maa pial, väike kollane sil'm on `keskel, silmad kustutab ää kui `vaatad Plt **d.** kurdistama [tugev heli] Kustutab üsna kõrvad ära Tor **e.** surmama äi ta_p tõuse änam üht, ta eluküinal on kustunud VII; Vassil saan pootsaagiga ta (ussi) elu ää kustuta Muh; oli ühü ära kustutand Rid

4. põletatud lubjale vett lisama `kussutavvad `lupja, sie on `kussudettod lubi; `lupja `kussudetta `viega Lüg; lubja `tahto `kustuta Vai; Kustutamata lubja puumajase `panna äi tohi Põi; lubi kustutatse ää Muh; lubja kustudama Rei; kustotad `lupja, sedä pruugitasse ikke; mes kustotamata lubi oo, see `seisväd ikke na pae tükid Mar; ma kustutasi lubja ää Tõs; kui ta kustutamata lubi on, siis paneme lubja likku Juu; `lupja kussutatse kui `viskad vett piäle Kod

Vrd kistutama

kustutis kustutis Mär; kustutes g -e Mär Ris Juu HJn JMd Plt kustutus eks nälja kustutest saab, ega `rohkem ei ole Ris; küll on `kange kibe jänu, peaks ma õhö tilga vett `soama jänu kustutuseks Juu; siis `ahti `neile jahu äda kustutuseks HJn; sain puar `tilka jänu kustutuseks JMd

kustutus kustutus Tor, g -e Jäm Mär Tõs Koe VJg Trm KJn; kussutus g -e Kod; `kussutus IisR; g `kustudukse Kuu kustutamine vähä janu `kustudukseks Kuu; võta jänu kustutuseks Jäm; loomad käevad palus, seal oo va kõba rohi, eks ta ole nälla kustutuseks koa Mär; vesi on tule kustutuseks Koe; käisin tule kustutusel VJg; `viskad kussutuss piäle tulele, kui piäd ära kussutama Kod; sain äda kustutuses natuke KJn **Vrd** kustutis

kustutus(e)|paber kuivatuspaber `kustutuse paber Lüg; kustudus paber Rei

kusule 1stk kusule VII/-s-/ Põi kusele `viime lapse kusule VII; Kui ma `ärka, siis ma pane ta (lapse) kusule Põi

kusuma *kušuma* Ksi; da-inf *kušoda* Kod 1stk *kusema laps tahab kušoda ja äkädä* Kod; *lapsele üöldasse: kušs, kušs kušume* Ksi

kusur *kusur* Juu/-š-/ , g -i Ans Trm Kod(*kušor*) Lai allakusija *kes sihantse kusuriga ühes magab* Ans; *Kusurile lubati tuliluuda anda, kui maha ei jäta seda moodi* Trm; *kusele ei tõštva vaderid`minnä, siis lapsess suava vana kušor* Kod; *kes`alla kusi magades, see oli kusur* Lai

kusuripatska *Kusuripatska* = kusur Trm

kusutama *kušutama* kusetama last *kušutama* Ksi

kusõmõnnõ *kušõmõnnõ* Se kusepõiest tehtud *tubagu kot't kusõmõnnõ, tubagu kott ka tetäss kusõmõst* Se Vrd *kussõmanõ*

kušäkk → kussak(as)

kut *kut* S kui

1. võrdlev sidesõna *niid pead sa nenda`rookima kut sa vähegid jouad; siga kut kurivaim; õhune supp kut liir; Nii`vaikne kut jää Jäm; silma`ambad on teist`moodi kut muud; es lähigid`rohkem kut üks pool`tundi`aega; sellega ma`viitsi`rohkem kut pääva ära* Ans; *lol'l kut lammas; teine on nobem kut teine; mettel (meil) kevade üks siig oli änam kut kolm`naela* Khk; *paergus ela na kut müit't, ole vaid Kär;`lustjas kasvab rugi sees nõnda pitk kut kaer; ahvenal arjas`püsti`sel'gas kut suured porgad* Mus; *Pæe kut uhakatut't; Tuba pala kut saun; Poiss naatkut piibuork, aga nää kui terane* Kaa; *rottisi on`kahte`liiki, ühed suured kut kassid, teised vähiksed* Krj; *ema on`rohkem`orjust näind kut ma Pha; lihab`linna_bole kut tigu* VII; *vaaplased on suuremad kut erilased* Jaa; *ta on ikka täitsamees, pole`seike kut mõni teine; Kut sea jalg sööma sihes (inimesest, kes topib ennast igale poole); üks`mõistmata mees äi raiu nõnda puud mette`kervega kut see mees kivi`raius* Pöi; *raudnõgessed o ullemad kut emanõgessed; ma nii sama kirssus kut se nuga oo; ennemini olgu müia kut`osta; seal`olli nii palju rahvast kut`pilvi ja`panka* Muh; *tösi kut tõrva vesi* Emm; *ta ni norust`moodi kut`aige oleks olad* Rei; *nõnda kut võrdlev sidesõna nõnda kut vasetud; Nõnda kut ane selga vesi; Metssead tegid pool`tuhli`põldu`puhtaks, nõnda kut oless kooguga`võötud* Jäm

2. aega väljendav sidesõna *ooda sõnni kut ma tule* Jäm; *kut nad`õhta läksid, akkas kohe sadama; see oli siis, kut ma`karjas keisi* Khk; *ole sõnni sii kut me tuleme* Mus; *see`olli juba enne kut ma mäletama akkasi; nisud tehasse pärast kut rukid; ma tuleta teit nii kava`meele kut ma ela* Muh; *Kut ma noor mees oli, mool oli`rammu küll* Rei; *n i i k a u a kut kuni, seni kui sa oled niikaua sii kut linnast`ostja tuleb* Pha; *nii kaua kut surmani* VII; *küll te`jääte magama ja makate niikaua kut ominguni (kui unilauku sööte)* Muh; *n õ n d a kut niipea kui Nõnda kut ta mind märkas, nõnda ta uksest välja pani; Nõnda kut ma ukse püsut pautasi, oli ta sehes* Kaa

3. niipalju kut määra väljendav sidesõna *iga üks sõi niipalju kut`tahtis* Muh; *tää (tea) see sennepärast`ühti niipalju kut see räägib* Rei

4. ühendav sidesõna, seob koondlause kaht rööpliiget *siis oli ju tööd nii pailu meestel kut naistel* Kär; *Vanast sai seda maatööd - - orjatud oomikust õhtani, sui kut talve* Kaa; *see on [nii] pitk kut jäme* VII; *Eluaja ta on Peetril`kõöpind ööd kut päävad, pühabed kut argibed, pole seda suurt rikkust näha`kuskil; Mees nii lai kut pitk; Koti`rüidest püksid`jalgas, suid kut`talved käis nendega* Pöi

kuta¹ *ku'ta* vana (väike) seelik *ma`viskasi oma va ku'ta koa ült ää* Muh
kuta² *ku'ta* Saa Krk koera (hellitus)nimi *Ku'ta ol'li koera nimi, aga iga koerale võis ku'ta ütelda; kui nime es ole või es tää, siss kutsuti - - ku'ta-ku'ta Saa; külän tõste ku'tade man* Krk

kutagilt kuskilt *see põle mitte kutagilt päralt* Muh **Vrd** kusagilt

kutatama *ku'atama* hellitama *mi_sa_taaast latsõst nipa'l'lu ku'atat* Urv

kuteldama *kuteldama* = *kuterdama*² *kirp kuteldab`seljas* Jõe

kuterdama¹ *kuterdama* Jäm Khk kudrutama *tedred kuterdavad* Jäm; *tedre kuterdab kevade küll; pastu`talve kui kenad ilmad on, siis [tedred] kuterdavad`metsas* Khk **Vrd** *kuderdama*¹

kuterdama² *kuterdama* Kul Kir Nis Kad, *-eme* Hls; *kuderdama* Hlj *Lüg(-mma)* Jõh; *da-inf kuterda* Muh

1. *tuterdama midä tämä kuderdab sääl`ühthe`puhku edäsi, vähä`aavali`kõnnib; on saand näha küll, kuda täid kuderdavad`neie`kärnä`kuorikute vahel* Lüg; *See`haige kuderdab juba jalul* Jõh; *mina olen nüid siin sees (oma majas) ika kuterdand* Kul; *joonud mees kuterdab* Kir; *`ämblik kuterdab* Kad; *kuterteb pääle, kedägi ei edene sijj`kõndmine* Hls

2. (kiirest liikumisest) *kirp kuderdab* Hlj; *kirp sie kuderdab`juossa* Lüg; *mis sa sii muidu kuterdad oja eest äe* Muh; *lastele`ööldakse, mis te siin kuterdate, mis kuterdamine se on, kui lapsed`pal'lu vallatust teevad ja joosevad* Nis

3. *sügelema Ei saa magada, nagu`kiegi näriks, siit ja seält kuderdab* Lüg

kuterkuuti *kukerkuuti kutter`kuuti* Kuu; *kuter`kuuti`lööma* Kul

kuti *kuti* Jäm Hi Kse Hää Krk; *ku'i* Tor Puh; *kutti* Vai; *kudi* Kuu

1. (kassist) **a.** euf *kass* – **Rei b.** int *kõtt* *Kassi aetakse - - kuti, kuti* Emm; *kuidas sa`ütlet kassile, et mene`välja kass, ikka mene`välja kuti* Phl **Vrd** *kutiss c.* *kassi hellitusnimi* – *Kse Puh*

2. int **a.** (kõdistamisel) *ku'i, ku'i kõtistad teist* Tor **b.** (kodulooma või -linnu kutsumisel) *kanu kutsuts kuti kuti kuti* Krk

kutiss *kutiss* (kassi peletades) *`kassi ermudata: kutiss* Rei **Vrd** *kuti*

kutistama *kutistama, (-t')* Jõe Emm LNg Mar Kse Ris HMd Kei Rap Plt

1. *kõdistama mis sa mind nüid kutistad* Emm; *ta kutistas mend nõnna et ing menemas* Mar; *laps kardab kutistamest; akkab`kurkus ku'istama ja siis paneb nii kõhima* Ris; *Kis põlve otsast kutistamist kardab, see saab perenaiseks* Rap **Vrd** *kudistama*¹, *kuditama*

2. (naeru) *kihistama`muudku kuttistab`naeru* Jõe

kutistus *kutistus* g *-e* *kõditus ei ta karda kutistust`ühhti* Kse

kutitama *kutitama* Pil Nõo *kõditama sääl nakap tedä`aiksalt kutitama ja tüdruke ei`aaki`vasta* Nõo **Vrd** *kuditama*

kutitsema *kutitsema* Jaa Muh

1. *häälitsema kanad kutitsevad ula all* Jaa

2. *kõdistama kirp kutitseb`kõrvas na et sa_p või elada mitte* Muh

3. *fig armatsema kutitsevad öö läbi oma`kambris* Jaa

kutja¹ *ku'tja* setu matusetoit *ku'tjat`võet'e* [haua] süües] *kolm`kõrda kõkõ inne; ku'tjat tet'te ei'ss, sinnä`paante`sohkret,`hernet, kerigo`leibä vai`saia ja lähmind vett; kel*

oll' mett, sis pañd keededõ_`he'rne miileeme `sisse, sis sai `veiga hüä `kut'ja; meil pandasõ makõ `herne `kut'ja `sisse ku `kuyl'ja om Se

kutja² *kutja sälg Sai suuremaks, siis papa ütles, et juba kutja, pole enam varss Iis*

kutja|liud *nii `piakõ't'si keset `lauda vai nii õt kolma's jago `lauda jäi peräpoolõ sinnä_`pañte `kut'ja liud, küñnel' `kül'ge palama Se*

kutka *ku't'ka plika, tüdrukutirts Kut'kaks kutsuti `väikest tüdrukut, sij juskü meelitusnime Hää*

kutkuma *ku'tkuma Lüg(-ie) Jõh pakitsema kõhä `kutkub `rindus `ühte `puhku; kui `kutkub, siis tuleb `tõinekõrd rögä Lüg*

kutnik *ku'tni|k Jõe Kuu Jõh spor Sa(g -gu Khk Pha Pöi), Muh Pil KJn M(-gu Hls Krk), `ku't'ni|k spor Sa(-gu Jäm Mus), LNg Hää Ris HMd Trm Äks Nõo Ote, g -ku; `kutnek Käi; `kuutni|k g -ku, -gu Khk pops, saunik, väikekohapidaja; majuline nüid pole `ku't'nikkusid ka `päiliseks `saaja; `ku't'nik, kis sedasi teise `juures `koltris on; `kuutnik on üks `koltrivaim Khk; `ku't'nik - - elas teise `juures `saunas ähk toas Mus; mis sa pisike `kutnik oled Krj; `kutnigul pole midagid maad mette Pha; ta on mu `juures `kutnikuks VII; Sij `vaene `kutnik, kes sest oolib; `väiksed `kutnikud, kessel pole moad mette äga maja Pöi; ole omal maja mitte, jälle `olli üks `kutnik ühes `kohtas `saunas Muh; koa veike talo, `ku't'nikud on LNg; Uulu `ku't'nikude `juures puhati `obusi Hää; `ku't'nikudel maeda alust on Ris; nied on `ku't'nikud, neil on veked muad Trm; sij eläb siäl `kutnikus KJn; mõnel `kutnikul olli obene kah Pst; `kutniku olliv `väikse koha pidäje - - kes `mõisa tühün käüsiv Hls; `mõisa `kutniku om `mõisa maa pääl eläje Krk; `kutnikul `olli ka veedikene `kartulimaad `ümbre tolle tare Nõo; tõesil `ku't'nikil om ärä (härjad) Ote Vrd putnik*

kutniku|koht *popsi-, saunikukoht `kutniku kohad Jõe; meitel oli pisine `ku't'nikukoht Khk; pisised `ku't'niku kuhad Pha; veike `kutniku koht Pil*

kuts¹ *ku't's Muh Tõs Tor Jür Trm MMg KJn Hel, g ku't'si Hää Hag Koe VJg Lai Plt Trv(-t-), `kutsi Kuu(n kuts), ku't'su Hää Juu; kuits Jõh VII Pöi Rei Vig, g kuitsu Emm Kse Han; kuts Mär Istk koer, kutsikas kuts `haukub Kuu; vana kuits sie lakkus täma `silmi Jõh; nagu pisike kuits urin lahti VII; Tuss paljas, kuits viib tillud ää Pöi; karja kuits Kse; tule ku't's `siia Tor; küla ku't's tuleb kallale Hag; ku't's lähäb `karja loñt-loñt-loñt (laste mängituslaul) Juu Vrd kutsa, kutsi, kutsu*

kuts² *ku't's Sa, kuts Rei int (kassi peletamisel) ku't's minema Jäm; Ku't's, kasi `välja, mis sa sii liuerdad Pöi; Kuts, kus sa tuled Rei Vrd kuuts, kutt¹*

kutsa *ku't'sa Jäm Khk Pal eL(kutsa, ku't'sa Lei) Istk koer; int (koera kutsumisel, meelitamisel) ku äälitsets `koera meelitusess - - siss üteltess ku't'sa, ku't'sa Krk; ku ta vähike om, siss kutsutess ku't'sa Hel; Kui tedä äälitset ku't'sa, ku't'sa, ää peni, siss jätäp [haukumise] `järgi Rõn; küla ku't'sa kükikuli, lugõ `taiva `tähti, latsõ iks `üt'si nii San; Nigu ku't'sa küläle, nii külä ku't'salõ Urv; ma silide ku't'sad Krl; ku't'sa, ku't'sa tulõ_sa siiä? Har; kagah ku't'sä tulõ Se || emane koer kutsal om kat's vai koll kutsigut Lei Vrd kuts¹*

***kutsakanõ** *pl ku't'sakasõ kutsake Se*

kutsake 1. *dem < kutsa Trv San Kan Se Lei tule siiä ku't'sake Trv; `väike ku't'sake San || emane koer ku't'sakõ om jema peni Lei*

2. *koeranahast torupill kutsakõ om peninahkan pil'l, nõnast pu,utass un koagin d'alan om truñp Lei*

kutsar `kutsar R Käi L K IPõ Trv/-r/, kutsar Kod Lai TMr Võn, g -i; kut'sar V(-r; -aar' Har Rõu), kudsar Hel/-d'-/ T; `kutser g -i IisR/-šer/ Vai Jäm VII Muh Emm/-är/ Mar Vig Kse Vän Hls Krk/-t'-/, `kutsri Sa(g `kutsra Pha) Rei Phl Han; kut'ser g -i Lei hobusõiduki juht `kutsar `istub pukkis ja `sõidab, eks `enne `erradel õld `kutsarid Lüg; `kutser ning tallipoiss nee olid [mõisas] perenaise `tehtud sööma `sõõbijed Jäm; vend oli `mõisas `kutsriks, pidas kaheksa `aastad seda `kutsri amedid Khk; `Kutsri pukk, `kutser `istus sõidu ajal pukkis Põi; `kutsridel on nahk`kindad Rei; seal altoa `teises `otsas eläs `kutsar oma naisega Mar; anna oehad `kutseri kätte Kse; Nüid põle änam `kutsrisi Han; `kutsar oli ees pukkis, se aas oost, ärra oli taga `tõldas Juu; `kutsaritel on ikke tõlp VJg; õpetaja tuleb kutsariga Kod; kui ärra `sõita `tahtis, siis kutsar pani obused ette, `sõitis treppi Lai; kui mina [sõnnikuveo ajal] `kutsar olin, lahutasid naesed sõnnikud kättega Plt; neil (sakstel) olli `kut'sre egäl Krk; kud'sar olli `antvärgi lavvan [söömas] Hel; ja emä lähäb `jalksi tñid `mññidä ja `mõisnik sõedab tõllaga ja kudsariga Ran; `šaksi kut'sar ol' ka suurõmb, ega tuu is lähä hobõsõid `hellämmä Har; herräl kut'sar puk'ih Se || hum sõnniku `kutsar (hobuseajaja sõnnikutalgutel) Pal || fig Ega `kutsar `kuormaks ole Kuu

kutsardama kutsardama Tor, kutser- Khk Kaa PJg hobust juhtima Kui mees puusärkis, naine äi kutserdand obust Khk; Noh poiss, veta ohjad püuse ning kutserda obu - - põllale Kaa; kes kutsardas obust Tor Vrd kutsima

kutse kutse g `kutse spor eP(g kutse Mar Tor), Trv TLä; kutsõ? g `kutsõ spor V; n, g `kutse Kuu VNg

1. a. kutsumine; teadaandmine ega see ühe `kutsega_p tule Jäm; Mool oli ka kutse, peigmees käis ise `kutsuma Põi; kirgu kellad elisevad, see ju kutse, ta kutsub inimesi Muh; `pulmes oo ikke kahe `kutse rahvas, muist oo nooriku kutsutud ja muist oo `peime kutsutud Vig; egä tä ühü `kutsega veel tule, tä `ootab veel teist kutset Tõs; minu `kutse `piale ta_i tule, kutsu ise JMd; no_su `kutsõ pääle ma_külh ei lähä? Har || fig see (haigus) se surma kutse oo Muh **b.** kirjalik teade; käsk, korraldus sai `kutse käde, pole `muutkut mine aga `jälle Khk; ta sai paelu `kutsid, aga ta ei tule Kse; sai pulma `kutse Tõs; saadad kirja `kutse Tor; `kohtus on `kutsekirjad Hää; `kohto `kutsed või `pave-skad Ris; suadeti kaks kutset JMd; üks kutse tuleb jälle - - `enne `mñnti nii, kutsuti suu sõnaga ära SJn; kas sa? pulma kutsõt olt saanu? jo? Krl; saja kutsõ_tul' Se

2. nimekasutus, nimetamine, (hüüd)nimi ma ei tia ta kutset Var; Tubli on küla `kutse järele Juani talu Kod

3. u elukutse `arsti `kutse ja siis oli `amba `arstiks ka viel, kaks `kutset siis Kuu; arstil on kõige `täpssem (täpsust nõudvam) kutse PJg

kutse|kaart kirjalik kutse mul om kah `saajaminek', kutsõkaar't om jo_käen Har || fig kell om jo? ütesä, selle tulõva ka kutsõ`kaardi `järgi jo? (unest, haigutamisest) Har **-laud** lokulaud mõisates oli `sööma `kutsumise taarist, `saksu kutsuti sellega, see oli `kutseloud, perel oli söömakell Jäm **-lind** peibutuslind kutselind one nagu jahilinegi; kutselinnud laalavad, tämä kutsub, tõene tuleb tämäle `juure Kod **-nimi** hüüdnimi siin egäl om õma kutsenimi, peris nime järele ei `tiägi näid Kod

kutser → kutsar

kutserdama → kutsardama

kutse|sõnn kivimängus ringi keskele jäetav kivi – Muh **-torn** väike jaanituli rahva kokkukutsumiseks *esiti pannasse pisike torn, see oo kutse torn, pärast pannasse suur leedu torn lõõmama* Muh **-võõras** kutsutud külaline *kutse`võerad kutsutse`pulma, teesed o norulesed* Muh; *`kutse`võerad tulid mõlemil pool kokku, nii ruudi kui`peigme pool* PJg; *ma olõ ka õks`kutsõvõõrass, ega maki ilma`kutsmalda siiä is tulõ?* Har

kutsi *ku'tsi* Hää Hag Koe VJg Iis Kod Plt Puh Ráp kutsa *veked ku'sid; ku'si ku'si tule`seie* VJg; *ilos ku'si* Kod **Vrd** kuts¹

kutsigakõnõ dem < kutsikas *timä`väega_tujud ku'sigakõist hoit', üsäh kõgõ`ol'gina?* Vas **Vrd** kutsakanõ

kutsik → kutsikas

kutsi|kapalene pl *ku'sikapalesed* kontvõõras – Rap **Vrd** kuitskapaline

kutsikas *ku'tsik|as* spor L(-gas Saa), K I Har/-ss/, *kutsik|as* SaId Emm Lä Tõs Hää Saa Ris, *ku'tsik|as* Kuu IisR, g -a; *kuitsi|kas* spor Sa(-gas g -ga Jäm Khk) Lä, Khn Ris, *kuitsi|kas* R(-kka g -ga Vai; -gass g -ga VNg); *ku'tsi|k* g -ku Saa Koe M(-gu Trv) V(*kuu*-Se; g -ga, -gõ, -kõ), -ka Kod Pal KJn; *ku'tsk* g *ku'tska* spor T, Vas Ráp Se; pl *ku'tskud* Kod; *kutsi|k* g -ku Mus Kod M Puh Nõo, -ka Trv Ran Nõo, -ga, -gu Rei; *kuitsi|k* g -ga Jäm Khk Mus(-ku); *kuitsi|k* g -ka, -gu Kuu; pl *ku'tšige* Lei

1. a. koerapoeg *Kust sen nii ilusa`kuitsigu olete`tuoned* Kuu; *kueral on viis`kuitsika, ei tia`miskese`kasvama jättame* Lüg; *ise va pisine kutsik, aga`kange räpitsema* Mus; *Pisike lol'l kutsikas,`sõuke_b tea veel midagi* Põi; *mis sa sest ku'sikast narrid* LNg; *Vana koer augub ees, kutsikad takka järel* (lapsed õpivad vanematelt) Han; *tõid omale noore kuitsika* Tõs; *tea kuhu se kuitsikas sai* Ris; [lapsed] *justku kutsikad karjuvad* Koe; *põllu`tuhkõr aagub nõnnago veike ku'sik* Kod; *koer imetäb oma ku'sikid* KJn; *koeral kuitsika perän* Trv; *mis kutsikun õpit, vanan penin peat* Krk; *aastane peni, kas sij mõni kutsik* Puh; *kel karjapenne`rohkeemb`oll'i, noil`oll'i ku'tskit ka`rohkeemp* Ote; *Mitu kuud söõdeti`ku'tskit rõõsa piimägä enne kui laket tet'ti* Rõn; *vahel ku'tsik unnaäs kah, nigu`sarvõ ai, ik'kah* Vas; *ku'tskal om üt's kõrv`kirki, tõõnõ`lohti* Ráp || fig *Ilm tuli kõige kuitsikatega`välja suured ja pisikesed kõik`lendus* (õeld talvel tugeva tuisu ja saju korral) Põi **b.** muu looma poeg *Naistel`silmaid vie`kalkel`nindagu`ülge`kutsikail* Kuu; *uñdi ku'tsikas* Tor; *ku'tsiga ku'sigas* Saa; *rebäse ku'sikad õlid* Kod; *kutsiku otsiti`koplist, undi pesä otsiti`vällä* Hel **c.** euf hunt vana all *kutsik* Rei; *susi om õñnistegijä ku'tsik; ma oll'i karjaga nurmõ pääl, vana ahk ku'tsik tul'l kah mõtsast`ussõ mõtsa`vijrde* Har; *püha jüri kutsikas* 1. euf hunt *pühä juri`kuitsika tule`karja* VNg; *püä jüri`kutsikad`ulvod,`tahtod`süvvä elokasi* Vai; *pühä jüri ku'sikad tulevad* Kod; *naasõ`tul'li kodu,`ütli, et pühä jüri ku'siga omma?* mõtsan Har 2. päevakoera röövik – Juu 3. *oh sa pühä juri kutsik üteldi kelle taht loomale* Hel; *oh sa_pühä jüri ku'tsik, kiä sullõ ka`tarkusõ oss pähä`pandanu?*, *et sinust ka inemine oss saanu?* Har; [lapsed] *purõlgo_j_tii tan ka kui pühä jüri ku'siga?* Lut **Vrd** kuts¹

2. fig a. pej (lapsesest) *Este lei`linnas`litsi, tuli laps kää`kõrval`maale, sie ei`õldki laps,`üöldi`litse`kuitsikas* Lüg; *Mis sa`ninda`nuortest`lastest tahad, neil viel`kuitsika aru pias* IisR; *olõ no`vaiki, sa (laps) olõt õks`vijl`ku'tsik, sa ei_tiiä?* mia vana pini hauk Har **b.** (millestki väiksest) *pisist eina labu* (saadu) *üitakse kuitsikas* Khk; *väike kuitsikas seisab kaua noor* (väikest kasvu inimesest) Kse; *mõisa kõrdsi kutsuti kutsikuss; kutsik kõrts olli vähep ku tij veere kõrts, säääl es ole rihaalust* Krk

3. raskus kootava kalavõrgu allääres; võrgukoer *kuitsik peab võrgu silmad`sirgu* Khk; *kui kaks kolm`korda on juba kujutud, siis pannakse kut`sikas ühe silma sise rippuma* Pha; *ku`sikas reppus [võrgu] alumise serva`külges* Rid; *võrgu rakendamisega sai kut`sikas`panna* Ris; *kuitsik ripend võrgu all; kuitsik oiap võrgu lak`ka* Ran || korvi punumise näpits – Trm Vt koer, koerus³

4. a. kolmeosalise pakkäkke keskmised vahepakud *`kuitsigad [olid] pisemad, ühe`pulkaised, pakkud olid kahe`pulkaised* VNg; *äge`kuitsikad õlivad pakkude vahel* Lüg; *kahed suured pakud ja kuitsikate pakud seal vahel, kõik puust* Vig; *puu äke on kut`sikatega, kut`sikad on vahel, sis vedrutab`eäste* Juu; *äkke`kut`sikad on lühemad ja äkke pakud on pikemad* VJg; *pakkäkkel õli varb sees, et paremast liigub ja kut`sikatega äkkel õli kaks`varba* Trm; *sula põllu pääl`õlliva kuitsikidega äglid* Ran b. (toestamis-, ühendamis-, hoobamis-)klotsid *`poisid`kiskund`kuitsikad [aia]`posti`suonest`vällä* Lüg; *ku`tskud, niid, kellegä`piälmäsed palgid müüiril sidotasse, vai lengid* Kod; *kuitsikuge murda`ss pal`k`raskusege otse* Krk c. saeveski osa seda kutsuti *ku`sik, mis si sae`veškis ööveltas, kuitsiku alt tulli`d keik pu`nitud lauad läbi* Saa

5. a. niiekolk, kangastelgede osa *kangas`tel`gede kut`sikad* Juu b. soasulane *kuitsikaga pannasse [lõng] sua`piidest läbi* Tõs; *ku`sikaga saab`lõnga`soase`panna, toob lõnga läbi* Aud c. niks, lõngaviil *luoma`sarvest teha`kuitsikas, tehässe õts`lõhki ja`piigistatasse lõng vahele* Jõh

6. (jääk, jäänus) *ku`sikas* (soast ülejäänud lõimelõngad) *kõrval, kui kearib ja suga on`kitsam* Amb; *kaku`naa`kuitsigõ?* (pulstunud takutükid) *ar?*, *ma tii langast* Se

7. a. pulgamäng *me leime üks kut`skat,`puukesele pääle ja`mähgseme kitse`urgu* Ote; *lät`si kut`sikat`lүүmä, nui ja pulgakõnõ omma?, medä löövä?* Har b. munamäng *ku`sika`lүүmine - - tijt üte`säärtse mulgu maa sisse kohe pal`l`sisse lätt* Har

kutsima *ku`sima, (ma) ku`sin* Mär Tor Ris Jür KuuK Koe; *kutsima, (ma) kutsi(n)* Jäm Khk Kaa Rei Tõs PJg, *kutsin* Kuu Lüg Jõh IisR

1. (hobust) juhtima *Ja mina sis`kutsisin,`õhjad minu kääs* Lüg; *aka obust`kutsima* Jäm; [pruudi] *kirstu pial oli kaks meest, üks oli`kutsija, teene oli lipu`oidja* PJg; *kui`saksu sõideti, sis oli`kutsar ies ja sie`ku`sis obused* Ris; *Ku`simise sain`enne`kuoli juba`selgeks* Jür; *anna ohjad minu kätte, ma ise ku`sin oost* Koe Vrd *kutsardama*

2. õpetama, kamandama *Aru jäeb lühikesest, kui`tarvis kedagi oma`piaga teha ehk`toimetata, kedagi taga`kutsimas ei ole* IisR; *Vanamad inimesed paljud toppivad noori kutsima* Kaa; *tema tahab ikka`ku`sida ja õpetada* KuuK

kutsi|raatsik(as) *kutsiraatsi|k g -ku, -kass g -ka* Trv; *kudsiraatsi|k g -ku* Hel San(-d-) kusiraatsik *siin om kutsiraatsika pesä* Trv **-ratsik** kusiraatsik *keheleb siin tüdrikide`ümmer nigu kut`sirat`sikud püksis* Saa; *kui`siibege kutsiratsiku`vällä tuleve, sis tuleb`vihma* Hls || *punane kudsiradsigu liiv (mullasegune liiv) kevädest`kündü ei taha* Krk **-rausk** kusiraatsik *Punatse kudsirauske kuseva kõge valusambide; Kudsirauskeste pesä nigu aena rua* Rõn **-rautsik** kusiraatsik *kutsiraudsik`ku`sse käe`pääle; rüäl`jämme terä ku kudsiraatsiku muna* Krk **-võõras** kontvõõras *vahest ku`si`võeraid ja koerkaubamehi oli`rohkem old kui päris pulmalesi* Juu

kutsk → *kutsikas*

kutsku *ku`sku`heina ämm* – Vai

kuts|pool *kuts-* Nai VNg Noa LNg Rid Tõs Ris HMd Kei Jür Kad, *ku'ts-* Rid Ris (järgosis sag lühenenud *-pol, -pul*) süstik *kutspool*, *mis sua eest läbi keib* Noa; *poel pannaks ku'tspoli pial*; *ku'tspol, kellega saab* [lõng vahelikust] *lebi visatud* Ris; *kutspoliga 'kuoti 'enne Jür Vrd kots-*, *kujuts|pool -pukk suur 'roška 'olli, postipoiss 'istus kutspuki peal, kellad aisa 'küides* Muh

kutsu *ku'su* Jäm Kaa VII Muh Var spor Pä K, Trm M Puh; *kutsu* Emm, *'ku'su* IisR; *kuitsu* spor S LÄ(*kuitso* Mar, *kuetsu* Vig), Ris, *'kuitsu* Lüg

1. Istk koer *'tarvis 'anda 'kuitsule üväst 'süia, siis 'kuitsu 'kasvab 'suurest* Lüg; *'Koñdid 'anname 'ku'sule* IisR; *Ku'su läks 'ända liputes* Kaa; *too ku'su tuba* VII; *Tee see pisike kuitsu 'soole midagi, tule aga 'peale* Pöi; *Kuitsu pai-pai* Emm; *ära tee, kuitsu ammustab* Mär; *Kuitsuga oo ia 'karjas 'köia* Han; *Ku'su tñb auh auh* Hää; *sa nii ku ia ku'su lorised alati* Koe; *ti'luk ku'su* Krk

2. int (koera kutsumisel, meelitamisel) *'kuitsu, 'kuitsu, tule 'seie* Lüg; *Kuitsu, kuitsu, tule 'süia* Rei; *ku'su, ku'su, kutsutass 'koera* Hää; *kuitsu, kuitsu, ää tule kallal* Ris; *ku'su, ku'su, tule, ma katsun, kui suur sa oled* Juu; *küla 'kuera meelitasse ku'su, ku'su* Koe

Vrd *kuts*¹

3. kontvõõras *kuitsud sõid ja 'tantsisid* Kse || kontvõõraks *ää sa mitte kuitsuse mine* Var; *'Õhta, sis kui pimedasse läks, sai 'kuitsu 'mindud* Mih

kutsud pl *ku'sud* Mih, *kuitsud* Kse niiekolkide lisaseade, mis võimaldab maatelgedel kududa rohkem kui kahe niiega kangast *suured kolgud kodusid kahe niiega, aga kui kaks 'kuitsu 'juure 'pandi - - siiss sai 'niisa 'juure panna* Mih

kutsu|kapaline *ku'su-* Kul(*kuitsu-*) Vig kontvõõras *sii 'öeti ku'sukapalest, poisid köisid 'tañsid koa, 'anti õlut koa* Vig **Vrd** *kuitskapaline, kutsukäpaline*

kutsuke dem < *kutsu* – Kse Trm Kod Plt *'veike ku'sokene, tä suab aru, et tädä üvitsätse* Kod

kutsu|käpaline = *kutsukapaline* – Kul

kutsul, -e *kutsul(e)* kontvõõraks *naesed käiväd kutsul; kutsule läksid* Kir

***kutsulene** pl *ku'sulesed* Kir Aud, *kuitsu-* Kir Lih kontvõõras *ku'sulesed köisid 'õhtu; meda 'rohkem ku'sulesi, seda 'ausam pulm* Kir

kutsuma *'kutsuma* eP(*'kutso-* LNg Mar Kul), *'kutsma* Mär Vig Var spor Pä, Kod Plt KJn eL(*-me* M San, *-mõ* Krl), (ma) *kutsu(n)*; *'kutsuma, (ma) 'kutsun* R

1. kedagi paluma, kellelegi ettepanekut tegema kuhugi tulla, millestki osa võtta või midagi teha *'Kuerad jo 'lähteväd 'kutsumata [pulma]* Kuu; *'kutsu külaline 'sisse* VNg; *pere'naine läheb 'kutsu 'süöma* Lüg; *tama miu 'kutsumisega ei tule* Vai; *Oma kutsut 'võõrad; lihad sa vaderid 'kutsuma [öeld, kui] mestel püksi ouk 'lahti* Jäm; *Üks koerkäpaline oli ka kutsut võõraste sega tulnd* Kaa; *'koeri kedas kutsutakse, aus mees kes ise läheb* VII; *ta 'olli sii noruleseks, tõtta (teda) põle kutsut mette* Muh; *pujad kutsudi mobligatsjoo-niga söda* Emm; *naisterahvas sii seda 'viisi ilma 'kutmata pühapee külase ei lähe* Rei; *varrude kutsutasse inimesi üks kord, ega 'rohkem kutsuta - - aga 'pulma kutsuti kolm 'korda* Mär; *'surno 'juure kutsotakse lugijaid* Kul; *'kutmata olete tulnd, aeamata 'peate menema koa* Mih; *ta ei tule ju mudu, pia tend 'kutsuma minema* Hää; *'kutsus teine mo 'sõnna koa, tia mis ta - - tahab* Hag; *sõbrad 'kutsusid mind 'kaasa, aga ma ei läind* Ann; *lapulised läksid 'kutsumatta [pulma]* VMr; *kutsu [külalisi], kui sul kedägi 'kutsu one*

Kod; isad kutsuti `jahti Äks; kas sind on kutsutud matussele Lai; sis `küssid menu käest, `kut'sid mend kõrvale Vil; ta miu `kutsun es tule, mine kutsu esi Krk; ku tõist appi kutsut, siss `ütlet, võta vaevass Hel; om vana pirgu, mia kutsu `sisse, temä pirgutab, ei tule; ei saa üits süük kõtun alaneda, joba tõene süük valmiss, kutsutass `süümä Nõo; eelä sa tahit küll, et ma su appi kutsu, aga ma_ss kutsu Võn; oi armõtulõ `kutsõvõ, a ma_s taha_minnä? Krl; ma_kut'si viil `tarrõ, es tulõ?; kes no kodapoolitsõlõ koša`viina and vai põlõlut `pulma kuts Rõu; saa õi_`puhtillõ inne `kutsu? ku inemine ar_koolõss; üteldi är? jo `kutsuh, et viina `silka ar_toogu? üteh Vas; vanast ol' `mõisnigul suurõ? kellä? üleväl, kellega moonä `mijhi kutsuti `tjühü Rärp; tä `kullõ õi mu `kutsmiist, ta tulõ õi? Se; vöi šinä täambä kutsuti ka `ähki (pulma) Lei || euf ä r a k u t s u m a (suremisest) peaks aga `Pietrus `kutsuma ära Hlj; surm `kutsus selle ee Khk; ammu oles aeg, et mind ää kutsutse Tõs; see `olla ää kutsutud juba Juu; igävešti kutsuti ärä KJn; surm kutsub ärä omale poole Hls; ei tää, kunass surm mu ärä kuts Krk; Vele?, sõsara ja sõbra_kõik' omma_siist är_kutsudu?, ma olõ üt'sindä_`perrä jäänü? Urv; jummal `kutsõ timä siist kurjast ilmast vällä? Har; timä jo är_kut's surmakanõ Se

2. nimetama, hüüdma Kuda teda nüid `kutsuda, emast vai tädist IisR; meil `kutsuti `kiiski `enne vanast `ämmä tappajast Vai; [lapsed] oma ema `kutsusid memmeks Jäm; `poldred saavad kutsut, kus laev `kinni pannagse sadama `süldas Phl; `asju `kõiki kutsutse nime pidi Tõs; arjasloomaks kutsutakse siga küll Hag; meie kut'sima sedä eenämud varve Kod; ema lapsed `kutsusivad memm kua Ksi; undruk ta ike oli, aga korsik kutsuti Lai; obesege sulane vanal aal kutsuti `tõpre sulane Krk; nii koduarsti kutsuti targass Hel; latse `naksiva miu Mañnass `kutsma ja kutsuva `täambäni Mañnass Nõo; säängü rõõvass `ol'le, kutsuti õl'st Võn; üte_sinidse_lil'li omma mõtsan, nuid kutsutass nii kopali'lli? Har; uma_tettõ_`luitsa? kutsuteva_maa `luitsess Rärp; obõššit kutsuti `karva müten Lei

3. loomi vöi linde heli, häälightsusega ligi meelitama siga `kutsuta `possu, `possu Jõh; `põrsud nõitsutakse, kutsutakse oma `juure Krj; valg oiss, valg oiss, kutsuti `lambud Rei; pisiksi `talleksi kutsutse til'lu, til'lu, til'lu Tõs; vana karjane aas pasunad, `kutsus eläjäd kokko KJn; ku esäne kägu - - tennä kukku kukku kukku, `kutsna emäst kägu `kaema; kana tulep munelda, siss kaagatap, kutsup kikast `endä manu Nõo; `kuullu neid ušsi sõnu, `kutsnu ušsi `väl'la Võn; Kui obene väl'län `valla, siss kutsutass oma manu `t'suku, `t'suku, `t'suku Rõn; ma_la `karja kodu_`kutsma San; ušso, ušso kutsutass voonakõist Kan; `lehmä kutsuti `juuma nii: `hood's, `hood's, lehmäkene Rõu; hobõnõ hohhotass kui `varsa kuts `hiindä mano Rärp || esile kutsuma `väikse vil'ega kutsuti tuuld Ran

4. a. soovima konh joogimaja om, sääl tetäss `süüki ja tuuass uma ports, mia `kuaki henele kuts Har; s ü d a k u t s u b oma tahtmise vöi soovi järgi saab `ninda `palju kui süda `kutsub Hlj; süda `kutsub `ruoga Lüg; süda kutsub natine `leiba; sai vara `mindud `niitma, sai `söödud enne nii pailu kut süda `kutsus Khk; tä saab tehä mis südä kutsob Mar; süda kutsub `rooga, näl'g võtab `siiski ää (laul) Kse; südä kutsub ja igatseb, tahab tänd nähä Tõs; kõht tühi on, siis südä kutsub `rooga Juu; süda kutsub kiriku VJg; süe kui süda kutsub Iis; Siis panid [karjasele] leivaviiluka `tasku, et õli siis võtta kui süda `kutsus Trm; eks ta nõnnapal'ju süü kui süda kutsub MMg; ei kutsu süä `säärtseid `rõivõid `sälgä `panda?; süü no sa_kah neid ubinõid nii_pal'lu ku süä kuts Har; mu süä es kutsu? inämb tyyd magusat nii

Plv; *süü?* *nii pallo kui sul süä võtt, süä kuts* Se **b.** fig ahvatlema, meelitama *napsiasi nüüd nii kallis, see_p kutsu ligi mette* Khk; *alvass`üeldud, aga kallale ei kutsu kõhe* Kod; *ein kutsub`niitmä* KJn; *hainamaa kuts joba vikatit* Plv

kutsung *kutsung* g -u Vas Se (pulma)kutse; kutsumine; kutsutu *Seto pulmah om mõnikõrd kuntjalgu rohkõmb ku kutsungit* Vas; *mitu kutsungut mul om`höimu; ega talo om üts kutsung* Se

kutt¹ *kut't* Jaa Mar Ris Krk, *kutt* Kuu Muh int **a.** (kassi peletamisel) *Kut't, kut't, `väl'la, `ööldakse kassile* Jaa; *kut't, kus sa kaas lähäd* Ris **Vrd** *kuts*² **b.** (kana või kuke kutsumisel) *kut't, kut't, kutsuts kukke* Krk **c.** (kuke hääliksusest) *kutt, kutt, kutt, kutt, kukk kutsub* Muh || (vaidlejale lapsele) *Kutt`nurka ja nenä päält nahk maha* Kuu

Vrd *kuti, kuts*², *kõtt*

kutt² *kut't* väike maja – Krk

-kutt Ls aluskutt

kuttame *kuttame, kutate* sugutama (koertest) *Nä Polla kuttap jälle Imma sellän, om vist jahiaig* (jooksuaeg) *akanu* Krk

kutter *kutter* g `kutre Rei Rid/-är/ Hää Ris; `kuutõr g `kuutri Khn väike purjekas `kutrel *om ilu`rohkem, ku tal midagi praht või teenistus* Hää

kuttitama *kuttitama* putitama *Modur hakkas tie pääl vade`nüökimä ja`arvasimme, et --`katsumme sidä vähä kuttitada;`Lutvi kuttit vähä`aiga masina`kallal ja sai`selle`ääned sise* Kuu

kutu¹ *ku'tu* Jäm VII Trm Ksi KJn M T Kan(-o) Urv Krl

1. int **a.** (sea või põrsa kutsumisel) *ku'tu, ku'tu, ku'tu, põssa, põssa, tule`sööma* Ksi; *perenaise ääl`om siia kuulda kui ta kutsub ku'tu, ku'tu, ku'tu* Hel; *tsiga kutsutass: ku'tu, ku'tu, ku'tu* Kam; *Söögimanu õeguti t'sikku kui na väl'lään ol'liva ku'tu-ku'tu* Rõn **b.** (koera meelitamisel või kutsumisel) – Jäm VII **Vrd** *kuit*

2. sea hellitusnimi *ku'tule* *tei söögi`valmiss* Puh; *ku'tu tuleb nõtsudega* Nõo; *ku'tudele vaja süvvä viia* Ote; *Ann kuts põrst ku'o* Kan; *meil om ku'tu sulun* Urv

kutu² u *ku'tu* Kaa Muh Emm/-t-/ Jür, *kuttu* Kuu **a.** korras, valmis *Kaik on juo kuttu,`ennegu sa`siie`jousidigi* Kuu; *Saame õhtaks töö kenasti ku'tuks* Kaa **b.** katki; otsas, omadega läbi *Völv tegi korra`rakstik ning oligid ku'tu* Kaa; *õlle`ankur`võetse ku'tuks* (tühjaks) *ühe päevaga* Muh; *Sa jääd ju päris ku'tuks kohe* Jür; *k u t u k s t e g e m a tapma teine põle kirjuten, ei tea, kas o ku'tuks`tehtud* Muh; *Mees tehti laadal kutuks* Emm

Vrd *kuiti*

kutur *ku'tur* int mõni *kuts* [kanu] *ku'tur ku'tur ku'tur* Krk

kututama *ku'tuta|ma* VII Ran, -mma Har descr "kutu-kutu" ütleva *ku'tuta* [koera], *siis taa_p tee midagid* VII; *sigu ku'tutadass ku'tu-ku'tu* Ran || *mis ti ku'tutatõ nigu kana?* *ku't, ku't, ku't,* Har **Vrd** *kuitsutama*

kuu¹ *kuu* üld

1. a. taevakeha, Maa kaaslane *kuu on jo`kortli vanus* (esimene veerand) Kuu; *kuu akkab täis`saama* Jõh; *jaagopäiv`luodi kuu; kuu on jo nähus* Vai; *tere-tere noor kuu, mina nooreks sina vanaks, mina kulla karvaliseks, sina roua`roosteseks* (nõidussõnad) Jäm; *kuu nõnda selja pael, see näidab`tormi* Khk; *kui kuu`kõrgest läbi kõib, siis`tulle vali tali* Muh; *kui kuu seliti, siis tuleb`santi`ilma* Rei; *täna kuu kahaneb ää, oome luuasse*

`jälle Mar; kuu oo `tõusnd juba Mär; Kuu luu lääve all = kaelaraha kaelas Han; `kurja `ilma tähendab kui kuu `ümmer on tumedam ratas Mih; kui noor kuu oo seliti, siis inimesed `surre, kui noor kuu `püsti oo, siis `torma `tulle Tõs; kuu o vierend vana Ris; kuu, see poissmeeste pää (päev, st päike); kui kuu pesäs on (loomata), siis on eä linu tehä Juu; kuu kasvab kõhu täis Kos; kui kuu on sedasi nagu seilakille pastab, sie `üiti kuri kuu olema Amb; kõik laut `lammid täis, kenä õenas `keskel = sji one kuu ja tähed Kod; kui kuu om `püsti, siss tähendeb `kül`ma ja `sündimist; kui kuu seliti om, siss tähendeb sula ja `surnud Hel; nägu nigu kuu pään Ran; nii illuss `poiske, pane kas vai kuuss (kuuks) `taivade Nõo; ku kuu nakass edimäitse veerändiku `pääle `saama, siss täl om kõtt iijn, om kõdran Urv; kuu om sällülde, siss saa `kuul`jit tuul kuul, aga üless vaiva otsaga?, siss om `haigit Se
b. kuufaas `kartuli vanad `rahvas `püüdäsivvad tehä vana kuul, kuu `põhjal, teräveli `jälle `uuvel kuul Lüg; kui konnad `sorravad `kahte kohe (kuusse, st kahe kuufaasi ajal), siis tuleb kena kevade Khk; noore `kuuga raiuti võsa mis ep pia `kasvama Pha; `Noores kuus `toodi `püüsed `randa, siis `saaje kala Põi; vanas kuus taheda `villu kedrada, siis koid ep söö ära end Emm; seinä palgid ja tarbis puud `võeti ikke vanas kuus, nii vana kuu `viimse nädäli sees Mar; Lehtpuu raiutse vana `kuuga, okaspuu noore `kuuga Han; kuude vaheaeg, kui veel uut kuud põle nähä, vana kadun Tõs; kui siga oo vanas kuus tapetud, siis liha lähäb `pissese, kui `noores kuus tapetud, siis lähäb suurese Aud; Kadevad ajad `ol`lid vana kuu nell`lapäeva `õhtad, sis` arstiti, ku midagi ära `kautada taheti, nägu `paisi või `maalesi või Hää; kui kana kahe kuu sees (vana ja noore kuu vahel) `audub, siis poead säuksuvad vägä paelu Juu; noore kuu viht aab ihu kihelema HJn; vana kuus `jääti `ärgane vasikas `kasvama JõeK; `lambaid niidetakse noorel kuul, et siis vill kasvab Ann; `erne külvati täiel kuul, siis ei pidand `úsitama VMr; nuare kuu uni tuleb ruttu kätte Kod; okaspuu lõegata noorel kuul, lehepuu vanal kuul Äks; noorel kuul kästäss neid tetä, mis pääl maa kasuss, vanal kuul tetä kardult Krk; kui lumi tuleb vana `kuuge, siss ta ei tuu `talve Hel; kuppu `lasti vanakuu vahepäeväl, et siss om pehme aig, kupu aava ei ole valusa Nõo; kuu om nellän jaon, `vahtsõkuu kaar ja `vahtsõkuu läülä -- `siss tulõ vana kuu läülä, siss tulõ vanakuu kaar Har; noorõ `kuuga_külvet herne_naglutõdass, vana `kuuga_külvet vaglutõdass, täüis `kuuga_külvet kasuss kõdrinõ Rõu; noorõ `kuuga võõrutõdass tüt`ärlat`s, siss saa illoßs Se; pöörä? `kaplu vana `kuuga, noorõ `kuuga aja `kijrdu Lut

2. ajaühik, kalendrikuu `aastas on kakstõist `kümme kuud Lüg; laps on kuu vai kaks vana Vai; ma ole kuude `kaupa seda `ootand Ans; saab kolm kuud vanaks Khk; Vassikas juba kuu kolmene Põi; `õetse kaks kuud `aega vel menavad Muh; õsna `kuude `viisi olle seel Phl; mõrd `seisis sees (meres) kuud kaks Rid; viie `reedene kuu, et viis `reeded oo ühõ kuu sees Mar; kui tä oli kuud paar ää `teenin, tuli tääle `aigus Pär; `kuude `kaupa teenib, ega ta õhõs `kohtes paegal ei ole Juu; teese kuu oli kuiv, aga nüid on vihmane kuu Ann; kuu ajaga tegi `uune `katse (katuse) `alla Kod; `oktoo`bri kuud `õöldi lehe kukkumise kuu kua Lai; aprilli kuu om kige alap kuu Hls; nüid om august, nüid om sji kuu, nüid puru kah liigup Ran; temä ütess kuuss `tulli, et siss avitap kotu ka veedike Nõo; mõni kat`s kuud saa iks tagasi, ku tä käve Urv; timä om jo_`kuudõ `viisi `haigõ ollu? Har; seo kuu lätt ku nähvähhäss `müüidä Rõu; kuu ~ kuude peal(e) (teenistusajast) ta oo meil kuude peal Kse; kuudõ piäl sai `olla [teenimas] Khn; kuu `pääle tellit [sulane] Trv; või sõss

`kuude või poole `aaste pääl ollit Krk; mõni poiss `olli kuu pääl `tijnmän, sai kuu pääl palga Ran; tyy om kuu `pääle `lepno Röp; kuu pääle lät's `tijnmä; kuu pääle palgat Se

3. fig (võrdlusi, väljendeid) *Kel juo kuu `paistub, ei sie enämb `tähtiest `huoli; Mene kuu `pääle oma juduga Kuu; sie justku kuuld `alle kukkund, ei `oska midagi Hlj; läks `nindagu vana kuu `taivast (väga ruttu) Lüg; `Otsisin sind kui kuud ja `päivä taga Jöh; kadusid kut vana kuu `taevast Mus; Ah sa mine eige kuu pæele eese jutu ning tahtmisega Kaa; Sind näeb [harva] nagu noort kuud Rid; [ta on] kadunud ku vana kuu `taevass Kod; send saab ka nähä ku vana kuud Vil; ku kuu päält `alla kukkun, sa ei tiiä midägi Hel; oled nigu kuu päält tullu ~ sadanu Ran; Sinno näet ka_{gu} vanna kuud Röp*

4. kuu ja päeva lilled ~ rohi – PJg Plt härghein kuu ja päeva rohi `õitseb pikalt, `mitmed `karva õied on Plt Vrd kuupäevarohe

kuu² kuu (õeld karja koju kutsumisel) – Har Vt koo¹

kuu, kyy → koo¹, kubu², kude², kudu

kuu|aeg kuupuhastus kuuaeg naistel sedasi iga kuu Jäm -asjad kuupuhastus mõnel piab tulema juo `kolmetõist `aastaselt kuu `asjad Jöh; emanögese teed naistele, kut nende kuuasjad `valged Jäm; ku inime ei ole `terve, asi on ukka läin, `lähtvad kuuasjad `valgeks Ris; rahvass kõneli, et olevet mitu miiist kellel kuuasja ümmer olevet Krk

kuuass kuuass Puh Rön Har, kuvvass Trv Hel T V(-s Rõu Röp Se, -õs Lei), g `kuuda kirvevars ega vanast kruppe es olõ -- siss `kirvõ `kuudidõga survuti [uhmris otra] Vön; `kirvõ kuvvass näet vallalitsess kuuunu San; ma tei `kirvõlõ `kuuda är[?] Kan; taast pedäje puust ei_{saa} `kirvõ kuuast, ta om hoba puu Har; `kirvõ `kuudahe um nagõl `ljiidü Plv; `Kirvõ `kuudass ei `kõlba ega puu Vas; vai (vaja) ar (ära) kiilata kirvõs, kui `kuuda panõd `perrä Se Vrd koos⁷

kuub kuub g kuue eP, g `kuue R(n `kuube Vai), kuvve I u, spor M T, Urv; gpl kuueste Muh, -õstõ Khn; ppl `kuupsid Khk

1. endisaegne meeste või naiste pikk villane ülerie `meestell `jälle `enne olid sinised `kuued, kalevised, pikkad Jõe; neid `kutsuti `suured `kuued, mida `pääle `pandi, nied olid `ästi `paksud `riided kohe VNg; Must kuub oli peal, paela jupp `õmbert läbi ja `käidi Põi; jõkid `ollid `perse mutist saadik, kuued `ollid seare `marja; kasukatel ja kuuestel äs ole põue `taskumi Muh; [naiste] must `viltse `riidest kuub, siilud taga Käi; tiladega kuub; lai kuub; suur kuub; vähä kuub Rei; ännilezed kuued Noa; puusadega kuued, kaks kurru pundart sel'la taga Rid; rii riie oli `takne ja kuub oli villasest `riidest Kse; `ändega kuued olid meestel ja naistel koa; kuuel oli kaks `ända, igas `ändas neli `vol'ti Mih; kuub oli nagu palitu, tõmmati kasukale `peäle, `seoke `lamba must -- sii `puuste `kohtas olid siilud Tõs; mustad kuued, päris jala `kanda ei oln, na poolest säärest saadik Pär; `enni olid kuuedel tinaknööbid `kül'gis Ris; našte `rahva `niipsudega kuub Nis; `nipsudega kuued, vol'did olid sel'jataga ja `ümber keha Hag; minu isal oli suur kuub, otslauaga kuub, lai krae oli, teine oli palitu kuub, ilma suure `kraeta JõeK; kuuel oli `perse pial kimp `vol'la, rind pal'las, magu märg TÜR; kuub lühikene nagu va tõlka sel'jas; kuub oli -- kõige `pialmine; minu ema ema kuub oli voolitud Kad; laps kuue põvven Kod; pihaga kuued -- rinna eest `lahti, `keskelt `õmblus sees Lai; kuue õlmad `lahti KJn; musta kuue mees pastor – Krk

|| kirikuõpetaja talaar juba viis kuus `aastat olli tal opetaja särk või kuub sällän Ote] || fig ei upsi uus kuub, vaid tañtsib täis kõht KuuK; Kuub, kus sa poisi viid (kuub on liiga suur) Kad

2. meeste pintsak Kus ta nenda `sööstas, sehune tröömäne kuub `selgas Rei; Oli külm jõlm ning kõik olid kuuõstõga `vällä tuln Khn; meeste püksid ja kuub Pal; meestel om ike kuub, naestel jak`k ja pluuse Trv; vanal aal es ooleki `kuube, vanast olli särgipel`ts ja kasugupel`ts Krk

3. seelik – spor R, S (sag liitsõnas aluskuub) `püsti viirulikud kuued `üiti naistel ühekorra kiuduks kuueks Jäm; `paksusid `kiutusid `kuupsid sai kolm tükki `ükstese `peele `aetud Khk; kuued olid `kurdus `kangest, `sõuksed lõõõid sabas Kär; kuue aiad ajasid kuue `esti `tõrde Mus; mis nüid ise kodukojotud `vilsest `riidest tegavad, nee o kuued, seelik oo ika viel vana `rahva riie Muh; pugu kuub (põiktriibuline) Rei

4. kleit Küll neid `satsisi igä `täüdüb `lapse `kuuele ajada igäle `puole Kuu; `poisid `ulkusivad jah `kuued `seljas - - ei pand `neile `püksi `jalga; `kauluksega `sielik ja jakk, aga üleni oli kuub VNg; `ainuld `sitsi `kuue sies õlima Lüg; Üleni kuub, `lapsele ikka üleni kuub; `Estest olid `kuued `lastel, pärast tulid `suurtele ka, siis `ütlesid `rohkem kleit IisR; poisid kõisid kuuega nel`la viie `aastani Vig; ema paneb sul kuub `sel`ga Ris; `väikse lastel olid kuued Hag; Oli villane või `sitsi, ikka oli kuub lapsel Jür

Vrd kuup³

kuub → kuduma

kuubakõnõ u, dem < kuup³ lat's om kuubakõsõ vällä_`teotanu? (ära määrinud) Har

kuubalõ → koomale

kuubarohi → kuupäevarohi

kuube|kann (lill) kuube kañnid - - kollased noka `moodi õied `kül`gis Juu

kuubik kuubi|k Var, `kuubi|k Lüg, g -ku kuubikujuline tükk pekki `kuubikud Lüg; liha kuubikud ära kõrvetada Var **Vrd** kupik³

kuude- → kuus¹

kuude|haigus kuupuhastus – Kir -**korrad** pl kuupuhastus kui kuudekorrad `kinni, siis oo kardetab `aigus, mida `kiski ei paranda PJg **Vrd** kuukord

kuudendik kuudendi|k g -ku viljamõõt kilimit one puudane, aga kuudendik one leesikene; kui `leibä siädämä, tuama kuudendiku täie, `suab siäde ja kasse Kod **Vrd** kuuendik

kuude|rantsi see lõi nõnna uper`palli ja kuude`rantsi Muh **Vrd** kuuderäntsi

kuuderdama kuuderdama Khk Mar Pal Lai

1. siduma, mässima aaba `ümber kuuderdasse suured pinded; jala kalsod - - kuuderdasse `ümber `jalge; obo `kõides mässib `eese jalad `kinni - - siis `öötasse et, mis sa oled `eesest `kinni kuuderdand Mar

2. keerutama; karglema Noored loomad kuuderdavad kevade Khk; lapsed vahest ise kuuderdavad `rinki, mes te kuuderdate `endid Mar; kaperda siin toedu tegemise juures, vee`e pliit, kuuderda aga Pal **Vrd** kuuditama

3. hüplema kui sõiduga liigub edasi tagasi - - mõni lat`tagast üle `vankri või kõrv `vankri pial - - kuuderdab; kõie otsas midagi kuuderdab Lai

kuudersilli `kuudersilli lõõma vallatust tegema `Päiväd läbi [lapsed] `lööväd `kuudersilli, miks siis `saapad ei kulu Kuu

kuudervärk → kaadervärk
kuude|räntsi uperpalli *ta kukkus maha ühna kuude`räntsi* Muh **Vrd** kuuderantsi
kuude|tahiline (odrasort) *kuude tahilised õdrad siis kuus terä kõrvu* Kod
Vrd kuuetahtiline
kuudiga → kuut⁵
kuudik¹ *kuudi|k g -ku u* Pha, Iis Kod Lai Plt SJn M(g -gu Krk) Vön Se
 1. kuut, putka *ajan kanad kuudikusse* Iis; *kuudik on koera magamise ase* Kod; *kana kuudikun, pani munele* Trv; *tillukse kana om kuudikun* Pst; *kanadele tuleb kuudik tetä* Vön
 2. räästa alla ehitatud laudseintega panipaik *aida kuudik kõrulistel talu aida`rästse all* Krk
Vrd puudik
kuudik² *kuudi|k g -ku* pildita mängukaart *pal'ju kuudikid käen, alam mašt, kuudikitegä sa`mulle enäm ei tji kedägi* Kod
kuudine *kuudine* 16-pasmane *kuudine puupiird* Lüg
kuuditama *kuuditama* hullama, vallatlema *mes te kemotata ja kuuditata* Kod
Vrd kuuderdama
kuudi|nui vurrkann *suuremad poesid tõmbasid kuudinuiaga mödä parandad* Mar
Vrd kuudinupp **-nupp** = kuudinui – Kul
kuudõ? → koodõ, koot²
kuue|abu liistik *nii kenad olid sörve`riided ju, kenad ergud`valged`käised nink siis kena punane kuueabu* Ans
kuuekesi *kuuekesi* Mär JMd Koe, *kuue-* Lüg; *kuue|keisi* VMr Rak Trm Kod, *-geisi* Emm Rei, *-ksi* Mar PJg Tor Saa; *kuie|kesi* Tõs, *-ksi* Kse; *kuvve|keisi* Kod Plt, *-kese* Nõo, *-ksi* Hls Krk; *kuvvõ|kese* Plv(-gese) Lut, *-kõsi* Röp; *kuuõgese* Har kuus koos *nied mehed lähivad`kuuekesi`tüüle* Lüg; *nad läksid kuueksi einamaale* Mar; *läksid kuiekesi kõik minema* Tõs; *nad on kuuekesi sõbrad* Koe; *kuuekeisi sai* [lavatsil] *magada* VMr; *tõesse õmad õlid kuuekeisi* Kod; *me ollime kuvveksi kodun* Hls; *kuvvekese kanniva`kirstu* Nõo; *leki kuuõgese ütän, siss om`joutsõp minnä?* Har; *saa meid kuvvõkese no?* Lut
Vrd kuue|kesta, -kesti, kuvvõ|keske, -kõiski
kuuekesta *kuuekesta* Jäm, *kuie-* Vll = *kuuekesti läksime kuuekesta* Jäm
kuuekesti *kuue|kesti* Khk(-gesti), *-kesti* JJn KJn/-s-/ , *-keste* Mär Ris VJg, *-kest* Hää; *kuuekeste* Kuu Jõh Vai(*kuuvve-*); *kuiekešt|i* Khk Kär, *-e* Muh/-ge-/ Tõs; *kuvve|keste* Trv Puh/-i/, *-kõiste* San *kuuekesi mei`läksimo`kuuekeste`einamale* Vai; *läksid kuuegesti merele* Khk; *mehed läksid kuuekest noodal* Hää; *lähtvad kuuekeste põllal* Ris; *tuliva kuvvekeste alt niidust* Trv; *mi olemi kuvvekõiste* San **Vrd** kuuekesta
kuue|kummune *aspeldad lõhja`vihti, siis paned pitka lõhja ristati - -`vörke lõng, ega kuuekummune (kuuekümne) lõhja tagant, see on lõhja lugu* Jäm **-kümnene** kuuekümne aastane *Ruudu põle vel kuie`kümnegid* Muh; *põle veel kuue`kümnene mette, tää`alla ikke* Mar
kuueline a < kuus¹ *kuielised saiad* Khk; *kuvveline oli kige til`lemb* [viina] *putel`* Hel; *meil kuuõlist raha ei olõki olõman* Har **Vrd** kuuene

kuuendik *kuuendi|k* g -ku spor eP(-ek Mar; kuvvendik Iis), *kuuõ-* Har, *'kuue-* Kuu VNg Lüg Vai/-kko/; *kuiendi|k* g -ku Sa Muh Kse Tõs; *kuvvendi|k* g -gu M(-tik Hls Krk) spor T; *kuvvõndi|k* g -ku V(g -gu Krl Rõu)

1. a. 1/6 osa (maad) *'kuuendigo maad`ansi`miule* Vai; [teine] *saab ühe kuiendiku omale, mis koht see änam on* Khk; *kuvvendik`põldu* Iis; *üits kuuendik olli aiamaad* Pst
b. kuuendikumaa *`mõisa`kuuendik, sedä saks ei müünd ärä* Lüg; *Kuus kuvvõndikku`umgi riia vakamaa* Rõu **c.** kuuendikumaa talupoeg *õhö peremee maad`tehti nella* (neljale) *kuuendekule, [kes] pidid selle eest kaks`pääba`keima`mõisas tööl* Mar; *kuuendikud olid need pered, mis mõesa ligidäl olid* Juu; *valimiste`aegas oli kuuendikul nagu sulasel ja saanikul aenult üks jaal`kümne pial* Kos

2. viljamõõt, 1/6 vakka *kuvventik olli, kuus tükki läit's vaka`pääle* Hls; *kuvventik ja kolmantik olli vaka mõõdu* Krk; *üits puu anum`olli serände`väike, sinnä läits üits kuvvendik vakka, tüü`olli puul külimidu* Nõo; *üits kuvvendigu täüs terri* San; *leevä`jahvõ tuvass kuvvõndikugõ* Krl **Vrd** kuudendik

kuuendiku|koht kuuendikumaast renditud koht *siis me`antsime selle kuiendiku koha ära* Kse; *kuuendiku kohad olid jah, sealt oli kuus`pääva`teomes`väl'las* (mõisatööl) Juu; *`võt'sin kuuendikukoha ja sain mõesa tiumehe`orjusest`lahti* Kos; *kuuendiku kohad ei`olnud alati ühe`suurused* Koe **Vrd** kuuesnikukoht **-maa** mõisa rendimaa Eestimaa kubermangus *minu isa õli`kuuendik,`kuuendikku maa pial õli* Lüg **Vrd** kuuendik **Vt** kvootõmaa **-mees** kuuendikukoha rentnik *kuuendiku mehed olid kahesugused, ühed olid kolmepääva mehed, teesed olid kuuepääva mehed;* *kuuendiku mees tegi`mõisa tegu -- sellega oli kohareñt tasutud* Kos **Vrd** kuuepäevamees **-talu** = kuuendikukoht *'kuuendikku talu,`veikemb koht* Hlj

kuuene a < kuus¹ *ei ma usu, et sie laps jo`kuuene on, ta on`üsna pisikene* Lüg; *piaks ta selle kuuese ajagid läbi`saama* (kuuekuulise teenistuse) Kär; *kolme`kümne viie kuiesed inimesed* VII; *`aasta viie kuuene* Mär; [poeg] *suab`varssi kuietses* Tõs; *`uasta kuueselt läksin juo`karja* JMd; *tämäle ainin kuvvese* (kuus seina pika) *ja kolmepualese`kanga* Kod; *`aasta kuuene, sai kuueses* KJn **Vrd** kuuline

kuue|nõöl haaknõel *Ma pane õlma kuuennõõlaga kogu* Kaa **Vrd** kurdinõel

kuue|päeva|koht renditalu, mille eest tuli mõisale nädalas kuus teopäeva teha *`nendel oli suur`kuue`pääva koht* VNg; *Kuiepäeva koht oli, kuus`pääva tuli nädalis`mõisa teha* Põi || fig *oo ikke ea suur jalg koa, nagu kuuepääva koht all* Mär **-päeva|mees** kuuepäevakoha pidaja *kuuebäva mies, sellel oli siis ja`rohkem`luomasi siis ja* Kei **Vrd** kuuendikumees

kuues *kuue|s* Ans Rei Pär Rap, g -nda Jäm u Khk, Phl Mar Mär Saa K, -nde Kär HJn JMd VMr Kad, -ndama Emm Mar Vig Vän Tor Hää Tür VMr Trm, -ndema Kei JMd Sim, -ndä(mä) Juu; *'kuue|s* Jõe, g -nde Lüg Jõh(n *'kuuves*) Vai, -nda VNg, -n(n)e Kuu, -ma Hlj; *kuuess, -šš* Lei, *kuuõ|ss* g -da Har; *kuvve|s* (kuuves) g -nda I(kuuvves Pal); *kuvve|ss* Äks Trv Lei Kra, g -nda spor T(-ndama), -nde Pst Hel San, -de Krk; *kuvvõ|ss* g -(n)da V(-šš Se); *kui|s* g -nda spor Sa(g -ma Kaa), Muh spor L(g -ndama); all *kuuventel* Hls; p *kuuet* Mar Ris JMd VJg SJn, *'k-* Kuu Lüg, *'kuued* Hlj, *kuiet* Khk Tõs, *kuvvet* Kod

1. *kuues emal on viis tüttart -- poig on nüüd`kuues* Lüg; *ta keis juba kuiet`korda selle asja pärast`rääkimas* Khk; *Ta oli isa emal kuies laps* Põi; *kuiendamal oo püha* Muh; *kuies*

põli ühe koeha peal Var; kuienda nädala sihes `tehti odra`vil`la maha Mih; eläme siäl jo kuuet `aastad Tõs; käis kuuenda lapsega Ris; kaheksakümmend viis [aastat] vana, kuuet käin Rap; se käib jo kuuendämas [klassis] Juu; kuuendel päeval tuli koju JMd; viiendel ja kuuendel nädalal oli ikke lina kül`v VMr; viiet või kuvvet `talve `käimä kualin Kod; kuuvves õõnap on me`sik Pal; kas te kuuet `käsku `tiate SJn; nüid käüp joba kuvvedet, kuvvede `aaste sehen Krk; kuvvendal päeväl es tule mitte üits ihä enämp piimäle pääle, `ol`li sinine vesi Ran; mina ole kuvvess põl`v Puhjan Puh; kuvvess nätäl joh ei ole `vihma tullu San; paassapäiv kuvvõdal `augustal vanna [kalendri] pit`e Se

2. kuuendik mina sain tegelikuld `paadist siis `kuuene jau [kalu] Kuu; ma anna sullõ poolõ sijk_ala linamaad vai kuuõda osa vakamaast Har

kuuesniku|koht kuuendikukoht mõisa kuuesniku koht oli, kaks `tiinu oli `põldu, kolm `pääva tegi nädalas `aasta `ümmer `ringi, muud `reñti ei oln Ris

kuuste → kuub

kuue|tahaline kuuetahtaline kuie tahalesed odrad `tehti õlle odrdeks Muh **-tahiline** kuuetahtaline maa `õtrad on `neljä tahilised ja `kuuve tahilised Lüg; kuvve tahilise, nii puuri `kesviss õigati Krk **Vrd** kuudetahtaline **-tahuline** kuuetahtalised odrad ehk maaodra, `veikema `piaga, terad pienemad IisK; minul kua õli kuuetahtalist õdra, kui ma `põldu pidasin Trm **Vrd** kuue|tahaline, -tahiline

kuugahtama kuugahtam(m)a Plv Vas Se mom (käo häälitsemisest) [laps] kuugaht nigu kägo; kägo kuugaht üte suutävve Plv; k`ägo kuugaht Se **Vrd** kuugatama, kuukuma

kuugahuss kuugahu|ss Har Rõu/-ss/ Plv, -hh- Vas Se, g -sõ käo (ühekordne) kukkumine no^o om õks varhra k`aol `kuuku, mõtsan kah üt`sainuss kuugahuss ol`l, enämb is kuulõ^o Har; k`äo kuugahhuss Se

***kuugasköllõma** frekv < kuukuma k`ägo kuugasköllõss Se

kuugatama kuugatam(m)a Har Rõu = kuugahtama k`agu kuugat` üte `ainu suutäüe, mul ei olõ enämb ku üt`s ajastaig ellä^o, siss ma koolõ^o Har **Vrd** kuugasköllõma, kuukuma

kuugerdama kuugerdama

1. hv ehal käima – Kod

2. salaja piiluma – Kod

kuugistama → kugistama¹

***kuugistelema** (ta) `kuugistele kugistama `Oite siva `kuugistele midägi `nielestädä, `olgu `juuess vai `süüess Kuu **Vrd** kuugustama

kuugitaja kuugitaja metstuvi kuugitaja one varesse suurune lind, `niskene vesi all ja krañtskaal - - tjjb kuu ku kuu; kuugitajad `lendäväd kahekeisi ühen Kod

kuuglõmma → kuugõlõma

kuugu|pää lõnga sisse tekkiv silmus `lanõas `suured `kuugupääd, nii kier Kuu **Vrd** kuuruspea¹

kuugustama kuugustama Khk Rei kugistama; kramplikult neelatama `räästad kuugustavad majugessi vagude sihest Khk; mul tükk `kurkus, sennepärast ma kuugustan Rei || kokutama ennem kuugustab ühe tüki `aega siis tuleb sõna `välja Khk **Vrd** kuugistelema

***kuugutama**¹ imp (sa) *kuuguta*, pr (ta) *kuugutass* kiigutama, pillutama *oi laiva pääl tuul' kuugutass*; *vanast mängvä nii 'paal'kil, üt's kuugut'* (viskas) *üless tu puudse muna, tõõnõ lei 'palkaga*² Se

kuugutama² *kuugutama* (tuvi häälitsemisest) *Melekas 'kuugutab* IisR

kuugõlõma *'kuugõlõma* Rāp(-mma) Plv/-ll-; *'kuuglõmma* Kan Rāp kõikuma, üles-alla liikuma *tuul' ol', lood'sik 'kuugõl'li* Plv; *hobõnõ 'hülpäss nii et hand 'kuugõlõss õnnõ*; *ku [hobune] kõvastõ sõit, sõss pääl'istja 'kuugõlõss* Rāp **Vrd** *kuuklema*

kuu|haige 1. (kuupuhastusega naisest) *kuu'aigel ei 'sündind igale 'poole 'minna* Amb

2. *kuutõbine õlema kuu'aige, kui kuu 'piäle 'paissma, rönima ülesi ei tiä kui 'kõrgele* Kod

kuu|haigus 1. *kuupuhastus eks sie õle sie 'naiste kuu 'aiguss 'jälle, midä igä kuu 'õtsas käib* Lüg; *kel kuu 'aigust põle, need põle 'terved* PJg; *see inime last ei soa, kel kuu 'aigust ei ole* Juu; *kuu 'aigus, veri jookseb* Ksi; *kui täl tyy kuu 'aiguss pääle tulna, siss joosna kolm nädälit nigu labin* Nõo; *mõni ollõv taa kuu 'haigusõga_ 'väega_ 'haigõ* Har; *'lat'skõsõl um kuu 'haiguss küleh* Plv

2. *kuutõbi sij õlema kuu 'aigus kui unen käid* Kod; *ku kuu inimesel 'pääle 'paistus, ku ta makkas, siis tulevet kuu 'aiguss* Krk

kuu|hame *kuupuhastuse ajal kantud särk [ussihammustusele pandi] mädärõigast 'pääle ja kuu ame jala ümmer* Krk

kuuik *'kuuik* Lüg *kuus kaardimängus kuus 'silma ehk 'kuuik* Lüg

kuuju → *kuiv*

kuukadi *Kuukadi kummargilõ hamba ütte külle pääl = sirp* Krl

kuukama¹ *'kuukama, kuugata* ViK Iis Kod, *'kuukada* R

1. *kolama, sihitult hulkuma, uitama* Mes sa *'kuukad 'üksi 'päinest 'ringi, eks sa nää kodu magada* Kuu; *'Poisid tahavad 'ringi 'kuukada; 'Ära sa kuhugi 'kuukama jää, tule ruttu kodo* Jõh; *eks tema 'kuuka kõik jõe paunad, nukad ja sopid oma kala imuga latid seljas läbi* Kad; *mis_sa 'kuukad siin talu 'ümber, võhivõeras inime* Sim; *mugu 'kuukab pimesi 'müüüdä nukke ja 'kolke* Kod || *rühmama, askeldama 'kuukab omiku vara ja 'õhta il'ja, aga rikkast ikke ei saa* Lai

2. *otsides ringi käima; tuhnima, sorima* mis sa *'kuukad kappi 'kallal; nüüd on 'kuukand 'ulga aja juo, aga midagi ei õle kätte saand* Lüg; *'Käivad 'aia taga aga 'õuni 'kuukamas* Jõh; *'Aina 'kuukab ja vahib, kust kedagi 'tõmmada (varastada) saab; Seda 'kuukajat [lehma] 'oia 'ükski aed ega, ajab aga pia läbi* IisR; *nüüd on 'jälle siin 'kuukamas 'teisi (hunte)* VMr; *'kuukas siin metsas 'sieni* Kad; *mis sa tulid siia 'kuukama* Iis

Vrd *kuukima*¹

kuukama² *'kuukama, kuugata* Rei Juu Pee (ahnelt) *jooma Kuuka nüüd, ää soe mimm* Rei; *'kuukas kõik piima ära, nüüd sööb kuivalt* Juu; *eks me kuugand siis keresse* Pee

Vrd *kuukima*²

kuukan *'kuukan* kook – Lei

kuu|kann *härghen ei laps leind kuu 'kaïne* Rap

kuukanõ dem < *kuu*¹ *nyur' 'kuukanõ* Se

kuukar `kuukar g -i, -a panipaik, kolikamber kui `aidal on ies `kuukar, sedä ölema esikust `kutsuned Lüg || käimla `Lauda taga öli `kuukar öle mattudest, lattid `püsti, `kuukaras sai `käia `talvel Lüg **Vrd** kuukur

kuu|kartul (kartulisort) kuu kardulid on paremad `kieta kui `valged Sim **-kauba|mees** üheks kuuks palgatud talutööline – JõeK **Vrd** kuumees

kuuke dem < kuu **1.** kalendrikuu üüts `kuuke pal't om vijl `tjini Trv; mõni `kuuke läits `müüdä, siss `olli apu supp ja leib `lavva pääl Puh; `jälle om sio `kuukene `müüdä San

2. taevakeha `kuuke akkab `paistma Kse; `kuldne `kuuke Plt; kae siist `aknõst `ussõ ku illuss `kuukõnõ om `üllhen, paist `sel'gede Har

3. (tikkimismuster) `kuukõsõ[?] ja kana `varba[?] ja tärnikesese tet'ti `hammõ `käüse `värli pääle Har

kuukima¹ `kuukima, (ta) `kuugib Kuu VNg Vai, kuugib Iis

1. kolama, hulkuma Ei lase magada, `kuugib aga `üösel `ringi Kuu; kuugivad kõik kõhad läbi Iis

2. otsima, nuuskima kolab ja nuhib `toise tagand, `kuugib üles Vai

3. hilisööni ärkvel olema `Puole `üöni `kuugida üleväll, siis ei saa `enne puolt `lounat maast `lahti Kuu

Vrd kuukama¹

kuukima² `kuukima, (ma) `kuugin Kuu, kuugin VMr jooma Mes sest `külmäst viest `kuugid Kuu; kes käsib sind `viina `kuukida VMr **Vrd** kuukama²

kuu|kiri (kinda- või sukakiri) kuukiri om serände sõõriline, täht om sõõril `keskel Nõo; üte omma kuu `kirjuga `kinda[?], üte omma `lihtiga[?] Har **-kirjad** pl kuupuhastus naisel on egas kuus kuukirjad Pha; minul õlid kuukirjad alate `irmsa suure valuga Kod; ku mul kuu kirjä ärä kative, sõss ma akasi paksuss mineme Krk; valged kuukirjad valgevoorus naistel, ku tõstnd oo, siss `valged kuukirjad `joosvad Mar

kuuklema `kuuklema, kuugelda hüplema, rappuma `keegi `istund `vankri taga ots, see `kuuklend kõva sõiduga Lai **Vrd** kuugõlõma

kuukma¹ `kuukma Hel/-me/, (ma) kuugu Rõu; pr (sa) kuugudõ[?] Vas; da-inf `kuuko Röp ootama, vahtima Kolm `päivä tä (koer) `kuukse sääl `värjä pääl, peräkõrd ku läits iks `kuuti Hel; Ka_sa_ `mõtlõt tan aiaveeren vijl kavva `kuuku, vai oodat hummõnit Rõu; Mi_sa tah no kuugudõ[?] Vas; And `kuuko Röp

kuukma² → kuukuma

kuu|kool ken koolist `valla saive, pidive `käüme egä kuu kolm `päevä koolimaja man -- see olli kuu kuul'; kuukooli latse käüvis jõulu vahepäävil ja keväde kiigu pühä vahepäävil; päält uvve `aaste kutsuti kuu kuul' kokku Krk **-kord** hr pl kuupuhastus kuukorrad jähid ära Jäm; Mõnel akkavad kuu korrad juba kahe-kolmeteisme `aastaselt Põi; taal ep kõi üht änam kuu `kordi Muh; angerborid, ne on sene `aigosele, kene kuukord käib `valged Emm; kuu korrad käevad Ris; tema kuukord on `kinni külma pärast, ta on `aige Koe; nüid on kuukord `lahti Ksi; kuukord on `kiinni; tungeljad `võtma kuukorra `lahti Plt; ku tul'l kuukõrd, siss olli `sõuke ümmer Trv; oma kuukõrrast olessi pidanu `tjõdma, kuna tuu laits tule Ote **Vrd** kuudekorrad **-kraamid** pl kuupuhastus vahel `üeldakse kuukruamid, vahel oma asjad Koe

kuuks *kuuks* Emm Hää on (neelamisel tekkivast helist) *Laps neela nüüd ise kuuks ja kuuks* Emm; *Ku juba `kurku `kiinni jääb ja rehitseb, jusku ahnelt `tõmmaks kuuks ja kuuks* Hää

kuuksima *kuuksima* on (koovitaja häälitsemisest) *kuovitaja `kuuksis `karjamal aledast* Lüg

kuuksti-kaaksti *muss ärg rüägib, kivisen `keldrin, `rautsen rattan, `tamsen tõrren, `kuuksti `kaaksti = õpetaja kirikus* Kod

kuuksu|kõha läkakõha *Lastel oli `kaigil `kuuksu kõhã* Kuu

kuuku *kuuku* Kuu San Rõu (kão häälitsemisest) *kãgu kuuk `kuuku, `kuuku Rõu* Vrd *kuku*³

kuuku|lind *kãgu `kuukulind oli `tuura `varre `otsa `kuukuma tuld; Sul on ka nie `kuuku`linnu `kumbed (abieluvãlistest suhetest) Kuu Vrd kukulind -linnu|mari (taim) `kuuku`linnu `marjad, `uhe `varre `otsass ja punased `marjad olid, nisukesed magedad* Kuu

kuukuma *kuukuma* Kuu Urv, -me San, *kuukma* Võn V, -mõ Krl, (ei) *kuugu*[?] (*kou-Lei*) *kukkuma* (kãost) *Saand [kãgu] oma `kuukumise `kuugutud, `lendãnd `ranna `puole menemã* Kuu; *siss kãgo toosõ surma sõnumit, kui ta kodo tulõ `kuukma Võn; kãgo `kuuksõ*[?]; *Loeti är*[?] *mitu suutãut tãã kuuk Urv; `tããmbã pandass k'ao kijl' kiinni*[?], *ku ta pããle `pijtre pããvã kuuk, siss kuuk ta `sõklõid Har; Ku_kãgu kuuk kotust `vãllã, sõss ütël um minek', kas koolõss kiã är*[?], *vai lãtt mehele, vai sõtta, vai lãtt moodo majast är*[?] Rõu; *k'ãõ*[?] *`jãtvã `kuukmise `maahha Se; ku k'ãgu ei kougu*[?], *sõss d'ããss `aukast Lei* || (inimese häälitsemisest) *mis sa ilma `aigu kuugut (kisendad) Rõu; lat's kuuk nigu kãgo ütte `muydu* Plv Vrd *kukkuma*²

kuukur *kuukur* g -i Lüg Vai IisR Iis

1. nuuskija, otsija *oige `kuukur `poisikane, `kuugib üles* Vai

2. peidukoht, panipaik *kie sedã tiãb midã `kuukurid senel on, kuhu mattab; `niisike* *kuukur `aida treppi pããl* Lüg Vrd *kuukar*

kuul¹ *kuul, -l' g kuuli* eP Krk spor T V, g *kuuli* R

1. tulirelva kuul *eks [sõjas] `kuulid `juokse ikke `mieste `selgã* Lüg; *`püssi `kuulid `lendãvãd, ei nüüd tohi `liiku* Vai; *kuul lãks `koutu* Ans; *kuuliga `lasti rinnust lãbi* Pha; *`pillavad (raiskavad) aga `peale ome `kuula* Muh; *kuul' oli lãind inge kehãsse* Mar; *kuulid `vingusid viuh ja viuh* Vig; *kuuliga lastase `põtra maha* Tor; *suurestũki kuulid `paukuvad* Ris; *kuul lãks mehel jalast lãbi* JMd; *veli õli sõduriss, sai kuuli ja surigi* Kod; *kuulid joosevad* KJn; *siivuta `lendãp ja `ambita salvab, t_om püssi kuul* Nõo; *`paãde tolle plardsavuse, tyy `ol'le `lahkja kuul' Võn; tan saina seen omma_nãet kuuli mulgu*[?] San; *kuul' om üt's armulda olluss, tãã lãtt sulle `sũãme `sisse kah, ku tõnõ püssãgã lask* Har; *tãl trehvãss tuu kuul' luiõ vahelt minemã* Vas; *kuuli `vingva*[?] Se || fig *Lãks põhja nagu kuul* Kaa; [kull] *Tuleb pisikeste `lindude segã kut kuul* Põi; *sõnad kõevad kut kuulid suust `vãlja* Muh; *lend `lendas nagu kuul edatsi* Kse; [lõoke] *`Kõrges laulab õhu sihil ja_s tuleb alla ku kuul* Hää; *Kuul lãks piima jãrele (mãrgist mõõda)* Rak; *obene nõnna kui kuul minul õmal perãn* Kod || *ta jusku `kuulide pial, rahu inimesel põle mitte üks terã (kõigutab end pidevalt)* Juu || *piksekivi `pikse kuul', `seoke ümmargune rauast kuul', maa seest `leitud, `enne sai `vaotada `seokstega `aiged `kohta* Aud

2. kaaluviht panema `kuulid `kaalu `pääle ja `kaalume `välla; nied `kuulid akkavad ühest `piale `nõnda `kaua kui `puudast `saadik Lüg; vae kuul on kaalu pial Koe || kellapomm – Lüg

kuul² kuul' g kuuli Mar/-l/ Khn Tor Kei Jür HJn Hls Krk Ote/-l/ Vas Röp Se

1. mahumõõt; (jahu)kott jaho kuulid Mar; kolm vakka oli `kuulis; mõni võt'is kolm `kuuli [riigilt laenuks], kui `kjõmpus olid inimesed Khn; `kuulidel olid robuskid `ümmer Kei; kaheksa `sitverikku oli kuul'; peremes lubab `mulle kuuli rukkid Jür; neli püt'ti on üks kuul' HJn; kuul' olli kümme `puuta Hls; egä jahukuuli kõkk ütesugutse ei ole Ote; kuul' `jauhha, katõsa `mõõtu Vas; meil `tuudi kuul' `lupja Röp; kuuli siseh nõrdsõ?, `tuude `Pihkvast, `viide Röpinaile; kuul' `suula Se

2. kimp, pakk lina kuulid; tubakast `toodi vanaste kuuli `viisi Tor; kuuli `muudu `müüdi linnu Röp

Vrd kuli²

kuul³ kuul g `kuula, -i vesivill Polt jala `ninda et nüüd on `suured `kuulad kohe pääl; `Saabas on `ierund `suure `kuuli `kanna taha; kuulass villis siis olid kaik nie kää `varred `jusku tulega `poldetud, `kuulass Kuu

kuul⁴ → kuulu¹

kuulahtama kuulahtam(m)a mom < kuulama tõõnõ kuulahhass õnnõ, ja om kõik' `sel'ge, a tõõ mõista ai? Vas

kuulama `kuulama, kuulata eP, `kuulada R(ma-inf -ie Lüg), (ma) `kuula(n); (ma) kuula S

1. kuuldavast jälgima (ja selle sisu tajuma); kuulatama eks nie `täidünd `maksada, kes `kuulasid `mängimist; `Kuula `korviega, ärä `kuula kohuga (õeld tähelepanematule) Kuu; õlin `lapsukene, lähän emä `seljä taha `kuulamaie, et midä näd `räägiväd; `kuulama `uolega, `kuida õppetaja lueb Lüg; `kuulad vähäne, siis `kuuled Vai; lähme `kuulama, mis seel kuulda on Khk; Käisid sa eile `jutlust koa `kuulamas; Kuulas jah nii teraselt, kõru oli kikkis Pöi; kes seal `ukse taga `kuulavad Muh; Reegib nii kinad juttu, et kuula söömata kohe Emm; ma `kuulsi juba selle asja ää, mes ma sest änam `kuula Mar; Kuulab lõokest (õeld töö juures vahtijale) Mär; tuli me juttu `kuulama Tõs; Meie jääsime `laulu `kuulama Khn; mesilasi kuulatase kas emad laolavad Tor; `kuula ikke jutt ää `enne Juu; kis seda `laimu jõuab kuulata JMd; ei tia kes sinu para õige kuulata tahab Kad; minä ei mõessa `mängä, muku mõessan kuulata Kod; `kuulab läbi seina, mis sial tehasse Ksi; `kuulasin seni kui `vaidlus ärä lõppis KJn || Nende emm äi kuulane änam kenasti (kõrvakuulmine on nõrk) Kaa

2. midagi otsima, nõutama; välja selgitama, järele pärima tahan nüüd järele `kuulada, kas tema saab `mulle `tüöle `tulla vai ei; kui ei saand siekõrd `kohto `asja `õigest, siis sie asi jääb viel `kuulamise `pääle Lüg; Käis siin üks `metsa `kuulaja, tahab `osta IisR; ma tuli `kuulama, millal te `linna lehete Khk; Naine tuli tuulikule jahusi kuulama Kaa; käis tõõd `kuulamas VII; Käisid sii `suilisi `kuulamas Pöi; siis kuulatse [rehepeksu] massin, see kõib pere perelt Muh; akedi `kuulama, et teda pole teiste inimeste seas `käimas old Rei; mene `kuula `enni järele, kudas see asi oo; ma saada ühõ inimese - - ette `kuulama Mar; ma käisi oma `nahku `kuulames [kas on pargitud]; Kuulab vee kohta (maa peale magama jäänud inimesest) Vig; maha `laskja oli `valmis kuulatud Ris; läksin külasse `põrssaid `kuulama

JMd; läksin tüöd `kuulama VMr; kuulab ammetid Iis; `kuulab `kohta Trm; tämä piäb inimese `kuulama eenä `aegass Kod || ennustama kui sa et tiä, mine `kuula nõe piält; uvve `uassa `üüsi kuulati nõe piält Kod; m a a d k u u l a m a teateid hankima Käisid sii maad `kuulamas, `vaatamas `uurimas kudas see elu sii on Pöi; ü l e k u u l a m a (põhjalikult) küsitlema, usutlema kui `kuolipoiss on tehnd `vallatust, siis kuol`meister `kuulab sene poisi üle Lüg; `käidi üle `kuulamas, kas on või pole mitte Emm; `kohtus kuulatse inimesed üle Tõs; politsei käis minuda üle `kuulama `selguse peräss Kod

3. eelkosjas käima peigmes tuli isa`miega `pruuti `kuulama Jõe; poiss käis omale `pruuti `kuulamas, läks küll `kuulama, aga en tia, kas sai ka `õiete `kuulatust Lüg; kesknädela `õhta `enne `kihlamist läks peigmes magusa `viina pudeliga `kuulama Jõh; teisibä keisid `kuulamas, neljabä keisid `kosjas Jaa; `kuulamene oli nagu `juhtus - - `peimes kõis vahel üksi, vahel isames Vig; nel`laba `õhta `ennem `mindi `kuulama, et kas ikka tüdruk se tuleb ikka Lih; Eks need old `väiksed viinad kui naesed pudelidega `kuulamas käisid Kei; se pruut` on juba `val`mis kuulatud, siis `käskib teist `kosja `minna Juu; kuulatud pruut Koe; sie `üiti kuulunaene, kis käis `kuulamas Kad; vanass kui käesid `kuulaman, peig visanud läbi ukse mütsi või `val`mis testod pulga `tarre, ise teretänud: tere, tere, `neidodani, kas võtad `vassa `pulkadani ~ `mütsidäni Kod; `enne käisid emad `kuulamas `pruuti Plt; peigmees tul`li `koşju, `kuulama, kas pruut temale tuleb SJn

Vrd kuuldama

4. kuuletuma; õpetust, nõuannet, käsku järgima; välja tegema, hoolima Ei sa `muidu `kuula kui malagas sanujega ühess ei käü Kuu; ma `ütlin juba, aga sa viel ei `kuula, tied ikke Lüg; `Kuula`nd tämä `kiidust IisR; ei tama `kuula sest `ühtä et karistid Vai; äi see`p kuula mo `ütlemist üht Khk; Niid me`p kuula änam midagid, kõva tee on jalge all Kaa; lapse `jõnni peab vahest tagasi ka `võtma, laps peab `kuulama ka Phl; aab `eese joru, ei `kuula mis teesed `rääkivad Rid; isi kõva väänik oli, mis kedagi ei `kuula Kul; Kroono `kjasku piäb `kuulama Khn; laps `kuulab sõna Tõs; kooliõpetaja sõna pidi `kuulama Vän; ega ta sest `kuula, ta tieb aga edasi ikka Ris; sañt laps ei `kuula sõna Juu; `tõmma aga takka, mis sa `kuulad Jür; mis tema sest `kuulab (hoolib) VJg; kui poiss tahab tüd`rikud võtta, ei `kuula `lait`jid Kod; temä ei `kuula kellegist, räägi mis taht KJn || kui silm `aige on, siis suits akkab `silma `kinni, `terve silm ep kuula suitsust midagid Khk; sõrmed enam ei tahn sõna kuulda - - `öösi jäid `kanges Tõs; kudas püinised olid, kudas kellegi rahako`t `kuulas (võimaldas) HMd; rahako`t ei `kuula sõna, on tühi Juu || juhtimisele alluma Lenssimese aegus peeda ees mastis ainuld niipalju purjusi juures, et laev rooli kuulab Emm; Nendel vist laõ `kuulass `rooli mitte Khn Vrd kuundelemma

5. vagusi, paigal olema; konutama [liblikanukk] `kuulab lakkas `talve läbi, kevade `kasvavad `siived `selgä ja lähäb meno Lüg; mis sa muidu kuulad, pane kääd `tööle Khk; mis ma seal `põesa all kuula Muh; külm kalts `panti [haigele] `ümber kiha, `kuula seal all Rei; kaks va veist `kuulavad veel, lähä järäl vel `ühti Vig; las ma - - `kuulan natuke aeg siin [voodis] JJn; [pesule] `pantse leheline `piäle, `kuulab tükk `aega kuñni jahedass lähäb Kod || Mes `asja sa `kuulad, akka naisemeheks Rei

6. külastama, vaatamas käima Tuli korra ka isa ema `kuulama Pöi; meie poiss kõis oma õde `kuulamas Muh

7. (vormelid) k u u l a int Ah `kuula nüüd `selle kekkerduse juttu; Ah `kuula nüüd, kus akkas oma elu `kurtama; `Kuula nüüd, las `lõugavad IisR

Vrd kullema, kuulma

kuulamise|pudel → kuulamispudel

kuulamis|kosilane eelkosjas käija *Vahest tulid `võerast vallast `kuulamis kosilased Kei -pudel kuulupudel `Käidi ja `viedi `kuulamise pudel, varemb `peigomies vei `pruudiemäle; `Kuulamispudeli tõi `peigome õde `neljää `õhta Lüg; `kuulamise pudel õli sõj, `kuulamise viinad juba käen, vaja `kõsja `minnä Kod **Vrd** kuulavuspudel*

kuulamiste `kaņaspuud olivad ikke minu `kuulamiste HJj

kuulardi|vesi (ravim) kuulardi vett `pañti silmade `peale, kui silmad soojad `ol'lid Tor

kuulatama kuulatama Sa Muh L Juu JMd Koe IPõ Plt KJn Puh Har/-mma/ Rõu; `kuulatama RId(-mma Lüg)

1. a. kuuldavat jälgima, kuulama `lähma nattukese `kuulatamma, mida sial `räägitasse Lüg; kuulatab salaja Mär; `paergu ime on kuulatada, kis seokst elu näin ei ole; rähn `tokside ja `raiude nii `valju, et kuulatad, et mõni raiub `kirvega Tõs; räägid ühü jutu maha, aga põle kis seda kuulatan on (üksi elades) Aud; ilus kuulatada kui kaks tükki rehe all `varta löövad PJg; neid ilma jutta ma tahagi kuulatada Mih; Ma `seukest kiidust (kiitlejat) parem ei kuulatagi Hää; kuulatasin natuke `aega ukse taga Iis; es lähä jumalasõna kuulatama Vil **b.** (korra)ks) tähelepanelikult, teraselt kuulama kui kuer `kuulatab, siis paneb `kõrvad `püsti, `kuulatab kust puolt krabin tuleb Lüg; obugid kuulatas, kut mürin keis Khk; Ma jähi kuulatama, pole änam kuulda midagi olnd, kõik oli nii `vaikne Põi; jäin kuulatama, mis kisa sie on JMd; kuulatas õige teraselt Lai; kuuli mõtsan jutu kõminat, kuulati `raaskõsõ, is saa arru mia na sääil kõnõli Har || kuulatlema `tohter kuulatab rinnust Tor

Vrd kuulahtama, kuulatelema, kuuletama²

3. teateid hankima; midagi otsima, välja uurima tüöd -- `kuulatamma Lüg; ma tuli kuulatama, kes teilt `tuulama tulab Kse; ma lähän ja kuulatan kas töö kõib, kas raabitegijad `latsis Mih; kuulatavad `jälle kus oo ja -- et siis saab ikke `teenija kätte Aud; läks tööä kuulatama Tor; peremis kuulatab `kuulesi tüüss Hää **Vrd** kuuleskelemä

4. eelkosjas käima Üks lesk tuli teda kuulatama, ja läks talle kohe mehele Tõs; noorikuga räägiti ää, mehe ema käis kuulatamas enne Pär

5. sõna kuulama, kuuletuma kis ei kuulatan, ei kuulatan, mis sa [lapsega] ikke teed_s Tõs; siis koer mede `keeldu ei kuulatagi Hää; neid (lapsi) on küll ut'situd, aga nad ikki ei kuulata Saa

***kuulatelema** ipf (ma) `kuulatelin kuulatama `Kuulatelin alade, sis ku nie `huomigulasu (hommikuse võrgulaske) mihed judustelid Kuu

kuulavus|pudel = kuulamispudel kui `kuulavus pudel tagasi `saadeti, siis ei `mendud enämb `kõsja Lüg; `Neljabe `viedi `kuulavus pudel ja kui pruut `vasta võttas no siis pidi ikke `naisest tulema Jõh -viin eelkosja viin `saadeti `vaide `kuulavus viin `enne Lüg

kuuldama `kuuldama, (ta) `kuuldab

1. kuuldavat jälgima, kuulama `Kuuldab `ninda et ila `tilkub ja nenä tattine; eks nüüd ole sidä `ranna `kiele `pohja -- sidä nämäd `käävädki `kuuldamas; `korvad `kuuldavad (kuulevad), kiel lobiseb `välja Kuu

2. eelkosjas käima *peigmes läks isamihega* `kuuldama` pruuti ja `viinapudel siis` kaasass ja Kuu

3. juhtimisele alluma *Üks`kliiver old üleväl, et laev`ruuli`kuuldab* Kuu

kuuldamine → kuuldmine

kuuldavaks, -ki(d) `kuuldava|ks` Rei, -ss Nõo; -*kski* Rei/-d/ Juu Koe Plt, -*vašsigi* Krk(-*vešsigi*), -*veski* Hls (ei tee) kuulmagi, (ei tee) väljagi *Ma`üütsi teda ühest suust, aga pole ta mitte`kuuldavaks`teindkid; ta ei tee ennast mitte`kuuldavakskid* Rei; *aga ma ei tee sest mitte`kuuldavakski,`reäkigu kui nad tahvad* Juu; *ei võta`kuuldavakski* Plt; *ta ei tii`kuuldavašsigi sellest mis kõnelts* Krk **Vrd** kuuldavastki, kuuldvasskina, kuulvasski

kuuldaval, -e `kuuldava|l` Var Nõo, -*le* Muh KJn, -*lle* JMd JJn Trm (kellelegi) kuulda, kuuldavaks; *ilmsiks küll se tuleb`kuuldavale* Muh; *päris`kuuldaval se [mere]`loksumene* Var; *ehk läheb`kuuldavalle, et siin`võeraid on* JJn; *ääl`tul`li`kuuldavale* KJn; *tük`k`aiga om`kuuldaval, aga peräst jääb vakka`kõik`, ei kuule`kihku ei`kahku* Nõo **Vrd** kuuldavas, -se

kuuldavas, -se `kuuldava|s` Hää, -*sse* PJg *kas see jutt lähäb`kuuldavasse* (magnetofonilindile) PJg; *Mia küll ei tää, miu kuuldavas (teada) põle olnu* Hää **Vrd** kuuldaval, -e

kuuldavassigi → kuuldavaks

kuuldavast `kuuldava|st` Lai Nõo Plv/-lt-/ Se (minu) kuuldes, teades [see] *peremes minu`kuuldavasti oli`teenijad pidand* Lih; *miu`kuuldavast üteldi iks talu* Nõo; *minu`kuultavast es olõ tuu asi nii* Plv; *mu`kuuldavast om nii asi* Se

kuuldavasti `kuuldavasti` Jäm Lih Hag kuulu järgi *kuuldavasti peaks see sedasi olema, ma_p tee`selgesti üh* Jäm

kuuldavastki `kuuldavastki` VJg Se kuuldavaks *Ma? uiksi kolm kõrda, a timä võta as* kuuldavastki Se

kuuldaveski, -vessigi → kuuldavaks

kuulde → kuulte

kuulde → koole¹

kuuldma → kuulma

kuuldmada sõnakuulmatu *Toho_kui sa_ni`kuuldmada? olt, sukka* (sinuga) röögi *nigu külä helisäs käen* Urv **Vrd** kuulmata

kuuldmalda, kuuldmalla kuulmata *ilma silmä nägemälla? ja kõrva`kuuldmalla?`Vas;`kuuldmalda?, nägemäl`dä? är? kattõ* Lut **Vrd** kuulmalda

kuuldmine `kuuldm|ne` San Rõu Vas, g -*se* Har; -*nõ* g -*sõ* Se; p `kuuldamista` Khk kuulmisvõime *tä_p kuule enam, pole`kuuldamista` Khk; tyy om`veitü`kuuldmisega?,`kuuldmine jääss`väikuss* Har; *kasina`kuuldmisõga, täl kašsin`kuuldminõ* Se

kuuldu `kuul|du` Ran, -*tu* Rõu Se see, mida on kuuldud *kuultul jutul ei olõ_põhja all, võõdass mant ja pandass mano* Rõu; *pal`luss nättüt kõnõldass, inäbä õks`kuultut* Se; *kuuldu juttu kuulu järgi soe pellänävä tuld,`kuuldu juttu, egä miä ei ole`nännu; egä miä es näe toda, aga`kuuldu juttu Rehe talu`rahvaga neil sääl midägi`ol`li ollu* Ran **Vrd** kuuldus, kuulu⁴

kuuldu → koold

kuuldukse `kuuldukse Iis, kuuldokse LNg kuulukse `kuuldukse üks mürin õlema; sial `kuuldukse seda `asja `riakima Iis

kuulduma `kuulduma Jõe Jäm VII Muh Mär Khn Tor Iis Kod, pr (ta) kuuluss eL(-mma V; -mõ San)

1. kostma, kuulda olema ääl `kuuldub Jäm; siia `maale `kuuldus üsna ää Muh; Meüält `kuuldub `lainõ valam Khn; `kuuldub massinaga `niitmist Iis; meie keriku kell `kuuldunud ärä `Oudova `linna Kod; elle ilm, `kuultuss `kaugele ku kõneltess Krk; El'lu kuuluss kõögin oleva Nõo; üits `kuuldu obesega tullev; usse eli olli, `sisse `kuulduva miinna Ote; ööbik, neid iks kuuluss kah ää ilmaga Rõn; Toho_pümme, tõistõ tarõ manu_kuuluss joba är?, ja sa_i_kuulõ? Urv; taal om külh hää helü, taa kuuluss `kaugõlõ Har; kana? kuulussõ_kaagatavat Plv; mõtsast kuuluss hüä helü Se

2. kuulda olema, kuulda saama `kuuldub nii küll, kas se tõsi oo või põle mette Mär; mis `kuuldub tede pool Tor; mis ääd kuuluss Hel; küläp siss kuuluss kudass tüü `kohtuasi sääl `olli Nõo; kül_no_peräst kuuluss, kes kävve San; Kül_no kuuluss, kas vana `Piitre raha `tõiõ Urv; varrõ `kuuldu külh sääräst juttu, no? om `soiku jäänü?; mis siss kuuluss su_poolõst `vahtsõst Har; hummõn kuuluss kõik' ar?; No mis külä pääl ka_`kuuldu Rõu; kas tüümehe_ka plat'sih kuulussõ ollõv Vas; tüü `kuuldo nii sääl ollõv Se

Vrd kuuluma, kuulma

kuuldus `kuuldus g -e Pöi PJg; transl `kuuldusess, -lt- Krk suusõnal kuuldu; kuulujutt `Sõuksed `kuuldused sii olid, aga võib `olla, et on veel `paergus elus alles Pöi; ma oma `kuulduse `järgi räägin PJg; kuuldu seks panema tähele panema, kuulda võtma ma kõneli ää suure luy tal, ta es pane `kuuldusessigi; temä es pane sedä `kuultusesski, mis mea `ütli Krk; kuuldu seks tulema teatavaks saama sij om me aig, kunass neid `kuuldusess om tullu Krk **Vrd** kuuldu

kuulduss mis sa kuulet ärä pane `kuulduss (ära võta kuulda), mis sa näet, ärä pane näüss Krk; toda om saanu jo `kuulduss (kuulda) Kam; selle pikä iä pääl om küll kõkkõ saanu nättuss ja `kuulduss (näha ja kuulda) Rõn **Vrd** kuuldvass

kuuldvass näe, ärä pane nägeväss, kuule, ärä pane `kuuldvass (ära võta kuulda) Kod **Vrd** kuulduss

kuuldvasskina ma `ütli, sa? ol'li mu last löönü?, tõnõ is panõ `kuuldvaskina (ei teinud kuulmagi); käänd sällä mu_poolõ, is panõ_`kuuldvaskina Har **Vrd** kuuldavakski

kuule¹ kuule spor L K, I Hls Puh Nõo, `kuule R(`kuulem VNg), g `kuulme; n, g `kuulme Lüg Jõh Hag VJg; pl `kuuled Vai Lai

1. noorte lehtede hargnemiskoht `kuulmed `leigetasse suppi `sisse; `kuulmetest tehasse jo suppi Lüg; `kapsa `kuulme, senest akkabki pääd `kierama ehk `luoma Jõh; `kapsad akkavad juba `kuulmid `sisse `keerama Mär; tigu oli [kapsa] `kuulme ära söönd Kei; sel põle kuulet, sie on isakapsas JMd; külm võt'is `kapsa `kuulmed ära VJg; orakse kuule Sim; kapsas keerab ju kuulet Trm; `pärtel `keerab `kuuled, siis `pärtli pääval kapsas akkab piad kasvatama Lai; kapusta `kuulme lehe lööva juba kokku Hls; nigu kapst nakap pääd `luuma, siss om `kuulme, aga nyü `kuulme om kõik' `maokestel täis situtu Nõo

2. sisekõrv `kõrva `kuulmed; `Kuule `krõmpsu taga on `kõrvaauk Lüg; mõnel `lambal oo sedäsi, et ei ole `kõrbu, kõrva `kuulmed oo ja seal `kuulmede `järges oo `pissed tilloksed kõrvad Mar; kõrva `kuulmed `valtavad Kod; kõrva `kuulmed kõditab Lai **Vrd** kuulmass

Vrd kuulmes, kuume, kuumes, kuure¹

kuule² *kuule* Trm, g `kuulme Lai leivakannikas *Lõpu kuule* (leiva viimane kannikas)

Trm

kuule → *koole*¹

kuule- → *kuulma-*

kuulekas *kuulek|as* g *-a* Kaa; *kuulõkass* Vas *kuulelik* *Lapsed peavad ikka kenad kuulekad olema* Kaa

kuule|leht *kuulmeleht* `peale jaanibäd enäm [kapsaid] *ei istutata, siis - - ei `keera enam kuule`lehte* Juu

kuulelik (-)*kuuleli|k* g *-ku* spor eP(-*lek* Mar), Trv Hel, *-gu* Rei Puh; *kuulõli|k* Ráp, g *-gu* Krl; *kuuleli|k* Kuu, *-kko* Vai *kuulekas lapsed olid kuulelikud, siis õpetaja põln ka kuri* Ris

kuuleskelemä *kuuleskelemä* järele pärima, kuulama *See vana inimine on `kange `kaiki `kuuleskelemä, igäst perest `aeva `uurib; Ma lähän `kuuleskelen peremihe kääst, `ehku `lööän `kustagi pisara [viina]* Kuu

kuuletama¹ *kuuletama* Khk Mus Kaa VII Põi Muh Han ette heitma, näägutama *mis sa sest `moole järjest kuuletad, äga see paramaks ep tee* Khk; *Sa ää kuuleta sii teistele midagid, pole sa ise param ka üht* Kaa; *kukkus `moole seda kuuletama, et ma pühabe seal käisi VII; kui sa midagid sandist teed, siis kuuletakse seda `soole veel mitu `aega tagant `järge* Põi; *ta kõib küla kaudu mind `peale kuuletamas* Muh || (korduvalt) *midagi ütleva, rääkima teretati ikka, tere oomikust tere vade, seda kuuletati elu aea* Khk; *teine* [tüdruk] *kuuleten ikka teisele kes kummagid juures oo magan* Muh

kuuletama² *kuuletama* kuulatama jäin *kuuletama* Kuu

kuuletu *kuuletu* kurt *Vana - - oo üsna kuuletuks jäänd* Kaa

kuulija → *kuulja*

kuuli|луу *kooljaluu kuuliluu o ümārik, obesel kasvass jala pääl kuuli luu; inimese kuuliluu vaededi `surnu `käege kadujel aal* Krk **Vrd** *kooliluu*

kuuline *kuuli|ne* Jõe Vai Jäm Lih JõeK Koe Trv Krk Nõo, *-le|ne* Kse Tõs Ris Plt, g *-se*; *kuuli|ne* Ráp Se, g *-tse* Har, *-dse* Plv(-*nõ* g *-tsõ*)

1. üheks kuuks palgatud teenija *sulast ei old, vahel `päävilised ja `kuulisi vahel oli* Jõe; *meitel nüid `kuulene abis; võtsime `kuulese `tõöse abi* Tõs; *oli `tienimas, `kuuleseks ja `suileseks* Ris; *peremies `palkas `kuulise* Koe; *ma ole `kuuline, või ma siu `tüüline ole* Krk; *kuuliist ei olõ meil* Se **Vrd** *kuukaubamees, kuumees*

2. nii ja nii mitu kuud vana *se on kahe `kuuline vasika* Vai; *kolme `kuuliselt olevet enõg sehen* (lootel) Krk; *siss ku `ütsä `kuuline `saie, siss `olli suurõmb vil ku ajaline laits* Nõo; *kuulinõ `vars* Plv; *kolmõ `kuuline [siga] jo iks om nii haraline* Ráp **Vrd** *kuine, kuune*

kuulis *Jaen vaatas nõnda kurjasti, silm kuulis* (punnis) *pees* Kaa

kuulit → *kulit*

kuulits → *kullits*

kuulja *kuul`ja* Kod, *kuulija* Hlj Kaa

1. (pealt) *kuulaja* Ää *olg muidu jutu kuulija, vaid ka tegija* Kaa; *kuul`ja piäb õlema, kui tünnissab ülesi; kõneles `kamrin, siis es õle `kuul`jad* Kod

2. *kuulmisvõimeline, mitte kurt mina ei ole seda kuulnd, et ta `kuulja oli* Vig

kuulma `kuulma eP T (-e San), -me M, `kuuldma San V/`kou- Lei/, `kuulema R(-ie Lüg); `kuulda Hi Ha JMd JJn VMr hv u Plt KJn, kuulda Sa(kulda Pöi) Muh L(kulda Khn) hv Nis Juu Vi, VIPõ M(-ta Krk) T, -da^o V, kuulta TaPõ; (ma) kuule(n) eP eL, `kuulen R; nud-part `kuuldanu, -u^o Har Lei/kou-/ , -unu Krl Har, -õnu San, kuund Mär Plt Pil KJn

1. kuulmisvõimet omama; heli, häält tajuma `kuulemine läks viel `ullemast, `enne ikke `kuulesin VNg; mida sa `ilma `aigu lähed keriku, kui et `kuule midagi Lüg; `Rüögite `ninda, et ei `kuule kaht `kõrva pias; Vana muld, ei sie `kuule ega näe enam kedagi IisR; `eigä `korvi saa `kinni `panna, `korvad ikke `kuulevad Vai; ma `kuultsi `ammu so ääle juba koju; ta_p kuule tasast juttu üht Khk; siis ma kuuli pisike kabin oli taga Kaa; mis sest ühest ealest `kuulis, neid pidi palju olema Muh; teina kõrv äi kuule mitte Emm; ku nad (linnud) paugu `kuulvad, siis nad keerutavad kohe üleval Noa; eks sää eese kõrbad `kuulma Mar; `kuultsin lõõna `selgeste `lehmade `ammomest Kul; kõrbad ei kuule, aga sil`mad nägad küll Mih; Ei `suajõ `kuultud, ollõ ku`rt; Üks kõps käüs ning mia `kuulsi (ärkasin) üles Khn; elab naa jumala puu üksi päine, et seal kedagi `kuulmas ega nägemas ei ole Aud; ära `karjuge, mina kuule küll paraja `rääkmese ära; silmad ei nää, kõravad ei kuule HMd; mul on nii ead kõravad, et kuulen kui kerp `põhku kuseb, põhud kõhisevad Juu; kuulin `lammad akkavad `joosma Ann; üks ommiku oli kukkumist `kuulda, aga sie oli vist siakägu JJn; mitte teine kõrv ei kuulnud teist Kad; kuulid, et mina viliga (vilistades) tulen Kod; tema pime kuulnd kõik ää Ksi; vurinad põle enäm `kuulda KJn; kiik (kõik) `olli `enne kuulda, aga vat ei kuule änäm Vil; kõrva ei kuule mitte, kurres jäänü Hls; temä kuul küll, aga ei saa aru Krk; ku ta sõna `ütlep, siss ma kuule ääld küll, aga sõna lääb nigu lak`ka jälle Puh; ma esi ei kuule, siss `mõtle, et sa ka_i kuule; miu `lambal om `õkva nigu inimese m`ijl -- ku ta miu eli kuulep, siss jooseb Nõo; ma minev`aasta `iste jänessel kõrval, mitte jäness es kuule Võn; `kuuldõnu kobinet, lännüve `kaeme San; vanast moonamihe `kuuldi ega päiv `kellä -- ku `lõunõ kell `l`üüdi Har; ku makadõ^o, siss ei_{kuul}dõ^o, a_{gu} virvehüsi olt, siss kuulõdõ^o Rõu; alati umma_{nimä} lävel, ku `kuuldva õnnõ et mõni tulõ Plv; mul a`nd mitu kõrd röögähütä^o, inne_{gu} kuul`d Vas; kiä kuulõ õi^o, siss viiäss kellä ala, suure kellä ala Petserehe (siis hakkavat jälle kuulma) Se; mina äi olõ kuuldanu k`äku Lei; (e i) tee kuulmagi teeb, nagu ei kuulekski ei nie tehnd `kuulemagi Kuu; küll sai nimedud, aga `äi_{es} tee `kuulmagid Khk; Vana patsakil asemel, tee `kuulmagi Pöi || fig puu ei `kuule, `tõine nää (kiirest sõidust) Lüg; uma_{kirbu} küle all omma^o (kui endal on mure), küll tä siss kuuld Vas

2. juttudest, teiste räägitust kuulda (ja teada) saama; teada olema ei mina sedä õle kuuld `üöldä Lüg; sai `kuulla, et on üks `tarka mies Vai; see on sedasi teise kääst `kuultud Jäm; aga nüid pole änäm kuulda neid (laevaõnnetusi); seda `inda pole `enne kuuldagid olnd Khk; pole mette Mustjala `keeles kuulda olavad Mus; muud nime ma pole kuulnd Krj; ju nääb kuuleb, kas näh veel see `aigus `kargab sedasi kül`je `sisse; mis küla pool kuulda on (mis uudist) VII; põle änäm kulda jõulu anest `ühtid mette Pöi; ennem reagitse ikka `kuultud juttu kut `nähtud `asja Muh; kas sa oled mo sõbrast midaged `kuulend Käi; tõrve ajamest pole nüid `kuulda Phl; tä `kuulis mo käest, et oome kiriku pühä oo Mar; ma `kuultsin seda jutto isa kääst Kul; ma pole `tüiri näind, olen kuund Mär; mina ei ole seda kuulnd et ta `kuulja oli Vig; ma olen kuulnd, ei tea, mis `moodi need naaritsad on Lih; mina `kuultsin, et sedasi `rääksid Mih; Ei `suajõ kusagilt kulda, mis miestegä `juhtun Khn; Sia

suust ma kuulen, et ma siga olen (öeld vastuseks söimajale) Hää; siin ei ole `kuulda oln `siiga saavad Ris; mina põle küsind koa, kust tema seda juttu `kuulis Juu; eks [ta] - - ole ka vana inime, põle kuuld surema Amb; kui kuulid, kus talus ta (rätsep) oli, siis `kutsusid `meile; muld põrand oli, ega laud põrandid old näha `kuulda VMr; põld teisest jo `aasta `otsa kedagi kuulda Rak; oleks nagu poole kõrvaga kuuld Sim; tämä `kuul`di eelä `ütlemä; põle kuuld olema mehel Pil; sedä minä olen kuund küll, et pidid isisugused rohod olema, kus vee sooned all on KJn; vahetamist es kuule mina oma isa käest ka mitte, iki raha iist `tuudi Vil; ae kala elab suuren järven, mia ole pal't kuulu Pst; temä om `kerge puha `uskme, mis ta kuul `kustigilt Krk; meie sordi seen ei ole kõllatõbe ollu, ei ole kuulu üttegi kõllatõbist; kas latse `kuulden `kõiki üteldi Ran; ei kuule tost asjast mitte `kihku ei `kahku Nõo; rahast ma_s kuule, a `sõlge emä `ikse iks alati Rõn; Kuulõt kurja vai hääd, a peiu (pihku) võtta olõ? midägi = hääl Krl; siss olõss õks `kuuldanu, ku timä os purõlnu kingagi (kellegagi); ma kõkkõ tuud `halva ja `kurja ei taha kuulda? Har; mia kuulõt, tuu piä_ `hindäle Rõu; olõ õi_kuulu_timäst midäginä? Vas; ma latsõh olõ_s `kuulnuke apel'siine Räp; k u l d a kuuldavasti Ja kõik [tuuliku] kivid kuulda mis ta teind on, `olla ead kivid olnd Põi; kivi varede sees oo põld`marju kuulda, sii meie `ümbruses ei ole Var; sält (Muuge varemest) vist kuulda midägi nad es leia Äks; [tal] tettänä kuulda `monti (remonti), kõik lae ja põrmandu värvitänä üle Nõo; [ta] om iks terve kuulda Rõn; Tsiirgu Jaan' ollõv kuulda? vaingist joba `väl'lä last Har; Kuulno nännõ oma kõik, a ku vaja kohtohe minnä?, ei `iia `kiäke midäge Räp; k u l d a s s e kuulukse nüid kuuldasse `vaikne olevad (pole sõda) Vig Vrd kuulduma

3. kuuldavat jälgima, kuulama `Kuule `palju, ära `palju pajada Kuu; vadisevad ja `auguvad, et `ilge on `kuulla VNg; `Kuule `kõrvidega, ärä `kuule kõhuga Jõh; `toisil paha miel tämä juttu `kuulla Vai; kuule ometi kut `sooga räägidasse; Vana meremees mängis vahest oma lõõtsmoonunguga - - lapsed vaatsid ning `kuultsid Khk; `vannus `kangeste kraak ja kraak, et erm oli `kuulda Emm || välja selgitama läksime obuse pärast `kuulma - - et kas lubatasse paet meite käde, et obuse `Loona `laidu `sisse `viia Khk; pealt kuulma (salaja) kõrvalt kuulama aga ma `kuulin kõik päält, midä `teie `rääkisitte Lüg; kui `keegi nüid peält kuuleb Juu; ma nii päält `kul'ssi ennedä ku nimä sääl sõnutõlli Har

4. arvesse võtma, arvestama a. hoolima, tähele panema ei võtta mitte `kuuldagi, minu `rääkimisest midägi `asja Lüg; Võttas `kuulda, `muutas mielt IisR; ei voda `kuullagi; `eiväd voda `kieldo `kuulla Vai; Kas ta sul kuuleb Hää; jumal võt'tis mo palvet `kuulda Juu; ta ei ole minu õpetust kuulda võtten Hel; minu juttu ei `võeta `kuuldagi VMr; Ta ei ole minu õpetust kuulda võtten Hel; aga es kuule `kiägi mu palvet Ran; ma `arva, ta võta ai_kuuldaki minno Rõu; kes ei kuulõ?, tuu [jutt] lätt [nagu] läbi `haotsõ aia (ühest kõrvast sisse, teisest välja) Se b. kuuletuma Karugi `pannasse `tantsima, sis `saadik viel `lapsi ei saa sõna `kuulema Lüg; miks et `kuule sana Vai; pead `mütmes `asjas sõna `kuulma, äi saa oma `tahtmist üht Khk; Laps äi aja `sõrmi nina `auku, kuule juttu; Kui sa_b kuule juttu, sa saad mo käest täna kaigast Põi; sõna `kuulmata lapsed taha vanemate sõna kuulda mette Muh; ta oo sõna `kuulmata laps, ei kuule sõna Tõs; teesed pidid kõik temä sõna `kuulma Juu; koer kuuleb küll `keeldu KJn; obene om kah sõnaline, kuuleb `käsku Ran; tüüd ta mitte üits põrm tettä ei taha ja sõna ei `kuulna Puh; emä ahd valu, kui me sõna es kuuleme Nõo; nemä

`ütllivä küll poosile, et ärä ole ul'ak, aga ta_s kuule Rõn; sa_piat õks perremihe sõnna `kuuldma Har; ta kuul'd mu sõnna, nigu `üt'li, nii lät's Röp || juhtimisele alluma vene akka `juoksema `ninda_t ei `kuule `tüüri ei midägi Vai || fig Küll ma käiks viel kõik kuhad läbi, kui jalad sõna `kuuleks IisR; Rahakott kuuleb sõna (raha jätkub) Hää; jala om alt ärä - - jala ei kuuleva enämb sõna Nõo Vrd kuundelemma

5. aru saama, märkama; taipama `peial on ikkä olnd minu `kuuldes VNg; kui tast (kutsikast) ikke nisuke kuer tuleks, kes kuuleb võerast JJn; toda es ole konagi, et ma_s kuule üless tulla kona ma `tahtsi; es üteldä ark ader, kui mia `kuulma nakassi, siss `olli iks maa ader Nõo; Ku_ma_`kuuldma `naksi, `ül'ti kooliõpõtajad kuul`meistri Har

6. tundma `Sääsed kuppivad, tämä `kuule kedagi IisR; arak särtsutab, kuuleb `värske `lehki; kuuleb ärä ku one kala õtsan; kõhe kuuled ärä kiäle `külge, et puro silmän Kod

7. a. (kõnetlusvormel imperatiivi kujul) `kuule kas `teie `vorstid on juba `valmis Jõe; ja ja, `kuule ja siis `linnast ost viel `uue tegi Kuu; kuule akkame nüid minema Khk; Kuuled sa, kohes sa ennast nüid jälle topid Kaa; Ma pidi korra `üttelema, kuule poiss sa valetad Põi; Kule, jäta nüid `järgi Jür; pia oli kohe täis raginad ja krõbinad, kule `õhtaks jah kohe nii oli kael `kange JJn; poiss kuule, pane õige sie vañn sialt muast põhjuli aa `piale Kad; ma `kielan teda küll et ära sa kule käi selle vana raisa `Kaarliga Sim; kule te lähäte, siis ku te lähäte siit KJn; peigmes `tul'li, ol'lid kule kõik viinad ja õlled tal juures SJn; kuule pojake, tüü tu kāk'k säält sāngi `päitsest siia Puh; kule, naka minemä, sä jääd rongist maha Nõo; Kulõ_pik'k päiv ol'l, tüü ol'l ka_ks uma osa rassõ külät Urv || fig kuule, kuule, kusi jooseb sita ede (õeld, kui laps segab vanemate jutule vahele) Emm b. int no `kuulga nüid Vai; kuulõ_ka (kuule ikka), vöi `kõikis `käüte Khn; Võeh! Kuulõk'kes! Röp

Vrd kullema, kuulama

kuulmalda kuulmata kuulmalda nägemäldä - - jummal' tüt koess tä jäi Se Vrd kuuldmalda

kuulma|leht = kuulmeleht `pernane kai, et [kapsa] `kuulma `lehti sisen `olli vagla sitta joba Kam

kuulmass kuulmass g `kuulmõ kuulmekile kuulmass, ku tüü kel'm ukka lätt, sõss ei kuulõ? Krl Vrd kuule¹

kuulmata `kuulma|ta, -tta VNg IisR eP, -da Puh Nõo Kam Ote Urv/-da?/; `kuulematta Lüg

1. vähese kuulmisega; kurt üks `kuulmatta `tütruk - - sie ei ole kuuld VNg; Jäi `kuulmatast IisR; `kuulmata mees Khk; mõni jähi `kuulmata, mõni jähi pümeks (sarlakitest) Krj; Ega ta kurtumm äi ole, ta on ainult kuulmata Pha; see va `kuulmata kõrv Phl; Nüid ma olen kuulmataks jäänd Tõs; ei selle tuadiga sua kedägist `reakida, see nii `kuulmata Juu; `mõtlevad, et üks `kuulmata vanamoor, mis sie tiab JJn; särjad oli ikke `raske `aigus, sie ikke tegi `kuulmatast pailu inimeisi VMr; `kuulmata inime, tä madalass (tasast häält) ei kuule Kod; ega ma `kuulmata ei ole, aga peenike `kuulmene on ära Plt; mõni `kuulmada vanal kuul ei kuule, a noorel kuul kuuleb Nõo; toda kes `ol'li `kuulmada, toda ma `näie kui ta `ol'li jo vana mijs Kam Vrd kuuldmada, kuulmalda, kuulmatane

2. sõnakuulmatu üks vastane `kuulmata laps Khk; oh sa `kuulmata laps, taha oma vanama sõna kuulda mette Muh; mõned lapsed on nii `kuulmata Rid; kui sa `kuulmata oled, siis soab sigade `lauta `viidud send Nis; pane kus `tahtes, üks `kuulmata loom Juu;

poiss oli `kuulmata ja sai karvustada Kos; ta sääne `kuulmada_latsõ tük'k Urv
|| *`kuulemata pukk (tuim taipamatu inimene) Lüg Vrd kullemede, kuuldmada, kuulmatane*

3. *adv ennekuulmatult, tohutult, väga Noh see mis ta selle eest tahab oo kuulmata pailu Pha; jää oli `kuulmata paks ja tugev VII; `Õhta lähvad [töölt] ää `jälle, pää (päev) `kuulmata `kõrges alles Pöi; naisperet oli `kuulmata `palju Emm; jõgi oo kuulmata `kaugel Var Vrd kuulmatult*

4. *a ennekuulmatu, uskumatu See on `kuulmata asi Jäm; Mehel olle Amiirikas kuulmatud varandused; Üks kuulmata rikas koupmees Han*

5. *int oh `kuulmata, sool vana oora sölm pääl Emm; vemmad olid nii magusad, et oh `kuulmata Käi; Oh kuulmata, see läks mool `oopis meelest Rei*

6. *kus ~ kus(s) a kuulmata – spor S teadmata kuhu läks kusa `kuulmata Khk; Söa aegus kadus meite rahvast pailud kusa kuulmata Kaa; Kasi ege kus kuulmata Emm; Pani ajama kussa `kuulmata Rei*

Vrd kuulmatu

***kuulmatane** pl *`kuulmatast* Ris HMD sõnakuulmatu *`nüitse aja lapsed on `kuulmatast* Ris; *mu lapsed on nii `kuulmatast, põle veel kodu tuln HMD Vrd kuulmata, kuulmatune*

kuulmatu *`kuulmatu* VNg Kaa Käi Trm, g *-ma* Hää; *`kuulema|du* Kuu, *-ttu* g *-ma* Lüg (*kuula-*)

1. *vähese kuulumisega; kurt Küll o paha igä `olla `kuulemadu, ei saa `toiste judust suurd `arvu midägi Kuu; ma ole tänavu kevadi nii `kuulmatumaks jäänud et Hää Vrd kuulematune, kuuletu*

2. *sõnakuulmatu õled `õige `kuulemattu poiss, et `kuule `ühtä [sõna] Lüg; Ää olg seike kuulmatu ning saht poiss Kaa; Vaada mis ta kuulmatu teeb Käi*

Vrd kuulmata

kuulmatult *väga See küla aedevahe tuiskas kuulmatult täis Mar Vrd kuulmata*

***kuulmatune** *`kuulematune; g `kuulmatuse kurt üks oli `kuulematune ja mei kahekesi olime `kuulijad; [olime] oma `ranna ies ühe `kuulmatuse oma vanuse `poisiga Jõe Vrd kuulmatane, kuulmatu*

kuulme → *kuule¹, kuule³*

kuulme|leht **1.** *taime esimene leht kui ikke `kuulme lehed `alles on, siis akkab `kasvama Hlj; kui kabusta akkab pääd `kierama, siis `kuulme lehed `kieravad kokko Lüg; uúsid sõid kõigil kapsastel `kuulme lehed ära Mär; ära nõnna istuta, et `kuulme leht mulla `sisse jääb IisK; kapusta `kuulme lehe lööva juba kokku Hls; `kapsta om joba `kuulmelehen Ran Vrd kuule-, kuulma-, kuume-, kuurme|leht*

2. *(väliskõrva osa) `kuulme leht on pisike krõmps põse puol Lüg*

kuulme|nahk *kõrva kuulemekile kui `kuulme nahk `katki lähäb, siis võtta nenast `kinni ja puhu, siis tuul tuleb ku vuhiseb `kõrvast `ällä Lüg; kõrva `kuulme nahk üks kett (kelme) `piämä õlema Kod Vrd kuume-, kuurme|nahk*

kuulmes *`kuulmes* Mar Mär Juu, *kuulmes* Phl, g *`kuulme*

1. *lehtede hargnemiskoht, kuure `kapsa `kuulmes tänäbu na ilus, põle uúsitand Juu*

2. *kuulemekile kõrva sees on kõrva kuulmes Phl; kõrva `aukus oo kõrva `kuulmes Mar*

Vrd *kuule¹*

kuulmine `kuulmi|ne VNg Vai eP(-mene) spor eL, `kuulemi|ne R, g -se kuulmisvõime
 `Ülgel pidi olema üä `kuulemine ja `aisu `tundmine Kuu; sie mies on `nõnda `tuima
 `kuulemisega, ei `kuulegi midagi; sie on `kuulemisest vähene Lüg; Ega `kuulemisel viel
 viga ei õle, aga terane `kuulemine on ikke `välläs Jõh; kes `iasti äi kuule, see `üitase `kerge
 `kuulmisega Khk; Vanal `paergus veel nii terav `kuulmine Põi; kõrv äi saa `kuulmesest küll
 ja silm äi saa nägemesest küll Emm; `kuulmisest `vaene, `kuulmata Rei; `kuulmesed
 nägemesed kõik on kadund Rid; piä valu see teeb seda et võtab `kuulmest vähemas ükslugu
 Vig; `multse sügisest saadik on peenike `kuulmene kadun Ris; `kuulmine jääb tagasi Juu;
 ehmatamisest on `kuulmine ära jäänd KuuK; ta on kasina `kuulmisega Koe; kaasil on ergos
 `kuulmine Kod; `kuulmene jäi ärä, mena änäm ei kuule Vil; kasine, `vaese `kuulmisega;
 teräve `kuulmisega Krk; mõni ei kuule tasast kõnet, om nüri `kuulmisega Ran; `kuulmine jäi
 ka `veitsile Nõo; peenikese `kuulmise um är? `võtnu? Plv; kas sul ka `kuulmise man mut'ing
 um Vas || Kui sa uue aasta `õösse oue lähed ja `kuulmist (mingeid hääli) kuuled, siis see
 peab midagi tähendama Rei **Vrd** kuuldmine

kuulpäeva|rohi härghein Varsa määl `kasvasid kuupäeva rohud Kaa
 kuulsa → kuulus

kuulsus `kuulsus g -e Kuu VNg Vai spor eP(-lts-); `kuulsu|ss g -sõ Krl Har Plv Vas Röp
 tuntus; tunnustatus; maine tama aja `kuulsust taga Vai; Nüid Viuu sai veel `kuultsuse `sisse
 Põi; alv `kuulsus Mär; ias `kuulsuses, kelle `kohta põle kedagi `alba `ütlemest PJg; sel
 inimesel on paha `kuulsus Koe; tuul advukäardil om suur `kuulsuss Krl; mõnõl om
 varandust küländ, a_ `kuulsust ei olõ? Har; Ja `kuulsuss timäl (ravitsejal) muudku `kašve
 õnnõge? Röp || fig `kuulsuss nõst kuningaki trooni pääle Har

kuulte kuulde, kuulte kuuldes lasse kuulte ei kõneldud `niskess `asja; kõneles Jakopi
 kuulde; naese kuulte nõnna kõneleb, ise ei maksa `kopketki Kod **Vrd** kuulu²

kuultsõ `kuultsõ

1. hea kuulmisega küll ta (jumal) `ülhen näge uma `sel'ge silmäge ja kuul uma `kuultsõ
 kõrvaga Har

2. hästi kuuldav kerigu kellä helü om helle - - taa om `kuultsõ kauõdõ Har

kuulu¹ n, g kuulu (n kuul) Sa Muh

1. kalkun kuulul nolbus ning nol'k nina peel Jäm; kuulud oo ühed `sõuksed kurjad linnud
 Khk; sii külas polegid kuulusi Mus; Kuulu ajas `eese änna kohevili Kaa; saksad ikka
 pidasid neid `kuulusi Pha; kui kuulu vihaseks saab, siis aab oma noti pitkale Muh
 || kolmekuningapäeva kalkuniks maskeeritud sant – Muh

2. int `kalkun teeb ikka kuulu kuulu Muh

Vrd kulu³

kuulu² kuuldes, teades ei `julgend `rahva `kuulu (avalikult) sedä tehä, et õles poja
 `vällä kihutand; `rahva `kuulu (teadmist mööda) pidi mehele menema, aga ei lähänd `ühtä
 Lüg **Vrd** kuulte

kuulu³ `kuulu lühikõrvaline `kuulu `lammas Jõe **Vrd** kuulukõrv, kuuru¹

kuulu⁴ g kuulu Jäm Khk Tõs Tor Hag Juu JMd Koe TaPõ Plt Vil Krk Krl Vas, `kuulu
 Lüg Jõh Vai kuuldus `sõuksi kuulu `asju_b tea midagi, rahvas jõuab pailu Põi; k u u l u
 järgi ~ järel(e) ~ perrä kuulduse põhjal, kuuldavasti `kuulu järele siis
 `karja `lapsle `pandi `silgud [kaasa] Lüg; `veiksi majasi on `sinne `kuulu `järgi ehidettu

Vai; kuulu `järke ta pidada esmasse tulema Khk; kuulu `järgi läks `meistert `ot'sima Tor; kuulu järel piab sie koha ää `müima JMd; kuulu `järgi - - `rootslased pannuvad siia püt'i täis `kulda maa `sisse Äks; kuulu järele käind košsas Plt; kuulu `järgi ma kõnele, esi nännü ei oole Krk; kuulu `perrä kuulu järgi Vas; kuulu peal(e) 1. pooleli, kaalumisel(e) ma ei soand `easte `kaupa, se jäi alles kuulu `peäle Juu; jätin selle asja kuulu `piale Iis 2. teatavaks tehtud, välja kuulutatud maja ase õli juba kuulu piäl, et tuleb `müimine; kuus kuud on kuulu piäl, et mõni tuleb annab üles Kod

kuulu|jutt rahvasuus liikuv jutt, kuuldus Tuul paneb `lainetama mere, `kuulujutt `rahva Kuu; `tehti `kuulu jutt juo `vällä, ei `õldki midägi Lüg; se on `kuulu juttu vaid, se `kustu `vällä tagasi Vai; ma küll `selgesti ep tee, aga kuulujutu `järke ma räägi Jäm; see oo muedu kuulujutt, see põle tõsi Muh; kuulu juttu ei maksa `uskuda Tõs; sie tühi kuulu jutt JMd; kuulu jutt läks teinekord nigu kulu tuli Lai; va kuulujutt, ken tääd, kas võle või `õige Krk; kõnele tõtet ja süü kütset, ärä kuulujutte tõtete kõnele Puh; kuulujutu `perrä ei mõista `kiäki kuhut, ku esi nännü ei olõ? Har **-kaup** kosjakaup mõnen kõhan suadeti vanamuarid `kuulama, kuulo `kaupa tegemä pruudi puale Kod **-kosjad** eelkosjad esimesed kõsjad õlid kuulukõsjad, `veikese viintega `miinti Kod

kuulukse kuulukse Sa(-ss[e] Khk Mus) Lä(kuulo- Mar) Khn/-õ/ spor Ha, JMd Ann VJg Lai Plt Pil; `kuulukse Jõe IisR; kuulusse Trm Kod(kuulo-) Äks kuuluma-verbi kse-olevik

1. kostab, on kuulda lapsed kuuluss jutustavad sii; kukku (kägu) `kuulusse sii kukkuvad Khk; ma anna `sulle, et ääl `taeva kuulusse Mus; kui tedred `metsäs kudrotavad, siis kohe kuulukse `meile Mar; karjub nii val'luste, kuulukse kus `maale Mär; Sõra klõbin kuuluksõ Khn; tõesen talun kõneldasse, siis `tõisi talule kuulusse kõik ärä Kod

2. räägitu põhjal kuulda, teada Mis säl külas ka `kuulukse IisR; Mis eed kuulukse Jäm; Kuulukse, et menel pool pidada einatõõ juba lõpetusel olema Kaa; Vanasti olid puhas mees pagarid, nüid kuulukse `naisi ka olavad Põi; mis teie pool uudist kuulukse Mär; `Juõsõd (luiged) kuuluksõ juba `siia lenn olad Khn; Kruusiaugult kuulukse ette imelikke `aßsu HMD; kuulukse räägitama, et ta akkab ää minema Ann; Tiidul kuulukse ia rukis olema JMd; kuulusse olema `niiske tige Kod; kuulukse jah, et ikke tulevad [pulmad] Lai; kuulukse käind olema Plt

Vrd kuuldukse

3. tunnukse kõhe kuulosse kiäle `vassa ärä, et puro silmän; luyg kuulusse kuiv õlema Kod

kuuluksis `kuuluksis Jõe Kuu Hlj poolärkvel; magajat teesklemas ei saand magada, olin keik üö `kuuluksis Hlj **Vrd** kullussih **Vt** kõrvakuuluksis

kuulu|kõrv = kuulu³ – JõeK

kuuluma `kuuluma, (ta) `kuulub R; pr kuulub Käi Rei Kse JMd Kad Iis; ipf `kuulus Muh Kod

1. kostma, kuulda olema müristämese jüdin `kuulub `kaugeld Kuu; juo kuriga `plaksud `kuuluvatta VNg; kægol on ia ääl, `kuulub `kaugele Lüg; ühe `kõrra `kuulema, et akkavad `püssi `paugud `metsast `kuuluma Jõh; ku `lendur madalald `lähto, siis kärinä ei `kuulu Vai; [lõõmise] matsud `kuulusid Ellamale Muh; meigas - - vähekene ike kuulub `teisa `laulma Kad; kos `kuulus kolissamiss, suab `surma Kod

2. (kuulduste põhjal) teada saama, olema `kuulus, et `Suomess oli - - maa värisemine old Kuu; kie siin nüüd surd on, et ei `kuulund juo küläs `aigeidki õlema Lüg; [ta] `kuulus olema mehele läind IisR; siä `oige `kuulud kõhästämmä Vai || rääkida (ja teada) olema Mes sul sis `kuulub ka Kuu; mida nüüd `teie `puole `kuulub Lüg; Tere, tere, no mis kuulub Rei; mis iad kuulub JMd

Vrd kuulduma

kuulumised pl `kuulumised uudised – Hlj

kuulu|naine kosjakauba sobitaja, kosjamoor *esmaspä `õhta käis kuulu naine, sie viis pudeli ja sõrmuksed VMr; kuulunaene läks tüdriku puale küsimä et kas sua tahad selle poosile minnä Kod; kuulunaine, si läheb viinapudeliga `kuulama Ksi -pudel eelkosja napsipudel `enne `mendi `kuulupudeli `juoma, peigmes läks isamihega `kuuldama `pruuti ja `viinapudel siis `kaasass Kuu; vanal ajal, kui `lasti teist inimest [pruuti] kuulata, siis suadeti kuulupudel VJg; vanast `viidi kuulupudel pruudile, magusad `viina täis Sim; kuulupudel, üks ainuke pudel, aga kosja `viina oli palju `rohkem Ksi; nel'laba `õhta `toodi kuulupudel Plt **Vrd** kuulamis-, kuulavus|pudel*

kuulus `kuul|us g -sa RId Muh Phl Mär Hää Saa Koe VJg Sim TaPõ(-os Kod) KJn Hls, -tsa Khk VII Pöi Kse Ris Kad Iis Hls, -usa Kuu; kuulu|s Jäm/g -tsa/ Rei spor L(-os Mar), Juu Amb JMd Ann Plt Kõp Hls, -ss Ksi Puh Nõo Krl Rõu Plv Se(-ss), `kuuluss Trv Krk(g `kuul|se, -dse) Rõn San, g `kuulsa; n, g `kuulsa San Har Rõu Vas Se; komp kuulusa(m)p Se, `kuultsam Kaa LNg Var tunnustatud, väljapaistev; laialt tuntud Sie sai `kuulusaks üle `ranna ja `kennigi `sinne (perre, kus kehvalt süüa anti) `talgu enämb `mennä ei `tahtund Kuu; `siia `valda on tuld mittu `kuulust meest Lüg; `Narva `linna oli suur `kuulus `kauba `linna Vai; see oli Saaremaal keige `kuultsam arst Kaa; Nii on ju kuultsate inimeste lapsed Pöi; pilu palistus oli enni ikke kuulus sõna Mär; see suur `kuulus `rätsep Kse; ma ole `kuulus kuhja luuja, sale `saede tegija rhv1 Hää; ei meie külas ole `ühtegi `kuulsad `pruuti Ann; Rõika vabrik ol'li ju vanasti kole `kuulus KJn; temä `kuuluss oma koerustük'ke poolest; jaanitulele, `kuulsale `õhtule ja päeväle tulive iki noore, sji oli `kuuluss päev Trv; Kige `kuulsamp tüümiis om Juhan meil Hls; tüü Laksi Tõnniss sai üks kuuluss miis olema Nõo; prohvõt' ei olõ mitte umal maal `kuulsa Har; saanu `kuulstast mehest; kõgipoodi kuuluss Se || fig `Kuulus on rikka tobi, ei `kehva `kuolemine Kuu; `kuulsam kodo, `ausam ahju piäl Kod; Kavvõn kuuluss, `lähkün tülikass Rõu; `ausap olt uma aho pääl ja kuulusap umah kotoh Se || `kuulus, `kuulus kullike, kuidas kulli `peake (kullimängu laulust) Muh

kuulus|pea → kuuruspea¹

kuuluss kuuluss g -e leivakannika ots kui ema `leiba `leikas, siis `üt'sin mina, et kuulusse ots `mulle; kuuluss oli enamasti koorik, natuke sisu kül'jes Lai

kuulussehe jäi no kuulussehe, et `võlga Se

kuulutama¹ kuulutama eP(kuulo- Mar Kul, kulu- Vig; -da- Hi) Trv T V(-mma), -em(e) M San, -õmõ Krl; `kuulutama R(-mma)

1. ametlikult, avalikult teatavaks tegema; millekski, millenagi tunnistama; kehtestama nüid on meil pidu `välla `kuuludettu Lüg; `üekändel mail `kuuludetti sie rahu siis Vai; üks riik kuulutab teisele sõea VII; Vigala vald kulutati müügi `alla Vig; `sakslane kuulutan sõda ning akkan sõdima Khn; riik kuulutas reñdi maha Aud; joagupi pää kuulutati ette, et

tulevad uued `kontrahid Kos; kuulutedi `väl'ja, et on vanade leer' Pal; kodu saime `olla kolm või neli `pääva, kui kuulutati `väl'la moblisatsioon Plt; on `väl'lä kuulunud, et kolm `päeva on püha Vil; olli joba kait'skümmend `aastet sijj `sääduss `vällä kuuludet Krk; `keisri ol'li juba kolmkümmend `aastad `väl'lä kuulutanu vabaduse TMr; nimä[?] is lasõ siss `kongrušsi `vällä kuuluta[?], `möie esi_talu -- vällä[?] Har; (maha) kuulutama 1. abiellujate nimesid kirikus teatavaks tegema kolm `kõrda `kuuludetti `kerikus, siis tulivad `pulmad Lüg; paarirahvas kuuludasse maha Khk; See oli kergu säädus, kolm kord kuulutati kantslist maha Pöi; täna soab esimest kord maha kuuludet Muh; `kaplis kuuludata `pruuti `peimest maha; kuuludat pruut Rei; näd täna kuulutadi teist `korda juba Vig; kui maha kuulutamisest tulid, siis oli esimene käik pruudi `viina `viimas Mih; neid kuulutadi täna kolmat `korda Ris; sa oled nüid maha kuulunud Hag; nüid [ei] kuuluteta kirikus ega VMr; kel `kähku tarvis on, kuulutasse esimest, teist ja kolmat `korda ühe korraga Ksi; pruut paari kuulutati kirikus, mina ise käisin `kuulamas -- kui minu kuulutati Lai; `paariminekit `olli `kerkun joba üits kõrd kuulutedu, a [siis] -- läits opetaja manu, kıld kuulutamise ärä Nõo; kerikul kuulutõdõss nuurt `paari üless Krl; ma[?] ol'li jo_kol kõrd kerikun kuulutõt ja kah jäi mihest ilma Har 2. tühistama ol' küll joba kuulutõt `keisrist maha_`pešmine, aga `siski kubijass ol' mõrdsuga mooduga Har; `Mõisatüü ol' riigi puult `maahha kuulutõt, a_mõni `mõišnik pidi õks `orjust edesi Rõu; sääl ol' nii vanno rahho, mis `mitmit `vüüre ol'liva `maaha_kuulutõdu Röp

2. lobisema, seletama, ütlemä, teada andma Sie paneb omast käest `puole `juure ja `kuulutab `mööda küla IisR; kes `moole seda enam kuulutab Muh; ma kuuludan `teile uudist Phl; mes sest `vällä kuulotad teistele, eks sa pea vahest eese tääda koa Mar; `Siokõst `asja ei maksa jõlmalõ kuuluta Khn; ta kõegile kuulutab, mis ta vähä teäb Juu; tämä ike ennäss kuulutab egäle ühele Kod; mõni kuulutas kõige `ilmale, kui tal `miskid iast läks Lai; mea ei kuulude sedä `vällä, mis ma tää Krk; naštel om tüy müyd, et ku kokku saava, siss kuulutava üits ütele `uudist Nõo; tüy asi küll nii, a_kis tüyd sullõ kuulutass Har || märku andma pasunaga `kuuludetta et `rahvas ajab `luomad `karja; `linnud `laulavad ja `kuulutavad kevaded Lüg; lõevoke kuulutab õma pesä, virvendäb pilve piäl õma pesä kõhal Kod; siss `lүүidi kerigu tornin `kellä, tüy kuulut' meile `vahtsõ ajasta `sisse `astmist Har || ette heitma viha meelega ta kuulutab moole sedissi `asju mis ajaammas pidand ammu ära `kautama Jäm; mis_sa iki miul että kuuludet -- mis joba mitu `aiga `mүүüä Krk; mul üt's ainuss kõrd lät's lihm vil'lä pääle, tüyd timä kuulutass pääle alasi Har

3. jutlustama, jumalasõna levitama õppetaja on sie `kuulutaja, `kuulutab `kantslist mida `tarvis Lüg; armu õpeduse kuulutaja Jäm; [kirikuõpetajad] jo jumalasõna kuulutajad Muh; `palve`rändäjäd -- keiväd `ma_e-lma möödä lugemest kuulotamas Mar; miisonär kuulutab paganatele armu õpetust Tõs; kuulutaja vennad, nied kuulutavad jumala sõna Hag; meil omma opetaja[?] `säetü armu oppusõ kuulutajass Har

4. ennustama, ette kuulutama nüüd `kuuludetta juo sõda ette Lüg; `Ilmatark `kuulutas suurt ägedust ja `põuda IisR; kihulaised `kuulutavad `vihma ede Vai; käte peelt siis seelt kuulutab ede Khk; prohvetid oo seda jo ette kuulotand, mes oo ja mes tuleb Mar; kaardimoorid ja käätagad olid ikka ette kuulutaead Kul; kajakas kuulutab `surma Vän; `rõngad kuu `ümber kuulutavad `vihma Rak; `musslased kuulutavad ette, `vaatab käe piält

ja kõneleb nõnnagu `piiblist; kõgo one metsälind ja surma kuulutaja Kod; kaarti moorid kuulutand, et obuse `surma sa sured Plt; sinitse pil've kuuluteve `kül'mä Hel; `pistläse kuulutava ette, et tulep `viimnepäiv Nõo; Illuss verrev taevast jüripäeva `omgul kuulut hääd lina ja `tat'rigu `kasvu Rõn; kaardi `paandja kuulut timäle ette, et paari nädäli pärast olõt sa tanu alh Har; mul ar ette kuulutõdi, et sul tulõ mino (hakkad ristiisaks) Se

kuulutama² kuulutama kalkuneid ligi meelitama kuulutas `puargu ees kuulusid VII kuuluts → kuulutus

kuulutes, kuulutis kuulut|es g -ese Plt, -se KJn, kuulutis Amb Sim, g -e Kse kuulutus kuulutis on seina pial Sim; kuulutes kiriku `posti Plt; lehes on kõiksugu kuulutsed üleväl KJn

kuulutus kuulutus Jäm VII Pöi Muh Mär spor Pä/g -tse Hää/, Ris Hag Juu JMd Koe VJg I Hls, -dus Khk Emm Rei, g -e; kuulutu|ss Krl Har, -se Trv Krk Puh San, -sõ Vid(-sõ Rõu Se); `kuuludu|s VNg, g -kse Kuu, -se Vai; kuulut's Kõp

1. kirjalik teadaanne `Enne sidä nädälä `päiväd ku `kilba `seilama `arveti `mennä, `pandi `kuuluduksed juo igäle `puole `käädväisse `kohtisse `väljä Kuu; Üks paber `nähti seal ölal olavad, ju see [kino] kuulutus oli Pöi; kuuludus `väljas Emm; `pantas kuulutse lehed `väl'la Hää; kuulutus on üleval, et `oksjon on tulemas Hag; varanduse `müümise kuulutuse Krk; pidu kuulutuisi `lүүüdi saina pääle Krl; valla puult om `kuultuús, pankõ pini? kinni?; määne `müüminõ om, kuulutuúskiri (oksjonikuulutus) Se

2. kuulutamine sõja kuulutus juba `väl'lis, mis veel Ris; sõa kuulutuss Räg || mahakuulutamine `kolmel pühäl `kirkuss oli `kuuludus Kuu; aavalik kuulutus, et kui mõnel oo midagi `ütlemest nende abielu `kohta, se `tehku seda `aeksaste ja pärast olgu vaid PJg; ärä `minnä `kuulama õma kuulutuss, siis ei tulema elo üvä Kod

3. ennustus, ettekuulutus kuuludus läks tööks (tõeks) Khk; tuleviku kuulutust mina ei usu Lai

Vrd kuulutes, kuulutis

kuuluvast `kuuluvast lähikonnast et on `kennegilt vahedettud [laps], ei ma ei ole siit `kuuluvast küll ei ole kuuld Kuu **Vrd** kuulvelt

kuuluvi `kuuluvi = kuuluvil Sidä `mardaust oli `ennemi `rahva `kirjuis jo ka kovast `kuuluvi Kuu **Vrd** kuuluvis

kuuluviin hrl pl eelkosja naps juba võt'tis kuulu viinad `vasta VJg; `veikese viintega `miinti, niid õlid kuuluviinad Kod

kuuluvil `kuuluvil kuuldaval – Jõh **Vrd** kuuluvi, kuuluvis

kuuluvis `kuuluvi|s Hlj, -ss Kuu

1. kuuldaval [ei] ole old peris `rahva `hulgas `kuuluviski Kuu; see on juba `ammu `kuuluvis Hlj **Vrd** kuuluvi, kuuluvil, kuuluvissigi

2. lähikonnas Ei siin `kuuluviss ole `ennemb õõ `kulli nähä old Kuu

Vrd kuuluvissigi

kuuluvissigi lähikonnas Ei ole old siin `kuuluvissigi `ühtigi `luoma Kuu || kuuldagi, ligidalgil Ei suve `lindusi ole siin `kuuluvissigi Kuu **Vrd** kuuluvis

kuulvass `kuulvass kuuljaks tñ `kuulvass miu, ku ma_i kuule Nõo

kuulvasski `kuulvasski Kod Nõo kuulmagi naene ei tehnu nagu `kuulvasski Kod; mia õegu tedä, aga temä_m nii `uhke, et ei tñ `kuulvasski Nõo **Vrd** kuuldavakski

***kuulvelt** kuuldekauguselt *tule suada minu siit iält `kuulveltki ärä, suada üvä `kaugelle*
 Kod Vrd kuuluvast
kuuläk → koläk
kuum¹ *kuum g kuuma eP eL, `kuuma R(n `kuuma VNg Vai)*
1. a kõrge temperatuuriga, väga palav **a.** (ilmastikust, õhust, ruumist) *päiv on `nõnda kuum, et `kõrveteb Lüg; see sui olid `kanged kuumad ilmad Khk; kui päiges palavasti paistab nõnda kut enne `äikest, siis o ka `kange kuum Mus; Kuiv kuum pala sui oli Pöi; küll oo kuumad ilmad Kir; tuba oo kuum Tõs; kuuma `ilmadega on `raske tüed teha JMd; tuline kuum aeg, nüid ei tõhi siga tappa Kod; suvel sai sial (sueköögis) `keeta, kui kuum aeg oli Äks; `niisuguse kuuma ilmaga ei taha `tuastki `väl'ja `minna Lai; ilm perätu kuum Trv; `väega kuum lõun, ei vöi sa laval minnä Krk; nüid ei ole `kuume suvesit, ei ole serätsit `suuri `parme kah Puh; ku `kange kuum päiv, siss `õkva kisup unele Nõo; kõge kuumeba ja `lämmämbä ilma Kam; ta küt' `parrusi, lasõ õs `sanna nii kuumass Rõu; tahai ai `osta_ka lihha taa kuuma ajoga[?] Vas **b.** (ainetest, esemetest) *süü `kuuma suppi VNg; `kuuma süttega `triigitasse piend peso Lüg; älä voda sedä `kuuma `rauda käde Vai; vesi peab kuum olema Muh; kuum tuhk Kse; raud lähäb kuumaks Jür; kali on ikke ia suvel juuvva, ei lähä kuumast Pal; `erned ja uad pannasse `külma vette, kaalikad pannasse `kuuma vette [keema] Lai; siss nüid länikud `lasti kiik kuumasse vij sihis Vil; kuumast peräst `panti vöi [leiva] `pääle, et sij vöi ärä sulas^s Trv; sõõr läits siss [ahju kütmisel] kuumass ja sij pidi `kambre `lämmess `aama Pst; `lamba sitt om `kangeste tihe ja kuum Ran; `õkva kuuma olliva nüy õle, kui sa kuppu `käänsit Puh; aeme lepä pulga tulen kuumass, siss `mähkseme `juusse tolle kuuma pulga `ümbre, siss olli `juusse kõik' säbärän Nõo; sõök' om kuum, ei saa süvvä Ote; vesi om joba kuumass lännü[?], nakkami_ `mõskma Kan; ta_m ülearvu kuum -- ma_saa naid `kuumõ `kartolt süvvä[?] Urv; vikahti hiko[?] last (laast) um kannahada_kuum (väga tuline) Rõu; lat's paänd käe kuuma truuba pääle, ku siss kirsahiti Vas; ku keväjä -- mehine es kanna `väl'lä `kül'mä, sõss `pahte tarro kuumast aet savikivi Röp || k u u m t a u d liigne kuumus, põud kivi `oidma kuuma taadi edess, kivi on selless luadud, et tämä annab `külmä Kod || fig tao `rauda niikaua kui ta kuum on (vii oma asi lõpuni) Käi; nennagu kuuma kerikselle `viskas vett, ei siit saand midagi VJg **c.** (märjast, läppuvast heinast vöi viljast) *redeli piäl ei lähnud riissikein kuumass Kod; kui ligedäd aenad kuhjan, siss läits palama, kuumass Ran; vili tükip kuumass minemä, piap lak'ka `aama Nõo **d.** (kuumavast ihust, kehaosadest) `õige kõva palavik `nõnda et ihu on kuum Lüg; nahk lähäb `tüüga kuumaks Koe; kui niitsid `maake kõhas, siis ivakse aeaga olid jalad kuumad all Lai; väristuse käivä pääle, vahel kuuma väristuse ja vahel külma; ihu läits kuumasse Trv; pää om ninda kuum ku üt's tule lijk Krk; kuum jumi juusk üle ihu Ran; nahk `ol'li kuum, siss es vöi obesele `juvva `anda Nõo; ta nüyr lait's, ta küdsä `põrsa põllõ all ja nisuvadsa nisa all, nii kuum om ta San; pää om kuum otsah, kui higonõt `häste Se || fig (täbarast olukorrast) *täl tallaalutse kuuma; jalgualune läits kuumass Ran; kere ~ nahk ~ perse k u u m a k s (keretäiest, peksust) isa `andas `õige `poisi kere `nõnda `kuumast, et `vältab mõne aja Lüg; ma suiu [lapse] `perse kuumass Krk; lardsut `perse kuumass Ran; kütä `poiskesel nahk kuumass; miu emä kah kait's `kõrda soomits mul kere kuumass Nõo; emä larbut' mul `perse kuumast Võn; `pesnu toda kah,****

naha kuumass ja esi `kärknü Kam; Kibõ, idõ `vitsuga lahu su `perse kuumass Urv; Nööbitse kere kuumass Vas

2. s kuumus `Vuode `riided `tuodi monikerd `sauna `kuumasse Kuu; leeva koorus mustaks läind, palju `kuuma `andand Khk; nii ermus kole kuum, [vilja] iba põle `kasvan, jääb peenike HMD; tuulega lõi `kuuma `vasta `silmi Kos; Kuum all, kuum peal, kuremunad keskel = leivad ahjus HJn; ei või elada enam kuumas VMr; kuumaga on luamad sirukille muas VJg; kuum ei `jätnud üht `kartulid, aga külm jät`tis `sulle kua ikke Trm; nüid om igävest kuumal maa läbi paludet, nüid võip vili kasume akade Krk; kuum `päl`käs vil`lä ärä Hel; ahi `ol`li kaoni madal, siss kogus parembide `kuuma Ran; aa kusi `kuklase pesä lak`ka, siss ta_m `kuuma täis, mugu `tossap; kes ossav sepp `ol`li, tei neli viis `nakla üte kuumaga (ühekordse kuumutamise) Nõo; ubina tuleva kuumaga maha Ote; `kangõ kuumaga omma_sivvu^p mätä seest välän Kan; kuumahn lokahhasõ_peedilooma^p ar^p Rõu || palavik, põletik tijeht pannass aava `pääle, tijeht kisk kuuma `vällä Krk; `kartuli kaabet `panti `aige kotusse `pääle, et kisup `kuuma `väl`lä Nõo || fig miul ei oole sest `kuuma ega `külmä (ükskõik), tji `seesi või tõisiti; nüid me teeme ta üte kuumage (vahet pidamata, ühe jutiga) ärä, vahet ei jätä Krk

Vrd kumm⁹

3. suur kiirus, rutt, hoog pani `niisikse `kuumaga ajama; igävise `kuumaga tegi tüöd Lüg; mõlemad `tullid täis kuumaga Muh; `Mihkel `sõitis `neukse kuumaga `meitest mööda, et tolm `lindas Han; lehmad `piistsid kõik tulise kuumaga padrikusse Sim; poig `tul`li tulitse kuumaga Nõo; k u u m a t e g e m a kiirustama, tagant sundima tegi `kuuma obosele Lüg; teeb obuselle `kuuma takka Jür

4. a. tühi, (rohust, varast) paljas – Sa L einam üsna kuum, pole midad `loomadel `süia; lammast niidetaste kuumaks Jäm; pole mette `senti majas, kõik kuhad kuumad Khk; `lambad o karjama kuumaks `pal`jaks `tünnind Mus; Isa leikas poiste peed juustest tükkis kuumaks Kaa; on nad ikka [karjamaa] kuumaks küll söönd, se_o ni kuum paljas et Jaa; `Tõmmand selle jäänikmaa nii kuumaks, et `sõnna äi kasugi änam [rohtu] Põi; tegi mend rahast üsna kuumaks Mar; loomad oo selle koha nii kuumaks söön, et üsna punane Han; puhas paljas kuum maa, loomad oo `paljas söön, kuumas tein Var; tegi teese kuumass (varastas paljaks) Mih b. väga, täiesti [viljavihud] jo rabati kuumaks ärä; köht on kuumaks tühi; läkuga kuumaks koos; turu kala täis kuumaks; nii kuum pime, et mette ep nee `sõrme sohe `pista; see kuum `õige, kuum tõsi, mis ma räägi; `toodi suurt võerast seemet kuum `kallilt Khk c. üksnes, laus- mis sii kasvab, sii paljas kuum kivi Khk; kuum kivi täsa `randas paljas, `puhta kivine Mus; üsna kuumad `lusted, et helises kottes; mei põllal pole muud kui kuumad kivid, `molda poleged vahel Phl

5. a äge, tugev `Vannund `kuuma `kurja Kuu; tükkis kadus see kuum valu ärä, käsi akkas kihelema Kär; `kuuma kurja aas suust `välja Jaa; `saapad `väiksed, teevad `kuuma valu Mär; minul oli ka küll kuum irm Amb; ajab `kuuma viha täis JJn; lõi kuum valu `sisse, lehma naal `keksisin `sõnna puu `alla Pee; ristluude ja kubemete pial kuum valu Kad

kuum² kuum g kuuma spor Lä, Ris Juu vaht õllet oo paks kuum pial Mär; seebil kuuma kord peal Kse; õllet on kuum peal Ris; kui lüpsad, siis piim `kuumab, võtab nihukse kuuma korra `peale Juu

kuum³ *kuum* Hlj Khn, g *'kuuma* Jõh kuma *'Vitsiku* mäält sügise *'õhtate* õli tule *kuum* *'paistand* Jõh

kuum⁴ → kuume

kuum⁵ → koome

kuumakas *kuuma|kas* g *-ka* kuumavõitu *alati* one puter *kuumakas*, ta ise *'jastob*, siis one iivä Kod

kuumakõnõ dem < kuum¹ *ma_panõ* rõõsa piimä patta, lasõ *kuumakõsõss* Rõu

kuumaline *kuumali|ne* g *-se* tuline *sij om kuumaline vesi*, *kuumep* ku sa ihu *'pääle* võit panna Krk

kuumalt adv < kuum *kuumalt tõmmati* jalass *'paine* *'pääle*, *siss* *'panti* ta *'õkva* vibsiga *'kinni*; *annat* *'siale* [söögi] *kuumalt* kätte, *lõpetat* sia ärä Nõo; *kuumald* ei või noid *'kapsta* päid *'tõnni* panna -- *läävä* *'tõnnin* mädänemä Ote; *'paisõleht* *'pandass* *kuumalt* *'hamba* *'pääle*, *ku hammašs* *'valutass* Räp || fig *kuumalt* *'kurku* ja *'palavalt* *'perse* Krk **Vrd** *kuumastõ*

kuumama¹ *'kuumama*, *kuumata* spor Sa, Muh Rei spor L, Juu Koe TaPõ Plt KJn Trv TLä San Plv(-mma) Vas Se, *'kuumada* R

1. *kuumust* hõõgama; kuum olema *Päiv* *'kuumab* et *kukkal* *'korbeb* Kuu; *posed* *'kuumavad* VNg; *'liiva* *'kuuma*, *nii* äge *'päivä* on Vai; *peε* *'kuumab* *'otsas*, küll ma ikka *'aigeks* jää Khk; *ahi* *'kuumab*; *pane* ots (puutükk) *'alla*, *las* *kuumata* Muh; *'aige* koht *'kuumab*, *palavik* on sees Vän; *pea* *'kuumab* nõnna et ime kohe Juu; *kaal* *'irmsass* *'kuumab* Kod; *ma* *'õerusin* klitseriiniga *kääd* nii sisse et nad *kuumassivad* Äks; *ahi* on pala et *'kuumab* kohe Plt; *sigä* om *'aige* -- *verev* ja *'kuumab* Ran; *iho* *'kuumass* Plv; *palavah* *tõbõh* inemine *'veega* *'kuumass* ja soni Se

2. *kuumutama*, *kuumaks* ajama, *kütma* *paekivi* vare oli [keriseks], *se* *kuumati* Khk; *kuumatud* *'kaapsad* ja *teesed* *'raie* *'kaapsad* Tõs; *ma* ole kivi *'tulle* pannu *'kuumama* Hää; *Vahel* *kuumati* *'ahju* nii et tule ais õli taga Trm; *'kuumas* *'ahju* Vas || fig (ihunuhtlusest) *Nii* palju said mõjuda, et vana *Joosepi* taguõts *kuumamata* jäi Trm

3. midagi intensiivselt tegema *Mis* ta *'kuumab* puid nii pali *'ahju* Jõh; *ühe* *jooniga* saa [jahu pudrupatta] *kuumata* mette, sa pead ikka *liigutama* VII; *sis* nad *'kuumasid* [kive] *'irmsast* *'kangest* meitele *'järge* Jaa; *ma* *'kuumasi* täle *'järele*, *sain* ta kätte; *ma* lähe *'jälle* *kuumates* edesi Mar; *'kuumas* *padadele* tuld *'alla* Mär || *kuumab* *valutada* Mus

4. rohuist paljaks sööma *Obused* *'kuumasid* maa *pal'laks* Kaa; *'veised* on *karjama* nii *'puhtaks* *'kuumand* et Jaa; *loomad* *'kuumavad* *'kopli* *'paljaks* Rei; *eläjad* oo selle maa nii *'kangeste* ää *kuumand* Mar; *sii* oo ea lake koht, *'veised* oo tä kõik *'pal'lass* *kuumand* Mih || *Kes* sind nenda ää *kuumand* (nudinud) oo Kaa

Vrd *kuumeldama*, *kuumendama*

kuumama² *'kuumama* Jõe Mär Ris, *kuumata* Juu vahutama *merevesi* *'kuumab* *'vahtu* Jõe; *õlut* *'kuumab* liiasti, *tarvis* lahutada Mär; *nüid* vist tuleb *'vihma*, *piim* *'kuumab* nüid nii *paelu* Juu

kuumama³ *'kuumama*, *kuumata* Jäm spor Lä, Juu JõeK JMd Ann Tür VJg, *'kuumada* R

1. *kumama*, *helendama*; *terendama* kui *'kaugelt* *'üht* saart *'näed*, siis *'kuumab*, läbi *udu* *akkab* *'kuumama* Jõe; *sie* (tulekahju) *'kuumas* *'oite* *'kaugele* Hlj; *Küll* nään *'mennä*, *tierada* *'kuumab* viel Lüg; *teise* polt *merd* kõik *majad* ja *puud* *'kuumavad* ülesse Mar; *Valge* riie nii et *kuumas* Vig; siis olid *'lähkred* koa *ilusad* *'valged*, et *'kuumasid* kohe, kus *viksid* *naesed*

olid Juu; taevast vahest `õhtati `kuumas Tür || pisut nägema `valgust sugu ikka `kuuman
VNg; `Silmasaletus akkab `kustuma - - [teine silm] vähä `kuumab Lüg **Vrd** kuumendama²

2. kumisema [kirikukell] *kuumas kohe plau_uu* Ann

kuumastõ kuumalt päiv `väega kuumastõ paist, `vihma tulõ Vas

kuumbal, -e → koomal, -e

kuume kuume g `kuume Sa; -kuum Mih

1. lehtede hargnemiskoht `leika `taimed, alt `kuumest `akvad kasuma oort teised lehed
Jäm; `kaapsa kuum Mih

2. kuulmekile kõrva kuume `katki Ans; kisab `kuume `katki Krt; kõrva kuumete sihes
valu VII; Põrutas kõrva `kuume äe, `kuulmine kadus Pöi

Vrd kuule¹, kuumes

kuu|mees kuuks ajaks palgatud tööline *Õlin ühe suve kuu mies `mõisas* Lüg; *Sie pidi
siis `võõra tiumehe `palkama, kes `mõisas käis `ümbär `aasta ja kuumehe, kes tegi
suvekuud Jõh; ega sie sulane ole, sie kuumies JõeK; kuumiüss tege kuu `viisi [tööd]* Har
Vrd kuukaubamees, kuuline, kuusulane

kuumeldama kuumeldama Pöi Mär Aud PJg JMd Koe Plt

1. paljaks sööma *Seal pole [rohtu] `änam midagi, nõnda ää kuumeldud* Pöi;
kuumeldavad ää, `änam võtta ei ole, [loomad] söövad maa `pal`las Aud

2. midagi intensiivselt tegema ää kuumelda nii `pal`lu puid `alla Mär; kuumeldas ulga
muad selle `aaga Koe; *kuumeldas kõik aod `ahju, nüid ei või `keegi sees olla* Plt

3. kuuma hõõgama sõed `kõõmavad ja kuumeldavad PJg

Vrd kuumama¹, kuumendama¹

kuume|leht kuulmeleht *leiges akab `kuumelehest ikka kasuma, `kuigi teised ära
kuivavad* Jäm; *Ussid sõid [kapsa] kuume lehed koa ää* Pöi **Vrd** kuurmeleht -**nahk**
trummikile *Ta sai nii tugevast põruta, põrutas kuumenahad ää, missega sa `änam kuuled*
Pöi **Vrd** kuulme-, kuurme|nahk

kuumendama¹ kuumen|dama Khk Var Jür Iis Äks KJn Trv, -tem Hls; `kuumendama
RI(-mma) VJg; kuumõndamõ hv Krl

1. kuumaks tegema, soojendama; kütma *kuumendamma nüüd `sauna* VNg; *paasi
`kuumendetti `ninda taga, et ta pidi `lupjast menema* Lüg; *tuluke - - `kuumendab seda kivi
ja kivi `kuumendamist ei `salli, sis tämä ise löb `selle lõhe `sisse* Jõh; *liiva on `kuuma ja
`kuumenda `jalgo* Vai; *mis sa kuumendad sest supist, eks ta nõnda sama süüni `süüa* Äks;
kuumenteb ravva kuumas Hls **Vrd** kuumundama, kuumutama

2. kuum olema, kuuma hõõgama *kehä oli kohe `justku tulises `ahjus, sie kohe `ninda
`kuumendas* VNg; *päiv jo mittu `tundi `kuumendand, `marjad akkavad `varssi jo `küpselt
`saama* Lüg; *ahi kuumendab Iis; ihu kuumendap* Trv; *kiha kuumõndõss* Krl

3. midagi intensiivselt tegema kuumendas puid pliidi `alla Jür; kuumendas (kihutas)
kuda obuse jalad võtid VJg

4. paljaks sööma [maa] nii kuumendud, et põle võtta midagi, `puhtas näritud, pal`las
muld veel Var

Vrd kuumama¹, kuumeldama

kuumendama² `kuumendama Kuu VNg Jõh, k- KJn kumama, helendama `kuumendab
läbi `metsä Kuu **Vrd** kuumama²

kuumer → koorem

kuumes *kuumes* g `kuume Ans Khk Mus Kaa Käi Ris

1. lehtede hargnemiskoht *orase kuumes* Ans; `kaapsu pæ `kuume koht Khk; [kapsas] *akkab piad `keerama, väike kuumes tuleb `sisse, kui ta akkab juba pesa tegema* Ris

2. kõrva trummikile; sisekõrv kõrva `pihta_p `kästa `lüia, lööb kõrva `kuume `katki Khk; *kuumes oo see, kus kõru sehest aralik oo* Mus

Vrd kuule¹, kuure

kuumitama → kummitama

kuumna *kuumna* ahjupõrand Üte *kuumna* (ahjutäie) *teemi viil, sis saa leibä külalt* Se

kuumnemä `kuumnemä = kuumuma *ahju lõõsen `kuumnnes vett; tuada `kaarü `panna `kuumnemä* Kod

kuumuma `kuumuma kuumaks minema [vesi] *ei kij - - tahab pliita piäl viil `kuumuda; pressraud `kuumub* Kod **Vrd** kuumnemä

kuumundama `kuumundama IisR Vai kuumutama *tie lehelist ja, pane `suure `katla ja - - siis `kuumunda tõst säääl ja* (pleegitamisel) IisR **Vrd** kuumendama¹

kuumus `kuumus g -e spor R Sa, Mär Kse Tõs Tor Juu JMd Koe VJg I KJn; `kuumu|ss Lüg, g -se Krk Hel T, -sõ V(n -s/s Rõu Se, -oss Räp; p `kuumut Se)

1. palavus tohotu `kuumuss ja, ja siis tohotumad `paarmud Lüg; `suure `kuumusega läks polema Vai; `kange `kuumuse kää tuli tööd teha Khk; *eena `aeges oo mõnikord nihuke `kuumus et Mär; suure `kuumuse käes põleb vili ää Tõs; pia valutab `kuumusest Koe; ahi miilib, ku pal'ju `kuumuss ahjun* Kod; *leitsak on saunas, suitsu ving ja tule `kuumus* Lai; *kuumus võtab roho kasud `kinni* KJn; *kange `kuumuss kõrvets nij lina kiu `väege kud'evess* Krk; *õige läpätäv `kuumuss* Kam; *Riihe kuumust tel'ite otspajaga?* Räp

2. palavik, põletik `kuumus läks ärä, aga niäletätä ei sua Kod; `aigel om egäl `kuumuss sehen Krk; *sa periss õheted näost, sul om vist `kuumuss sehen* Hel; *kuumusõ väl'lä `kiskmises um jälh toorõss savi kõgõ paremb Rõu; kardohka `kaapõ? panõt kohe `haigõ pääle, tuu võtt `väega `kuumut `vällä* Se || kuumahoog `kuumuse käiva Rõn; *mul käävä? `sändse `kuumussõ?* Plv

Vrd kummus, kuum¹

kuumutama *kuumutama* Põi Kod Puh Nõo, `kuumutama Lüg kuumaks ajama; soojendama siis `keideti ja `kuumudetti viel nied pütid üle Lüg; *Ahju on nõnda kuumatud, et aiseb Põi; vaja `sauna minnä ja kuumutata, suab iho pehemess; kui `ammad `valtavad - - mõnele `aitab kuumutamine* Kod; *tuu küt't vahel nõnda, et `olli terädel kah serände kõrve lõhn man, jah, ta kuumut tedä nõnda* Puh || fig (peksmisest) *õli ike üväss kuumutanud, ütles, ma ännin tälle, nõnna et tä kül'jed `uugavad* Kod **Vrd** kuumama¹, kuumendama¹

kuumõtama *kuumõtama* Krl Plv/-mma/ Vas Se õhetama, kuum olema, kuuma hõõgama *mul põra? nii kuumõtõss ja kõrbõtõss `rindu all* Krl; *ma kuumõta* Plv; *päiv kuumõtass* Vas **Vrd** kumõtamma

kuumõtuss *kuumõtū|ss* g -sõ palavik, põletik *kuumõtuss um siseh* Plv **Vrd** kumõtuss

kuu|märgid pl kuupuhastus – Põi Hls

kuunar `kuunar Kuu Hlj VNg, *kuunar* Phl JõeK, `kuuner Vai, *kuuner* Rid, g -i; *skuunar* Ris kahe- või kolmemastiline purjekas *säääl `vändasimme ja* [torm] *vottas löi `kuunar `seili*

kohe `puoleks Hlj; `kuunar `laivad olivatta kahe `mastiga; `kuunar`parki oli `suuremb kui `kuunar; kahe `mastised `kuunar `parki `laivad VNg; kahe `mastiga on `kuuner, sel on esimäises `mastis raad; `kolme `mastine `kuuner `laiva; `kolme `mastine, sie on `kuuner `parki, tämäl on ka edumäises `mastis raad Vai

kuundelemma `kuundelemma kuulama `poiga ei `kuundele miu sana Vai

kuundsambast tiheda(ma)lt koos kos rahvast sakõst eläss -- kos rahvass `kuundsambast eläss Röp Vt koon⁴

kuune `kuu|ne g -se R Emm Rei spor L(hv kuune), K TaPõ M(g -tse) T(g -tse Ran San); `kuu|nõ Har Se, g -tsõ Plv

1. nii- ja niimitu kuud vana no ikke `suured `lambad on juo kui vana jättäb imetämise maha, ikke `mitme `kuused, `kolme `neljä `kuused on küll Lüg; õhe `kuune laps Emm; ää löö neid kuie `kuusid kutsikid PJg; `kümne kuuselt akkab tütarlaps `kõndima, poiss on laisem Saa; ema suri ää, jäi `seitsme `kuune järele Rap; teene poeg oli `aastane, teene oli nel'la või viie `kuune Juu; pisikesi `lapsi mõne `kuuseid sai vihelda kõie kimbu pial Amb; kahe `kuune `kaela kannab, kolme `kuune juba `koogab, nel'ja `kuune `nenne tunneb, viie `kuune tunneb `vitsa Lai; `üt'sme `kuune olli ku `tüüdi Pst; kikass `ol'li kah til'luke, nigu `kuutse vai paari `kuutse kikka suurune Ran; ajaline laits om `ütsä `kuune Nõo; no_ku sul om katõ `kuunõ lat's, kohess sa tüuga minnä_saat Har; `kuutsõst `põrssast massa_i nii pal'lo tahta Plv Vrd kuuline

2. teat kuus sündinud üks oli `märtsi`kuune vasikas ja teene oli abril'li või mai `kuune Mär; mai `kuune varss HMD

Vrd kuine

kuunits kuunits sõim Mia mtõ anna su kuunitsalõ enäm `seüä Khn

kuu|oja kuupuhastus – Mar

kuup¹ kuup g kuuba (pallimäng) Nakamõ `kuupa `lüümmä; künnüpoi'ss es olõ² kuuba `mängjä, tüü `kañde joba `atra Röp

kuup² pl `kuubid Lüg; ppl `kuupisi JJn kuubik mä sügise tegin `vorstid siis `lõikasin nist `õige pisikesed pekki `kuubid sise Lüg; tangupudru oli `val'mis, tegin liha `kuupisi `peale JJn Vrd kupik³, kupp³

kuup³ kuup g kuuba kuub sa_`yõ't'i taa kerigu kuuba no_ `sä'l'gä, no² olõ't vällä_ `teotanu²; siihn om kuubarõõvass - - lasõ vällä² ummõlda² Har

kuu|paiste kuuvalgus Koapsus kasude kuu `paiste ees kõige `rohkem Põi; kui makab kuu `paiste ees, siis tuleb kuu tõbi Muh; kuu `paistel oli `selgesti näha Mär; meil `rätsepp pañd kuu `paistõn kah nõglasil'mä `perrä niidi Har **-paistene** kuupaisteline ku `selge, siis on kuu `paistene üö Lüg; Kui sügise kena kuu `paistene on, siis `koapsud kasude east Põi **-palk** ühe kuu töötasu Moni harv `nuorukaine vade mend [laeva] kuu `palgale `nindagu tegi `poissiks Kuu; Seal kuu `palka küll selle töö eest Põi; mina_p tea mis ta kuupalk oo Muh; raha kuu palk oli ning kuu palga raha `aanti Khn; poisõlõ `mastass kuu `palka Krl **-pealsed** pl kuu `piälsed kuupuhastus – LNg **-poiss** üheks kuuks palgatud sulane Võid sai sia `karjatsele `leiva vahele ja `lamba `karjatsele ja tiumehele ja kuu `poisile Jõh **-puhastus** u, hv menstruatsioon kuu puhastuse ehk kuu `riiete ajal ei tõhi `külmetata Jõh; kui kuu pohastos on `mööda läin, siis lase hennast kabista, siis toleb poeg Phl Vrd kuu|aeg, -asjad, kuude|haigus, -korrad,

kuu|haigus, -kirjad, -kord, -kraamid, -märgid, -oja, -pealsed, -riided, -rõivad, -särk, -tõbi, -v
ered, -viga, -voolus, -värgid

kuu|päev 1. daatum *Mis kuupää see täna juba on* Pöi; *tea`mitmes kuu pää täna on* Ris;
`pirle om kateses kuupäe Hls; *vanast es tiiä`kiägi kuu`päivä ei`aasta vanavust,`kaeti enne*
kas om täiskuu vai vanakuu vai nuurkuu Nõo || (tähtaeg) *no`tõine päiv sai kuu`päivad täis,*
`tõine päiv õles`põrsad`sündind Lüg

2. ammu(gi), kava *no olõ õi inäbät nännü kuupäiv`oşja* Se

kuu|päeva|rohi härghein (Melampyrum nemorosum) *luom ei süö kuuba`rohtu häste*
Kos; kuupäeva rohud. kui viha`oksasi läksid`tuoma siis tõid põllega neid kuupäva rohi
koa Jür; kuupäeva rohud [olid] kollaste ja lillade õitega HJn **Vrd** kuurohi

kuur¹ *kuur* g *kuuri* eP Ran Puh, n *kuur* Plt KJn M San V; *kuur* g *kuuri* R(n *kuuri* Vai)

1. panipaigana kasutatav kõrvalhoone; (kerge) varjualune *`lohkus,`viskas* [puud]
`kuurisse, pärast vast ladus Kuu; *aja kanad`kuuri* Vai; *ma tarisi rattad kuurist`välja;*
põhu kuurid ehidaste isiäranis (eraldi, omaette), *pahna taarist oue`kambri`otsa* Jäm;
Pangu [asjad] *`õöseks puude`kuuri* Pöi; *`Randa tehässe uut`püüste`kuuri* Khn; *mede omal*
puide kuur Hää; *kuuri värab* Nis; *puud on`kuuris* Juu; *vangõr tõmmati`kuuri vihma`varju*
Ran; puu? *omma_kuurin* Kan; *maşsina kuurih ol`ka näid* (linnupes) *armõdu pal`lo* Plv;
kuuri all(a), alt kuuri, kuuris(t) puud, einad`veeda kuuri`alla Emm; *`vanker oo kuuri*
all Tõs; *vidas`vil`la kuuri ala* Tor; *`vuata, sie on kuuri all* JMd; *paneme`vankri kuuri`alla*
VJg; *mine too kuuri alt* Plt **Vrd** kuurialune, kuurik

2. ahjukapp, orv ahju või truubi seinas *vanast ku`riihhetarõn eleti, ol`ahu otsa`sisse*
tett säärane kuur, konh pääsugimise hari hoieti; Ol`l tett ahuperä`sisse säärane
nell`lakandiline kuur. Sinna`paanti kausiga süük`lämmäde; võta_kuurist`vällä; truuba kuur
Har

3. ulualune – Phl

kuur² *kuur* g *kuuru* hang, vaal *lume kuur, ku om edesi tuisanu* Hel **Vrd** kuuruspea²

kuur³ *kuur* g *kuuri* Emm Kse Ris; *kuuri-* Mar Han

1. koor *lauulu kuur laulab* Ris

2. kiriku kooripealne – Emm Mar Kse Han

Vrd koor²

*kuur*⁴ → kuurd

-**kuur** Ls kaarakuur

kuura → kura-

***kuuragas** pl *kuuragad* (kartulisort) – VNg **Vrd** kuurlane¹

kuu|raha|mees kuupalgaline – Khk

kuurakõnõ dem *kuurakõ|nõ* Rõu, g *-sõ* Vas Kuramaa elanik **Vrd** kuurlane²

kuurastama *kuurastama* VJg Iis tukastama, suigatama *ma jäin natuke kuurastama* VJg
Vrd kurahtamma, kuurustama¹

kuurd *kuurd* g *kuuru* Mär Vig spor Päg -o Mih), Ris(g -o) Kad Trm Plt KJn SJn V(g -o
Plv Röp Lei; *kou-* Lei); *kuur* Khk, g *kuuru* Muh(n *kuuru*) Käi Rei Mar(g -o) Han Mih(g -o);
`kuuru Lüg

1. s keerd, looge, aas; silmus *midä`viiru`viirutab, sedä`kuuru`kuurutab* = vokk
`keträb,`kieräb ja kõik tieb Lüg; *kui korrutad, siis läheb kuur`sisse, teine lõng läheb teise*

`selga; ää [lõngale] mitte `kuura `sisse lask Muh; niidil on kuurud sees; Pista nüüd teivas kõie kuuru seest läbi; ane`silma riie kujuda nii, et lõhja kuurud jähid `riidele `pääle Rei; lõng oo väga keer, `lähtad kuurud `sesse Mih; kuurd oo lõngal sehes, kui lõng lähäb `keerdu ja sõlmed `lähtvad `sisse Aud; `pastla paelal kuurod peal Ris; kuurud tulevad kui lõng väga keeruks `aetasse Plt; langa lõimõ päält maha_ `võetass, sõss lätt lang kõik' `kijrdu ja `krõlli, sõss omma_langal kuuru_seen Kan; Võta_sa_na_kuuru_`vällä, är_sa_naid `kangahe kudagu? Rõu; kablal om kuurd siseh, säält kuuro `kot'selt lätt `kat'ske Räp || Sa kirjudad sedasi, et ahhidel ja `kaadel pole `kuurusi Rei || vesi peab meres `alla `joosma ja tegema `siukse kuuru `sisse, se peab `alla `tõmmama Vän Vrd koord, kuurus², kuuruspea¹

2. s (raud)obadus, konks Rangil on teise `külges kuur ja sääld kuurust käib veoroom läbi Rei

3. a keerdus, krussis kuurud lõngad Mär; sie on kuurd lõng, kui ta sedasi kuurdus on Ris; mis naidõ `kuurdõ languga tetä? Urv; taa lang om sul `väega kuurd tett Har

kuurdlikanõ `kuurdlika|nõ, -ga|nõ g -dsõ keerdus, kuurde täis se lang om `väega `kuurdliganõ Har Vrd kuuruline, kuurunõ

kuurdma- → kuurma-

kuurdma → koorima

-kuurdnõ Ls vasõkuurdnõ

kuurdu `kuurdu Mär Tõs Aud Tor Ris(-o) Trm KJn Võn Kam Ote V(-o Plv Se) keerdu, krussi lõng lähäb `kuurdu, kuurud `lähtvad `sisse; kaapsas akkab `kuurdu `lööma, akkab piäd kasvatama Tõs; kui pesemata lõng oo, kisub `kuurdu Aud; ohjad lähvad vihmaga `kuurdu Tor; lõng vedab `kuurdo Ris; lõng jooseb `kuurdu KJn; kui [lõng] `kuurdu läts, `kiskse katekõrra kokku Kam; kapstass om jo? `kuurdu tõmmanu? Krl; puu lehe? um `kuurdo `võtnu? [kui ussid on peal] Plv; lang lätt `kuurdo ja kana`sälgä, ku keeroh om Se Vrd koordu, kuuri, kuuru³

kuurduma `kuurduma KJn Trv Ote Lei keerdu tõmbuma lõng on ärä `kuurdund KJn; lõnga `kuurduva ärä Trv Vrd kuurutama²

kuurdus `kuurdus Mär Tõs Aud Tor Ris Juu KJn keerdus, krussis lõng oo `kuurdus, lõngal kuurud sees Tõs; kui sa korotad ja teine kie jēb lödvalt, teise `kiele jēb kuurd pial - - kui ta sedasi `kuurdus on Ris; lõeme lõng on nii `kuurdus kohe et Juu Vrd kuurun, kuurus³

kuure kuure g `kuurme Muh LNg Vig Aud Tor; kuurõ g `kuurmõ Khn Plv Räp; n, g kuure Saa; pl `kuurmõ? Võn Kan Rõu, `kuurdmõ? Krl

1. (kapsa)lehtede hargnemiskoht `lõike `kuurmed o mulla all, nee ei kasva Muh; `kaapsa ~ kaale kuure Vig; `kuasta `kuurmõd Khn; lehe kuure oo `rußsis ja kõberas Tor; kapsta? umma? `kuurmille lännü? Rõu; `kuurmõst kasuski [kapsa] pää || kui oo paksud `põõsad ja vahed vahel, siis need oo `kuurmed; mõni küsib vahest eenamal: kas sealt `kuurmete vahelt ka ää `riisusid Aud

2. kuulmekäik, sisekõrv kõrva kuure kuriseb Saa

Vrd kuule¹, kuume, kuurmass, kuurmes

kuureti → kureti

kuuri Kuuri = kuurdu [kokku lapatud] Keerus vörk tõmbus kuuri Käi

kuuri|alune lihtsa ehitusega kuur; katusealune `aidaladu on `niisuke `kuurialune, kus on pohud ja saside Jõe; kuuri alusel on pinna `laudadest seinad Khk; Kuurialune tühi, mahutavad [asjad] `sõnna ää Pöi; õue `kambrite vahele `jäätasse kahe vahele tükk maad, lagi peal ja, `üütasse kuurialone, `vankrid ja reed ja nisuksed kola-kala kraamid pannasse `sõnna `sesse Mar; kahe aeda vahe ehk aeda ja laada vahe `üiti ikke kuurialune Juu; neil on suur kuurialune, `ruumi küll VJg; `turba kuurialutse Puh; kuurialune pandass puid täis Nõo; mul ka_ks om uma kuurialunõ, kohe ma_puid `sisse panõ Har; kuurialonõ vaja ar? `pühki? Se

kuu|riided pl kuupuhastus igal `naisel on kuu `riided, mõnel on kolm `päeva, mõnel nädälä `päeva Jõh; mõni `ütleb kuu riided, mõni `riide`pialsed JõeK; kuu riided olid väga suure valudega JJn; kolm `päevä piäd `kanma kuu riidid; mõnel one `kange valu siden kuu riiete aal; kui kuuriided liias juaksevad, siis kiädetässe `tjlehe `varsi Kod; ega ta sel korral `raske`jalgne olnud, kui kuu `riided küljes olid; kuu `riided jooksevad - - lapse vaderiks ei või `minna, [muidu] lapsele akab mõni äda `kül`ge Ksi

kuurik kuuri|k Trm Plt KJn SJn Hel, `kuuri|k VNg, g -ku väike kuur; kuurialune lattid on `kuurikus VNg; üks veike maja oñn meil - - veel `veiksem kui kuurik Plt; Meil oli kodus aedatagune kuurik, `vankred olid seal all SJn

kuurike dem < kuur¹

1. hv kuur; kuurialune selle kuha pial oli ait, kuur oli ots, veikest kuurikest Äks; kuurikse lakkive ärä Krk; üit's väikene kuurikene Puh

2. orv ahju või truubi seinas ütekõrra ol'l mooduss ahunulgalõ `korgõdõ sääräne kuurikõnõ tetä?, sinna `pañti õdagult tõrvasõ `sisse palama; Kuurikõnõ tet'i truuba `sisse, sinna `pañti `ruuga kah, siss saiš lämme Har

kuuri|pealne kooripealne, kiriku rõdu keriku kuuri `pealne Emm; kiriku kuuri`pealne inimesi täis Kse; Kirikus oo kuuri`pialne, kus orilud mängitse Han

kuuritama¹ kuuritama Jaa Muh Mar Juu Jür HJn Trm Vil, kuritam(m)a Lüg Jõh IisR

1. suitsetama pisike poiss, aga kuritab `ninda et Lüg; se akand `piipu kuuritama Jaa; meestel soab kuurita küll Muh; mis sa sest piibust ilmast `ilma kuuritad Juu; küll nied on ete kuuritand Jür Vrd kuurutama¹

2. põletama; kütma, kuumutama kuritab tuld, tieb tule maha Lüg; `lautakse vihud partele, sis mutku kuurita kütta Juu; mis seal nüid kuuritakse Jür; mis sa kuuritad tast (pliidist) nii kaua Trm

kuuritama² `Kuuritama kuuritsaga kala püüdma – IisR

kuurits¹ kuurits MMg Kan, g -a Jür I Plt KJn u Nõo Võn San, Vid(g -dsa Lei Lut), -e T, -õ Urv/-dsõ/ Rõu; `kuurits Jõh, g -a Lüg IisR käsitsi veetav madalveepüünis `püüväd `kuuritsaga jões; `kuurits on `võrkune, `kolme mehe `püütässe, kaks tükki `viavad `õine tõist reit Lüg; Võta `niine`kildu ka `kaasa, `kuuritsat parandata IisR; kuuritsaga püüdväd madalan veden, tõene mijs tõese siivä piäl Kod; kuuritsel om mõlemba aru kül`len võrk Ran; Kõnniti jõen ja püvveti kalu tolle kuuritsega Nõo; see ommõgi enampidi kuuritsa jõgi (Ahja) Võn; lääme kuuritsele, kallu `püüdä; kuuritsel om sarve, nij edimese krõnkspuu, edimene mijs võtt sarvest `kinni ja nakkass vedämä Ote; kolmõ `keske piät olõma kuuritsaga `püüdmäh Vas; kuuridsal uma jalasõ nii kui riil Lut

kuurits² *kuurits* Mär(g -e) Pee, *kurits* Lüg, g -a *kurisu akkab sialt lepikust kuurits* `piale ja `Sõtkesse `väl'la Mär; *kuuritsa auk oli, mis vee alla* `tõmmas Pee

kuurits³ *kuurits* g -a (taim) *kuuritsa siemned tegevad leiva mustaks ja vihaks* Ris **Vrd** kullits

-**kuurits** Ls mudakuurits

kuuritus `kuuritus g -e *kuuritsaga kalapüük* `Lähme `teeme ühe `kuurituse IisR

***kuurksima** pr (nad) *kuurkšiva krooksuma konna kuurkšiva* Lei

kuur-kuurult `Aiva käis kuur `kuurult `ühtelugu `vahtimas Jõh

kuur|käpp hum, hv *vasakukäeline* – Pee **Vrd** kurakäpp¹

kuurlane¹ `kuurla|ne g -se ViK (kartulisort) `kuurlased on niisukesed pikergused punased kardulid, varased niisukesed HljK; `kuurlane on ruosa kardul, sie on vana kardul Rak **Vrd** kuralane, kuuragas

kuurlane² `kuur|lane Tor, -laine Vai, -lõni Krl Kuramaa elanik `kuurlased elavad Kuura maal Tor **Vrd** kuralane, kuurakõnõ

kuurma → kuurmass

kuurmake dem < kuurmass [kapsa]pää `kuurmakse lõõnu kasuma Trv; `kapstal om õks `kuurdmakõist kah; `kapsta `kuurdmakõsõ omma kõik' mardikõid täüs lännü? Har **Vrd** kuurmeke

kuurma|leht (kapsa) kuulmeleht `kapstõil omma ja `kuurdma lihe? tunda?; `kapsta omma ilma `kuurdma lihildä, muist pääd ei kasu? Har; `kapstal umma? joba `kuurma lehe?; `kuurma `lehti all umma? vagla? Plv **Vrd** kuurmeleht

kuurmaniks transl `kuurmaniks Vig(-ss), `kuurmañniks Khn van puupaljaks, puruvaeseks lõid mehe `kuurmaniss; see mees jäi üsna `kuurmaniks Vig; `lehti üsä `kuurmañniks Khn

kuurmass `kuurmass Trv San, g `kuurdma Har(kuurmass g `kuurdmõ); kuurdmass Krl, `kuurdmass(s) Har, g `kuurdma; n, g `kuurma Plv

1. lehtede hargnemiskoht *joba* [kapsa] `kuurmass lüü - - kasuma Trv; `kapsa `kuurmass San; *mardigu umma* `kapsta `kuurdma sisõn Krl; *perän pööri`päivä istutat* `kapsta?, *nyü ei_käänä enämb* `kuurmadõ Har; `kapsta? umma jo? `kuurmahe `käändünü? Plv

2. (kõrva)kuule, sisekõrv kõrva `kuurmass Har

Vrd kuule¹, kuure, kuurmes

kuurmeke dem < kuure `pissed `kuurmekesed alles `kapsal sehes Tõs **Vrd** kuurmake

kuurme|leht äi või `taime istuta kui tal pole `kuurme`lehte Põi; [kaalika] `kuurmelehed oo `aljad, nee akkavad kasuma küll; orasse kuurme lehed Muh; `kuurme lehed tulavad `enne, pärast kasvab piä Tõs; kaapsaste `kuurme lehed oo `koltun Aud; imä `kiitse `täämbä lõunõs `kuurmõ lehist suppi Röp **Vrd** kuulme-, kuume-, kuurma|leht -**nahk** kuulmekile no? om kõrva `kuurdmõ nahk halusass jäänü? Har **Vrd** kuulme-, kuume|nahk

kuurmes `kuurmes Vig Kse Han Tõs Aud PJg, *kuurmes* Muh, g `kuurme

1. lehtede hargnemiskoht `kuurmest tuleb `uusi `lehti Vig; loomad sõõnd `kaapsa pead üsna `kuurmest saadik ää Kse; `kaapsale tuleb jo `kuurmes `sisse, akkab `kuurmest `looma, akkab kasuma Tõs

2. (kõrva)kuule; kuulmekäik kirp läks ühna `kuurme `sisse. all o kõrva leht ja sihes oo kuurmes; kõrva `kuurmed nii mustad Muh

Vrd kuule¹, kuure, kuurmass
kuurme|uss kapsalibrika röövik *Tänav`aasta na paelu neid`kuurme`u'sa* Tõs
kuurmõ → kuure
kuurnik *kuurni|k* g -ka, *`kuurni|k* g -ga munakook *teil ol'l tett kuurnik, nimepäävä*
kuurnik; mindäss`ko'stma sugulastõlõ, viiäss - - munakoogi vai`kuurniga Se
kuu|rohi härghein – Mär **Vrd** kuupäevarohi
kuurotamma *kuurotamma* keerdu ajama *kõud's om nii är kuurotõt, kokko kuurotõt* Räp
Vrd kuurutama²
-kuurstija Ls tossukuurstija
kuurstin *kuur'sti,`kuur'stin* korsten *kuur'stin palass* Lei
kuurž *kuur'ž* g *kuo'ži* korv – Lei
kuuru¹ n, g *kuuru* Hag Jür HJn JõeK Kad(g`kuuru), *kuuru* Kuu a, s lühikõrvaline või
kõrvutu (lammas) *sel on kuuru`lambad; kuurud on ilma`kõrvadeta`lambad,`kõrvasi ei*
ole sugugi Jür; *kuuru`peaga`lambad* HJn; *kuuru* lammas, *ei ole`kõrvu, siss sie`üiti kuuru*
JõeK **Vrd** kuulu³
kuuru² *kuuru* int *kuuru`pulka vissati, ise`üiti kuuru, kuuru* Muh
kuuru³ *kuuru* Rei Kse Mih, -o Mar Mih *kuurdu Pane lõng`kuuru* (aasa) ja *vea teine*
ots kuurust läbi Rei; [lõng] *võtab kuurod`sesse, läheb`kuuro ehk`rukso* Mar; *lõng läks*
kuuru või *kuuru* Kse; *lõng oo väga keer,`tõmmab`kuuru* Mih **Vrd** kukru
kuuru|kana *kuuru* kana ketas, laste mänguasi – Muh **Vt** luurikana
kuurukene *kuurukene* Hlj Lüg Jõh natuke, *veidike ma lähän`vaide`kuurukesest ajast*
Lüg; *Ma lähen magama`ainult`kuurukeseks ajaks* Jõh
kuurukõnõ¹ *kuurukõnõ* Har Rõu dem < *kuurd naid kuurukõisi om sul tanh langa sisen*
õigõ häste Har
kuurukõnõ² *kuurukõnõ* g -sõ varjatud nurgake *ma_kobista är?`hinne siia_kuurukõistõ,*
siia_minnu ei_näe ei? Rõu
kuuruline *kuuruli|ne* Rõu, -le|ne Han Tõs, *kuurole|ne* Mar Mih Ris, *kuuruli|ne* Lüg,
g -se keerdus, *kuurde täis Kuurulesest lõngast ei saa ilust sukka* Han; *lõng on*
korotamesega kuuroleseks läin Ris; *lang sai väega kuuruline* Rõu **Vrd** kuurdlikane,
kuurunõ
kuuruma *kuuruma* Lut, pr (ta) *kuuru* Se koorduma; *kestendama Ja_lihavõõtõ`kaeti*
ku_muna?`hõste`kuuru?, siss saa tuu`aestaga hüä lina Se; *nahk nakass`kuuruma; sarvõ?*
kuurusõ?, üt's kui kõrrakõnõ lätt maha? Lut
kuurun *kuurun* Kam Kan Urv, *kuuroh* Plv Se(-uh) keerdus *lang om kuurun, kui*
kuurdu lät's,`kiskse katekõrra kokku,`kijrdu Kam; *taa om kuurun lang, taast om hõel*
kuta? Kan; *kuurdo aet kabõl' um kah`väega kuuroh* Plv; *lang om kuuruh* Se || *väega*
kuuroh`kapsta? Plv **Vrd** koorun, kuurdus, kuurus³
kuurunõ *kuurunõ* = *kuuruline taa säänä kuurunõ lang* Rõu **Vrd** kuurdlikanõ **Vt**
kanakoorunõ
kuurupulk (mäng; mänguvahend) *lapsed`mängsid kuuru`pulka, viis kuus`mängijud*
õlli; kuurupulk`õlli lepast või kasest või aavast; see`õlli kuurupulga`viskamene Muh
kuurus¹ *kuurus* Rei, *kurus* Käi Rei, g -e

1. leivakooruke *See kanige põha küüs, see puhas kurus Käi; kaniga põhi jähi järele ehk leva kurus; teina oli `päälmene kurus, teina oli alomene kurus Rei*

2. (kõva) koorik *kuuruse kord lume pääl Rei Vrd kooruskord*

Vrd koorus¹

kuurus² *kuurus g -se keerd, silmus kuurus, kui tõene lõng on tõesele `selgä `aetud Kod Vrd kurrusk, kuurd, kuuruspea¹*

kuurus³ *kuurus keerdus `Kuurus lõng põle ilus äga ia Han Vrd kuurdus, kuurun*

kuurus|pea¹ *kuurus- Khk Muh Emm VMr VJg Sim I, `kuurus- RId(kuruss- VNg), kuulus- Khk, `kuulus- VNg väike silmus liiga tugeva keeruga lõngas kui `langa sies on `kiirud, siis nie on kurusspääd; pia [lõng] ilust `sirgest, ära lase `kuuruspiad `sisse `menna; senes vihis on `palju `kuuruspiad VNg; ku lõng on `liiga kierd, siis lähäb `kuuruspä `sisse Jõh; lõngja `sisse læheb sõl'm, see oo kuuluspæe Khk; kui köit lööd, siis mõne `keele læheb kuuruspea `sisse Muh; kuurusped pæel, mes lõng se sul on Emm; koruta ilusast, et kuuruspiad `sisse ei lähä VJg; nii pikad kuuruspiad, et ei saa kuidagi lõngast jagu Lai; kuuruspeasse kuurdu oh sa ime, küll ta on kuurus `piasse kedrand Iis; keerd lõng læheb nii kuurus `piasse, et ei saa kerida Lai || (ebatasasus) kui `küütsin, adra `viskas mäтта `kõrgemale kui teised, siis `viskas kuurus `piasse Lai Vrd kurruspea, kuugupää, kuurus², kuuruspräss*

kuurus|pea² *lumehang `pissed `väiksed kuuruspead Mar Vrd kuur²*

kuurus|pea³ *vää `kindad kuuruspeäss (ülestickku kokku) ja pane ää Var*

kuurus|präss *kuurus-, kurus- = kuuruspea¹ kuruspräss lööb, kui sa kurrudad, lööb sega; meitel se `üita kuuruspräss Emm Vrd kurruspräss*

***kuurus|pää** (taim) *kouruspää am särän ain Lei*

kuurustama¹ *kuurustama VMr Rak, `kuurustama Lüg Jõh (korraks) tukastama, suigatama Jättäs vokki `sõisu ja `kuurustas vähä `aiga, siis läks uni ülä Lüg; Ega ma magama_j jää, ma nattuke `aiga `kuurustan Jõh; nõnna_gu kukk kuurustab, nii vähä saad magada VMr; vähe puhata, pikali `olla siis [öeld] et natuke kuurustad Rak Vrd kurrustama, kuurastama*

kuurustama² *kuurustama Vän, `kuurustama Jõh närvalt sööma; (veidi) keha kinnitama Õli pikk `süömävahe, siis `kuurustati Jõh; `aige kuurustab, ei taha `süia ei `juua Vän*

kuurustama³ *kuurustama nurruma Kass `kuurustab, tahab `suoja `piima IisR*

kuurutama¹ *kuurutama Puh Kam van ühispiipu, "sõprade piipu" tõmbama; aega viitma mes te kuurutade sääl kui `tüüle ei saa Puh; lätsivä kokku neli vai viis peremijst - - egäüits `pandse `indä [tubaka]kotist sinnä pot'skade tubakut manu - - tõmmassiva `tsuitsu, vahel võtiva `viina - - nõnda käis iks vanast tu kuurutamine; naene `küsse [mehelt]: kos_sa läät, kas `kõrtsi vai kuurutama Kam Vrd kuuritama¹*

kuurutama² *kuurutama Vig; (ta) `kuurutab Lüg keerutama, keerdu ajama `viiruline `kuuruline, `esmarikku `reieline, midä `viiru `viirutab, sedä `kuuru `kuurutab = vokk `keträb, `kieräb ja kõik tieb Lüg || (askeldamisest) Muud ei saa kui kuuruta (perenaise töödest) Vig Vrd kuurduma, kuurotamma*

kuurõ *kuurõ g `kuurmõ jääk, kõdu `Muüni (käbi) `kuurmõd `tahtvad [põlemisel] igänes segädä Khn*

kuu|rõivad pl kuupuhastus *kuu`rõiva om ümmer* Hls; *imetamise aig ei kanna* [naine] *kuu`rõovit* Krk; *kui naestel kuu`rõiva, siss`piävä tungelpäid`süüjä, siss jääb vähämbäle, kel om pal`lu* Ran; *ma_lli nellä vai viie`tõistku`aastane, kui mul kuu`rõiva`kül`ge tulliva; miä imeti last kolme nellä`aastatsess -- es ole mul siss üttegi kuurõevast* Nõo; *taal omma_kuu`rõiva manh* Har; *kuu`rõiva` omma kinni`* Plv; *kes kuu`rõivit päält näge, tol jäävä silmä`pimmest* Rär; *ku kuu`rõivit õi olõ, sis om jäähü`* rasõvil Se

kuurõkõnõ *kuurõkõnõ* (lume)viirg, ribake *lumõ kuurõkõnõ ol`l viijl* Võn

kuus¹ *kuus* g *kuue* Jäm Hi LãPõ Tor Hää Saa K, *kuue* R(*kuuve* Lüg Jõh), *kuie* Sa Muh LãLõ PãLo, *kuiõ* Khn, *kuvve* I(*kuuve* Trm Lai) Äks M(*kuuvve* Krk) T(*kuvve* Puh Nõo); *kuus* g *kuvvõ* San V(*kuuõ* Har; *kuus`* Lei Kra, *kou`s`* Lei) num *kuus`nurga`vuodest kuus nãdãlä ei`tõhtind emã`vãllã`mennã* Lüg; *poiss saab sügise kuie`aastaseks* Khk; *tule kuieks koju* Kär; *kuie ruudiga ake; me`ollime kuie mehega* Muh; *Lehmad`aedi ka ennem kella`viite`kuute`välja* Rei; *laps oli viie kuue nãdãline* Mar; *kuueks`aastaks* Mår; *sis nã* (linapeod) *ligusid kuus õõd ja kuus`pãvä* Vig; *sigã`tehti kuiess* Kir; *kella kuiest nad saavad sialt vabas* Lih; *viiet kuiõt`aastad* Khn; *kããrisid* [kangast] *kuie lõngaga* PJg; *jõuhust kuus nãdalit`küindlabãsse* Kei; *kuue mehe old* (kuuekesi) Amb; *ei viit ega kuut* JMd; *ühe emã`põlle mahub kuus last, aga üks emã ei mahu kuue lapse`õue* VMr; *kuvve jala süld, kuus`jalga pitk* Kod; *kuvve obese jõud* Äks; *kuvve poja emã* Trv; *ma`jaote selle õuna kuvvess ärã* Krk; *ommuku kellã`kuvve`aigu seeme pruukoõsti* Puh; *mõnel`ol`li kuut`laidã`uõndrik* Nõo; *kuvve`aastatsen nakassin karjan`kãimã* TMr; *ommugu kellã kuvve`aigu* Rõn; *pããlt kuvvõ tuhandõ* San; *nu`rmi om nii kui`kuagi jaga`nellã vai`viide vai`kuudõ`ossa* Har; [leinaajal] *kuvvõni nãdalini kõõ must rãt`t pããh* Se

kuus² *kuus* g *kuuse* T(-õ Võn), *kuusõ* V(*kuus`, kou`s`* g *kousõ* Lei); p -*kuust* Hel; gpl *Kuuste* Hää; abl pl *kuustest* Krk

1. *kuusk* *Ei tule parmud kallal rupsikus tihidate kuuste all* Hää; *laane kuustest lõhuti ka nõu`laudu* Krk; *ega viserigun`kuusi ja pedãjit ei ole* Ran; *om ike tuulel jõud, mitu kuust om siin pikãli murretu; ma istuti nõõ kuuse siii`* Nõo; [ta] *jããnu`sinna`kuuste ja`lil`le`sisse makama; mõnikõrd tulep kãgu siii`kuuste* (kuuse otsa) *ja kuugup tan* Võn; *laanen kasvava nõõgla puu, kuus ja petãi* Kam; *kuuste otsan om pal`lu`kuine* San; *Kõvvõr`kuus kasuss kooba lõvel = koera saba* Urv; *naksi kõvastõ`vihma sadama, [ma] lãtsi kuusõ ala; taã om vana kuus --`ossõ manu jo vana hal`li habõna`kasunu`* Har; *lõõ`kuusõlõ`kül`ge mõni tirak* Plv; [kuningapoeg] *kuul`d et, kuusõn* (kuuse otsas) *laaletass; hiir`pel`gãss kuust* Rär; *kui`kuustõ* (kuuse otsa) *lããt, siss`perse kisot,`liina lããt, raha panõt* Se; *kuuse alla mine ma`peavarjuta jääma* [tal] *pal`li elumaja maha`, no`minge vai kuusõ ala* Har; *kui miis meeliis, sis mine* [abielludes] *vai kuusõ ala, kuusõ all ka elãt är`* Se

2. *kuusepuit sääõl tetti riõlaodi varva noordõst kuustest* Nõo; *kuus ei saa` hãid`laudõ* Plv; *kuus prak`s, ku palass, pill hõtsi ahost`vãllã* Rär

3. *saksamaa kuus* nulg *saksamaa kuusõ nõõjava` nõõgla`maaha* Har; *saksamaa kuus* [on] *peenikeste` nõõkloga`* Plv; *saksamaa kuus` tõi veereh ja saksamaa`pãhknã`* Se

Vrd *kuuses*

kuus³ *kuus* g *kuusi* kinga või saapa paelaauk *Kiõõna nõõride jãuks oo kuusid, kust nõõrid läbi pannasse* Khk

kuus⁴ pl *Kuusid* mutivõrgu haru – Ran **Vrd** *kusi*²

kuusa *kuusa*, `kuusa Trm võrguräbalate või õlgedega mässitud köied muttnooda tiibade jätkuks *muidu kala läheb kuusadest üle, ku õigest ei saa veetud*; `kuusade külles on nahatükid `pandud, *ned on mu'i tähed, et õigest saab vietud* Trm Vrd kusi²

kuusad → kuussad

kuusal → kusal

kuusam(i)puu `kuusam- hv Nai, Kuu, `kuusami- VNg kuslapuu `Kuusampuu `oksast vai sireli `oksast vois tehdä rehäle `pulki Kuu; ohukesest `kuusami puust nied [soa]piid ja sis on `nüõriga sedasi `kinni `siutu VNg Vrd kuusen-, kuusmanni-, kuusma|puu

kuusapuder uhmrts tambitud odrakruupidest puder – IisR

kuuse- *kuuse-* eP M T, `kuuse- R, kuusõ- V

1. kuusepuu osa, kuusepuuga kokkukuuluv kui `kuuse`neulad hakkavad maha `langema, siis kuu aja pärast pidäs lumi maast ärä menemä Kuu; käis `metsas `kuuse `pihka `korjamas VNg; tie `kuuse `koskost kadus `pääle Vai; kui kuuse kurt karuseks soeb, siis seeme tuleb `välja Khk; Naha `parkijad `ostsid enne kuusekoort, `parkisid nendega `nahku Pöi; kuuse mulgid kukuvad üsna kuuse `alla Muh; sa oled karune kut kuuse türu Emm; `surnodel oo krandsid, tehasse kuuse `okstest Mar; kuuse okki oli kõik kohad täis Aud; kuuse `vaiku `pruukivad siebi `sisse `panna Ris; kui kuuse käbisi `pal'lu, siis on kardule `oasta Kei; kuuse `vaiku pannakse kat'tise koha `peäle Juu; kuuseoksa luud tieb saue põranda `iasti `puhtaks Kos; paštab tene `siia `maale ää üle kuuse `latvade Tür; vaevane kuusk, siis `üeldasse kuusenärä IisK; kuuse `kõskess katus `piäle testud; kui kuuse käbid ladvan, tee märke kardulid, kui madalan õksa küljen, tee madala mua `piäle Kod; kuusekoortest `olli katussid ja õlest Vil; kuuse vaik pannas aava `pääle, kisub `vällä `aigust seest Hls; kuuse kukkega värviti sõa `aigu Puh; pane kuuse `vaiku, kuurd ja võid, siss keedä, saab sal'v; kuusõ nõgla ja puu lehe ja kõik serände praht võib eläjile `alla panna Nõo; [lapsed mängisid et] kuuse kuku ol'liva lehmä_ ja pedäjä kuku ol'liva `lambda² Võn; Kuuseossa `raoti [loomadele] ala ja pik'ä õle söödeti kõik eläjile Rõn; kuuse kuini_pala `äste Krl; tõmpsi ma kuusõkosist katusõ üle, tyy sais mitu ajast `aiga Har; orrav om himoline kuusõ kukka `pääle Plv; vanast palotõdi kah kuusõkukkõ `hüste asõmõl Röp; ku hopõn põdõ nõlõtõpõ - - süvvä² andass kuusõ nõklu `kaaruga; havvunu `varba `vaihhõlõ pandass kuusõ `tõrva Lut

2. kuuse(puidu)st `enne õlid `kuuse `väädid, nüid `raudased Lüg; Kuuselauast `tehti enne kõik vee riistad Pöi; plank aed tehässe irdest, teevästest ja kuuse `vitstest Tõs; siss võib majad üles ehetada kuuse palgidest Vän; lihariistale ja `kapsariistale ja `niukesele pañdi kuusevitsad Trm; lähän tyy kuuse `varvu, tyy `tihke aia Kod; [puunõu] põhi pañti ike kuuse `laudest; kuuse `varbest tett [piirdeaed] Hls; kuhja `vardass `võeti kuuse lat't Ran; Tyy puu äägel ol'l tett kuusõ kärbikiist Rõu

3. kuusehekk, -tukk, -tihnik `Kuuse närästikkus ei `kasvand `rohto, õli tihe Jõh; suur kõrb `kuuse `kõrbe, suur `kuuse mets IisR; kuuse viderik, üksigud puud - - pole `õige mets Khk; [varesed] `Lähtvad `õöseks `sõnna kuusetihniku magama; Pole änam ammu käind, suured kuuse ekid puhas tee `ääres Pöi; istutasin omale kuuse eki maja varjuks Kos; kahr ol'l istnu kuusõ pihistigu `sisse Röp

kuuseke dem < kuusk sie `kuuseke on `nõnda `veikene, ei õle `ühtä `kasvand `pitkemast Lüg; meie karjasmaas oo `vääksid kuusekesi küll, kust `jõulubud saab Mär; kus se kuiva

kuusekene rhv1 Hää; tillike kuuseke kasvab aidveeren Trv; taa om illuss kuusõkõnõ, taa vii kuu² lat'silõ jõulukuusõss Har **Vrd** kuusik³

kuuse|kiri (kindakiri) – Kei **-kold** kold, sõnajalgtaim (Lycopodium) kuuse kol'lud, mede Mari tõi suure mässu neid pada pestä Vig; kuusekollad on nagu viäne möda moad, okkad `kül'gis; tehakse kuusekolla krañts, panevad veel lipud `kül'gi koa Juu **Vrd** kuuseraid **-kruuk** (seen) kuuse kruugid, nad aavad `piima `väl'la; kuuse kruuk ja mõni üiab `jälle võisiened Amb **-lill** (taim) kuuselill on lehma punase rohi, einamade pial kasvab, punaste roosakate õitega Rak

kuuselene murreldi [kanga] toim on `neoke kuuselene Mär

kuuse|meesik pl kuuse meesiged "kollased jaanililled" – Rei **-mesi** sügisene mesi mia mehids_e sügisedsen jaon toova², tyyd üteldäss kuusõmesi, kuusõmesi om sääne `mustjass pruum Urv **-mets** Seal on kuusemets just kut müür Põi; tee läin kuuse metsast läbi Muh; Kui kuusemets ja kasemets ühte karva, siis aa paras kevadene odraküli aeg Emm; kõrestik on sehuke kõre männa ja kuusemets, ilma oksata Tor; nagu noor kuuse mets tõuseb ülesse (uus noorsugu) Juu; ega siin ligidal suurt kuuse `metsa ei ole Plt **Vrd** kuusemõts **-muda** "muda, mille meri maale uhub ja millel seas palju merekuuski" – Muh

kuusem|puu → kuusenpuu

kuuse|mõts kuusemets säääl ol'i siss üt's riba sedä kuusõ `mõtsa TMr; kui suur kuusik olli, kutsuti kuuse mõts Kam; kuusemõts om laan Ote; kuusõmõtsan om hää vehmaga olla², säääl ei sata `vihma nii pääle Har

kuusene kuusene KJn, hv `k- Vai, kuusõnõ Plv

1. kuusene mets, `kuuski paelu KJn

2. kuusepuidust ta um kuusõnõ Plv **Vrd** kuusine, kuuskne

kuusen|puu `kuusen-, `kuusem- kuslapuu `väike [võrgu]käbi on parandus käbi, `kuusenpuust on `keige paremad, libe puu Jõe **Vrd** kuusam(i)puu

kuuse|puu üld

1. kuusk (Picea) nuor `kuusepuu on tihe Vai; lülioksad kuusepuul kasvavad põhjatse pool kül'jes Jäm; kuusepuu on vaigune Rei; mõni kuusepuu o ka lüdi, et kui lüüäse siis põksub kohe Var; lootsiku kaared tulevad kuusepuu juurikatest Tor; kuusepuust suab `jõulubud lastele Amb; eks kuuse puust ole suur laul KJn; vikati varress `võeti kuuse puu, kooriti ärä ja kuivatadi Ran

2. kuusepuut [võrgu] käba oli puukoorest, laus oli kuuse puust Vll; kuusepuul on süiid `selgest nähja Põi; kuuse puud tegevad `ahjus `kanged praginad Mär; rae jalad oo kuusepuudest `tehtud Tõs; kuusebu on `apram kui kasebu Rap; kuusepuiega `köeti ahjud kuumass Kod; liha `astjad -- olid kõik kuusepuust Äks; kuusepuu annab [suitsulihale] vaegu maegu `juure SJn; kuusepuust laud Trv; Kuuse puu praginal palab, nañr laginal naarab Nõo; kuusepuu `praksiva ahun `hirmsadõ Har; a kuusõ puud [koi] ei süü², ja pedäjä puud Plv

kuuse|raid karukold kuuseraid oo vääne `moodi; kuuseraidad maad kauda kasvavad, ogad `külges; kuuse`raidest tehatse `surnutele `pärgad Var **Vrd** kuuse|kold, **-rait -raie** = kuuseraid kuuseraie, kasvavad maad kauda, vään läheb edetsi; kuuse`raided, `seoksed ilusad rohelesed, pikad, vääne `moodi Var **-raig** = kuuseraid naised teeväd kuuse `raidest rantsid; kuuse raiad oo rohelest `moodi, kareda olekuga, `vääne `moodi Var; kuuseraiad oo

`seoksed pikad, kasuvad maad kaada Aud **-rait** = kuuseraid kuuseraedud oo `al`lad `aasta `rinki, kuusede all kasuvad; kui leerilapsed `lahti said, `tehti [kirikus] ka kuuseraedudest krantsid `ümmer postide Tõs **-riisikas** seen (Lactarius deliciosus) `kuuse `riisikud, `ruosad ja `ästi `karvased `serväd Lüg; `kuuse `riisigäd on üväd `siened Vai; Sii pole kuuse `metsa, sii kuuseriisikas äi kasu Pöi; kuuse riisikaid võtavad kohe kõege juurikaga Juu || ?männiriisikas kuuseriisikad on natuke `vihkjad VMr **Vrd** kuuse|rits, -ritsik, -seen **-rits** kuuseriisikas – Äks **-ritsik** kuuseriisikas kuuse ritsik oo eä seen Vig **-roos** (käoking) – Mus

kuuses kuus|es g -e, p kuusest Jäm; elpl kuustest Khk kuusk kuustel on pitkad kurdid Jäm || s a k s a m a a k u u s e s lehis saksamaa kuuses, `peene alli koorega, `pehmed pinnad kut jugapuul Jäm

kuuse|seen 1. (eri seentest) kuuseseenes, `seoke `koldne, einamaal, `niitis `kasvavad Khk; kuuse seened o vihad Muh; kuuse seened oo `mustjad, vihamad Mih; kuusõ seene? musta ja väga kalõ, sisest `valgõ, päält pruuni musta Har

2. kuuseriisikas kuuse `seena sii on Mar; sii kasuvad kuuse seened ja kase seened Mär; kuuseseened tükivad `kangesti uúsitama Saa; kuuse siäned one ilosad, kui `veiksed one `puhtad; kuusesjñ teeb käe kua kõllakass Kod; kuuse seene njñ om uisa puru, ei `saaki süvvä Hls; kuuse seene ehk kuusikseene om kõllatse verevä Nõo; Kuusõ `sjñni om mõtsah veid`o Se **Vrd** kuusikseen

kuusestik kuusesti|k g -ku Plt; `kuusestikko Vai kuusik mene `lehmiga nüid `kuusestikko Vai **Vrd** kuusistik

kuuse|vahunik (seen) – Hls **-vasikas** veise nurisünnitus, emaka väljalangemine kuusõ vasik ol`l perähn, nigu är? `löiksi nii lõppi lehm är? Rõu; noid õks pal`lo jää ai elämä noid `lehmi kel kuusõvasigõ omma? Se **Vrd** käbivasikas

kuusi kuusi kuuekaupa – Se

kuusik¹ kuusi|k g -ku eP(-ek Käi; g -ko Kul, -gu Jäm Khk Hi, -go Käi) M(-gu Krk) Puh Nõo Kam Krl Vas Se, -ko Plv Röp, -gu Vas; kuušk g `kuusku Rõn San; `kuusi|k g -ku R(g -gu Kuu; -kko g -go Vai)

1. kuusemets õravaid on `kõige `rohkeb `kuusikus Lüg; meil on `kuusikko kasigo `juures Vai; Kuuseriisikas kasub `kuusikus `kuuskede all Pöi; see `kargene tee leheb kuusigu `otsa `välja Phl; [siin] põle kuusikud egä kedägi Tõs; `veised läksid kuusikuse Tor; ma käesin Viluma kuusikust läbi Juu; siin samas üle aa tütar läind kuusiku maasikeid `ot`sima Ann; kägu kukkus kuusikus IisK; paks kuusik et päev ei paessa läbi Kod; läits kuusiku vjñrt `müüjä Trv; lähme kuusikude `sjñni `ot`sma Puh; kuusiku all kuusemetsa all, kuusikus [metspipart] ma olen `silmand kuusiku all ja `künka pial Plt; `ol`lime seal kuusiku all, tüdrukud poesid `patsee-risid seal SJn; `kuusku all kasvava `kõrske Rõn || fig linad one kõik `kuusko tänävuade lähnud, lühikesed - - õkkad aga `ümber, ei õle siämet `õtsa kasnud Kod **Vrd** kuusist, kuusistik, kuustik

2. (noor) kuusk `vaata kanad tare taga kuusikite all külite; Poiss aris kuusiku `selgä ja tuli kodu Kod

3. kuuseriisikas – Plt

kuusik² kuusik g -o Plv Röp põldosi ku noorõ? oma? siss oma? tsiatilga?, ku vanast läävä?, siss oma? kuusiko? Röp **Vrd** kuusk², kuusikhain

kuusik³ dem < kuusk¹ kun noore kuusikse kasvav, `sinna tege karu `endel pesä; laut om joba roovi all, kuusik pant `otsa Krk **Vrd** kuuseke

kuusik|hain põldosi kuusik`aina luhan es ole, toda `olli kodu aenamaade pääl Ran; kuusikain kasvab noist siatilgust, enne om siatilk, siss lääb lak'ka, om kuusikain; kuusikaenal `lehti ei ole, nigu kuuse nõgla om kül'len Nõo; kuusikhain niidü pääl `kasvi, haralikanõ nigu kuus Rõu; kuusikhain tu `niitä pääl kasuss, vana kal'k kõva hain Se **Vrd** kuusik², kuusk|hein, -jalg

kuusik-müüsik pl kuusik-müüsigud (lill) – Rei

kuusik|seen kuuseriisikas kuusiksiened on eledad punased IisK; kuusik seent on `raske `saada Pil; Tämmu on paelu kuusik`seeni, aga puha uúsitand tersed SJn; kuusikseene süü om jut`iline Krk; kuusikseene kasvava kuuse mõtsa all Nõo **Vrd** kuuseseen

kuusiku|ööbik laulurästas Obo`räästas pidi `kuusiku `üebik õlema, täma `laulab niisama ilusast kui `üebik IisR

kuusik|vikkel (vikkalkiri) kuusikvikel olli õige suur ku larak. kuusigu `vikkel om sij kirjtsil'm, mis oksa `muudu üless lää. veeresil'mä tuleva ka kirjtsil'mä, siis om kokku kolm kirjrt`sil'mä, selle ta om lai Krk

kuusine kuusi|ne Trm, g -tse T, -nõ Lut, g -tsõ, -dsõ V kuusepuidust angule `löödi kuusine va'rs taha Trm; kanni `varda olliva kuusitse Ran; kuusitse varva palmitsedi pajo ehk toome vitsaga kokku Nõo; redelivarva omma mõnõl kuusidsõ Har; nipõr napõr niidine, kupõr kapõr kuusine, sõmõrine raasskopp = sõgõl Röp; kär bik um pedäjäne ni kuusinõ, ossa^o jätet manu^o Lut **Vrd** kuusene, kuuskine, kuuskne

kuusist kuusist g -u V(n kuusistu; koužist Lei) = kuusistik Kuusõ_kasusõ kuusistun; eläje `lä'tsi kuusistuhe, taa om paks kuusist Har

kuusistik kuusisti|k Võn Har Plv Röp, g -ku Iis Puh Krl Har; in `kuusistigos Vai kuusik kägo kukku `kuusistigos Vai; ajan lehmä kuusistikku Iis; mine kuusistigu Puh; kari `aeti kuusistikku; kuusõ puu^o kasusõ^o kuusistikul Krl **Vrd** kuusestik, kuusist, kuustik

kuus|jalg (taim) kuusjalad on rohu `taimed JMd

kuusk¹ kuusk (-sk) g kuuse eP M, `kuuse R(n `kuuske Vai)

1. okaspuu (Picea) `tarvis `menna `kuuse järele `metsa; `kuuskidel `onvad näred; `metsas on pali `kuuski küll; `käisid siin `kuuses (kuuse otsas), siit `paistas [kätte] kõik kui kerik põles Lüg; säälpool joge `kasva suur `kuuske; midä tehä nei `kuuskiga Vai; Mehed naagu kuused (pikad, tugevad) Pöi; ainuld männad ja kuused on lülised, üks külg vaigune Phl; Üks kuusk kulla määl, teised kuused kummardavad = õpetaja ja rahvas kirikus Han; `metsas kasvab paelu `kuuska; kuusk tuleb `noores kuus ja põhja `poole maha `laska Tõs; kuusk tahab mudast ja mullast maad Tor; suured kuused `ümmer maja Ris; miks `kuuskedes käbi ei ole tänavu Amb; ravas `kasvab `kaška ja `kuuska JMd; kuusel on pal'ju `tõrva ja `vaiku IisK; aia jäären pali `kuuski Kod; `kuuskedega ehitässe KJn; üit's kuusk kumartess, kik'k laan lamess = kirikun ku rahvass põlvili Krk; kuuse all(a) (kindla peavarjuta) mul kattusse alust ei õle - - kas mene `metsä `kuuse `alle kõhe Lüg; ta on nüid `metsas kuuse all Rei; mitte kusagilt ei soa õömaja, ehk kas mine kuuse `alla Juu; nüid ei oole aset `kunnigi, mine või kuuse ala Krk

2. kuusepuit menest puust sie laud on, kas `kuusest; `kuused `raksudes põlevad, kadakad kärisedes Lüg; Parred olid alati kuusest, kuuse puu oli `kerge ja tugev Pöi; sõela põhi oo

kuuse `pindadest Muh; `kuuskest ja `mändest ikke `tehti neid kappu Mar; rehavars on kuusest Var; varvust aed oo `tehtud `kuuskedest Mih; kuusest saab paelu `tarbepuid Vän; `kuuskest sai koa ekki [peergu] Tõs; Riha var'ss oli kuusest või oavast Kei; `Lähker `tehti kadakast [või] kuusest Amb; ehitusepuu one kuusk ja määnd Kod; riha var'ss kuusest, kask on `raske Plt; suure tõrikse om kuusest, paksu `laudest Hls; sedä `kuuske es panna `seinä, kellel alasspidi oksa, temä löövät tule esi `vällä Krk

3. (kuusega sarnane okaspuu) s a k s a m a a k u u s k lehis saksamaa kuusk on `surno `aedas istodod Käi; saksamaa kuusel kasvavad oksad alaspidi Koe; saksamaa kuusk, nied on ikke teist `seltsi, pikemad okad, tūmemad IisK; saksamua kuusk ajab õkkad maha Kod; eegeldain ei aa maha oma kübenit, saksamaa kuušk aa maha Krk; soome kuuusk nulg vaist ku `surnuaia `pääle `ruune teeve, tuvass soome kuuse `oksi Krk; kuramaa k u u s k ?nulg kuramaa kuušk, laia oksa, tõine kül'g al'l, tõine al'lass (okkad alt hallid) Krk

Vrd kuus², kuuses, kuusik¹

kuusk² kuušk g kuuse põldosi kuušk, mustad tõrva pisarad on `otsas, obune süeb viel, aga luomad ei taha KuuK **Vrd** kuusik²

kuuska → sakuska

kuus|kand kuusnurkne täht(ornament) – Kod **Vrd** kuuslepp

kuus|hein põldosi Nie kuusk`heinäd neh `kasvavad `liivaguss `pellul; Kui `hinge kippus `kinni panema, siis `jälle `juodi kuusk`heinä `juurdest `keidetud tied Kuu **Vrd** kuusik², kuusikhain

kuuskine `kuuski|ne g -se R Khk Iis(-s-) Krk kuuse-, kuusepuidust Vigastimme lüsi `täädüs `olla alade igä `kuuskine; `kuuskine mets Kuu; leppasi ja `kuuskisi `linnupuid on; `tantsin et tare müriseb, tuba `kuuskine kumiseb rhvL Lüg; kääs oli `kuuskine keppi Vai; sie on `kuuskine puu Iis; `kuuskine laud Krk **Vrd** kuuskine, kuuskne

kuuskjalg 1. noor kuusk mine too metsast kuušk`jalgu, tarvis `aeda teha Trm; kus kadaka võit `rohkem on, mõned kuuskjalad ja lepad, siis `üitakse liiva nõmm Lai

2. osi; mõni muu taim Kuusk`jalgu `kietasime, ravisime `selle `kiedissegga luu`tiiskust IisR; mündid või kuuskjalad oo ühed põllu rohod Kse; kuuškjalg ehk keele`lõikaja, nihuke `püsti ein Juu; ku kevade on neid kuusk`jalgu pal'ju, siis on vilets eina `aasta IisK **Vrd** kuusik²

kuuskline hv `kuuskline a < kuusk `kuuskline maa (maa, kus kasvab palju kuuski) Kse

kuuskne `kuusk|ne g -se Ris JMd(-s-) kuuse-, kuusepuidust `kuuskne nõu Ris **Vrd** kuuskine, kuuskine, kuuskine

kuus|kümme kuuskümmend mina saan kuus`kümme neli `aastad vanast Jõh; kuusküme plekki [piiritust] Vai; nemä jo üle kuuskümme `oastad surnd Juu **-kümmend** num, üld Täinä `huomigull ei `oldigi [võrgus] `rohkeb ku `kuudekümmend kala Kuu; `aspelda kuus`kümmeend `niiti `vorke VNg; viie kuie`kümne `aastastel on veel see jutumurre Mus; kuuskümmend `lõnga aa pasm Phl; kuie `kümne `aastane tidrek Mih; pasmas on kuuskümmend `lõnga PJg; punud ühe `paasma jägu, kuuskümmend `silma Sim; kuuskümmend pinnuvahet, siis õli üks puasm Trm; ei lasnud kuutkümmendki `aastad sees elada; mõni kuuskümmend `mõrda ol'li Äks; kuuelkümmel teisel `aastal `kuivas Ped'ja [jõgi] ära Lai; kuvve kümne toobiline [vaat] Hls; mea käüsi karjan, olli kuuskümmend kolm lammast Krk; [kaartidega] mängiti kuutkümmend kuut Ran; Üten `paasman um

kuuskümmend `langu Rõu; *kouškümmend katõsa* `aastagut Lei || See läks kussa *kuuskümmend* (teadmata kuhu) Rei **Vrd** kuuskümme **-lepp** kuusnurkne peremärk – Rei **Vrd** kuuskand

kuusmad → kuussad

kuusla|puu `kuuslapu IisR Jõh kuslapuu

***kuusmane** `kuusmased einad, neid luom ei süe, võtab `lamma villa kohe `lahti; siit seia `puole `minna on `kuusmased karjamad kõik KuuK

kuusmann *kuusmañn* Jõe Hlj VNg, g -i HJn JõeK KuuK Amb Koe ViK, pl `kuusmanid Kuu kuslapuu enne `tehti reha `pulke kuusmañnist HJn; reha pulgaks valiti ikke ot'siti kuusmañni KuuK; kuusmañnid on lõhilased kõvad puud; üks oli kuusmañni suga, teene oli pilliruo suga Amb; kuusmañn, nied `kasvasid veked `põesad kohe VMr; kuusmañnist `tehti jo piira `piisi Kad; mõisa määäl kasvab kuusmañnisi küll VJg **Vrd** kuusam(i)-, kuusmanni-, kuusma|puu

kuusmanni|puu = kuusmann `kuusmañni puust viulid olid JõeK; `kuusmañni puust tegin `värtna varrast KuuK

kuusma|puu `kuusmapuu RI(-pu Lüg Jõh) = kuusmann [keegi] õli säääl `kuusmapuu `põõsaste taga; mesilased `käiväd `kuusmapu `õiletes; `kuusmapuust tehässe reha `pulki Lüg; `kuusmapuu `marjad Jõh; `kuusmapuu `õitses IisR; `kuusmapuu `kasva `kaldas, senest saa käbi Vai **Vrd** kusma-, kuusam(i)|puu

kuussad pl `kuussad, hv `kuusmad Jõh, `kuusad Jõh IisR uhmril tambitud odrakruubid `Õtradest `tambiti `uhmril kied `vällä, `kuussadest `kiedeti `putru; `Tarvis `kuussaid `tampida Jõh

kuuste → kuus²

kuus|teisen(d) → kuusteist

kuus|teisku kuusteist ei ole `rohkem talusid Ruudi küläs [kui] kuus `teisku talu Vil; viis kuus `tõisku `aastat, siss om kirja kadunu Hel **-teist, -teist|kümme(nd)** num, üld `kuueteist kümme `aesta sügisel `saadeti Kuu; kuustoist `kümme miest oli `käändämäs Vai; ta oli kuustehend `aastad `voodis maas Ans; See on ju kuiteisme `aastane mees juba Põi; Neid oli midagi tükki kuusteissend Käi; akkasid kuue `teistmest `peale Mar; kuusteisskümme `poega Vig; mul juba kuiõd `teismed pulmad käümätä, sie nuõrtõ inimeste rõõm Khn; olin kuue `teistme `aastane, kui akkasin `ärgiga `põldu `künma Ris; sain laenata kuusteistkümme tuhat VMr; leerist sain `lahti, siss ol'lin ma kuuvve `tõiskme `aastane KJn; [emis] tõi kuustõisiskümme `poiga Nõo; kuustõist versokit ol' arssin Röp **Vrd** kuusteisku

kuustik `kuusti|k g -ku Plv(-ko) Vas Se (noor) kuusik tiisikusõ `haigõ piät `kuustiko all olõma Plv **Vrd** kuusistik

kuu|sulane 1. koidutäht millas kuu sulast vaadeti – jürikuus; kui kuu sulane keib kuu `järke, siis sulane otsib peremeest, siis tuleb `vaene `aasta Khk; kuu sulane `öetse üks täht olavad Tõs

2. kuuks ajaks palgatud sulane; kuupalgaline kuu sulane kaubeldakse kuu `viisi Juu; kuu sulanõ, kuu pääle kõnõld Har; nüüd oma² kuusulasõ², `tjindre² oma² nüüd kõik kuu `viisi Röp **Vrd** kuumees

kuu|särk kuupuhastus Kuu `särki enämb ei õld, sis `üöldigi, et `naine akkab vanast `jäämä Lüg

kuut¹ *kuut* (-t') g *kuudi* Mär Aud Tõs JMd Kad I KLõ eL, `kuudi R(n `kuuti Vai) putka, kong, sulg *ega kana ei taha jo `kuudis maas `vatsakalli magada, ikke läheb [kuudis] `penni `piale; kuer magab `kuudis Lüg; vanal ajal õlivad `kuudid toas, kanad õlivad sies Jõh; aja kanad `kuuti Vai; Kuut kummuli, kuudil munad kurgu all = leivad ahjus Tõs; uits `kuuta (siga lauta!) Kad; kuer on kuudis Iis; kuut' one kašt, koŋg, kosa siga vedäväd Kod; koer magab kuudin Trv; vanast es olõ küll ütelgi penil `kuuti Ran; üüpenil `olli iks oma kuut, `laudust tettü Rõn; sann ol' tan tsia kuudi ijhn Har; kuudiga `viidi t'sika kul'di mano^o Rõu; aiass kanno: kõss `kuute, kõss `kuute! Se || varitusonn kuut, kus mies võis `õlla -- `tetre jahi kuut, `kuuse agust, `oksist, `lauditud `varju alused Lüg Vrd kuudik¹*

kuut² *kuut* g *kuudi* Emm Phl Khn Hää/-t'/ purjelaev *ku_sa tänavu `aesta olid? – ma oli läti kuudi pääl Emm; Kihnu `mõisal oli kuut oln Khn; kuut' on `väike ühemaštilene laev, mis kümme kupitsad puid `sisse `laadis -- tekki suurt ei ole Hää*

kuut³ *kuut'* g *kuudi* vasar mullapankade purustamiseks *kuut' säl'äh jo l'ätt `muldõ `pesmä Lut*

kuut⁴ *kuut'* u tedrejahiks valmistatud peibutuslind – San

***kuut**⁵ kom `kuudiga Lüg Jõh, *kuudigä Kod hoog, rutt, vaart `Poisid `sõitasivad nisikese `kuudiga `õvve, et tuli õli `rummus Jõh; lähväd suure kemo ja kuudigä Kod*

kuutaja *kuutaja* JMd VMr VJg Sim Trm Lai Plt KJn metstuvi *tänavu on metsas pailu `kuutajaid; `kuutajate suled on al'id; `kuutaja kisendab: kuuš kuuš kul'dist `poega VJg; `kuutajal on iä liha; Kui `kuutaja tegi ik'ki "kuu, kuu", siis lapsed õegasid `vasta: kuu, kuu ja kuus muna KJn*

***kuutama**¹ kolme kuningapäävä `õsta tüdrikad ja poosid õlid ühenkoon, tegid taku munakud, viäretäsid pihon, panid lavva `piäle maha, piäruuga kiärasid `ümber -- siis `ütlesid: `kuuta `kuuta `kuuke, `näitä `näitä nädäluke! siis pišsid [peeru] põlema, kummas takk sij üles `kargab, selle peigmišs `vassa jõvvab Kod

***kuutama**² pr (ta) `kuutab (metstuvi häälitsemisest) – VMr

kuutamma *kuutamma* loomi ajades *kuu-kuu-hüüdega (koju-koju!) ergutama Har Vt kuu²*

kuuti¹ *kuuti* VNg VII Mär JMd Trm/-t'i/ Plt KJn kuuviisi, -kaupa käis *`kuuti töö, põlnd `kindlad ametid `ühti Mär; `kuuti või päeviti KJn*

kuuti² *kuuti* spor R S, Lä Hää JN VJg IPõ(-t'i Trm) Plt Krk Puh kepsu, kukerpalli *sie poiss lüüb `kuuti, et jalad `aiva `välgiväd; `tallekesed `lüöväd `nõnda `kuuti Lüg; Kevade `lüevad vasikad `kuuti Jõh; Lambad lõövad tänavas kuuti Kaa; ju ta seal (karjas) iga pidi saab `kuuti `pillu Muh; siis akadags õle pee `kuuti ajama, niipalju kui egaiüks `jäksab Käi; mine lase nad (loomad) nüüd kojo tulema, mud'u `joosvad jälle `kuuti so (pikali) Vig; lapsed aavad ülepea `kuuti Kse; Suured loomad nägu lehmad ja obused lustiga lõövad `kuuti, pilluvad perset `vastu taevast Hää; lapsed lasid `kuuti JN; lähme `kuuti `viskama VJg; sõidab nii et vanger lüüb `kuut'i Trm; tare `põrsa eidäve `kuuti (lapsed hullavad) Krk || (askeldamisest) `vaalisin `jälle pesu ja lasin `kuuti JN Vrd kuutse*

kuutima¹ *kuutima*, (ta) *kuudib* Khk Kaa Hää Iis; ipf (nad) *`kuutisid* Hlj hüplema, karglema *talled `kuutivad -- `tantsivad sedavisi neli `jalga `aavalt; sellel elajal pole üht viga, mis nõnda kuudib, lüüb tagand üles Khk; lapsed kuudivad õvves; `kuutisivad*

ies`kambris `õlgede pial Iis || ajama, kihutama `paarmu kole `palju, nied `kuutisid `luomad tulema Hlj

kuutima² `kuutima, (ta) kuudib Kaa Hää kõlbama, sobima; fig käima See jõkk kuudib poisile see talve veel küll; Marii ütles, et Mihkel kuudib veel küll Kaa; `varsti akkab [töö] `kuutima; küll ta kuudib Hää

kuuti|pea (nahahaigus) `kuutipæe, sedine vesine nahk pæel, `iused ep kasu Jäm

kuutis kärnas sa jääd üsna `kuutis `pæega Jäm

kuut|jalg vigane jalg – Trm Vas

kuut-kuut int (linnu häälitsusest) mõegas igä kebäde teeb sedäsi `metsäs kuut kuut Juu; `kuutajad - - kisendasivad kevade, kuut kuut kuut Lai

kuutman `kuutman Muh/-nn/ Mar

1. vaene, varatu tä o `kuutman, kellel põle kedagist `kraami egä; need jäävad `varsti `kuutmaniks jälle Mar

2. vigurivänt küll see kuutman oo, [öeld] inimese kohe, kes vigurimi teeb, `sahta tegusid Muh

kuuts kuut's int kõtt (kassile) – VII Vrd kuts²

kuutse kukerpalli lapsed aevad ülepee `kuutse Phl Vrd kuuti²

kuu|tõbene kuutõbine kui kuu `öösi inimese `peale paistab, siis see inimene pidi kuutõbeseks `jääma Mar

kuu|tõbi üld

1. somnambulism Kuutõbi oo suur `aigus, kui [inimene] makab kuu `paiste ees Muh; kuutõbi on siis kui inimene kuu `valgel leheb `seina peele öles Käi; kui kuu paistab öösi inimese `peale, siis jääb kuutõbesse, peab öösi `seinä kaada ülesse ronima Mar; mina olen ise kuu tõbes old Kos; kuutõbi on sel kes akab `üesiti `rändama Iis; kui kuu `paisnud läbi `akna `silma, siis tullud kuutõbi Kod; ütlet latsel `ol'li ka kuutõbi, `üüise mugu kõnnip pähle Nõo; inemõsõp põdõsõp kuutõpõ Krl; meil ol' säärane karjapoiis, üüd karašs sängüst ül'ess, läts `ussõ ja läts tsiapaha katusõ pääle - - is tiä esi medägi Har; kuutõbi um tyy, et inemine lätt nigu `kärbläne `saina piti, a ku' tõõnõ `hõikav nii satav `maahha Rõu

2. kuupuhastus kuu tõbe ajal piab vagane õlema Jõh; naistel egas kuus kuu tõbi Khk; kuu tõbi, kis juba viie`kümne `aastases saavad, egä sel ääm põle Vig; küll olnd vilets ku sul oma kuutõbi ond, ei olnd `kõrti `selgas Mih; ned iga kuus käivad, kuu tõveks neid `üita JõeK; vašt poisi `ütlive, tüdrukil om nüid kuutõbi Krk; Ku naistörahval om kuutõbi, sis mingu_i sanna ja kerkohe Se

kuu|tõbine lunaatik üld Ei ole abi kuu tobisele koirohust ega `kassile `karva `saabastest (lootusetust olukorrast) Kuu; kuutõbine ise magab, aga käib `ringi `üöse Lüg; Kuutõbisele, kes öösi ringi keib, antakse nahkhiire verd sisse LNg; kuutõbised `peavad `öösi nii ullu `kohtade peal ää `käima, ja isi ei tea kedagi, magab mutku Vän; mõnel kuutõbisel olla pal'lu `jõudu Rak; kuutõbine lähnud pitku `seinä üles Kod; är lasta kuud latsel `pääle `paista, laits jääss kuutõbitsess Krk; üits kuutõbine maganu lao pääl Nõo; poiis ol' kuutõbinõ Har Vrd kuutõbene

kuutõr → kutter

kuu|täht pruun laik nahal ku' kiä kuud `hiitüss ku' rasõhõnõ um, sis saa latsõl kuutäht, tyy um nigu viha lehess Rõu

kuuva → kua², kuiv

kuu|vahe kui noor kuu tuleb ja vana kaob, sis om kuuvahe; sel inimesel ei ole `lat'si, kis kuu vahel om `sündiin Hls

kuu|valge üid

1. kuupaistene kuu `valge üö õli Lüg; kuu `valge ilmaga kena teed `keia Khk; sügise oo kuu `valged ööd Mar; täna `õhta oo kuu `valge ilm Kse; tänä on ilus kuu `valge ja `sel'ge, ehk võta kohe raha moast ää Juu; nüid o kuu `valge üü, mis sul nüid viga minnä Krk; kuu `valge üü, täis kuu `ol'i, vanast üteldi iki et sulaste päiv Ran; kuu `valgõ ilm ol'l Har

2. kuuvalgus kuu `valgel on üva `kõndida ja `menna kuhu tahad Lüg; `ketra kuu `valges, kui ei saand eli Jõh; mis kuu `valge sihes viga `öösse `minna Ans; Sügise kuu `valge ees kapsus kasub kõige `rohkem Pöi; `kuñsidega `arstisid, `õerusid ikke `aiget `kohta kuu `valgel ja Aud; `üösse kuu `valgega kangas pliegib `ästi Amb; ele kuu `valge paistab Rak; kes ehä `valgel kudi sukka, `üeldi, ehä `valgel tegevä enele pimedän peiole, kuu `valgel vana pahale Kod; ele kuu `valgega ei `julge Iida üksi väl'jas `käia Lai; kuu `valgel vaemud liiguvad KJn; nüid om kuu `valge, mis nüid viga `sõita Hel; `Valge (hobune) om sääil sonni pääl nigu kuu `valge jälle Nõo; ol'l kuu `valgõga hää kuu_tulla? Har; sügüsetse? pümme? üü?, kuu `valgõt ei olõ? Vas **Vrd** kuuvalu

kuu|valgus kuupaiste Varas ei `armasta kuu `valgust Kuu; Ol'li `õhta kuu `valgus siis `peeti `kangad kua väl'las, kuu `valgus pleegib kua Amb **-valu** kuuvalgus üldäss ku kuu valu pääl makat, sis tulõ kuutõbi pääle; kuuvalu om `üüse Se || fig kiilaspea õlõ_i [inimesel] `hiuñsit, kutsutass kuuvalu Lut **-varjutus** u kui on kuu `varjutus, siis kuu ei `paista, `taivas jääb pimedast Lüg; sii ei ole mõnel aeal `olndki kuu varjutust Mar; Kuu varjutse aegas ma olin parajate taga põllal PJg; ku `selge ilm, siis näed kuu varjutuss Kod; kuu varjutse aig lääb maailm `pimmes ku üü Hls; kuuvarotuss ol'l, maa läts mustass Se **-vered** pl kuupuhastus – Kse Kad Iis **-verev** kuupuhastus – Ran

kuu|viga 1. somnambulism – Mar

2. kuupuhastus – Tor

kuuvik → koovikas

kuuvitajas kuuvita|jas g -ja koovitaja – Kod

kuu|voolus kuupuhastus `Naiste `aiguste `vastu oli [naistepuna], kui `rohkesti kuuvoolest oli Rei; ku kuu `vüüluss ol'le, sõss tuu verine hamõh `pañti `sääntsehe `paika, kos tedä kiäki es nurgi? Plv **-värgid** pl kuupuhastus – Ris

kuva kuva Kuu Lüg Jõh Vai(g `kuvva) kuju; (peegel)pilt sääil värkstuas õli igäsugu `kraami - - `ärjä kuvasi ja - - `tiislar tegi neid; ma müün `teile nied kuvad `laste `mähju `asjast Lüg; siu kuva `paisto vie pääld; vies ja `peilis on ka kuva Vai || vari kuva käüb `korval; jäniüs üppäs, kuva ka üppäs Vai

kuvarn kuvarn g -i hakk – Lei

kuviisk Kuvii-sk vihmakass Kuvii-sk loulab `kuiva Jäm

kuvikk¹ kuvi-kk öökull – Ksi

kuvikk² int kuuvik om suur lind - - laulap kuvi-kk kuvi-kk Krk

kuvo → kubu²

kuvva → kua²

kuvve → kuub, kuue-

kuvvilda kuvvilda, kuvilda[?] kuidas kuvvilda timä ol' pant, serbäga vai säl'äga vai `pistü; kuvilda[?] sa tahat k̄õnõlda[?] Lut **Vrd** kuvvildõ

kuvvildõ kuvvildõ Har/-v-/ Rõu Vas Röp Se = kuvvilda Kuvildõ taad võtind tulõ kääändä[?], peri`päivä vai `vasta`päivä Har; kuvvildõ taa kaas lätt pääle; Kae sa kah, kuvvildõ saa paremb Vas; kuvvildõ `mõistsõ, noidildõ `ütli Se

kuvvõ[?] → kube

kuvvõ- → kuue-

kuvvõgeske kuuekesi kuvvõgeske tul'limõ[?] Se **Vrd** kuvvõkõiski

kuvvõk kuvvõ|k g -ku, -gu (mängukaart) kuvvõk jo k̄õkõ vähäb Se

kuvvõkõiski = kuvvõgeske niä[?] läävä[?] kuvvõkõiski Krl

kuväär kuvää-r g kuvää-ri spor S(ko-) L, Ris Juu VJg Iis Trm Plt KJn Vil spor eL(-r), `kuvää-ri RId(-äe- IisR); `kuuväär Kuu Krk(-r), `kooväär San, `kuuvär Kuu, kuvär Rõu Se, kuvõr Har Vas, g -i kirjaümbrik võttama `kuvää-ri ja panema `kirja `kuvää-ri `sisse Lüg; Toi `ilma `kuvää-rita `kirja IisR; kuvää-r on `kirja kotti Vai; Nee kovää-rid on ju `sõuksed, pole `liimi `kül'ges Põi; kiri saadeti kuvää-riga Muh; Vana kovää-ri veib ää visata Käi; väärid ostan `puudist kirjal `ümbruseks Hää; kiri `panna `kuvää-ri VJg; Sõa aal tehti isi kodus `kuvää-ra Vil; `kliistrega kleebiti akand ja kirja `kuvää-ri kah Nõo; kana `poigõga_kaart ol' kuvää-ri seehn Rõu **Vrd** väär⁴

kuõ- → koo-

kuõbama `kuõbama kosuma, paranema akkab juba `kuõbama Khn

kuäks kuäks g kuaksi rõga Teesed mte põlõ sio kuaksi arijad; Sjötta mia kannata, aga kuäks aab südäme `piäle Khn

kuäksma `kuäksma, (sa) kuaksid rögistama Ää `kuaksig parandalõ; Tolm lähäb `kurku, aab `kuäksma Khn

kvass kvaás (-ss) Vig Vas, g kvaási Hää Pee Trm Plt Pil Puh Lei, kvassi Kul Iis Kõp Hel Rõn, `kvassi Jõh; vaás Jäm LNg Kul Vig Juu, g vaási Rid Kse Pälõ spor Ha, Kad Ksi Plt Pil Urv, vassi Khk Põi Muh Mar Kse Hää M Nõo Võn Kam, `vassi Jõe; vass g vassi Käi Phl Var leivakali; limonaad anna `moole siit pudel `vassi Põi; ma jõi teel pudeli `vassi äe, põle mool nüid änäm jänu `ühtid Muh; podelete sees, se `üitaks vassiks Käi; Anna see vaási kann siia, ma rüüpa ka Rid; `vassi juuakse `lennas Mar; Vaás o kähisev jook Vig; `vaási juuakse pudeliga Kse; `Vaási oli laadade pial; Vaás `lašti `ankru seest Pär; `vaási tehasse linaste jahudest, ühest `küpsesest leevast ja natiksest `sukrust Tor; las saksad `juvva `vassi Hää; vassi pudel `maksis viis kopikast Kei; vanaste `müidi ikke luadal `vaási Kad; Minu isa tegi ikka iad kvassid Iis; teevad leevast `vaási Ksi; Meie ema keetis tihti `kvaási Plt; Tyy mulle aput `kvassi Kõp; `puude siist (poodidest) saab `vassi `osta Pst; vassi jaoss osta `pul'bret ja tii ja juu; vaás `olli `lämmä ilmaga `väega ää `juvva Nõo; laadel müvväss küllält `vassi Kam || mahljook Kure`marjust tetti `vassi Trv; Mõni hapat' `mahla, üt'el tulõ_ma_nna sullõ `vaási Urv || vadaku jook – Saa

***kvootõ|maa** kvoodimaa, mõisa rendimaa Liivimaa kubermangus ol'li_vijil `kvuutõmaa[?], noid `võisõ `mõisnik `mõisa ala_tagasi võtta[?] Rõu; `vootõmaa om tuu, kedä võis mõisnik oma `tahtmisõ `perrä tarvitada Röp **Vt** kuuendikumaa

kõ- → ko-

kõb- → *kõv-*

***kõbahuma** nud-part *kõbahun* külmuma *maa om ar^o kõbahun* Se

kõbahuss *kõbahu*|ss g -sõ Har Se

1. *kõbin, kõpsatus vana`raodu pääl ol'l hulga`kit'si, ku kõbahust`kuul'di, siss`ol'li kõik`kaonu* Har

2. külmetus – Se

kõbastamma *kõbastamma* ihuma, teritama *Ku_mõni riist om nõhrüss lännü^o, siss tulõ tuud kõbasta^o; kõbasta pügi`raudu, neo omma jo nõhrü^o; Võedass tahukivi ja tuu pääl kõbastõdass* Har **Vrd** kõvastama

kõbe¹ *kõbe* Kir JJn Äks Pil Hel, g -da Tõs Vän Kad Kod KJn Nõo; n, g *kõbe* Saa, *kõpe* Hel, *kõpõ* Urv Har

1. *kõbus, tragi mool oli kõbe eit Kir; kõvad ja kõbedad elavad üle saea`aasta Vän; kõbe obune JJn; oh, sie viel nõnna kõbe eit et las aga`käia Kad; ta oli kõbe mut'ikene, aga nää talvel jäi`aigeks Äks; si_m viil äste kõbe vanainimene, laseb nigu vok'k jälle Nõo; kõpõ eit Urv || kõbe ääl viel`üeksa`kümme`aastasel JJn*

2. *kõva ommoko puale one lumi kõbedam, kõvem, lumi krõbiseb* Kod; *maa`olli joba õge kõbe* (külmanud) Nõo

Vrd *kobe*², *kõbu*², *käbe*

kõbe² *kõbe* Aud, p *kõpet* Kod; ppl *kõbemit* Ran väike osa, raas; *kübe vähäkene kõpet* (lund) *o sadanud; viimäne kõbe pidi`väl'jä tulema, kuadiga pidi`väl'jä`tampma* [viljapeadest] Kod; *korja noid ormussit, vai puukõbemit* Ran || *kõbe oo piima peal`seoke õhuke al'lituse kord;`õetse õhukese asja`kohta ka, et õhuke kui kõbe* Aud **Vrd** *kõõbe*

kõbedakene dem < *kõbe*¹

1. *kõbus, tragi tuu om viil õge kõbedakene, käib esi poodin, tuub mes tälle vaja* Nõo **Vrd** *kõbusakõnõ*

2. *kuiv, krõbe mia`laota suure`papre`alla, tõese`pääle, siss om [õunaviilud]`varsti õge kõbedakese* Nõo

kõbelema *kõbelema* JJn Pee VMr Kad Ksi

1. *tegevuseta olema; logelema nisuke kõbelemine ei ole ka midagi JJn; kõbeleb teiste`ulkas, ei tee tööd* Pee; *ta on siin jo mitu`pääva kõbelend, põle`kõrtki liigutand* VMr

2. *virelema, haiglane olema nüid kõbele kua, ei tia kui kaua kõbele* Kad

3. *sügama, kratsima kui muidu kõbelen, siis sügan, eks ole kõbelemene, kui nii nühjan kättega* Ksi

kõberik *kõberik* *krobeline kõberik koor* [männil], *võrgu ja mut'i käbu`tehti* Aud **Vrd** *koberik*

kõbetu *kõbetu* nõrk, väeti *ma õlen nõnna vana ja kõbetu* Kod

kõbi¹ *kõbi* Jõh Rid Han Hää Saa Jür Vas vilets, armetu olend; *tudi, rauk Ma oma külas`tõõta ikka nende kõbidega kis järel oo jään* Han; *Temal ikki üks mehekõbi on kah* Saa; *Mis mina vanamehekõbi änam kedagi mäletan; Kõbisi küla täis, töötegiid põlegi* Jür; *Küll ütškord olõt sa^o kah^o niisama vana kõbi* Vas || *vana nigel asi Selle sahakõbiga`õiged vagu ei saa* Jür **Vrd** *kobi*¹, *kõbi*¹

kõbi² *kõb*|i g -ja Ksi Hls = *kõbijass kõbjad on kase kül'les* Ksi; *kõbi kasvap säält`vällä kus puu viga saanu* Hls

kõbijas *kõbij|as* g -a Jõh Kad Iis, *kebijas* VNg *kõbus vana inimene aga veel üvä kebijas* VNg; *õige kõbijas inimene veel Jõh Vrd kõbjas*²

kõbijass *kõbijass* kõbjas *puul om üt's kõbijass 'kül'len, kõeva kül'len* Trv **Vrd** *kõbi*²

kõbikene dem < *kõbi*¹ *üks vana kõbikene luu ja kont, nahk 'oiab 'kondid 'kinni* Lüg; *mes sji vana kõbikene viil om* San

kõbima¹ *kõbima* RId Han Jür Kad VJg Sim TaPõ Pil KJn Nõo Urv, da-inf *kõpi*? Rõu

1. (aeglaselt) liikuma, minema *Kõbi magama ükskord* IisR; *kõbib minu 'juurde* Vai; *minä viil kõbisin tji jäären, en jõõda minnä* Kod; *akkame koju 'poole kõbima* Pil; *timä ka kõbi viil kõvastõ, tõõnõ miissovva ai? üt'eh minnä?* Se || fig *aga äädä kõbivad, alate kõbivad* (suurenevad) Kod **Vrd** *kõbima, kõppima, kõbima*

2. väheke parandama, kohendama, korda seadma *'Vanker sai kõbitud* Jõh; *'Veikemad kõbimised tieb vanames kõik ise ära* IisR; *Kõbi peenar pialt rehaga siledamaks* Jür; *las ma kõbin natukene neid 'suupaid* Kad; *ei ilma kõbimatta käi riist 'kuigi kaua* Sim; *kõbin vana 'rüde ära, siss käib 'jälle* Trm; *kõbi sedä tuld, pane kuuse alg 'alla; kõbi õma kraam 'koomale, siis lähäd 'süümä* Kod; *vana riie laguneb, kui sa teda ei kõbi* Pal; *tema 'kutsus 'siia kõbima 'aeda* Äks; *maja mädanes ruttu ära, ei saand kõbida* Lai; *Kõbi_mul taad väidsekeist, taal om terä joba katõkõrra* Urv || *veidi ihuma, teritama* Kui *tahad et sul kerge niitü om, siss piad üt'elugu vikatit kõbima* Nõo

3. (majanduslikult) kosuma, paranema *puari 'uassaga õli ta palju kõbinud; inimesed armuss 'aitasid, nüid akab [talu] jälle kõbima; kui ta (loom) ike kõbib ennäss, võtab ike 'süümiss, siis kõbib* Kod **Vrd** *kõbinema*

Vrd *kõbistama*², *kõvima*

***kõbima**² (sa) *kõbit* *kobama püme hüisi siss ot'sit, kõbit; ma kõbõ, es lövvä?* Se **Vrd** *kõbima*¹

kõbin *kõbin* Põi, g -a Lüg Muh L(p *kõbinast* Tõs) Juu Jür(n -as) Koe JJn I Plt KJn M(g -e) Nõo; *kõpin* g *kõbina* Puh Nõo V(n -p-; g -õ Krl), *kõpina* San

1. vaikne kõbisev heli *ei 'kuulu kõbina ei kabina* Lüg; *ma 'kuulsi kõbina aga es näe* Muh; *pisike lehe kõbin; ei kuule kõppu egä kõbinast* Tõs; *kui kedagi kõbinad oo, ta (koer) akkab 'aukuma* Aud; *oli üks kõbin, mis käis, aga ei soand aru, mis se oli* Juu; *Iga kõbingi kostab tuppä ära; Pikse kõbinad jäid juba vaid* Jür; *ka'ss kuuleb kõhe kõbinad, iired kõbissavad* Kod; *tst! vällän om kõbin* Hls; *Varass 'eitub egäst kõbinast* Hel; *'jusku iire kõpin oss ollu 'kuulda kunagi* San; *'hainte seen' ol' suur kõpin* Kan; *ma_kuuli et kõpin ol', no_tul' tuulõkõnõ kah, siss kuulõdõ, et lihe kõpin om* Har; *väläh kõpin om kui 'kiake juusk 'müüdä* Se

2. fig kuuldu, kuulujutt *seda kõbinad oo ammu kuulda oln* Muh; *kõbinad õli kuulta, 'ütleväd 'niskess tühijä jutto* Kod

3. (hoost, kiirusest) lähäb *kui kõbin* Mär; *läks 'kiiresti nii et kõbin* JJn; *'võeti uss 'valla, [hinged] tulliv 'sisse ku kõbin* Pst; *[kirja]tüü käü ku kõbin* Krk; *inimese lähva 'tüüle nigu üt's kõbin* Nõo; *lat's juusk tarrõ 'müüdä nigu kõpin enne* Har; *[hiired] 'juuskva kui kõpin õnnõ 'saina piti* Se

kõbinal *kõbinal* IisR Tõs Tor Juu KJn Trv adv < *kõbin*

1. *kõbinaga, kõbinat* tekitades [rotid] *'joosid kõbinal* Tor; *kõbinal tuli, kõbinat oli kuulda* Trv

2. kiiresti; äkki, hooga `Laupä `õhta `kingad `jalga ja kõbinal `subrikulle IisR; noored `lähtvad (surevad) mis kõbinal Tõs; `kärpsed tulevad [kevadell] `väl'la nõnna kõbinal Juu

kõbinas → kõbin

kõbinema kõbinema tervenema tämä one nüid paranenud ja kõbinenud Kod **Vrd** kõbima¹

kõbisama kõbisama Trv Har(-mma) kõbisema siidirätt pes (päris) kõbisap näpu vahel Trv; olõ[?] kõbisasõ[?] Har

kõbisema kõbis|ema Põi Muh spor L, Jür JJn Koe Kod Plt KJn Puh, -eme M San, -õm(m)a Rõu Plv Se, -õmõ Krl

1. kõbinat tekitama Tuulega ukse link kõbiseb vahest ise koa Põi; kui nii kui oo, et ühna kõbiseb, siis pannasse räemed suure `soola Muh; eenad kõbisevad Tor; rotid kõbisevad, niid oleva Leenu kuradid olnu Hää; `Talve külmaga lumi kõbiseb `jalge all Jür; ku leib kõbiseb, siss om küdsänu Hls; mesilinnu kõbisiv sääll (taru) sehen Krk; nindagu lehe oless kõbisnu Hel; jusku kõbisess midägi `koskil San; välän jo[?] kõbisõss `vihma Rõu; nii haava habisõsõ[?], kõi[?] kõbisõsõ[?], `väega puhk Se; kui ~ nagu kõbiseb kiiresti, kõbinal obene tullud kodo nõnnagu kõbisend Kod; ma lähä mäest üless nigu kõbiseb Puh; Liisi tul'l mäkke ku₁kõbisi, vesi kannipuiõga säälän Rõu; juusk mudgu kõbisõss õnnõ Se

2. lobisema, rääkima ole vait, ää kõbise Plt; mis sa tah kõbiset, piä₁suu kinni[?] Plv **Vrd** kõbistama¹, kõbisema

3. (külmast) värisema Tuba oli nii külm, võttis õsna kõbisema Põi; külm võtab ihu kõbisema Kse

kõbistama¹ kõbistama Põi Muh L Juu Jür Amb JJn Koe I/-ss- Kod/ Plt KJn Trv Puh Nõo Har Plv Vas/-mma/ Se, -em(e) M San

1. kõbinat tekitama, krõbistama Üks akkab `jälle ukse taga kõbistama Põi; kanad kõbistavad elu peal Muh; ergo unega kui `keegi aga vähä kõbistab Mar; ei tea mis seal paranda all kõbistab Tor; iir kõbistab Juu; kes sial `einte sees kõbistab Trm; minä nuaremine pel'jäsin `surnud, kui `üüsi kõbissas mõni, `mõtlesin, et nüid tuleb Kod; kuiva lehe kõbisev tuule kähen Krk; ommuku kuule ku ti nakati siin kõbisteme Hel; mes te kõbistate, kui makale ei jää Puh; mia tassakesi `üt'li, suur võhlu joba kõbistab, siss `ol'li laits teki all ku `viuhti Nõo; üt's kõbistass, ei tiiä kas om mõni varass vai Har; ma₁kae, kiä šaal ussõ takah kõbistass Vas; hiire₁kõbistasõ[?], `juuskva kui kõpin õnnõ `saina piti Se || kõbistasid `naerda JJn **Vrd** kõbisema, kõpistama, kõpitsema

2. ehal käima; kabistama se ikke käib seäl kõbistames vahest, sel ju päris pesä ja `tutvus Juu; poiss kõbissab tüdrikid Kod; käib tüdrikid kõbistamas Plt; poiss, siul om unitse silmä, sa olet `üüsi tüdrukid kõbistamen käinu Krk

3. kahutama; kirmetama kile kord tuleb [vee] `peale, ta vel akkab kõbistama Muh; kül'm om kõbistanu raasike Trv

Vrd kõsistama

kõbistama² kõbistama IisR Lai Ran Ote, -mma Lüg Urv Rõu Räp, -õmõ San; pr (ma) kõbiste Hel

1. vähehaaval midagi tegema midä `teie kahekeiste kõbistatta tehä vana `muoriga; `poisid kõbistavad `käiä vähä `aavaldi, ei `kuule `kiegi Lüg; ta on palgaline, kõbistab ivake, teeb `aega `mööda Lai; muidugu kõbistõsivõ [kanad marju] San

2. kohendama, väheke parandama `Angud ja rehad tahaks kõbistatta IisR; ma kõbiste niisamati ütte ja tõist Hel; kui korv `katski vai kot't, siss tuleb üle `kaeda, üle kõbistada Ran

3. veidi ihuma, teritama Kõbistan vähe `kirvest IisR; veidikese kõbistedass, et ta (nuga) terräv saa Ote; Kõbista_mul taad väidsekeist Urv; kõbista² mu püvviravva² är² Rõu; vaja veet'kese väist kõbistada Räp Vrd kõbima¹, kõvistama

kõbistes kõbistes g -e kõhetu olend `lennas (linnas) nii ärä kuind nagu kõbistes Juu

kõbisti kõbisti kõva, kõbisev asi kaabu riie oo `seuke kõbisti Muh

kõbitsemma kõbitse|mma Lüg, -m Hls

1. (vähehaaval) midagi tegema, nokitsema kõbitseb `einä `juures, päist `jalgu ei `pääsi; midä sa kõbitsed tehä; `lapsed kõbitsevvad `mängidä Lüg || kanad kõbitsevvad ja robotavad `siibi Lüg

2. vaevaliselt käima kõbitseb minna Hls

Vrd kõpitsema

kõbjaka|punane kõpjaga värvitud punane – Vig

kõbjakas kõbjak|as g -a Kul Mär Vig Rap kõbjas kõbjakas, kase `külges, abras `kolne jurikas Mär || (kõva, kuivanud asi) Pastal kuiv kui kõbjakas; Koogid on kui kõbjakad, ei need enam sünni Vig

kõbjas¹ kõbja|s Muh, g -se L(g `kõpja) spor K, Trm, -sse Iis, kõbja spor R(-se; `kõpjas[s] g `kõpja[se]), Vän Tor Kod Plt; kõbjass Vön, g -e Trm Lai, kõbja Jõh M(g `kõpja); kõbjas Käi, g -e Sald(`kõpja Jaa), kõbja Ris

1. puukäsn; tael kõbjas `kuivadetti `kaindla `augus `vällä, siis õli `kange tuld võtama Lüg; `kõpjas `taoti ja `keideti tuhaga `taulast Jõh; tulerauaga `löödi tuli kõbjase `külge Krj; kõbjas oo kõva ja murejas nagu kase karp Muh; kõbjas on kõba, se pidas kaua tuld Mar; kui `kõpjale tule `külge panid, siss ei `kustun Tõs; kurja `aigus, kuri kallal old jälle, sinna visati kõbjaga tuld Vän; kõbjasega akatadi piibu pääl tuli Hää; lepa `kül'gis `kasvas kõbjas Ris; kõbjase vesi on kreebi vastane Juu; kõbjas õli nagu pinnoline, nagu leib mes vanass lähnud Kod; võ'tis `taskust `väl'la kõbjase ko'i Pil; kõbjas on seande kolla jumekas SJn; `terve libeve puu küllen ei ole kõbjasid Hls; kõbjass olevet massa rohi Krk Vrd kõbjas(s), kõbi², kõbijass, kõbjakas, kõbjus

2. kerge, kuivanud asi (sag võrdlustes) `Pastlid oo `kerged nagu kõbjased Han; [toit] Ku kõbjas - - näri jusku `raati Hää; liha põlend `jušku kõbjas; kuind nagu kõbjas Juu || [riie] oo üsna kõbjass kuin Muh || vibalik inimene see vana saks oli üks va kõbjas Mar Vrd kõblass

3. naise suguelund – LNg

kõbjas² kõbjas g -e käbe sie viel kõbjas, nõnna ruttu käib Kad Vrd kõbijas

kõbjass kõbjass g kõpja kõblas, mättakirves kõbjass olli kate aruge, pütsik perän; me kõbjastege `raome Hel

kõbjus kõbjus Juu = kõbjas¹ taelast `tehti kõbjust `enne, koevatati ja `taoti Juu

kõbla → kõblas

kõblak kõbla|k g -ku, -gu kuiv asi lehmä liha ivakse olliv kuiva ku kõblaku Krk Vrd kõblass

kõblama kõblama Pöi Tür Kad VJg Trm Plt Pil, kö- spor Sa kõplama peenarde vahelt kõblasid [rohu] ee Khk; läks `karduli maad kõblama Pha; Kõblaga sai `tuhlid mullatud ja

taimete sihest `rohtu kõblatud Pöi; ma kõblan ta üle ikkegi, kõblaga tuleb [rohujuured] läbi `lüia Tür; maal kõblavad juurikid, `teenivad raha kõblamesega Pil **Vrd** kõblima

kõblas kõbla|s SJn, g kõbla Muh Vig Hää, -se Var Koe, `kõpla Tõs Hls; kõbla|ss g `kõpla eL(-s/s San Kan Plv Röp; g `kõple Trv; kõbla, -se Krk, -sse San); n, g kõbla Pöi Hää VJg Trm Kod Plt Pil, kõbla Jäm Khk; kõpl g kõbla Lei; kom kõblaga TÜR Kod

1. tööriist pinnase kobestamiseks ja umbrohu hävitamiseks Kõblaga sai `tuhlid mullatud Pöi; `kõplaga tõmmatse rohu juurikad `väl'la Tõs; Reinnid `tõmmame kõblaga; Siit nüid riavahed lõhume kõbladega läbi Hää; kõblaga kõblitsetasse umbrohi ajamua pial Trm; kõblaga lüüb mulla `lahti ja roho juured puru Kod; `tõmman kõblaga vaod siledaks Plt; nüid puhastadass `pendrid `kõplaga Ran; oless pidänu `kartuli kuki sügävambäss `aama, aga temä - - veedikese kõõbits `kõplaga Nõo; ma `multsi `kõplaga ummi `kapstit Rõu; `kõplaga lüvväss `kartoli `kapsta virgõssit Plv; ma puhasti `kõplaga `pindre nii puhtass et Röp || kiks, kaheharuline konks `kõplega `kõsseva naise vanast maa siist maranit Trv **Vrd** kobla

2. a. mätta- või maakirves mättä kirvess õigats kõblasess Krk; `kõplage tasutess `niitu Hel; `kõplaga `kisti aia vjrd vai kost es saa `künda Ran; `kõplaga `raoti mättä üless, tetti `mõtsa `kapstalooma maa Nõo; `kõplaga kõblatedi sõõrumaad, `raoti juure puruss Kam; kõblass tuu om säääräne `kirvõ sugumanõ Har; Mi võt'i laanõpääl üt'skõrd `terve vakamaa `vahtsõt maad `kõplaga üless Rõu; `kõplaga tsaeti kõik maa läbi, siss `naari? kasviva? kui kausi? suurõ? Plv; ku kõva maa ol'l vai `kandõ pal'lo, siss `raoti `kõplaga? Se b. kiin `kõplaga `raoti akõ (hagusid) San

Vrd kõbjass

3. a. künakirves kõblassega raiutess künä õnart San; `kõplagõ tetti `ruhvi Urv; kõblass om kõvver vaib raud, `kõplagõ tetäss anumiid, länikiid Krl; `saega_lõigati pal'k maha?, siss `kõplaga_kõblati `ussõ tu_puu sisest, tet'i ruuh Har; `kõpluga `säetass lehmile ruhve un taru? Lei b. lusikanuga – Krl

Vrd kõbli

kõblass kõblass kuivanud asi mõni kujunu asi om kõblass; sij inimene om ku kõblass Trv **Vrd** kõblak

kõblastama kõblastama Jäm/kõ-/ Saa, -eme Hls kõplama kõblastan pärast `kapsa vaod ära Saa; Mia kõblaste iki omal puha `pijntre läbi Hls **Vrd** kõblatama

kõblatama kõblatama Var Aud JJn VJg Kod Nõo Kam Ote Rõn Rõu Se/-mma/

1. kõplama kõblatasi `kartuli kõblasega rohod `välla Var; [kapsataimi] peab kõblatama ja arvendama ka Aud; nüid enämb kumarusi ei kidsuta, nüid om ark, kellega kõblatadass Nõo; [peenra] vahe kõblatadass ära, et ain ei kasva Ote; Ma_kõbladi ka üt'späiv uma_peedi `raaskõsõ? är? Rõu **Vrd** kõblastama

2. maakirvega maad harima kos es saa `künda - - kõblat kõblatamise `kirvega maa läbi Kam; vanast kõblatõdi maad, ku saa as `kandõ `vaihhõlt `künda? Se

Vrd kõblima

kõbli kõbli SJn Võn Plv Röp Se

1. a. lusikanuga kõbliiga tetäss `luitsit Võn; `luitsa tegemise - - kõbli, kõvvõr nigu väit's käänet katekõrra, hand peräh Röp b. künakirves kõbliiga `raotass `mol'di Plv; tarra tette

molli tegemise kõbliga? Räp; *kõbli tu om sääne mis ruuht kaivõtass; kõbliga `raotass `vällä, nigu `kirvõga lüü `lasta* Se **Vrd** kõbu⁴

2. maakirves *kõbli `minka mättit `raoti* Plv; *tõõnõ kõbli om kui `lapjo sääne, õks `krõnkse, hää mättet lüvvä?* Se

Vrd kabli¹, kõblas

kõblima *kõblima* VJg SJn Urv Plv, *-me* Hel

1. kõplama *`kapsid kõblitasse, et rohe ära kuevaks* SJn **Vrd** kõblama, kõblastama

2. maakirvega töötama *vaja `naata maad kõblima* Plv

Vrd kõblatama, kõblitsema

kõblis *kõblis* g *-e* ropsimõök – Hls

kõblitsama *kõblitsama*, (ma) *kõblidsa* = kõblitsema – Vas

kõblitsema *kõblits|ema* Trm, *-õm(m)a* Vön Plv Räp

1. kõplama *kõblaga kõblitsetasse umbrohi ajamua pial* Trm; *`piite kõblitsõmma* Vön; *ta muutku kõblit's `kõplaga? maad, aga iks ol'l hain virk kasoma?* Räp **Vrd** kõblitsama

2. maakirvega (uudis)maad *raiuma maa kõblidsi `kõplaga läbi* Plv

Vrd kõblima

kõbu¹ *kõbu* Lüg Muh Juu VJg Sim Trm Kod Plt KJn Vil San

1. **a.** kehv peenike tera, kõlu *kõbu terad javatati `veksis ära, söödeti `loomadele* Trm; *kiänäd külläkille `sarja ku võtad `väl'jä kõbusid* Kod; *kõbud on kõhnad terad nigu kestad* Plt **b.** puru, praht *paa kõbudele näpigä vett piäle, siis ei lähä põlema; kiva egä kõbusid ei tõhi liival ja klasuu-ril ulgan `õlla, kui teed `kaussa ja `kahvlid* Kod; *kõbu läks silma* KJn; *eina kõbu* Vil **c.** raas, kübe; piisk, tiba *suurt sadu põle oln aga, vähe ikka teeb kõbu* (tibutab) Muh; *vihmä kõbud tulevad; `valge järv nõnnagu, ei õle üks `laine kõbu* Kod

Vrd kõpped

2. kõhn, kuivetu (olend); tudi, kõbi *on üks vana kõbu juo* Lüg; *mõni on nii kõbu moodiga ja kuiv* Juu; *mies on vana kõbu jo* VJg; *nägu on kitsas ehk `kuivand, siis on kui kõbu* Sim; *`panti vannu kõbusiid asõmõlõ, noorõ_`võeti `viidi sõavälläle* San

kõbu² *kõbu* Mär Ksi *kõbus vanames oo kõbu veel* Mär; *küll sij on väga kõbu, tiiß viil tüüid* Ksi **Vrd** kõbe¹

kõbu³ *kõbu* Koe M Plv rutt, kiirus; *säru ma tegin talle kõbu taha, ei ta `tüõga muidu `val'mis oleks suand* Koe; *aga talle tetti kõbu taga, aga siss olli tal ka jala all* Try; *perenaine tei õige kõbu taga tüdrukil* Hls; *tämä* (hunt) *läit's jo nindagu vilu, ku koera talle kõbu tetä `jõudsive* Hel **Vrd** kibu²

kõbu⁴ *kõbu* (puuõõnestusriist) *kõbuga kaivõti ruuht* Plv **Vrd** kõbli

kõbu⁵ *kõbu* hanijalgäke *kõbuge tetäss `vil'lä maha; kõbudel olli ku lesta man, kolmikun lätsi; taludel olli üte obese kõbu; ku vedru äglä tullive, siis visati kõbu `nurka* Krk

kõbu⁶ *kõbu* taela jt puuseente alumine puine osa *kõbu, sij kõvep jagu, mis taglal alt ärä võet* Krk

kõbu⁷ *kõbu* turbamuld – Plv

kõbu⁸ *kibu* ega *kõbu* (ühtki häält) *ei ole kuulda* Krk **Vrd** kõppu

kõbujas *kõbuj|as* Kse Koe, Koe- Jäm Khk, g *-a* nõrk, väeti; *vilets kõbujas lammas; kõbuja villaga [lammas], mis nii pisise lühise ning aruse villaga* Khk; *kui laps väga lahja ja pisike on, siis `üeldakse, ta on kõbujas laps* Koe **Vrd** kõdujas

kõbuke(ne) dem < kõbu¹

1. jõuetu, vilets olend *su luomad on kui kõbukesed, ei jõua laadast väl'la tulla* Koe; *sie on juba vana kõbuke* VJg; *juba vana kõbukene ei jõua änam tüüd teha* Ksi; *tea mis tast kua on, kõbukene* Plt; *olt jäänü_ku üit's kõbukõnõ* San

2. puruke tuuli luvvaga `pühkse, kui mõni kõbuke `olli [vilja] `pääle sadanu Ran

kõbunõ *kõbunõ turbane kunagi olnu_põvva `aasta, tuli saanu_`sisse, ol' kõbunõ maa, terve_tal'v palanu?* Plv

kõbus *kõbus* g -a Põi Mar Aud Vän Saa Juu Koe Kad Trm Plt KJn, -e Hls; *kõbu|ss* g -sa Trv TLä, -se Krk Plv, -sõ Krl; *kõpu|ss* Hel Krl, g -sa San reibas, tragi, elujõuline `Vassel on *kõbus mees veel, käib `randas veel* Põi; *Nii kõbusat vanameest on vaevalt leida* Mar; *kõbus eit `ööldi olavad, ruis kududa* Aud; *ol'li sada `aastad vana, aga kuni surmani jäi kõbusas Saa; sa oled küll vana, aga päris kõbus* Koe; *ema alles päris kõbus vel* Plt; *ütesekümment `aastet vana, aga õige kõbus alle* Hls; *vaist om mõni te ulgan `seante kes kõbusep om* Krk; *oh ta om va kõpuss vanamijs `alla, temä viijl kaperdess üleven* Hel; *mõni `kõrda olet sa serände laesa `võitu, aga tõenekõrd olet periss kõbuss* Puh; *ku ma siin kotu õienda, siss ole periss kõbuss, aga `kõndi enämp `kaugele ei jõvva* Nõo; *ta_m `äste kõbusa olekiga viijl* San; *tä um hää kõbuss* Plv **Vrd** *kõbe*¹, *kõbijas, kõbu*²

kõbuste *kõbusalt vana inimen, kepp olli käen, aga nii kõbuste käis* Krk

kõbutama *kõbutama* peenikest lund sadama `õhta *kõbutas müdä nägu, piänikess lund sadas* Kod

kõbuteme *kõbuteme* hanijalgäkkega (*kõbuga*) maad harima *ku seemel maha külveti, siis kõbudedi `sissi; sij liiva süüt, sij lää ruttu maass, ku kõbudets ja `äestets* Krk **Vt** *kõbu*⁵

kõda → koda

kõdajanõ *kadakuust, kadaka- kõdajanõ saabass (teivas); kõdajanõ sitt (kõdu)* Lut **Vrd** *kadajane*

kõdama → kõdema

kõdanema *kõdanema* L Ksi

1. *kõdunema; pehkima vana kõdanend kašk* Mär; *ää kõdanend, üsnä muld* Vig; *aid kõdaneb ära; iga puu mis vana, kõdanevad sial samas `paikas mullaks `jälle* Var; *kõdanen puud `iilgavad* Tõs

2. *kiduma, kanguma kõdanen inime oo täiesti vilets* Kse; *mis ää kõdanend nigu kildak, aga teine nigu liha rõuk* Ksi

Vrd *kõdavuma*

kõdar → kodar

kõdarik *kõdari|k* g -gu *kidur, haiglane täl ei ole `õiget `tervist, om `sände kõdarik - - kõhn ja kõdarigu `tervisega* Puh **Vrd** *kõdur*¹

kõdar|vars *veski hammasratta võll püüstvõlli otsan om suur kõdarva's, pääratass viäb kõdarvart `ümbre* Ran

kõdavuma *kõdavuma, nud-part kõdavenu* Ran

1. *kõdunema, pehkima viiuli ja `kandle kõlamigu jaoss otsiti lõhna `pal'ke, mes kuuma käen ära kõdavenu; kui puu om kavva `saisnu vai mädänu, siss om kõdavenu* Ran
|| *roiskuma `järgi jäänu süük ärä kõdavenu* Ran

2. kõhnuma, känguma *temä* `kostegi `süvvä es saa, kõdavusi ja `kuivi ärä; mõni vanainime ei süü, siss kõdavub ära ja `kuevap Ran

Vrd kõdanema

kõde *kõde* kõdunenud mõni puu on nii kõde, kaub ära iseenesest Var

***kõdema** nud-part kõdeni Krk, kõdanu Trv kõhnuma; kiduma om üit's ärä kõdanu kujunu inimene Trv; ärä kõdeni, sij inimene ku luu vari kõhnass jäänu Krk **Vrd** kõduma

kõdenama, kõdenema *kõden|ema* Muh Lä Kos Jür ViK Puh Rõn(*kõdõnõma*), -em(m)a Lüg Jõh hv Vai/ko-/,-ama Trv; kõdenema Jäm Khk Noa

1. kõdunema `riide kõdeneb `vällä Lüg; [puu] oksad `akvad ära kõdenema Jäm; paadi põhi kõdeneb kõige ennem ikka *εε* Khk; mõni puu kõdeneb koa `viimaks äe kuidu_p taha änam `easte kasuda mitte Muh; vili kõdeneb ja kuivab ära Var; küla `kopled olid puu ajaga, kui kõdenesid, siis `langesid maha Kos; [ahju] `vuoder ära kõdenend VMr; kui [õlgkatus] na `kerge sai `tehtud, õhukene, sis tema kõdenes rutemalt ära Kad; terä kõdenava nõnda ärä, pää puha tühjä Trv || jää oo üsna ää kõdenend mere pealt, meri akkab juba `lahki menema Mar; Kui kevade ikka päikest ja öö külma on, siis see suur lumi kõdeneb ilusti ää Jür || Minu `ambad kõdenesid kõik ärä, suu on peris tühü kõhe Lüg

2. kõhnuma, nõrgaks jääma kõdeneb jala peäl juba *εε* `enne `surma Khk; kõdenevad ja jäävad vanaks Rid; inimene nii `kangeste lahjaks ja veletsaks jäänd, üsna ää kõdenend Mar; inime kõdenes kohe jala peal ära VJg; kõdenep ärä lahja söögi pääl Puh; luum nakap kõdenema, vai ei lää edesi enämb Rõn

kõder *kõder* Saa u, hv Äks KJn Vil, M T(-r) Ote, kõdõr Võn V(-r); kõtr Krl Har Lei Lut, kõdr Plv Kra), g kõdra

1. kaun `ernil tänävu pailu `kõtru küllen Trv; türgi `pipre kõder pannas viina `sisse Hls; mine kaku ua `kõtru Krk; küll `erne kõdra om paadin, terä om nii jämedä, et kõder om `lahki minekil Nõo; jämedit [ube] `süüdi kõdrun, peenikese `süüdi supin Kam; lääts om peenikese `lehtiga ja kõdra ja terä ommava peenikese Ote; ma sei `hernen nii pal'lo `kõtro, et kõtt nakašs periss valutamma Kan; Naist lakust (lestadest) ei_saa inäp `kõtru Urv; lat's taht `kõtru vallalõ võtta Har; robihana kõdra? oma? kõllatsõ? Röp; määne nellikümmend `paari ol' [oal] `kõtru küleh Se || ää kuiva puu ku kõdra kunagi Krk; tõene ollu õge kõva poesike, aga tõene ollu nigu kõder kõhnake Ran; lätt ku_kõdõr `lahki (äkilisest inimesest) Plv **Vrd** kõdruss, kõdur²

2. salk, kahl `juuse tolgi ja `kõdra, ilma `suimede pää Hls; `juuse `kõtra är lännu ta ei viisi neid `suiu ka mitte Krk

3. jaanileib kasvatasin kõdra `siimnest iä pika puu KJn

4. pärnä kõder (õisiku kattleht) Krk; `vahtra kõdra? (kaksiktiibvili) Se

kõder|hein (taim) *kõder ein, laia kõdra, musta ku iire* `erne sehen Krk

kõderik *kõderi|k g -ku* kidur, põdur inimene ega kõderikku sulasest ei `võetud; kui nisuke kõderik tuppä tuli, siis `ööldi, et säh söö kõht täis ja mine Lai

kõderjas *kõderj|as g -a* Var Hää kidur; kõhn kõderjas [puu] kasvab na naru `viisi, pikk aga nărulene Var; Kõderjast `lehma ei maksa `osta Hää **Vrd** kõterjas

kõdi *kõdi* Rid spor Pä, Juu JMd Koe VJg I Plt KJn eL(-õ-), kõdi VII kõdi, kõditamine ergu verrega inimesed, kes kõdi `kartvad VII; ma karda `kangeste kõdi Tõs; ma tulen ja teen `sulle kõdi Juu; kas sa_i tunne jala alt kõdi VJg; mõnikõrd kõdi juakseb ninäss läbi, tuleb

aevas Kod; oot ma teen `sulle kōdi Plt; kōdige ei tohi last naarute Krk; mia `pel`gä talla all kōdi nigu tuld Nõo; kis siss kōdi kätte är_lõpõss, niisamadõ `mürräse üit`stõsõgõ San; taa hobõsõrõibõ om selle peru, taal om kōdi Har; jala talla ja kangli all um kōdi Rõu; Kat`i kōt`ti `kyyuli, mara `aida matõti Se **Vrd** kidi², kudin¹, kōti¹

kõdilõma kōdilõma, (ta) kōdilass kōdistama kabe, in kōdilass un seéndiksõl (poisike) alg `tahta Lei **Vrd** kōdislõma

***kõdisema** `vanker ühna kōdiseb obuse järel, `tassa jooseb Muh

kōdislõma kōdislõma = kōdilõma – Lei **Vrd** kōdisõma

kōdistama kōdistama Kul Tõs Tor Hää Saa Juu Kad VJg Iis Lai Plt -mma Har, -eme Hls Krk San kōditama mia kardan kōdi `irmsaste kohe, ükskeik kust kōdistse Saa; kōdistavad ükstešt Juu; poisi kaapjalg old asemel seilali, kōdistand teda sial Kad; kōdistas test nõnna, et sulane sai naerukrambi Plt; poisi kōdisteve tüdrukid Hls; kōdistesime siot `konna kōtu alt San; kōdista `kurku, siss nakat ossõndamma Har **Vrd** kidistama², kudistama¹, kōdilõma, kōdislõma, kōdisõma, kōdsitamma, kōtistama

kōdistus kōdistus g -e Tõs Hls kōdistamine üks kōdistus teese järele, põle änäm aru ega `otsa Tõs; mea ei salli poiste kōdistust Hls

kōdisõma kōdisõma kōdistama kōdisõma kül`elou alt Lei **Vrd** kōdislõma

kōdisõmma kōdisõmma sosinal rääkima mis ti tah kōdisõt Plv

kōditama kōditama I KJn Trv Puh Se(tn kōt`taminõ), -em(e) Hls Krk; kōditama Nõo San/-õmõl V(-mma; -õm[m]õ Krl) kōdi tekitama, kōdistama kōditab `kaenla august Trm; kui kōditab kurgun, igäpidi piäd `kõhkmä Kod; ta nakaás miu nõnda `kangeste kōditama, et es saa enämb `kunnigi olla Trv; rinnun kühä kōdits aga ei tule kühä Krk; ta kōdit tõist nii `irmsade et; ku tõene miu kōditap, siss koole vai kätte ärä Nõo; latsõ iks kōditõsivõ üit`stõist San; poisi_kōdidasõ ja hullasõ_`tütrikkõga Kan; tyy kōdit jalaalust armõtudõ Har; egä inemine `pelgä ei? kōditamist Räp; mul om kōdi, är `kõt`tago? Se; ala kōditu, sij ei ole `äste Lei **Vrd** kuditama

kõdjakas kōdjak|as g -a kõhnavõitu; pikajalgne Kōdjakad inimesed oo `kiired `kõima; Kōdjakas obu akkab küll `kiireste `joosma, aga väsib ruttu ää Han **Vrd** kōdrakas

kõdr → kōder

kõdra kōdra põldsinep kōdra on umbrohi, kollased õied, pärast on kaunad kül`les VMr

kõdrakas kōdrak|as g -a Kse Han = kōdjakas kōdrakas, pikk ja peenike kondi poolest Kse; [hobune] oli kōdrakas, kõis `sammu kahessa ühüssa kilu`meetert `tundis Han **Vrd** kōdrijas, kōdrik

kõdra|leib kaunvili ua?, `heerne?, kōik um kōdraleb Lut

kõdran kōdran Hls Krk Urv

1. kaunakujuline (kasvavast kuust) ku kuu nakass edimätse veerändiku `pääle `saama, siss täl om kōtt ijn, om kōdran; ku kuu `äste kōdran, siss tetäss erne ja uba kah Urv

2. salkus, sassis pää kōdran otsan Hls; `juuse olli kōdran, säugan, säuga `kaupa; pääd ei suiu - - `juuse kōdran puha Krk

kõdrane kōdra|ne g -se Hls Hel, g -tse Hls Krk Puh Nõo San; -nõ g -tsõ Ote Kan Krl Plv, -dsõ Rõu kaunarikas õige kōdrase `erne Hls; küll om kōdratse ua, uba `kõtru ku `sarvi täüs Krk; tyy varane erne om `väega kōdrane Nõo; pal`lu lakku om küllen, erne saa

kõdranõ Ote; *uba om seo`aasta õigõ_kõdranõ* Kan || *nail umma_kõdradsõ_`sijmne* (kõdra moodi) Rõu **Vrd** kõdrikanõ

kõdra|pipar türgi pipar *mul nakass jo kõdrapipõr val`miss`saama; mul kasuss mõni kat`s kol` kõdrapipõrd* Har **-pää** sasipea olli `juuse ärä vanunu `tolki siss õigasim - - kõdrapääs Hls

kõdrastem *kõdrastem* pulstuma `juuse ärä kõdrasten kõrva `vijri `müüjä Krk

kõdrijas *kõdrij|as* g -a Pää pikk kõhn (olend); kidur *ete kõdrijas, nagu kondivigur* Var; [loom] *sihuke va kõdrijas, põln`kõhtu ega kedagi* Aud; *Kõdrijas - - ära`kuivanu, kõver, tal ei ole änam olu; Või ma enne`seuke kõdrijas`ol`lin* Hää **Vrd** kõdrakas, kõdrik

kõdrik *kõdri|k* g -ku Pst Hls Krk = kõdrijas *mõni`kõrge`jalguge om kõdrik* Hls; *kuju ku üt`s kõdrik; sij`lask ku kõdrik kunagi, pikä`jalguge* Krk || *Kujunu* [leivatükid] *ku kõdriku* Pst **Vrd** kõdrakas

kõdrikanõ *kõd`rika|nõ* g -tsõ Urv(-dsõ) Rõu kaunarohke *Kül na`herne omma_timahavva kõd`rikatsõ* Urv; *hüä kõd`rikanõ herne?* Rõu **Vrd** kõdrinõ, kõtrikanõ

kõdrikas *kõdrikas* tiheda süüga *kõdrikas puu oo`kerge puu`toorelt, tiheda toemega; kuuse ja männäpuud oo kõdrikad* Var || *poolkuivanud kõdrikas - - elus [puu] aga`õiget`jõudu põle, muist`oksi juba kuivad* Var

kõdrima *kõdrima* Plv; da-inf *kõd`rida* Har lüdima, poetama *`kõtru kõdritass* Plv **Vrd** kõdritsema¹

kõdrinas *kõdrin|as* g -a Var Tõs kidur, kängus *kõdrinas loom ei võta rammu, oo kui (kuiv) Var; kõdrinad loomad oo tõbised ja viletsad* Tõs

kõdrinõ *kõdri|nõ* g -tsõ Rõu, -dsõ Lut = kõdrikanõ *täüs`kuuga_külvet [hernes] kasuss kõdrinõ* Rõu; *`herne? umma? kõdridsõ?, `hernil um pal`lo`paarõ`kõtru varrõ man* Lut || *kõdrinõ leib (kaunvili) um`herne?, ua?, läädsä?, selle et terä kasuss kõdrah* Lut **Vrd** kõdriva, kõdrune, kõdõrsa, kõdõrva

kõdristamma *kõdristamma* koristama *kõdrista? uma_`rõiva_ ja aša? är?* Plv

kõdriteme *kõdriteme* kiiresti siia-sinna käima *pikä jala, küll ta kõdritep - - ku kõdrik kunagi* Hls

kõdritsama *kõdritsam(m)a, kõd`ridsa-* Har Rõu Plv Se = kõdritsema¹ *kõdridsa?`he`rnit nii et`k`iitä? saa* Rõu; *ma võt`i uavihu pa`rsilt`maaha - -`üt`li mehele et, kõdridsa sa är?* Plv; *upõ kõd`ritsadõ?* Se || *noppima joba ollõv hõrakõid ka küdsänükõisi sian, latsõ jo_kõdritsasõ?, ei jätä_latsõ õi?* Har || fig *kohmitsema, nokitsema ka no tah kõdritsäss, ku saa ai valmiss`tüüga?* Se

kõdritsema¹ *kõdritsema* T/-e San/, *kõdritsõm(m)a* VId(-d'-), -õ Krl Har lüdima, poetama *`ernit ja ube kõdritsedass* Ran; *ma la kõdritse`erne ärä* Nõo; *nüid ta kõdritsep sääl ua`kõtru* Kam; *ärä kõdritsedu`ernist jääse lesta`järgi* San; *ma kõdritsi upõ* Krl; *kõdritsõ_supi`sisse`värskit`he`rnit kah* Rõu; *herneh sõkuti, uba kõdritsõdi* Rääp; *upõ kõdrida vaja* Se **Vrd** kõdrima, kõdritsama, kõdrutama¹

kõdritsema² *kõdritsema* Ote, -õmma Plv; da-inf *kõdritsede* San sõbrustama, suhtlema *sääl na kõdritsiva, sij`sõögivahe* Ote; Lastel ol sääl vihmage hää all *kõdritsede* San || ehal käima *käve ääsä`üüse kõdritsõmah* Plv

kõdriva *kõdr|iva* Se, -õva Lut = kõdrune *`veiga omma timahavva kõdriva`herne* Se; *šjoo leib vai šjoo jumalannõ? um kõdrõva* Lut **Vrd** kõdrinõ, kõdõrsa, kõdõrva

kõdrune *kõdrune* kaunarikas *Täo om kõdrune uba* Hls **Vrd** kõdrinõ

kõdrus *kõdrus* kidur, põdur *kõdrus loom, kes ei söö ega joo* Aud **Vrd** kõdur¹

kõdruss *kõdruss* g -e Pal Äks kaun `üeldi, et tiha `erned `kartuli maa `piaale, siis on `ästi pal`lu kõdrussid kül`les Pal **Vrd** kõder

kõdrutama¹ *kõdrutama* Nõo; da-inf *kõdrute* Hls = kõdritsema¹ *ua vii tare `taade, sääl kõdruta ärä; olliva maha `istunuva ernete `taade, olli sääl kõdrutanuva ja söönuva* Nõo

***kõdrutama**² *kust saa nõnna kõdrutes (rutates) tuled* Muh

kõdrõva → kõdriva

kõdsahama *kõdsahama* sahisema olõ[?] *kõdsahasõ[?]* Lut

kõdsitamma *kõdsitamma* kõdistama *kõdsitass tõist* Har

kõdso *Olõ õi[?] `õigõt hainamaad kah, hain om ku syy kõd`so* (vilets) Rõu

kõdsotama *kõdsotama* tasa sõitma *Ennem kõdsotada, kui paar kõrda kraavih käia* Vas

kõdu *kõdu* RId Pöi L hv KPõ, Trm Plt Kõp, *kõdu* Sa Phl

1. **a.** s *kõdu* `samble *kõdu; Õle `kuhjast ole järel kedagi, kõdu `ainult* IisR; *Seina alune palk oo pallas kõdu veel; Vana lehe kõdu veiks siit ää vädada* Kaa; *puud mädanevad jo `metsas küll, sis jääb üks puu kõdu Vän; vana puu lüü `lõhki, kõdu täis* Hää; *vahest mägi ein mädäneb ää - - pal`las kõdu moas* Juu || (katkisest esemest) *see va `riide kõdu, see_b `aitagid änam ülä aida* Khk; *raamat nagu üks kõdu* Rid **b.** a *kõdunenud, pehkinud, pehastunud meitel oue taga kaks va kõdu* [puud] Jäm; *kõdu puud jäävad küti puudes* Var; [puu] *süda oo kõdu* Tõs; *puu on sihest kõdu* Tor; *sie ju kõdu, sie nüör* JõeK **Vrd** kõde

2. *puru, prügi; praht; kübe lume kõdu maas* Jäm; *kõdu toidu sees* Mär; *tuuliluud, kellega vil`ja pealt nied kõdud `puhtaks tehakse* Jür; [lüksiku] *toru sies oli kadaka oks, et piim `puhtaks jääb, ilma kõdudetta; kihulane on vek`e üsku üks kõdu* Amb; *kõdu läks `silma* JMd; *eenä kõdu on piima sees* Koe; *kõik nurgad kõdu täis, pühi ometi ära* Kad; *vie peal on kõdusi* VJg

3. *vana vilets olend; tudi, rauk* Eks *ta õle vana kõdu juba* IisR; *vana vana al`l kõdu, mis ep saa änam tööd tiha* Jäm; *vana obuse kõdu, mis sihand änam väab* Khk; *Üsna ale vaata kudas sõhuke vana kõdu - - peab veel ega pää tööd ränkama* Kaa; *Vana kõdu veel, üks jalg `audas, teine aava äärel* Pöi; *üsä inimese kõdu viel* Khn; *vanainimese kõdu, mulla ais käib suust `väl`la* Hää; *ta (loom) on nagu kõdu või nagu naru teene* Kad; *mis se vana kõdu enam jõuab* Plt || *va kõdu (surnu)* Phl

kõduma *kõduma* Pöi Tõs Kod Ote Krl, *kõ-* Khk Kaa; *kõdümä* Kuu

1. *kõdunema vana kõdüind puu* Khk; *Katuse arjutuse õled näikse ää kõdund olavad* Kaa; *Alumene pal`k oli nõnda är kõdund, paljas puru oli veel* Pöi; *ärä joba kõik`* [luud] *kõdunu* Ote || *kaduma, ununema miäless kõduvad ärä* Kod

2. *kõhnuma, kuivetuma* Seal *pole änam* [inimest] *midagi, ta kõdus juba jala peal ää* Pöi

Vrd kõdema

kõdunama *kõdunama* kõdunema *`kartuli emä aap poja `vällä ja esi kõdunass ärä* Rõn

kõdune *kõdu|ne* g-se Tor Sim KJn, g -tse Hls Krk

1. **a.** *kõdu sisaldav kõdune maa oo muda ja puu puru täis* Tor; *kõdune maa, `kerge maa, põle ta peris muld egä savi* KJn **b.** *prügine, prahine alumised kõpped, nied on kõige pienemad ja viletsamad terad, kõdused ja prahised* Sim **c.** *urbne, kohev sij om `seante*

kobeve ka kõdune `suhkur Krk || `seante kõdune ja kohevel külmä peräst, ihu om kõdune külmäge Krk

2. põdur; kuivetu, kidur *luom on väga kõdune* Sim; vaat `meantse kõdutses na (inimesed) jääve; kõdune, `aige, jala pääl kaob ärä luum või inimene Hls

3. kahanev, mittejagus, ebapiisav *ku vana kuul `mihklebäe om, sõss tulevet põhu näl'g, om põhk kõdune; liha om kõdune vanal kuul* Krk **Vrd** kõdus

kõdunema *kõdun|ema* Lüg Jõh Põi L spor K(-ä KJn), I T(-ä Ran), -eme Pst Hls Hel, -õm(m)a Kan Urv Plv; *kõdunema* Sa Emm(-o-) Ris

1. pehkima; kõduks muutuma; mädanema *kõduneb üks puu `välla* Lüg; *puu `seia ära kõdunend* Jäm; *nii vanad puud, kõdunevad ennem pinus ee, kut neid põleta saab* Khk; *Sõnnik võib nõnda ää kõduneda* Põi; *puu kõduneb naa ää, et üsna muld* Kse; *`teiba ots oo kõdunema läin* Var; *pidali tõbega just ku kõduneb* Vän; *kaob ja kõduneb sie puu päris ää* Ris; *kõik aßsad kõdunevad; `eßtiks mädaneb, siis kõduneb ää* Nis; *vil'ja piad kõdunevad ää* Koe; *`surnu on avvas ära kõdunend* Iis; *inime `pitkämine kõduneb ja kadub ärä, kui `pantse `mulda* Kod; *rõõva, ku na vällan omma, kõduneve vihma kähen ära* Pst; *suu muld om pehme kõdunenu muld* Hel; *inemise põrm kõdunep ärä* Ran; *`ta _lli vana kañep - - iva `olli joba ärä kõdunenu säääl sehen, selle tä es lää kasuma* Nõo; *kõdunõmma lännü? ku mädäniku `sisse löönü? Kan*

2. kõhnuma, kokku kuivama; kiduma *Ädä ei õle, õlen kõhe `terve, aga kõdunen, ise `tunnen* Lüg; *kõdunen inime nagu surma `kutsar* Ris; *enne `surma kõdunes ärä, teki all õlid `pal'jad luud* Kod || [haigusega] *veri kõdunes seest ää* Mär; *ahi vähä `aega seisab, siis kõduneb ära* Jjn; *kui pääv sulatab ja lumi nagu kõduneb ära, siis ei tule iad vil'ja `saaki* Lai **Vrd** kõduma, kõdureme

Vrd kõdanema, kõdavuma, kõdenema, kõdunama

kõdunik *kõdunik* kõdunenu *teine on kõdunik, kuib mäda ja teine on märg* Vän

kõdur¹ *kõdur* g -a Hää VMr VJg Trm Kod Trv Rõn, -e M kidur, põdur *Sij on `seuke `lõpnud või `aige või kõdur* Hää; *õli `õige kõdurass ja `õtsa jäänud* Kod; *kõdur inimene, ärä igävest ennast põdenu, kõduress jäänu* Krk; *poja teevä jo looma kõdurass, poja võtava jõvvu ärä* Rõn **Vrd** kõdarik, kõdrus, kõdurek

kõdur² *kõdur* g *kõdra* kaun *ua kõdur; keedämi_ `kõtru* Kan **Vrd** kõder

kõdurek *kõdurek* dem < *kõdur*¹ *kurt kõdurek, ei süüj kedägi, enge pidäde raasikse võt's; kõdurek latseke ei lää `kõndme* Krk

kõdureme *kõdureme* põdema, kiduma *kõdurep ärä jala pääl* Krk **Vrd** kidurema, kõdunema

kõdu|rästas (lind) *Kõdu`räästi ma tään, talve kõdu`puude sijis nad elavad; Sij on kõduräästas, mis pihlaka `marju süüj; Kõdu`räästad on al'lid, mustad tipud sulede `otses kah* Hää

kõdus *kõdus* g -a Pst Hls kahanev, mittejagus, ebapiisav *liha oleved vanal kuul kõdus, ei ole jakku man; siga vähä söödet, liha kaob ruttu ära, sij om sis kõdus* Hls **Vrd** kõdune

kõdu|uss *Kõduräästas süüj* `marju ja *kõdu `üssisi* Hää

kõdõrsa *kõdõrsa* kaunarikas *timahavva um `väega_`kõdõrsa herneh* Plv **Vrd** kõdrinõ, kõdriva, kõdõrva

kõdõrva *kõdõrva* Plv Vas Ráp(-drva) Se = *kõdõrsa ua? õigõ_kõdõrva?* Plv; *timahava om kõdõrva herne?* Vas; *`väega kõdõrva herneh vai uba ku pal'lo `kõtru küleh om Ráp*
Vrd *kõdriva*

kõera → *kõõra*

kõeru|lammu *meremuda lints muda ja kõerulammu muda - - seda ei saand kätte ja `lõhkus `võrku koa Rid* **Vrd** *kõrvlammu*

kõevestik *kõevesti|k* Ote, g -gu Puh Nõo(-ku) Kam kaasik *Närimä kõevestigus om pallu lehessid Puh; päält `lõune `aetu kari `mõtsa - - seratse `väikse noore kõevestigu `alla Kam*
Vrd *kõivistik*

kõgaras *kõgaras* haiglane, põdur laps *sa oled ikke üks kõgaras koa siia elma `peale `loodud, teist oo nii `kanged ja kabadad* Mar

kõge¹ *kõge, kõge* T, *kõgõ* Ote V

1. adv *kõige* (väljendab superlatiivsust) *sijj `aasta ma ole kõge kehvemb, nii äkki jäi sil'mänägu ärä Ran; ega minagi kõge paremb ei ole, miu sehen om `kurjust külländ Nõo; `sinna - - ol' kõge kaugemp `minna Võn; minu esä `ol'li kõgõ vanemb Ote; Kõge perän nakati vedruga rot'i `lõkse `müümä Rõn; ta om mul kõge tublem miis kigi `eestliste seäss San; ma_lõ kõgõ `uhkõp Urv; tel om kõgõ suurõmb ja ilusamb helü nuidõ `lauljeide siäst Har; hää pini lätt [jahil] kõgõ ette Rõu; kõgõ lähemp tii `Kauksihe Plv; Võt't kõgõ ilosamba hobõsõ `hindälle Ráp* **Vrd** *kõkõ*¹

2. alati, pidevalt, alatasa *timä es `saaki_sängün küllüle olla?, kõgõ `istõ; ma_kõgõ `umbli Rõu; ma_kõgõ `mõtli, a targõbat es saa? midägi Plv; tõõsõ `halvusõ? näet iks kõgõ, ummi viku `näeki ei?; kõgõ ku `liina `mihti, `pahti sõögikot't üteh Vas; edimätsel pääväl ol' karussõl kõgõ kana muna üteh; vanapatt kõgõ tük'üss [ristimata] latsõlõ mano Se || täiesti ku `alla järve `vijrde ar_saat, om joud kõgõ `kaonu? Vas* **Vrd** *kõgõge, kõõ*

kõge² → *kõik*

kõge|päält *kõgepealt kõge päälõ `veeti vüüj üless, üits kõik kas `panti sängi tulba `otsa - - siss vedäsit ringi `ümbre Puh; kõgepäälõ nakame `süümä Nõo*

kõger *kõger* g -i tükk, mügar [maa] *kõgerit täis, tükiline* Ran **Vrd** *kõgerik*

kõgerdama *kõgerdama* *deskr kivi kakand kikerdab ja kõgerdab pääle, ise pisike ja söõb võrgu lenad `katki* Rid

kõgerik *kõgeri|k* g -gu

1. *kõva tükk, mügar [rasva] `kõrne kui kõgerigu kõvass kujunu; maa `ol'li ärä kujunu nigu kõgerik, päälõ ärä kujunu kõgeriguss* Ran || *kõver* puu(tükk) – Ran **Vrd** *kõger*

2. *mügarlik, tükiline kõgerik* maa Ran **Vrd** *kõgeriline*

kõgeriline *kõgeriline* *mügarlik kõgerik maa, kõgerit täis, tükiline, ei ole peenike, serände kõgeriline, ei ole joonen* Ran **Vrd** *kõgerik*

kõgin *kõgin* Saa Nõo, *kõk'in* Kan *tasane heli, kägin kui kana pojad akkavad juba munast `väl'la tulema, siss on pesas kõgin* Saa; *jutu kõgin* Nõo; *ratta? omma? är? kuionu?, kõgisasõ?, no sõida_nigu kõk'in* inne Kan

kõgina *kõginal* *ikke kuie `ümbertulavad [kanad] kõgina ülese* Aud

kõginal adv < *kõgin* *munad lõõvad kõginal teineteise `vastu* Saa **Vrd** *kõgina, kõginen*

kõginen *kõginal* *kül'm kõrdi kik'k `karda tõmmanu, läät ku kõginen* Krk

kõgisama *kõgisama* *kõgisema [vankri] ratta? omma? är? kuionu?, kõgisasõ?* Kan

kõgisema *kõgisema* Mar Kse Hää Saa Trm Puh, *-me* Hls Krk; ipf (ta) *kõgisi* Urv

1. *kõginat* tekitama *kõgiseb aga* `peale Kse; *nijd munad* (tennisevallid) *kõgisevad kui veerevad* Saa; [loom] *kuulusse kõgisema* Trm; *vili kõgiseb parsil ku ta kuivab* Hls; *mere sääse ku* `lendäve, *siivä kõgiseve* Krk; *laanõ kikass - - tä sääl kõgisi* Urv **Vrd** *kõgisama, kõgistama*

2. kurtma, virisema; vastu rääkima *mes sa veel kõgised, sa oled juba küll saand* Mar; *mes sa veel kõgised* `vasta Puh

3. *kiduma kõgiseb aga* `peale, *ei ta sure ega ela* Mar

kõgistama *kõgistama* Saa Trv Nõo, *-em(e)* Hls *kõginat* tekitama *akas munadega kõgistama* Saa; *kana kõgistava* Trv; *ku ta* (nurmkana) *sis* `kõrri *laseb või kõgisteb, poja tuleve judinen manu* Hls; *ma kuuli, et* `kiägi *kõgistab* (naerab) *köögin* Nõo **Vrd** *kõgisema*

kõgle pl *kõgle* *kuivatatud kalad ahuna ja särje kõgle* Trv

kõgõge iga kord, alati `kääpä pääl *kõgõge süvväss. sandõlõ andass ka kõgõge?* *egast katusõst* (igast toidust) Se **Vrd** *kõge*¹

kõgõni *kõgõni* Krl Röp(kõ-), *-e* Röp Se(-õ)

1. *kõige külvete kõgõne edimält naariss; Kõgõne ala ummõldas* [kitasnikule] *verrev siid* Se **Vrd** *kõigene*

2. täiesti, päris, koguni *kõgõni vanast* `aie `mõisa *piiretüse umest* `kartolist Röp; *herr ol'jo kõgõne ai* `hädäkeseh (viimases hädas); *sulanõ kuul'd ja märeäss ar ka, õt minkperäst timmä kõgõne perve pääle* [magama] `panite Se || kogu, kõik *ta om kõgõni raha vällä võtunu* Krl

Vrd *kõõni*

kõgõnist *kõgõnist*, *-est* täiesti, koguni *kas sa kõgõnist aini?* *ar vai võtat tagasi ka?*; *inemise? omma* _jo *jumala ar* `kõgõnest *unõhtanu?* Se **Vrd** *kigeness*

***kõgõ|sagamane** igasugune *Kõgõsagamaitse ul'li tükkä tet'e ar?* Se **Vrd** *kõigesugumane, kõgõsugudane*

kõgõss *kõgõss* Urv Har Rõu Vas, *kõgess* Rõn = *kõigõst* *Viiis* `peksu *kõgõss* `saiegi? [heina] Urv; *ma_ravidsi tedä* (looma) *puul' aest* `aiga - - *ol' kõgõss kümme* `punda Har; *Kõgõss* `katsõ `aastanõ Rõu; *ma_tei kõik* `sük'üss *tüüd, mullõ* `masti *kõgõss kat'skümend rubla* Vas **Vrd** *kiges(s)*

kõgõst *kõgõst* Urv Vas Röp Se, *kõgõst* Võn, *kõgest* Kam hv San ainult, *kõigest kõgest niipal'lukese om jäänu* `järgi Kam; *kõgõst mul nii* `pal'lo *rahha* `ommõge? Se **Vrd** *kigest, kõgõss*

kõgõ|sugudanõ, -sugumanõ, -sugune kõiksugune, igasugune *aidan* `olli *kõgõsugust* `villä, `kesvi, `kaar, *nisu, rükki* Ote; *poodin om kõkkõ, kõgõsugumast* `kraami Har; *meil um kõgõsugudaidsi häti elägil; tan um naid kõgõsugumaid'si nägosit; kerka ol' kõgõsugut'sit* Plv; *säält tull inemise luid* `küنده `vällä ja `pandlit, `rõngit, *kette kõgõsugumatsi; kõgõsugudsõ ajo?* *omma?* *ar?* `olnu? Vas; *muido lahi viil* `kanga *kudamist* `katsa `nit'sega? ja *kõgõ sugudaidsi kuvvõ tõiss* `kümne `nit'sega? Röp; *lavva pääl kõgõsugumatsõ_sõõgi?* Se **Vrd** *kõgõ|sagamane, -sugudane, kõigesugumane -taoline* igasugune *kõgõ'taolisi* `laudo_I' õks Plv; *kõgõ* `taolii-si *värmitte munnõ pühiss* Röp **Vrd** *kõigetoline*

kõhahuss *kõhahhuús* kõhin Se **Vrd** *kõsahuss*

kõhakline kohakuti asuv *tämä* (mets) *one näie väl'jädegä kõhakline* Kod
kõhakuta kohakuti *`aknad õlid kõhakuta; siis one päävä varjutus, kui näd* (kuu ja päike) *kõhakuta* Kod **Vrd** kõhassutte

kõhame *kõhame* kahisema – Krk

kõhan *lähväd `riido - - pia sijj siis `poeskesse kõhan* (hulgas) *ei tule* Kod

kõhassutte kohakuti *`uksed `käiväd kõhassutte, üks uks paremalle, `tõine pahemalle* Lüg **Vrd** kohaksite, kõhakuta

kõhe¹ *kõhe* g -da IisR spor L(-õ Khn), K Ran Nõo Räp; n, g *kõhe* u Põi, M(g *kõhja* Krk); *kõhe* u Jaa, g -da Ris

1. jahe, külm; külmatunne *kõhe ilm, ää ekka ilma kasukata `välja menegid* Jaa; Sii *akkab nõnda kõhe, käib nõnda abudest läbi* Põi; *jaki vääl akkas kõhe* Kul; *Jõlm külm, `kerge `riidegä üsä kõhõ `olla* Khn; *sain kõhedad tuult väha ja `ongi kurk valus* Saa; *ida tuul on kõhe* Ris; *kuiv kõhe ilm* Kei; *tuul on vahest kül'm ja kõhe, käib läbi* Juu; *ei või enam `pal'lalt `õue `minna, kõhe akkab* JJn; *kõhe, nagu puol kül'm tunne on* VMr; *`täämbe om kõhe külm* Hls; *ihu lää nõnda kõhess külmäge* Krk; *`siande kül'm kõhe tunne tuleb* Hel; *periss kül'm vijl es ole, aga nigu kõhedass võt't* Ran; *Kõhedass lätt olõmine* Räp

2. ebamugav, hirmu tekitav tunne *viimatsel ajal võtab pia `kirjuks, ei `julge* [kõrgel olla], *kõhe on* Plt; *Tule miul `seltsi, üsiti om eige kõhe olla* Krk; *kui nigu midägi `pel'gäd vai, siss om serände kõhe tunne* Ran

kõhe² *kõhe* g -da Juu JJn Sim Ran kohev, kobe *ea `kerge kõhe lumi, nihuke toesu `moodi* Juu; *kui on nisuke kõhe lumi, siis kelk ei jokse `äste* JJn; *liivased maad on kõhedad, ei pia `rammu; kõhe maa mureneb `kergest, ei jää `pliinki* Sim; *ain om äste `kõhkenu, kõhedass lännu* Ran **Vrd** kohe¹

kõhe³ → kohe²

kõhedasti adv < kõhe¹ *tuul puhub kõhedašti* KJn

kõhedu külm Mul *nak'ass õdagu `väega kõhedu* Rõu

kõhelema¹ *kõhelema* RI(-mma Lüg) Mar Han Var Tor Juu Jür JMd Plt

1. kõhklema; viivitama *midä sa kõheled säääl `ninda `kaua, kui et saa `mendost* Lüg; *seisad ja kõheled muidu, põle tööd käe* Var; *kõheles ja kõheles, ei saand tast minejad* Tor; *mis sa viel kõheled, akka `piale* JMd

2. rahutu olema, nihelema; kibeleva *kõheleb menemä; midä sa kõheled `ühthe `puhku, paigal et õle* Lüg; *Ära kõhele `süöma `lauva taga* IisR; *mõni va laps kõheleb peal, tääl põle aso `kuskil* Mar; *kui ma ka lähän `sõnna asemele, ma mud'u seal kõhelen, ega ma siis maga* Juu; *kõheleb, ei seisa paigal* Plt

Vrd kõhvlema

kõhelema² *kõhelema* Kse Var Tõs JJn

1. sügelema *kerbud kallal, ihu üsna kõheleb* Kse; *kirbud `võtvad ko vahel kõhelema* Var; *Kõheleb siit-sealt, justkui oleks `kirpa täis* Tõs; *kül'g kõheleb ja kiheleb, nigu oleks `lahtine aav* JJn || fig *aas üsna kõrvatagused kõhelema* (pani mõtlema) Var || *kihama õlut aeab pea kõhelema* Kse

2. kirvendama *kül'm aab ihu kõhelema* Kse

kõhelik *kõheli|k* g -ku püsimatü – Plt

kõher → kõhr¹

kõheste, -gi *kõheste* Lüg(-gi) Jõh IisR kohe *Sa piad`mulle kõhestegi kõhe ühe`leivä`andama* Lüg; *Mul teda kõheste vaja ja tämä veel`augub`vastu* IisR

kõhetama¹ *kõhetama* kõhutama, teritama *Ei julend`änam kõbasti vikatid luisata, pand vikati`kaendla`alla, siis kõhetand* Kei

kõhetama² *kõhetama* kõhetuma *Kui mõni inimene vai luyum nakab kõhetama, siss om täl iks midägi viga* Nõo

kõhetu n, g *kõhetu* Mär Aud Saa Kos Kod Äks M(*kõetu* Krk) Puh San, g *-ma* LNg/*-o/* Kei KJn; n, g *kõhedu* Rõu Se Lut(*-li-*), *kõhõdu* Plv Lut kõhn, kuivetu; põdur, jõuetu (olend) *kõhetu nagu va kiisk teene, mis sitt`jäksab tööd teha* Mär; *kõhetud ei vöi pal`lu`suñdi, ta põle`jõudu* Saa; *Kui koi`valge aeg mõni loom vöi inime sünnib, see piab kõhetumaks`jääma* Kei; *kõhetu inimene* Äks; *kõhetumas jäänd, küll`ol`li ta kõhetu* KJn; *meil om siin`vaestemajan pal`lu kõhetid* Hls; *sij om õige`kõetu inimene* Krk; *tüdrük olli nii inetu, jumetu ja kõhetu* Hel; *küll omma`kõhetu looma* San; *ta um`väega kõhedu, är`päräünü`Rõu; kõhedu ineminõ jovva as`nõsta`Se; kõhõdust`jäänu, olõ`i inäp`kõhtu (jõudu)* Lut || *kidur, kangus suvirügä oli kõhetum kui talirügä* Pst || *vilets, vaevaline tä um nii kõhedu uma minegiga, et kunn`kargass ka`tääga üteh* Plv **Vrd** kõhvetu

kõhetus *kõhetus* g *-e* nõrkus, jõuetus – Hls

kõhevil, -e *kõhe|vil* Lüg IisR Vig Saa Jür/*-ll/* VMr, *-vel* LNg Mär(*-vele*) Krk

1. *kohevil, turris`juussed oo kõhevil* Vig; *kana suled külmaga nii kõhevele* Mär; *aruein - - tema`kuivab ära, siis tema on kohe nesukene`kerge ja kõhevil ein* VMr

2. *fig elevil, ärevil kõhevil`ühte`puhku, tahab`mennä* Lüg; *Mis sa nii vara`ommikul nii kõhevil oled* IisR; *ta oli kõik see aeg päris kõhevil* Saa; *Kulmu`kruatsisid, kui süda ja miel kõhevill oli* Jür || *kül`m om õige kõhevel võtten; ihu om kõhevel võtten, kondi om kõva* Krk

Vrd kohevil, kohevile

kõhi|kõva väga kõva, jäik *kõhikõva rõevass vai kask vai särk vai kaadsa`vai hamõ`* Lut

kõhin *kõhin* Mar Kse Juu Kad Trm Trv Hls, g *-a* IisR Muh Mär Hää Saa Koe Kod Plt KJn San, *-e* Hls Krk; *kõhen* Var Tõs PJg, hv *kõhin* Jäm, g *-a*; *kõhhin* San Se(*-hñ-*)

1. *vaikne, kõlatu heli`Üöse`ihjeldas`teine ja tegi`kanged kõhinad* IisR; *ning äkist nii suure kõhinaga - - [kummitus] läks elu pele* Jäm; *kõhin oo kuulda pahna sees* Mär; *seal kõhin, tea kas oo uús seal`põesas* Kse; *kõhen oo piäs* Tõs; *kui pilliroog tuulega vähä liigub, siss on kõhin järel* Saa; *lõõb [rehaga]`sõnna, kus se kõhin oli* Juu; *mis kõhin sial on* Koe; *Kui kuiv vili, on niisugune ilus kõhin [veskis]* Trm; *kui`koski one kõhinad kuulda, kõhe üleväl (ergust unest) Kod; tuule kõhinad on kuulda* KJn; *üit`skõrd lää taevass allisse, vihma kõhin om* Trv; *kirp lää`kõrva tege kõhint* Krk; *mis tu kõhhin om* Se; *nagu ~ kui kõhin* Kõrras *veski käib - - läheb niikui üks kõhin* Trm; *virmalise`vehklev nagu üits kõhin* Hls; *lume`tuiskass ku kõhin maad`müüjä; latse naarav ku kõhin, ku na tasaksi naarav* Krk; *joodik kükitap maha ja kusep nigu üits kõhin* Puh; *tüdriku`naarsive kui`ts kõhhin õnne`* San

2. *naerukihin, jutusumin naaru kõhint om kuulda; [vaikne] kõne kõhin* Hls

3. *erutuslaine Judinad käivad üle kiha, võdinad, kõhinad kül`maga ja irmuga`jälle* Hää; *ihu om kobeve, [hirmu]kõhin käis üle ihu* Krk || *õhin tuli suure kõhinaga* Jäm

4. *fig kuuldu, kuulujutt õli kõrd kõhinad kuulta, et sij asi pidäda sedäsi minemä* Kod

Vrd kahin, kōsin

kōhinal *kōhinal* IisR Muh JJn Äks, *kōhe-* PJg adv < *kōhin reagib kōhinal* Muh; *Eena koorm sõitis õue mööda eatsed, na mis kōhenal* PJg; *iili järgi, siis kuuled, kus poole ta* (kana) *kōhinal lähäb* JJn; [vihma] *tuleb pleki katussele nagu kōhinal* Äks || *kulu läks kōhinal põlema, kui kevadel kulu põletati* JJn

kōhinik *kōhini*|k g -ku *kōhin* *kuiv asi kōhiseb, üks kōhinik ike on siäl siden* Kod
Vrd kohinik

kōhisema *kōhisema* u IisR Põi, Muh spor L(-he- Var Tõs) K, Puh, -ä Kod KJn, -e Hls Krk San; *kōhisõm(m)a* Räp Se

1. a. *kōhinat* tekitama *Ingamine raske, ninda_t võttab kōhisema* IisR; *õled ja sassed kōhisevad* Muh; *selges siidis, üsna kōhises kõik* Mär; [õlu] *nii kōhiseb, justku sitikad sees* Kse; *omiku tadra põllud kōhisevad mesilastest* Var; *kihulad, seukest pisiksed ja kōhesevad; piim läin na apus, kōheseb kohe* Tõs; *kuivad puulehed kōhisevad sügisi* Saa; *põie rohod õitsevad vil'la sees, kōhisevad seal* Juu; *niid lähvad siidi kleidid sel'gas ja kõik nõnna_t et kōhisevad ja kahisevad* Pee; *tüma koht jõe ääres - - on päris kuiv et kōhiseb* Kad; *tuares asi, võtad kätte, ei kōhise, kuiv asi kōhiseb* Kod; [vesi] *joba kōhisess ja villi om pääl enne ku ta akkass mulisem* Krk; *kui sa lippe sisse käe kastit, siss kōhisi* Puh; *pada kōhisess, vaat ku aass üle* San; *hel'ü kōhisõss jo^o, olõ õi määneste hel'lü, hel'ü är lännö^o; rinna kōhisõse* Se || *Tal (viljal) põle midagi jõudu süis, on ka seuke kōhisev* (peene kõrrega), *kõrsakas* Hää
Vrd kahisema, kihisema, kōsisema **b.** (naerukihinast) *naarva kui kōhisõss õnnõ, hil'okõid'se naarva^o* Räp

2. (hoogsast liikumisest) *lammad läksid ku kōhisi* Kod; [heina]saad *läks et kōhises kuhja juurde* Plt **Vrd** kohisema

kōhistama *kōhistama* u IisR, Muh Kse Saa Juu JJn Tür Kod/-ss-/ Lai Plt Ran Nõo Se, -eme Hls Krk; u *kōhistama* Jäm Kaa *kōhisevat häält tekitama a.* *sahistama tea kas oo úss seal põesas või kes seal kōhistab* Kse; *mis sa neist eendest kōhistad seal* Juu; *põleks ma seda kuuld, et ta* (kana) *mööda ulualust kōhistas sial* (heintes) *minna, põleks pesa leind* JJn; *sij kōhissab õnnin õlge piäl* Kod; *tõene niidäp kitsa kaarikse, lak'ka lüümä lähät, kōhista nigu õngu* Nõo; *kes tu haino kōhistass* Se || fig ehal *käima – Ran b.* (kihinal) *naerma, (poolsosinal) rääkima see mõistab aga juttu kōhista* Jäm; *lapsed kōhistavad naerda* Muh; *poiss ja tüdruk kōhistasid nurgas* Saa; *tüdrukud kōhistasid aga naerda* Lai; *mea kōhisti salaja naaru* Hls || fig *kiitma Villemil oo seike moed et akab ikka ennast üles kōhistama* Kaa

Vrd kihistama¹, kōsistama

kōhka *kōhka* kōhn *inimene tema on kōhka eluaja old niikui põhku süend oinas* VMr

kōhkad-kōhkad int *viina ku õli süis kōhkad kōhkad aßs* (astus) Kod

kōhkam¹ *kōhkam* g -e hoop, lõök *vaat ku ma siul ka käänä mõne kōhkame; ma anni tal üte kōhkame* Krk

kōhkam² *kōhkam* g -e (salakavalast inimesest) *näe kus kōhkam om, kurt ku tõhk - - ta kuul küll, ku tõise kõnelev* Krk

kōhkama¹ *kōhkama* Var Tõs Khn, da-inf *kōhata* Kse *kuivatama, ikaldama; (ära) kuivama, ikalduma paala* (palavus) *kōhka vil'la ää* Kse; *kōhkan vili - - pala on* [vilja] *ära kōhkan, ei ole tera; vili kōhka ärä - - põle õieti tärigi sees; sügisöödel äike kōhka*

vil'la ära Var; külm võttis või `kõhkas vilja ää Tõs; vihe tuul `kõhkan vilja ää Khn
Vrd kõhkema, kõhketama

kõhkama² `kõhkama iitsatama, kõssama *Vana pole mitte kuulma teind, et ma küsisi, mitte_s* `kõhkagi Põi

kõhkar `kõhkar madalik mede meres *Võt'si rava kohal on Võt'si kõhkar* Pär

kõhkatama `kõhkatam(m)a Plv Rär Se hõõruma, nühkima; sügama mõni `kõhkatass hinnäst `väega Plv; hõõrd `hammõga `hiindä vai ahjo `vasta `kõhkatass `hiindä Rär; nii süüdäss (sügeleb), `kõõ `kõhkata[?] kui `t'siga nüüstä[?] Se || fig saagima *Mi[?] katõkeske kõhkatamõ[?] õks uma paar süld puid pääväs är[?]* Rär

kõhkema `kõhkema Kse Han Ran kuivama **a.** närbuma, ikalduma vili `kõhkes ära, ei ole `kõhken viljal tera; terad oo ää `kõhken, kõik oo koevad Kse; *Tuhlid ja sibulad `kõhkesid kuivaga; Vili oo kõik `kõhken* Han || kuivetuma, kõhnuma *luume kah, [õeld] et ärä `kõhkenu* Ran **b.** krõbedaks kuivama (heinast) *ain om äste `kõhkenu, kõhedass lännu - - tarvis `sarda panna* Ran **Vrd** kõhkama¹, kõhkuma

kõhketama `kõhketama kuivatama, ikaldama *pala kõhketab vil'la ää, terad `kuivad ää* Kse **Vrd** kõhkama¹

kõhklema `kõhklema Mar Kei JMd Trm KJn, `kõhelda Kse Ran, `kõhkleda Lüg; `kõhklem(e), `kõhelte M kahevahel olema, kahtlema; viivitama *Midä sa `kõhkled viel, `aara `asjast `kinni* Lüg; *mes sa `kõhkled mudu, võta ja mene, tee see töö ää ja* Mar; *mis sa `kõhkled, osta ära* JMd; *`kõhkless `pääle, ei saa tegijet kedägi* Krk; *mis sa `kõhklet sääil, aluste asjale `pääle* Hel; *mes säil iki kõhelda; niikavva kõhel, kui `jäigi tegemädä* Ran **Vrd** kahklema, kihklema², kohklema², kõhelema¹

kõhku `kõhku Mar Plt Krk (hrl koos adverbiga kahku) mitte midagi, mitte kõige vähematki *põle mette `kõhku ega `kahku kuulda* Mar; *`kahku ega `kõhku põld `kuskil `kuulda* Plt; *ei oole kuulu `kõhku ega `kahku* Krk **Vrd** kihku

kõhkuma `kõhkuma Ran Rõn kuivama *ain om `kõhkuma nakanu; kuivatuse pääl vili `kõhkub; muld joba `kõhkuma lõõnu; aena `kõhkusiva esi, mes sä noist kõhutat* Ran; *paa põhjan vai panni pääl sääil sek'kät `luskaga, siss `kõhkup kañep ärä* (muutub krõbedaks) Rõn || fig kuivetuma, kõhnuma *ihu kaob inimesel ärä, `kõhkub ärä, ilmast saadu, `ilma lähäb* Ran **Vrd** kõhkema

kõhkus `kõhkus kõik palgi vahed oo `kõhkus kohe, iga palgi vahe paestab läbi Mar

kõhkutama `kõhkutama, (ma) `kõhkuda

1. *Kõik' `tämbäne päiv mu `kõhku'* (tibas) `vihma Rõu

2. *kõkutama Tütärlatsõ[?] `autu pääl mu `kõhkudi kõik' tii `naaru* Rõu

kõhkvel, -i `kõhkvel IisR, -i Nõo kihkvel, ärevil *Kui sõjamürin juba `kuulda oli - - kõik olid `kõhkvel ja mures* IisR; *`ta_l'li `kõhkveli `väega, nigu ärä `eitenu* Nõo **Vrd** kahkvel, kohkvel

kõhle- → kõhre-

kõhles kahutanud *Maa on `kõhles, ei või enämb `paljajalu `õue `mennä* Lüg **Vrd** kahlas¹

kõhletamma `kõhletamma kirmetama [vesi] *juo ärä `kõhletand* Lüg **Vrd** kahletama

kõhm `kõhm g `kõhma HJn JõeK Amb VJg IisK, `kõhma R(p `kehma Kuu) kõõm, ketendus küll *sel on `kehma ja `saevaru pääs* Kuu; *mõnel `luomal, obosel on `kõhma*

`seljäs, `kammitasse `luoma Lüg; *kõhm tuleb pähä, siis piab sugema `vällä kõhm Jõh; `juuste siest `suetasse kõhm maha Amb; `vaesel seal on pailu `kõhma VJg; sammaspuol on kõhma `muodi IisK; kõhma kõõma, kõõmaseks; ketendavaks mudas ku sügise käis `karjamal -- no `niskess `kõhma läkst jalad obosel Lüg; kauaks jääb [pea] pesematta, siis lääb `kõhma JõeK; kõhmas kõõmas pia on `kõhmas, pia ajab `kõhma üless Lüg*
Vrd kahm¹, kohm³, kohmõ, kõhm²

kõhma *kõhma* laisk, saamatu inimene ta vana kõhma, ta ei olõ_määnestki tüüd tennü?
 Plv **Vrd** kohma¹

kõhmama *kõhmama* JõeK KuuK Amb Kad, da-inf kõhmata VJg; *kohmama* Jõe VNg kõõmama, ketendama pea *kohmab*, `niisukest prügi tuleb `lahti `juuste alt `kammides Jõe; *tuhka`pääval siis ei `tohtind piad `kammida, et siis `jälle pia `kohmab ja VNg; tuul tieb seda kohe, ja näu võtab `kõhmama KuuK; kui `päike ära põletab, sis ta (nahk) `kõhmab Kad; ihu `kõhmab kui `aige on VJg* **Vrd** kõhmama

kõhmane *kõhma|ne* VJg Iis, *kõhma|ne* RIId(`koh- VNg Vai), g -se kõõmane, ketendav küll sel one pää *kõhmane* VNg; *obone on `kõhmane Lüg; pia on `kõhmane, piab siis sugema ia tiht `kammiga `vällä Jõh; Pia `kaua pesematta, läheb `kõhmasest IisR; pea on kõhmane VJg* **Vrd** kõhmane

kõhmates *kõhmates* g -e ketendus ja näu võtab *kõhmama ja, nisukse `valge kõhmatese korra võtab `piale kohe KuuK*

***kõhmima** *Kõhmib* nagu va vohmus (vohmib süüa) – Jür

kõhmlema → kohmlema

kõhn *kõhn* u IisR, Põi Khn Saa Rap SJn, g *kõhna* Muh spor L Ha, JMd MMg spor KLõ eL, *kõhna* u Vai; n, g *kõhna* Muh L K I hv Nõo, Kam San V(*kõhõn* Plv Röp Se), *kõhna* Lüg, *kõhna* Phl; *kõhn* spor Sa, Emm Phl Ris, *kõhen* Emm Rei, g *kõhna*; pl *kõhnad* Jõe

1. a. lahja, kuivetu siin oli meri ein, *luomad `läksite `ästi ramusaks, kevadi kodus olid `kõhnad väga Jõe; vanad `luomad ja inimesed `jääväd `kõhnast ja `vaesest Lüg; nii kõhn, sellel pole liha `ollagid pæel Khk; tä na kõhna, põle muud kui luu ja nahk Tõs; näost kõhn, kõhna `näoga laps Tor; Silmad `aukus, sijn on kõhna või `lõpnu Hää; ta on nii lahja ja kõhna, aga ta ei söö sugugi; mõni on kõhna inime, aga suur kõht Juu; poiss lõppend kohe ära, näost jäänd kõhnaks et Koe; kõhna õlen, kolm `uastat sängin Kod; kõhn kitsas nagu Lai; kuivetand kõhna, lehm nigu kiitserjas Plt; obene kõhnasse jäänu Trv; justku kõõluss, igavene kõhn ja peenike Pst; mes ijst emä kõhnass jääp ku laits nisa otsan om, laits kisup emä kõhnass; temä ei ole paks, ta_m `sände kõhna poole Ran; lammass lääb ruttu tubliss ja kõhnass kah Puh; kui sia kõhna om, siss om suust tõbi `sisse lännu (vähe söödetud) Nõo; är_`prällenu vasik, kõhn ja kõtt om suur San; kuass meid om kõhnõmb, kas Mari vai ma? Har; nigu üt's pirru tuka, pääväst `päivä jäät iks kõhnõmbass Vas; kae `määrtse naase võt't kui tingõsse, kõhõn ja `väikene Röp; `naolõ kõhõn, iholõ kõhõn Se || euf rase [ta] om jo kat's kuud kõhna; tuu naahe `olnu vijl kõhna, pujäga? Se **b.** (tervise poolest) nõrk, kehv, vilets si `uasta inimesed nenda kõhnad VII; silm läheb kõhnaks, läheb alliks, ei näe änam mette Mar; mu esä om `kõhnu `rinduga inemine, nigu `külmä putuss, nii nakass jäl? kõhimä Har; vai om timä ka `tervüest kõhnass jäänü? Vas; sa olt kõhna meelega?, kõhna mäloga?; silmist om `väega kõhna nägemisõga? Se **c.** fig (võrdlustes) kõhna nõnna_gu kinnas; si_o nõnna_gu kabeliss ärä karanud kõhna; mes one kõhna luyum, nõnna_gu `luidunud rujo Kod;*

*kõhn ja kleenukene nigu aa teevas Plt; kõhn ku kontsik Trv; kõhn ku nahk kunagi Krk; Kõhn ku surmavari Hel; kui kül'leluu väl'län, siss üteldi et, kõhn kui redel; kõhn nigu kiibak, pal'lass kondi unik; ta om kõhn nigu kuiunu kiiss; nii kõhnass jäänu, nigu lõhna pääl kuivatedu; peenike ja kõhn nigu läbi `laudu `kistu Ran; kõhn nigu luu sard jälle; kõhna nigu `kringli, poole versta maa takast võis obese kül'leluu ärä lugeda Nõo; kõhn kui `korjuss Ote; Kõhna nigu luu ja nahk; [ta] O'l nii är_põdõnu? - - kõhna nigu_vana luu kirvõss Urv; Ja_jääss kõhnass nigu_retel', küle `luuki umma_pistü Rõu; Kõhõn ku `kõrnõkull; kõhnass jäänu? nigu vilujakõsõ? oma? õnnõ; [loom] jääse kõhnast ku vana `kimle, ei süü? midäge Rär; ta (lehm) om nii kõhnast jäänu kui kol'gits Se **d.** (taimekasvult) kidur, vilets kõhna teraga vili VII; mis olid ned vähämad [vilja]terad, kõhnemad terad, need tulid sis `pekstes `väl'la Lih; Kui vilets kõrs on kõhn, sis `õeldaks kõrsakas vili Hää; kõege kõhnemad alused (terad) on kõpped MMg; tal'v võt'tis rukki kõhnast Pal; kõbud on kõhnad terad, nigu kestad Plt; mes serände kõhn lina `olli, tuu `olli `jutra täis Nõo; kui kõhn ain, tet'ti rua til'lembä Kam; põld ni_kõhna nigu üdüsk, mu_libõlõss tuulõ käen San; tuul'alotsiss üldäss nii ku saratass ja sõss kõhnõmba_terä? läävä? ala tuulõ Kan; hagu kaar, jüvä um peenüke, kõhna_kaara? Rõu; kui kõhn lina ol', tuud and iks `õkva keerotõda? Plv; Timahavva om rüäl pää peenüke, ni? terä? ka kõhna Vas; Nii kõhõn vili, et konna kargamine om nätä Rär; soo vili `vaimlanõ olõ_i kohegi kasunu?, kõhn om Se **Vrd** kõhnas*

2. a. lahja, vilets; vähene (söögist) kits elab kõhna toeduga ja lepib oedu `veega Lai; kui süük om `väega kõhn, siss jääb latsel kasu `kinni Nõo; `väega kõhna ja laih liha, is olõ is vägevät liha Har; vaest taa piim no rasvalõ kõhnõmb um; no vähämbih pidosih siss ol'l nii samatõ kõhnõba? söögi iks Rõu; nuu_söögi? ol'li? ka `väega kõhna? olnu?, sõss ol'l näil inemiisil `väega hõel elu olnu? Vas; kõhõn süük' Se || närb ta oo nii kõhn eese söömaga Mar; kõhõn `süümä, kõhna söögiga?; kõhõn `süüjä Se **Vrd** kõhnaline **b.** vilets, viljatu (pinnasest) meil on siin kõhna paik, ei soa `vilja kedagi Trm; rükki põld oo alb ja kõhna, ei õle kedägi suada siält Kod; nõmme maad on kõhnemad maad, viletsamad Plt; soearjass kasvap sääl, kos vana lahja vai kõhna aenamaa om Nõo; äie aenamide pääl nakati `aina tegemä enne `jaani, `kõhnu pääl es tetä Kam; `Haarja vallah um armõdu kõhna? maa?, savi kuindi? Rõu; kõhnõba_maa? ol'li_riigi käeh, noid mõisniki? es võta? Plv; `Tat'rek kül'vete kõgõ kõhnõmba maa pääle, hää maa pääl ai_ `väega `kasvo Rär; kõhõn maa kotuss om ja kehv Se || fig tol talul om karjamaa kõhn (talus anti viletsasti süüa) Nõo **c.** vähene; vilets (asjadest, nähtustest) kes `väikse nõrga mehe, noil olliva kõhnõmba [kandepuud] Kam; taa maja ka vaest kõhnass jäänu?; Kõhnõmbõst kraamist tet'ti obõsõ teki? ja_põrmandu `rõiva Har; ol'l küll? `väega_kõhna tuli, a pik'apääle `piisü iks supp ar? Rõu; [orashein] matt vilä är_ka ku?, nigu kõhn arimine ehk likõ; küll kõhnah `saisusõh (kehvas seisus) inemine eläss, et nii rumalat tüüd tege Plv; kõhn `aastak, ma_tiiä äs, et - - iä ni kõhn om Vas; ahi om kõhõn, pae om nõrk olnu?, leevä alomanõ puul' om `pehmet jäänu? Rär; kõhõn vihmakõnõ Se || kõhn `vasta `võtmine küll om külälise jaoss, `olkõ no rahu õnnõ Vas **Vrd** kehno

3. vaene, varatu sie on `kõhna ja `vaene Lüg; tii `vaesel ääd, või kaitse kõhna `karja, sii om üitspuha, temä iki sellege rahul ei ole Krk; `jõukil peremeestel siin ol'l, mul'gel [kultivaator], aga kõhnõmbil es ole Kam; esä ol'l näet ni kõhn et, es jovva_maia `osta? Urv; kosta_kõhna iist, a är_läüdäku_tuld sinnä?, kohe olõ_i vaia Rõu; na_kõhneba eläse vinguh

ja kiidsuh (vaevaliselt) Vas; *kõhnastõ eläse?*, *kõhõn talokanõ*; *tel om vähäp tõbrast, kõhnõp talu Se*

4. euf kurat, põrguline, kurivaim (ka int) **a.** *kis kõhnale võib südand `anda*; *Ku_sa köhen tikud*; *mis sa kõhn seel teed*; *Vetaks köhen sehantsed `asja Emm*; *Köhen, säh [ütles, kui] `andis mei koerale kompvekki*; *Oh köhen, kui ilus see on*; *Köhen tääb, on see [kirn] veel `präägud `aitas Rei*; *kõhn on `pehmem [sõna] kui korat Phl*; *kõhn teab [kes on] minu isa LNg*; *kõhn `võtku `teitid Vig*; *k õ h n a kuradi(ma), pagana(ma) kõhna kräba auk, kõhna kraants (õeld ulaka lapse kohta) Phl* **b.** fig halb, tige *kõhn inimene HJn*; *tä um `väega kõhna vaimuga [inimene] Plv Vt vanakõhn*

kõhnabahe viletsamalt *ma_lää ics `kuuli, ku ma vai kõhnabahe ka süü Vas*

kõhna *kõhna* kõhnake küll *ollu ta luisek ja kõhna Krk*

kõhna *kõhna* Mar Lih Trm Kod kõhnavõitu *kõhna* või *kuiv [inimene] Lih*; *vili õli tänade kõrre poolt kõhna Trm*; *`valge kõhna obene Kod Vrd kõhna*

kõhna dem < *kõhn küll oo see põrsas kõhna ja vilets Mär*; *küll om armetuke ja kõhna sii laits Trv*; *tõene ollu õge kõva poesike, aga tõene ollu nigu kõder kõhna Ran*; *tu_m `väega `hõelass jäänu?*, *sääräne kõhnaõ Har Vrd kõhna, kõhna*

kõhna-kiralt *hädavaevalt `päasesime sealt kõhna-kiralt Mih*

kõhna *kõhna* Har Rõu Rõp Se kõhnavõitu, kõhetu *Inemist kia om sääne kõhna, üldäss `kuivlass Har*; *tiia_j_kiä täl üts `tsia är_ `kahtanu? olõ õs sõõnu?*, *`saigi kõhna tappa? Rõu*; *sääne pik'k, kõhna mii'ss Rõp Vrd kehna, kõhna, kõhna*

kõhna vilets, lahja *sääl om kõhna süük' Krk*

kõhna *kõhna* Krk Rõu, -d Nõo

1. lahjana *sia tapeti kõhna ärä sügise, pal'lu toda liha siss sai Nõo*

2. viletsalt; lohakalt *mis ere village [lambad], mis kõhna peet Krk*; *eeder' tük'iss är_ `hiingümä, ku_panõ_terve_pu'õl' ka kõhna kiini?*, *är_ `hiingüss Rõu*

kõhna¹ *kõhna* Jõh, da-inf *kõhna* Kad kohmitsema, aega viitma küll *tämä `kõhna ja `kõhna, aga tulema ei saand Jõh*; *`kõhna `pialegi, ei sua ega sua `tüele Kad Vrd kõhna, kõhna*

kõhna² pr (ta) *kõhna* Mih; nud-part *kõhna* Kse **a.** kiduraks muutma *kuiva väik kuivatab odra vanasse, `kõhna ära, noh teeb tera kõhna Mih* **b.** *kõhna [inimene on] kõhna* Kse **Vrd** *kõhna*

kõhna *kõhna* ne g -se lahja, kõhetu *laudas on pailu kõhnaeid `luami*; *karjapoiss on kõhna VJg*

kõhna *kõhna* kõhn, kõhetu *ta põle parem ond mette, `seoke kõhna lapsest saadik Mih*

kõhna *kõhna* Mar, -õ Har Rõu Vas Se; *kõhna* Jõe kehvasti **a.** vaeselt *need oo nisused `vaesed, `õötasse, nad elavad naa kõhna* Mar; *kõhna eläse?*, *kõhõn talokanõ Se* **b.** halvasti; lohakalt *peseb `kõhna, ei pese nii `puhtaks Jõe*; *see leib ei olõ mitte häste küdsänü -- ahu om kõhna kütet ollu?* Har; *sullõ küll andass nii kõhna süüä?* Vas; *kõhõn vihmakõhna, kõhna sai `vihma*; *nälägä lüü tai? hobõsõlõ vai lehmäle, ku omma kõhna hoiedu?* Se

kõhna *kõhna* kõhna, lahjuma *ku tal poig är om, siss akkass kõhna*. *mõni [lehm] `pääle `poiga kõhna Krk Vrd kõhna*

kõhnats *kõhnat's* = kõhnatu *sij luum om õige kõhnat's* Krk
kõhnatu *kõhnatu* g -*ma* kõhn *kõhnatu ja ädalene* [inimene] Tõs **Vrd** kõhnats, kõhnetu
kõhneljas *kõhnel'jas* kõhnavõitu *kõhnel'jas naene õli* Kod
kõhnerdus *kõhnerdus* kohmitseja *ei sua ega sua`tüele, on kohe nisuke kõhnerdus teine*
Kad
kõhnetama *kõhnetama* Kse Hää Juu kõhnuma, lahjuma *ta oo ää kõhnetand puhas* Kse;
Sij jääb lahjaks, kõhnaks, kõhnetab ära, inimene või luum Hää; *kõhnetand inimene* Juu
Vrd kõhnama², kõhnateme
kõhnetu n, g *kõhnetu* hv Mär, Tõs Hää JN hv Koe, Trm Krk, g -*ma* Tor Kei JMd
kõhn(avõitu), igerik *niger inime oo kõhnetu kasvuga* Tõs; *üsa kõhnetu ja kuevetand inime*
Tor; *sa oled nii kõhnetumaks jäänd, paled kõik ää vadund* Kei; *kõhnetu om sij, kellel liha*
pääl om vjil, aga kõhn om sij, mis peris luu ja nahk Krk **Vrd** kõhnatu
kõhnlik `kõhnl|k g -*ku* kõhnavõitu *ma nisuke`kõhnlik inimene ole, ega ma tubliss ei*
lähä;`tü'rik nigu krike,`täitsa peenike ja`kõhnlik inime, aga pääle latse läits tõriksess
Nõo **Vrd** kõhnalik
kõhnrett *kõhnret't* paharet – HJn
kõhnuke *kõhnu|ke* g -*kse* Mar(-*no-*), -*kese* Plt = *kõhnake ta na kõhnukse olemisega,*
nihuke kõhnuke Mar
kõhnus `kõhnu|s hv Plt Hls, -*ss* Kam San Plv, g -*se*; hv *kõhnus* Jäm
1. pej kõhn inimene *mis sa va kõhnus ko oled* Jäm **Vrd** kõhnös
2. puudus, vaesus *täl`ol'li`veime sällän`kõhnuse peräst* Kam; *timahavva kevjä ol'l*
kõgõst`kõhnuss Plv
kõhnõmballõ *piim jääss jo kõhnõmballõ, piim jääss jo`maaha* (vähemaks) Räp
kõhnõmbast *no_gu_jummal'* vahel *karistust lašk, sõss õks pidi kõhnõmbast elämä ja*
olõma (kitsamalt läbi ajama) Rõu
kõhr¹ *kõhr, kõhr* g *kõhri* eL(*kõher* Se; g *kõhre* Urv, *kõhõri* Räp); *kõhre-* Puh
1. hobuse (rangialune) turi, kaelapealne *kühm kõhri pääl om obese kaal katsik kulunu*
Trv; *kate kõhrige obene koolep ärä ruttu, alb vedäje, kaal om tal alati katik, rangi pitsiteve*
`pääle Krk; *ma võta latse siiä kõhri`pääle,`endä`põl'vi manu* Kam; *ärge pange sadulet*
kõhri`pääle, ta õõr säält ärä San; *kõhr* [on] *hobõsõl`taostõ all päält kaala* Kan; *Taossõ*
olliva obõsõl kõhri katski hõõrdnu Urv; *mõne`taosõ`litsva`kõhri pääle* Plv; *hobõsõ kõhr*
um ar`pitsitet Vas; *taosõsidõga om ar kõhr nühit* Se; *halval hobõssal um vaib kõhr, um*
hopõn lihavap, um laõmb kõhr Lut || *terav kont hobuse seljal, küljel või kaelal olõ õi`il'loõs*
`sõita`ku hobõsõl kõhr nätä` Räp **Vrd** *kõhri|luu, -päälne*
2. inimese turi *mul olli einäko't kõhri_bäl* Krk; *vanast`ül'ti, et katõ kõhriga inemise`*
umma`nõia` Rõu || *piht üü (vöö) ol'l kõhri`ümbre* San
3. fig *ei kanna`kõhri* (inimene pole küllalt tubli) Plv; *sul`kõhri pidä* (jõudu jätkub), *tuy*
om nal'asõna Räp
kõhr² n, g *kõhre* Mär PJg; *kõhr* g *kõhre* Mär Vig, *kõhra* Vig Nis, *kõhra-* Mih, *kõhre-*
Kam; *kõhre* g *kõhre* Hel San *kõhrkude luu`külges oo kõhr; armastab väga`kõhre närida*
Mär; *amma igeme`külge kasvab kõhre* PJg; *latse tahave kõhret* Hel || (kärstast) *sea ninä*
kõhr, sellegä tä tuustib; kõhr ja kärts, see kahe nime peäl Vig **Vrd** *kõhra-, kõhre|kont, -luu*

kõhra|kont kõhrkude *kõhra koñt, seal peä sees tä oo Vig; `pehmed, pisiksed koñdid, kõhra koñdid* Nis **Vrd** kõhrekont

kõhre¹ *kõhre g `kõhre Ran San poolkõva, -keenud kui `sõurmit vai `kartult keedeti, `kaeti, et `kõhre viil, tahava viil `kiia; mõni `kartul om `kõhress jäänu Ran; `kõhre `kartuli San*

kõhre² → kõhr²

kõhre|kont kõhrkude *kõhre koñdid oo looma liha sees, mis `krõmpsuvad; nad söövad kõhre `koñta Mär; kõhre koñt, see oo neoke pehme ja `valge isi; kel eäd `ammad, närib kõhre kondi koa `katki Vig **Vrd** kõhrakont, kõhreluu -luu = kõhrekont kõrba `lestas oo kõhre luu PJg; kõhreluid om küllalt tsial, kurgu kül`len, kõrva sihen ja Kam **Vrd** kõrreluu -pääliline = kõhripääliline obese kõhrepääliline Puh*

kõhrik *kõhri|k g -ku (seen) Kõhrik kasvap mulla all Rõn*

kõhrikas *kõhrikas turjakas, lihaseline Taa_m viil sääne kõhrikas vanamiis Rõu*

kõhri|kott *sañdil külekoñt o`l ni kõhrikot`ti. külekoñti `pañti leib, kõhrikot`ti (seljakotti) `pañti terri Lut -luu [hobuse] kõhri luu edepiha mant lätt üless kaala man[o] Rõu -pääliline hobuse turi kõhri pääliline om üleven edimiste `jalgu kottal Hel; kõhripääliline luu om obestel `taoste all Ran **Vrd** kõhrepääliline*

kõht¹ *kõht g kõhu Lüg Jõh u IisR, eP(-õ- S Ris; kõst Kod; g kõho LäLo Kir); koht Jõe Kuu Hlj VNg Vai, `kohtu hv Kuu VNg, Vai, g kohu*

1. kehaosa **a.** keskkõht (väliselt) *`Este kõht tuli tükk `aiga ies (hum kõhukast mehest); `Ilma kõhuta mies (sale) Lüg; kõht ülä nena (suur) Jõh; Ei sie tie kedagi, `istub kodu ja `kasvatab `kõhtu (laiskleb); Sie saand oma `naise ka `kõhtu `kasvatama (rasedaks) IisR; `tal`ja - - vissist `ümber, `tõmbas nõnda rinnad `punni ning kõhust `peeneks Jäm; käristas kõhu `luhki Ans; `ööne kõhuga Khk; jäme kõhuga Pha; Kõht kut leigevee lehger (ripnemas) Emm; see on na suure kõhuga juba (rase) Phl; kääd vaheliti kõho peal Kul; Kolm jalga, kaks kõrva ja kuues kõht = leivaastja Vig; muljub `kõhtu Tõs; pissiksed kalad `aetassõ kõhust `lõhki Khn; Õõnes kõht, sij on `kangesti `vasta `sel`ga; `Kõrge ümargune kõht iis; Kehva söögiga on inimene, siis `õeldaks kõht sel`ja `kül`gi `kiñni `kuivanud Hää; `kange suure paksu kõhuga mies Ris; `pükste peal lohakil teesel kõht Juu; sie `naeris kas et `oedis `kõhtu `kinni Amb; vesi oli kõhust saadik; `õhtud ei süönd - - `eitis magama, võt`tis kõhu `kaissu Sim; Kõht [suur] kui rootsi trumm ees Trm; nõnna kõst tühi [et] sel`jälloo `külge ärä koenud Kod; kõht ees kui aam Ksi; teisel inimesel on kõht ees õieli Plt; anil on nälb kõhu all Pil; kari käis siäl nii et kõhust saadik [ristiku] sihes KJn; kõht `o`lli lige Vil || fig ma tahan sind nikker`nillida, su koht piab `korgeks `kasvama (taigna sõtkumisest) Jõe; kuu kasvab kõhu täis Kos || (tagantkiirustamisest) mis sa kõõbid, võta jalad kõhu kül`lest `lahti ja mine `kärmeeste Juu; siruta kääd kõhust `väl`la - - tee `kärmemast ja kõvemast Lai; temä oiab kääd kõhus (venitab tööga) KJn; kõht ees ~ ette tehtud ~ punnis ~ runnis (rasedast) Juo tämal `jällä kõht ette `tehto, akkab pisikesi `saama Lüg; [tal] Nähikse ka kõht ede tehtud olavad; Naisel paistab ka jälle kõht ees olavat; Kõht `runnis ees Kaa; [ta] Pole viil mihele saand, aga kõht oo punnis Pha; kõhtu minema kõhukaks kosuma kui `paksust mend, siis `üelda `suure `kõhtu mend Jõh; jäme nagu lašt, on `kõhtu läänd, on `maosse läänd Pee **b.** vats, magu; seedeelundid (ja söömisega seotu) Koht hakkas kohe valutama, neh kovast `täüdüis `soudada; koht ei ole `kuera `narritava [tähendas, et]*

koht tuleb täüss `süüä, mitte `puolilla jättä; `Rohkemb `püksüss kui kohus (hirmust) Kuu; `kohtu one puhikes ja kova; sodi `vueta kohust `välja (kalal) VNg; kõhus ei õle muud kui sitt ja `suolikad Jõh; Tedremadara `juuri pannasse `jälle viina `sisse, et kõht läbi käiks Jäm; tæeb kudas see (toit) tale keik `köhtu `mahtus Khk; Igal toidul oma kõht (rohkest söömisest) Kaa; Mis kõhus, seda_p veta kohus Pha; Joonas elas kolm ööd `päeva voalaskala `köhtus; Aga sool pole koht `köhtus, et sa_b või kummarda Põi; vanamoor `nurkas, kivid `köhtus = kiris Muh; naba sooned ära venind, siis on `köhtos `aige Käi; mis sa eese `köhto valotad LNg; nii ea toit, söö keel `köhtu kas küll; ega mool `kahte `köhto põle, et ma `rohkem [tööd] pea tegema Mar; ega ta (rokk) `köhtus seesa, mine `õue, `vaata korra üle toa katuse, [jälle] oo kõht tühi Mär; `Piised `põrsad tõmmavad kõhud piima täis nagu `lähkrid; `Kõhtu ei nää `kiski, [selja]riiet nääb igaüks Han; sa `jätsid kõhu pooleli (söömise katki), siin `polndki leha Mih; ajab omale kõik `köhtu, `kange poiss `söömä Tõs; kõht valutab, `kange valu sihes PJg; mis `köhtus, see kõrval, mis `vatsas, see varjul; Kõlgas `köhtus, aganas `aukus, `piprad `perse ääre pääl (uhkustajast) Hää; mis ma tal annan sel kõhul Ris; `köhtus on sooled ja maks Kei; oma kõhuga `jälle ädäs (köht kinni); koevad (kuivad) valud `köhtus Juu; kõht tahab ikke `süia, ihu tahab riiet `suada Kad; `tõstis `pal'ka, venitas kõhu `irmsast ära Sim; ega kõht pudel õle, et täis seisab Trm; kesk `metsä `rohkem püksin ku kõhun (hirm nahas) Kod; kõht on si koit ju, mis `korjab [toitu] Ksi; mõni kõht ei kannata piimä `süüemest KJn || (toiduvajadusest) Oma kõht `kupjass Lüg; Kui pali piab inimine kõhu iest `orjama Jõh; kõht ajab ise taga, et sa pead `tõõle minema Rei; ei viisi tööd teha, küllap kõht aab tegema Mar; tühi kõht aab taga, aab `tõõse Tõs; iga õhõ kõht on kubjas, mutku peab tegema selle kõhu pärast Juu; k õ h t k õ v a ~ t ä i s söönuks saanud `ninda koht täis, et tapa kas täi kohu pial ärä Jõe; `aiteh, nüüd on kõht täis nagu isa ema `pulmas Jõh; Ei enamb või `süüa, kõht kõva, et piab kolm `päeva `vasta IisR; tamal on suur koht, ei `saagi täis Vai; sääsk on oma kõhu `täide võttand Mus; Aitäh perenaisele, kõht jälle nõnda `runnis täis Kaa; Kõht kõva, kas tapa kõhu pääl täid Pha; `Siia ajani on jumal tänatud kõht täis olnd Põi; mine söömast ära, su kõht on täis Rei; mene pane (söö) eese kõht täis Mar; sain kõhu täis küll Juu; kõht on kõva, et saab kirbu ära tappa Lai || fig ei upsi uus kuub, vaid tañtsib täis kõht KuuK; ei tañtsi tühi kõht või `valge särk, iki täis kõht pidi `tañtsima Lai; kõhtu kinnitama (veidi) sööma, einestama `kinnida `oige oma `kohtu Vai; piab `enne tee piale minekud `köhtu kinnitama Trm; k õ h t h e l e ~ t ü h i ~ mängib marjast ~ pilli fig (näljatundest) ei saa `Marti magada, kova `pinku ja `kohtu `tühjä; Koht `mängib orel; Koht on nii ele, et `paistab läbi; Tühi koht ja teräv nuga, nie tegeväd ka aganase `leivä `saiaks Kuu; Kõht on nii tühi, et sööks ära tulga `vastu mis tahab Jäm; Kõht on nii tühi, et tagant otsast `vaata `sisse, `ambad paistavad `välja; tühi kõht oo keige param leeva kõrvane Khk; Kõht otse nii tühi et kõliseb Kaa; Mis viga söönut `sööta, aga sööda siis kui ta kõht tühi on kut urda koeral Pha; talbe puho `tühjä `köhto (näe nälga) Vig; tühi kõht toob tüli majase Kse; Kui kõht `pillima akkab, siis piab `sööma Han; mo kõht akkab nii näpistämä, teä on söömä aeg ligi Juu; kõht nii tühi, et süöks või ärja ära Sim; Kõht mängib marjast Trm; tulga `süümä, teil on kõst tühi; nõnna kõht tühi, nõnnagu vilepill Kod; k õ h t k i n n i ~ k õ v a ~ u m m e l (kõhukinnisusest) `Ühtalugu `sõisas tamal kõht `ummel Lüg; Selle toiduga läks kõht kõvaks Jäm; `Tõmmas kõhu nii kinni,

valutab ja valutab, mitte pelta äi tule läbi Pöi; kõht oo kõba Mar; kõht `kiinni Juu; `seedimine ei käi, kõht on ummukeses Ksi; kõht järel ~ lahti ~ lippab ~ virtsal (kõhulahtisusest) Kõht lippab juo `kolmandet `päiva `ninda `nõrgast tieb Lüg; söi `nenda et koht läks `lahti Vai; kui `põrssa kõht oli `lahti, sai toorest muna `antud Kär; Kõht `lahti kut laada ärjal Pha; Lapse kõht nii vedel, paljas vesi käib läbi Pöi; kõht oo järel Mar; kõht keedab seest `lahti, mine aga `jälle sitale Tõs; kõht on virtsal, aeab pasandama Vän; kõht on nii `lahti keend seest, jooseb lurinal teene Juu; Kõht `juoseb järel kui kutsari piits Koe; kui pahad ilmad on, ehk kedagi - - võtab kõhu `lahti VMr; kõht juokseb läbi Kad; kõst on `lasti, `valtab sidess Kod; piim aab kõhu `lahti KJn; kõhu kõrvalt ~ küljest söögi arvelt (säastes) Õlen kõhu `kõrvalt varastand omale `ilbud `ümbär Jõh; `Muidu [ei] oleks `riideid `selga saand, kõhu `küllest ole võttand IisR; Kõhu kõrvald korjama Emm; näpista oma kõhu kõrvast se natuke, mis sa annad Hää; `oidmise varal one kõik suanud ja kõhu kõrvalt korjanud Kod

2. millegi kumer, kaarjas keskosa [noodapaadid olid] `Oite `ümmärgüse kohu peräst `huonud `soiduks Kuu; see nii suure kõhuga lae, see_p purjuta midagid Mus; suure kõhuga saag Var; Jala kõht (säaremari) Hää

Vrd kõtt¹

kõht² kõht Kra, g kõhu Lut, kõ(v)u Lei jõud, jaks leina mehel om k'emas elu, ai olõ tegemin kõust, bet om pääst (linnamehel on kerge elu, ei kasuta tööl jõudu, vaid pead); ei ole `kõhtu (ei jaks) Lei; üle kõhu `kuurma (liiga raske koorem); [hobune] suurt `kuurmat taha_i `kisku a `kõhtu um; üle kõhu hopõngi viä ei? Lut; kõva kõht Kra

kõhtama `kõhtama, kõhata TLä San/-mõ/, -m(m)a V(kõha|ta², -da² Urv); ei `kõhta Hel jaksama, suutma; viitsima; maldama ei `kõhta tüüd tetä Hel; mina ei `kõhta enämb `tämbä minnä, ma ole `õige väsinu Ran; `istmisega `roidut nigu ärä, nigu ei taha, ei `kõhta midägi tetä Puh; ta_m nii armetu, ta_i `kõhta ämp mitte midägi tetä ei `koeki `minnä Nõo; ta `kõhtass küländ tetä San; Kas sa inäp ei `kõhta `niita; Ka_sa ei `kõhta `süüki är² `uuta² Urv; `kõhtat vai ei `kõhta², aga tüüd tulõ tetä² Rõu; kas ti_ `kõhta ei² ütte `tuñni mu man olla² Vas; `kõhta_i `hiindäle kaputit kuta² Se; kas tu väigu `tütrigukõ äi `kõhta `paata Lei

kõhtsõ `kõhtsõ, -a kõva, tugev mõni inemin om `kõhtsõ; `kõekist `kõhtsap (mõjuvam, tõhusam); `kõhtsa äälõ² (tugev ei ole) Lei Vrd kõhõ, kõuss

kõhu → kõhu

kõhu- Kohunahk kiheleb, moni vana poiss sureb Kuu; ku saab kõvast `tõstada, ajab kõhu `suoned `paiste nagu kää `varre; `musta `sestra on kõhu `aigusse `vasta Lüg; kui inimesel on kõhus `tihvuss (tüüfus) - - pane `piima ja vala sia sappi `sinne `sisse ja juo ärä Jõh; `Pal'ju `lapsi peres vai sie kõhumure siis piavalu ei tie IisR; kõhuäda [ehk] söömaäda (kõht on tühi) Jäm; Tõöinimesel oo eluaja üks leil peel, see va kõhupaun sunnib tagant Kaa; Too pireke seda kõhu liha `sisse, saab kena supi; All kõhu otsa sihes on nii kibe valu kas või karju Pöi; Kõhunahk selgroo külgis kinni (kõhn) Emm; kõhovari oo see `söömene Mar; kõht tühi, põle seda kõhu `moona `ühti; lähän ot'sin ehk leian kõhu poolist `kuškilt kättä Mär; sooned o venin, karjub kõhuvalu Kse; tarvis kõhu kinnitust võtta Hää; [meestesärgid] said siis iest siit tikitud, sie esine ja, kõhupialne lapp ja Amb; üks nisuke terakene oli sis seda [seeliku] kõhu pialist, siis akkas sedasi kohe vastand vollid Kad; kõhuvalu `vassa mõned - - panevad koi `rohto viina `ulka; kõhu `aigus võevotas lapse ärä; pulman tehässe

[pulmanal]jana] kõhukuppu, `tõmmab sõrmega naha üles kõhu piält ja annab kõrvalt laksu Kod; kui söök ei ole südame järele, siis `öeldasse et, no sij ei ole küll kellegi kõhumoon Äks; aga päris kõhu `tühja põle tund - - ega siin maal päris `näl'ga ei olnd **Vrd** kõtu-

kõhu|alune 1. (looma) kõhupiirkond kilul on juo teräv kohualune, sie `suomus on niisugune teräv Kuu; `lammastel kohualune `paljas VNg; `lehmade kõhualused nii sitased Khk; [looma] Kõhualune kõik `paisus, ripakil Pöi; pugal lehm, `valge kõhualone na `kaugelt [näha] Vig; Esteks niideti [lamba] kõhualused ja reiepialsed Kei; `kamblil on kõhualune sile, peal on suomus Trm; lammastel on sõnnikune ase, kõhualune on sõnniku pial Plt || äbenen oma kõhualust (kubet), on `paljas, ei taha `tõiste inimistele `näitädä Lüg

2. kõhupiirkonnas asuv, kõhu- kohualused ujumused `onvata [kalal] `väikemmad; kohualune liha on `keige odavamb VNg; kalal on sel'laomud ja kõhualused oemud Vän

3. pl lamba kõhualune vill Kõhualusi `korjand jo ulk, `vaatab keda `nendega tegema akkada IisR; Küljevillad ja kõhualused pandi `teisele Pöi; ännavillad ja kõhualused `pandi kokku Muh; kõhualused ja reie `pealsed olid siis alamad `sel'tsi Rid; kõhualused, teesed olid `õiged villad Aud; alamad villad need kõhualused Juu; [villaveskil] vuadatakse, et ei ole `mustasi `salkusi `ulkas, et on kõhualused `väl'las JJn; Kadripäe `niitsin [lamba] ärä, sain kolm `naela `villu ja kõhualused piäle KJn **Vrd** kõhualusevill, kõttalatsed

4. fig naine; armuke kõhualune on juo `raske (rase) ja magu suur Lüg; Sohenaine ja kõhualune, kis teeše mehega litsib; Ju ta_s (tüdruk) tal ikki kõhualuseks ka ära `ol'li Hää **Vrd** kõhuõde

Vrd kõttalune

kõhu|aluse|rihm (hobuse rakmerihm) Obune läks tee pial rakkest `lahti, ei old kõhualuse `rihma IisR; Kõhualus rehm ojab, et obu äi saa `lõhkuma akata Rei; kõhualuse rihm käib esimise `jalgade tagast, sellega lükkab `vankrit tagasi, kui taganeb Lai **-aluse|vill** hrl pl lamba kõhualune vill kõhu aluse `villu `tõistega kokko ei `pannaksegi Jõh; kõhoaluse ja reie `pealse vellad pannasse ise, neist tehasse koet ja suka `lõnga Mar; kõhualuse villad, neist `tehti sokisi Tõs; kõhualuse villad, nie `pandi ise tükki, `tehti alvemad `asja Ris; kui on sitased karvad, `võetasse kõhualused villad `lahku sukki tiha Pal

kõhukali kõhukali Lüg(kõhokalli) Jõh kõhuli `päivä läbi kõhokalli maas; kukkus kõhokalli Lüg; Õli kõhukali `kuarma `õtsas Jõh **Vrd** kõhukil, kõtukala

kõhukas kõhuk|as g -a Jõh Hää Juu Pee Ksi; pl kohukad Kuu suure kõhuga ta on ikke kaniste kõhukas ja puusakas inime Juu; eks ta ole paks ja kõhukas, kui ta `raske `jalgne on, kõht ees nigu `ankur Ksi || Vade `liiald kohukad ei voi küll `seilamise `paadid `olla, `muidu neh nie `seilavad `huonust Kuu **Vrd** kõtukass

kõhu|kelme Kõhu `kelme `katki nava kõhast, `suoled õlid `pundis nava `ümbär Lüg; Kõhu `kelme on `suolikatte pääl Jõh; vanast `pandud rasv [looma] kõhu `kelme `sisse Pal **Vrd** kõhu|kett, -kile, -piige, kõtukelm **-kett** kõhukelme kõhu kett õlema `kat'ki, sualikad käeväd kubeme Kod

kõhukil, -e kõhukil Koe, kõhuki|le Jõh, -lle Plt; kohukile Kuu kõhuli Mõned inimesed magavad kõhukile Jõh; lamab kõhukil Koe; `eitis kõhukille Plt **Vrd** kõhukali, kõtukil

kõhu|kile kõhukelme `Suoled o nüüd kubemess, neh tost kohu kile kohe `katki Kuu; kõhokile läind katti Mar; kui kõhu kile `katki lähäb, siss soolikad akavad kupetes `köima PJg

kõhuldama *kõhuldama* Trm Kod kõhuli lamama *meie kõhuldama roho piäl; lahema maoli, kõhuldama natke aega* Kod **Vrd** kõhutama¹

kõhuli *kõhuli* Jõh Põi Muh L(*kõho-* Mar) spor KPõ, I Plt KJn, *kõ-* Jäm Khk VII Emm Rei Ris, *ko-* VNg JõeK lamaskil(e), pikali, kõhu peal(e) *poiss oli kohuli maas* VNg; *ärgä juokska nii ruttu, kukkuta kõhuli Jõh; tursad said seljast leigetud, kõhuli maha nink piuti lõhki* Jäm; *ärga juokska nii ruttu, kukkuta kõhuli Jõh; pani ennast kõhuli magama* Khk; [vana mees] *Sui kõhuli õues põõsa all, talve pitkali asemel* Põi; *ma via* (heidan) *natust kõhuli* Rei; *kukkus kibi peale kõhuli* Mär; *kaß püiab iiri kõhuli, varitseb* Saa; *näe va rimask jälle kohuli maas* (laisklemas) JõeK; *ta* (püü) *laseb kõhuli maha, üösse nad lommuvad kõik maas* Amb; *luomad magavad kõhuli* Koe; *laheb pats kõhuli* Kod; *sigä ala sõi, ise kõhuli maas* Plt; *olnd õhta kää, eitnd kõhuli maha ja olnd pikali* KJn || *adra võite paerga nähä, mis siin meie õõnaðu aa juures kõhuli maas on* Pal **Vrd** kohulla, kõhukil, -e, kõhunühakil, kõtuli

kõhune → kõhune

kõhu|nupu|rohi pl *kõhu nupu rohod* ojamõõl – Lüg **-nühakil** kõhuli (libisemas) *Kõhunühakil on, kõhu pääl liugu laseb* Hää **Vrd** kõtunühakul **-piige** kõhukelme *kõhu piige o inimesel ähk loomal puusa ning ribide vahe kohtas* Mus; *Tõstis kõhu piike katki, sooled tuluvad naha vahele, teevad irmust valu* Põi; *kõho peege katki ja sooled käivad läbi, käivad kubes* Käi; *kõhupiige oo meite eneste kõhu peal* **-rohi** arstim; euf viin *Võttab vähä kõhu rohto - - pali sie kõht sis kõhu rohto kannatab* Lüg; *reinvaaderid [on] kõhurohud - - keedeste selle teed* Jäm; *pipar ning viin oo ee kõhu rohi* Khk; *võta kõhu rohtu* (viina) Muh; *leotab pipra kauna viina sees, saab ead kõhu rohtu* Mär; *mußtika suppi tehti, et see on kõhurohust* Lai; *angerpüsti õie tija oleva iä kõhu rohi* KJn **Vrd** kõturohi

kõhutama¹ *kõhutama* Aud Tor Jür Hls Võn, *-eme* Krk; *kõhudama* Emm kõhuli lamama, põõnama; fig logelema *Kõhudab pæva läbi põõsa all, millas ta tööd teeb* Emm; *pinsaki üle pea tõmban ja muku kõhutab siin mul* Aud; *Tuisk siis tuleb, kui kanad kõhutavad* (sopitsevad) Tor; *Suur valge väljas, tema kõhutab alles asemell; Ei viitsi tööd teha, kõhutab kodus* Jür; *Mis sia sängün kõhutet, lamba varpi taht parante* Krk **Vrd** kõhuldama, kõtutama¹

kõhutama² *kõhutama* Hlj IisR Põi Muh L(*kõho-* Mar Kul Vig) K(*kõho-* Juu) I Ran Kam, *-eme* M(-*ame* Hls); *kõhutama* spor Sa, Ris(*kõho-*); *kõhutama* JõeK

1. (kergelt) ihuma, (hõõrudes) teritama *vahel tuleb vikatid ikka kõhuta ka, paljas luiskamine p aita üksi* Kär; *kõhuta nuga või kerves luisu pääl vaheks* Krj; *ma ole käärisi kõhutand* VII; *Olid söuksed kivid, üüti tahuks, nende päel kõhutati* Põi; *sai see esi õsutud, siis istuti maha peenra peale, kõhutati sirpa* Muh; *võetasse ää see [püks]rõhm ja kõhotasse abeme nuga sellega* Mar; *enni teed käiä peäl [noa] vahedass, siss kõhutad kõbasi peäl* Vig; *nuga kõhutitse, aga vikatid luisatse* Var; *tuu kõvas siia, ma kõhuta su nua vahedaks* Hää; *kõhota seda kervest natuke* Ris; *ma kõhutan ikke ukse paku pial, se na easte liivane, ea kõhutada* Juu; *kõvasiga kõhutakse kervest* JMd; *lamba rauad tahvad kõhutata* VJg; *abeme nuga tuleb rihma piäl viil üle kõhutata* Kod; *väitsa kõhutitse luisa pääl* Hls; *tahuge ihvats ja kõvaskige kõhudets; Kõhute raasike kääre; tuleravvag kõhudide kirvest tarävess* Krk; *kui kirvess enämb äste ei võta, tulõb üle kõhutada jälle, tõukat luisaga üle*

Ran || *kana kõhutab* (pühib) *koa oma nokka kui ta söönd soab, mööda põrandad* Juu || *Ajateivaid kõhutad kiiniga, otsad teravaks* Jür **Vrd** *kõhetama*¹, *kõhvatama*

2. *deskr kõhutas* `niita põllu`äärset `eina KJn; *kullessiva kõrvalt toda jagelemist ja mugu kõhutiva* (kihistasid) `naaru; *kõhutab ikke* (tihub nutta) Ran

***kõhutama**³ *kõhutem(e)* Krk; pr (ta) *kõhutab* Vil *deskr* (tuulevihinast, lumetuisust) `tuiskab nigu *kõhutab* `müüdü maad Vil; *ilm akkass periss* `tuiskame, *ligi maad joba kõhuts*; *joba ommuku akaśs vähä kõhutem*; *Ega ta suurt ei* `tuiska, *pal't kõhuts raasik* Krk; läbi *kõhuteme läbi puhuma* Tuul *kõhuts miu nõnda läbi, et esiki* `kambren ei saa lämi; *kolmass päe kõhutep sääst* `irmust `kül'mä tuult, *sij kõhutep kasukust kah läbi* Krk

kõhutama⁴ *kõhutama* Ran Rõn (kuumutades) *kuivatama panni pääl kõhutedi* `tuurit `ernit, `panti `rasva manu, *siss seevä latsed ja noorembat* Ran; *kanepi pidi enne ärä kõhutama, et na kuiva olliva; ilma kõhutamada ei* `saagi neid (kanepiseemneid) `temp, *na j lähä* `katski; *kanepi kõhutõdi paapõhjan üle* Rõn

kõhutu *kõhutu* jõuetu – Lei

kõhu|tõbi *düsenteeria* [poeg] *suri kõhutõbe* Lüg; *kõhutõbi või mis see oli olnd*, `kangeste, *siis oli* `kangeste *inimesi surnd* Jäm; *kõhotõbi on üks suur vega, muido pasal olemene - - on pisigene vega* Käi; `raskes *kõhutõbes oln*, *ühütasa veri* `tilkun Var; *kõhutõbi on kardetab tõbi, tema suretab kohe ää* Vän; *kolm nädalid olime kõhutõbes* Juu; *angervaks, sie kõhu tõvele on* `ästi ia, *seda ma olen ise kiet* VMr || *Tuleb pæele* (kallale) *kut kõhutõbi* Emm **Vrd** *kõhutõbi -täide* *toit, söök tuleb* `randa üks [võõras], *saab siit üömaja ja omale koku* `täüdet ka Kuu; *Töömehe kõhutäide peab kena soolane suutäis liha värki olema* Kaa; *see põle kellegi mehe kõhutäide* Vig; *või sest* [vähesest] `kiegi *kõhutäidet soab* VJg; *üks vesine süük, tämä ei anna rammu ei* `jõudu, *ainult üks kõhu tääde* Kod **-täis** *korruga sööдав toidukogus; söögikord sai* `vaevald `kassi koku`täie, *noh sie oli üks ja kaks kala siis* [võrkudes] Kuu; *täma nuor inimine, süüb tugevast, kaks kolm minu kohutäit* VNg; *kõhutäis süä, suutäis* `viina, `piibutäis *tubaka, nied ei õle* `võlga, *ei tie maja* `vaesest Lüg; *Pera* `süämist *laua taga ei* `tõhtind *rihjutada, siis kõhutäis lähäb* `kuerale Jõh; *Seikse kõhutäivega aitas juba terve pääva tööd lommida* Kaa; *läks* `jälle *külasse, mis tä muud läks kui kõhotäit* `saama Mar; *Meie al'l kaś - - tahab iad* `süia ja *makab kõhutäive pial* Han; *sellest levast peab jakkuma mitu kõhutäit* Saa; *kõhutäie eest, ilma palgata teeb* Juu; *ommikuse kõhutäie* `võeti *leevakot'iga* [karja] `kaasa Koe; *nüid magab kõhutäit jälle* (teeb lõunauinakut) Kad; *Kiisli kõhutäiega suad* `kindad *kätte, kõrdi kõhutäiega suad ree piale, aga kapsasupi kõhutäiega toob mees koorma puid kodu* Trm; *külä kõhutäiega ei saava üle aguse aia ka* `astu Vil **Vrd** *kõhutäis -uss* *solge kõhu uss, nie siginevad* `lastele, *kie* `kangest *pali vett võttavad* `sisse Lüg **-õde** *fig* *armuke* `Uuemal ajal kui mõni elas juba `armukest siis mõni `kutsus `armuke, *mõni kõhuõde* Jõh; *magama* `minnes *poiss kutsub, noh kõhuõde, tule mo* `juure PJg **Vrd** *kõhualune*

***kõhv**¹ `kõhvi *laskma, lööma* Hää Kei Trv Hls Krk (elusolendi häälitsemisest) *lapsed lasevad* `kõhvi Hää; *Vaata, kudas tedrekukk lööb* `kõhvi ja *mängib* Kei; *pull laseb* `kõhvi Trv; *ärg möüg ja lask* `kõhvi, *ku* `sel'gä *juuskmen; mõni inimen lask ka* `kõhvi *läbi ammaste; enne* `laulmist *tedre laseve* `kõhvi, *esäne lasep* `kõhvi *kš_š_š* Krk

kõhv² *kõhv* Ran, g *kõhvi* Trm Plv hoop *sai ia kõhvi* Trm; *ange talle mõni kõhv, mes tä kräägsuub sääl* Ran; *ma aäni talle üte kõhvi* Plv **Vrd** *kõhvak*²

kõhvahutma *kõhvahutma* Rõu Se

1. sügama *ku* [lehma] *kõvahuta_hařaga*[?], *sõss `kullõss, sõss `jalga ei liiguda*[?] Rõu

2. sugutama Tünne, tumjas lats saa, kui *kõvahutmine* õdagu om Se

kõhvak¹ *kõhvak* g -ku Ran; pl *kõhvak* M(-gu Krk) Kam kerge (tühi) tera, kest, kõlu *nij va kõhvak* jäävä *`luume jaoss* Trv; *`vastu aganit lätsiv* [tuulamisel] *seantse kõhvak*; *kõhvak* ku *`sõkle, vilets vili* Hls; *kaara kõhvak*, *terä ei oole sehen, `väike küben pal't*; *kesvä kõhvak*, *mis õige `kerge om ja ilma ivate* Krk; *egäl vil'läl `tul'i oma kõhvak, mes serätse `näl'genu terä* Ran; *kui ää terä kotti `panti, tuulutedi kõhvakit* Kam || kõlujas *sihantse kõhvak* kaara, *ei kasva ka `äste* Hls **Vrd** *kõhvle*

kõhvak² *kõhva*|k g -gu lõök *Nigu*[?] *üt'e kõhvagu paänd, nii pikäle ol'l* Rõu **Vrd** *kõhv*²

kõhva-kahva *deskr* [sõdurid] *tulid kõhva kahva* Kod **Vrd** *kõhva-kõhva*

kõhvand *kõhvand* g -i kõhnake *lapsed nõnda kõhvandi moega; Kõhvandite kari* Põi

***kõhvane** pl *kõhvatse kõlune `keřge kõhvatse terä* Krk

***kõhvatama** da-inf *kõhvatada* teritama *kõhvatasin nuga; kirves tahab kõhvatada* Tor **Vrd** *kõhutama*²

-**kõhve** Ls *lumekõhve*

kõhvel¹ *kõhvel*, pl *kõhvled* (sepalõõtsa osa) *raud võ'l sees, tiivad `külges `seoksed* *kõhvled* PJg

***kõhvel**² *ta om nõnda pikä kõhveltege* (aeglane) *sii miu tüdruk, egä ta kunagi tuleme ei saa* Krk

kõhveldama¹ *kõhveldama* Aud, kö- Khk VII lõdisema *kui ete külm on, nõnda ajab kõhveldama* Khk; *mis sa sii kõhveldad `õnti, kui sa ei saa tupp* Aud **Vrd** *kõhvetama*

kõhveldama² *kõhvel*|dama PJg Hää Ksi, -deme Pst, -teme Krk

1. sügama, kratsima *kas sul täied `ümber, et kõhveldad* Hää; *ei jää magame, muudku kõhveldeb pääle* Pst **Vrd** *kõhverteme*

2. viivitama, aega viitma *Mis siin änam kõhveldada* Hää; *mia ole ammu `lehmi `nüsmen, ta iki alle kõhvelteb sehen; kae ruttu minnä, ärä kõhvelte änäp* Krk **Vrd** *kõhelema*¹

Vrd *kõhvitsama*

***kõhveldama**³ da-inf *kõhveldata* *sai kõhveldata* (pekse) Trm

kõhvelema → *kõhvlema*

kõhverteme *kõhverteme* sügama, kratsima *Mis ta (koer) kõhvertep siin, aap `kirpe maha; Kik sji üü sa kõhvertit ninda, et säng kägis* Krk **Vrd** *kõhveldama*²

kõhvetama *kõhvetama* värisema, lõdisema *mis sa kõhvetad, pane abuvat't `ülle* Muh **Vrd** *kõhveldama*¹

kõhvetand part *kõhvetand* Mär Vig = *kõhvetu kõhvetand inimene* Mär

kõhvetu *kõhvetu* Mär Tor Krk; g *kõhvetoma* LNg *kõhn, kõhetu* *kuind kõhvetu inime* Mär; *kõhvetu inime oo peenike* Tor; *kes näl'län om kõhvetu ku `koise* Krk **Vrd** *kõhvetand*

***kõhvima** pr (sa) *kõhvid* vihaselt vaatama *mis sa iki kõhvid* Trv